

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Danmarks Amter

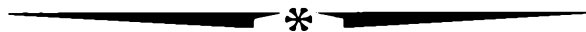
Historiske og personallistoriske
Oplysninger om Land
og By

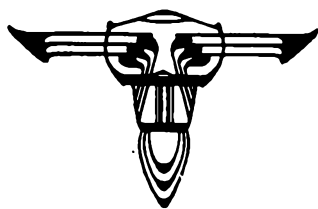
3. Bind
Præsto Amt

Danmarks Amters Forlag
København
1930

Danmarks Amter

Præsto Amt

PRÆSTØ AMT

AMTET omfatter den sydøstlige Del af Sjælland, Møen, Nyord og Bogø samt nogle mindre Øer og Holme i Ulvsund. Amtet er det næststørste paa Sjælland. Det grænser mod Nord til Københavns Amt, (her danner Køge Aa Grænseskellet), mod Øst til Østersøen og mod Vest til Sorø Amt, i hvilket Tybjerg Herred danner en Indskæring, hvis Grænse er Susaa med Tystrup og Bavelse Søer. Det samlede Areal er ca. 1694 km².

Amtet bestaar af Købstæderne Præstø, Store-Hedinge, Næstved, Vordingborg og Stege og Herrederne Bjæverskov, Stevns, Fakse, Tybjerg, Hammer, Baarse og Mønbo. Amtet har 76 Landkommuner.

Amtet i sit nuværende Omfang stammer fra Aaret 1803; før denne Tid bestod Præstø Amt af Tryggevælde Amt, der indbefattede Stevns, Fakse og Bjæverskov Herreder. Vordingborg Amt der omfattede Tybjerg, Hammer og Baarse Herreder og Møens Amt, der omfattede Møen og senere Bogø. I en kort Aarrække dannede Jungshoved, Allerslev og Skibbinge Sogne samt Øen Nyord et eget Amt — Jungshoved Amt.

I Aaret 1750 sammenlagdes Tryggevælde og Vordingborg Amter, og i Aaret 1803 forenedes Møns Herred samt de 5 Købstæder dermed, saa det nuværende Amt fremstod.

**GUSTAV TOFT, Amtmand, R. af D., DM.
R. af svenske Nordstjerne Orden**

f. 10 Februar 1879 i København, g. 1909 med Sofie Kier, D. af Etatsraad Kier. — Student 1897, cand. jur. 1904, Fuldmægtig ved Sjællands Stiftamt fra 1905—15, Assistent i Indenrigsministeriet 1909, fung. Fuldmægtig i samme 1915, udnævnt 1917, Amtmand over Ringkøbing Amt 1920, Amtmand over Præstø Amt siden 1926, Medlem af Tilsynsraadet for Sparekassen for Næstved og Omegn, Formand for Kallehavebanens Repræsentantskab, Medlem af Repræsentantskabet for Næstved—Præstø—Mern Banen, Formand for Historisk Samfund i Præstø Amt.

PRÆSTØ AMTSRAAD

Medlemmer af Præstø Amtsråd er: Lærer CHRISTENSEN, Ring, Landstingsmand A. P. HANSEN, Lendemark, Husmand SØREN HANSEN, Stolpehuse, Fisker AXEL HENRIKSEN, Gl. Tappernøje, Stationsmester M. JENSEN, Nyraad, Gaardejer HANS JENSEN, Nørre Smidstrup, Gaardejer OTTO LARSEN, Roholte, Greve A. MOLTKE, Lystrup, Parcellist L. NIELSEN, Brandelev, Gaardejer CHRISTEN NIELSEN, Tostenæs, Gaardejer HANS CHR. PEDERSEN, Storehedinge, Gaardejer JENS PEDERSEN, Vrangstrup og Gaardejer JENS PEDERSEN, Bjæverskov.

NÆSTVED

Næstved

DET kan ikke undgaas, naar der skal gives Skildringer af de forskellige danske Købstæders Historie, at der bliver noget ensartet over dem. De fleste Stæder har det tilfælles, at deres Oprindelse skjuler sig i Fortidens Mørke; hvem der først har slaaet sig ned det enkelte Sted, kan ikke siges, ej heller hvornaar dette har fundet Sted, men Udviklingen har som Regel været den, at efterhaanden har en Landsby eller et Bondesamfund hævet sig paa de omkringliggende Landsbyers Bekostning, og tilsidst — efter Aarhundreders Forløb — har den ene eller anden Konge fundet det rimeligt og forsvarligt at give en saadan Landsby Købstadrettigheder. Men dermed var kun det første Skridt gjort. I Aarhundreder har de, saa at sige, alle maattet føre en Kamp for deres Tilværelse, angrebet, som de blev, baade af fremmede og hjemlige Fjender og Uvenner; til Tider har de haft svært ved at hævde sig, trængt baade paa den ene og den anden Maade. Ildebrande, som har spillet en stor Rolle i vore Købstæders Historie, har hærget dem, har lagt større eller mindre Dele af dem i Aske, de Krigte, som er gaaet hen over Land og Folk, har kunnet bringe dem til Afgrundens Rand, men alligevel har de staaet det igennem, har atter rejst sig, og de nyere Tider har for de fleste af dem bragt Udvikling og Udvidelse med sig. Dette er de fælles Hovedtræk i Byernes Historie. Men ved Siden deraf har der dog været Forhold, som har været særegne for den enkelte By, og til mange af dem knytter der sig Begivenheder, som har haft Betydning endogsaa for hele Landet.

Hvad nu Næstved angaar, kan det heller ikke for dens Vedkommende siges, naar den Landsby, hvoraf den fremgik, blev til, men en Ting er sikkert, at der her i den tidlige Middelalder har ligget en Kirkeby, thi da den sjællandske Stormand Peder Bodilsen sammen med sin Moder og sine Brødre i Aaret 1135 grundede et til St. Peder indviet Benediktinerkloster, der utvivlsomt har haft sin Plads tæt ved St. Peders Kirke, skænkede han til dette bl. a. den Kirke, som han havde Patronatsret til. Selv havde han mulig sin Bolig (en Hovedgaard) i Ladby, som han ligeledes gav til Klosteret foruden udstrakte Ejendomme i Sydsjælland. Og med dette Aar, 1135, tager Næstved Bys Historie, forsaavidt den er os kendt, sin Begyndelse.

Om Betydningen af Byens Navn har man ikke altid været enig. Som bekendt, findes der her i Landet — og i de øvrige nordiske Lande — ikke faa Steder, hvis Navne ender paa — ved (v: Skov), og det er derfor ikke underligt, at man oprindeligt har tænkt sig, at dette Ord ogsaa indgik i Navnet Næstved. Dette er imidlertid urigtigt. Næstved kommer ikke af — ved, men af Næs og tved, og der har sikkert været den Tid, da Navnet udtaltes Næs-tved. Næsset dannedes af Susaa mod Syd og Vest og af Lavningen nordøst for Sandbakken, og Ordet tved betyder et Stykke Jord, der er afgrænset af to Vandløb eller ligger mellem to Skovdale, et Stykke dyrket Jord, som har uopdyrket Land paa sine Sider.

Det Sted, hvor Næstved opstod, var særlig godt egnet til, at der her kunde udvikle sig en By. I Susaa og Sandbakken havde den, saa at sige, naturlige Værn i Ufreds Tider, og ved en Bakkeas (Husvolden), der som en Udløber strækker sig fra Sandbakken næsten til Aaen, skærmedes den mod Sydøst.

Om Klostret udviklede Byen sig da, men det var Klostret, som tog Førerskabet, i en saadan Grad, at Byen hele Middelalderen igennem kom til at staa under dette. 5 Aar efter dets Grundlæggelse tilstod Erik Lam „Munkene som i Næstved Kloster tjene Gud og St. Peder, Torvet i Næstved med alle Torverettigheder, med al Billighed og

Kirkepladsen med det gamle Raadhus.
(i tidligere Tid.)

saaledes som Sæd er hos Danske, navnlig Sagefald af 3 Marks og 40 Marks Bøder . . . samt den Skat, som paa dansk Tungemaal kaldes Midsommergæld“. Hans Efterfølgere paa Danmarks Trone bekræftede de her givne Privilegier og udvidede dem, saa at Klostret med hvad dertil hørte 1180 var fri for alle kongelige Skatter og Tyngte baade i Krig og Fred. Klostret havde Ret til at indsætte og afsætte Øvrigheden i Næstved og til at opkræve Told, og fra 1190 kunde Byens Indbyggere hverken falbyde eller sælge deres Huse uden Abbedens Samtykke. Munkene kaldte der-

for Næstved for *deres* By, selv efter at Klostret (antagelig ca. 1200) var flyttet ud i Skoven nordfor Byen. Imidlertid syntes dette stærke Afhængighedsforhold til Klostret ikke at have hæmmet Byens Udvikling; i Middelalderen var Næstved saaledes en af Sjællands betydeligste Stæder, og da Byen ved Reformationstiden kom ind under Kongens Magt, stod den, naar man ser hen til den Byskat, den maatte yde (300 Mark), og til dens Bidrag til Leding, som den niende af alle Landets Købstæder.

For at danne os et Indtryk af Byens Udstrækning i Middelalderen, maa vi tage vor Tilflugt til den Gavebog (liber donationum), som den næstsidste Abbed i Klostret, Rasmus Daw, lod udarbejde i Aaret 1528, da de reformatoriske Bevægelser begyndte at true Klostret, og vi lærer derigennem alle de Privilegier og Gavebreve, som i Tidernes Løb var blevet dette til Del, at kende. Næstved var delt i 4 Fjærdinger, Møllefjærding (Byens nordlige Del), Brofjærding (det halve af Byens vestlige Del), Nørrefjærding (den østlige Del af Byen) og Stueklintfjærding (den sydlige Del) og strakte sig fra Ringstedport, der laa ved Enden af Ringstedgade (omtrent midt imellem nuværende Grønnegade og Fari-magsvej), langs Sandbakken til Østerport, der stod hvor Præstøvej og Vordingborgvej løber sammen, derfra norden om Sortebrødrekloster, der havde sin Plads der, hvor nu den ostenfeldske Stiftelse ligger, langs den nuværende Slagkildevej til Aaen, og idet Grænsen fulgte denne næsten til Maglemølle, gik den i en omtrent lige Linie mod Nord til Ringstedport. Der er intet, der tyder paa, at Byen har været befæstet, den var jo ogsaa paa en Maade omgivet af naturlige Forsvarslinjer, der — og det var ganske vist en Ulempe — medførte, at den havde vanskeligt ved at udvide sig, men selvfølgelig har den — ligesom andre Byer — været omgivet af Stengærder eller Plankeværk, saa at Adgangen til og fra Byen kun har kunnet finde Sted gennem de 4 Porte: Ringsted-, Øster-, Bro- og Mølleport, af hvilke ikke det mindste Spor er tilbage.

I vore Dage foregaar Hovedfærslen gennem Byen — foruden ad Jernbanegade, der er af nyere Dato — dels, efter at man er kommet over Store Bro, ad Brogade, Kindhestegade (tidligere Nørregade) og Ringstedgade, dels østfra ad Østergade og Torvestræde til Torvet, og de fleste af disse Færdselsaarer fandtes ogsaa i Middelalderen, selvom enkelte af dem har faaet andre Navne og er blevet noget forskubbet. I gamle Dage delte Færdslen sig ved Udløbet af Brogade saaledes, at den ene Hovedfærdselsvej var Nørregade og Ringstedvej, som i vore Dage, medens den anden var Byens Hærstræde (nuværende Farvergade), Nord om St. Peders Kirkeplads, Købmangegade (nuværende Købmagergade),

Kongens Hærstræde (nuværende Riddergade) og Østergade. Foruden de her nævnte og andre Gader fandtes der i tidligere Tid ogsaa nogle, som nu er forsvundet uden at efterlade sig Spor, og det sidste Aarhundrede, der har set Udvikling paa saa mange Omraader, har ogsaa set den ene Gade udstikkes efter den anden, men det vil føre for vidt, om vi her skal gaa ind paa nærmere Udredning af Gadenettet i vore Dage sammenlignet med Fortidens, og vi skal derfor nøjes med at pege paa to Lokaliteter, som nu er borte og maaske af mange end ikke kendes af Navn. I den Del af Næstved, som i gamle Dage kaldtes Nørrefjærding, laa der hele Middelalderen igennem paa det Sted, som nu omsluttet af Grønnegade, Nygade og Ramsherred, en lille Sø, der bar Navnet Munkesøen, og som langt ind i det 19 Aarhundrede endnu var et Morads. Den kaldtes i Middelalderen Graabrødrekær og havde flere Afløb til Susaaen, saaledes at Terrainet paa en Maade deltes i Øer eller Holme, som der siges i gamle Beretninger, og der tales ogsaa om Broer, som førte over disse Afløb. Men Munkesøen blev efterhaanden udtørret eller rettere sagt opfyldt med Jord og andet, der bragtes derned, saaledes som Raadmand H. Klingberg skriver 1744, at den er nu næsten opfyldt med Jord og Skarn fra Haver, som deromkring i mangfoldige Aar er indtagen. Den anden Lokalitet, vi her vil nævne, er Pugemosen, der strakte sig nord omkring Byen fra Maglemølle til Ringstedport og som man mindedes om til ned i det 18 Aarhundrede gennem et Pugestræde, der gik fra Ringstedgade til Vandmøllen.

I Tilknytning til ovenstaaende Linier om Gaderne i Næstved kunde der være Grund til at sige et Par Ord om Torvet. Et saadant fandtes oprindeligt ikke i Næstved; det lille Hjultorv, der første Gang nævntes 1434, skriver sig sikkert fra den senere Middelalder, og om det nuværende store og anselige Akseltorv ved man, at det først blev til i Midten af det 16 Aarhundrede, da Graabrødreklostret, som laa her, blev nedbrudt. Naar der da i Erik Lams Gavebrev til St. Peders Kloster nævntes „Torv“, maa derved sikkert kun forstaaes den Del af Hærstrædet, der, inden Torvene blev til, som paavist af Hugo Matthiessen, var det Sted i Byen, hvor Handelen gik for sig.

Selvfølgelig har Husene i Næstved i alt væsentligt været opført paa samme Maade og haft samme Udseende som Husene i Landets øvrige Købstæder. Oprindeligt var det jo lerklinede Huse med Straatag, der senere afløstes af Bindingsværksbygninger og grundmurede Stenhuse. Men det turde mulig være Tilfældet, at der i Næstved har været flere aneligere Bygninger end i Hovedparten af de andre Købstæder, og i hvert Fald er der her bevaret mange smukke Vidnesbyrd om Fortidens Byggeform og Byggemaade. — Vi skal senere dvæle ved enkelte af de mest karakteristiske af Levningerne fra Fortiden.

Indbyggerne i Næstved har fra de ældste Tider hovedsagelig drevet Handel, Haandværk og Fiskeri. Medens adskillige andre Købstæder har ejet — og tildels endnu ejer — store Markjorder, har det ikke været Tilfældet med Næstved. Det saakaldte Overdrev, der bestod af Sandbakken og en Lavning nordøst derfor, har vistnok oprindeligt tilhørt Næstved Borgere, men allerede i Slutningen af det 12 Aarhundrede kom det i St. Peders Klosters Besiddelse, og Munkene lejede saa Størstedelen af det ud til Byens Folk, som brugte det til Græsning,

Jernbanegade.

Pløje- og Sædeland. Det har derfor utvivlsomt været et Faatal af Indbyggere, der udelukkende levede af Agerbrug. Men Handel og Haandværk var, som nævnt, ved Siden af Fiskeriet deres Hovednæringsveje. Og de drev Fiskeri ikke blot i Susaa og Karrebæk Fjord, men drog ogsaa længere bort, ud i Storebælt og over til Laaland, hvor de til Tider sikkert gik nærmere til Land, end de havde Ret til. Saaledes fortælles, at de Næstved Borgere engang (1417) var naaet helt over til Kysten og derved var trængt ind paa det Omraade, som Munkene i Skemminge Kloster (o: Maribo) regnede for deres. Men da Munkene vilde fratage dem deres Fangst, satte Sjællænderne efter dem og fangede en af Munkene og to af Klosters vordnede, som de slæbte med sig, dømte til Døde, halshuggede og begravede i uindviet Jord. Det skulde de ikke have gjort, for paa Kongens Retterting maatte de gaa ind paa at bøde til Kongen og de afdødes Slægt, grave de døde Mænd op og begrave dem i indviet Jord.

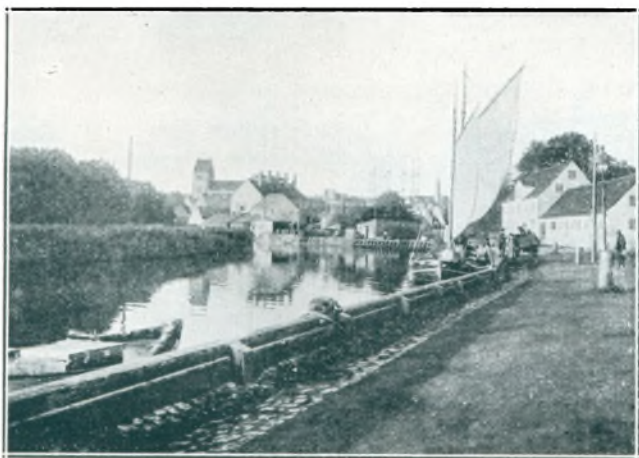
I Næstved — som i Landets øvrige Købstæder — dannede Borgerne i Middelalderen en Slags Foreninger, de saakaldte Gilder, der altid var indviede til en Helgen og havde et stærkt kirkeligt Præg. Vi hører i hvert Fald fire nævne, men kender iøvrigt ikke noget synderligt til dem, bortset fra, at man i Gavebogen ofte ser Ejendomme omtalt, som disse afhændede eller skødede til Skovkloster eller overdrog i Mageskifte. De fire Gilder hed: Christi Legems Gilde, St. Eriks Gilde, St. Gertruds Gilde og St. Olufs Gilde, men desuden omtaltes et Skomagernes Gilde, ligesom der i Peblingestræde fandtes et Hus, der bar Navnet: Peblinge Gildehus.

Et Vidnesbyrd om den Betydning, Næstved havde i Middelalderen, er ogsaa den Omstændighed, at den i Aarene fra ca. 1397 til ca. 1425 var Møntsted. Det er flere forskellige Slags Mønter, som er bleven slaet i Næstved. Mest kendt er de saakaldte Næstvedske Sterlinge eller Sjællandske Engelske, der ansaas for gode Mønter og var gangbare længe efter at Udmøntningen i Byen var standset.

Og et andet Vidnesbyrd om dens Betydning har vi deri, at da der 1431 mæglede Vaabentilstand mellem Erik af Pommern og Hansestæderne, fastholder disse deres Ret til Købmandsskab i følgende Byer i Sverige: Stockholm og Söderköping, i Norge: Bergen og Stavanger, men i Danmark: Malmø og *Næstved*. „Næstveds Rolle som merkantil Indfaldsport fremgaar tydelig heraf“ (Hugo Matthiessen).

Saalænge Næstved var Landsby og senere, da den kaldtes Markedsplads, drøftedes Byens Anliggender paa Bytinget, der holdtes under aaben Himmel i det nordvestlige Hjørne af St. Peders Kirkeplads, men senere, antagelig ca. 1400, opførtes Byens Raadhus nær derved, paa den nordlige Side af Kirkepladsen, og hertil flyttedes da Tinget. Det

gamle Raadhus, der ligger der endnu, brugtes som saadant lige til 1856, og da det er det eneste danske Stenhus fra Middelalderen, der lige fra sin Opførelse er bleven benyttet som Raadhus, har det sin ganske særlige Interesse. Vel kan det ikke maale sig med de storartede Raadhuse, nordtyske Byer har efterladt; i sig selv er det et Vidnesbyrd, om de mindre Forhold i en dansk Købstad, men samtidig et veltalende Udtryk for, at ogsaa en dansk middelalderlig Bykommune kunde rejse sig sit eget Hus saa stort og saa smukt, at det endnu aftvinger

Næstved Havn.

os Respekt og Beundring (Vilh. Lorenzen). — Det var ikke blot som Handelsby, at Næstved i Middelalderens Dage indtog en fremtrædende Plads; ogsaa det kirkelige Liv formede sig paa en saadan Maade, at det næsten kunde sammenlignes med Livet i Domkirkebyerne. Dette forstaar man bedst, naar man hører, at der foruden det Kloster, som Peder Bodilsen og hans Slægt grundede, igennem Middelalderen desuden fandtes to andre, et Graabrødre- og et Sortebrødrekloster, hvis Bygninger laa henholdsvis hvor nu Akseltorvet findes, og hvor den ostenfeldske Stiftelse senere rejste sig, men disse er forlængst fuldstændig nedrevne, saa at intet Spor er tilbage af dem. Foruden de her nævnte 3 Klostre rummede Byen ogsaa et Helligaandshus og en St. Jørgens Gaard, men denne sidste laa noget fjærnet fra Staden, i Aaderup.

Som bekendt spillede Munkeordnerne Middelalderen igennem en betydelig Rolle ogsaa her i Landet, og mange af vore Kulturfremskridt er en direkte Følge af deres Komme her til. I Aaret 1221 naaede Dominikanerne (Sortebrødrene, som de kaldtes, paa Grund af deres sorte Dragt) til vore Landemærker, men af endnu større Betydning var det uden al Tvivl, da Franciskanerne (Graabrødrene) Aaret efter drog ind i Danmark „paa deres nøgne Fødder“ og blev modtaget „af Kong Valdemar (Sejr) og hele Klerus og Folk med Velvilje og Kærlighed“. Det var især Byerne, de knyttede sig til, men som Regel var det dog ikke Borgerne eller enkelte blandt disse, der grundlagde de nye Klostre; det var Kongerne og Stormændene og ikke mindst de fornemme Kvinder. Blandt disse sidste udmærkede sig den fromme Fru Ingerd af Regenstein, en Datter af Jakob Sunesøn af Møen, Ærkebiskop Anders Sunesøns Broder. Hun siges at have grundlagt ikke mindre end fire sjællandske Graabrødreklostre, i Roskilde, Kalundborg, København og *Næstved*. Det var i Aaret 1240, at Graabrødrene slog sig ned i Næstved, idet Fru Ingerd skaffede dem et Hus. Oprindelig var det meget imod hvad Munkene i St. Peders Kloster ønskede, og de søgte at lægge dem alle mulige Hindringer i Vejen, men Graabrødrene var standhaftige, og 30 Aar efter, i 1270, sluttedes der en Overenskomst, hvori Munkene i St. Peders Kloster beklagede de Hindringer, de hidtil havde øvet mod, at Graabrødrene slog sig ned i Næstved, og nu tillod dem at rejse et Kloster uden at svare Afgift; ja de gik endog saa vidt, at de skænkede dem Ler til Mursten. Men Graabrødrene lovede paa deres Side, at de ikke ved deres Prædiken skulde søge at hindre St. Peders Kloster i at faa dets Ofre ved Festerne. Paa den Plads, der nu er indtaget til Akseltorv, opførte Graabrødrene da deres Kloster, rimeligvis en stor, firlænget Bygning med tilhørende Kirke, Kirkegaard og Have. Paa Hjørnet af Ramsherred og under Mindesmærket for Fr. VII er der i sin Tid fundet Levninger af Grundmure, der sikkert stammede fra Franciskanerklostret. I omtrent tre Hundrede Aar virkede Graabrødrene i Næstved, men i 1532 blev Munkene udjagne, og 10 August samme Aar fik de Næstved Borgere Forleningsbrev af Kongen paa „det Graabrødre Kloster udi deres By Næstved med al sin rette Tilliggelse, Kirke, Kirkegaard, Hus, Have og Grundmur, som det nu forefundet er i alle Maader“. De Indtægter, de kunde faa af fornævnte Graabrødrekloster eller af de Huse, som de herefter paa samme Sted byggedes vorde, skal anvendes til Hospitalet i Helliggæsthuset. I 20 Aar efter at Klostret var nedlagt, til Aar 1552, stod Klosterkirken, men det Aar fik Borgerne Lov til at nedbryde den og at bruge Stenene og Kalken til at forbedre deres Raadhus med. Tømmeret skulde bruges til Forbedring af Skibbroen og Bolværket. Pladsen, hvor Kirken stod, skulde lægges til Torvet. Det eneste Minde, der nu er tilbage om dette Kloster er det lille Graabrødrestræde, der strækker sig fra St. Peders Kirke til Akseltorvet.

Det andet Kloster, Dominikanerklostret, blev til kort efter, at Franciskanerne havde slaaet sig ned i Næstved. Man har ment, at det skete allerede 1242, men det er muligt, at det først har fundet Sted godt en halv Snes Aar senere. 1277 maa Bygningerne have staaet færdige, thi det Aar skødede Magister Rano, Kannik i Roskilde, i Erik Klippings Nærværelse St. Peders Kloster 2 Gaarde og 1 Mølle i Botorp i Mogenstrup Sogn, for

Henrich Gottschalks Stenhus.

at Prædikebrødrene i Næstved i Fred kunde beholde den Grund, som de beboede. Det kom til at ligge i den sydøstlige Udkant af Byen mellem nuværende Slagkilde og Fattigbostræde. I Middelalderen maa Klostergrunden have været meget betydelig og have strakt sig helt op mod Riddergade. Baade Kirken og Klosterbygningerne er nu ganske forsvundne, det sidste af dem — to Klosterfløje — dog først 1840. Da Kirkegaarden strakte sig op mod Strædet Nord for Klostergrunden, maa Kirken have ligget mod Nord. Fra hvilken Tid de Bygninger, der stod til henvend Midten af det 19 Aarhundrede, skriver sig, kan ikke siges med Bestemthed, men rimeligvis fra den senere Del af Middelalderen. Derpaa tyder ogsaa de Indskrifter, der fandtes paa Bygningerne, paa Vestfløjen: Hielp Jesus, Anna, Maria, paa Sydfløjen: Jesus, Maria, Johannes, Anno domini millesimo cccc

septimo domus hæc in Jesu Christi nomine est constructa ☩: I det Herrens Aar 1407 er dette Hus opført i Jesu Christi Navn. Til Stadighed — eller i hvert Fald kun med mindre Afbrydelser — var der Stridigheder mellem Sortebrødrene og Munkene i Skovkloster Middelalderen igennem til hen i det 15 Aarhundrede, da de (1435) indgik Broderskab med hinanden. 1536 inddroges Klostret under Kronen og, uvist naar, blev Kirken nedrevet. 1564 solgte Kronen Klosterbygningerne, der 1572 overgik til Birgitte Gjøe, Herluf Trolles Enke, som ved Paasketider flyttede derind og levede der til sin Død 1574. Til ind i det 19 Aarhundrede var Sortebrødre en Herregaard med forskellige Ejere, men 1823 solgtes den, dog uden Jordtilliggende, til den Ostenfeldske Stiftelse, der i 1840 opførte en ny Bygning paa den gamles Plads. Nu er de eneste Minder om Sortebrødreklostret: Sortebrødreanlægget, Sortebrødregade og Sortebrødrestræde.

Det er allerede blevet nævnt, hvorledes Næstved ejer en større Mængde gamle Sten- og Bindingsværkshuse end de fleste andre danske Købstæder; adskilligt er naturligvis gaaet med i Tidernes Løb, saaledes foruden det nedenfor nævnte, Mogens Tuesens Stenhus („Peder Syvs Hus“), der var opført 1484 og blev nedrevet 1881, men ikke lidt er bevaret. Smukkest af dem alle er det gamle Helligaandshus i Ringstedgade, hvis herlige Gavl er kendt snart sagt af hver, der gæster Byen. „Der er en potenseret Rejsning over den. Det ligger ikke blot i den spidst tilløbende Gavl. Det ligger heller ikke alene i Anvendelsen af de spidse Buer, der uvilkaarligt drager Blikket tilvejs. Mest skyldes det den stigende Kraft opad i Gavlens Komposition. Det begynder stilfærdigt og roligt med de store Flader i nederste Stokværk, vokser med den stærkere Inddeling af andet Stokværk og toner fuldt og stærkt ud i den — helt ud i Kamtakkerne — gennemførte Blændingsdekoration. Der er i en Gavl som denne i al Beskedenhed noget beslægtet med det allervæsentligste i den store gotiske Verdensarkitektur“ (Vilh. Lorenzen). Om Bygningens oprindelige Udseende og Inddeling skal her ikke tales, adskilligt af det er endnu usikkert. Men derimod skal der mindes om, at det er Danmarks eneste bevarede Helligaandshus, medens der i andre Byer endnu findes Levninger af Helligaandsklostre. Hellig-

aandshusene var ikke egentlige Hospitaler, hvor man mod Betaling kunde indlægge syge af alle Aldre. De var snarere at sammenligne med vore Dages Alderdomshjem, idet de, der optoges, udelukkende var *fattige* syge, arbejdsudygtige og gamle. I Spidsen for Helligaandshuset stod en Forstander, der i Næstved kaldtes Prior, desuden var der flere Præster, hvortil der selvfølgelig trængtes, da de gamle og syge jævnlig maatte kræve en Præsts Nærværelse. De vigtigste var altsaa de gamle og fattige, der skulde betragtes som ganske ligestillede med Lederne for Stiftelsen. De kaldtes alle tilsammen for „Sødskende“. Første Gang Helligaandshuset, i Næstved nævnes, er 1398. Det synes altsaa, som den nuværende Bygning, der vist stammer fra Begyndelsen af det 15 Aarhundrede, maa have afløst en ældre. 1532 overdrog Kongen (Fr. I) Kommunen at styre med det, idet han samtidig, som tidligere nævnt, gav denne Graabrødreklostret, mod at dets Renter skulde anvendes til Fordel for Helligaandshuset. 1631 indlemmede Kr. IV det i Vartou, men 1636 købte Kommunen Bygningen tilbage, og derefter anvendtes den til forskellige Øjemed. Lige til 1803 holdtes der, Traditionen tro, Gudstjeneste i den.

Vilh. Lorenzen slutter sin Omtale af Helligaandshuset med de Ord: „Næstved By og Næstved Borgere har i gamle Dage været med til at stifte og opretholde dette Helligaandshus. Moralsk har de da en Forpligtelse til at give det tilbage til Nutiden og Efterverdenen i en Huset værdig Tilstand. Det vil blive en Pryd for Byen, en ny Seværdighed som de tilsvarende Bygninger i Randers og Helsingør“. Denne Genskabelse har fundet Sted, og det gamle Helligaandshus rummer nu — som andetsteds nævnt i dette Værk — et af Amtets historiske Museer.

Endelig skal der føjes nogle Ord til om St. Jørgens Hospital, der, som allerede nævnt, havde sin Plads i den nordlige Del af Aaderup, hvor man paa Fattiggaardens Mark i 1924 har fundet Murrester, der sikkert stammer fra Hospitalsbygningerne. Man har ogsaa i Nærheden deraf stødt paa en Del Skeletter, der utvivlsomt er Vidnesbyrd om, hvor Hospitalets Kirkegaard fandtes. Første Gang, vi hører Hospitalet nævne, er i Aaret 1261, da Peder Olufsen af Kalveris betænkte det med en Gave, og derefter nævnes det ofte i Testamenter ned gennem Middelalderen. Som Følge af en Klage, som Lemmerne fremsatte, over daarlig Forplejning, udstedtes et Kongebrev ^{9/12} 1492, hvori Hospitalsforstanderen fik Ordre til at sørge for de syges Røgt og Pleje, at de paa Køddagen skulde have Flæsk, Kokød, Kaal og fersk Ret, som Aarstiden var, om Formiddagen Grød eller en Ret Fisk eller Sild til Nødtørft og dertil Øl til Skellighed. Endvidere skulde han holde en Kapellan, som skal læse tre Messer om Ugen i Kirken, Søndag, Onsdag og Fredag. Adskillige andre Paalæg gives der ham; der maa ikke optages karske Sødskende, men derimod skal han optage i Hospitalet alle de spedalske, der findes i de Herreder, som ydede Rente til det. Hvornaar det er nedlagt, ved vi ikke, men der er Grund til at mene, at det ved Reformationstiden er bleven henlagt til Helligaandshuset i Næstved. I 1631 nævnes 7 Gaarde og 3 Huse i Aaderup, der tilhørte Helligaandshuset, og af disse sidste laa et paa Hospitalets Kirkegaard, der allerede dengang var nedlagt.

Foruden de her nævnte er der adskillige andre af de gamle Bygninger i Næstved, som var Omtale værd. Der kunde være Grund til at standse ved den Samling tildels middelalderlige Huse, der kranser St. Peders Kirkeplads, paa Nordsiden foruden det gamle Raadhus, umiddelbart Øst derfor Gjøernes Gaard, der er en af vore faa fra Middelalderen bevarede Adelsgaarde i Købstæder; og de ikke mindre interessante Stenhuse paa Sydsiden, Henrik Gottschalks Stenhus og Mogens Thuesens Stenboder. Disse sidste ligger paa et Terrain, der skraaner stærkt ned mod Aaen, hvorfor de har to Stokværk mod Syd, men kun et mod Nord. Det middelalderlige Hus, der laa Øst for Mogens Thuesens Stenboder, hvori Peder Syv boede i Aarene 1658—64, hvorfor det almindelig kaldtes „Peder Syvs Hus“, er derimod nedrevet for at gøre Plads for en ny Skolebygning, hvad der meget maa beklages. Men vi skal nøjes med at omtale det Hus, der maaske, naar

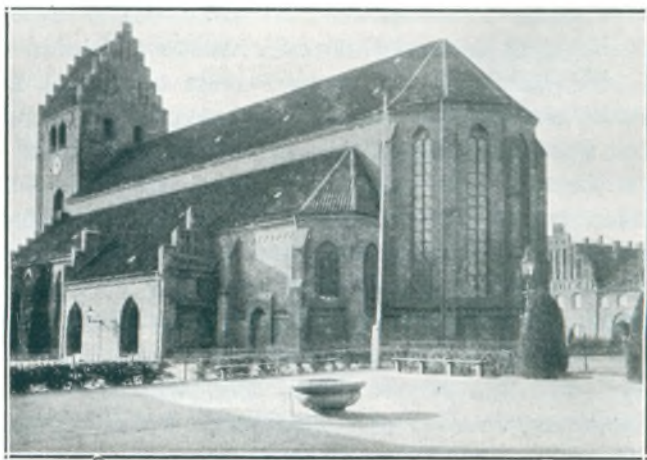

Apostelgaarden.

alt kommer til alt, er det mest kendte af alle Næstveds Bygninger, Apostelhuset eller Apostelgaarden i Riddergade. Ogsaa dette synes at have sin Oprindelse i Middelalderen; hvad det fra førte Færd har været brugt til, kan ikke afgøres, men meget kunde tyde paa, at det i sin Tid har tjent en religiøst præget Forenings Tarv, har været et Gildehus, maaske for Kristi Legems Gilde. Dets ualmindelig rigt smykkede Facade er ikke alene nu enestaaende i dansk Bindingsværksarkitektur, men har sikkert ogsaa i tidligere

Tider været noget ualmindeligt. — Vi har i det foregaaende dvælet ved enkelte af de gamle Købstadshuse, som Næstved er saa rig paa, men op over dem hæver sig — baade i bogstavelig og overført Forstand — Byens to Kirker, der hver for sig er smukke Vidnesbyrd om vore Forfædres Sans for at rejse stolte og værdige Gudshuse.

Det ældste af dem, Næstveds Hovedkirke, er indviet til St. Peder og hører, som den fremtræder nu, til de anseligste Kirker i gotisk Stil i Danmark. I den nyeste Tid er det lykkedes i hvert Fald i nogen Maade at tegne dette Bygningsværks Historie, der viser, at den ikke paa en Gang har faaet den Skikkelse, som den nu har, men at den har undergaaet flere betydelige Omændringer og Udvidelser. Det var, som tidligere nævnt, paa dette Sted, at den Kirke laa, som Peder Bodilsen og hans Slægt skænkede til Benediktinerklostret, men af denne er der intet tilbage. Derimod har der senere rejst sig en romansk Teglstenskirke, hvoraf man har fundet Rester dels inde i den nuværende Kirke, dels udenfor. Ved den Hovedrestaurering, som St. Peders Kirke blev underkastet i Firserne i det foregaaende Aarhundrede, fandt man Rester af den sydlige Korsfløj med Teglstensportal i Gavlfacaden og to Vinduer ovenover, men disse sidste maatte desværre fjernes. Til denne Kirke, der altsaa har haft Korsfløje, blev der, vistnok ca. 1300, føjet et Taarn, der er det endnu bevarede, men i Slutningen af Middelalderen er det blevet meget omdannet. Et halvt Aarhundrede senere er det oprindelige Kor bleven erstattet med den nuværende prægtige Korbygning, der har slanke spidsbuede Vinduer, har Stræbepiller paa Hjørnerne og bærer en smuk Firkløverfrise af glasserede Teglsten, der er anbragt under Vinduerne. Efter at Koret var blevet fuldendt, nedbrødes Skibet og Korsfløjene, og man opførte en ny treskibet Bygning i Korets Forlængelse. Hvad det Indre angaar, lykkedes det ved den ovenfor nævnte Hovedrestaurering at fremdrage flere Kalkmalerier, af hvilke det mærkeligste er det, der findes paa Korets Nordvæg og forestiller Valdemar Atterdag og hans Dronning, Helvig, der knæler for den treenige Gud. Til venstre for Kongen findes en latinsk

St. Peders Kirke.

St. Peders Kirkes Indre.

Indskrift, der, overført paa dansk, siger: „I Aaret et Tusind tre Hundrede og syvti fem paa Dagen før Crispini Fest [d. e. 24 Okt.] da, husk paa det, døde Kong Valdemar; han hviler i Kristo“. Derimod kan man ikke tyde, hvad der har staaet paa de Sedler, som Kongen og Dronningen holder i Hænderne, og hvad Kongens Skjoldmærke har rummet, er ogsaa udvisket. Rimeligvis stammer dette Kalkmaleri fra Tiden kort efter Aaret 1375. Altertavlen er fra en nyere Tid (1883); derimod er Prædikestolen et fortrinligt Billedskærerarbejde fra 1671 med

Fremstillingen af Adams og Evas Historie. Døbefonden, der er af Malm, stammer fra 1502, da Oluf var Abbed (i Skovkloster). — Den anden af Næstveds Kirker, St. Mortens Kirke, er ogsaa en meget smuk Teglstensbygning i gotisk Stil; dens ældste Dele stammer fra det 14 Aarhundrede. Efter al Sandsynlighed har der imidlertid ogsaa paa dette Sted staaet en anden Kirkebygning forud for den nuværende, og man kan gaa ud fra, at det har været en romansk Kampestensbygning, idet de Granitkvadre, som man finder overalt i de nedre Mure, rimeligvis stammer fra denne. Allerede 1292 hører man en St. Mortens Kirke i Næstved nævne, og det er da sikkert denne, der tænkes paa. Men Tiden har ogsaa her krævet Omændringer og Udvidelser, og efterhaanden er da denne smukke Købstadskirke blevet til. Vi skal ikke her gaa nærmere ind paa dens Bygningshistorie, men blot nævne, at medens dens ældste Dele, som nævnt, hidrører fra det 14 Aarhundrede, blev Taarnet først opført i den sidste Del af Middelalderen. I lange Tider har den staaet ubrugt, og det var endogsaa alvorligt paa Tale at bryde den ned eller omdanne den til Raadhus, men til al Held opgav man det dog, og i 1857—59 underkastedes den en meget gennemgribende Istandsættelse. Dens Altertavle er 1667 udført af Abel Schrøder d. y. i Næstved, der en Tid var Kirkens Organist, og er et udmærket Billedskærerarbejde, der, ligesom andre Arbejder af den samme Mester, vidner om hans rige Fantasi. Prædikestolen, der stammer fra 1602 og bærer Chr. IV's og hans Dronnings sammenslyngede Navnechiffer, er ogsaa et udmærket Træarbejde fra den Tid. Døbefonden, der ogsaa her er af Malm, viser ved sin Indskrift, at den er støbt 1515, da Rasmus (Daw) var Abbed (i Skovkloster).

St. Mortens Kirkes Indre.

Det er ikke mange større historiske Tildragelser, der er knyttet til Næstved. Mest kendt og omtalt er vel den hidsige Kamp, der i Aaret 1259 fandt Sted lige udenfor Byen eller i stor Nærhed af den, hvor ved man

forresten ikke, men der er dem, der mener, at det har været Syd for Byen, nær ved Sandbakken. Kristoffer I var nylig død, og det gjalt nu for hans Enke, den pommerske Margrethe Sambiria (eller Sprænghest, som hun kaldtes) at redde Kronen for hendes knap elleveaarige Søn, Erik, hvad der næsten skulde synes umuligt. Det var mørke Dage for vort Fædreland, da Kongehusets Fjender, Abels Søn, Erik, Hertug Jarimar af Rügen, der var indkaldt af den fængslede Ærkebisp Jacob Erlandsen, og den landflygtige Roskildebisp Peder Bang i Spidsen for en Hær steg i Land paa Sjælland og drog hærgende omkring. Da var det, at Enkedronningen lod Leding udgaa til Sjællands Bønder, at de skulde rejse sig for at forsvare Fædrelandet, og det kom til et vældigt Slag 14 Juni 1259 ved Næstved, hvor Bondehæren blev oprevet; efter de laveste Angivelser faldt der 1800 Bønder og Kongsmænd (andre nævner 10.000), og efter Nederlaget følte det som en yderligere Ydmygelse, da Biskop Peder krævede, at de faldne skulde begraves i uindviet Jord. — Tyve Aar efter, i 1279, fandt der udenfor Næstved, paa det Sted, hvor Fyrst Jarimar slog Bønderne, en stor Turnering Sted. Fra Femern var der kommet en Del Fægtere, som kæmpede en haard Kamp med hinanden indbyrdes, til den ene af Parterne gik af med Sejren. Det fortælles, at Kong Erik Klipping sammen med mange af Rigets fornemme og en Mængde af Almuen var Tilskuere.

Hened tyve Aar senere lyste Pavens Udsending Isarnus i Næstved Band over Kongen og alle dem, der havde været med til at fange Ærkebisen, ligesom der lystes Interdikt over Danmark. Kongen fik Paabud om at holde Bandet og søge at stille Ærkebisen tilfreds, saaledes som det var paabudt i Pavens Brev.

Der omtales voldsomme Ildebrande i Næstved i Aarene 1231, 1280 og 1297.

I 1344 var Valdemar Atterdag i Næstved og sluttede der Forlig med den holstenske Greve Johan den milde, men det varede ikke længe, før Tvistighederne begyndte paany, da Holstenerne — efter hvad der meddeles — havde opført en Skanse paa Husvolden. Kongen vilde have dem til at opgive eller ødelægge den, men da Holstenerne nægtede det, kom det til Kamp, i hvilken forøvrigt den danske Konge laa under. Der blev derfor sluttet en Vaabenstilstand, men allerede det følgende Aar indtog og sløjfede de Danske Skanserne. Der skal helt ind i det 18 Aarhundrede have været Levninger af denne Befæstning, men nu er alt af den forsvundet.

Ligesom de fleste andre Købstæder her i Landet led Næstved umaadeligt under Svenskekrigene i det 17 Aarhundrede. Og det havde sin Grund ikke alene i de store Mængder af alle Slags Varer, som Svenskerne lagde Beslag paa og fordrede udleveret, men ogsaa i de betydelige Kontributioner i Form af Penge, som Svenskerne krævede, og endelig i de langvarige Indkvarteringer, som de enkelte Byer maatte finde sig i. I Næstved laa der saaledes efterhaanden baade tyske og svenske Regimenter, foruden et hollandsk, og i 10 Maaneder havde en lille Afdeling franske Dragoner slaaet sig ned der og desuden et engelsk Regiment. Alle de fremmede Soldater havde givet sig ind under de svenske Faner, fordi de ligefrem havde valgt Krigshaandværket som deres Levevej, og her gaves der dem en let Lejlighed til at gøre Krigsbytte. Men endelig kan man ogsaa, som en mægtig Byrde, nævne de Tvangsudskrivninger, der fandt Sted af dansk Mandskab; i de tre Krigsaar (1658—60) blev der udskrevet og ført bort fra Landet i hvert Fald 14000 danske unge Mænd, og de færreste af dem vendte nogensinde tilbage til deres Hjem. For at dæmme noget op for Svenskernes Haardheder og Ødelæggelsestrang gjaldt det om at forskaffe sig et „Salvegardebrev“ med tilhørende Salvegarde, men for at opnaa det, maatte der jævnlig pungenes stærkt ud. Saaledes hører vi, at Borgmesteren i Næstved sammen med fire Raadmænd ¹⁶/₂ 1658 begav sig til Køge for der at træffe Markgreven af Baden, hvem Byen var anvist. Det „lykkedes“ dem at faa Brandskattens Størrelse fastsat til 2500 Rigsdaler, der skulde betales straks. Men for at opnaa det, maatte de give Hofmesteren en „Foræring“ (Discretion kaldtes det), der bestod i en Sølvkæde, som vejede

88 Lod à 2 Mark 12 Skilling. Men Salvegarden blev snart efter dræbt i Næstved af Snaphaner, og de samme Mænd maatte da paany afsted, denne Gang til Falster, hvor Karl Gustav havde slaaet sig ned paa Nykøbing Slot, for at udbede sig et nyt Salvegardebrev. Ogsaa dette maatte betales i dyre Domme. Saa fik Næstved en fransk Ritmester med en Kornet som fast Salvegarde, og disse blev i Byen gennem 13 Maaneder, men samtidig laa der som fast Garnison en Major, en Regimentskvartermester, en Fændrik og 21 Dragoner, der alle var Franskmand, foruden en Proviantmester, en Sekretær og 13 Ryttere. At alle disse tyngede Byen stærkt ved de Salvegardepenge, Discretioner og Underholdspenge, de skulde have, er jo tydeligt. Magistraten i Næstved oplyste efter Krigen, at her er ikkun ledige og tomme Huse, og Byens Næring er ødelagt. „Vel er det sandt, at her i Byen af General Wrangel blev holdt en god Justits, saa ingen Huse eller Gaarde blev nedbrudt — dog kan dette sandfærdig skrives, at denne By i Almindelighed er mere øde og ruineret end andre her i Landet“. Mere end en Trediedel af Byens Huse og Gaarde stod ganske tomme og ubeboede.

Det meddeles, at Raadmand og Byskriver Peder Jacobsen af Næstved ^{29/10} 1606 i de Sjællandsfarers Landstingsret i Ringsted udtalte: „ . . . Jeg tror ikke, der kan findes en kgl. Majestæts Købstad udi Danmarks Rige, som mere anfægtes og forhades end Næstved By, baade til Lands og til Vands, af omliggende Naboer, saa kgl. Majestæts Undersaatter og Indbyggere haver kostet mange Penninge paa Trætte til deres store Fordærvelse . . . ; naar den ene Nabo slipper, begynder den anden“. Og deri kan der være noget sandt. Gennem 250 Aar har Næstved Borgere maattet udstaa Stridigheder med de omkringliggende Herremænd, med Herlufsholm, Rønnebæksholm, Gavnø og Saltø, og utallige er de Skrivelser, der er udfærdigede, og de Ord, der er talt i disse Anledninger. Det vil føre altfor vidt at gennemgaa — endog blot i Hovedtrækkene — disse Tvistigheder, og vi skal derfor undlade det. Men samtidig med at disse Vanskeligheder gennemkæmpedes, levede Næstved By sit stille Liv. Den Betydning, som Byen havde i Middelalderen, holdt sig ikke ned gennem den nyere Tid, men ogsaa det havde Næstved tilfælles med adskillige af vore Købstæder. Næstved Bygningshistorie i den lange Periode fra ca. 1700 til Midten af det 19 Aarhundrede vidner om Stilstand og ringe Kaar for Byen, og det er først de sidste 60—70 Aar, der for denne By — som for saa mange af Landets Købstæder — har bragt en ny Udvikling og Opblomstring med sig. Men om mangt og meget, der hører det sidste Aarhundrede til, vil der fortælles paa de følgende Sider.

ANTON MARIUS KRISTENSEN, Borgmester

f. 18 September 1870 i Hvornum ved Hobro, g. 1905 med Katrine Hemmingsen. Udlært Typograf, Forretningsfører for Socialdemokraten fra 1899—1913, Redaktør for samme siden 1913, Medlem af Byraadet siden 1906, Formand for samme siden 1919, Medlem af Repræsentantskabet for Næstved—Præstø—Meern Banen, Formand for Socialdemokratisk Kredsorganisation, do. for Arbejdernes Fællesorganisation fra 1895—1919.

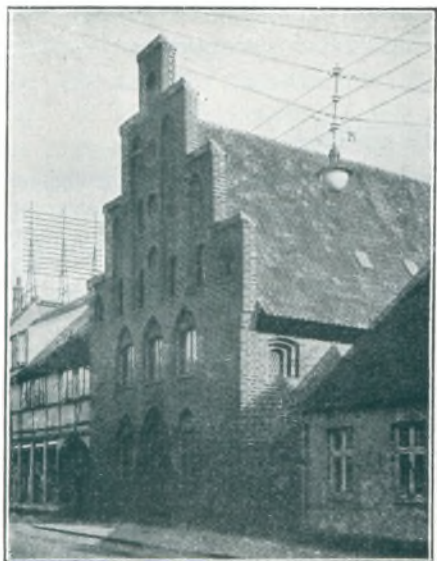
Medlemmer af Næstved Byraad er: Forretningsfører H. R. ANDERSEN, Købmand JENS ANDERSEN, Fru KAREN EMILIE BILLEHØJ, Sagfører J. H. CLAUSEN, Faktor H. L. CHRISTIANSEN, Skrædermester CHR. ELBO, Murermester P. HANSEN, Kontorbestyrer CARL HANSEN, Pottemager C. V. HANSEN, Murermester P. J. JOHANSEN, Fru ASTRID KRISTENSEN, Købmand CHR. F. LORENTZEN, Ringer CHR. G. MORTENSEN og Lærer HERMAN NIELSEN.

NÆSTVED MUSEUM

Oprettelsen af dette Museum skyldes i første Instans Museums- Turist- og Forskønnelsesforeningen for Næstved og Omegn. — Der blev fra denne Forenings Side udvist et stort og energisk Arbejde for Museets Oprettelse, og i 1916 kunde man aabne dette. Dengang maatte man tage til Takke med de Lokaler, man lejede i det gamle Raadhus, og her installerede man saa alle de Genstande, som Foreningen havde formaaet at samle. I disse Lokaler forblev Museet til Aaret 1927. Atter tog omtalte Forening Initiativet og opnaaede at faa Helligaandshuset i Næstved indrettet som Museum. Midlerne til dette ret omfattende Arbejde fik man, dels ved det fra Staten givne Tilskud paa 40.000 Kr., samt det kommunale Tilskud paa 20.000 Kr., dels ved de Midler, som Foreningen selv disponerede over, og som beløb sig til 20.000 Kr. De Penge, som Foreningen havde, var dennes Museumsfond. Man overdrog Arkitekt Tidemand-Dal at restaurere Helligaandshuset, og den 21 Juni 1927 indviedes Museet i Overværelse af Repræsentanter for Stat og Kommune m. fl. Næstved Bys Museum findes altsaa nu installeret i det gamle Helligaandshus, og her findes saavel Oldtidsfund som de gamle historiske Redskaber, Bøliger og saa videre, alt samlet under et Tag. Ikke alene som Museum er dette en Turistattraktion, men Bygningen, hvori dette findes, er af enestaaende historisk Interesse.

Helligaandshuset er en af de smukkeste profane Bygninger, vi har fra Tiden omkring 1500 Tallet. I sin 4-500aarige Levetid har den været udsat for adskillige Omskiftelser saavel i sin Anvendelse, som i sit Ydre og Indre. I Virkeligheden er det grumme lidt, man ved om Bygningen, udover, at den i Middelalderen har tjent som Helligaandshus, en nærmest borgerlig Institution med kristeligt Præg, et Hospital, som tog sig af de fattige og syge. Bygningen er det eneste kendte tilbageværende Helligaandshus i Landet, idet andre Bygninger med dette Navn er Rester af Helligaandsklostre. Igennem Tiderne har Bygningen med smaa Afbrydelser tjent til Hjem for Fattige til langt op i det 19 Aarhundrede, hvorefter det har været anvendt som militær Sygehus og sidst som Værksteder og Depot.

I Aaret 1804 er Bygningen blevet ret væsentlig ombygget, og antagelig er det denne Ombygning, der har slettet Sporene fra dens tidligere Udseende. Indtil dette Tidspunkt var det Rum, som indtager Bygningens vestlige Halvdel, overhælvvet med 4 Hvælvinger, som spændte fra Væg til Væg, og dette benyttedes som Kirke. Antagelig har Faget nærmest Ringstedgade været delt i et Vindfag med et Rum paa hver Side. De dertil passende lette Fundamenter er fundne. Det vides, at der har været ophængt tre smaa Messingkroner, hvilket ogsaa tyder paa, at Kirkerummet kun har omfattet de tre Hvælvingfag. I Vestgavlens Nærhed var anbragt en Tagrytter med to Klokker i. Hvorlænge Rummet har været benyttet som Kirke, vides ikke. De smaa Nicher i Rummets Nordmur tyder paa, at det har tjent som Sygesal. Medens Rummet har været overhælvvet med nævnte Hvælvinger, har disses Top sikkert ligget saa højt, at en Anvendelse af Rummet ovenover til Opholdsrum næppe har kunnet finde Sted. Imidlertid viser en Række Fund, at meget har været anderledes. Disse Fund giver os baade Oplysninger og Gaader. Det er konstateret, at Bygningen er bygget i to Perioder, først Vestbygningen indeholdende Kirkesalen, dernæst

Østbygningen med de fint profilerede Vinduer i Sydsiden. Senere Fund af Vinduer og en Udslagsaabning i Stokværket over Kirkesalen viser, at det har været anvendt, men paa det Tidspunkt maa Hvælvingerne have været lavere. Fund af Kampestensfundamenter til to Rækker Piller under Kirkesalens Gulv viser, at en Tredeling af Rummet, ihvert Fald har været paatænkt, og muligen udført. Hertil har svaret en anden Vestgavl end den nuværende, hvis Vinduesplacering ikke kan forenes med nævnte Tredeling. Spor i Mur-

Næstved Museum

værket viser ogsaa, at denne har været nedbrudt. Det maa derfor antages, at Gavlen mod Gaden med sin nuværende Inddeling er samtidig med eller maaske lidt yngre end Østbygningen, og at Hvælvingerne er blevne ombyggede paa samme Tidspunkt.

Om selve Restaureringen, der er udført af Arkitekt Tidemand-Dal, kan oplyses, at man i det Ydre har ført Bygningerne tilbage til den Skikkelse, de maatte antages at have haft efter Østbygningens Opførelse, idet man dog har givet Afkald paa bl. a. af Belysningshensyn, at føre Vestgavlens Vinduer tilbage til deres oprindelige Form. I det Indre har man efter særlige Belysningshensyns Ønske ikke overhjulvet Kirkesalen, da man ikke med Nøjagtighed kunde vide, hvorledes Hvælvingerne har været. Med denne Udeladelse opnaaedes tillige bedre Plads ovenpaa. Bjælkerne, som er anvendt over Rummet, stammer fra den i Kronborgs Riddersal nedrevne Etage. Rumindelingen i Østbygningen er ny. Inddelingen i andet Stokværk og i Tagetagen støtter sig ikke til Fortiden.

Bygningens særlige Karakter har medført, at man har maattet placere Museets Samlinger uden bestemt Rækkefølge.

NÆSTVED GASVÆRK

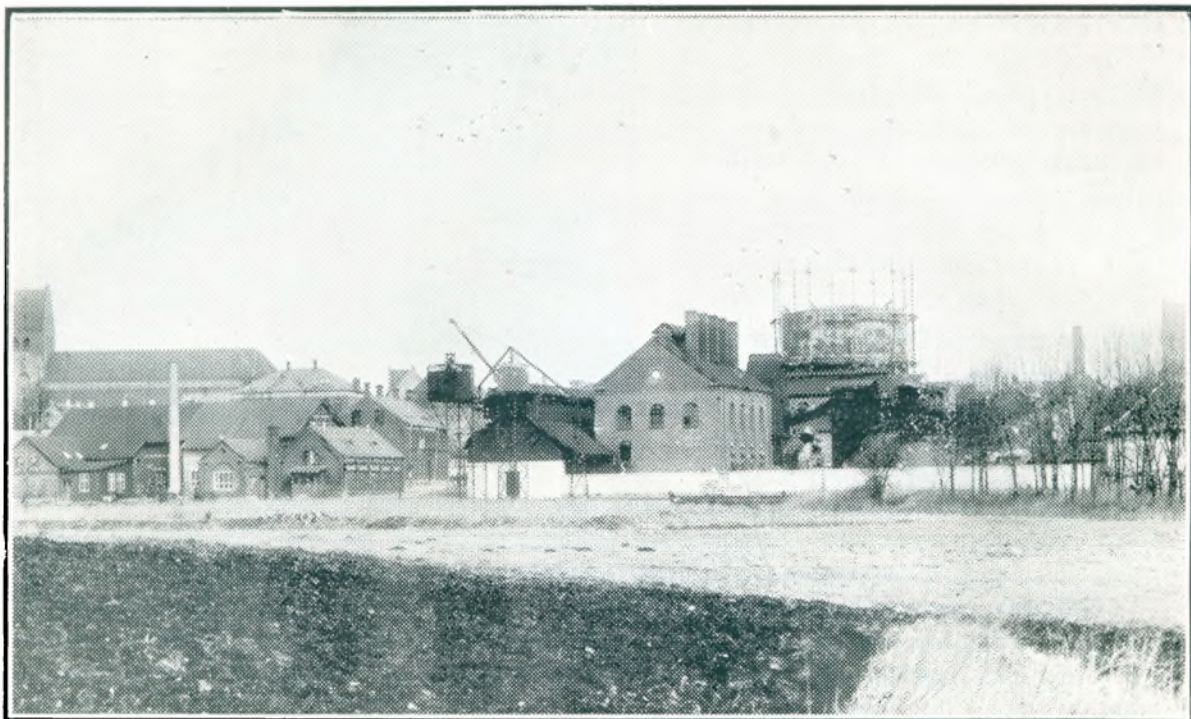
I Aaret 1860 drøftedes der for første Gang i Næstved Byraad Spørgsmaalet om Oprettelse af et Gasværk. De forskellige Projekter til dette Værk fremlagdes af Civilingeniør P. A. Thorning. Den 22 Novbr. 1862 sattes Værket i Drift. Anlægskapitalen androg ca. 71.000 Kr. Værket bestod af to Stk. 3-Ovne, to Rensekar samt en Beholder der kunde rumme 13.000 Kbf. Værket er i Aarenes Løb udvidet i 1874, 1887 og 1915. Gasværket, som det nu fremtræder efter Forandringen, raader over 16 Retorter, og det er Meningen, at disse i 1929 skal udvides til 24. Samtidig skal der være en Beholder til 800 Kbf. Gas og en til 4000 Kbf. Bekostningen af det nye Gasværk andrager ca. 1 Million Kr. Produktionen i 1928 var 1.048.430 Kbf.

Der er to Gange sket ret alvorlige Eksplosionsulykker paa Værket, nemlig i 1888 og i 1919, og begge Gange jævnedes Dele af Bygningen med Jorden. Den første Bestyrer var Kobbersmed J. Lillegaard, der virkede fra 1863—86, han afløstes af Hoffmann, der afgik 1900, derefter fulgte Nørbæk, der sad til 1901, saa kom J. Olsen, der i 1914 efterfulgtes af Damsholt. Siden 1924 har nuværende Bestyrer F. SØRENSEN beklædt Stillingen.

NÆSTVED VANDVÆRK

Den 3 Marts 1887 nedsattes der indenfor Næstved Byraad et Udvalg, for at undersøge Nødvendigheden og Betimeligheden af Anlægget af et Vandværk i Næstved. Efter nogle bevægede Møder kunde man i Aaret 1888 vedtage et af Ingeniør English udarbejdet

Gas- og Elektricitetsværkerne set fra Præstegaardsengen.

udarbejdet Projekt, hvis Anlægssum androg ca. 125.000 Kr., og samme Aar traadte Værket i Kraft. Bag Industribygningen opførtes en Vandbeholder rummende ca. 2000 Tdr. Vand, og Vandet pumpedes op i denne ved Hjælp af to Gasmotorer. I Aaret 1899 opførtes i Forbindelse med Vandværket en Badeanstalt. I 1909 overgik Værkets Drift til elektrisk Kraft, og der installeredes to Stk. 45 hk Centrifugalpumper. Det gamle Anlæg bibeholdes som Reserve. Omkring Aaret 1913 erhvervede Værket en Grund paa Bakkerne ved Præstøvej, og her opførtes en Vandbeholder, som kan rumme 5000 Tdr. Vand, desuden ligger denne ca. 21 Fod højere end den gamle Beholder, og saaledes blev den Ulempe afhjulpet, der opstod fra den gamle Beholder, nemlig, at de højereliggende Ejendomme i Byen ikke kunde faa oppumpet Vandet. Samtidig erhvervedes en mindre Ejendom i Vandværkets Nærhed, og her installeredes der de saakaldte Krygerske Filtre. Ved Uvidelsen i Aaret 1925 fjernedes det gamle Maskinanlæg, og de derværende Centrifugalpumper flyttedes, og man foretog en Sænkning af Pumperne. Værket, der har otte Boringer, oppumper daglig ca. 16.000 Tdr. Vand. Værkets Bestyrer er EMANUEL LORENTSEN.

NÆSTVED ELEKTRICITETSVÆRK

Saavidt vides er de første Forhandlinger om et Elektricitetsværk for Næstved By paabegyndte i 1906, men først i 1909 viser Byraadsforhandlingerne under 13 August, at dette Spørgsmaal er taget tilfølgende, idet der bevilligedes et Beløb paa 210.000 Kr. til Opførelse af et Elektricitetsværk. Planer over Værket udarbejdedes af Ingeniør P. A. Pedersen, og i 1909 paabegyndtes Arbejdet. Værket raadede over en Maskinkraft paa 300 hk. Ved Ugangen af det første Driftsaar var der til Værket sluttet 3677 Lamper og 238 Motorer, og Produktionen androg ca. 160.000 kwt. Tilslutningen til Værket steg i de kommende Aar indtil 1914 saa betydeligt, at man i dette Aar havde ca. 11.000 Lamper og ca. 450 Motorer, hvilket foraarsagede, at man maatte op paa den dobbelte Produktion

af kwt. I 1915 foretoges da en Udvidelse af Værket, og senere indlemmedes Skt. Peders og Skt. Mortens Sogne, og en ny Udvidelse var nødvendig. Nu raader Værket over to Stk. 150 hk, et Stk. 300 hk samt et Stk. 600 hk Dieselmotorer, og den daglige Produktion er oppe paa ca. 4860 kwt. eller ca. 1.800.000 kwt. aarlig.

I Aaret 1929 er der optaget Planer om Udvidelse af Værket, saaledes at der anskaffes et Stk. Dieselmotor til paa ca. 1000 hk. Værkets første Bestyrer var Fr. Lund, der virkede i denne Stilling til Aaret 1923, og afløstes af nuværende Bestyrer EMANUEL LORENTSEN.

NÆSTVED KOMMUNALE BADEANSTALT

Denne er opført ved Aarhundredeskiftet, og er siden dengang ikke undergaaet væsentlige Forandringer eller Tilbygninger. Anstalten rummer 4 Karbade og 8 Styrtebade. Af de 4 Værelser der er indrettede til Karbade, er det ene udstyret med 2 Kar. Alle Værelser saavel som Styrtebadsrum er velholdte og beklædte med Porcelænsfliser. Varmt vandet faas fra Elektricitetsværket. I Aaret 1928 er der aflagt Besøg af 7882 Personer til Brusebad og 1609 til Karbad. Anstaltens Bestyrer er Bademester G. JØRGENSEN.

EMANUEL LORENTZEN,
Bestyrer for Elektricitets- og Vandværket

f. 11 Maj 1881 i Spindelund, S. af Husmand Johannes Andreas L. og Hustru Juliane Marie f. Lykkegaard, g. 1909 med Helma Fallesen. Maskinisteksamen 1901, Installatøreksamen 1908, Maskinmester fra 1902—07 ved F. D. F. og Amerikafarten, ansat i Firmaet Kemp & Lauritzen fra 1907—10, Maskinmester ved Værket i Næstved fra 1910—23, Elektricitets- og Vandværksbestyrer i Næstved siden 1923.

FRITS ADOLF ANT. SØRENSEN,
Gasværksbestyrer

f. 3 Januar 1885 i Herning, S. af Arbejdsmand Hans S. og Hustru Marie f. Sørensen, g. 1910 med Olga Hansen. Gasværksbestyrer i Gilleleje fra 1914—24, Gasværksbestyrer i Næstved siden 1924.

GUNNAR OTTO JOH. JØRGENSEN,
Bademester

f. 12 September 1903 i Næstved, S. af Bademester J. J. (død 1928) og Hustru Anna Kristine f. Nielsen, g. 1926 med Kristine Andrea Jensen. Siden 1928 Bademester ved Næstved kommunale Badeanstalt.

NÆSTVED ALDERDOMSHJEM

Allerede i 1912 var der Planer fremme om Opførelsen af et saadant Hjem, og der blev udarbejdet et Projekt, som skulde koste 105.000 Kr. Under Byraadets Behandlinger angaaende dette Projekt, blev der rejst en Del Kritik mod den paatænkte Bygnings Størrelse, og man enedes om at opføre Alderdomshjemmet i en noget mindre Størrelse end foreslaaet. Man antog Arkitekt Tidemand-Dals Forslag til Opførelse i Foraaret 1914. Arbejdet paabegyndtes imidlertid først i 1915, og Bygningen toges i Brug i April 1916. Hjemmet er opført paa Amtmandsbakkens Østside og rummer Plads til ca. 45 Beboere. I Kælderen findes Økonomilokaler, Rum til Varmeapparater samt Tørrestue og et Par Pigeværelser.

Næstved Alderdomshjem.

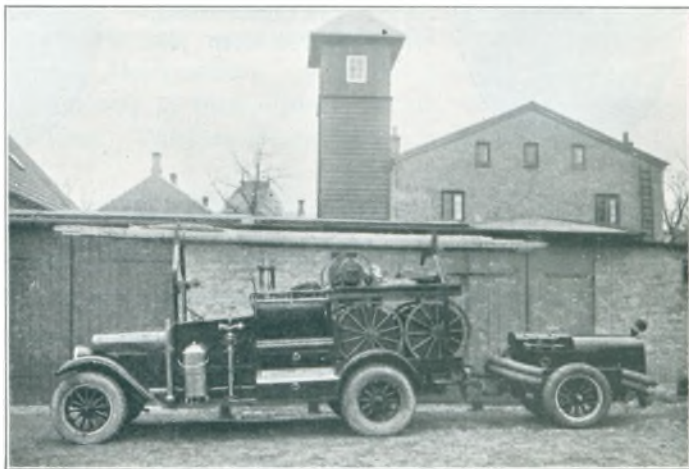
I Stueetagen bor Økonomaen, medens de Gamle er fordelt i Stueetage, første Sal og Tagetage. I Bygningens Midte ligger paa første Sal mod Haven den fælles Dagligstue. Denne er forsynet med Bjælkeloft, Paneler og faste Bænke samt Stole og Borde af Fyrretræ, alt mørkebrunt bejdset. Væggene er strøgne med blaa Limfarve. Bygningen er opført af røde haandstrøgne Sten paa Sokkel af kløvet Kamp. Taget dækkes af røde Faldsten og Ventilationshætten er forsynet med Kobber. Indgangspartiet er udført af Sandsten, og Søjlerne til Loggiaen af Granit. Ovenover Tagetagen ligger en større Sal, hvor de synlige Spær og Hanebaand er beklædte og ligesom Panelet bejdset mørkeblaat. Væggene er strøgne med en varm gul Farve. Bygningen er i det hele taget behandlet med kraftige og klare Farver, der virker som en egen Hygge og Harmoni. Den samlede Byggesum beløb sig til ca. 90.000 Kr.

NÆSTVED KØBSTADS BRANDKORPS

Oprettelsen af denne Institution menes at være sket i Aarene 1858—59 foranlediget af den paa denne Tid udgivne Lov om Købstædernes Brandkorps og disses Ordning, dog er det sandsynligt, at der længe før den Tid har været en Art Brandkorps i Byen.

Korpset talte et Mandskab paa 500 Mand, der alle havde Mødepligt i Tilfælde af Brand. Der opførtes et Sprøjtehus bag Raadhuset, og Korpset raadede over to Sugeværk og to Haandsprøjter. Saaledes var Tilstanden indtil 1888, da blev der i Næstved opført et Vandværk og Brandkorpset omordnedes.

Der opstilledes ca. 150 Brandhaner og oprettedes et Musikkorps paa 22 Mand. Disse var iførte Uniformer og havde til Opgave, i Tilfælde af Brand, at sørge for Ordenens Oprettelse samt Afspæringer. Der afholdtes aarlig Prøver paa Torvet, og denne Ordning holdt sig til i 1912. Man havde i 1896 opført et nyt Sprøjtehus paa Markedspladsen, og dette afløstes af den nuværende Brandstation, der ligger bag Teaterbygningen. Ved Ordningen af 1912 afskaffedes Mødepligten for de 500 Personer, og fast Mandskab paa 35 Mand antoges, medens Materialet blev det samme. I Aaret 1927 anskaffedes der en Motorsprøjte, og samtidig indgik Brandvæsenet en Overenskomst med 12 Landkommuner i Oplandet omkring Næstved, disse Kommuner gav Korpset en Paahængssprøjte og betaler aarlig 10 Øre for hver Indbygger. Det særlige Korps, om man vil sige saa, kaldes Oplandenes Brandkorps. Ved Motorsprøjtens Anskaffelse indskrænkedes Korpset til 22 Mand, deraf 3 Assistenten. I 1914 installeredes der et omfattende Alarmsystem. Brandinspektør er Arkitekt L. BELDRING.

Brandstationen 1927.

LUDVIG BELDRING,
Brandinspektør og Arkitekt

f. 26 Februar 1879 i Krarup, S. af Overlærer B. og Hustru Louise f. Lou, g. 1906 med Marie Larsen (død 1916), g. anden Gang 1917 med Margrethe Cohn. Brandinspektør siden 1911, Bygningsinspektør siden 1922, Skatteraadsformand siden 1924, Arkitekt i Næstved siden 1910, bl. a. opført en Del kommunale Bygninger.

CARL CHRISTIAN PETERSEN,
Murermester

f. 25 Januar 1883 i Kastrup ved Vordingborg, S. af Cementstøber H. P. og Hustru Kristiane f. Andersen, g. 1907 med Hansine f. Nielsen. Murermester i Næstved siden 1924, ansat i det faste Brandkorps siden 1912, Assistent i samme siden 1929.

OLE RASMUSSEN,
Kobbersmedemester

f. 1 Januar 1871 i Lille Næstved, S. af Husmand Rasmus Rasmussen og Hustru Trine f. Pedersen, g. 1894 med Emmy L. H. Pedersen. Ansat ved Orlogsværftet fra 1890 -- 92, i Udlandet fra 1892--94, etablerede sig i Brogade i Næstved 1899, flyttede senere til Ringstedgade, rejste 1903 i Tyskland, Østrig, og

Schweitz, 1911 i Italien paa Studierejse pr. Legat udført Arbejde ved Kong Chr. IX og Dronning Louises Sarkofager i Roskilde Domkirke, ansat i Brandkorpset siden 1894, Assistent i samme siden 1911.

CARL CHRISTIAN REITZ,
Blikkenslagermester

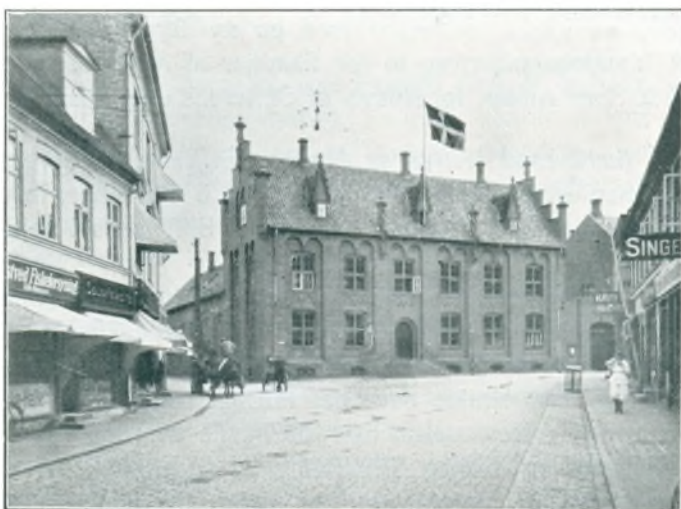

f. 14 Oktober 1877 i København, S. af Skorstensfejermester Emil Rasmussen og Hustru Marie f. Reitz, g. 1899 med Jensine Andersen. Etableret 1914 i Næstved, i det faste Brandkorps siden 1906, Korpsets ældste Medlem, Assistent i samme siden 1919, Byraadsmedlem fra 1921--25, Medlem af Bevillingsnævnet,

do. af Afholdssamfundets Hovedbestyrelse og af sammes Næstved Afdelings Bestyrelse.

NÆSTVED RAAD- TING- OG ARRESTHUS

er opført i Aarene 1855--56 efter Tegning af Arkitekt Bindsbøll. Politistationen opførtes i 1919 efter Tegning af Arkitekt Tidemand-Dal og kostede ca. 36.000 Kr. at opføre. Før denne Tid havde Politiet haft Sæde i Raadhuset ved Siden af Dommerkontorene. Bygningen rummer i Stueetagen Politistation for Kommunal- og Statspolitiet, ialt fire Værelser, paa første Sal Politikontorer, ialt tre Værelser. Arresthuset, der er sammenbygget med Politibygningen, rummer tolv enkelte Celler og en Tremandscelle samt Bolig for Arrestforvareren.

Næstved Raadhus.

Dommer er P. K. DIDERICHSEN, Politimesterer WILLIAM SCHMIT. Politiets Personale bestaar iøvrigt af følgende: Politifuldmægtig cand. jur. HERTING, Arrestforvarer H. STUHR, 1 Overbetjent og 10 Politibetjente. Landdistrikternes Personale tæller 3 Politiassistenter, 1 Politibetjent og 1 Vægter i Karrebæksminde. Statspolitiet raader over 1 Kriminalassistent og 2 Betjente. Desforuden findes der paa Kontoret nogle Medhjælpere.

Centralbiblioteket, som Næstved Folkebibliotek kaldes, overtoges i 1921 af Kommunen og overflyttedes til Vinhusgade, hvor det indrettedes i den gamle Kaserne. Biblioteket tæller noget over 4000 Bind.

Statskasernen for Dragonerne er opført i 1855, og paa dennes Grund findes Vagt, Arrest og Økonomibolig samt Gymnastikhus og Ridehuse. I 1911 opførtes en ny Eskadronkaserne i Grønnegade, efter Tegning af Arkitekt G. A. Rasmussen. 1913 opførtes et nyt Gymnastikhus samt Administrationsbygning, der er beliggende ved Farimagsvej.

Garnisonssygehuset er opført i 1903 af Arkitekt K. VARMING og har et særskilt lille Epidemihus.

Amtmandsgaarden, der er Amtmandens Bolig, er beliggende paa Amtmandsbakken og opført i 1888.

Den Ostenfeldske Stiftelse oprettedes i Aaret 1802 af Malermester Chr. O. og var oprindelig tiltænkt Stifterens Fødeby Sæby, men flyttedes i 1816 til Næstved. Stiftelsen bestaar af den i Aaret 1826 købte Gaard ved Navn Sortebrødregaard, samt en Kapital paa ca. 86.000 Kr. I 1840 nedreves den gamle Gaard og erstattedes i 1841 med en ny. Stiftelsen afgiver Fribolig for elleve trængende Enker, der her faar Bolig med Køkken, fri Brændsel og Medicin samt 170 Kr. aarlig. Stiftelsen bestyres, under Justitsministeriets Tilsyn, af Hs. Ekszell. Lensgreve AAGE DANNEKJOLD-SAMSØE.

Stiftelsen for værdige Ægtefolk og Mænd oprettedes i 1852. Den ejer foruden den ubefæstede Grund en Kapital paa ca. 68.000 Kr. og raader over 8 Friboliger.

Sanders Friboliger oprettedes i 1878 af Købmand P. F. Sander, der døde 1897. I 1899 udvidedes Stiftelsen med en ny Bygning. Der findes otte Friboliger for Familier af Handelsstanden og to for Familier af Arbejdsstanden, men disse skal være fra Præstø eller Sorø Amter, fortrinsvis af Stifterens eller hans Hustrus Slægt.

Justitsraad Wittes og Hustrus Stiftelse er oprettet ved Fundats af 28 Novbr. 1907, den har egen Bygning og Fribolig til 6 Personer, fortrinsvis Enker og Døtre efter Postembedsmænd i Næstved og Omegn. Stiftelsens Kapital er paa ca. 61.000 Kr.

Vaabenbrødrenes Stiftelse for Næstved og Omegn er opført i 1876. I Aaret 1862 den 30 Marts sammentraadte der i Næstved 29 Mænd, som alle havde deltaget i Fædrelandets Forsvar i Aarene 1848—49 og 50, og disse enedes om at stifte en Vaabenbrødre Afdeling, som skulde have det Formaal; at støtte trængende og syge Brødre, at yde disse en hæderlig Begravelse, naar de havde udstridt, samt at hjælpe deres Enker. Dette Forslag vandt en saadan Tilslutning, at Afdelingen blev den største i Danmark, næst efter Hovedstadens. Foreningen har hidtil udfoldet en velsignelsesrig Virksomhed. Ifølge Forslag af Foreningens Formand Kaptajn og Malermester Rasmus Peter Christian Pedersen, DM., vedtoges det den 13 Marts 1870 at danne et Byggefond for derved at opsparre Midler

til at rejse en hyggelig og anstændig Fribolig for trængende Vaabenbrødre og disses Enker. Saaledes giver nedlagte Dokument, ved Grundstensnedlæggelsen, et klart og tydeligt Billede af denne Stiftelses Oprindelse. Bygningen fuldførtes i 1876, efter Tegning af Arkitekt Chr. Abrahams, og rummer atten Lejligheder, der udgør Fri- eller delvis Fribolig for Personer, der i lige Linie nedstammer fra de Medlemmer, der fandtes i Foreningen ved Stiftelsens Oprettelse (ialt 97). Stiftelsens første Formand var Kammerraad Chr. Pedersen, DM. Nuværende Formand er Karetmager JENS PETER JENSEN.

Optagelsehjemmet „Sydsjælland“ oprettedes i 1909 af Plejeforeningen for Præstø Amt samt af Foreningen Børnenes Vel i Næstved. Bygningen opførtes efter Tegning af Arkitekt Jespersen og rummer Plads til 35 Børn. Der optages Børn i alle Aldre fra Fødslen og indtil det 14 Aar. Fra de i Amtet værende Kommuner faas et Tilskud paa 7 Øre pr. Indbygger, og dette andrager ca. 5.000 Kr. aarlig. De mindre Børn søger Skolen i Grimstrup, de større søger til Næstved Skoler. Hjemmet er i sin Helhed udmærket indrettet i det Indre, saaledes findes der fire Soveværelser, særskilt Spædbørnsafdeling, Legestuer m. m. Eftersom Tiden er gaet, er der sket særdeles fortræffelige Forbedringer med Bygningens Indre. Der er indlagt Centralvarme, W. C., Elektrisk Lys m. m. Der forefindes gode lyse Værelser til Personalet, og Bestyrerindens Bolig er paa to Værelser i Stueetagen.

JENS PETER JENSEN,
Karetmager

f. 16 Juni 1873 i Næstved, S. af Avlsbruger Jørgen J. og Hustru Magdalene f. Olsen, g. 1914 med Jensine Marie Jensen. Etablerede sig 1912 som Karetmager i Næstved, Formand for Vaabenbrødrenes Stiftelse for Næstved og Omegn siden 1926.

KRISTINE HEMMINGSEN,
Bestyrerinde

D. af Parcellist Hans H. og Hustru Martha f. Rasmussen. Elev paa Optagelsehjemmet Sydsjælland fra 1917—19, lært Sygepleje paa Næsby Sygehus, opholdt sig i Argentina, Bestyrerinde paa Sydsjælland fra 1921—24 og siden 1926.

PRÆSTØ AMTS SYGEHUS I NÆSTVED

I Slutningen af Aaret 1814 indsendte Amtmanden over Præstø Amt et Forslag vedrørende Oprettelsen af et Sygehus til det kongelige danske Kancelli. Indtil nævnte Aar fandtes — efter hvad der oplyses — udenfor København ialt kun fire Sygehuse, som var saaledes beskafne, at de, i den Forstand hvori de nu opfattes, kunde betegnes som Sygehus. — Hvad der ellers fandtes under Betegnelsen Hospital eller Sygehus var nærmest Lemmestiftelser, hyppigst forbundne med de saakaldte „Daarekister“. — Kancelliet betegnede Indretning af et Sygehus som en saare nyttig Foranstaltning og bifaldt dets Oprettelse. Der kan ikke have været langt mellem Tanke og Handling, thi skønt Planerne til dels var baseret paa frivillige Gaver, og skønt Befolkningen ikke i overvældende Grad viste Sagen Forstaaelse, indkom dog saa meget — fortrinsvis fra det store Hartkorn — at Opførelsen af Sygehuset kunde paabegyndes i Foraaret 1816.

Saavidt vides skyldes Planen over Bygningen, som rejstes, ingen ringere end den bekendte Professor C. F. Hansen, som byggede Raad- og Domhuset, Vor Frue Kirke og Kristiansborg Slot i København. Sygehuset blev bygget paa den Plads, hvor det ligger den Dag i Dag, nemlig lige udenfor Byens daværende Ringsted-Port. Solidt har det været

Sygehuset for 100 Aar siden.

bygget, derom vidner den ved den nordlige Ende af Sygehuset endnu bevarede Inspektørbolig, som med sine svære Mure og Kælderrum er et godt Vidnesbyrd om hine Tidens Krav til Konstruktionernes Soliditet. Bygningen var oprindeligt straaetækt. Sygestuerne, af hvilke der fandtes fire, hvoraf tre til Mænd, og en til Kvinder, var beregnet til seks Senge hver og var alle beliggende ind til Gaarden. Desuden fandtes en Operationsstue, tre Daarekister, en Ligstue og to Værelser til Økonom. Ud mod Landevejen

— den nuværende Ringstedgades Forlængelse — var der en lang Gang, hvorfra Døre førte ind til Værelserne. Med Belysningen har det kun været saa som saa, idet Sygeværelserne kun havde smaa Vinduer. Der fandtes ikke Ovn paa alle Stuer, f. Eks. fik „Fruentimmerstuen“ først en saadan — en „Vindovn“ — i 1838. Daarekisterne fik aldrig Opvarmning. Mange Mangler har der været, naar det hele skal betragtes med vor Generations Øjne, men trods alt betegnede Sygehusets Oprettelse et stort Fremskridt. Den 18 December 1816 indlagdes den første Patient. I Sygehusets første Virkeaar, som dog først regnedes fra 27 Januar 1817, indlagdes 65 Patienter, hvoraf 46 blev udskrevne, 2 døde og 19 overførtes til næste Aar.

Der paafulgte nu en meget lang Aarrække, i hvilket Sygehuset under en Række skiftende Lægers Virksomhed havde en endeløs Kæde af mest økonomiske Vanskeligheder. Disse var først forbi i 1844, da Amtsraadet i Henhold til Kancelli-Resolution fik indvalgt to Medlemmer i Sygehusbestyrelsen, og Sygehuset som Følge deraf fik Raadets Bevaagenhed. I Aarene deromkring gjorde Lægevidenskaben og ogsaa Kravene til den offentlige Hygiejne meget store Fremskridt, og dette, i Forbindelse med at en Række dygtige og ansete Læger var knyttet til Sygehuset, gjorde, at dette, i det almindelige Omdømme kom til at indtage en Position, som det har bevaret helt op til vore Dage. Paa et Tidspunkt, da den gamle Sygehusbygning, som i Mellemtiden havde faaet Tegltag, og nogle mindre Tilbygninger, forlængst var blevet for lille i Forhold til Sygehusets stigende Benyttelse, blev i 1881-82 den nuværende sydlige Bygning (Afdeling A.) opført. Den Æra, der herved indlededes, blev med stærke Skridt fortsat. Saaledes blev i 1892 den gamle Bygning fra 1816 nedrevet, idet dog Nordenden bibeholdtes som Bolig for Inspektøren, og paa Pladsen opførtes en stor ny Bygning til dels medicinske og dels epidemiske Sygdomme. Senere opførtes en selvstændig Epidemifdeling, Økonomibygning med

Sygehuset i 1929.

Centralfyring og Vaskeribygning med et stort Antal Personleværelser. I Aarene efter 1924 er dertil kommet en stor Udvidelse af Operations- Lysbade- og Røntgenafdelingerne, Desinfectionsanstalt, Overlægebolig og Ligkapel med Kapelrum, Ligstue og Sektionsrum. Ved alle disse Udvidelser blev Sygehusets Sengetal efterhaanden dets nuværende 112 Senge, og Sygehusets Standard er stedse holdt paa Højde med de skiftende Tiders Krav.

Sygehusets Personale bestaar for Tiden af: Overlæge H. S. KØSTER, R. af D., Inspektør H. C. T. MØLLER, Oversygeplejerske, Diakonisse Valborg EYBYE, 1 Reservelæge, 1 Lægekandidat, 4 Afdelingssygeplejersker (Diakonisser), 4 Sygepleje-Assistenten, 14 Sygepleje-Elever, 1 Økonoma, 1 Vaskeribestyrerinde, 1 Syerske, 18 Piger, 2 Portører og 1 Fyrbøder.

HENRIK SCHACK KØSTER,

Overlæge, R. af D. Medaille 5 Olympiade 1912, Ø. R. K. 1922.

f. 21 September 1867 i Randers, S. af Apoteker Carl J. A. K. og Hustru Kirstine M. f. Rasmussen, g. 1908 med Frida Emilia Øhquist. Student 1885, med. Eksamen 1893, konst. Kandidat ved Frederiks Hospital fra Februar til September 1893, Kandidat ved Københavns Amtssygehus fra November 1893 til Oktober 1895, konst. Kandidat ved Frederiks Hospital Juni 1896, fast ansat August 1896 til Maj 1898, Assistent ved Professor Th. Røvsings Klinik fra Juni 1898 til September 1902, Reservekirurg ved Frederiks Hospital Afdeling C. fra Oktober 1902 til September 1905, atter Assistent hos Professor Røvsing fra Oktober 1905 til Januar 1913, Vikar fra November 1895 til Maj 1896, prakt. Læge i København fra Juni 1898 til Februar 1913, Korpslæge i Hæren April 1910, Chef for Garnisons Sygehus kirurgisk Afdeling fra April 1911 til Februar 1913, udenfor Nummer Februar 1913, Overlæge ved Amtssygehuset i Næstved siden Februar 1913, Overlæge udenfor Nummer i Hæren fra 1923.

HARALD CLAUD THEODOR MØLLER, Inspektør

f. 1 Oktober 1893 i Asnæs, S. af Købmand Carl Chr. M. og Hustru Johanne Margrethe f. Wohlert, g. 1919 med Gerda Elisabeth Engsig. Udgaet fra Østersøgades Gymnasium, Mægleruddannelse hos C. K. Hansen, videregaaende Handelsuddannelse fra 1908—13, suppl. Uddannelse i Tyskland fra 1913—14, Kornet 1915, Løjtnant 7 Reg. fra 1916—18, Inspektør i Den Danske Andelsbank fra 1918—25, Inspektør ved Amtssygehuset i Næstved siden 1925, Medlem af København Amts Skyttekorps siden 1910, Medlem af Bestyrelsen siden 1926, Formand for Andelsbankens Personale fra 1924—25, Formand for Sønderjydsk Forening for Næstved og Omegn siden 1927.

ST. ELISABETHS HOSPITAL

er beliggende ved Præstøvejen og opført i 1923 af St. Elisabeths Søstrene efter Tegning af Arkitekt Tidemand-Dal. Ordenen har sit Hjem i Breslau og havde i Forvejen her i Landet et stort Sygehus paa Amager. Sygehuset har Plads til ca. 36 Patienter foruden Værelser i Tagetagen for Søstrene. Da det kun er beregnet paa medicinske Sygdomme, er der kun indrettet en mindre Operationsstue. I Kælderen findes samtlige Økonomilokaler og Vaskeriet, hvilket sidste dog snarest agtes overflyttet til en særlig Bygning for at give Plads til et Badeanlæg. Mod Syd findes paa første Sal en Loggia, hvor Sengene kan køres ud, naar Vejret passer dertil.

NÆSTVED SKOLER

Skolesagen, som den er i vor Tid i Næstved By, bestaar af en Enhedsskole med Skoleplan af 1916.

Skolen er inddelt i Grundskole, Hovedskole og Real- eller Mellemskole. Skolevæsenet raader over tre Bygninger. Skolen paa St. Peders Kirkeplads er opført i 1882 og efter Tegning af Arkitekt Hagemann, Skolen i Jernbanegade er fra 1900 og opført af Arkitekt K. Varming. Til denne er i 1912 opført en ny Bygning af Arkitekt Hagen.

Handelsskolen er oprettet i 1882 af Næstved Handelsstandsforening. Den har til Huse i Kommuneskolens Lokaler i Jernbanegade.

Den Tekniske Skole er opført 1884 af Arkitekt V. Ahlmann, og Bygningen ejes af Industriforeningen.

TOLDKAMMERET I NÆSTVED

der har til Huse i egen Bygning, der er opført i 1891, ledes af Toldforvalter H. P. HERFORT PEDERSEN. Personalet bestaar af: 4 Kontrollører, 7 Assisterter samt 3 i Karrebæk. Før 1891 havde Toldkammeret til Huse i en af Etaten lejet Bygning ved Havnen. Af tidligere Toldforvaltere kendes Baron Løvenskjold, Kliest og Evecius. Nuværende Toldforvalter har beklædt Stillingen siden 1916.

HANS PEDER HERFORT PEDERSEN, Toldforvalter

f. 27 Juli 1862 i Norge. Ansat ved Toldvæsenet 1878, Toldforvalter i Herning fra 1907—16, siden 1916 Toldforvalter i Næstved.

NÆSTVED BANEGAARD

er opført i 1869—70. Den toges i Brug den 4 Oktober 1870. Af tidligere Stationsforstandere kendes C. E. Stub og Emmerich. Til Stationen er knyttet Stationsforstander, 1 Godsekspeditor, 2 Kontrollører, 14 Assisterter, 12 Overportører og 32 Portører.

ANDERS GEORG BERG, Stationsforstander

f. 10 Maj 1867 i Holstebro, S. af Stationsforstander J. C. B. Ansat ved D. S. B. 1883, Assistent 1886, Overassistent i Vamdrup 1909, fra 1912—24 i Helsingør, siden 1924 Stationsforstander i Næstved.

NÆSTVED POSTKONTOR

er saavidt vides oprettet omkring 1674, og den daværende Postmester hed Marcus Beck. I Aarene omkring 1866—70, under Postmester Schak, flyttedes Postkontorerne til Vinhuset, og disse forblev her indtil 1920, da den ny Postbygning ved Stationen var opført. Denne er en ret anelig Bygning og ligger i umiddelbar Nærhed af Toldboden. Postmester er W. HALL MAZANTI. Personalet bestaar af: 1 Kontrollør, 9 Assisterter, 3 Overpakmestre, 3 Pakmestre, 9 Postbude og 20 Landpostbude. Under Posthuset hører fem Postekspektioner nemlig Brandelev, Bøgesø, Fodby, Lou og Olstrup.

WILLIAM HALL MAZANTI, Postmester, R. af D.

f. 31 December 1861 i Ærøskøbing, S. af Førstelærer, Kateket senere Præst Peder Josef M. og Hustru Emilie Marie f. Hall, g. 1888 med Anna Augusta Kæhl Simonson. Ansat ved Postvæsenet i 1880, Fuldmægtig i Horsens fra 1881—88, Kontrollør fra 1902—09, Postmester i Holstebro fra 1909—17, i Næstved siden 1917, Stifter af Jydsk Boldspil Union i 1895, Formand for samme til 1917, tildelt Dansk Idrætsforbunds Ærestegn, Æresmedlem i I. B. U., Bestyrelsesmedlem i Postvæsenets Begravelseskasse fra 1890, Formand for samme siden 1910, i en Periode Byrådsmedlem i Holstebro.

KARREBÆKSMINDES HAVN

nævntes første Gang i 1666 ifølge kongeligt aabent Brev udstedt af Kong Fr. III, hvori der bevilgedes Jørgen Eggert og Hustru udi deres Livstid at nyde og oppebære 1 Skilling af hver Rigsdalers Værdi, som fremmede og udenlandske ind- og udskiber i Næstved. „Til Gengæld skulde bemeldte J. E. Broen og Brokaret, som der i Byen beliggende ere, tilbørligen og forsvarligen vedligeholde“. Der hengaar nu ca. 150 Aar, og i denne Tid foregik Sejladsen paa Næstved fra Smaalandsfarvandet gennem Mindegabet mellem Longshave og Enø over Karrebæk Fjord og op ad Susaaen. I Aarene 1798—99 holdtes der en Del Møder af Næstved Købstads Magistrats Havnekommission om Mulighederne af en Havns Anlæggelse. I 1805 afstodes et under Saltø Gods hørende Areal, kaldet Longshave, nu Karrebæksminde, som Arvefæste til Næstved Købstad, for en aarlig Afgift af 200 Rdl. samt Udredelse af Skatter m. m., ialt ca. 330 Rdl. Dette Skøde tinglæstes den 5 Marts 1810. Den 12 Marts 1806 udstedtes kgl. Reskript paa Karrebæksmindes Havns Anlæg, og samme Aar paabegyndtes Arbejdet. Ifølge gamle Papirer ser det ud til at være gaaet ret trangt med Arbejdet, der gentagende Gange er helt standset. Man naaede dog saa vidt med Arbejdet, at Havnen fik en Dybde af ca. 9 Fod, i Kanalen ca. 5 Fod. I 1870 byggedes den nuværende Klappbro, og i 1880 opførtes Havnefogedboligen samt en Arbejderbolig. Omkring 1900 uddybes Havnen til 15 Fod, og der anskaffedes en Dampbaad til Bugsering. Saaledes som Havnen viser sig i vore Dage andrager Anlægsboldværkets Længde ca. 2000 Meter med en Dybde fra 9 til 15 1/2 Fod og i Yderhavnen naas ca. 18 Fod.

K. T. A. S. I NÆSTVED

Denne Telefoncentrals historiske Beskrivelse begynder i Aarene omkring 1870, idet der paa dette Tidspunkt installeredes den første Telefon i Næstved By. Det var daværende Uhrmager E. Ahrentzen, der var Mester for dette, og han havde eksperimenteret meget med Telefonen, hvilket resulterede i, at han i 1878 oprettede en Telefon fra sin Bopæl og tværs over Gaden til Købmand Sommer. Efter som Aarene gik oprettedes der da flere og flere Telefoner i Byen. Man stiftede Næstved Telefon Selskab, og dette lededes af Uhrmager Ahrentzen, indtil dette i Aarene omkring 1890 overgik til Københavns Telefonselskab. Centralen flyttedes dengang til St. Peders Kirkeplads, hvor den havde til Huse indtil 1908, da den flyttedes til Uhrmager Ahrentzens Ejendom i Ramsherredgade Nr. 15.

Uhrmager Ahrentzen havde, da han solgte Telefonen til K. T. A. S. faaet Forpagtningen af denne for Livstid, for Næstved Bys Vedkommende. Han døde den 26 Maj 1911, men det ser ud til, at Forpagtningen først er ophævet i 1912.

Afdødes Søn OVE AHRENTZEN har siden 1912 været K. T. A. S. Repræsentant i Næstved. Det er kuriøst at se, at Telefonselskabet endnu den Dag i Dag har sine Lokaler i den Mands Ejendom, fra hvem Tanken om den første Telefons Oprettelse i Næstved By udgik.

Centralen tæller 1250 Abonnenter og beskæftiger 32 Telefonistinder og 4 Vikar-Telefonistinder. Den er nu den fjerde største paa Sjælland.

Centralen disponerer over hele første Etage i Ramsherredgade 18, og denne anvendes dels som Central og dels som Beboelse for Forstanderinden. Frk. M. V. FOG er Centralens Forstanderinde.

OVE EDVARD CHR. AHRENTZEN,
Uhrmager og Guldsmed

f. 4 April 1876 i Næstved, S. af Uhrmager Edvard A. og Hustru Thora f. Schrøder, g. 1908 med Marie Emilie Svane. Overtog Faderens Forretning efter hans Død, Repræsentant for K. T. A. S. siden 1912, gennem mange Aar Bestyrelsesmedlem for Industri- og Sparebanken for Næstved og Omegn, do. i

„Stiftelse for værdige Ægtefolk og Mænd i Næstved“, kaldet „Røde Stiftelse“.

MARIE VILHELMINE FOG,
Forstanderinde

f. 21 Maj 1885 i Roskilde, D. af Købmand Carl F. og Hustru Anna f. Bøggild, ugift. Ansat i 1906 ved K. T. A. S. i København, fra 1916—26 Underforstanderinde ved Vestre Afdeling i København, siden 1926 Forstanderinde ved Næstved Central.

ALFRED JULIUS JENSEN,
Telefonformand

f. 1 Juli 1886 i København, S. af Dragerformand Lars J. og Hustru Ane f. Pedersen, g. 1907 med Ingeborg Andreasen. Ansat K. T. A. S. i København fra 1899—1911, i Næstved siden 1911, Formand siden 1919, Bestyrelsesmedlem i Formandsforeningen for K. T. A. S.

ANDERS CHR. NIELSEN,
Formand

f. 16 December 1872 i Frederikssund, S. af Arbejdsmand Lars Peder N. og Hustru Birthe Marie f. Larsen, g. 1904 med Marie Louise Hansen. Ansat i K. T. A. S. siden 1 August 1897, Formand i samme Selskab fra 1899, Ansættelse i Næstved siden 1909.

NIELS CHR. LARSEN,
Distriktsmontør

f. 29 November 1882 paa Frederiksberg, S. af H. P. L. og Hustru Bodil f. Nielsen, g. 1908 med Hulda Amalie Danielsen. Udlært Trædrejer, ansat i K. T. A. S. siden 1906, Station i Næstved siden 1916, Distriktsmontør siden 1920.

THEODOR MARIUS NIELSEN,
Overmontør

f. 5 November 1889 i Thureby, S. af Skomagemester Hans Chr. N. og Hustru Ane Kirstine f. Poulsen, g. 1914 med Olga Astrid Pedersen. Fast ansat i K. T. A. S. med Station i Næstved siden 1910, Overmontør i K. T. A. S. siden 1921.

BLAA KORS SVENDEHJEM

Omkring Aaret 1880 oprettedes det første Svendehjem i Næstved, og dette var beliggende i Møllegade. Pastor Munck var dets Formand, og det fik økonomisk Støtte af Godsejerne Lensbaron Redtz Thott, Kammerherre de Neergaard og Godsejer Neergaard. Vanskelighederne for Hjemmets Eksistens blev imidlertid saa store i Aarene 1914—15, at dette maatte ophæves.

I Aaret 1925 optog Blaa Kors Sagen igen og fik det nuværende Hjem indrettet. Dette er beliggende i Grønnegade og besøges aarligt af 5—6000 Rejsende. Der findes 11

Sovestuer med Plads til 37 Senge. Kommunen yder aarlig Hjemmet et Tilskud paa 800 Kr. I Tilknytning til dette Hjem, er der oprettet Blaa Kors Kristelige Herberge, der er for de ganske ubemidlede. Hjemmets Formand er Skomagermester PETER IVERSEN.

SØREN PETER IVERSEN, Skomager og Bandagist

f. 25 April 1870 i Lyngby, g. 1892 med Margrethe Hansen (død 1929). Uddannet som Skomager i Næstved, senere som Bandagist i København, etablerede sig i Næstved 1892, Stifter af Blaa Kors i Næstved, Formand for samme fra 1903—09 og siden 1924.

MUSEUMS- TURIST- OG FORSKØNNELSESFORENINGEN FOR NÆSTVED OG OMEGN

Foreningen stiftedes i Aaret 1914, og af de Mænd, der særlig arbejdede for denne Sag, skal nævnes: Arkitekt Tidemand-Dal, Boghandler Demuth, Sagfører Havmann-Hansen samt Forsørgelsesinspektør Jensen, alle fra Næstved.

Foreningens Formaal er: at skabe Skønhed, vedligeholde Fortidsminder, saavel i By, som i Opland, og at gøre Næstved bekendt for Turister, saavel danske som udenlandske, samt at værne og vedligeholde Næstved Bys Museum. Foreningen tæller ca. 265 Medlemmer, og Midlerne til Foreningens mangesidede Program faas ved at afholde Fester og ved Medlemskontingentet, der dog er ret ringe. Foreningen afholder aarlig Rundskuedag i Næstved, og denne Dags Overskud gaar til Foreningens Kasse. Foreningen startede i 1916 Næstved Museum, og i 1924 anlagdes Anlægget paa Munkebakken. Foreningen havde længe omgaaedes med Planer om at anlægge nogle Parker og Anlæg, og denne Tanke blev til Virkelighed, da man paa Munkebakken plantede ca. 8000 Træer og Buske, og derved paa denne ca. 2 Tdr. Land store Plads lagde Grunden til en Folkepark. Man haaber her at faa indrettet en Mødeplads for By og Land, saaledes at der paa denne skønne Plads kan afholdes større Friluftsmøder og lignende.

Anlægget paa Munkebakken ligger særdeles smukt, idet den ret høje Beliggenhed giver en pragtfuld Udsigt over det smukke sjællandske Landskab, og Næstved By har med dette Anlæg faaet en Folkepark, der er en Skønhed for Byen og et Udflugtssted, hvor den frie sjællandske Natur kan nydes. En stor Behagelighed er det, at denne Park ligger saa nær Byen, som den gør.

Foreningen har paa flere smukke Steder ladet opstille Bænke samt sørget for Beplantning paa St. Peders Kirkes Plads og paa Trekanten ved Jernbanegade. I 1916 bekostede Foreningen Anlæggelsen af Longs Have ved Karrebæksminde, og fik til dette Anlæg Tilskud fra Næstved By, Karrebæk Sogn og fra Hedeselskabet. Foreningen har yderligere gentagende Gange ydet Bidrag til andre Foreninger, der har samme Karakter som denne.

Bestyrelsen bestaar af: Boghandler E. F. L. DEMUTH, Formand, Lærer BORRE, Næstformand, Konsul V. SMITH, Kasserer, Amtmand G. TOFT, R. af D., DM., Borgmester A. M. KRISTENSEN, Gaardejer L. P. FRANSEN, Landbrugskandidat HANSEN, Ellekilde, Arkitekt TIDEMAND-DAL og Overretssagfører M. MATHIESEN.

C. J. TIDEMAND-DAL
Arkitekt M. af A. A.

f. 13 Marts 1882 i København, S. af Professor Odin Christensen og Hustru Marie f. Balle, g. 1915 med Marie Staal-Ferdinand fra Næstved. Student fra Schneekloths Skole 1899, Afgang fra teknisk Skole i København 1902 og fra Kunstakademiet 1910, Løjtnant ved Ingeniørerne 1904, Arkitekt i Næstved siden

1910, Bestyrelsesmedlem for Museums- Turist- og Forskønnelsesforeningen for Næstved og Omegn, for Historisk Samfund for Præstø Amt (Sekretær) og for Pionerforeningen for N. og O.

ERIK FREDERIK LARSEN DEMUTH,
Boghandler-Papir en Gros

f. 2 August 1876 i Hammel, S. af Førstelærer og Organist Georg Larsen og Hustru Denesine f. Demuth, g. 1906 med Marie Kristine Andersen. Etableret i Næstved som Boghandler 1906, afstod i 1925 Bogladen og driver nu kun en Gros Virksomhed, Formand for Museums- Turist- og Forskønnelsesforeningen

for Næstved og Omegn siden 1915, do. for de sjællandske Turistforeninger, Bestyrelsesmedlem for Næstved Sangkor.

HAANDVÆRKERFORENINGEN FOR NÆSTVED OG OMEGN

Foreningen stiftedes i Aaret 1880 den 18 December, efter at der var afholdt flere Møder om denne Sag. Foreningens første Bestyrelse bestod af: Tømrermester H. Svendsen, der valgtes til Formand, Jernstøber H. Hermansen, Muremester Saner, Snedkermester A. Høyer, Muremester P. Hansen, Blikkenslager C. Christensen, Saddelmager C. M. Jensen, Boghandler Fix og Muremester M. Hansen. Foreningens Formaal er at virke til Gavn for Haandværker- og Industrinæringen med de Kræfter og Midler, der staar til dens Raadighed. Ifølge Referater af Foreningens Forhandlingsprotokol ses der, at man i Aaret 1918 har paabegyndt Arbejdet paa Oprettelsen af et Byggefond. Foreningens nuværende Formand er Skrædermester CHR. ELBO.

SYGEKASSEN NÆSTVED

Denne stiftedes i 1861 og er saaledes af ret gammel Dato. Igennem Tiderne er denne Kasse vokset ganske betydelig og tæller i 1929 et Antal Medlemmer af 5700. Sygekassens Kapital er ca. 185.000 Kr. Sygekassen statsanerkendtes i 1893 og opførte sin egen Ejendom i 1927. Denne Bygning rummer store og velindrettede Kontorer og kostede 35.000 Kr. at opføre. Til Sygekassen er knyttet to faste Massøser samt to Sygeplejersker. Sygekassens Formand er Havnefoged og Havneformand J. P. NIELSEN.

Næstved Begravelseskasse oprettedes i 1861 som selvstændig Forening. Dens nuværende Kapital er ca. 45.000 Kr. Formand er Havnefoged og Havneformand J. P. NIELSEN.

HAANDVÆRKERNES SYGE- OG BEGRAVELSESKASSE „STYRET“ STIFTET DEN 17 MARTS 1839

Denne Forening er stiftet af Skomagervendene J. A. Lemmiche og N. Larsen og er den ældste Sygekasse paa Sjælland, udenfor København. Kassen er ikke statsanerkendt. Oprindeligt var Foreningen kun beregnet for Haandværkersvende, men nu optager den alle indenfor Haandværkerstanden, saavel Mestre som Svende. I 1867 oprettedes en Begravelseskasse sideordnet med Sygekassen. Begravelseshjælpen er fastsat til 225 Kr. I Aaret 1894 opførtes der en Stiftelse for Medlemmerne. Denne indeholder otte Stk. 2-Værelsens Lejligheder, der udlejes til en meget billig Husleje. Stiftelsen er beliggende paa Farimagsvej. Sygekassen tæller ca. 175 Medlemmer. Sygekassens Formand er Malermester C. ANDERSEN.

JENS PEDER NIELSEN,
Havneformand og Havnefoged

f. 20 Januar 1863 i Snertinge, S. af Tækkemand Niels Balter og Hustru Margrethe, g. 1887 med Marie Nielsen. Havneformand ved Næstved Havn siden 1 Februar 1908, Havnefoged siden 1918, Bestyrelsesmedlem for Socialdemokratisk Forening fra 1903 - 29, Næstformand for Sygekassen „Næstved“ fra

1902—24, Formand siden 1924, Formand og Kasserer for Begravelseskassen siden 1905.

INGER EMILIE NIELSEN,
Kasserer

f. 2 Februar 1903 i Næstved, D. af Vilhelm Voltzmann og Hustru Emilie f. Stribolt, g. 1925 med Vognmand O. N. Ansat paa De Forenede Jernstøberters Kontor fra 1918—21, paa Næstved Sygekasses Kontor siden 1922, Kasserer samme Sted siden 1929.

CHR. JENSEN PETERSEN,
Typograf

f. 13 Februar 1884 i Haderslev, S. af Møller Chr. P. og Hustru Karna, g. med Anna M. J. Falch. Bestyrelsesmedlem i Sygekassen „Næstved“, Formand og Kasserer i Dansk Typograf Forbunds Næstved Afdl. fra 1917—25, fleraarig Bestyrelsesmedlem og Revisor i Næstved Marks Brugsforening, mangeaarig Tillidsmand i Logerne under N. I. O. G. T. og i Afholdsfolkens Fællesorganisation i Næstved.

CHRISTEN ANDERSEN,
Malermester

f. 29 Maj 1873 i Vejerslev paa Mors, S. af Landmand Thomas Christian A. og Hustru Malene f. Christensen. Etableret i Næstved 1 Maj 1903, Formand i Haandværkernes Syge og Begravelsesforening „Styret“ siden 1915, Kasserer i Industriforeningen.

SELSKABET DE DANSKE FORSVARSBRØDRE AF 1879

er stiftet den 14 April 1879 paa et Møde, der afholdtes af nogle Mænd, fra Land og By, der mødtes paa Industribygningen i Næstved. Det var Uhrmager Edv. Ahrentzen, der var Foregangsmanden, og han blev Selskabets første Formand. Den første Fane indviedes den 7 Maj 1879, og Giveren af denne var Detailhandler H. Jensen, Vinhusgade. Ved Selskabets 25-aarige Jubilæum indviedes den anden Fane. I Aaret 1923 fik Selskabet sin tredie Fane, der var en Gave fra Bladforhandler H. P. Jensen og Hustru. Indvielsen af denne fandt Sted den 6 Maj. Foreningens nuværende Medlemstal er 776, Formuen udgør 16.069 Kr. 92 Øre. Selskabet har haft følgende Formænd: Uhrmager Edv. Ahrentzen fra 1879—81, Købmand Raun Linde fra 1881—86, Redaktør R. Pedersen fra 1886—1912, Bogtrykker V. Petersen fra 1912—18, Cigarfabrikant J. Hansen fra 1918—24 og siden 1924 Bestyrer A. HANSEN.

AXEL FREDERIK SCHEIBEL,
Barber

f. 6 April 1884 i Næstved, S. af Blikkenslægmester Chr. S. og Hustru Emilie f. Kock, g. 1908 med Anna Margrethe Dam. Etablerede sig som Barber i Næstved i 1909, Bestyrelsesmedlem i Selskabet De Danske Forsvarsbrødre af 1879 siden 1924, Oldemand for Næstved Barber- og Frisør Laug,

Næstformand i Marineforeningen for Næstved og Omegn.

JENS CHR. ANTON NIELSEN,
Snedkermester

f. 17 Marts 1868 i Næsby, S. af Murermester Henrik N. og Hustru Johanne f. Jessen, g. 1893 med Franssine Stribolt. Etablerede sig i Næstved 1909, Bestyrelsesmedlem i Selskabet De Danske Forsvarsbrødre af 1879 siden 1924, Bestyrelsesmedlem i Haandværkersvendenes Sygekasse.

SELSKABET DE DANSKE FORSVARSBRØDRE AF 1889

Dette Selskab har sin Oprindelse fra Aaret 1879, idet der i dette Aar stiftedes et Selskab af samme Navn, men af Aar 1879. Sidst i 80erne opstod der indenfor dette Selskabs Medlemmer forskellige Menings Uoverensstemmelser, muligen udelukkende opstaaet ved det paa denne Tid afgivne Valg af Formand, hvis politiske Standpunkt, efter nogles Mening var i Uoverensstemmelse med Forsvarssagen. Dette foraarsagede, at en Kreds paa ca. 150 Personer udtraadte af Selskabet og dannede et nyt Selskab med Navnet „Selskabet De Danske Forsvarsbrødre af 1889“. Selskabets Formaal er at samle de danske Mænd, der har tjent under Fanerne, uanset hvilken Hærafdeling de har tilhørt. Selskabet yder sine Medlemmer mange Goder saasom Syge- og Begravelseshjælp, Understøttelse til trængende Medlemmer m. m., og afholder jævnlig festlige Sammenkomster. Selskabet maa betragtes som et, der udelukkende arbejder paa et nationalt Grundlag, og hvor Politik ikke spiller ind. Dets første Formand var Jernstøber H. Hermansen, der i 1892 afløstes af Zilberlow, Siden 1894 har Fabrikant A. RIEFF været Formand.

ANDREAS RIEFF, R. af D., Fabrikant

f. 6 April 1854 i Flensborg, S. af Cigarfabrikant Johan Casper R. og Hustru Frederikke f. de Dorband, g. 1877 med Deonyse Viktoria K. Sponholz. Etablerede sig 1877 i Næstved, siden 1894 Formand for Selskabet De Danske Forsvarsbrødre af 1889, Vicebrandinspektør fra 1870—96, Stifter af Sønderjyds Forening.

**CHRISTIAN SOFUS CHRISTENSEN,
Støbemester**

f. 28 November 1868 i Næstved, S. af Former Chr. Chr. og Hustru Ane Kristine f. Pedersen, g. 1897 med Inger Marie Pedersen. Ansat hos Hermansen og Sønner i Næstved fra 1892, uddannet dels herhjemme, dels i Udlandet, nu i Firmaet De Forenede Jernstøberier, Medstifter af Fugleskydningsselskabet, dets Formand fra 1908—24, Bestyrelsesmedlem i Selskabet De Danske Forsvarsbrødre af 1889 fra 1905—23, siden 1923 dennes Næstformand.

**HERMAN OSKAR STUHR,
Arrestforvarer**

f. 1 Maj 1893 i Bromme, S. af Teglbænder Vilhelm Chr. Stuhr og Hustru Johanne Kristine f. Nielsen, g. 1915 med Anna Christiane Petersen fra Reerslev. Ansat ved Nyborg Straffeanstalt som Fængselsbetjent i 1915, Arrestforvarer i Næstved siden 1 April 1922, Bestyrelsesmedlem i Selskabet De Danske Forsvarsbrødre af 1889 siden 1927, do. i Røde Kors siden 1928, Sekretær i Arrestforvarerforeningen.

**NIELS PETER NIELSEN,
Telegrafarbejder**

f. 28 December 1872 i Herlufmagle, S. af Carl Peter N. og Hustru Maren f. Olsen, g. 1902 med Matine Andersen. Ansat ved Statstelegrafens siden 1907, siden 1923 Bestyrelsesmedlem i Selskabet De Danske Forsvarsbrødre af 1889.

**SØREN LUDVIG A. VINDBERG,
Skomagemester**

f. 18 September 1381 i Ebletoft, S. af Arbejdsmand J. P. Pedersen og Hustru Klara Olivia f. Vinberg, g. 1904 med Anna E. Grandahl. Etableret i Næstved 1913, Bestyrelsesmedlem i Selskabet De Danske Forsvarsbrødre af 1889, do. i Haandværkerforeningen.

DE SYDSJÆLLANDSKE SOLDATERFORENINGERS SAMMENSLUTNING

Sammenslutningen af de forskellige militære Foreninger skete i 1917, og Gæstgiver Hemmingsen var første Formand. Sammenslutningen omfatter følgende Vaabenarter, Garder, Fodfolket, Dragonerne, Marinen, Ingeniørerne, Feltartilleriet, Fæstningsartilleriet og Kystartilleriet. Nuværende Formand er A. HANSEN, Næstved. Kystartilleriets Afdeling oprettedes i 1916 og tæller ca. 80 Medlemmer.

Garderforeningen stiftedes den 27 Oktober 1907 med 16 Medlemmer, men tæller nu ca. 140. Fanen anskaffedes ved frivillige Bidrag indsamlet blandt Medlemmerne og disses Hustruer, Den indviedes i Aaret 1910, og Indvielsen overværedes af Kongen. Foreningen har et Hjælpefond samt en Begravelseskasse. Foruden Næstved er Præstø og Vordingborg indlemmet i Foreningen. Den nuværende Formand er Politibetjent ZILMER, der var Foreningens Stifter.

CARL LAURITZ HERMAN ZILMER, DM., Politibetjent

f. 4 September 1872 i Odense, S. af Handskefabrikant C. Z. og Hustru Vilhelmine f. Langsted, g. 1896 med Elfrida Zilmer. Stifter af Sydsjællands Garderforening, Formand for samme siden 1907.

HANS BORGEN V. CLEMENT PEDERSEN,
Gæstgiver

f. 1 Oktober 1860 i Vieaaelse paa Falster, S. af Gaardejer K. K. P. og Hustru Luise f. Marrot, g. 1901 med Karen Marie Hemmingsen. Etableret i 1896 paa Østergade i Næstved, Formand for Sydsjællands Feltartilleriforening siden 1923, Bestyrelsesmedlem for Beværterforeningen og for Sammenslutningen af

de sjællandske Soldaterforeninger.

LARS BAKKEMOSE,
Barber

f. 26 April 1900 paa Omø, S. af Købmand L. L. og Hustru Bodil Kirstine f. Hansen, g. 1923 med Meta Margrethe Jensen. Etableret i Næstved 1924, Kasserer i Kystartilleriforeningen for Sydsjælland siden 1928, aftjent sin Værnepligt som Kystartillerist, hjemsendt som Korporal i 1922.

SANGFORENINGEN „BRAGE“

var i sin første Oprindelse en Afdeling indenfor Idrætsforeningen, men omkring Aaret 1922, skete der i denne Forening forskellige Ændringer. Saaledes udtraadte der flere forskellige Afdelinger af Idrætsforeningen, og blandt disse var ogsaa Sangkoret. Dette oprettede egen Forening og antog Navnet „Brage“. Koret bestaar af 26 aktive og ca. 150 passive Medlemmer. De gennem Tiderne erhvervede Noder, der var i den gamle Forenings Eje, købtes og overtoges af den nye Forening. Foreningen afholder to Koncerter aarlig. Dens første Formand var Repræsentant Isholt, nuværende Formand er Uhrmager M. MARCUSSEN. Den øvrige Bestyrelse bestaar af: Snedkermester H. NIELSEN, Snedkermester CHR. PETERSEN, Murer A. ANDERSEN og Prokurist E. LARSEN.

MARCUS VILHELM MARCUSSEN,
Uhrmager

f. 5 Juni 1894 i Assens, S. af Uhrmager A. H. M. og Hustru Sofie f. Kolte, ugift. Etableret den 4 Maj 1919 som Uhrmager i Næstved, Formand for Sangforeningen „Brage“ siden 1925, Bestyrelsesmedlem i Sydsjællands Fodfolkforening.

CHRISTIAN AUGUST PETERSEN,
Snedkermester

f. 30 Juli 1891 i Hobro, S. af Handelsmedhjælper Chr. A. P. og Hustru Christine f. Petersen, g. 1929 med Anna Kristine Christiansen fra Førlev. Etablerede sig i 1922 i Lille Næstved under Firmaet Butiksmøntering „Noble“, Bestyrelsesmedlem i Sangforeningen „Brage“ og i Fugleskydningsselskabet.

FUGLESKYDNINGSSSELKABET FOR NÆSTVED OG OMEGN

Dette Selskab stiftedes paa en Generalforsamling, der afholdtes den 13 August 1908. Formaålet er at samle Medlemmerne til selskabelige Sammenkomster og at afholde en aarlig Fugleskydning. Det maa siges, at der i forrige Tider har været et andet Selskab i Næstved, men om dette vides der intet. Det er som om dette Selskabs Faner og Trofæer sporløst er forsvundne, ligesom Selskabets Historie er som glemt. Selskabets Skydebaner er beliggende et godt Stykke udenfor Byen paa et Areal, som ved testamentarisk Servitut af Vognmand Houmaae er sikret Selskabet. Selskabet tæller i Aaret 1929 ca. 234 Medlemmer. Dets første Formand var Støbemester Chr. S. Christensen, der beklædte denne Post indtil 1926 og da afløstes af nuværende Formand Restauratør A. ANDERSEN. Den øvrige Bestyrelse bestaar af: Bødkermester N. P. LARSEN, Næstformand, Skolebetjent A. CHRISTENSEN, Kasserer, Installatør N. C. CHRISTIANSEN, Snedkermester CHR. PETERSEN, Gaardejer P. OLSEN, Lou og Gaardejer CHR. JENSEN, Klinteby.

ANDERS ANDERSEN, Restauratør

f. 11 Januar 1874 i Hammer-Torup, S. af Murer Hans Peder A. og Hustru Sofie, g. 1906 med Kristine Christensen. Etablerede sig i 1907 i Skomagerrækken i Næstved, Formand for Fugleskydningsselskabet for Næstved og Omegn siden 1926, do. for Beværterforeningen for Næstved og Omegn siden 1923.

NIELS PEDER LARSEN,
Bødker

f. 3 Februar 1867 i Kjærby, ved Kalundborg, S. af Stenhugger Lars Hansen og Hustru Ane Margrethe f. Jørgensdatter, g. 1894 med Anna Pedersen. Bestyrer af Værkstedet for Merkels Enke fra 1888—97, siden 1897 Ejer af dette, Næstformand for Fugleskydningsselskabet for Næstved og Omegn, Kasserer for

Haandværkssvendenes Rejse- og Sygeforening siden 1920, Kasserer i Sydsjællands lokale Bødkerforening siden Stiftelsen i 1919.

ALBERT EDVARD CHRISTENSEN,
Skolebetjent

f. 17 August 1875 i Fuirendal, S. af Vægter Niels Chr. og Hustru Maren Kirstine f. Hansen, g. 1900 med Martha Marie Karoline Christiansen. Udlært Modelsnedker, Skolebetjent ved Kommuneskolen paa St. Peders Kirkeplads fra 1909—24, siden 1924 ved Realskolen, Kasserer for Fugleskydningsselskabet for

Næstved og Omegn, siden 1920, Bestyrelsesmedlem for Haandværkssvendenes Rejse- og Sygeforening.

BEVÆRTERFORENINGEN FOR NÆSTVED & OMEGN

Denne Forening er stiftet den 17 Oktober 1884 af en Del af Næstved Bys Beværtningsdrivende. Foreningens Formaal er at værne om Fagets Interesser, at støtte hinanden under eventuelle Konflikter, at fremme Oplysningen om og at skabe gode kollegiale Forhold indenfor denne Stand. Foreningen har yderligere til Opgave at støtte gamle og trængende Medlemmer indenfor Foreningen. Foreningen, der startede med 26 Medlemmer og nu har 31, staar i Tilslutning til Centralforeningen af Hotel-, Vært- og Restauratørforeningen i Danmark. Dens første Formand var Carl Søllegaard, der afløstes af anden Mand, og Stillingen har gennem Tiderne været beklædt af forskellige Personer, indtil den nuværende Formand, Restauratør ANDERS ANDERSEN, i 1923 overtog Formandsposten.

Beværterforeningens Stiftelse opførtes i 1893 og Byggegrunden til denne er skænket af Grosserer Lorange. Bygningen rummer 8 Lejligheder og er 2 Etages. Stiftelsen er oprettet som Fribolig for Foreningens Medlemmer og er beliggende paa Odinsvej.

Foreningens Bestyrelse bestaar af: Restauratør A. ANDERSEN, Formand, Restauratør JACOBSEN, Næstformand, Restauratør NØRGAARD DINESEN, Kasserer, Gæstgiver V. PEDERSEN og Restauratør PEDERSEN.

PETER NØRGAARD DINESEN,
Restauratør

f. 15 Marts 1875 i Skjærbæk, S. af Gaardejer Niels D. og Hustru Anna f. Pedersen, g. 1911 med Dagmar Andersen. Etablerede sig i 1911 i Garvergaarden i Næstved, Kasserer i Beværterforeningen for Næstved og Omegn.

LARS PETER JACOBSEN,
Restauratør

f. 16 September 1883 i Præstø, S. af Snedkermester Hans J. og Hustru Frederikke f. Lund, g. 1906 med Martha Heinicke. Etableret i Grønnegade i Næstved 1911, Bestyrelsesmedlem i Beværterforeningen for Næstved og Omegn siden 1918.

ARBEJDERNES RADIOKLUB FOR NÆSTVED & OMEGN

STIFTET 24 AUGUST 1926.

Denne Klubs Formaal er Ophævelse af Censuren i Radiofonien, Oprettelse af lødige og alsidige Programmer, samt at skaffe Arbejderne Indflydelse paa Radiofonien. Klubben blev startet af Papirarbejder A. Hansen, og han var dens Formand, medens N. Petersen var Kasserer. Klubben talte da kun ca. 30 Medlemmer, men denne har i Løbet af det sidste Aar naaet et Medlemstal af godt 200. Rent lokalt arbejder Klubben for Motorstøjens Fjernelse og giver sine Medlemmer, gennem Foredrag i Tilknytning til Radiofonien, Oplysning i alle Radiospørgsmaal. Klubben afholder ligeledes aarlige Udstillinger i Samarbejde med de lokale Radioforhandlere og herigennem holder man stadig de Besøgende a jour med de sidste Nyheder indenfor Branchen. Disse Udstillinger afholdes som Regel paa Hotel Axelhus i Næstved. Klubben ejer eget Teknisk Laboratorium, hvor den yder sine Medlemmer gratis teknisk Assistance i alle Spørgsmaal angaaende Radio.

Klubbens Bestyrelse bestaar af: Typograf A. JENSEN, Formand, Papirarbejder N. PETERSEN, Kasserer, Elektriker A. ANDERSEN, Telefonmontør K. ANDERSEN og Tømrer ANDERSEN.

NIELS PETERSEN,
Papirarbejder

f. 14 Februar 1885 i Roskilde, S. af Hans Jensen P. og Hustru Marie Kristine f. Henriksen, g. 1908 med Anna Kristine Olsen. Ansat paa Magle Mølle siden 1909, Medstifter og Kasserer i Arbejdernes Radioklub for Næstved og Omegn siden 1928, Bestyrelsesmedlem i Næstved Kolonihave Forening siden 1928.

EDVARD ANDREAS MARIUS JENSEN,
Typograf

f. 7 December 1898 i Næstved, S. af Lotterikollektør J. P. J. og Hustru Marie f. Poulsen, g. 1923 med Kirstine Emilie Carlsen. Formand for Arbejdernes Radioklub for Næstved og Omegn.

KNUD AAGE ANDERSEN,
Telefonmontør

f. 21 Januar 1888 i København, S. af Edvard A. og Hustru Alhed f. Thye g. 1917 med Mary Helga Amalie Grimstad. Udlært Snedker, ansat ved K. T. A. S. i København 1905, siden 1910 i Næstved, siden 1924 Tillidsmand i 4 sydsjællandske Distrikt, Medstifter og Bestyrelsesmedlem i Arbejdernes Radioklub siden 1929.

ANDREAS JOHANNES ANDERSEN,
Elektriker

f. 24 September 1902 i Næstved, S. af Hans Peder A. og Hustru Karen Kirstine f. Jørgensen, g. 1922 med Karla Angelika Cecilie Gøtze. Uddannet Elektriker, ansat ved Elektricitetsværket, Bestyrelsesmedlem for Arbejdernes Radioklub for Næstved og Omegn siden 1929, do. for Dansk Elektrikerforbunds Næstved Afdeling siden 1929.

NÆSTVED KOLONIHAVE FORENING

Den 12 November 1922 stiftedes ovennævnte Forening, efter at der forud var afholdt nogle Møder angaaende dette Emne. Tanken om en saadan Forening opstod ved, at en 5 à 6 Næstved Borgere samtalte om dette Emne, og disse Samtaler resulterede i Foreningens Stiftelse. Samme Efteraar, som Foreningen blev stiftet, købtes et Areal der kaldtes Ridemarken og som ligger i Byens Udkant. Dette Areal var paa 8 Tdr Land, og udstykkedes straks til Haver i Størrelse fra 1400 til 2000 □ Alen, men i Aaret 1923 erhvervedes atter 8 Tdr Land af Jord, der stødte op til det tidligere købte Areal, og nu foretog Foreningen en ny Inddeling af Arealerne, saaledes at samtlige Kolonihaver nu andrager ca. 2000 □ Alen. Det samlede Areal kostede 37.000 Kr. og dette Beløb fik man ved Laan, som afdrages saaledes, at man i 1931 har udbetalt hele Laanet, og da er de enkelte Haver selvstændig Eje. Foreningens Love er saaledes affattede, at disse værner om betimelig Orden og Udnyttelse af de enkelte Grunde og ligeledes, saaledes at eventuelle Bygninger skal være i Villastil. Saaledes er der i Løbet af nogle faa Aar, indenfor denne Forenings Arealer, opstaaet Begyndelsen til et smukt og sundt beliggende Haveanlæg, hvor Begyndelsen til et fremtidigt Villakvarter er gjort.

Foreningens Formand er Repræsentant C. NIELSEN.

JENS CARL CHR. NIELSEN,
Repræsentant

f. 23 Januar 1885 i Volstrup Sogn, S. af Gaardejer Thomas N. og Hustru Maren Kirstine f. Andersen, g. 1912 med Vilhelmine Olsen. Formand for Næstved Kolonihave Forening, siden 1928, Medstifter af samme, Medlem af Ligningskommissionen siden 1925.

PETER ALFRED HANSEN,
Kærnemager

f. 5 November 1894 i Testrup, S. af Hans Christian H. og Hustru Kristine, g. 1916 med Anna Marie Johansen. Uddannet som Kærnemager paa De Forenede Jernstøberier i Næstved, ansat der siden 1918, Sekretær for Næstved Kolonihave Forening siden 1925.

HENRY LUDVIG EMIL MØLLER,
Chauffør

f. 15 August 1897 i Everdrup, S. af Peter Vilhelm M. og Hustru Jensine Kirstine f. Jørgensen, g. 1921 med Emilie Katrine Olsen. Ansat ved Magle Mølle siden 1920, Bestyrelsesmedlem for Næstved Kolonihave Forening siden 1923, nu Næstformand.

CARL MARTIN MORTENSEN,
Slagteriarbejder

f. 5 September 1883 i Sverrig, S. af Hans M. og Hustru Mathilde f. Karlberg, g. 1905 med Marie Elisabeth Rasmussen. Slagteriarbejder hos Koopmann i Næstved siden 1905, Bestyrelsesmedlem for Næstved Kolonihave Forening siden 1929.

DANSK JERNBANE FORBUNDS NÆSTVED AFDELING

Denne Afdeling oprettedes den 16 September 1899. Afdelingens første Formand var Depotarbejder H. A. Andersen. I Aaret 1903 indviedes Afdelingens Fane og Medlems-tallet andrager nu ca. 125. Afdelingen, hvis nuværende Formand er Portør A. K. T. SØRENSEN, sorterer under Dansk Jernbane Forbund.

AXEL KRISTIAN HANSEN,
Togbetjent

rejsesmedlem for Næstved Andelsboligforening.

f. 4 Marts 1893 i Mogenstrup, S. af Jens H. og Hustru Kirsten f. Olsen, g. 1917 med Kristine Kristensen. Ansat ved D. S. B. siden 1 August 1915, med Station i Næstved siden 1924, Bestyrelsesmedlem i Dansk Jernbane Forbunds Næstved Fællesafdeling siden 1927, Formand for Togpersonalets Afdeling, Besty-

THORVALD SENIUS JONAS TIDEMAND,

f. 14 Marts 1896 i Bejstrup i Hjørring Amt, S. af Gaardejer A. T. og Hustru Tobline Kristine f. Nielsen, g. 1920 med Anna Marie Ester Pedersen. Ansat i D. S. B. siden 1 August 1919, med Station i Næstved siden 1920, Bestyrelsesmedlem i Dansk Jernbane Forbunds Næstved Fællesafdeling siden 1924, som Sekretær siden 1927.

HANS JAKOB RASMUSSEN,
Banearbejder

f. 19 December 1886 i Vordingborg, S. af Bromand Jens Peter R. og Hustru Anna Kathrine f. Hansen, g. 1911 med Dagny Marie Olsen. Ansat ved D. S. B. siden 1 April 1914, med Station i Næstved siden 1919, Bestyrelsesmedlem i Dansk Jernbane Forbunds Næstved Fællesafdeling siden 1927.

OLE CHRISTIAN BRENHOLDT,
Portør

f. 11 Marts 1895 i Valløby, S. af Niels Chr. B. og Hustru Laura Marie f. Hegner, g. 1926 med Helene Frederikke Larsen. Ansat ved D. S. B. siden 1920, Bestyrelsesmedlem i Dansk Jernbane Forbunds Næstved Afdeling siden 1928.

DANSK KEDEL- OG MASKINPASSER FORBUNDS NÆSTVED AFDELING

Dette Forbund oprettedes i 1899, som en Afdeling under dette Fag, med Tilknytning til Fællesorganisationen. Medlemstallet er ca. 20 og Forbundets Formand er Kedelpasser **HARALD HANSEN**.

HARALD HANSEN,
Kedelpasser

f. 18 August 1877 i Terslev Sogn, S. af Niels H. og Hustru Marie Sofie f. Jensdatter, g. 1909 med Katrine Pedersen. Ansat ved Maglemølle Papirfabrik som Kedelpasser siden 1910, Formand for Kedel- og Maskinpasser Forbundets Næstved Afdeling siden 1927.

HANS PEDER PEDERSEN,
Kedelpasser

f. 23 December 1892 i Everdrup Sogn, S. af Lars Chr. P. og Hustru Anna Margrethe f. Jensen, g. 1915 med Kirstine Christensen. Ansat ved Maglemølle Papirfabrik siden 1916, Kedelpasser siden 1923, Bestyrelsesmedlem i Kedel- og Maskinpasser Forbundets Næstved Afdeling siden 1927.

DANSK FORMER OG STØBERIARBEJDER FORBUNDS NÆSTVED AFDELING

Denne faglige Forening, der henhører under de fælles Fagforeninger, oprettedes den 30 September 1895 og talte da 10 Medlemmer. Forbundets nuværende Medlemstal er 40. **CHR. RASMUSSEN** er dets Formand og **N. P. ELMFELDT** er Kasserer.

NIELS PETER ELMFELDT, Former

f. 30 Oktober 1887 i Næstved, S. af Arbejdsmand Jørgen Jensen og Hustru Margrethe f. Frandsen, g. 1912 med Laura A. C. Andersen. Kasserer i Dansk Former og Støberiarbejder Forbunds Næstved Afdeling siden 1924.

DANSK ELEKTRIKER FORBUNDS NÆSTVED AFDELING

Dette Forbund stiftedes 1914, men omfattede dengang et betydeligt større Omraade end nu. Delingen af Omraadet fandt Sted i 1925. Forbundets nuværende Omraade gaar fra Bisserup over Fuglebjerg og i lige Linie til Herlufmagle over Olstrup til Vindbyholdt. Medlemstallet er ca. 30. Forbundets Formand er Montør P. H. CHRISTIANSEN og Kasserer er Montør P. WEIDER.

PEDER HARALD CHRISTIANSEN, Montør

f. 13 August 1903 i Næstved, S. af Arbejdsmand Peder G. Chr. og Hustru Trine M. f. Christensen, g. 1927 med Julie Villumsen fra Storehedinge. Uddannet Elektriker, Bestyrelsesmedlem for Dansk Elektriker Forbunds Næstved Afdeling siden 1926, Formand siden 1928.

MÆLKERI-INDUSTRIARBEJDERNES SAMMENSLUTNING

Oprindelig er denne Afdeling stiftet i Aaret 1907, Foreningen tæller kun 17 Medlemmer, hvilket skyldes at der nogle Aar efter Stiftelsen udtraadte en Del Medlemmer for at overgaa i andet Forbund. Formand er Industriarbejder CARL HANSEN.

CARL HANSEN, Industriarbejder

f. 27 Maj 1885 i Ullerup, S. af Parcellist Chr. H., g. 1913 med Anna Marie f. Jensen (død). Formand for Mælkeri-Industri Arbejdernes Sammenslutning.

BAGERNES FORBUNDS NÆSTVED AFDELING

Denne faglige Forening har sin egentlige Oprindelse fra omkring Aaret 1890, idet der da blev startet en Bagersvendeforening. Denne gik dog snart i Stykker, men den 15 Januar 1895 oprettedes nuværende Forbund, som en Rekonstruering af den gamle Forening. Forbundet tæller 60 Medlemmer og har til Formand Bager JENS JENSEN, medens Bager V. A. PEDERSEN er Kasserer.

**JENS JAKOB JENSEN,
Bager**

f. 5 Juni 1881 i Fredericia, S. af Bagermester Chr. J. og Hustru Anna f. Jacobsen, g. første Gang 1901 med Jullane Hansen (død 1913) g. anden Gang 1921 med Ellen Andersen. Formand for Bagernes Forbunds Næstved Afdeling siden 1920.

**VALDEMAR ANDREAS PEDERSEN,
Bager**

f. 27 Oktober 1887 i Svinninge, S. af Arbejdsmand Niels Peder P. og Hustru Marie f. Larsen, g. 1912 med Anna Marie Hjallerup. Kasserer i Bagernes Forbunds Næstved Afdeling siden 1919, Medlem af Menighedsraadet.

PAPIRINDUSTRI ARBEJDERNES FORBUND

Denne faglige Arbejderforening stiftedes i 1895 og staar i Tilslutning til Fællesorganisationen. Dens Stifter var Papirarbejder R. C. Elvang. Ved Forbundets Stiftelse talte dette ca. 50 Medlemmer, medens det nu er naaet 552. Forbundets Formand er J. P. JENSEN og dets Kasserer er FREDERIK CHRISTIANSEN.

PAPIRARBEJDERNES SPAREFORENING „MAGLEMØLLE“

Søndag den 15 Januar 1928 afholdt det Udvalg, der var nedsat af Papirindustri Arbejdernes Forbund et Møde, og paa dette stiftedes Spareforeningen „Maglemølle“ og dens Love vedtoges.

Oprindelig fandtes der en Spareforening „Glædelig Jul“, men man ønskede indenfor Papirarbejdernes Forbund at faa sin egen Spareforening, saaledes at man ved Hjælp af Bude, indenfor Fabrikens Rammer, ugentlig kunne indkassere Beløbene hos de forskellige Sparere. I det første Regnskabsaar indgik der 24.042 Kr. fordelt paa 300 Sparere. Spareforeningens Regnskaber udviser den 15 Oktober 1929 et Indskudsbeløb paa 34.000 Kr. fordelt paa ca. 380 Sparere.

Denne Sparekasse virker til Gavn og Bedste for sine Medlemmer og har, i den korte Tid den har eksisteret, allerede nu opnaaet at fremme Sparsommeligheden indenfor denne Arbejderstand. I Modsætning til lignende Spareforeninger udbetaler denne Beløb til Sparere paa alle Tider af Aaret.

Spareforeningens Formand er CHR. JENSEN og dens Kasserer er CHR. HANSEN.

PAPIRARBEJDERNES SYGEKASSE

Den 31 August 1913 stiftedes denne Sygekasse, saaledes at den kunde virke ved Siden af den statsanerkendte. Det var Tanken, ved Hjælp af denne Sygekasse at kunne yde Medlemmerne Sygehjælp, udover det som den statsanerkendte Kasse yder. Sygekassen støtter sine Medlemmer i det Omfang, som Love og Vedtægter bestemmer. Sygekassen raader over en Kapital paa ca. 7.000 Kr. og har ca. 400 Medlemmer.

Sygekassens Formand er J. P. JENSEN og dens Kasserer er N. CHR. JACOBSEN.

RASMUS RASMUSSEN,
Papirarbejder

f. 9 Januar 1861, S. af Rasmus Bentzen, ansat paa Gaunø, og Hustru Maren f. Poulsen, Enkemand. Ansat ved Maglemølle siden 1899, Bestyrelsesmedlem i Papirarbejdernes Sygekasse siden dennes Stiftelse.

HANS PETERSEN,
Papirarbejder

f. 22 November 1873 i Sandby, S. af Husmand Hans P. og Hustru Ane Marie f. Kristensdatter, g. 1909 med Anna Frederikke Christiansen. Sekretær i Papirarbejdernes Sygekasse, ansat ved Maglemølle siden 1897.

FREDERIK CHRISTIANSEN,
Papirarbejder

f. 25 December 1884 i Lundby, S. af C. Frederiksen og Hustru Kirsten f. Ingvorsen, g. 1912 med Kirstine Correll. Ansat ved Maglemølle siden 1920, Kasserer i Papirindustri Arbejdernes Forbund, Medlem af Ligningskommissionen.

NIELS CHRISTEN JACOBSEN,
Papirarbejder

f. 25 September 1879 i Valensved, g. 1905 med Ane Marie Andersen. Ansat ved Maglemølle siden 1905, Kasserer i Papirarbejdernes Sygekasse i en længere Aarrække.

NIELS CHRISTIAN HANSEN,
Papirarbejder

f. 26 Januar 1878 i Asnæs, S. af Arbejdsmand Mads H. og Hustru Caroline, g. 1899 med Johanne Kirstine Petersen. Ansat ved Maglemølle siden 1907, Kasserer i Spareforeningen Maglemølle, Næstformand i Papirindustri Arbejdernes Forbund.

OSVALD INGEMANN CHRISTIANSEN,
Papirarbejder

f. 8 Januar 1895 i Spjellerup, S. af Uhrmager N. C. og Hustru Boline f. Petersen, g. 1919 med Kirstine Henschel Hansen. Ansat ved Maglemølle siden 1920, Sekretær i Papirindustri Arbejdernes Forbund, Revisor for Næstved Boldklub.

META MARIE LARSEN,
Papirarbejderske

f. 6 Juni 1897 i Sageby, D. af Fisker Niels Jørgensen og Hustru Kirstine f. Larsen, g. 1921 med Typograf Lauritz Larsen (død 1924). Ansat ved Maglemølle siden 1924, Bestyrelsesmedlem i Papirindustri Arbejdernes Forbund siden 1927.

MARIE KIRSTINE BORNACH,
Papirarbejderske

f. 17 Februar 1870 i Abbednæs, D. af Fisker Hans Poulsen og Hustru Anna Margrethe f. Hansen, Enke efter Maltgører H. A. Petersen (død 1909). Ansat ved Maglemølle siden 1909, Bestyrelsesmedlem i Papirarbejdernes Sygekasse og i Papirindustri Arbejdernes Forbund.

BRYGGERI-, BRÆNDERI- OG MINERALVANDSFORBUNDETS KVINDELIGE AFDELING I NÆSTVED

Dette Forbund stiftedes den 12 April 1923 i Tilslutning til Fællesorganisationen. Forbundet tæller dog kun et ringe Antal Medlemmer. Dets første Formand var Fru B. Hansen. Siden 1925 har Fru ALMA ANDERSEN været Formand.

ALMA ELISABETH ANDERSEN, Bryggeriarbejderske

f. 4 November 1891 i Malt, D. af Murermester Jeppe Bertram og Hustru Elisabeth f. Hansen, g. 1911 med Savskærer Lars Andersen. Ansat paa Bryggeriet „Fønix“ siden 1925, Formand og Kasserer for Bryggeri- Brænderi- og Mineralvandsforbundets Kvindelige Afdeling i Næstved siden 1925.

KVINDELIGT ARBEJDER FORBUNDS NÆSTVED AFDELING

Dette Forbund er oprettet den 12 Juli 1919, med Rasmine Christiansen som første Formand og med et Medlemstal af 12. Nogle Aar senere øgedes dette ved Tilgang af Medlemmer fra den da opløste kvindelige Arbejderforening for Næstved og Omegn. Medlemstallet er nu oppe paa 32. I de forløbne Aar har Forbundet udvirket mange Fordele for sine Medlemmer. Forbundets Formand er Fru JOHANNE ANDREASEN og Kasserer er Frk. HENRIETTE POULSEN.

JOHANNE MARIE ANDREASEN,
Bryggeriarbejderske

f. 12 November 1883 i Herlufmagle, D. af Peter Nielsen og Hustru Karen Marie f. Jensen, g. 1908 med Niels Andersen Andreasen. Formand for Kvindeligt Arbejder Forbunds Næstved Afdeling siden 1923.

HENRIETTE MARIE POULSEN,
Viklerske

f. 27 April 1888 i Næstved, D. af Anton Chr. P. og Hustru Karen Kirstine f. Pedersen, ugift. Viklerske paa De Forenede Jernstøberier, Kasserer i Kvindeligt Arbejder Forbunds Næstved Afdeling siden 1926, Bestyrelsesmedlem for Aftenskolen siden 1927.

NÆSTVED IDRÆTSKLUB

Længe før Aaret 1904 øvedes der Sport i Næstved og der fandtes forskellige Klubber, der hver drev sin Form for Idræt.

Den 19 Oktober sammensluttedes disse Foreninger til een, under Navn af *Næstved Idrætsklub*. Den Udvikling de enkelte Grene indentor Sporten har taget, har medført at der nu i vor Tid er forskellige Afdelinger og disse er saa godt som alle udgaede fra Næstved Idrætsklub. Næstved Idrætsklub fejrede i 1929 sit 25 Aars Jubilæum. Formand er Trafikassistent INGEMANN PETERSEN.

NÆSTVED BOLDKLUB

Denne Sportsforening oprettedes i Aaret 1924 som selvstændig Forening, idet der før denne Tid ikke fandtes nogen egentlig Boldklub, men man dyrkede Fodboldspil indenfor den daværende Idrætsforening. Paa ovennævnte Tid, opstod der indenfor Ledelsen af Idrætsforeningen, forskellige Uoverensstemmelser og disse medførte, at Fodboldspillerne udmeldte sig af Foreningen og dannede deres egen Forening. De medtog Crichetspillerne i deres Forening, der stiftedes den 9 December 1924 med 150 Medlemmer og under Navn af *Næstved Boldklub*.

Boldklubbens Bane er beliggende paa Vordingborgvej og her findes Opvisningsbane, Træningsbane og Crichetbane. Planeringen af de to sidstnævnte Baner er bekostet af Foreningen, medens Grunden er Kommunens Ejendom. Selve Opvisningsbanen er bekostet af Næstved Kommune.

Klubben har ladet opføre Pavillon med velindrettet Bad m. m. Installeringen af Vand i Pavillonen er bekostet af Kommunen. Klubbens nuværende Medlemstal er ca. 500 inclusive passive.

Klubben er Medlem af Sjællands Boldspil Union, under D. B. U. og bestaar af følgende Hold, Mesterrække, A. Hold, B. Hold og 3 junior Hold. Det bemærkes at Klubbens junior Hold 4 Gange i Træk er Indehaver af Mesterskabet for Sjælland for juniors.

Cricet Klubben staar som den førende i den sjællandske Turnering, idet den 4 Gange siden Klubbens Stiftelse 1924, har vundet den sjællandske Turnering. Dermed den har vundet som Ejendom den af D. B. U. i 1922 udsatte Vandrepokal for Sjælland.

Boldklubbens første Formand var Fabrikant E. A. Hammer, der i 1926 afløstes af den nuværende Formand Købmand A. H. HANSEN.

ALFRED HARALD HANSEN, Købmand

f. 24 December 1891 i Karrebæk, S. af Gaardejer Johannes B. H. og Hustru Karen Kirstine f. Christoffersen, g. 1923 med Agnes Nielsen. Etablerede sig 1919 i Jernbanegade i Næstved, Formand for Næstved Boldklub siden 1926.

NÆSTVED LAWN TENNIS KLUB

Denne Klub stiftedes i Maj 1894, idet en Kreds af Byens unge Damer hos Forstanderen for Herlufsholms Stiftelse, afdøde Lensbaron Tage Reedtz Thott til Gaunø, fik Til-

Klubhus.

ladelse til at anlægge en Tennisbane i Raadmandshaven, hvor Tennisklubbens Baner endnu findes. Den første Bestyrelse bestod af afdøde Professor Fischer, Frk. Salicath og Postassistent Schlädler med førstnævnte som Formand. Da Tilgangen blev saa stor, at een Bane blev for lidt, lejede Klubben i en Aarrække en Tennisbane beliggende i Sortebrødreanlægget og tilhørende Lærere ved Næstved Skolevæsen, indtil Klubben fik anlagt sin anden Bane ved Siden af den første.

Ved de smukt beliggende Baner har Klubben i 1929 bygget et

Klubhus med alle moderne Bekvemmeligheder. Dette kostede ca. 4000 Kr., der indsamledes blandt Medlemmerne og andre Interesserede. Klubhuset indeholder Badeværelser, Omklædningsrum samt stor Opholdsstue. Klubben havde i 1929 ialt 90 aktive Medlemmer, Dens Bestyrelse bestaar af: Assistent P. GØRGENS, Formand, Bankdirektør BENDIXEN, Næstformand, Købmand CHR. LUNDAGER CHRISTENSEN, Kasserer, Amtsfuldmægtig F. HØYRUP, Sekretær og Dyrslæge E. SKOVLUND.

POUL GØRGENS, Assistent ved D. S. B.

f. 30 August 1896 i Rønnede, S. af Skibsmægler Hans G. og Hustru Marie f. Olesen, ugift. Formand for Næstved Lawn Tennis Klub siden 1928, Bestyrelsesmedlem i Forsvarsbrødrenes Forening af 1889.

CLUBBEN CYKLISTEN 1928

At Cyklesporten i Næstved kan gøre Regning paa mere end almindelig Interesse fremgaar af den Maade, hvorpaa Clubben Cyklisten 1928 er naaet frem til den Stilling, den i Øjeblikket indtager. Som Navnet udviser, er Foreningen nemlig først stiftet for to Aar siden, og dog tæller den i Dag ca. 250 Medlemmer. Dette er saa meget mere beundringsværdigt, som en tidligere eksisterende Club paa Grund af daarlig Styrelse maatte se sig nødsaget til at ophøre. Et saadant Ophør maatte nødvendigvis føles som et stort Savn for Byens mange dygtige Cykleryttere, og i Slutningen af Aaret 1927 enedes en Kreds af cykleinteresserede om, at søge en ny Club dannet, og Anstrengelserne kronedes med Held den 12 Februar 1928.

For Tiden arbejdes der henimod en Sammenslutning med de lige nystiftede Clubber i Faxe og Vordingborg om Dannelse af en sydsjællandsk Forening, som derefter vil søge Optagelse i Dansk Cykle Union. Clubben er til Trods for sin korte Levetid udmærket økonomisk situeret.

Clubbens Bestyrelse bestaar af: Købmand C. F. NIELSEN ALMKJÆR, Formand, Chauffør J. M. SØRENSEN, Næstformand, VALDEMAR BERTH, Guldsmed, Kasserer, Trævarearbejder BOYE JØRGENSEN, Sekretær, CARL BLOMGREN, Træarbejder JAKOB JOHANSEN og Maskinarbejder GUSTAV MADSEN.

CARL CHR. FR. NIELSEN ALMKJÆR, Købmand

f. 21 September 1900 i Erindlev (Rødby), S. af Gaardejer N. P. N. og Hustru Margrethe f. Henriksen, g. 1929 med Gerda Edith Jørgensen. Etableret i Radiobrancen i Næstved 1926, Medstifter af Clubben Cyklisten 1928, Formand for samme siden Stiftelsen, Teknisk Konsulent for Arbejdernes Radioklub siden 1926.

JENS MARTIN SØRENSEN, Chauffør

f. 3 Oktober 1898 i Maarup, S. af Restauratør Søren S. og Hustru Else Marie f. Henriksen, g. 1922 med Agnes Nielsine Kristiane Jørgensen. Lært Landvæsen, Rutebilchauffør i Næstved, Næstformand i Clubben Cyklisten 1928.

NIELS CHR. GUSTAV MADSEN, Maskinarbejder

f. 22 Juni 1910 i Næstved, S. af Julius Ludvig M. og Hustru Rasmine Kristine f. Hansen. Bestyrelsesmedlem i Clubben Cyklisten 1928.

JAKOB JOHANSEN,
Træarbejder

f. 12 Oktober 1902 i Vester-egede, S. af Christian J. og Hustru Kirstine Hansine f. Hansen, ugift. Medstifter af Clubben Cyklisten 1928, Bestyrelsesmedlem i samme.

EMIL BOYE JØRGENSEN,
Trævarearbejder

f. 7 August 1909 i Fensmark, S. af Købmand Sophus H. J. og Hustru Anna Katrine f. Nielsen, ugift. Medstifter af Clubben Cyklisten 1928, Bestyrelsesmedlem i samme, aktiv Deltager og Indehaver af forskellige Præmier.

SØNDERJYDSK FORENING FOR NÆSTVED OG OMEGN

I Aaret 1892 samledes paa Industribygningen i Næstved — det var den 28 April — en Kreds af Personer, som var interesserede i, at faa oprettet en selvstændig sønderjydske Forening. Foreningen var tænkt at skulle være et Led i Kæden af de da eksisterende „Samvirkende sønderjydske Foreninger“. Der var almindelig Stemning for Oprettelsen, som derefter fandt Sted med et Medlemstal af 98. Foreningens første Formand blev prakt. Læge H. Hansen, der fungerede som Formand indtil 1897.

I Overensstemmelse med, hvad der var almindeligt dengang, formede Foreningens Sammenkomster sig i Almindelighed, som Foretagsmøder med et afsluttende Glas Punch. Det har imidlertid knebet en Del med at holde sammen paa Foreningen, saaledes skrev 3 Næstvedblade engang i 1899 efter et Møde, som kun havde samlet 40 Deltagere: „Er der Forstaaelse af den sønderjydske Sag i Næstved?“. Trods den saaledes og ogsaa paa anden Maade udtalte Pessimisme voksede dog Foreningen, hertil bidrog ikke mindst den Harme, som i Begyndelsen af dette Aarhundrede bredte sig i Anledning af den haardhændede „Køllerpolitik“. Saaledes beretter Foreningsprotokollen fra 1905 om 140 Medlemmer og en Række meget stærkt besøgte Møder. Efter en ny Bølgedal i Medlemstallet, noteredes ved Krigsudbruddet i 1914 et Antal af 142 Medlemmer. Under hele Krigen førte Foreningen en ganske stille Tilværelse, men Organisationen opretholdtes og i 1916 blev Sognepræst Chr. Knudsen Formand. Efter et Møde den 21 Oktober noteres der: „der herskede en lys og frimodig Stemning“. Det stærke Røre, som den sig nærmende Genforening vakte, affødte en Række meget store Møder, der syedes Flag til Sønderjyderne, og paa alle Maader virkedes der for stærkt Pres.

Den 16 Oktober 1920 vedtoges det, at stemme for Ophævelsen af „Samvirksomheden“ og at tilslutte sig „Grænseforeningen“. I Aaret 1922 var Medlemstallet 310, ganske vist glad det atter lidt nedefter, saaledes havdes i 1926, paa et vist Tidspunkt, kun 238 Medlemmer, men Tallet steg atter stærkt og er nu — ved Udgangen af Aaret 1929 — ca. 650 Medlemmer. I stigende Grad er ogsaa Landboerne kommet med i Arbejdet, og de forbedrede Samfærdselsmidler har deres store Andel i, at Medlemstallet, der stadig er stigende, har naaet en saadan Højde,

Man kan rolig sige, at saavel Næstved-Egnen, som ogsaa andre sydøstsjællandske Egne, er Beviset for, at der hersker en levende Forstaaelse af den sønderjydske Sag i Befolkningen. Foreningens Formand er siden 1926 Sygehusinspektør H. C. T. MØLLER, Næstved.

JOHANNES JØRGEN OTBO,
Arkitekt

f. 27 Marts 1887 i Odense, S. af Afd. Malermester Hans J. Christiansen og Hustru Sofie f. Pedersen, g. 1924 med Martha Eva Thomsen. Paa Akademiet, Diplom fra Akademiet i Wien, deltaget i flere Hjelpeaktioner under og efter Verdenskrigen, tildelt Ungarns Røde Kors Ærestegn samt Østrigs Røde Kors

Ærestegn og Krigs Dekoration, Arkitekt i Gentofte fra 1918—28, i Næstved siden 1928, Forstander ved Teknisk Skole siden 1928.

NIELS LETH ANKERSEN,
Kantor

f. 24 Januar 1870 i Vellev, S. af Gaardejer Jakob L. A. og Hustru Birgithe f. Pedersen, g. med Anna Kristine Olsen fra Sakskøbing. Lærereksamen fra Vordingborg 1889, Lærer ved Næstved Kommuneskole siden 1896, Kantor ved Skt. Peders Kirke siden 1905, Dirigent for Næstved Sangforening fra 1905-24.

HANS HANSEN,
Musikdirektør

f. 2 Januar 1881 i Næstved, S. af Musikdirektør Poul H. og Hustru Kristine f. Jensen, ugift. Uddannet som Musiker, lært i 7 Aar hos Organist C. Chr. Olsen, Lærer for D. U. I.'s Orkester.

VIGGO PETERSEN,
Skorstensfejmester

f. 20 Juli 1863 i København, g. med Ane Johanne Margrethe Petersen. Nedsat sig som Mester i Næstved 1892, Formand for Præstø Amts Skorstensfejmesterforening.

SØREN PETER MORTENSEN,
Konsulent

f. 15 August 1885 i Odder, S. af Musiker K. M. og Hustru Kirstine f. Sørensen, g. 1924 med Johanne Marie Lundstein. Landbrugskandidat 1916, Planteavlsassistent 1917, Repræsentant for Jydsk Andelseksport fra 1918—20, Kasserer for A/S. Erhardt-Frederiksen Klareskov fra 1920—23, siden 1923 Kon-

sulent for Landøkonomisk Regnskabskontor i Næstved, nu Indehaver af samme, 1913 paa Malling Landbrugsskole.

PETER DAM-HANSEN,
Skibsfører

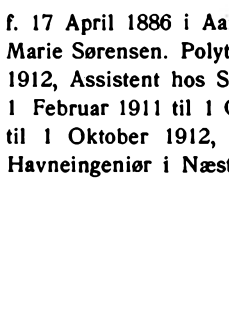
f. 4 Januar 1885 paa Strynø, S. af Fiskehandler Peder Dam og Hustru Anna Margrethe f. Rasmussen, g. 1921 med Ellen Emilie Hansen. Skibsfører siden 11 Februar 1910, Bestyrelsesmedlem i Marineforeningen.

POUL GLISTRUP,
Tandlæge

f. 20 Maj 1899 i Rønne, S. af Købmand Carl G. og Hustru f. Michaelsen, g. 1923 med Inger Pihl Nielsen. Student 1917, Tandlæge i Næstved siden 1 Aug. 1923.

RASMUS PETER FRANDBEN,
Stads- og Havneingeniør

f. 17 April 1886 i Aarslev ved Randers, g. 1914 med Marie Sørensen. Polyteknisk Eksamen 1905, Kandidat 1912, Assistent hos Stadsingeniøren i København fra 1 Februar 1911 til 1 Oktober 1911 og fra 1 April 1912 til 1 Oktober 1912, siden 1 Marts 1915 Stads- og Havneingeniør i Næstved.

JENS CHRISTIAN JENSEN,
Værkfører

f. 25 August 1868 i Skelby, S. af Amtsvejmand Niels J. og Hustru Karen Sofie f. Nielsen, g. 1898 med Katrine Kristine Pedersen. Leder af Tvangs- og Forsørgelses- Anstalten i Næstved siden 1 Maj 1909.

ODA ERNA SIGRID ETHELFELD,
Jordemoder

f. 29 Marts 1901 i Borup ved Rønne, D. af Mejeribestyrer P. E. og Hustru Ane Marie f. Andersen. Jordmodereksamen fra Rigshospitalet 1927, Jordemoder i Næstved siden 1 Januar 1928.

BODIL HOLM,
Distriktsjordemoder

f. 18 December 1887 i Køng, D. af Købmand Hansen og Hustru Maren Christine f. Nielsen, g. 1908 med Købmand Jakob Holm, Rønne, (død 1912). Jordmodereksamen 1914, siden 1914 Distriktsjordemoder i Holløse, siden 1924 i Herlufsholm, i Bestyrelsen for Sorø Amts Jordemoderforening i en Pe-

riode af 10 Aar, deraf Formand i ca. 6 Aar, i nogle Perioder i Jordemødrenes Understøttelsesfond.

THORE GUDRUN JOHANNE BRYNJOLF,
Jordemoder

f. 8 September 1888 i Reykjavik, D. af Skipper Brynjolf Brynjolfsen og Hustru Helga Elisabet f. Thorsdatter. Jordmodereksamen 1918 med I. K. Sygeplejereksamen i Bogense 1911, Distriktsjordemoder i Sværborg Sogn 1926, Jordemoder i Næstved siden 1926.

INGEBORG MARIE GRAM-LUM,
Sygeplejerske

f. 1 Februar 1888 i Tranebjerg, D. af Farver og Fabrikant Harald Claus Lund og Hustru Amalie Nicoline f. Mülertz. Sygeplejereksamen fra Præstø Amts Sygehus 1924, Sygeplejerske i Herlufsholms Sygeplejerforening siden August 1925.

MAGDALENE NIELSEN,
Sygeplejerske

f. 21 Februar 1884 i Braaskov, D. af Peter N. og Hustru Margrethe f. Hansen. Uddannet paa Amtssygehuset i Næstved fra 1910—13, Assistent ved Odense Børnehospital fra 1913—18, Vikarassistent ved Garnisonssygehuset i Næstved siden 1928.

OLGA LASSON,
Massøse

f. 20 Juli 1899 i Vejle, D. af Købmand H. Lasson og Hustru Marie f. Stenberg. Eksamen 1925, nedsat i Næstved som lægeautoriseret Massøse siden 1927.

ILLA SCHOU,
Massøse

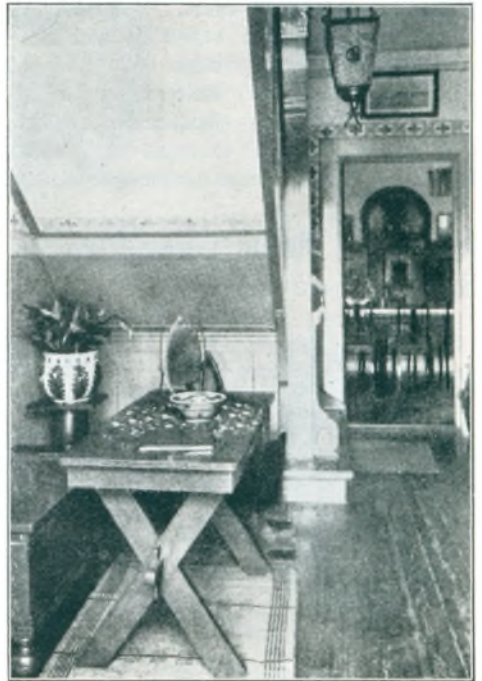
f. 30 Marts 1905 i Fredericia, D. af Direktør Rasmus Schou og Hustru Anna f. Møller. Lægeautoriseret Massøseeksamen fra Kommunehospitalet i 1925, ansat ved Elisabeth Søstrenes Hospital i Næstved siden 1926, ved Næstved Sygekasse siden 1927.

VORDINGBORG HUSMODERSKOLE

Husmoderskolen, set fra Vejen.

Pryd for Byen og Omegnen, den er efter 22 Aars Forløb fuldt moderne indrettet. Der er 25 Værelser, der alle ligger mod Øst og Vest, saa der er Sol i dem alle. — Spisestuen, som er holdt i gammel nordisk Stil med Bjælkeloft og udskaarne Bjælkehoveder, er et ualmindelig smukt Rum, dertil kommer den smagfulde Dagligstue, som er i Empirestil, samt Forstanderindens hyggelige Værelse. Køkkenet er selvfølgelig stort lyst og meget praktisk indrettet, der er Viktualiekælder, Frugt- Brændsel- og Rullekælder under Huset, og i Gaarden ligger det smukke Vaskehus, som med sine hvide Fliser og faste glacerede Vaskekummer virker fristende selv til en Stovvask. — Alle Elevværelserne ligger paa første og anden Sal, der findes ogsaa Badeværelse, Dagligstue og Læsestue. For nogle Aar siden blev der indlagt Centralvarme, saa Skolen er som sagt paa Højde med sin Tid. — Skolens Opgave er ikke alene at uddanne Eleverne i Madlavning, men ogsaa i al anden praktisk Husgerning, saasom Rengøring, Indretning og Vedligeholdelse af Hjemmet, Vask, Kjole- og Linnedsyning og Barnepleje samt Vinlægning. Teoriundervisningen omfatter Ernæringsfysiologi, Kostberegning, Samaritergerning og Samfundslære m. m., tillige er der særlig Kursus for Syning af Skærme, Pynteæsker o. s. v. Undervisningen ledes af Forstanderinden og 2 Lærere. — I April 1929 overtog Frøken VALBORG OLSEN Skolen efter Frøken Dagmar Grymer. Vordingborg Husmoderskole er en Institution, der fortjener at blive kendt i endnu videre Kredse, end den er.

Interiør fra Trappen.

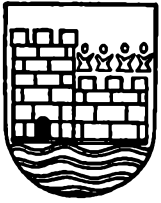

VALBORG OLSEN, Forstanderinde

f. 31 December 1893 paa Egelund, Birket, D. af Proprietær I. A. Olsen og Hustru Anna f. Rasmussen. Realeksamen 1911, Lærerindeeksamen fra den Suhrske Husmoderskoles Lærerindeseminarium 1920, Lærerinde ved Kostskolen paa den Suhrske Husmoderskole 1921--22, Lærerinde paa Veldegaard Husmoderskole 1922--28, overtog i Aaret 1929 Vordingborg Husmoderskole.

VORDINGBORG

Vordingborg

BLANDT vort Lands Købstæder er der enkelte, der — om man saa kan sige — har skabt sig selv. Forholdene, hvor de er vokset frem, har været af en saadan Natur, at her *maatte* en By opstaa; det var ikke nødvendigt, at der kom ydre Omstændigheder til for at kalde et Bysamfund til Live. Men de fleste skylder Anlægget af en Borg eller andet, at de fremstod, og man kan med en vis Ret gaa ud fra, at hvis dette ikke var kommet til, vilde der paa dette Sted sandsynligvis aldrig have dannet sig en By. Et typisk Eksempel paa disse sidste er Sorø; havde det ikke været

Kongens Vilje, at det gamle Kloster med dets udstrakte Jorder og store Rigdomme skulde omdannes til en Skole, er det tvivlsomt, om der her i Sjællands Midte, med Skove paa alle Sider og derfor kun med et lille Opland og nærved de to gamle Byer, Slagelse og Ringsted, var fremvokset en By; men Skolen trivedes og kaldte Byen til Live. Man kan ogsaa sige, at Sorø ligger der som et Resultat af Kongens Vilje. Det samme kan ikke helt siges om Vordingborg. Her i den sydligste Del af Landets Hovedø, hvor den altsaa strakte sig nærmest ind paa vore Naboer mod Syd, var det i og for sig naturligt, at der fremstod en By, tilmed da den kunde lægges ved en Vig, der skærer sig ind i Landet, men alligevel er det sikkert, at som den kun var lille og ubetydelig Aarhundrederne igennem, saaledes var det i hvert Fald i Middelalderen det Slot, som Valdemarerne lagde ved dens Side, der øgede dens Vækst, og da Slottet i det 17 Aarhundrede ophørte med at spille nogen Rolle, sank Byen ned og holdt sig gennem lange Tider som en af de mindste paa Øen; det er først de sidste 50 Aar, der har set den udvikle sig langt ud over dens oprindelige Grænser; af Købstæderne i Præstø Amt er Vordingborg den, der er vokset stærkest i de sidste 100 Aar, idet den nu har 6,09 Gange saa mange Indbyggere som i 1801, (men dette skyldes naturligvis for en Del Masnedunds Vækst), medens det tilsvarende Tal for Næstved er 5,5, for Storehedinge 3,94, for Præstø 3,0 og for Stege 2,48.

Forøvrigt er det umuligt at afgøre, naar Vordingborg By er bleven grundet. Der er forskelligt, der tyder paa, at den oprindelig havde sin Plads paa den nordlige Del af Slotsbanken, hvor man ogsaa har fundet Grundplanen af den ældste Kirke, som senere skal omtales. Denne regnes at være fra Absalons Tid, er mulig altsaa bleven rejst samtidig med eller kort efter at Borgen opførtes, men om der har været en By, inden Kirken byggedes, ved man ikke. Udviklingen har muligt været den, at der her først grundedes en Borg, hvortil der snart knyttedes en Kirke, og lidt efter lidt har der da om og ved denne dannet sig en By. Men det var særlig Borgen, der i Tidernes Løb udviklede sig og kom til at spille en saa stor og betydningsfuld Rolle i vort Lands Historie.

Lad os nu først søge at danne os et Indtryk af Terrainet, saaledes som det tog sig ud i Middelalderen. Vordingborg By ligger i vore Dage ved en lille Vig af Vordingborg Bugt, fra hvilken den strækker sig mod Nordvest op ad et jævnt stigende Terrain. Men i gamle Dage gik Havet højere op end nu. Noret strakte sig gennem den nuværende Eng Vest om Slottet og videre mod Nordvest forbi den senere (nuværende) Bykirke, medens en anden, sydligere Arm af Noret løb ind over „Rørbunden“. Dertil kom, at „Maderne“ langs Oringehalvøens Sydside, samt i det mindste den nordlige Del af den nuværende Masnedund By har staaet under Vand, saaledes at Terrainet mellem Masnedund og Vordingborg har været gennemskaaret fra Nordvest til Sydøst af to oversvømmede Lavninger, hvori Oringe og Højdedraget, hvorpaa Kirkeskoven og den nye Kirkegaard nu findes, har hævet sig som Øer. Det sydligste af disse Vanddrag har strakt sig saa langt op mod Højdedraget Sydøst for Rosenfeldt, at det kun ved en knapt 1 km lang

Strækning skiltes fra Sø- eller Ilvedmosen, som udmunder i Agnø Fjord, 6 km Nordvest for Vordingborg. (Kai Uldall). Nord for Vordingborg strakte et bredt, sammenhængende Mosedrag sig i en Afstand af 3 til 4 km fra Borgen, fra et Punkt Syd for Ørslev, Nord om Kastrup og Ornebjerg og videre nordpaa, idet det sendte et Udløb ud til Agnø Fjord ved Skaverup. Al Færdsel nordpaa til Vordingborg blev derved tvunget ud langs Kysterne i Øst og Vest. „Den Egn, hvor Vordingborg Slot blev anlagt, har saaledes tidligere dannet et lille, isoleret Afsnit af Sjælland, som forholdsvis let kunde beherskes og overses af Slottets Folk“.

Som bekendt hedder den Halvø, der strækker sig ud i Grønsund Syd for Vordingborg, Oringe, men bar i gamle Dage Navnet Worthing. Efter denne opkaldtes Borgen, der senere gav Byen Navn. I lange Tider hed den snart Worthingburgh, snart Oringburgh. Byen havde altsaa, som ovenfor nævnt, sin Plads paa den nordlige Del af Slotsbanken, men fortrængtes derfra, idet Pladsen efterhaanden blev for lille, og bredte sig derfor udenfor Ringmuren. I vore Dage ligger Hovedparten af den paa en Banke, der mod Syd og Nord begrænses af lavtliggende Mose- og Engdrag, mod Øst af Slotsgraven

og mod Vest af en svær Bygrav, der er særlig velbevaret i Præstegaardshaven. Indenfor disse Grænser maa Byen have ligget ved Middelalderens Slutning.

At den kun har været ringe, er udenfor al Tvivl. Derpaa har man flere Vidnesbyrd, og der kunde her bl. a. peges paa, at Byen kun har haft et Kloster og det tilmed kun i mindre end et halvt Aarhundrede. Det meddeles i gamle Skrifter, at Prædikebrødrene (Dominikanerne, eller Sortebrødrene, som de ogsaa kaldtes) i 1253 begyndte at bygge Kloster i Vordingborg. Forøvrigt nævnes dette kun en eneste Gang, idet Peder Olafsen af Kalveris (Karise) testamenterede det 10 Mark Denarer. Men allerede Aar 1300 fandtes det, saa vidt man kan se, ikke længere; det maa vel være blevet forladt eller nedlagt, og muligvis er Munkene draget til Næstved. Hvor det har ligget, ved man ikke det mindste om. Foruden dette Kloster har der i Vordingborg været et Helligaands-

Gaasetårnet.

hus, hvis Rester man er stødt paa i 1884, da Nationalmusæet foretog Udgravninger et lille Stykke (300 Alen) Syd for Jernbanestationen. Man fandt her en anseelig Kampestensgrund, hvorpaa har hvilet en Bygning af store røde Munkesten. Dens Bredde var $17\frac{1}{2}$ Alen, men dens Længde kunde ikke fastslaaes, da Jernbandedæmningen gik tværs over den. Murene var $2\frac{1}{2}$ Alen tykke og udvendig

Algade med Rytterstalden c. 1867.

forsynede med svære Murstivere. I den østlige Ende dannede Grundvoldene en bred, flad Bue, der har baaret en tresidet Gavlmur ligesom i Vordingborg Kirke. I samme Ende stødte man paa Grundvolden til Højaltret. Der opgravedes Lig baade af Voksne og Børn, ligesom der ogsaa udenfor Bygningen fandtes flere Grave. Vænget kaldes endnu „Klosternakken“, og der kan ingen Tvivl være om, at det var Rester af en gammel Kirke, man her havde afdækket. Endelig har der i sin Tid ogsaa været en St. Jørgensgaard i Vordingborg, men heller ikke dens Beliggenhed kendes.

Hvornaar Vordingborg har faaet sine oprindelige Privilegier, ved man ikke. I og for sig er der vel ikke noget urimeligt i den Tanke, at Byen har modtaget dem af en af Valdemarerne, der jo alle følte sig stærkt knyttet til Stedet, men derom kan der intet bestemt siges. Derimod ved vi, at Erik af Pommeren ¹²/₁₂ 1415 stadfæstede dem ved følgende Brev:

„Vi Erich Konge har taget vore Borgere af Wordingborg, deres Gods, Hjon [ɔ: Husfolk], Tjenere og alt, som dem tilhører, i vort Værn, og stadfæster vi dem saadanne Privilegier, som vore Forfædre har undt dem, og som herefter skrevet staar: Først saa som deres Fægang, saa som de tilforn har haft, og deres Ildebrand [ɔ: Brændsel] at hugge i vor Skov Stensvidh, som de tilforn var vante at gøre. [2] Naar denne Skov bærer Olden og de deres Svin derpaa vil slaa, skal de give vore Fogeder til Oldengæld for hvert Svin 3 Penninge. [3] Hvor som de farer i vort Rige med deres Købmandskab, da byder vi dem at være fri for Told at give, foruden Skonne Marked [ɔ: Skaanemarked], og saa som vore Forfædre dem tilforn har undt. Thi forbyder vi alle osv. Datum castro nostro Wordingborigh profesto Lucie nostro sub secreto [ɔ: Givet paa vort Slot Vordingborg Dagen før [den hell.] Lucias Dag under vort Segl“.

Disse Privilegier er, som andre Købstæders, blevet stadfæstede — og til sine Tider ogsaa udvidede — ned gennem Aarhundrederne, som Regel kort efter hver ny Konges Tiltrædelse, sidste Gang af Kong Christian VI ¹⁶/₃ 1742.

Som allerede nævnt var Byen lille og holdtes kun oppe ved Slottet, og da dette i Slutningen af Middelalderen ophørte med at være Kongebolig, idet det maatte vige Pladsen for andre, Nyborg og København, gik dette ogsaa ud over Byen. Dens Handel, der aldrig havde haft nogen videre Betydning, gik yderligere tilbage, og tilsidst var det egentlig kun som Overfartsted til Falster, at Stedet betød noget. Det er ikke meget, der kendes til Byens Historie gennem det 16 Aarhundrede. Den har uden al Tvivl levet et stille, ubemærket Liv uden større Begivenheder. 1577 hører vi om, at Kongen (Fr. II) eftergav

den Byskatten paa Grund af dens store Fattigdom, og ogsaa under Kr. IV var der trange Kaar. Det synes, som om det bedredes noget i de første Aartier af det 17 Aarhundrede, men saa kom Svenskekrigene, og under dem led Vordingborg — som det meste af Landet — uhyre. Det er almindelig kendt, at Svenskekongen — takket være den ualmindelig strenge Vinter, som faldt ind i Januar-Februar 1658 — kunde foretage sit dristige Tog paa Isen fra Jylland, over Fyn, Taasinge, Langeland, Lolland og Falster til Sjælland. 11 Februar naaede han med Hæren til Vordingborg, hvor de af den danske Konge udsendte Forhandlere, Joakim Gersdorff og Christian Albertsen Skeel, samme Dag mødte ham. Gennem 3 Dage, indtil den 13, førtes der Underhandlinger mellem de danske og svenske, men Karl Gustafs Krav var saa store, at de Danske ikke turde gaa ind paa dem, hvorfor de brød af og drog tilbage til København. Som bekendt blev det først i Taastrup Præstegaard, at Forhandlingerne paany optoges den 16 Februar, og 10 Dage senere undertegnedes Freden i Roskilde, den forsmædeligste og sørgeligste Fred, som Danmark havde sluttet i Aarhundreder. Skaane, Halland og Bleking maatte afstaas foruden Bornholm, Bahuus og Tronhjems Len i Norge, og desuden maatte man finde sig i en Række andre Ydmygelser. Intet Under, at Gersdorff, da han skulde sætte sit Navn under Traktaten, udbrød med Nero: *Utinam nescirem litteras* (Gid jeg ikke kunde skrive). Saa kom de 5 Maaneder, da der paa sin Vis var Fred, men Gløderne ulmede under Asken. Og 7 August stod Svenskekongen atter paa Sjællands Jord, drog mod København, men mægtede ikke at overvinde de heltedige Krigeres og Borgeres Modstand. Stormen paa København Natten mellem 11 og 12 Februar 1659 afsloges, og Danmark var reddet. I alle de Maaneder, der var gaaet siden hin 11 Februar 1658, da Karl Gustaf naaede Vordingborg, til længe efter hans Nederlag foran København huserede de svenske Tropper og de fremmede, der var i Ledtog med dem, rundt i Landet og bragte Nød og Elendighed med sig. Mindet om de tunge Svenskedage vil sent udslettes.

Ogsaa Vordingborg led under de Svenskes Svøbe. ^{10/3} 1661 melder den Rapport, der efter Ordre indgaves om Byens Tilstand, følgende: „Det fattige Borgerskab, som her endnu er, er saa udarmet og gældslagen, saa denne By kan aldrig betale sin Gæld, som de udi denne Krig er udi geraaden. Her er ikke seks Borgere, som kan hjælpe sig selv med Livsmiddel, før Gud giver anden Raad, langt mindre end de skulde kunne hjælpe andre, som her gaar om med Bettelstaven og intet kan faa at fortjene. Saa Jammer og Dyretid med største Elendighed kan ikke findes i dette hele Land, som udi denne By og paa dette Lehn er at høre. Hvad vore Udgifter til de Svenske haver været, saalænge vi noget havde og give kunde, bestrækker sig af det, som vi til dem givet haver og nogenledes beskrive kunde, vel 33.000 Rdlr. . . Gud almægtigste opvække den kristelige og høje Øvrigheds Hjerte til saadan Nød og Elendighed at se og denne fattige By med nogen Forskaansel at komme til Hjælp“.

Et andet Vidnesbyrd om Tilstanden i Byen i de Dage har man i følgende: Da Freden var sluttet, fik Jørgen Friis m. fl. Ordre til at føre Tilsyn med den svenske Armés Udførsel af Sjælland og „haver I udi Havne saa mange Skuder, Skiberum og Fartøjer at lade anholde og til Afførelsen forbruge, som paa ethvert Sted er at bekomme“. Som Følge deraf meddelte Jørgen Friis Borgmester og Raad i Vordingborg den ham givne Ordre, men modtog som Svar, „at for Vordingborg By findes 3 gamle Skuder, den ene er halvbrændt, den anden ingen Master i og haver ligget sunken paa 4 Aars Tid, den tredie fattes Redskab, som ellers vel staar til at hjælpe“, hvortil Jørgen Friis kun kunde sige, at „jeg vil det derved lade bero“. Naar man betænker, at nogle faa Aar tidligere, da Arent Berntsen udgav sin „Danmarks og Norges frugtbare Herlighed“ (1656), kunde han skrive om Vordingborg, at det var „en Købstad af temmelig Størrelse og god Bygning, hvis Borgerskab driver Landhandel og Søhandel med egne Skuder“, er det tydeligt, at Vordingborgs Handelsflaade nu var saa godt som udslettet.

Vordingborg Kirke.

Ogsaa Tiden efter Svenskekrigene førte mangt og meget med sig, som tyngede en By som Vordingborg, Indkvarteringer, Skatter af forskellig Art og Udskrivning af Matroser. Men forøvrigt delte denne By jo her Skæbne med saa at sige alle Landets øvrige Købstæder. Da Borgerne klager over at skulle skaffe Matroser til Flaaden, faar man som Svar til-

bage fra Admiralitetet, at man er „udi de Tanker, at er Ederes By saa forarmet, som skrives, I da skulle snarere se paa Byens Bedste og søge at faa noget fortjent for Byen, hvormed Folket i sin Tid kan opkomme, end undskylde Eder formedelst Byens Armod“.

Men det var ikke blot Krige og Soldaterudskrivninger, der lagde deres tunge Haand paa vore Købstæder, ja paa vort hele Land. Som i andre Købstæder rasede Ilden gentagne Gange ogsaa i Vordingborg. Rimeligvis har der været Ildebrande her ogsaa i de foregaaende Aarhundreder, men til dem kender man — i al Fald foreløbig — ikke noget. Derimod lagde en Ildebrand ^{31/8} 1718 en ikke ringe Del af Byen i Aske. Byfogdens Arkiv (Breve og Dokumenter) som alle hans Ejendele blev et Rov for Luerne, „saa han var udi yderste Armod og Nød“. Mange Borgere saa deres Ejendomme ødelagt, alene for Handelsmanden Peder Larsen Staal brændte 8 Pakhuse, fulde af Varer. 11 Aar senere, i 1729 fandt der to Ildebrande Sted med en Maanedes Mellemlum, og ogsaa da brændte en stor Del af Byen. Og endelig hører vi om en ny Ildebrand i 1781, da bl. a. Rektorboligen og Latinskolens Arkiv gik op i Luer. Disse gentagne Ødelæggelser har i hvert Fald været medvirkende Aarsag til, at der i vore Dage ikke findes et eneste virkelig gammelt Hus i Vordingborg. Af ældre Bygninger er det smukkeste vel Apoteket, der stammer fra Tiden 1826—28, opført af Apoteker Aarsleff.

Som tidligere nævnt, og som der vil blive gjort yderligere Rede for længere fremme, laa den første Kirke, Andreas Kirken, oppe paa Slotsbanken, men da senere Byen fortrængtes derfra, opførtes den nuværende Kirke, hvis ældste Del uden al Tvivl er Koret, der skriver sig fra Valdemar Atterdags Tid og oprindeligt har været en selvstændig Kirke eller et selvstændigt Kapel, Dertil føjedes senere, omkring 1400, Skibet, hvis Opførelse stod paa i længere Tid, saa at et Pavebrev fra 1432 omtaler Kirken som Ruin, idet Arbejdet paa den ligefrem maa være bleven standset. Men senere tog man fat paany, og endelig er den blevet færdig. Men endnu manglede Taarnet, der først opførtes ved Midten af det 15 Aarhundrede eller snart derefter. Oprindeligt var det ikke saa højt som nu, men er alt saa senere bleven forøget. Af foranstaaende fremgaar, at Vordingborg Kirke ikke er et samlet Bygningsværk, der er

Vordingborg Kirkes Indre.

blevet til under et. Der er gaaet henved 100 Aar, fra Grunden blev lagt og til det stod færdig. Men trods dette er der noget eget betagende ved denne Kirkebygning og navnlig ved dens Indre. Arkitekt C. M. Smidt, der har gjort Vor Frue Kirke i Vordingborg til Genstand for en omhyggelig Undersøgelse og har formaet at

Epitafium i Vordingborg Kirke.

klarlægge dens noget indviklede Bygningshistorie, skildrer det Indtryk, som den gør paa Beskueren, i følgende Ord, som vi tillader os at gengive: „Det er Kirkens fænomenale og interessante Lysvirkning, den Maade, hvorpaa Dagslyset ved Vinduesfordelingen ledes ind i Kirkerummet, der virker saa slaaende, giver Modsætningen mellem Kor og Skib en saa mærkelig Pointe og forlener Rummet med en egen mystikfyldt Stemning. Det lave Kor er fuldt belyst fra Siderne, men Abel Schröders rige Altertavle fra 1641 lukker for det direkte Østlys i Korslutningen. Fra Sideskibenes Vinduer kommer Lyset gennem Arkadeaabningerne ind i Hovedskibets nedre Partier og aftager opefter i det høje Rum, saaledes at de øvre Partier: Overmurens Blindinger, Triumfvæggen og Hvælvingerne ligger i dunkel Halvskygge. Over Indgangen til det lave lyse Korrum er den svagtbelyste Triumfvæg af en særegen malerisk og mystisk Virkning med det store Krucifix omgivet af et paa Triumfvæggen malet Kalkmaleri fra 15 Aarhundredes 2 Halvdel med Billeder af Maria, Johannes, Jacobus major og Andreas“.

Epitafium i Vordingborg Kirke.

— Af den lange Række af Pæster, der har virket ud fra denne Kirke (siden Reformationen 25), skal blot nævnes som den uimodsigelig mærkeligste Anders Arrebo, der var født 1587 og efter at være naaet frem til Stillingen som Biskop i Trondhjem brat afskediges 1622, som Følge af Fortrædigelser og Chikanerier af forskellig Art, som vi ikke her skal komme nærmere ind paa. 4 Aar senere kaldtes han til Sognepræst i Vordingborg og virkede der til sin Død 1637. Som Digter vandt han sig et Navn, og hans Betydning maales bedst derigennem, at han er bleven kaldt „den danske Kunstdigtnings Fader“.

I det meste af 300 Aar havde Vordingborg en Latinskole, der ganske vist aldrig kom til at høre til de mere betydelige i Danmark, men dog har haft flere fremragende Lærere og har sendt ind til Universitetet en Række af unge Mænd, der senere paa forskellig Maade indskrev deres Navne i Vort Lands Historie.

Hvornaar den blev grundet, ved vi ikke, men det synes, som om det er sket i Aarene

mellem 1551 og 1555. Undervisningen bestredes dels af Rektoren eller Skolemesteren, som han sædvanlig kaldtes, dels af en eller to Hørere. Rektor var tillige Sogndegn i Vordingborg og Kastrup, idet han dog til det sidste Sogn holdt en Substitut, der oppebar en Del af Indtægterne. Foruden Kongetienden af Kastrup bestod hans Løn nærmest kun i den Løn, han kunde oppebære som Kirkebetjent. Skolens Stilling var yderst tarvelig, den ejede ikke Jordegods eller Tiende, og der betaltes ingen Skolepenge; man kunde med større Ret sige, at Disciplene fik Betaling for at gaa i Skole. Skolebygningen laa paa Kirkegaardens Grund i Torvets sydvestlige Hjørne, og som et Vidnesbyrd om de fattige Kaar, hvorunder der virkedes, kan nævnes, at da den forrige Slotsskriver paa Slotet, Claus Christensen Lomberg, 1665 skænkede Skolen en stor Jærnovn, havde den i 30 Aar ikke haft nogen Ovn, saa at det var af mindre Betydning, at der hvert Aar blev udvist et Træ i Lenets Skove til Skolens Brændsel. I Midten af det 18 Aarhundrede var Bygningen saa forfalden, at den maatte erstattes med en ny, men den beholdt dog sit gamle, tarvelige Udseende. Denne anvendtes til 1850, da Konferensraad Ryberg skænkede Skolen sin Gaard paa Kirketorvets nordlige Side og en Sum Penge til Ombygninger, men 1829 blev denne Skolebygning nedrevet, og en helt ny opført. I de tolv Aar fra 1806 til 1818 dreves Skolen ikke som Latinskoole, men kun som Middelskoole, der forberedte Elever til Optagelse i de lærde Skolers højere Klasser, men 1818 fik den sine Rettigheder som lærd Skole tilbage og bevarede dem, til den 1846 nedlagdes.

Af Rektorer kan nævnes Søren Poulsen Judichær, Forfatteren til den danske Rimkonst, der styrede Skolen 1627—1635, Jacob Therkildsen Baden (1731—38), Ludvig Heiberg (1756—60), Jochum Esaus Suhr (1819—41) og Frederik Olaus Lange (1841—46), og blandt dem, der er udgaaet fra Skolen, skal vi blot pege paa den kendte Filolog Jacob Baden, Skribenten P. A. Heiberg, Digteren Nicolaj Sætoft og Ingemanns Fader, Præsten Søren Ingemann.

Spredt rundt i vort Land, ved Sø, ved Skov og ved Strand, ligger der en Række af Ruiner, ærværdige og storladne Vidnesbyrd om Fortidens Byggevirksomhed. Gæster man dem, gribes man uvilkaarlig af Beundring for den Dygtighed, hvormed vore Forfædre udvalgte og udnyttede de bedst egnede Steder og der rejste Borge, som har staaet gennem Aarhundreder, til Tidens Tand gjorde sit Hærværk gældende ogsaa overfor dem. De fleste af dem ligger vidunderlig skønt; vi behøver blot — foruden Vordingborg — at pege paa Hammershus, Gurre, Kalø og Koldinghus. Hvis man staar ved deres Fod, paa den Banke, der som Regel er blevet udvalgt til Grundvold for dem, og lader Blikket glide ud over den Egn, der kranser dem, ligger denne udstrakt for os som et Landkort med den Afveksling af Land og Strand, der gør vort Rige — i hvert Fald i vore Øjne — saa vidunderlig skønt. Og dog maa man sige, at man kun delvis ser paa dem med det rette Blik, hvis man indskrænker sig til at beundre Naturen. Til dem alle knytter der sig Minder, alle er de paa den ene eller anden Maade vævet ind i vort Lands Historie.

Blandt vore gamle Borge er der maaske ingen, hvortil der knytter sig en saadan Række af stolte Minder, som til Vordingborg, og vi skal søge i de følgende Linier at drage enkelte af disse frem.

Det er jo den almindelige Mening, at det var Valdemar den store, der grundede denne Borg. Det var i Venderkrigenes Tid. Indbyggerne paa Kyststrækningerne Syd for Østersøen blev trængt ud over Havet, gennem Aartier havde de iværksat Hærgningstog til de danske Kyster, var atter og atter gaaet i Land og havde brændt og plyndret, hvor de kom frem, men efter hvert Tog vendte de tilbage til deres Hjemstavn. Nu havde de imidlertid slaaet sig ned paa Lolland og Falster, og det Øjeblik nærmede sig, da de ikke vilde nøjes med at aflægge korte Besøg paa vore andre Landemærker, og først og fremmest paa Sjælland, men vilde søge at sætte sig fast ogsaa her. Da var det, at Valdemar den store for at afværge dette rejste Borgen paa Banken ved Grønsund. Ofte var der fra Farvandene her-

nede, som var særlig egnede dertil, udgaet Tog mod Venderne, men nu skulde der skabes et fast Punkt, og Vordingborg blev til. Om Slotsbanken har været befolket, inden Borgen rejste sig, kan ikke afgøres. Størst Sandsynlighed er der vel for, at Borgen var det første, og at denne dernæst har kaldt Byen til Live. Hvor stor en Udstrækning Borgen oprindeligt havde, kan ikke siges, men der er gjort opmærksom paa, at medens andre samtidige Borge, saaledes paa Holmen ved Havn og paa Sprogø, kun bestod af et Taarn, eventuelt med en Ringmur omkring, har Vordingborg været betydelig større. Her var det nemlig ikke blot en Fæstning, der skulde rejse sig, men desuden en Kongebolig. Landet ejede dengang ikke nogen Residensstad som i senere Aarhundreder, Kongerne og deres Følge færdedes rundt i Landet, slog sig ned snart her, snart der, men deres Nærværelse var jo særlig paakrævet, hvor man kunde vente fjendtlige Angreb, og til disse Egne hørte blandt andre Sydsjælland. Det var derfor naturligt, at Valdemar den store valgte netop dette Punkt.

Som bekendt, knytter der sig til Valdemar den store Sagnet om hans Kærlighed til Tovelille. Om der ligger noget virkeligt til Grund derfor, ved man ikke med Sikkerhed, men hvis dette er Tilfældet, er der intet, der hindrer, at Vordingborg kan have været det Sted, hvor deres Elskovsmøder fandt Sted, var det Sted, hvor Tove blev saa „badstuemod“. Og naar der i en af Toveviserne siges, at „der ganger Dans i Kong Valdemars Gaard“, er det maaske netop Vordingborg, der her tænkes paa. En Ting ved man med Sikkerhed, at Dankongen ofte opholdt sig her, og det blev da ogsaa paa dette Sted, at han — efter sin store Kongegærning — lukkede sine Øjne 12 Maj 1182. Man mindes den skønne Skilddring, Saxo giver af Kongens Død, og hvorledes han paa de Danskes Skuldre bares den lange Vej til Ringsted for der at stedes til Hvile ved sin Faders Side.

Ogsaa under Knud den sjette og Valdemar Sejr blev Vordingborg Udgangspunktet for Vendertog, og sikkert har de begge udvidet Borgen ved Tilbygninger. De opholdt sig ogsaa ofte der, kaldte Rigets Stormænd til Danehof paa dette Sted, og det var her, at Valdemar Sejr udstedte Jyske Lov og kort efter døde (28 Marts 1241). I de følgende Aartier hører vi om en Række af mærkelige Danehoffer og Rigsforsamlinger, der holdtes paa Vordingborg, saaledes 1255, 1282, da Erik Klipping underskrev den første Haandfæstning, 1283 og 1284, og frem gennem Tiderne slog Kongerne sig ned her i kortere eller længere Tid, dog ikke saa tit som tidligere, idet Nyborg nu blev det Sted, hvor Danehofferne hyppigst holdtes. I 1324 kronedes Christoffer den 2den, der ogsaa i høj Grad yndede Vordingborg, og hans Søn Erik her, og omtrent samtidig fejredes Brylluppet mellem hans Datter Margrethe og Markgreve Ludvig af Brandenburg ligeledes her. Men saa kom der en trang Tid for Slottet. Christoffer den II, der pantsatte saa at sige det hele Land, overdrog det til de holstenske Grever, i hvis Besiddelse det var til 1346, da Valdemar Atterdag, hvis Yndlingssted Vordingborg var, og som ogsaa tilbragte mange Stunder her, igen blev

Slotsruiner.

Herre paa sine Fædres Borg, som han yderligere udvidede og omgav med en stor Ringmur. Det var ham der opførte Gaasetaarnet, et af vore mærkeligste historiske Bygningsværker, og satte paa dets Tinde den Guldgaas, der gav Taarnet Navn og skulde være som en Haan over den Udæskning, han modtog fra 77 Hansestæder paa Østersøens og Nordsøens Kyster. Man han skulde ikke have spottet, for det er en kendt Sag, at hans Fjender viste sig saa stærke,

Gaasetaarnet 1850.

at han maatte flygte for dem og lade Land og Rige i Stikken. Ogsaa under hans store Datter, Dronning Margrethe, og hendes Efterfølger, Erik af Pommern, fandt der vigtige Forhandlinger Sted paa Vordingborg, saaledes 1434 og 1435 med Holstenerne og Hansesæderne, og disse endte med Freden i Vordingborg ^{15/7} 1435. Men derefter hører man Vordingborg omtalt sjældnere og sjældnere, Kongerne søgte andetsteds hen, navnlig efter at København var kommen i Kronens Eje, og af de oldenborgske Konger har egentlig kun Kong Hans hyppigt opholdt

sig paa Vordingborg, hvad der vel nok mest skyldtes, at han var forelsket i Fru Edele Jernskæg, Lensmanden Torben Billes Hustru, som havde været en af Dronning Christines Jomfruer og allerede dengang havde vundet Kongens Yndest. Ogsaa Fr. II og Kr. IV kunde man undertiden træffe paa Vordingborg, men at den ikke længere havde nogen- somhelst Betydning som Fæstning, ses klarest af, at Karl X Gustaf, som ovenfor nævnt, uden Modstand kunde gaa i Land her 1658, og da Fr. III faa Aar efter bestemte, at hans Søn, Prins Jørgen, skulde have Vordingborg Amt som Len paa Livstid, var Slottet saa forfaldent, at det ikke kunde indrettes til Prinsebolig, hvorfor en Del af det blev nedrevet, og i Stedet for opførtes der paa den sydlige Del af Slotsbanken i Aarene 1671—73 et Jagtslot i italiensk Stil med 3 Fløje og en Mur i Stedet for den fjerde. Men det blev kun en kort Tid, Prins Jørgen gjorde Brug af det; 1683 ægtede han Prinsesse (senere Dronning) Anna af England, og nu stod Slottet saa godt som ubeboet hen, til det 1750 gik over paa Privathænder og tilsidst blev helt nedrevet.

Gennem Størstedelen af det 19 Aarhundrede laa Slotsruinerne her upaaagtede og tildels dækkede af Jord; kun Gaasetaarnet og noget af Ringmuren var synlige. Selve Arealet udlejede man i Lodder til Byens Borgere og andre, der dels dyrkede Korn, dels brugte dem til Græsning for Køer og Faar, eller anvendte dem som Haver, der prangede med, Blomster og Frugttræer i Mængde. 1871 tog man sig for at rydde lidt op paa Pladsen man fjernede Vildnis, anlagde Gange og restaurerede Gaasetaarnet, der ved samme Lejlighed fik et kobbertækt Spidstag som øverst kom til at bære en forgyldt Kobbergaas til Erstatning for Valdemar Atterdags Guldgaas, der forlængst — antagelig allerede i Middelalderen — var forsvundet. Men det var dog først 1889, at man begyndte paa en virkelig systematisk og sagkyndig Udgravning af Ruinerne, som er blevet fortsat — dog med forskellige Afbrydelser — lige til den sidste Tid og har sat os i Stand til at bestemme de enkelte udgravede Byg-

Udsigt fra Gaasetaarnet mod Syd.

ningsrester og danne os en Forestilling om dette mægtige Bygningskompleks. — Vi skal søge — paa Grundlag af Skildringen hos Trap — at give et Overblik over de vigtigste Dele af det store Fæstningsværk. Det staar klart, at det hele Anlæg bestaar af to Afdelinger, en ydre og en indre, den egentlige Borg. Yderst findes en Ringmur, der hovedsagelig er opført af Munkesten og følger hele Bankens Omrids. Paa sine Steder er den bevaret i en betydelig Højde. Der har oprindelig været fire svære Taarne, af hvilke Møllebæktaarnet i Nordvest er nedrevet tilligemed den nærmest liggende Del af Ringmuren, hvorimod Gaasetaarnet i Nordøst, Rester af det sekskantede Ormetaarn i Sydøst og af et firkantet Taarn i Sydvest er bevaret. Gaasetaarnet, der er den eneste fuldstændig bevarede Bygning af Slottet, staar midt i Ringmuren og maaler til Spirets Top 36 m. Paa Sydsiden sidder den eneste oprindelige, højsiddende Dør, der har ført ind i Taarnet fra Ringmurens Vægtergang. Taarnet har oprindelig været opført i 7 Stokværk foruden Kælderens, hvortil der kun var Adgang fra Etagen ovenover. I 1821 blev der indlagt 5 Lofter, den høje Trappe blev indsat og samtidig blev den nuværende Dør i nederste Stokværk udhugget. Fra det øverste Stokværk fører der i Ydermuren en smal Stentrappe op til Vægtergangen bag Tinderne, og denne stammer fra Taarnets Opførelsestid, men er senere blevet restaureret. Inden for Ringmuren og støttende sig til den har der fra første Færd af ligget en Del Bygninger, og Fundamenterne til flere af disse er ved Udgravningerne blevet afdækkede. Noget indenfor Ringmurens Nordøsthjørne laa frit for sig den tidligere nævnte romanske Kirke, indviet til St. Andreas, og man har fundet Grundstenene til denne, men disse blev efter endt Udgravning og Undersøgelse atter tildækkede. Kirken er, som før omtalt, opført paa Absalons Tid, har bestaaet af et Skib, et næsten kvadratisk Kor og Apsis mod Øst, og man synes at kunne spore, at der ved den vestlige Ende af Skibet, har rejst sig et Taarn, der ind mod Kirkemuren har aabnet sig i to Arkadebuer, — ligesom i Fjenneslev Kirke. Paa den nordlige Side af Kirken har der været et Kapel, og det var til dette, at Valdemar Atterdag efter at være død paa Gurre blev ført, men faa Aar efter bragtes hans Lig — paa Dronning Margretes Befaling — til Sorø, hvor hans Sarkofag, medtaget og blottet for alle dens Prydelser, nu staar bag Alteret.

Paa den sydlige Del af Slotsbanken laa altsaa den egentlige Hovedborg ogsaa omgivet af en firkantet Ringmur, men saaledes at Sydsiden af den ydre og indre Ringmur faldt sammen. Denne Hovedborg har i sin Tid ejet 5 Taarne, i Sydvest Vandtaarnet, i Nordvest Valdemarstaarnet, i Nordøst et Taarn, hvis Navn man ikke kender, og i Sydøst Jomfrutaarnet. Men desuden har der midt i Nordmuren været et femte Taarn, Porttaarnet, hvis Fundamenter efter Undersøgelsen er bleven tildækket. Ligesom den ydre Borg har ogsaa Hovedborgen haft Bygninger op til Ringmuren.

Der er størst Sandsynlighed for, at Slottet oprindelig har indskrænket sig til Hovedborgen, medens Byen, som foran nævnt, har ligget om Kirken paa den øvrige Slotsbanke, men senere, som det hedder sig, i Valdemar Atterdags Tid, har Borgen indtaget den hele Banke og den ydre Ringmur er bleven rejst i et Tag.

ANDERS SOPHUS LOHFF RASMUSSEN, Borgmester

f. 13 Marts 1879 i Rüdme, S. af Købmand A. Rasmussen og Hustru Ellse f. Lohff, g. 1901 med Kamilla L. R., D. af Husmand Niels Larsen fra Breining pr. Svebølle og Hustru Sofie f. Hansen. I Snedkerlære 1893—98 i Aalborg, Snedker fra 1898—1915, Formand for Arbejdernes Fællesorganisation fra 1911—23, Medlem af Ligningskommissionen fra 1913—17, Byrådsmedlem fra 1917—26, Formand for Socialdemokratisk Forening siden 1921, Medlem af Repræsentantskabet for Landbrugs- og Handelsbanken, Borgmester 1929.

VORDINGBORG BYRAAD

Medlemmer af Vordingborg Byraad er: Redaktør RASMUS FR. ANDERSEN, Kobbersmedemester THEODOR FELDTHAUSEN, Landinspektør LAURITS OLIVARIUS HANSEN, Konditor VILHELM JENSEN, Overmatros RASMUS KANTSØ, Arbejdsmand CHR. LARSEN, Skræder THOMAS MORTENSEN, Murer MARIUS PETERSEN, Togbetjent CHR. RASMUSSEN og Trafikassistent OSVALD SØRENSEN.

VORDINGBORG GARNISON

Vordingborg som Garnisonsby er af gammel Dato, idet vi skal tilbage til Aarene omkring 1700. I Aaret 1717 fandt der, ifølge en Befaling fra Kong Fr. IV, en ret væsentlig Omordning Sted indenfor Militæret, og samme Aar blev Vordingborg Slot indrettet til Rytterkaserne. Det Vordingborgske Rytterdistrikt bestod af det daværende Vordingborg Amt, Jungshoved Amt og Frederiksholm. Det vil føre for vidt at nævne alle de Regimenter og Kompagnier, der i Tidernes Løb har ligget i Vordingborg.

I Aaret 1776 opførtes Rytterstalden paa Algade, og denne havde en Længde paa ca. 70 Alen og var i Forhold til de Tider en anselig Bygning. I 1785 forandredes denne Bygning en Del, og i 1846—47 nedbrændte den fuldstændig. Denne Bygning var opført af Bindingsværk med Straatag, og langs Facaden var anbragt en Række Stræbepiller eller Støtter.

Det sidste Militær, der havde Garnison i Byen, var 4 Eskadron af 4 Dragonregiment, og dette laa i Vordingborg til 1866.

Hærloven af 30 September 1909 bestemte, at der skulde oprettes nye Garnisoner paa Sjælland. Allerede i Oktober 1909 blev Vordingborg Byraad af Krigsministeriet anmodet om at fremme Forhandlingerne mest muligt med den af Ministeriet nedsatte Kommission til Ordning af Garnisonsforholdene, da man ønskede at oprette de nye Garnisoner fra Foraaret 1910. Det tog dog Tid med Forhandlingerne, idet der foruden Ordning af Indkvarteringsforholdene desuden skulde skaffes Eksercerplads og Skydebaner.

Det bestemtes at 5 Regiments Stab, 7, 19 og 35 Bataillon, som dengang garnisonerede i Nyborg, fremtidig skulde have Garnison i Vordingborg, og da Krigsministeriet ønskede snarest mulig at overflytte de Beholdninger af Klæder og Vaaben m. m., som disse Styrker skulde bruge ved Mobilisering, blev der efter Overenskomst af Vordingborg Tømmerhandel opført 2 Depotbygninger i Nørregade, og hertil overførtes i December 1910 de omtalte Beholdninger. Til Bevogtning og Soignering af Depoterne ankom 10 December 1910 til Vordingborg et Detachement af 5 Regiment under en Kaptain med nogle Underofficerer og Menige. Sidstnævnte indkvarteredes hos Borgerne.

Først efter gentagne Forhandlinger i 1911 og 1912 mellem Byraadets Garnisonsudvalg og den af Krigsministeriet nedsatte Kommission samt mellem Byraadet og Forsvarsministeren, blev der den 7 Maj 1912 afsluttet Kontrakt mellem Krigsministeriet og Indenrigsministeriet om Opførelse af en muret Kaserne til 2 Kompagnier, Husholdning, Værksteder, Befalingsmandskvarterer, og den 15 Oktober 1912 om Opførelse af 2 Træbaraker, hver for et Kompagni.

For Statens Regning skulde opføres en militær Administrationsbygning med tilliggende Depotbygninger, Gymnastikhus og Stald.

FODFOLKSKASERNEN I VORDINGBORG

Vordingborg Kommune overdrog Udførelsen af Tegningen til Kasernebygningen til nu afdøde Arkitekt Alfred Jørgensen, København. Opførelsen af Bygningen paabegyndtes den 5 August 1912 under Tilsyn af Arkitekt Lund, Vordingborg. Bygningen stod færdig til Brug den 6 April 1913 og havde da kostet Kommunen 333.000 Kr. Nu er hele Kaserneetablisementet i Vurdering til Ejendomsskyld ansat til 295.000 Kr. Kaserneetablisementet bestaar af en grundmuret Kasernebygning — Vinterkasernen — til 2 Rekrutkompagnier, 2 Træbaraker, hver til et Rekrutkompagni, 1 Traindepot til 36 Vogne, 1 Ammunitionsmagasin, 1 Vagt- og Arrestbygning og de fornødne Udhuse, bl. a. Pudseskur, Cykleskur og Vandklosetter.

Hensigten var, at Vordingborg først skulde have modtaget sin Garnison April Flyttedag 1913, men i Begyndelsen af 1913 antog de udenrigspolitiske Forhold en saa foruroligende Karakter, at Krigsministeriet besluttede straks at lade de jydsk-fynske Afdelinger, der fremtidig skulde have Garnison paa Sjælland, afgaa til de respektive Byer, hvorfor der til Vordingborg den 22 Januar 1913 ankom 5 Regiments Stab med 7 og 19 Bataillons Befalingsmænd, Vintermandskabet af 7 Bataillon samt Korporalskolen, sidstnævnte indkvarteredes paa „Henrikseje“, Mandskabet i Masnedsund.

Den 25 April 1913 fik Kaserneetablisementet sin første normale Sommerindkvartering, idet der paa denne Dag indkaldtes 440 Rekrutter til 19 Bataillon. Den 11 September 1913 af-

Vordingborg Kaserne.

holdtes for første Gang den i Hærloven af 1909 foreskrevne Alarmeringsøvelse. Den 1 August 1914 Aften indkaldtes Sikringsstyrken. Det hjemsendte Mandskab begyndte at møde den 2 August om Morgenen og ikklædtes og udrustedes ved Kasernen. Garnisonens Styrke var om Eftermiddagen den 2 August vokset til ca. 1130 Mand. Yderligere fandt der den 5 August 1914 en supplerende Indkaldelse Sted, hvorved Garnisonens Styrke forøgedes til ca. 2000 Mand. Styrkerne indkvarteredes dels i Byen dels i dennes nærmeste Omegn.

DEN MILITÆRE ADMINISTRATIONSBYGNING I VORDINGBORG

Krigsministeriet overdrog 3 Ingeniørdirektions 1 Bygningsdistrikt at udføre Tegningen til Administrationsbygningen. Den blev udarbejdet af Oberst A. Thortsen, Kaptajn C. F. Schouboe og Arkitekt S. Sinding, København. Stilen er „Barok“.

Opførelsen paabegyndtes i Februar 1912 under Tilsyn af Kaptajn C. F. Schouboe, Premierløjtnant T. J. Helsted og Arkitekt J. V. Lund, Vordingborg. Bygningen var færdig til Brug den 31 Januar 1914 og havde da kostet 90.000 Kr.

Vordingborg har haft følgende Garnisons- og Kasernekommandanter, disse var tillige Chefer for 5 Regiment. Fra 22 Jan. 1913 til 28 Aug. 1916 Oberst V. Giersing, fra 29 Aug. 1916 til 15 Oktb. 1923 Oberst T. V. Schwarts, fra 16 Oktb. 1923 til 15 Oktb. 1928 Oberst C. A. A. Bosse og siden da Oberstløjtnant, nu Oberst W. W. PRIOR.

WILLIAM WAIN PRIOR, Oberst, Garnisonskommandant,
R. af D., DM.

f. 1876, S. af Grosserer O. F. L. P. og Hustru f. Wain, D. af Etatsraad W. Student 1894 fra Maribo Skole, Premierløjtnant 1898, Kaptajn 1910, Oberstløjtnant 1924 og Oberst 1929, forrettede Tjeneste i Generalstaben fra 1907—11 og fra 1917—26, deraf 7 Aar som Chef for Operationssektionen, Kompagnichef ved 6 Regiment i Odense som Kaptajn, virkede som Lærer paa Officersskolen i Aarene 1924—28, og udgav ved denne Lejlighed flere Lærebøger i Generalstabslære og Taktik, P. førte Kommandoen over 12 Bataillon i Efteraaret 1925 og over 8 i Sommeren 1926 og over 1 i 1927—28.

VORDINGBORG SYGE-, EPIDEMI- OG GARNISONSSYGEHUS

Dette Sygehus opførtes samtidig med Kaserneanlægget i 1913 og er beliggende paa et ret højtliggende Areal. Tegningen er udført af Arkitekt G. Laage, og Opførelsessummen androg ca. 414.000 Kr.

Det bestaar af flere Sygepavilloner, hvoraf 1 benyttes til Garnisonen med Plads til 30 Senge. Det kommunale Sygehus har Plads til 45 Senge og har kirurgisk og epidemisk Afdeling, moderne Røntgen- og Lysbad Installationer, Økonomibygning med Beboelse for Sygehusets Personale, Vaskeri m. m. L. B. LUNDSTEIN er

Vordingborg nye Sygehus.

Sygehusets Overlæge og Personalet bestaar desuden af 1 Oversygeplejerske, 2 Assisterter, 8 Elever, 4 Gangpiger, 1 Økonoma, 1 Assistent, 4 Køkkenpiger, 1 Vaskerileder og 2 Piger.

Paa det militære Sygehus er en ledende Sygeplejerske, 2 Hjælpere, 1 Pige og 1 Forvalter.

VORDINGBORG FORSØRGELSESANSTALT

Denne er beliggende i det i 1864 opførte Bygningskompleks paa Riddergade 6–8. Dette Kompleks blev i sin Begyndelse anvendt som Sygehus og Fattiggaard med Plads til 20 Lemmer. I 1916 indrettedes der imidlertid Alderdomshjem her med Plads til 20 Beboere.

I 1922 lod Kommunen et nyt Alderdomshjem opføre, og hele det ovenomtalte Bygningskompleks forandredes til Forsørgelsesanstalt samt Svende- og Invalidehjem. Forsørgelsesanstaltens Bestyrer er C. HØRUP.

L. B. LUNDSTEIN, Overlæge, R. af D.

f. 27 September 1877 i Næstved, S. af Bankdirektør F. L. og Hustru S. H. Seehusen, g. 1910 med Astrid Ebba Bartholdy. Overlæge ved Vordingborg Sygehus siden 1913, do. ved Militærhospitalet, Formand for Tilsynsraadet i Vordingborg og Omegns Bank, Næstformand for Sydsjællands og Møens Lægekreds, Læge ved Kystsantoriet „Bakkebølle“.

SARA CHRISTENSEN,
Oversygeplejerske

f. 4 December 1883 i Kolding, D. af Skomagemester Thomas Peder Chr. og Hustru Nielsine f. Schultz. Elev paa Diakonissestiftelsen i København 1904, Sygeplejerske samme Sted til 1912, siden 1913 Oversygeplejerske ved Vordingborg Sygehus.

KRISTINE LYNGBYE,
Økonoma

f. 18 August 1891 i Nibe, D. af Vognmand Lars L. og Hustru Katrine f. Thomsen. Elev paa Skørpinge Sanatorium fra 1909–10, Assistent ved Horsens Kommuneskole fra 1910–11, do. ved Aalborg Amts Sygehus fra 1911–16, siden 1 November 1916 Økonoma ved Vordingborg Sygehus.

MARIE KRISTINE NILSEN MAILIND,
Bestyrerinde

f. 18 September 1883 i Krimblinge, D. af Ringer Nils Nilsen og Hustru Ane Lisbet f. Larsen, ugift. Bestyrerinde og Økonoma ved Vordingborg Alderdomshjem siden 1923.

CARL FR. AUGUST VILHELM HØRUP,
Bestyrer

f. 21 Maj 1886 i Magleby, S. af Godsforvalter og Gaardejer Ludvig H. og Hustru Marie f. Jensen, g. 1911 med Petrine Hougaard Hansen. Bestyrer for Vordingborg Forsørgelsesanstalt siden 1913.

VORDINGBORG OG MASNEDSUND HAVNE

Masnedsund Havn.

Vordingborg Havn, beliggende Sydøst for Slotsgrunden, er uden væsentlig Betydning for Byen i vore Dage, gennem Tiderne, er der gentagne Gange foretaget Udvidelse og Udbedring af Havneanlægget, men desuagtet er Havnen alligevel kun tilgængelig for mindre Fartøjer, den er uden Moler og Bas-

siner. Havnens samlede Bolværkslængde andrager ca. 100 Meter. — Masnedsund Havn var i forrige Tider den mest betydningsfulde af de to Havne med Hensyn til Befordring og Transport, idet saa godt som al Forbindelse med Omverdenen skete ad Søvejen. Paa dette Tidspunkt fandtes der i Masnedsund den saakaldte Færgegaard, nu nedlagt. Havnen anlagdes i Aaret 1870 af D. S. B. I Aaret 1897 solgtes den til Vordingborg By for et Beløb af 15.000 Kroner. Umiddelbart efter dette Køb, foretoges der en væsentlig Ombygning og Uddybning af Havnen, saaledes blev Sejlløbet mod Vest til Ore uddybet til ca. 6 Meters Dybde. Samtidig foretoges der en Forlængelse mod Øst, den samlede Bolværkslængde er ca. 220 Meter, dette er omtrent samme Længde som Ydermolerne. I Aaret 1919 blev der Øst Sydøst for Havnen indrettet Automobilfærgefart til Gaabense.

JENS CARL JENSEN,
Havnefoged

f. 27 Maj 1870 i Masnedsund, S. af Fisker Jens J. og Hustru Kristine f. Petersen, g. 1895 med Sofie Petersen. Havnefoged i Masnedsund siden 1927.

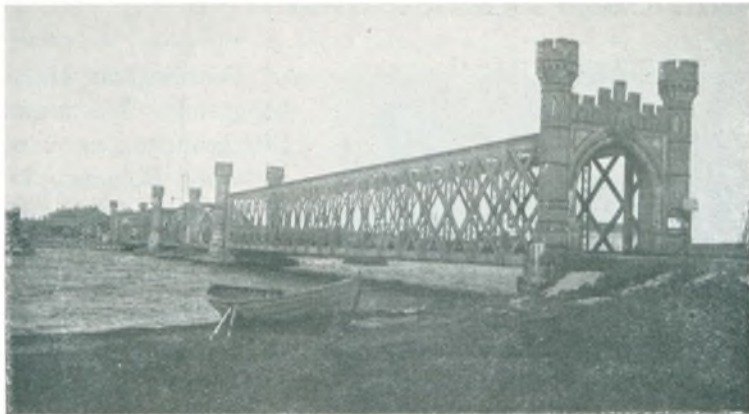
POUL CHRISTEN POULSEN,
Havnefoged

f. 13 Juni 1863, S. af Parcellist Chr. P. og Hustru Bodil Katrine f. Svendsen, ugift. Fisker og Sandgraver i Vordingborg i 15 Aar, Havnefoged i Vordingborg siden 1922.

VORDINGBORG OG MASNEDSUND BANEGAARDE

Før Jernbanen blev anlagt og ført til Masnedsund, var Forbindelsen med Omverdenen og i Særdeleshed med Hovedstaden ret besværlig og omstændig, foruden Postvogne var der Søvejen, denne var vel nok den mest anvendte. Udgangspunktet var Færgegaarden i Masnedsund. I Aaret 1870 den 4 Oktober toges Vordingborg og Masnedsund Stationer i Brug. Vordingborg Station kostede ca. 17.000 Rdl. at opføre medens Masnedsund Station beløb sig til ca. 65.000 Rdl. Vordingborg Station var ved Opførelsen kun en lille Bygning

Jernbanebroen bygget i Aarene 1883—85.

og er igennem Aarene udvidet betydeligt, og det samme er Tilfældet for Masnedunds Vedkommende. Af Stationsforstandere har Vordingborg igennem Tiderne haft følgende: Chr. Mortensen fra 1870—73, Kammerraad S. Jensen fra 1874—75, H. J. Mørch fra 1875—97, J. A. O. Hansen fra 1897—1906, H. P. Pedersen fra 1906—20 og siden da nuværende Forstander H. P. J. MORTENSEN, der er

født 11 Januar 1866 i Hjembæk, og gift 1892 med S. Møller. Mortensen blev ansat ved D. S. B. i 1882 og udnævnt til Stationsforstander i 1900. — Ved Masnedund Station har der været følgende Stationsforstandere, Kaptajn A. Hartung fra 1870—1903, J. C. V. Møller fra 1903—15 og siden da nuværende Forstander C. E. A. O. CARLSEN.

I Aaret 1883 paabegyndtes Opførelsen af Jernbanebroen fra Masnedund til Masnedø og i Januar Maaned 1885 toges Broen i Brug. Hermed videreførtes Jernbanen til Masnedø. Broen er det største Arbejde af den Art her i Landet. Dens Længde andrager ca. 185 m og den er forsynet med to Sejlaabninger paa ca. 30 m Bredde.

I Aaret 1897 aabnedes Driften paa Masnedund-Kallehave Banen. Denne ejes af Kallehave Jernbaneselskab og anlagdes i Aarene 1896—97. Banen har Station i Vordingborg.

VORDINGBORG POSTVÆSEN

Oprettelsen af Postvæsenet i Vordingborg kan føres tilbage til det 17 Aarhundrede. Posthuset laa i forrige Tider i et lille Hus paa Algade, omtrent lige overfor det nuværende Sted, hvor Posthuset har til Huse. I Slutningen af 1890erne flyttede Postvæsenet sine Kontorer til Ejendommen Algade 8, hvor det bor til Leje. Her findes foruden Kontorerne, Telegrafstationen og Bolig for Postmesteren. Personalet omfatter 4 Assistenten, 1 Kontorist, 6 Postbude og 16 Landpostbude. Under Vordingborg Poststed henhører Klareskov, Masnedund, Nyraad, Stensved, Langebæk samt Brevsamlingsstedet i Ørslev,

Af Postmestre, som vi kender Navnene paa, har Vordingborg gennem Tiderne haft følgende: Byfoged S. L. Bech fra 1779—1798, N. A. Amundin fra 1798—1818, Justitsraad H. J. Krebs fra 1818—31, Overkrigskommissær H. J. Chr. Høeg-Guldberg fra 1831—48, Ritmester V. F. Bruun fra 1848—68, H. W. Riis fra 1868—85, J. Fr. Krarup R. af D. fra 1885—1907. O. R. Hauerbach fra 1907—20, siden da JOHANNES JENSEN.

VORDINGBORG TOLDSTED

Dette oprettedes ifølge Kgl. Resolution i Aaret 1575. Dets Kontorer var ved Jernbanens Gennemførelse i Masnedund, men flyttedes den 1 Juli 1914 til Nørregade i Vordingborg, i en til dette Brug lejet Ejendom.

Toldstedets Distrikt omfatter Kallehave-Masnedund og langs Kysten til Svinø. Foruden Toldforvalteren er der under Toldstedet ansat 3 Assistenten, Strandvagtmesteren i Kallehave (Albrechtsen), Overtoldbetjenten i Masnedund (Pedersen) samt 4 Opsynsmænd.

Af Toldforvaltere ved Vordingborg Toldsted nævner vi: Kammerraad M. Jürgensen fra 1851—57, Kammerassessor J. P. Th. Thonning R. af D. fra 1857—88, C. E. Bruhn fra 1888—98, A. Hansen 1898—1902, cand. phil., J. J. Gram Blom fra 1902—08, Chr. Knoth fra 1908—17, siden da nuværende Toldforvalter ALF. MORTENSEN.

JOHANNES JENSEN,
Postmester

f. 19 September 1866 i Øster Skerning, S. af Sognepræst I. P. J. og Hustru Anna f. Sqvaarup, g. 1904 med Emma Margrethe Simonsen. Ansat ved Postvæsenet 23 Maj 1886, Ekspedient i Hillerød 1893, Postmester i Skibby fra 1915—20, i Vordingborg siden 1920, Sogneraadformand i Skibby fra 1915—20, Medstifter og Bestyrer for Bondestandens Sparekasse i Skibby.

ALFRED CHR. HOVALD MORTENSEN,
Toldforvalter

f. 5 Februar 1862 i Rønne, S. af Skibsfører Jens Chr. M. og Hustru Anna Katrine f. Holm, g. 1891 med Olga Katarina Hansen. Ansat ved Toldvæsenet i 1877, Toldmedhjælper i Svendborg 1886 Toldassistent samme Sted 1890, i Korsør 1891, i Svendborg 1893, i Rønne 1903, Toldkontrollør i Svaneke 1909, i Nexø 1911, Toldforvalter i Vordingborg 1917.

VORDINGBORG REALSKOLE

Realskolen.

Skolevæsenet i Vordingborg stammer fra Reformationstiden, da der i hver Købstad skulde være en Latinskole. Vordingborg Skole oprettedes henimod Midten af det 16 Aarhundrede, men naede aldrig nogen større Betydning, dertil var Indtægterne for smaa, saa at der ikke blev Raad til at ansætte dygtige Lærere, og Elevernes Antal var saa ringe, at der i Begyndelsen af det 18 Aarhundrede var Tale om helt at ophæve den. Da den tilsidst kun havde nogle faa Disciple, blev den tillige med flere andre

nedlagt i 1846. Aaret efter oprettedes i dens Sted en „højere Realskole“ med cand. theol. C. Hjorth som Bestyrer. Under ham naede Skolen i Reglen ikke stort over 20 Elever, og først hans Efterfølger cand. theol. J. C. Ørum, bragte Skolen paa Fode, saa at den under hans dygtige Ledelse ofte havde over 100 Elever. Efter at Ørum havde søgt sin Afsked i 1897, blev Skolen sidestillet med de øvrige kommunale Realskoler, til Bestyrer udnævntes cand. mag. V. Boberg (f. 1865, Student fra Herlufsholm 1883, cand. mag. Tysk, Dansk og Græsk i 1889).

Den gamle Latinskolebygning laa paa Kirketorvets sydlige Side, men i 1829 blev der opført en ny paa Torvets nordlige Side, og denne blev i 1888 afløst af den nuværende Skolebygning. I 1913 blev der opført en Tilbygning ud imod Torvestræde, indeholdende 3 Klasseværelser, Gymnastiksal og Sløjdlokale. Realskolen har for Tiden ca. 225 Elever, fordelt i 4 Underklasser, 4 Mellemskoleklasser og 1 Realklasse. Undervisningen besørges af 6 Lærere og 4 Lærerinder.

VORDINGBORG BORGERSKOLE

(STIFTELSESDAG 25 MAJ 1724)

Den første egentlige Almueskole, der blev oprettet i Vordingborg, blev bygget i 1722 i Henhold til kgl. Forordning om, at der paa Rytterdistrikterne skulde oprettes Skoler for Landsbyernes Børn. Denne Skole, der blev kaldt „Kongens Skole“, blev bygget ved Siden

Vordingborg Borger-skole.

af den nuværende Borger-skoles Grund (Algade 87), men fik kun ringe Betydning. Den var jo heller ikke bestemt for Købstadens Børn, men for Landsbyernes Børn i Vordingborg Landsogn, der har en Udstrækning Øst og Vest for Byen paa ca. 2 Mil.

1742 blev denne Skole efter kgl. Befaling nedlagt, og i Stedet for blev der for det udstrakte Sogns Ungdom bygget 2 Skoler, en i Bakkebølle Øst for Byen og en i Knudsby Vest for den. Man regner, at Købstadens egentlige Folkeskole blev stiftet 25 Maj 1724 af Byens

Sognepræst Provst Jac. B. Hausteen. Denne Skole havde sin Beliggenhed i Algade 70 (Telefonstationen), Forældrene betalte 2 Skilling om Ugen for et Barn, der skulde lære at læse, 4 Skilling naar det tillige skulde lære at skrive, men skulde Undervisningen desuden omfatte Regning, blev Ugebetalingen for hvert Barn 6 Skilling. Kapellan i Vordingborg Mathias Nascou skænkede, ifl. Gavebrev af 27 Septbr. 1827, den østlige Halvdel af sin Ejendom, paa den nuværende Borger-skoles Grund, til Skole for Købstaden paa den Betingelse, at den „aldrig afhændes eller til andet Brug anvendes, men skal til evig Tid forblive Skolevæsenet en fri og ukrænkelig Ejendom til dette Brug“. Efter Nascous Død 1839, købte Byen den anden (vestlige) Halvdel af hans Ejendom og lod i denne indrette Bolig for Kateketen, der var Førstelærer ved Skolen, og to Skoleværelser. En ny Skoleplan blev udarbejdet og approberet af Kancelliet den 29 Decbr. 1827. Skoledistriktet omfattede paa den Tid foruden den egentlige Købstad de tre Herregaarde, Iselingen, Marienlyst og Marienberg, Nygaard's Mølle, Vordingborg Færgegaard og Færgehuse, Masnedø og de Huse — det nuværende Masnedesund og Ore — der laa paa Købstadens Grund.

Ved Skolen ansattes 2 Lærere, hvoraf den ene skulde være Kateket og Førstelærer, den anden tillige Klokker og Kirkesanger. 1862 approberede Ministeriet en ny Skoleplan, hvorefter Skolen blev delt i en Betalings-skole og en Friskole. Betalings-skolen var udelukkende for Drengene og bestod af 2 Klasser med henholdsvis 27 og 30 Timers ugentlig Undervisning. I den undervistes der i Religion, Dansk, Geografi, Fædrelandshistorie, Skrivning, Regning, Sang, Gymnastik samt i Naturhistorie, Tegning og Tysk. Hvert Barn betalte maanedligt 48 Skilling.

Friskolen bestod ogsaa af 2 Klasser, den yngste med Fællesundervisning, den ældste med Piger og Drengene hver for sig. Disse Klasser undervistes fra 15—18 Timer ugentlig. Fagene var som i Betalingsklasserne dog med Udelukkelse af de 3 sidstnævnte Fag. Aaret 1863 blev Kateketembedet nedlagt og erstattet med et Førstelærer og Inspektørembede med kgl. Udnævnelse. I Decbr. 1867 approberedes atter en ny Skoleplan. Førstelæreren, der udnævntes af Kongen, skulde være Klokker, Andenlæreren Kordegn.

Aaret 1881 blev den gamle Bygning nedrevet, og en ny, paa den Tid, tidssvarende Skolebygning opført med Bolig for Lederen, Kantoren og senere 2 Lærerinder i Forhuset ud til Algade, medens den egentlige Skolebygning med Gymnastiksal blev opført 40—50 m tilbage Nord for Forhuset, med en mellemliggende smuk og stor træbeplantet og senere asfalteret Legeplads for Børnene. I 1901 blev Betalingsklasserne ophævede, og en udvidet Fællesundervisning for Piger og Drengene indført, ligesom Pigerne nu ogsaa fik Undervisning i Gymnastik. Bag Skolebygningens vestre Gavl blev samme Aar opført en meget rummelig

Gymnastiksal med Baderum, Omklædningsrum og Redskabsrum. Gymnastikredskaberne er for faa Aar siden fornyet med de af Myndighederne senest anbefalede nyere Redskaber.

I 1911 fik Skolen indrettet Sløjdlokale, og samtidig indførtes Undervisning i Skolehavegerning. De to nye Fag gælder dog kun Drengene paa 5--6 og 7 Klassesetrin, og der gives 3 Timers ugentlig Undervisning for hver af disse Klasser.

I Sommerferien 1929 indlagdes der Centralvarme i Skolen.

I Borgerskolens oprindelige Skoledistrikt blev der, efterhaanden som den udstrakte Bys Grund blev bebygget, opført nye Skolebygninger. I 1869 indviedes en ny Skole paa Ore (indrettet til Asyl 1891), denne Skole flyttedes 1891 til Masnedsund under Navn af Masnedsund Kommuneskole. I 1911 byggede Landsognet den nye Skole paa Marienberg, beliggende ved Færgegaardsvejen mellem Vordingborg og Masnedsund. Til denne Skole henvistes de af Landsognets Børn, som tidligere havde søgt Borgerskolen og Masnedsund Skole. — Læserens Opmærksomhed henledes paa Kommunalærer P. A. Kleins Bog „Vordingborg Købstads Historie“, den udkom 1923 og indeholder en Mængde udførlige og fortrinlige Oplysninger om Vordingborg.

M. RASMUSSEN, Overlærer

f. 11 Marts 1868 i Tillitze Sogn pr. Nakskov, S. af Gaardejer, Sognefoged R. Knudsen, DM. Dimmitteret 1888 fra Vordingborg Seminarium med 1 Karakter, fra 15 August 1888 til 15 November 1891 Lærer ved Fredericia Latin- og Realskole, fra 1891 til April 1910 Lærer ved Masnedsund Kommuneskole, siden 12 Marts 1910 Overlærer ved Vordingborg Borgerskole, R. har i den forløbne Tid røgtet forskellige Tillidshverv saasom, Formand for Sygekassen for Ore og Masnedsund, kommunal Revisor, Formand for Vordingborg Købstads Vægeraad, do. for Sønderjydsk Forening for Vordingborg og Omegn, Kasserer for Vordingborg Afdelingen af „De

Danske Vaabenbrødre“, Formand for Selskabet „De Danske Forsvarsbrødre for Vordingborg og Omegn“, Lærer ved Teknisk Skole fra 1894—1907, Lærer ved Vordingborg Handelsskole fra 1900—07, derefter Forstander for samme Skole, fra 1914 Formand for Vordingborg Børneasyl.

VORDINGBORG SEMINARIUM

Seminariet oprettedes i Aaret 1882 af Realskolelærer Mathiesen, og Formaålet med dette var vel nok at skaffe et meget nødvendigt Tillæg til de paa den Tid gældende usle Lærertilønninger. Realskolens Lokaler benyttedes til Undervisningen, men i 1890 forflyttedes Mathiesen til Nakskov, og Seminariet overtoges af Translatør Tørslev, der ved Teknisk Skoles Opførelse i 1890, overflyttede Seminariet hertil. Efter Tørslevs Død i 1895, overtoges Seminaret af A. Munck og Th. Halse, men paa dette Tidspunkt var Elevantallet yderst ringe,

I 1895 opførtes Gymnastikhuset, og efter faa Aars Forløb steg Elevantallet til omkring 100, og Pladsen i Teknisk Skole blev for trang. I Aaret 1906—07 paabegyndtes Opførelsen af egen Bygning, og denne toges i Brug i Oktober 1907. I den nye Bygning var der rigelig Plads, saaledes var der 9 Klasseværelser, Festsal, Lærerværelse, Musikværelse m. m. I Kælderen var der indrettet en udmærket Badeanstalt. Øvelsesskolen for Eleverne havde man haft i Masnedsund Kommuneskole, men da der var adskillige Ulemper ved denne Ordning, fordi Skolen laa saa langt borte, optog man Tanken om Oprettelse af en Øvelsesskole ved selve Seminariet. I Aaret 1926—27 paabegyndtes da Opførelsen af en saadan Skolebygning, efter Tegning af Arkitekt K. Køster, der ogsaa var Arkitekt for den tidligere opførte Bygning i 1907. Den nye Skolebygning er ikke alene i sin ydre Arkitektur, men ogsaa i sit Indre en smuk og stilfuld Bygning. Her er rum-

melige og lyse Klasseværelser, en smuk Forhal og ikke mindst er det herlige Anlæg uden om Bygningen bemærkelsesværdigt. Seminariet raader nu over 22 Klasseværelser, Festsal, Gymnastikhus, Badeanstalt, Lærerværelser m. m., samt et nyindrettet Bibliotek med tilhørende Læsestue, indeholdende ca. 5000 Bind. Hallen i Børneskolen er senere udsmykket med Afstøbninger af forskellige Skulpturer.

Den ministerielle Vurdering af Seminariets Bygninger, Materiel og Samlinger andrager ialt 396.000 Kr.

TH. HALSE, Seminarieforsstander

f. 11 Januar 1862 i Nykøbing M., S. af Farver Chr. Halse (død 1869) og Hustru Karen f. Jensen (død 1864), g. første Gang 1897 med Helga Marie H., D. af Lærer J. P. Lauesgaard, g. anden Gang 1912 med Kirstine H., D. af Sognepræst J. K. Jansen. Lærereksamen (Gedvad) 1884, Askov Højskole Vinteren 1884—85, Monrads Kursus 1886—89, afsluttet med udvidet Lærereksamen, Lærer ved Vældegaard Kvindehøjskole 1889—92, ved Ry Højskole 1892—95, overtog sammen med A. Munk Vordingborg Seminarium 1895, Eneforstander og Ejer fra 1916. Formand for Vordingborg Turistforening fra 1914, for Bestyrelsen for Sydsjællands Museum fra 1916, Medlem af Menighedsraadet og af Komiteen for Opførelsen af Grundtvigs Mindekirke. Har skrevet en Række Artikler om pædagogiske og religiøse Emner.

VORDINGBORG HANDELSSKOLE

(STIFTET DEN 2 OKTOBER 1899).

Den 14 September 1899 vedtog Bestyrelsen for Vordingborg Handelsforening, at der skulde oprettes et Handelskursus for unge Handelslærlinge. Den 2 Oktober s. A. begyndte Undervisningen med 26 mandlige Elever. Efter at Skolen var inspiceret og godkendt af Statens Tilsynshavende for Handelsskoleundervisningen, dimitterede Skolen det første Hold Elever til Handelsmedhjælpereksamen 1902.

Skolen begyndte sin Virksomhed i Teknisk Skoles Lokaler, men fra 1914 fik den af Vordingborg Kommune gratis Lokaler med Lys og Varme i Borgerskolen. Skolen administreres af Handelsforeningen, der i Forbindelse med Forstanderen, fører Tilsyn med Skolen. Handelsskolens første Forstander var afdøde Overlærer Illum, men da han i 1907 udnævntes til Overlærer ved Skolevæsenet i Faaborg, blev Skolens nuværende Forstander, Overlærer M. RASMUSSEN, dens Leder.

I de forløbne Aar har der i Skolen været indmeldt tæt ved 800 Elever, hvoraf ca. 300 har indstillet sig til Handelsmedhjælpereksamen og bestaaet denne, deraf 34 Elever med Udmærkelse. I 1924 kunde Skolen fejre sit 25 Aars Jubilæum med et Elevantal af 92 (57 mandlige og 35 kvindelige).

Undervisningen ved Handelsskolen besørges for Tiden, foruden af Forstanderen, tillige af Kommuelærerne P. A. KLEIN og C. M. LARSEN, samt Overofficiant L. CHRISTENSEN. Formanden og Kasserer for Handelsskolen er Vinhandler STEFFEN HANSEN, der var blandt Dimittenderne af Skolens første Hold, og siden har interesseret sig stærkt for Handelsskolens Virksomhed.

VORDINGBORG BØRNEASYL

(STIFTET DEN 28 OKTOBER 1837).

Den 27 August 1837 udgik fra 8 Damer og 6 Embedsmænd og Borgere i Vordingborg Indbydelse til at oprette et Asyl, i „hvilket mindre Børn af ubemidlede Forældre i Vordingborg Købstad, og paa dens Markjorder, Dagen igennem kunde være under for-

nødent Tilsyn og beskæftiges paa en for deres Alder passende Maade, medens Forældrene maatte søge Fortjeneste ved Arbejde uden for Hjemmet“.

Paa et Møde i den latinske Skoles Solennitetssal den 22 Oktober s. A. valgtes Bestyrelse, der kom til at bestaa af D'hr. Snedkermester Terkildsen, Overkrigskommissær Høegh-Guldberg, Adjunkt Westengaard, Apoteker Aarsleff, Rektor Suhr og Glarmester Leonhard. Paa samme Møde lovede de 8 Stifterinder, at formaa endnu 4 af Byens Damer til at deltage i Opsynet, saaledes, at daglig een af de 12 Damer aflægger Asylet et Besøg, undertegner Protokollen og tager Affære, hvis noget skulde være at bemærke.

Bestyrelsen „holdt sit første Møde paa Hendes Majestæt Dronningens og Hendes Kongelige Højhed Kronprinsesse Carolines Fødselsdag — Asylets Protektrice — den 28 Oktober 1837, hvilken Dag skulde anses som Asylets Stiftelsesdag“.

Asylet blev taget i Brug den 1 December s. A. I de første Aar benyttedes lejede Lokaler, men da Tilgangen af Børn var stor, blev det nødvendigt at sikre sig større Lokaler. I 1843 købte Asylet den nuværende Ejendom i Torvestræde Matr. Nr. 95, „da det maatte erkendes, at dets Beliggenhed i Midten af Byen og i et afsides, roligt Stræde gjorde det fortrinligt skikket til Asyl“.

Bygningen blev derefter indrettet til Brug for Virksomheden, den blev senere i 1880 ombygget i sin nuværende Skikkelse. Bygningen rummer foruden god Bolig for Bestyrerinden, gode Asyllokaler, en stor Gaards- og Legeplads for de smaa Børn, og en ret stor „Have“, ialt ca. 900 m². Paa Legepladsen findes Sandkasse, Gyng, Vippe m. m. Den brede Portindgang har Trægulv og har paa Siderne Ribbevæg, den er desuden forsynet med Trapets og Ringe. I Asylet er nu indlagt Vand, Gas og Elektricitet, Kloak og W. C. I 1891 blev der oprettet et Filial-Asyl i en tilkøbt tidligere Skolebygning paa Ore. Ore Asyl har særlig Bestyrelse, der dog er underlagt Bestyrelsen for Moderasylet i Vordingborg, med Hensyn til væsentlige økonomiske Bestemmelser, og aarlig Regnskabsaflæggelser, idet Moderasylet yder Ore Asyl en nærmere bestemt Understøttelse. Filial-Asylet har stadig haft et stort Børneantal og tillige Vuggestue, det har i de forløbne 38 Aar været til stor Gavn for mange ubemidlede Forældre paa Ore og i Masnedsund.

Begge Asyler er statsanerkendte i Henhold til Lov af 30 Juni 1919, og Medlemmer af den fra 1 Oktober 1916 oprettede Pensionskasse, de nyder begge Understøttelse fra Staten, Kommunen, „Julestjernen“ og Vordingborg Taarnbøsse, samt Bidrag fra Medlemmer. Desuden oppebærer Vordingborg Børneasyl: 1. Renterne af „Det til Minde om Jagtjunker Johan Georg von Oxholm stiftede Legat, til Fordel for Smaabørn i Vordingborg“. Legatkapitalen er 16.000 Kr. og overdraget Asylet 1884. 2. Renterne af „Købmand Fritz Christen Thomsen Ladhoffs og Hustru Johanne, født Hansens Legat“ paa 5.000 Kr. Legatsummen overdroges Asylet 1927. Rentebeløbet skal benyttes til Anskaffelse af Beklædningsgenstande til Asylbørnene.

Fra 1 August 1929 har Bestyrerinde ved Vordingborg Børneasyl, Frk. S. Obel, søgt sin Afsked paa Grund af Svagelighed, og Asylet er derefter nu indrettet til en tidssvarende Børnehave. Den nye Bestyrerinde Frk. MARIE THYGESEN RASMUSSEN, der er uddannet Børnehavelærerinde, tiltraadte sin Virksomhed her ved Asylet den 1 September 1929.

Den nuværende Bestyrelse bestaar, i Henhold til Vedtægten, af 7 Medlemmer (3 kvindelige og 4 mandlige). Kassereren er Sagfører J. STRANGE, Vordingborg og Formand er Overlærer M. RASMUSSEN. Bestyrelsen og Dameudvalget (12 Medlemmer) er Asylbestyrerindens Foresatte.

VORDINGBORG RAAD-, TING- OG ARRESTHUS

I forrige Tider laa Vordingborg Raadhus paa Hjørnet af Algade og Torvestræde, men Aarstallet for dette Raadhus Opførelse kendes ikke. Det bestod af et 6 Fags Bindingsværkshus, der maa have været af ret gammel Dato, idet det vides, at man i Aarene om-

kring 1740 ansøgte om et nyt Raadhus, da det daværende Raadhus, baade i Bygning og med Hensyn til Pladsforhold, var saa slet, at det trængte til en Afløser. I den af Byfoged Knud Dalin indgivne Begæring, samt Klage over Raadhusets slette Tilstand, fremkommer Forslag om Køb af et Hus, tilhørende Peder Ulf, der i sin Tid blev benyttet til „Den Danske Skole“. Der hengaar imidlertid atter nogle Aar, inden omtalte Begæring og Forslag tages til Følge. Først i 1754 sker Købet af Peder Ulfs Hus, der kostede ca. 300 Rdl., og i dette indrettedes da Byens Raadhus. Bygningen var opført af Munkesten og havde en Frontispice, og paa Midten af Ejendommen fandtes en høj Stentrappe. Der hengaar nu atter en Del Aar, og man naar ind i det 19 Aarhundrede, og det viser sig, at det før omtalte Raadhus er blevet for lille. Der var kun Plads til 5 Arrestanter, og stundom var Tallet paa disse over dobbelt saa stort. Man søgte atter at faa et større Raadhus, men uden Resultat, derimod afbødede man Manglen paa Arrestere ved at indrette nogle i Slotstaarnet. I Aaret 1843 bliver Justitsraad, Birkedommer i Gavnø Birk, Morten Oxenbøl, Byfoged i Vordingborg, og under hans Embedsperiode opnaar Byen, at faa sit nuværende Raadhus. Dette er beliggende paa Slotstorvet eller som det ogsaa kaldes Raadhustorvet. Raadhuset opførtes i Aarene 1843—45, efter Tegning af P. Kornerup. Det er opført i 2 Stokværk, med Arrestere og Beboelse i de underste og med Byraadssal, Retsal og Forligskommissionssal i øverste. I Aaret 1896 tilbyggedes der til Raadhuset en Sidefløj, indeholdende Arrestere med Plads til 13 Arrestanter. Ved denne Lejlighed nedlagdes de gamle Arrestere.

H. C. ØRSTED, Dommer, R. af D.

f. 26 Oktober 1863 i Vejle, S. af Etatsraad, fhv. Borgmester A. S. Ø. og Hustru Antoinette f. von Eggert, g. med Johanne Tretow-Loff. Student fra Metropolitan-skolen 1882, cand. jur. 1889, Byfogedfuldmægtig i Vejle 1889, Sekretær ved Vejle Byraad fra 1891—1900, Byfoged og Borgmester i Mariager samt Herredsfoged i Gjerlev—Onsild Herreder 1910, Herredsfoged i Fjends—Nørlyng Herreder 1917, Kriminaldommer i Viborg Købstad, Fjends—Nørlyng og Middelson—Sønderlyng Herreder 1919, Dommer i Vordingborg Købstad og Vordingborg søndre Birk 1924, Revisor i Den Danske Dommerforening.

VORDINGBORG POLITI

Indtil Aaret 1909 besørgedes Natpolititjenesten i Vordingborg af 2 Vægttere. Disses Tjenestetid var fra 10 Aften til 5 Morgen — om Sommeren var Tjenestetiden lidt kortere. Fra 1909 overtog Byens Politibetjente, der hidtil kun havde haft Dagtjeneste, ogsaa Nattjenesten, og Politistyrken kom til at bestaa af 3 Mand, af hvilken en til Stadighed forrettede Nattjeneste. I 1913 blev der ansat yderligere en Betjent, saa at Politistyrken kom til at bestaa af 4 Mand. Endelig ansattes der i 1926 2 Reservebetjente, af hvilke den ene forretter Nattjeneste i Nyraad, medens den anden er til Hjælp for den faste Styrke. Politidistriktet omfatter: Vordingborg Købstad og Vordingborg søndre Birk.

Politimester er CARL ANDREAS BLITGER, der overtog Embedet den 1 September 1924, (Embedet omfatter tillige Stege Købstad og Møens Herred). Politifuldmægtig er PAUL P. LUMSTEDT, der er ansat siden 1 November 1920, Overbetjent er HANS MARTIN HANSEN, ansat 1 April 1893 og udnævnt til Overbetjent 1929, Politibetjente er HANS NOBEL VILHELM SCHOU, ansat 1 April 1909, CHR. NISSEN BORG, ansat 1 Oktober 1921, CARL CHR. SØRENSEN, ansat 1 April 1926. Reservebetjente er JACOB REINHOLD JACOBSEN og HANS VALDEMAR OLSEN, der begge er ansatte 1 Oktober 1926. Politiasistent i Vordingborg søndre Birk er MARTIN PETERSEN WESTERGAARD, ansat 1 November 1889. Arrestforvarer er HANS MARTIN NIELSEN, ansat 1 August 1929.

HANS PETER MARTIN NIELSEN, Arrestforvarer

f. 19 Marts 1890 i Nyborg, S. af Vognpasser ved D. S. B. Rasmus N. og Hustru Anna f. Larsen, g. 1920 med Ingrid Christiane Marie Nielsen. Ansat ved Nyborg Fængselselskab fra 1917—25, Inspektionsbetjent samme Sted fra 1925—29, siden 15 August 1929 Arrestforvarer i Vordingborg.

VORDINGBORG VAND-, GAS- OG ELEKTRICITETSVÆRK

Gasværket i Vordingborg anlagdes i Aaret 1866 og forsyner Vordingborg, Masned-sund og Oringe Sindsygeanstalt. Værket er dog siden dets Anlæggelse udvidet adskillige Gange. I 1910 anlagdes i Gasværkets Nærhed Byens Vandværk. Anlægssummen for dette Værk udgjorde 725.248 Kr. Paa Iselingens Mark opførtes Byens Vandtaarn, og noget sydligere for dette ligger Vandtaarnet, der forsyner Landsognet. Vandværket producerer aarlig over 200.000 m³. Elektricitetsværket er anlagt i Forbindelse med Gasværket og alle tre Værker har fælles Bestyrelse. Den daglige Drift ledes af Bestyrer KRAGH.

SYDSJÆLLANDS MUSEUM

Dette stiftedes i Aaret 1916 af Vordingborg Turistforening, og er saaledes af ret ny Dato. Det har til Huse i en af de gamle Bygninger paa Slotsruinen, og er beliggende indenfor den vestre Ringmur. Af særlig værdifulde Samlinger er der den ret betydelige Samling fra Sværdborg Mose. Der findes ogsaa et Goldschmidt-Værelse, der indeholder en Del af Digterens Efterladenskaber m. m.

Foran Museet, indenfor Ringmuren, er en Have — Den historiske Have — denne er den første af sin Art her i Landet. Den maa ogsaa betragtes som et Museum, idet der her findes Planter fra ældre Tiders Havedyrkning.

K. T. A. S. I VORDINGBORG

Oprindelsen af Telefonen i Vordingborg By kan føres tilbage til omkring Aaret 1890, idet den daværende Uhr- og Instrumentmager Wejergang anlagde Telefoner i Byen. Dette Telefonanlæg var i privat Eje, men om dets Omfang vides saa godt som intet. I Aaret 1910 overtog K. T. A. S. hele Anlægget og bibeholdt Centralen i den gamle Ejendom, hvori W. havde installeret denne. I Aaret 1911 opførtes Ejendommen paa Algade, i hvilken K. T. A. S. i 1912 oprettede den nuværende Central. Ejendommen opførtes af Bygmester M. Christensen. K. T. A. S. bor tilleje i denne Ejendom og disponerer over hele første Etage, dels som Central og dels som Bolig for Forstanderinden. Den i 1912 anlagte Central var beregnet til 400 Abonnenter, men udvidedes i 1921 saaledes, at den nu tæller 575 Abonnenter. Den er bygget saaledes, at den kan tage op til 800. Selskabets stedlige Repræsentant er Redaktør OLSEN, Forstanderinde er Frk. JACOBSEN og Distriktsmontør er O. OLSEN.

CARLO JULIUS JOHAN OLSEN,
Distriktsmontør

f. 14 Oktober 1883 i København, S. af Maskinmester paa Frederiksborg Slot H. P. O. og Hustru Maren Christinè f. Salomonsen, g. 1908 med Margrethe Andersen. Ansat ved K. T. A. S. i København fra 1905—12, i Roskilde fra 1912—16, Distriktsmontør i Vordingborg siden 1916.

OLIVIA H. CHRISTIANE JACOBSEN,
Forstanderinde

f. 1 Januar 1882 i København, D. af Formand ved Kongens Bryghus Emil J. og Hustru Anna Sofie f. Hansen, ugift. Ansat ved K. T. A. S. i København fra 1900—14, Centralleder fra 1914—16, Forstanderinde siden 1916.

SINDSSYGEHOSPITALET VED VORDINGBORG

Loven om Opførelsen af Sindssygehospitalet ved Vordingborg eller, som det dengang kaldtes, Østifternes Daareanstalt, vedtoges af Rigsdagen den 20 August 1853. I Loven var fastsat, at der skulde indkøbes et Grundstykke paa 15 hektarer, men den nedsatte Kommission (Bygningsinspektør Friis, Landfysicus Guldberg og Overlægen ved Aarhus Sindssygeanstalt Harald Selmer) fandt, at Halvøen Oringe ved Vordingborg var saa usædvanlig velegnet til Formaalet, at den burde købes i sin Helhed, uagtet dens Størrelse var det tredobbelte af, hvad Loven krævede. Dette Forslag blev lykkeligvis gennemført og en ideel Beliggenhed derved for bestandig sikret Hospitalet. I daglig Tale benævnes Hospitalet stadig Oringe efter Halvøen. Der byggedes foreløbig kun til 120 Patienter, og Forbillede for Hospitalet var det faa Aar i Forvejen opførte Sindssygehospital ved Aarhus. Arkitekten var ogsaa den samme, nemlig Bindsbøll (den ældre) og man maa endnu beundre de rene, klare arkitektoniske Linier i den ældste Del af Hospitalet, der er hans Værk.

Hospitalet toges i Brug den 1 November 1857, og dets første Overlæge var Hans Peter Jensen, født i København 25 November 1818, død 27 Oktober 1895.

I sin første Skikkelse var Hospitalet kun bestemt til at optage friske Sygdomstilfælde, og det var Meningen, at de Patienter, der ikke helbredtes, skulde overflyttes til forskellige smaa kommunale Anstalter, der forud fandtes. Det viste sig imidlertid, at Tilstrømningen til det nye Hospital var saa stærk, at Overlæge Jensen allerede i 1861 maatte indgive Forslag om en Udvidelse. Hospitalet var da stærkt overbelagt. Loven om Udvidelse

Parti fra Hovedgaarden.

blev dog først vedtaget 3 April 1868 og Pladsantallet blev derved bragt op paa 400. Samtidig opgav man det oprindelige Princip, at Hospitalet kun skulde være for helbredelige, det blev nu hvad man dengang kaldte en blandet Helbredelses- og Plejeanstalt.

Efter at Jensen havde taget sin Afsked i 1875, var Theodor Hans Fürste Overlæge indtil 1890. Hans Efterfølger Kristian Helweg kastede sig med særlig Interesse over de friere Forplejningsformer indenfor Sindssygevesenet, der da var ved at arbejde sig frem,

Landbrugskolonien og Familieplejen. Den sidste lykkedes det ham ikke at bringe til nogen Udvikling af Betydning, derimod fik han umiddelbart før sin Død i 1901 gennemført, at Hospitalet selv overtog Driften af sit Jordtilliggende, der hidtil havde været forpagtet ud. Der oprettedes samtidig en aaben Afdeling for rolige Patienter, hvis Arbejde anvendtes i Landbruget.

Under Kristian Helwegs Efterfølger Frederik A. Willerup, der var Overlæge til sin Død i

1912, gennemførtes en ny Udvidelse af Hospitalet. Man forlod nu i Overensstemmelse med de ændrede Strømninger indenfor Hospitalsbyggeriet, det gamle Princip, hvorefter Sindssygehospitalet byggedes i sammenhængende Fløje efter et gennemført Korridorsystem. Den nye Udvidelse bestod i to fritliggende Pavilloner, en for 34 Mænd og en for 34 Kvinder. Samtidig opførtes en ligeledes fritliggende Lægebolig og to mindre Bygninger til Plejepersonalet og hele Hospitalet forsynedes med elektrisk Lys.

Under den følgende Overlæge Agner Helweg, der tidligere havde beklædt Overlægestillingen paa Sindssygehospitalet ved Middelfart, men nu virkede paa Oringe til sin Død i 1918, paabegyndtes et indre Moderniseringsarbejde, der vel hemmedes noget ved de Vanskeligheder, som Verdenskrigen medførte, men dog førte til betydningsfulde Resultater. Særlig kan nævnes, at der paa hele den gamle Del af Hospitalet, der efterhaanden var blevet noget forældet, indlagdes W. C. i Stedet for de gamle Klosetter, og at Tuberkulosen, der paa Grund af de mindre gode hygiejniske Forhold, og de slette Muligheder for at isolere de angrebne, havde bredt sig en Del, med stor Virkning bekæmpedes derved, at der byggedes en særlig Pavillon, paa hvilken sanatoriemæssig Behandling, saavidt muligt, kunde gennemføres. Pavillonen toges i Brug i 1919 kort efter Agner Helwegs Død, og Tuberkulosen blev derved med eet Slag praktisk talt udryddet.

Disse paabegyndte Moderniseringsarbejder fortsattes i de følgende Aar, navnlig efter at der ved Lov af 6 Maj 1921 var givet en større samlet Bevilling. Den gamle Del af Hospitalet underkastedes en gennemgribende indre Ombygning, de enkelte Afdelinger moderniseredes, der indrettedes Badeværelser og iværksattes en mere intens Udvidelse af Pladsen. Af Køkken og Vaskeri foretoges betydelige Udvidelser. Det gamle Kedelhus, der laa midt inde i Hospitalet, nedlagdes og erstattedes med et nyt, beliggende udenfor Hospitalsbygningerne og ved en Tunnel forbundet med disse. Der opførtes en ny Pavillon for 63 urolige Kvindepatienter samt to store Bygninger til Sygeplejersker. Hospitalets Pladsantal bragtes ved denne sidste Udvidelse op paa 800. Samtidig foretoges en fuldstændig Omorganisation af Sygeplejen, hvorved Hovedvægten lagdes paa Ansættelse af fuldt uddannede Sygeplejersker. Endelig er der opført en ny Lade, beliggende helt udenfor Hospitalet, efter at Hospitalets Lade, der ligesom den øvrige Avlsgaard ved de stadige Udvidelser var kommet til at ligge midt inde i Hospitalet, to Gange var afbrændt.

Hospitalets Læge- og Sygeplejepersonale udgør nu: 1 Overlæge, 1 Afdelingslæge, 2 Reservelæger, 1 Lægekandidat, 4 Oversygeplejersker, deraf en med Nattjeneste, 100 Sygeplejersker, 52 mandlige Plejere, 30 Plejersker (med eetaarig Uddannelse givet paa Sindssygehospitalet), 35 Afdelingspiger. Desuden er der knyttet Præst, Tandlæge og Massøse til Hospitalet.

Pavillonen opført 1923.

HJALMAR HELWEG, Overlæge

f. 11 Februar 1886 i Neenah, Wisconsin. Student Sommeren 1904 fra Borgerdydskolen i Helgolandsgade. Medicinsk Embedseksamen Sommeren 1911, Kandidat paa Sindssygehospitalet ved Middelfart fra 1911—12, Turnustjeneste paa Rigshospitalet fra 1912—13, Reservelæge paa Sct. Hans Hospital fra 1913—15, Reservelæge paa Sindssygehospitalet ved Nykøbing S. fra 1915—17, Reservelæge paa Sct. Hans Hospital fra 1917—19, Overlæge paa Sindssygehospitalet ved Vordingborg fra 1 Februar 1919, Universitetets Guldmedaille 1913, ved Universitetets 450 Aars Jubilæum 1929 promoveret til Æresdoktor i Medicin.

HAANDVÆRKERFORENINGEN I VORDINGBORG

Før Laugstvangen ophævedes, hvilket skete i 1862, var det saaledes, at enhver Haandværker eller Handlende maatte underkaste sig Laugsbestemmelserne. Ved disses Ophævelse stod Haandværkerstanden i den frie Næring, og dette foraarsagede, Ængstelse for Konkurrencen fra Storindustriens Side. De derpaa følgende vanskelige Aar, efter den ulykkelige Krig i 1864, medførte Oprettelsen af Haandværkerforeninger rundt omkring i de danske Provinser.

Vordingborg Haandværkerforening stiftedes i 1866, og vi gengiver Udskrift af Foreningens Forhandlingsprotokol om det stiftende Mødes Forløb.

Den 29 Januar 1866 havde, efter Opfordring af Tobaksfabriceur Krieger og Malermester Kindt, en Del Haandværkere forsamlet sig i Gjæstgiver Redlefsens Lokale for at tage Bestemmelse om Dannelsen af en Haandværkerforening. Mødet aabnedes Kl. 7, og der passerede følgende:

Til Dirigent valgtes Hr. Krieger, og Indbydernes Program oplæstes af Malermester Kindt. Programmet bifaldtes af Forsamlingen, og der indtraadte som Medlemmer af Foreningen følgende Herrer: C. F. Pedersen, A. Turley, N. Andersen, C. Rondahl, H. Thomsen, J. H. Jensen, G. Kindt, D. & P. Høffner, C. Mouritzen, C. J. Petersen, J. Terkildsen, I. C. Olsen og A. Krieger. Disse Herrer maa saaledes betragtes som Foreningens Stiftere.

Haandværkerstiftelsen.

De fremtidige Love blev nu oplæste for Medlemmerne og vedtagne Paragrafvis. Det blev besluttet at kalde Foreningen — Haandværkerforeningen af 28 Jan. af 1866 — og derefter valgtes tre Directeurer nemlig A. Krieger, G. Kindt og H. Thomsen.

Haandværkerforeningens Opgaver var paa forskellig Maade at udvikle det sociale Sammenhold indenfor Medlemmerne. Saaledes oprettedes der den 3 Febr. 1866 en Hjælpe- og Laanekasse, der skulde

hjælpe trængende Medlemmer, dels ved Laan, dels ved Understøttelser. Denne Kasse har ydet en Del Medlemmer udmærket Støtte, men er i vor Tid af mindre Betydning. Den 10 Maj 1871 oprettedes et Begravelsesselskab. Til dettes Grundfond toges der 100 Rdl. af Foreningens opsparede Kapital. I 1875 udskiltes Selskabet fra Foreningen og dannede et særligt Begravelsesselskab for Haandværkere, og dette fik Tilskud fra Foreningen indtil 1897, da disse ophørte.

Den 13 Marts 1867 optoges Lotterisagen, og man indmeldte Haandværkerforeningen i Industrielotteriet for Præstø Amts Købstæder. I 1871 oprettedes for alle Sjællands Købstæder et Lotteri (Dansk Vare- & Industri Lotteri), og til dette overgik Foreningen og har her igennem haft en god Indtægtskilde,

Ved Generalforsamlingen, der afholdtes den 27 April 1891, fremkom der Forslag om Oprettelse af en Sygekasse. Dette vedtoges efter nogle bevægede Møder. Det synes dog som om denne Kasse gentagne Gange har været Aarsag til Stridigheder, hvilket resulterede i, at man i 1905 ophørte at give Kassen Tilskud. Den virkede fra dette Aar for egne Midler, og dens Kapital er ca. 6000 Kr., der væsentligt hidrører fra Haandværkerforeningens Tilskud.

I Aaret 1905 besluttede Haandværkerforeningen at oprette et Byggefond og til dette at henlægge Halvdelen af Lotterioverskudet. I 1909 erhvervede man en Byggegrund paa ca. 4500 □ Al. for en Sum af 2268 Kr. Man lod udarbejde Tegninger og Planer over det paatænkte Alderdomshjem for Haandværkere. Man syntes dog, at det erhvervede Areal samt dets Beliggenhed ikke fuldt opfyldte Foreningens Ønsker, og man solgte denne Grund. I 1922 købte man Grunden paa Kasernevej, og her opførtes Haandværkerstiftelsen efter Tegning af Arkitekt H. J. Lund. I denne ret monumentale Bygning er der Plads til tolv Familier. Det er Foreningens Tanke, efterhaanden som Gælden paa Bygningen gaar ned, da at lade de derværende Lejligheder overgaa til Friboliger for Foreningens ældste Medlemmer. (I Aaret 1929 findes der en Fribolig). Foreningens Formue udgør: Kassebeholdning 986 Kr. 16 Øre, Hjælpe- og Laanefond 4828 Kr. og 63 Øre, Byggefond 6000 Kr., Byggegrund 2268 Kr. samt Teknisk Skole 20.000 Kr.

VORDINGBORG TEKNISKE SKOLE

Forinden den nuværende Tekniske Skole oprettedes, var der i Aaret 1848 oprettet en Søndagsskole for Haandværkere, ifølge Legat, der var stiftet af Adjunkt Nascau. Dette Legat bestemte at Halvdelen af Midlerne maatte anvendes til Lærerlønninger, medens den anden Halvdel skulde bruges til et aarligt Bal for de Elever, der mødte flittigst i Skolen. De Midler, der var til Skolens Raadighed, var imidlertid for smaa, til at denne kunde

Teknisk Skole opført 1890.

blive en virkelig nyttig Institution. Tillige foraarsagede Legatstifterens Bestemmelse, at de Elever, der kom i Søndagsskolen, væsentlig kom for at deltage i Ballerne. I Aaret 1875 nedsattes der indenfor Haandværkerforeningen en Kommission med det Formaal at udarbejde Forslag til Oprettelse af en Teknisk Skole. Man forsøgte at faa overført det Nascauske Legat til en Haandværkerkraftensskole, men dette nægtedes af Legatbestyrelsen, og man besluttede desaaarsag at søge Støtte andetsteds.

Skolen fik af Kommunen overladt fri Lokaler i Borgerskolen samt et Tilskud paa 100 Kr., desforuden i Statstilskud 100 Kr., og af det Rejersenske Fond andre 100 Kr. Haandværkerforeningen ydede selv 100 Kr. I Aaret 1887 optoges Planer om Opførelse af en Bygning til Brug for Teknisk Skole. Man erhvervede i 1888 en Byggegrund paa Algade for en Pris af 1930 Kr. Vordingborg Kommune gav et Tilskud paa 1500 Kr. Man paabegyndte Byggearbejdet 1889, og den 14 December 1890 kunde Bygningen tages i Brug. Den samlede Byggesum androg incl. Inventar ca. 24.000 Kr.

Om Skolens Fremgang igennem Tiderne er Elevantallet et talende Bevis. I det første Skoleaar var Elevantallet 47 med 22 Timers ugentlig Undervisning. Det nuværende Elevtal overstiger 100 og den ugentlige Undervisning er nu oppe paa 44 Timer.

Haandværkerforeningens Bestyrelse bestaar af: Malermester FR. SCHOU, Formand, Malermester TH. BRIX, Kasserer, Blikkenslagermester TH. FELDTHAUSEN, Installatør CLAUSEN, Murermester B. HANSEN, Malermester J. BERTELSEN og Brygger M. NIELSEN.

FREDERIK PEDER SCHOU, Malermester

f. 5 April 1860 i Vordingborg, S. af Møllebygger Peder S. og Hustru Marie f. Nielsen, g. første Gang 1888 med Ane Knudsen (død 1909), g. anden Gang 1910 med Kristiane Jensen. Etableret 1887, Byraadsmedlem fra 1906–09, Medlem af Ligningskommissionen i 3 Perioder, Formand for Haandværkerforeningen siden 1905.

CHR. JULIUS BERTELSEN, Malermester

f. 14 November 1886 i Vordingborg. S. af Malermester Julius E. B. og Hustru Maren Christine f. Lund, g. 1911 med Else Christine Larsen. Etableret i Vordingborg 1911, Bestyrelsesmedlem i Haandværkerforeningen, Biblioteket, Konservativ Vælgerforening og Kirkeligt Ungdomshjem.

THOMAS BRIX, Malermester

f. 8 Oktober 1881 i Herning, S. af Skomagemester Jens B. og Hustru Therese f. Jensen, g. 1911 med Camilla Rasmussen. Etableret i Vordingborg 1913, Kasserer i Haandværkerforeningen.

LARS AAGE CLAUSEN, Statsautoriseret Installatør

f. 5 Juni 1892 i Langeskov, S. af Rangermester H. C. og Hustru S. f. Thomsen, g. 1921 med M. Henning Nielsen. Etableret i Vordingborg 1921, Bestyrelsesmedlem i Haandværkerforeningen, Formand for Installatørforeningen for Sydsjælland.

BENJAMIN HANSEN, Murermester

f. 18 September 1881 i Saks-købing, S. af Tømrer J. H. H. og Hustru C. f. Hansen, g. 1917 med Charlotte Nielsen. Etableret i Vordingborg 1912, Bestyrelsesmedlem i Haandværkerforeningen.

VORDINGBORG JERNSTØBERI

Hovedbygningen set fra Algade.

Dette Jernstøberi grundlagdes i Aaret 1868 af Jernstøber Jens Bech-Bruun, der købte Ejendommen Algade 93, som dengang bestod af en ret gammel Bygning paa et Stokværk, med Facade mod Algade, og bag denne opførtes Jernstøberiet. Det samlede Grundareal var ca. $\frac{1}{2}$ Td. Land stort. I Aarenes Løb har der været forskellige Indehavere af Virksomheden. J. E. Bruun købte Ejendommen af et Konsortium i 1868 og havde den til 1879, Sønnen Niels Bruun fra 1879 til 1882, Svogeren Vilh. Thielesen fra 1882 til 1883, G. Jacobsen fra 1884 til 1905, J. A. Flor Gessner fra 1905 til 1909, K. B.

& E. B. Bruun fra 1909 til 1913, FISCHER fra 1913 til Dato. — I 1909 overtoges Virksomheden af Grundlæggerens Sønnesønner Carl og Ernst Bruun i Nykøbing F. Jernstøberiet ejedes paa den Tid af Flor-Gessner, der gik Konkurs. De nye Ejere drev Virksomheden sammen med Fabriken i Nykøbing F., men efter nogle Aars Forløb gik Virksomheden betydelig tilbage, og i Aaret 1913 bortforpagtede man Støberiet til Maskinmester H. FISCHER, som efter 6 Aars Forpagtning købte hele Virksomheden med tilhørende Bygninger m. m.

Saaledes som den nuværende Hovedbygning fremtræder, stammer denne fra 1905, da den opførtes i to Stokværk. I Bygningen findes Virksomhedens Kontorer samt Udstillings og Forretningslokaler. Tillige findes her andre Forretningslokaler samt Beboelser. — Paa den ca. $\frac{1}{2}$ Td. Land store Grund opførtes i 1917—18 en Lagerbygning ca. 12×12 m. Omkring Aarene 1911—12 nedlagde man Jernstøberiet og forandrede Bygningerne til speciel Maskinfabrikation. Ved en Brand i 1925 nedbrændte hele det gamle Jernstøberi samt Maskinhallen. Denne opførtes atter umiddelbart efter Branden. Den nyopførte Bygning, der rummer Lager med 2 Elevatorer og Værksteder, er en Bygning paa 45 m Længde og 9 m Bredde. Den er opført i to Stokværk, saaledes, at det øverste tjener til Lagerrum. Samtidig installeredes der nye og tidssvarende Maskiner. Fabrikationen indenfor Vordingborg Jernstøberi og Maskinfabrik er særlig Landbrugs- og Slagterimaskiner af forskellige Typer. Omkring Aaret 1922 paabegyndte man Fabrikationen af speciel Slagterimaskiner samt Bryggeriinventar. Denne Specialisering af Fabrikationen er saaledes i 1929 naaet til det Stade, at ikke alene Danmark, men ogsaa Udlandet køber disse Maskiner, og navnlig er der stor Eksport af disse til Sverrig.

Den nyopførte Bygning.

HAKON FISCHER, Fabrikant

f. 8 August 1880 i Asnæs, S. af Købmand P. F. og Hustru Karen f. Mathiesen, g. med Rosa Larsen. Uddannet Maskinist, Maskinmester, fungeret som Assistent ved Slagelse Elektricitetsværk gennem flere Aar, etableret i Vordingborg 1913, købte Virksomheden Vordingborg Jernstøberi i Aaret 1919.

TURISTFORENINGEN FOR VORDINGBORG OG OMEGN

Foreningen stiftedes i 1914 paa Initiativ af Forstander Th. Halse. Dens Formaal er at søge at drage Turister, saavel danske som udenlandske til Byen, samt medvirke til Byens Forskønnelse.

Det maa dog siges, at Foreningens Oprettelse, nærmest har sit Udspring ved Slotsruinerne, der paa den Tid henlaa i en ret sørgelig Forfatning. Slotsgravene var dengang helt udtørrede, og Skraaningerne benyttedes til Græsning for Heste og Kreaturer. De imellem Ruinerne beliggende ret store Arealer, var uddelte til Haver, og her udfoldede sig et helt Kolonihavesystem, og en udmærket Tumbleplads for Byens Ungdom.

Turistforeningen har taget Initiativet til en Udbedring af Slotsruinarealet og anlagt Spadserestier paa dette.

Midlerne til dette og lignende Arbejder, faar Foreningen ved Afholdelse af Rundskuer o. s. v. Det skal dog siges, at det er Vordingborg Kommune, der med Turistforeningens Hjælp, har ladet Arbejdet paa Slotsruinarealet udføre.

Turistforeningens Formand er Forstander TH. HALSE.

VORDINGBORG IDRÆTSFORENING

Idrætsforeningen stiftedes den 26 April 1926 paa Initiativ af Tandlæge Elmquist. Før denne Forenings Stiftelse fandtes der en Fodboldklub „Frem“, men om dennes Oprettelse og videre Trivsel vides ikke stort, man kan dog antage at denne Klub, i Lighed med sidestillede Klubber i andre Byer, er fra Aarene omkring 1900. Saaledes er Vordingborg Idrætsforening egentlig en Rekonstruering af den før omtalte Klub. Umiddelbart efter Stiftelsen, paabegyndte man indenfor Foreningen Udarbejdelse af Planer til en Idrætsplads. Af Vordingborg Kommune fik man overdraget en Grund, paa ca. 4 Td. Land, der er beliggende langs Jernbanelinien. Idrætspladsen har, foruden Boldbane, 2 Tennisbaner, Gymnastik- og Springbaner, og omkring sidstnævnte Baner og Fodboldbanen er en 400 m lang Løbebane. Den samlede Anlægssum andrager, incl. Redskaber o. lign., 27.000 Kr. Dette Beløb fremskaffedes, dels ved Gaver fra forskellige lokale Foreninger, dels ved Afholdelse af Idrætsfester. Desforuden optog Foreningen et Laan paa 10.000 Kr. og for dette staar Vordingborg By og Vordingborg Landsogn som Kautionsister. At der forud for Oprettelsen af en saadan Idrætsplads gaar mange Hindringer er selvsagt, men takket være utrættelige Mænds Energi lykkedes det dog til sidst at naa dette Maal, nemlig at give Vordingborg en i alle Retninger fuldendt Idrætsplads.

VORDINGBORG VENSTRE VÆLGERFORENING

Denne Forening stiftedes 1886 under Navn af Grundlovsværneforeningen, hvilket senere er ændret til Venstre Vælgerforening. Dens nuværende Bestyrelse er: Reserve-skibsfører P. C. STRAND, Formand, Redaktør P. F. ANDERSEN, Næstformand, Direktør J. ANDERSEN, Sadelmagermester J. MOGENSEN, Cigarhandler J. C. ANDERSEN, Formand L. PETERSEN, Mejeribestyrer P. C. ANDERSEN, Ekspedient J. ANDERSEN, Fru Mejeriejer R. MØLLER, Formand J. P. NIELSEN, Blikkenslagermester N. JOHANSEN og Glarmester CHR. JENSEN.

VORDINGBORG RADIKALE VENSTRE VÆLGERFORENING

Denne Forening stiftedes i Aaret 1908 med ca. 50 Medlemmer. Foreningens første Formand var Forstander Halse. Nu i vor Tid tæller Foreningen over 200 Medlemmer. Dens Formand er Sadelmager R. NIELSEN, dens Kasserer Fotograf PETERSEN.

BEVÆRTERFORENINGEN FOR VORDINGBORG OG OMEGN

Denne Forening stiftedes i Aaret 1883 af 10 Beværtere i Vordingborg. Dens Formaal er at hjælpe trængende Medlemmer og dissers Enker. I Aaret 1901 opførte Foreningen sin egen Stiftelse med Plads til 5 Friboliger. Det kostede ca. 11.000 Kr. at opføre denne. Foreningens nuværende Formue andrager incl. Legater ca. 21.000 Kr.

Foreningens Formand er Restauratør JUL. SØRENSEN og dens Kasserer er Konditor V. JENSEN.

HANS JULIUS SØRENSEN, Restauratør

f. 26 December 1877 i Tingsted, S. af Jens S. og Hustru Stine f. Hansen, g. 1908 med Karoline Olsen. Etableret i Jernbanecafeen i Vordingborg i 1920, Næstformand i Vordingborg Beværterforening fra 1923—27, siden 1927 Formand, Medlem af Dyrskuekomiteen.

MURERNES FAGFORENING FOR VORDINGBORG OG OMEGN

Denne Forening blev stiftet den 2 April 1892 og er saaledes af ret gammel Dato. Forslaget til Oprettelsen af denne Forening blev fremsat af samtlige Murersvende fra Vordingborg og Omegn. Dens Formaal er at skaffe bedre Arbejds- og Lønningsvilkaar. Foreningens første Formand var Murer C. Bech. Den ejer sin egen Fane og tæller ca. 50 Medlemmer, mod kun 18 da den oprettedes. Foreningens Formand er Murer V. L. HAUBYE, og dens Kasserer er Murer THORVALD NIELSEN.

VALDEMAR LAURITS HAUBYE, Murersvend

f. 13 Marts 1884 i Aalborg, S. af Redaktør Emil Th. H. og Hustru Lauritzine Christine f. Braarup, g. 1907 med Marie Kristine Poulsen. Formand for Murerne's Fagforening for Vordingborg og Omegn siden 1 Jan. 1929.

THORVALD MARIUS NIELSEN, Murersvend

f. 14 April 1894 i Vordingborg, S. af Husejer Peter N. og Hustru Maren Kirstine f. Petersen, g. 1921 med Anna Petersen. Kasserer for Murerne's Fagforening for Vordingborg og Omegn.

HARALD T. J. ELMQUIST,
Forvalter

f. 17 Oktober 1881 i Ry, S. af Provst Th. E. og Hustru Sofie f. Ring, g. 1906 med A. D. Tuxværd. Statsvidenskabelig Eksamen 1904, virket ved Assurance fra 1904—10, Assistent paa Kommunehospitalet den 1 April 1910, Inventarskriver samme Sted fra 1911—13, Forvalter samme Sted fra 1913—20, Forvalter

ved Oringe siden 1 September 1920.

DAGMAR M. TILLING,
Oversygeplejerske

f. 1 Juni 1885 i Randers, D. af Musikdirektør S. T. og Hustru Margrethe f. Balle. Elev 1913 ved Viborg Sindsygehospital, ansat ved Mårbo Hospital fra 1914—16, ved Viborg Sindsygehospital fra 1916—19, Sygeplejerske ved Oringe siden 1919, Oversygeplejerske samme Sted siden 1921.

MARIUS RASMUS HENRIK NIELSEN,
Saddelmagermester

f. 26 Januar 1877 i København, S. af Hans Peder N. og Hustru Sofie Kristine, g. 1903 med Kirsten Nielsen. Postbud i København, Bestyrer af Postbudenes Feriehjem paa Rørvig i 5 Aar, etablerede sig i 1923 i Vordingborg, Formand for den Radikale Venstre Vælgerforening.

NIELS PETER LUND,
Skibsfører

f. 8 November 1880 i Rudkøbing, S. af Skibsfører P. L. og Hustru Frederikke f. Rudolphsen, g. 1908 med Ingeborg Kristine Breum. Skipperek-samen fra Navigationsskolen 1907, Skibsfører siden 1907.

CARL CHRISTIAN WISSING,
Kantor

f. 12 August 1878 i Vinkel Sogn, S. af Proprietær Rasmus W. og Hustru Gertrud Elisabeth f. Langberg, g. 1903 med Marie Benedicte Bollhorn. Ansat som Kantor og Kordegn ved Vordingborg Kirke siden 1916, Kirkeværge for samme siden 1917, Medlem af Menighedsraadet siden 1922, Kommunalærer ved

Vordingborg Skolevæsen siden 1923.

MARGRETHE ERIKSEN,
Oversygeplejerske

f. 5 Oktober 1879 i Bjergager, D. af Smedemester Jens E. og Hustru Karen f. Rasmussen. Sygeplejeuddannet i Hjørring fra 1911—13, ansat ved Kolding Sygehus fra 1913—15, ved Julemærke-Sanatoriet fra 1915—17, ved Nykøbing Sindsygehospital fra 1917—24, siden 1924 Oversygeplejerske ved Oringe.

JENS JENSEN,
Arbejdsformand

f. 18 Oktober 1875 i Langaa S. af Gaardmand Christen J. og Hustru Ane Kirstine f. Hansen, g. 1905 med Jørgine Karen Marie Olsen. Arbejdsformand ved Vordingborg Kommune siden 1911, Bestyrelsesmedlem i Vordingborg Turistforening i en længere Aarrække.

ANNA SOFIE JAKOBSEN,
Landdistriktsjordemoder

f. 27 August 1868 i Skudersløse, D. af Husejer P. Mathisen og Hustru Karen Marie f. Hansen, g. 1889 med Arbejdsmand L. C. Jakobsen. Landdistriktsjordemoder i Nyraad siden 1900.

**ELLEN VON ROSEN,
Oversygeplejerske**

f. 28 September 1865 paa Als, D. af Gaardejer Herman v. R. og Hustru Louise f. Hargens. Fungere som privat Sygeplejerske fra 1888—1901, ansat ved Rudkøbing og Frederiks Hospital fra 1901—04, ved Oringe fra 1904, Oversygeplejerske samme Sted siden 1913.

**PETER CHRISTENSEN ANDERSEN,
Mejeribestyrer**

f. 19 November 1871 i Kjæderup, S. af Gaardmand Chr. Andersen og Hustru Kirstine, g. 1895 med Karen Sofie Larsen. Mejeribestyrer for Nyraad Andelsmejeri siden 1 November. 1896, Brandassistent ved Vordingborg Brandvæsen i en længere Aarrække.

**BODIL KATRINE DRAGSBÆK KRISTENSEN,
Sygeplejerske**

f. 8 December 1886 i Nykøbing paa Mors, D. af Kobbersmedemester Poul D. K. og Hustru Kristine f. Larsen. Sygeplejerske ved Hasle Sygekasse i 5 Aar, Sygeplejerske i Nyraad siden 1 September 1927.

**CHRISTEN POULSEN,
Maskinmester**

f. 24 November 1879 i Humlum i Ringkøbing Amt, S. af Fisker Lars P. og Hustru Sofie Dorthea f. Christensen, g. 1912 med Eleonora Kristine Emilie Kjær. Ansat som Maskinassistent ved D. S. B. siden 1912.

**CAROLINE ALEXANDRA CHRISTIANSEN,
Køkkenbestyrerinde**

f. 13 Oktober 1875 paa Stibanken, D. af Parcellist Høker Jørgen Chr. og Hustru Birthe f. Nielsdatter. Assistent paa Frederiks Hospital fra 1899—1910, paa Rigshospitalet fra 1910—20, siden 1920 Køkkenbestyrerinde ved Oringe.

**JENS THOMSEN,
Opsynsmand**

f. 1 August 1851 i Stensby, S. af Fuldmægtig Thomas T. og Hustru Ane f. Hansdatter, g. 1876 med Inger Marie Nielsen (død 1897). Ansat ved Slotsruinerne i Vordingborg som Opsynsmand siden 1 April 1895, Vægter i Vordingborg i 7 Aar.

**JOHANNE MARIE HANSEN,
Distriktsjordemoder**

f. 27 Juni 1867 i Nyrop.

**HANS CHR. RASMUSSEN BØESEN,
Snedkermester**

f. 8 Oktober 1884 i Nyraad, S. af Vognmand A. R. B. og Hustru Johanne f. Nielsen, g. 1920 med fhv. Sygeplejerske Anna Kirstine Olsen. Etableret i Nyraad 1910.

**VILHELMINE SOFIE PETERSEN,
Distriktsjordemoder**

f. 6 December 1867 paa Præstø Overdrev, D. af Murermester Jens Rasmussen og Hustru Christine f. Christiansen, g. 1890 med Blomsterhandler Anders P. (død 1894). Distriktsjordemoder i Vordingborg siden 1900, Byrådsmedlem i en Periode, Medlem af den kommunale Hjælpekasse fra 1917—29.

**NIELS PETER AXEL RASMUSSEN,
Skorstensfejermester**

f. 31 Juli 1887 i København, S. af Bryggeriarbejder R. R. og Hustru Nielsine f. Christensen, g. 1910 med Christine Jensen. Aut. Skorstensfejermester i Vordingborg siden 1 April 1929.

**HARALD KRISTIAN ELMQUIST,
Tandlæge**

f. 1 Maj 1876 i Hørning, S. af Provst Th. E. og Hustru Sofie f. Ring, g. 1900 med Ingeborg Balder. Tandlæge i Vordingborg siden 1899, Garnisonstandlæge siden 1913.

**AXEL PETER HENRIK JAN ANDERSEN,
Malermester**

f. 13 Oktober 1893 i Nyborg, S. af Overhornblæser A. S. A. og Hustru Christine f. Hammershøj, g. 1919 med Bodil Henriette Olsen. Etableret i Vordingborg 1920, Medlem af Vordingborg Dagens Komite i 8 Aar.

STOREHEDINGE

St. Hedinge.

DER er Byer, der, ved deres Beliggenhed, fra gammel Tid af har været, om man saa maa sige, forudbestemt til at indtage en ledende Plads i Købstædernes Række. Det er unødvendigt at nævne Navne, men alle og enhver ved, at det blandt andet har spillet og endnu spiller en overordentlig Rolle for den enkelte By at have nem og uhindret Adgang til Havet, og derfor viser det sig jo ogsaa, at det sjældnere er egentlige Landstæder, der har kunnet hæve sig til større Betydning. Selvfølgelig er der Undtagelser, baade fra gammel Tid og i vore Dage; vi kunde pege paa Slagelse her paa Sjælland, og fra Nutiden har man et slaende Vidnesbyrd om, at Havets Nærhed ikke længere er en absolut Betingelse for en Bys Udvikling, i Herning, men Sandheden turde alligevel være den, at det betyder *meget* for en By, at Havets Bølger beskyller dens Fod. Et andet Forhold, der har virket og virker fremmede, er Oplandets Størrelse, Natur og Form. Jo mere centralt en By ligger, jo lettere Adgang Landboerne har til at søge til Bys, jo tættere befolket dette Opland er, desto livligere vil som Regel Byens Udvikling foregaa. Men har det her nævnte sin Rigtighed — og derom kan der vist ikke tvistes — saa kan man paa Forhaand sige, at den By, der i gamle Dage voksede op der, hvor nu Storehedinge ligger, aldrig kunde gøre sig Forventning om at komme til at høre til de større i Landet, og dette har da ogsaa vist sig at holde Stik. Storehedinge ligger 2 km fjærnet fra Kysten, men der, hvor Havet er nærmest, har der aldrig været og kan aldrig blive Tale om en Havn; her hæver Stevns Klint sin Kalk- og Flintstensknude op over Bølgerne. Til Rødvig, der er at betragte som Storehedinges Udhavn, er der 6 km, en Afstand, der i mange Tilfælde vil vise sig at være for stor og derfor medfører for betydelige Udgifter til Transport m. m. til, at der kan komme nogen større Handel i Stand. Og hvad endelig Oplandet angaar, saa er det ganske vist frugtbart, (Stevns Herred er det bedste i Amtet), men Storehedinge ligger ikke midt i det, snarere i en Udkant, hvad der ogsaa har bidraget til at hæmme dens Trivsel. Den har derfor gennem Aarhundreder været og er endnu kun en lille By, hvis Betydning — hverken økonomisk eller historisk — nogensinde har været stor. Den har levet sit stille, ubemærkede Liv, og ingen Begivenhed af Rang knytter der sig til den.

Hvornaar Storehedinge er bleven til, kan ikke siges; den har det tilfælles med de fleste andre af vore Købstæder, at dens Opstaaen skjuler sig i Fortidens Mørke. Heller ikke Byens Navn kan man tilfulde klare. Der er dem, der mener, at det Forled, hvormed Endelsen -inge er forbundet, jævnlig er Navnet paa en Slægt eller en Stamme; derfor har svenske Videnskabsmænd villet fortolke Navnene paa -inge i Sverige og i Danmark saaledes, at de indeholder et Slægtnavn i Ejeform Flertal med underforstaaet -land eller -sted. Men fra anden Side er der rejst Tvivl om Rigtigheden heraf, idet man har tolket Endelsen -ing som „Beboer af“. Men i saa Tilfælde maa Forledet sikkert betegne et Naturforhold. At Heding (Hjedding)

Rødvig Havn.

ved Varde har faaet sit Navn af Hedestrækninger, der findes rundt omkring den, kan man sikkert gaa ud fra, men om Storehedinges Navn har den samme Oprindelse, ved man ikke. Tidligere var man ikke klar over disse Forhold, men søgte Forklaring paa Navnet ad andre Veje. Saaledes gengiver Etatsraad Weinwich i sin Beskrivelse over Stevns-Herred Erik Pontoppidans Udtalelse i Danske Atlas med følgende Ord: „Hvoraf den [Ϛ: Storehedinge] har sit Navn, er vanskeligt at sige; og naar man med Pontoppidan vil hidlede dens Navn fra en Skjoldmøe Hedde eller Hetha, som var med i Brovallaslaget, maa den være meget gammel. Andre udlede dens Navn fra Hedenskabet, som Indbyggerne her længst skal have vedligeholdt, efter at deres Naboer havde antaget Christendommen. Byen nævnes, maaske som til Straf for dette, i Peder Syvs Kæmpeviser Pag. 385 med disse Ord: Heding skal lide saa stor en Straf, at Kiøge skal qvæles i Pine“.

Et af de første Steder — om ikke det første Sted —, vi hører den nævne, er i Kong Valdemar Sejrs Jordebog (1231), hvor den kaldes Hæddyng, men 1261 nævnes den Hæddyng maglæ, naturligvis for at skelne den fra Lillehedinge, og dette Navn veksler i de følgende Tider med Maglehedinge (1357: Maklæhedingæ); fra Midten af det 16 Aarhundrede bliver Storehedinge den almindelige Betegnelse.

Selvfølger er der ingen Tvivl om, at det oprindelig har været en Landsby, og det kan ikke afgøres, naar den er bleven ophøjet til Købstad. 1441, da Kristoffer af Bajern stadfæster dens Privilegier, hedder det, at de [Ϛ: Byens Folk] have „betruet for os, at deres Privilegia og Friheder ere brændte, som vore Forfædre dem undt og givet have“, og vi kan altsaa deraf se, at Storehedinge før den Tid har været Købstad. Naturligvis hedder det i denne Bys Stadsret, som det almindelig hed, at Kongen — i dette Tilfælde altsaa Kristoffer af Bajern — tager og undfanger dem og deres „i vor kongelige Naade, Frihed og Hegn, naadelig at beskærme, for den Troskab og villige Tjeneste, som vi af vore elskelige Borgemestre, Raadmænd, Borgere og Menighed i vor Købstad Hedinge hertil [Ϛ: hidtil] befundet har“, idet han samtidig udtaler Haabet om, at han ogsaa i Fremtiden, „naar det Behov gøres“, maa møde den samme Troskab. Stadsretten, som omfatter 12 Paragraffer, har i alt væsentligt samme Indhold som andre Byers, og vi kan derfor nøjes med at fremdrage et Par enkelte Punkter: Saaledes hedder det i Paragraf 3: „Ingen Gæst eller Købsvend, der ej er med dem bosiddende Borger, skal djærves [Ϛ: driste sig til] i nogen Maade at købe i deres By levende Nød eller Svin, eller fersk Nød eller Svinekroppe eller saltede Huder ud at føre“. Længere hen (i Paragraf 5) siges det: „Alle de, som Marked, Torv og Købmandsskap der hos dem vil søge og øve, og alle andre, som Gods og Indgæld der i Byen have, at de gøre og skatte og skyldte med Menigheden og med Byen, efterdi som de af Raadet der i Byen tilsagt vorde der, som Ret og Skel er hver i sin Ret uforsømmet“. Kongen vil „have Magt at sætte Borgemester“, men „Borgemestrene og Raadet skulde have Magt at kejsse [Ϛ: kaare] Raadmænd, naar nogen i Raadet afgaa eller Behov gøres“. Og Stadsretten ender saa med de Ord, at disse forbemeldte Artikler „have vi undt og givet forbemeldte vore Borgemester, Raad og Menighed i Hedinge, paa det at vor Købstad maa deraf forbedres. Dog ville vi have fuld Magt dem at forbedre og til eller af at sætte, om os tykker det nøtelicet var“. At Privilegierne er bleven stadfæstet af de følgende Konger, er utvivlsomt, men ikke alle Stadfæstelserne kender man. Dog ved vi, at Fr. II 1563 bekræftede dem (dog med det Forbehold, at Kongen havde Ret til at revidere dem i Overensstemmelse med Rigets Tarv), ligesom Chr. IV 1/6 1598 (ogsaa han forbeholdt sig Ret til at ændre dem) og Fr. III 30/11 1648.

Forøvrigt er det ikke meget, vi kender til Storehedinges Historie i Middelalderen. 1261 ejede en af Datidens Stormænd, Peder Olafsen af Karise, 2 Gaarde, 1 Badstue og 4 Vejrmøller, i eller ved, og ogsaa fra de følgende Tider hører vi om forskellige, der har haft Gaard eller drevet Handel i Storehedinge. Men i de fleste Tilfælde er det kun et Navn, og noget særligt Kendskab til dette Navns Bærer har vi ikke. Det nævnes, at der i Middel-

alderen fandtes to Gilder i Storehedinge, et St. Olai og et St. Knudsgilde. Om det første af disse to Gilder siger Etatsraad Weinwich i sit førnævnte Arbejde, at det „for det meste var oprettet for, at den eene skulde forsvare den anden, og ikke for at drikke og fylde sig“. Og han tilføjer: I St. Olufs Vertsskabs Bog, som Jesse Griis i Hettinge Makele lod sammenskrive, er saaledes forordnet: „I Navn Gud Faders, Søns og den Hellig Aands, Amen. Brødre og Søstre, det maa være Eder vitterligt, at dette Lav ikke er indstiftet for Driks Skyld, men for at den ene Broder skal hielpe og undsette den anden“. Det andet Gilde i Storehedinge var, som sagt, et Convivium St. Canuti. Pontoppidan meddeler i sin Kirkehistorie som noget besynderligt, at Bagere ei kunde blive antagne derudi. Fra begge disse to Gilder kendes der Gildeskraaer, affattede ca. 1256.

Derimod har der sikkert ikke været noget Kloster i Storehedinge. Ganske vist findes der i vore Dage en Munkegade, der over Munketoftø fører ud til Anlægget Munkevænge, og der er ogsaa bevaret Rester af et gammelt Stræde, Munkestræde, men ikke i nogen af de Optegnelser, der er os levnet fra gammel Tid, er der Spor af, at der skulde have været et Kloster i denne By. Heller ikke kan der støttes noget paa, at der i et Dokument fra 1314 nævnes „sorores sanctæ Botildis de Hedding“, der skulde betyde „Nonner af den hellige Bodils Orden i Storehedinge“, men der maa her skjule sig en Fejl af en eller anden Art, det saa meget desto mere, som der overhovedet ikke findes nogen Helgeninde ved Navn den hellige Bodil. Men hvori Fejlen bestaar, kan man for Tiden ikke klare.

I sin Tid har der været en Latinskole i Storehedinge, men noget synderligt Kendskab til den, har man ikke. Naar den blev oprettet, ved man ikke, men fra Begyndelsen af det 17 til ind i det 18 Aarhundrede fandtes den. Rektor ved Skolen var tillige Degn, og da den kun havde een Klasse, var den afskaaret fra at dimittere til Universitetet.

Som alle andre Egne her paa Sjælland led Stevns og Storehedinge meget ved Svenskerne Besættelse af Landet i 1658–60. Da der her — efter at Krigen var til Ende -- foretoges en Vurdering af den Skade, Storehedinge havde lidt, naaede man til det Resultat, at Byens Udgifter alt i alt havde været 7493¹/₂ Rd., men desuden havde Fjenden stjaalet Heste og Kvæg for nogle Hundrede Rigsdaler; i Byen var 9 Gaarde og Huse blevet øde og ruinerede, og 28 Borgere var ganske forarmede. I den Specification, der optoges ²⁸/₃ 1661, meddeles bl. a., at der ¹⁹/₈ 1658 ankom til Byen en svensk Løjtnant med 30 Heste, og for at han ikke skulde plyndre Byen, gav man ham 40 Rd.; den Salvegarde, han efterlod, var der i Byen i 3 Uger og fik 10 Rd. ¹⁵/₁₁ s. A. maatte der leveres 300 Rd. som Brandskat paa 3 Terminer. ⁶/₂ 1659 maatte der leveres til Kommissarius i Køge 30 Hørlærreds Skjorter til en Værdi af 25 Rd. ⁸⁰/₈ blev der leveret til Grev Pontus de la Gardies Regiment i Lejren 100 Tdr. Byg, er 100 Rd. Og saaledes frem gennem Maanederne. ¹⁴/₃ 1660 afleveredes til Artilleriet i Køge 5 Lpd. Hampeblaar, en velbeslagen Munitionsvogn og en velbeslagen Kuglevogn, 10 Par Forseler, 4 Par Bagseler, 26 Par Hampeskagler, 4 Kuskesadler og 20 Tømmer med Bidsler, der tilsammen kostede 300 Rd. Og endelig føjes der til: Item er al vores Bys Gevær os frataget og ført til Lejren, nemlig 60 Bøsser og Musketter, 1 Tromme, 1 Fane, 3 Partisaner og 3 Hellebarder, er tilsammen 250 Rd. Gennem 25 Maaneder er der til 4 forskellige Regimenter bleven betalt i Penge 2500 Rd. At det var svært for Byens Befolkning at udrede alt det, som Svenskerne krævede, forstaar man saare let, og det saa meget desto mere, som Indbyggertallet kun var meget lille. 1672 havde Storehedinge kun 362 Indbyggere, og selv om der det 18 Aarhundrede igennem fandt en Tilvækst i Befolkningstallet Sted, var der i 1769 dog ikke flere end 514, i 1787 569, af hvilke 90 udgjorde Tallet paa de egentlige Borgere (Resten var altsaa Kvinder, Børn og Tyende). Af de 90 var 5 Købmænd, 27 forskellige Haandværkere og 50 Daglønnere, hvoraf man altsaa kan se, at Hovedparten var Smaakaarsfolk. Naar det er bleven sagt, at Storehedinges Lidenhed medførte, at denne By ikke som andre Købstæder sendte Repræsentant til Rigsdagen i København 1660,

beror det derimod paa en Fejltagelse, idet Byen som sin Udsending havde Tileman Knudsen, om hvem vi ellers ikke ved noget synderligt; dog fremgaar det af Kirkebogen, at han begravedes ^{12/12} 1666, 59 Aar gammel. Der fandtes i sin Tid noget, der kaldtes Tillemans Boder; mulig har han ejet disse, eller de er bleven opkaldt efter ham, som en af Byens betydeligere Borgere.

Men dreves der altsaa — som foran nævnt — noget Handel og Haandværk i Storehedinge, levede de fleste af Indbyggerne dog vist hovedsagelig af Agerdyrkning, hvorfor det ogsaa blev sagt, at de snarere ere at „anse for Agerdyrkere end Borgere.“ Bymarkerne var ogsaa, i Forhold til Byens Størrelse, usædvanlig omfangsrige, matrikulerede for ikke mindre end 300 Tdr. Hartkorn, men her maa man naturligvis tage i Betragtning at Boniteringen — paa Grund af Jordens Frugtbarhed — var høj, saa der ikke gik saa stort et Areal til for at naa de 300 Tdr. Htk., som der vilde have gjort, hvis det havde været mindre god Jord.

Ved Siden af Landbruget, var der en Næringsvej eller et Erhverv, som dreves hos mange af Borgerne, og det var Brændevinsbrænding. De omkringliggende Skove led meget derunder, Weinwich vil paastaa, at der aarlig brugtes 1500 Favne dertil, og han fortsætter ved Omtalen af denne Virksomhed: „Denne Driks [o: Brændevinens] hyppige Consummation her har haft største Indflydelse paa den omkringliggende Almues Sundhed, Moralitet og Sæder, og fra denne Synspunkt udbredes mange Ulykker her i Egnen. En Kroe i en Bye er nok for at fordærve Byens Bønder, men her er næsten hvert andet Huus en Kroe. Den dovne, trættekiære, til Sviir hengivne Bonde har her hendøset en god Deel af hans Tid, ladet Gaarden hiemme, hans Kone, Børn skiøtte dem selv, og ei sielden har han sat Formue, Sundhed, ja undertiden Livet til, baade i Byen selv, saavel som paa Hid- og Fra-Reise i de korte Vinterdage. Den har for Giorløv Godsets Bønder især været skadelig, da disse formedelst Hoverie-Friheden [tilstaaet Bønderne 1767 af Godsejer, Etatsraad Christian Lindencrone] har havt meere Tiid her at ødsle bort, end Herredets øvrige Bønder; kort, den Skade, dette Steds Brændeviin har udbredet blandt disse, er uberegnelig. Afsætningen paa Brændeviinet er her saa stor, at det ei lønner Umagen, at anvende stor Fliid paa sammes Forædling, der bestandig sveet og formedelst Sammenblanden af alleslags i Brændingen, stramt og af en høist ubehagelig og viderlig Smag, men maaske er det kiærest for Bonden, naar det river ham brav i Halsen.“

Man mindes ved at læse ovenstaaende Linjer uvilkaarlig om den sørgelige Fremstilling af Bonden i al hans Fornedrelse, som Holberg har givet i „Jeppe paa Bjærget“.

Hvad Byen forøvrigt angik, havde den kun lidt Præg af Købstad. Chr. Molbech har

Algade.

i sine Ungdomsvandringer i mit Fødeland (1812) giver *sit* Indtryk af Byen i følgende Ord: „Ved at se denne By, kan man omtrent gøre sig et Begreb om en liden Kiøbstad i Danmark, som den var for tre til fire hundrede Aar siden. Den største Deel af Husene ere straatækte og ligne uden-til Bønderhuse. Man veed en Tid ikke ret, om man er i en Landsby eller en Kiøbstad, og virkelig er Byen ogsaa en Blanding af begge“. Anderledes stiller Forholdene sig i vore Dage. Selv om Storehedinge, stadig hører til

vort Lands mindste Købstæder, har det 19 Aarhundrede dog medført en ikke ringe Tilvækst. 1801 opgaves dens Indbyggerantal til 576, men 50 Aar efter var det næsten fordoblet (1076), 1901 var det yderligere steget (til 1816), og ved Folketællingen 1916 opgaves Tallet til 2154. Og som Befolkningen er øget, saaledes har Byens Udseende ogsaa ændret sig. Nu er der ikke længere Tvivl, om det er en Landsby eller Købstad, man befinder sig i.

I det ovenfor nævnte Skrift af Chr. Molbech skriver han endvidere: „Det eneste, der i Store Hedinge kunde tildrage sig min Opmærksomhed, var Kirken“. Og sandt er det, at Byen i sin Kirke ejer en Mærkværdighed, hvortil der ikke er Mage i vort Land. Desværre har den ved de forskellige Restaureringer, den har været Genstand for, tabt adskilligt af sin oprindelige Skønhed og Ejendommelighed.

Det lader sig ikke gøre med Bestemthed at sige, fra hvilken Tid den stammer. Enhver skriftlig Oplysning derom er forlængst tilintetgjort, bortset fra, at Resen i sit Atlas Danicus siger, at den skal være bygget under Kong Valdemar, men han angiver ingen Kilde til denne Efterretning og nævner ikke engang hvilken Valdemar, der er ment. Der er derfor ikke andet for, end at man ved at undersøge dens Grundform, Stil og Materiale prøver at komme til et Resultat, og alt dette synes at tyde paa, at Kirken har staaet her allerede før Midten af det 12 Aarhundrede. I 1886 blev der gjort et interessant Fund paa Kirkegaarden, idet der tæt op til Skibets nordvestre Side blev afdækket to Ligkister, der var udhugget i Kridtsten. Kisternes Form, bred over Skuldrene, smal over Fødderne, med et rundt Hul til Hovedet og med et tagdannet Laag, viste nærmest hen til det 12 Aarhundredes første Halvdel, og naar man endvidere lægger Mærke til, at der i Kirkens oprindelige Dele ikke findes det mindste Spor af brændte Mursten, som først kom i Brug paa Sjælland i Tiden omkring 1165—70, peger det ogsaa paa, at Kirken stammer fra en *noget* tidligere Tid. I sin tidligste Skikkelse har den bestaaet af et ottekantet Skib, op-

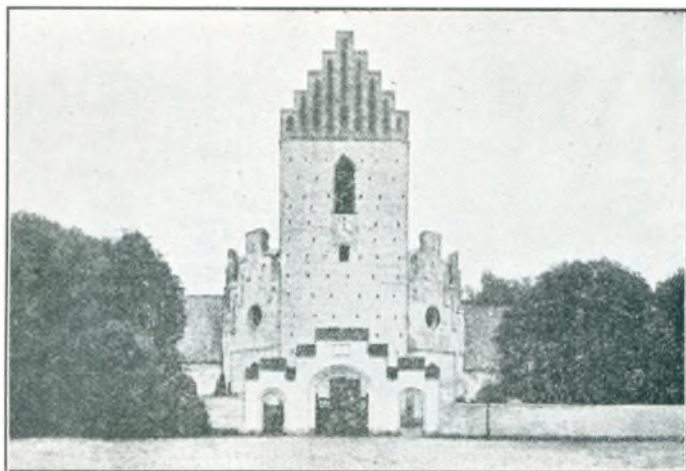

Kirkens Indre.

Storehedinge Kirke set fra Kirkegaardssiden.

ført af Kridtstenskvadre, hvortil der mod Øst sluttede sig et aflangt, firkantet Kor. Skibet deltes ved 8 svære, kantede Piller, der stod i en Kreds og var forbundne ved halvrunde Buer, i et Midtparti og en Omgang; man maa gaa ud fra, at der over Midtpartiet fandtes en Kuppel, medens Omgangen har haft otte Krydshvælvinger; over Kuplen hævede der sig atter et ottekantet, med Spir forsynet Taarn, hvortil Omgangens Halvtag sluttede sig. Koret, hvorover der er spændt en meget flad Kup-

Kirken set fra Indgangen.

pelhvælving, afsluttes i Øst med en halvrund Apsis, som dog ikke giver sig til Kende paa Bygningens Yderside, men kun viser sig i Kirkens Indre. Denne Del af Kirken er særlig interessant derved, at der i dens Mure findes et System af meget smalle, overhvævede Gange og smaa Kamre. Hvad der oprindeligt har været Tanken med disse sidste, er ikke ganske sikkert. Da man i sin Tid mente, at der havde ligget et Kloster umiddelbart op til Kirken, tænkte man sig, at de smaa Lønkamre kunde have været Straffe-

celler for Munkene, men dette maa opgives, da der, som tidligere nævnt, ikke har været noget Kloster i Storehedinge. Derfor er der større Grund til at antage med C. Molbech, at de kan være byggede „for der at bevare Kirkens Liggendefæ eller andre Skatte i Ufredstid“. Selvfølgelig har Almuens Fantasi og Overtro haft travlt med disse Løngange og Celler; man har befolket dem med overnaturlige Væsener, Elverfolk, og det er jo velkendt, at det større, mørke Rum, der findes over selve Korets Hvælving, fra gammel Tid af har heddet „Ellekongens eller Klintekongens Kammer“, idet man betragtede det som Bolig for Ellekongen eller Klintekongen, hvis Herredømme strakte sig over hele Stevns til Trygvælde Aa; og han tillod ikke nogen anden Konge at betræde Herredet. Men for at fratage Almuen denne Tro drog Kr. IV derind og afsatte Ellekongen. Senere skal Fr. III have besøgt Stevns herred, ligesom Chr. V, og 1808 gæstede Fr. VI Ellekongens Kammer.

Allerede under Reformationstiden var der til den vestre Side af det ottekantede Skib bleven opført et anseligt Taarn af Kridtsten, og dettes underste, overhvævede Del blev sat i Forbindelse med selve Kirken ved en spidsbuet Arkade. Ogsaa andre Ændringer blev foretaget, saaledes blev Korets Sidemure forhøjede med ca. 3 Alen, og i Øst og Vest fik det takkede Gavle. I den Skikkelse stod Kirken til 1677, da den, efter hvad der meldes, skal være bleven ramt af Lynet, der ikke blot medførte, at det ottekantede Taarn styrtede sammen, men den øvre Del af Omgangens Murværk blev ogsaa tilintetgjort. En Udbedring eller Restauration var naturligvis nødvendig, for at der atter kunde holdes Guds-tjeneste, men dels havde man ikke Forstand paa at bevare det oprindelige, dels var man ogsaa besjælet af Ønske om at faa Arbejdet udført saa billigt som muligt. Derfor ryddede man alt, hvad Luerne havde skaanet i Centralpartiet, med Undtagelse af Ottekantens ydre Murring, som man forøvrigt gjorde lavere, og da „Restaurationen“ var færdig, fremtraadte den nys saa stolte Bygning som et lavt og øde Rum, dækket med et Bræddeloft, som bares af fire klodsede Træstøtter og hvorover et stort, spidst tilløbende Tag, tækket med Bly, var anbragt. Vistnok samtidig blev der opført et Vaabenhus paa Ottekantens Sydside og et Sakristi paa Korets Nordside. Saaledes stod Kirken til 1853, da Ottekanten og det indre fik sin nuværende Form, uden at man søgte at komme til Klarhed over Kirkens tidligere Skikkelse. Men Resultatet blev da ogsaa derefter: denne løjerlige Grundplan med Fløje ud til alle Sider ligesom en Vejrmølle, disse takkede Gavle i Spidsbuestil og disse aflattede Mure, hvis gult malede Kalkpuds udslettede ethvert Tegn til, at Ottekanten var en mærkelig Bygning fra det 12 Aarhundrede. Ved samme Lejlighed blev Prædikestolen, Epitafier og Malerier smidt ud af Kirken, en Vandalisme, som burde have været undgået. Paa den anden Side skal det billigvis indrømmes, at Opgaven var vanskelig, og at en

Stræben efter at forskønne Kirkens Indre med Bistand af Kunstnere som Jerichau og Hilker ikke kan miskendes. (J. Kornerup i Storehedinge Kirke 11/8 1902). Men senere i Aarene 1894--95, er Koret blevet restaureret under Ledelse af Prof. H. B. Storck, hvorved det saa vidt muligt er ført tilbage til sin oprindelige Skikkelse.

STOREHEDINGE BYRAAD

Medlemmer af Storehedinge Byraad er: L. P. JENSEN-STEVNS, Borgmester, Vognmand CHRISTEN HANSEN, Garvermester RASMUS JØRGENSEN, Farvehandler L. CHR. KRAUSE, Garversvend CHRISTIAN LAURSEN, Redaktør VILHELM LAURITZEN, Proprietær NIELS CHR. LØJE, Husejer HANS P. NIELSEN og Mekaniker CHR. H. NIELSEN.

DET KOMMUNALE SYGEGUS I STOREHEDINGE

Sygehuset set fra Indgangen.

Dette Sygehus er i sin nuværende Skikkelse fra Aaret 1923, idet det synes, som om netop dette Felt indenfor de kommunale Institutioner før denne Tid har været ret ofte udsat for Forandringer.

Hvorvidt der før Aarene omkring 1850 har været Sygehus i Byen kan ikke siges med Sikkerhed, men i 1858 opførtes der paa Nørregade et Sygehus. Bygningen, der i vor Tid bruges som Administrationskontorer for Kommunen, er i sin Arkitektur en smuk lille Ejendom med takkede Gavle. — Paa en Grund lige op

til før omtalte Sygehus opførtes i 1886 en ret anselig Bygning, hvori Kommunen indrettede Fattiggaard. I Slutningen af 1890erne sker der den Forandring, at man flytter Fattiggaarden over i det oprindelige Sygehus, og Sygehuset indrettes i Fattiggaardsbygningen, og der tilbygges en særlig Epidemifdeling.

Byen har saaledes indenfor mindre end 75 Aar haft 2 forskellige Sygehuse og fik sit tredje i 1923. Dette ligger længere ude og er frit beliggende, omgærdet af et stort anlagt Haveanlæg. Selve Bygningen er i en smuk og stilfuld Arkitektur og vil, naar det nuværende Anlæg vokser til, have en særdeles smuk Beliggenhed.

Det nye Sygehus er bygget saaledes, at der fra selve Hovedbygningen, bag denne, udgaar tre Udbygninger. Overalt er det saaledes, at Tagetagen danner Del af Sygehuset. Epidemifdelingen ligger i samme Bygning, men afsondret og optager den ene Ende af

Udbygningerne bag Hovedbygningen.

Bygningen. Fra denne og helt igennem Bygningen løber en bred Gang, og paa dennes ene Side ligger alle Sygestuerne. Ved dennes anden Side støder de før omtalte Udbygninger til, saaledes at de enkelte Udbygninger bliver i et med Gangen. I den første af disse Udbygninger findes den store Operationsstue samt Instrummentskab m. m. Modsat denne ligger Sygehusets Røntgen Afdeling, medens Lysbade Afdelingen ligger i den modsatte Ende af Gangen. Omtrent midt i Hovedbygningen mellem Sygestuerne

ligger en mindre Operationsstue. Sygehuset har Plads til 33 Senge, deraf 6 i Epidemii Afdelingen. Bag Hovedbygningen ligger Sygehusets Vaskeribygning, der er fuldt moderne indrettet. Som det gamle Ord siger — alle gode Gange tre —, saaledes har Byen nu, efter det tredje Skifte, opnaaet at faa et absolut moderne og i alle Enkeltheder tidssvarende Sygehus. En Institution som Byen kan være stolt af.

Sygehuslæge er T. W. MØRKEBERG, Oversygeplejerske er ELNA MARGRETHE OLSEN, og Økonoma er ANNA MARIE PETERSEN. Desforuden er der til Sygehuset knyttet 2 Assistenters, 4 Elever, 4 Piger, 1 Portør og 1 Vaskerileder. Regnskabsfører er Kæmnerkontoret.

STOREHEDINGE ALDERDOMSHJEM

Kommunens Alderdomshjem indrettedes i 1924, i den i 1886 opførte Fattiggaard, som senere indrettedes til Sygehus. Før nævnte Aar fandtes der ikke noget Alderdomshjem i Byen, og først efter at der var opnaaet Enighed indenfor Byen, om dette for vor Tid saa uundværlige Alderdomshjem, skete Oprettelsen.

Alderdomshjemmet rummer 9 Værelser i Stuen og 5 Værelser paa første Sal, desforuden en Samlingsstue, Køkken, Pigeværelser m. m. Det synes, som om man kunde have faaet en hyggeligere Indretning af den gamle Fattiggaard, end Resultatet er. Hjemmets Økonoma er Enkefru A. K. M. KVISTGAARD.

ELNA MARGRETHE OLSEN,
Oversygeplejerske

f. 13 Juli 1895 i Kirkerup, D. af Landmand Niels O. og Hustru Johanne f. Rasmussen, Elev ved Skelskør Sygehus fra 1921—23, ved Faaborg Sygehus fra 1923—24, ved Oringe 1924, ved Fødselsstiftelsen i Aarhus fra 1924—25, Assistent ved Skelskør Sygehus fra 1925—29, siden 1 September 1929

Oversygeplejerske ved Storehedinge Sygehus.

ANNA KRISTINE MARIE KVISTGAARD,
Økonoma

f. 3 Juli 1876 i Førslev, D. af Gaardejer Søren Jensen og Hustru Karoline f. Nielsen, g. 1898 med Frederik K. Kontorist ved Køge Svine-slagteri (død 1922). Ansat som Økonoma ved Storehedinge Alderdomshjem siden 1924.

T. W. MØRKEBERG, Sygehuslæge

f. 21 September 1890 paa Frederiksberg, S. af Statskonsulent P. A. M. og Hustru Gunilla f. Malmquist, g. 1909 med Agnete Wellmann. Student fra Borgerdydskolen 1909, Embedseksamen 1917, Kandidat ved Balders Hospital fra 1917—18, do. i Hæren s. Aar, Reservelæge i Nykøbing F. fra 1918—19, Turnus paa Bispebjerg Hospital fra 1919—20, praktiserende Læge i Storehedinge samt Sygehuslæge siden 1920.

ANNA MARIE PETERSEN, Økonoma

f. 13 Januar 1887 i Lauerberg, D. af Husejer Chr. J. P. og Hustru Ane f. Jensen. Siden 1923 Økonoma ved Storehedinge Sygehus.

STOREHEDINGE SKOLEVÆSEN

Hvornaar der er begyndt at gives Skoleundervisning i Storehedinge, kan vist ikke siges, da en meget gammel Beretning kun giver den Oplysning, at der i Byen „fra umindelige Tider“ har været en latinsk Skole. Lederen førte Navn af Rektor, han var tillige Degn og havde en Medhjælper med Titel Vicarius.

Skolen har sikkert haft et meget ringe Elevantal og i det hele været daarligt udstyret, hvad Bygning og Inventar angaar.

I en Protokol ved Kirken fra 1616 angives Skolens Inventar at være: „en ny Fyrreseng, to lange smalle Bænke, som blev gjorte 1511, en gammel bred Bænk og en Skive“. Skiven menes ifølge „Stevns i ældre og nyere Tid, 1862“, at være en sortmalet Tavle.

Skolen blev dog betænkt med Gaver, saaledes lod Præst ved Storehedinge Kirke Magister Jens Christensen Aalborg (1634—1678) den østre Part af Skolehuset, hvori Skolestuen fandtes, opbygge, ligesom han skænkede 85 Daler, hvoraf Renten skulde gives Børnene hver Jul. I en Indberetning om Skole- og Oplysningsforhold i Byen fra 1738 siges: „at der i Skolen ikkun er 17 Børn, af hvilke „ikkun 4 lære Latin og de andre 13 Dansk“, fordi det fattige Borgerskab behøver deres Børn til Ploven“ og „her er ikkun 2 à 3 Borgere, som kunne skrive deres Navn, de øvrige kunne hverken læse eller skrive“.

Fra Begyndelsen af 1720, laa der i Byen en saakaldt „Kongens Skole“ for Rytterbøndernes Børn i Sierslev og Bjælkerup, altsaa for Storehedinge Landsogn og ikke for Købstaden. (Hovedgaarden Erikstrup, der hørte til Landsognet, blev 1718 tilligemed Gjorslev og Højstrup henlagt under det ringstedske Rytterdistrikt, og Stevns fik derved sin Andel i Fr. IV' Rytterskoler). Bygningen staar endnu, Adelgade 40, (ved Siden af Højskolehjemmet) i noget ændret Skikkelse (ejes af Muremester J. Jensen), og den sædvanlige Mindetavle findes i velholdt Stand anbragt indvendig i Muren. Den Ordning, at Landsognets Børn benyttede Rytterskolen, der laa paa Byens Grund, varede til 1839.

Paa Grund af ovennævnte Indberetning fra 1738 nedlagdes den latinske Skole, og Rektor forvandlede til „Chordegn og dansk Skoleholder“. Han paatog sig dog stadig „at informere i Latinen og Humanioribus“, men efter Klage derover, blev det

Skolegården.

ham af Biskop Hersleb (1740) alvorligen forbudt, da han derved maatte forsømme sin danske Skole. — I 1764 var Skolen saa forfalden, at Degnen maatte leje sig en lille Bolig i Byen, men i den var der ingen Plads til Børnene, hvorfor Præsterne ved Kirken og nogle af Byens Borgere skød sammen til Skolens Reparation. Saaledes var Forholdet, indtil Kirken 1818 laante Byen 9290 Rd., som skulde forrentes med 2 % og afdrages med andre 2 %. For disse Penge opførtes Borgerskolen i Egestræde. Endvidere fik Byen det nedlagte residerende Capellanis Embedsbolig og samtlige dets Indtægter.

Lærernes Antal fastsattes i den approberede Plan af 11 April 1818 til 3: 1) en ordineret Kateket og Førstelærer, 2) en Andenlærer, der tillige skal være Kirkesanger, 3) en Tredielærer, der tillige skal være Organist.

Skolen fik 5 Klasser, hvoraf den første skulde være en Realklasse. I denne skulde der undervises 6 Timer daglig i de almindelige Skolefag (Religion, Dansk, Regning og Skrivning) og desuden i Tysk, Historie, Geografi, Naturhistorie og om muligt i Tegning og Matematik. Betalingen i denne Klasse var til at begynde med 30 Rd. Sølv, men ned-sattes 1821 til 18 Rd.

Den øvrige Undervisning skulde være fri. De fire lavere Klasser havde Undervisning hveranden Dag. 1825 indførtes „den indbyrdes Undervisningsmetode“. Forbindelsen mellem Borger- og Friskolen i een Bygning virkede ikke tilfredsstillende. Forskellen imellem de Dannelsesstrin, paa hvilke Børnene stod, var for stor — hed det — til, at de med Nytte kunde deltage i den samme Undervisning. Der fremkom da forskellige Forslag for at afhjælpe dette. Kapellan pro pers. F. E. Bojsen (senere Provst i Stege) udarbejdede i 1837 et Forslag, hvis Hovedpunkt var, at Højerup Sognekald skulde forenes med Kateket-embedet, hvorved der kunde indvindes 300 Rdl. til Udvidelse af Byens Skolevæsen. Da de raadgivende Provincialstænder indtrængende anbefalede en Adskillende af Borgerskolen fra Fri- og Fattigskolen i Købstæderne, og da Provst D. S. Birk i Slutningen af 1837 blev kaldet til Storehedinge, blev der sat Gang i Forhandlingerne.

Under 25 Maj 1844 approberedes en ny Plan, ved hvilken Borgerskolen og Friskolen adskilles. Kirken skænkede til Opførelse af Bolig for Friskolen 1000 Rdl. og lovede indtil videre at bidrage 250 Rdl. aarlig til Lærerens Løn.

Folketallet steg, især ved Bebyggelse af Overdrevet, saa stærkt, at den ny Friskole hurtigt blev for lille, og der blev klaget over, at Børnene ikke kunde faa Plads. I 1848 var Børnetallet steget til 106. Der undervistes af een Lærer. Man udvidede derfor Friskolens Bygning i 1852, hvorved der skaffedes bedre Plads for Børnene og tillige Bolig for en ugift Andenlærer, hvis Løn 150 Rdl. ligeledes blev tilskudt af Kirken, „der vistnok kan siges med en Rundhaandethed som ingen anden Kirke i Landet at være kommet Kommunens trængende Skolevæsen til Hjælp“.

Byen havde nu 2 Skolebygninger med 5 Klasseværelser og Bolig for 4 Lærere. Børnetallet var ved Udgangen af 1861 steget til 158, desuden blev nogle undervist hjemme eller i „private Instituter“.

Efter at Storehedinge i 1882 havde faaet A. P. West til Overlærer, blev der, selv om Rammerne i Begyndelsen var de samme, gjort meget for Elevernes Dygtiggørelse. Overlæreren begyndte med et Par Medlæreres Hjælp, særlig nævnes Kordegn Michelsen, at undervise privat almindelig Forberedelses- (Præliminær-) Eksamen, Den første, der blev saaledes forberedt, var Byens nuværende Borgmester, Landstingsmand J. P. JENSEN-STEVNS.

I Løbet af en halv Snes Aar fik Overlærer West Byraadet til at gøre hans Realundervisning kommunal, og der blev foretaget de allernødvendigste Tilbygninger, men da han nogle faa Aar senere fik Sæde i Byraadet, fik han gennemført Opførelsen af den ny Borger- og Realskolebygning 1896. (Skolen fik Eksamensret 1892).

Omkring Aarhundredeskiftet var der mange Forslag fremme til Ordning af Byens Skolevæsen, i hvilket Friskolen i Vestergade var Smertensbarnet. Baade Skoleplan og

Pladsforhold var utilfredsstillende. Efter Rigsdagens Vedtagelse af Almenskoleloven i 1903 kom der yderligere Fart i Forhandlingerne, hvorunder en „Enhedsskole“ drøftedes.

I 1906 opførtes en ny Skolebygning ved Realskolen i Egestræde, saaledes at Friskolen nu var paa lige med Realskolen, hvad Lokaler og Materiel angaar, og samtidig forbedredes Klassedelingen, ligesom Timetal og Undervisningsplan, der blev ens for Friskolens og Borgerskolens Underklasser. I Friskolens øverste Klasser indførtes Naturlære og Tysk som Fag. — Ikke mindst for Elevernes legemlige Udvikling var der ved Nybygningerne sørget, idet man opførte en stor moderne Gymnastiksal og Badstue, i hvilken alle Elever (1 Kl. undtagen) hver Uge faar Bad. Eksamensskolen har nu 4 Mellemskoleklasser og 1 Realklasse; der førtes første Gang op til Mellemskoleeksamen i 1908 og til Realeksamen 1909. Grundskolen bestaar af 1—4 Klasse (2 Klasser paa hvert Trin, der fremkommer ved, at Børnene efter Indskrivningen deles efter Bogstavorden i en A Klasse og en B Klasse). Borgerskolen har 3 Klasser (5—7 Klasse), Skolen har saaledes 16 Klasser, og hver Klasse har sit Lokale. Af særlige Lokaler maa nævnes Naturhistorie- og Fysikværelset, der foruden de almindelige naturhistoriske og fysiske Hjælpemidler indeholder en Samling Fugle, der er skænket af tidligere Kredslæge Arctander, samt et Værelse til Fremvisning af Lysbilleder. Det moderne og gode Lysbilledapparat, der kan vise Billeder paa Glas, Postkort og Filmsbaand, er skænket Skolen af Godsejer J. Christiansen, Louisenborg.

Ved Skoleaarets Begyndelse (1929/30) i April var Elevantallet 411, deraf i Grundskolen 200, i Borgerskolen 98 og i Mellem- og Realskolen 113. (Fra andre Kommuner var 35 Elever).

Lærerpersonalet bestaar af: 1 Overlærer, 8 Lærere, 4 Lærerinder og 1 Timelærerinde.

STOREHEDINGE RAADHUS

Byens Raadhus laa i forrige Tider ved Kirken, i Aaret 1838 opførtes nuværende Raadhus efter Tegning af Arkitekt J. H. Kock. Raadhusets Hovedbygning er en lang, firkantet, grundmuret Bygning i 2 Stokværk, paa Bygningens Tag er anbragt en Frontispice med Byens Vaaben. Bygningen, der ligger paa Algade, omtrent midt for Torvet, tager sig ret imponerende ud. Foruden Retslokaler, Byraadssal, By-Arkiv findes der Bolig for Arrestforvareren. — I en Tilbygning, opført i Aaret 1871, findes selve Arresterne. Der er Plads til 9 Arrestanter, heraf er 6 Enkeltceller. Bygningen der ejes af Præstø Amts Kommune og Byen, med $\frac{1}{4}$ Del for Byens Vedkommende, Resten for Amts-Kommunens Vedkommende, den er assureret for 118.400 Kroner.

ERIK LUND ANDERSEN, Dommer, R. af D.

f. 3 August 1868 i Grumstrup, S. af Gaardejer Anders Rasmussen, Mosegaard, og Hustru Anna f. Lund, g. 1897 med Christiane Eggertsen. Studentereksamen 1886 cand. jur. 1892, Fuldmægtig ved Horsens Byfoged- og Borgmester Kontor 1892—96, Fuldmægtig paa Nørrevang—Terred Herreds-Kontor i Vejle 1896--1914, 1914 Byfoged og Byskriver i Storehedinge samt Herredsfoged og Skriver i Stevns og Fakse Herreder, Borgmester i Storehedinge 1914—19, siden 1919 Dommer, 1914—28 Formand for Bestyrelsen i Storehedinge og Omegns Spare- og Laanekasse.

VILLY PLATOU, Dommerfuldmægtig

f. 9 September 1890 i København, S. af Kontorchef Chr. Platou og Hustru Magdalene f. Ewartz, g. 1917 med Emma Oswald. Cand. jur. 1914, Birkefuldmægtig i Nykøbing S. 1914—16, 1916 Herredsfuldmægtig i Storehedinge, siden 1919 Dommerfuldmægtig samme Sted, Næstformand i Den Konservative Vælgerforening, Formand for Røde Kors Storehedinge Afdeling, do. for Storehedinge Fugleskydnings-selskab, do. for Tropsraadet Storehedinge Spejderne, i Repræsentantskabet for Fængselshjælpen, Bestyrelsesmedlem i Storehedinge Musikforening, Bestyrelsesmedlem i Kræftkomitéen, Medlem af Forretningsudvalgets Hovedbestyrelse i det konservative Folkeparti i Storehedinge Kredsen.

STOREHEDINGE POLITI

Politibygningen, der er opført i Aaret 1919, er beliggende i Østergade, tæt ved Raadhuset, det er en monumental Bygning og opført i moderne Arkitektur. Hele Bygningens underste Etage rummer Politi-Kontorerne, øverste Etage er Bolig for Politimesteren.

Kriminalpolitiet består af: 1 Overbetjent, 1 Betjent, det kommunale Politi består af: 2 Betjente og 1 Reserve-Betjent samt 2 Landbetjente.

Den 1 April 1920 fandtes:

I Storehedinge Købstad	22 Motorvogne og 17 Motorcykler.
I Herrederne	68 Motorvogne og 82 Motorcykler.

Den 1 April 1929 fandtes:

I Storehedinge Købstad	121 Motorvogne og 12 Motorcykler.
I Herrederne	578 Motorvogne og 138 Motorcykler.

JOHANNES HANSEN RAVN, Politimester, R. af D.

f. 11 November 1862 i Skartved, S. af Niels Andersen Ravn og Hustru Karen Lene f. Lind, g. 1900 med Johanne Gøtzsche, død 1926. Løjtnant ved Artilleriet, ansat ved Vordingborg Politi som Fuldmægtig 1896, første Fuldmægtig i Varde 1897—99, første Fuldmægtig i Vordingborg 1899—1919, Politimester i Storehedinge 1919.

KRONPRINSESSE LOUISES BØRNELY

Dette Asyl oprettedes i Aaret 1876, ved hovedsagelig frivillige Bidrag. Asyls Bygning er beliggende i Egestræde, denne er kapitaliseret til 6000 Kr.

Asyls første Bestyrerinde var Frk. Thomsen, der beklædte denne Stilling til Aaret 1926, tog da sin Afsked efter 50 Aars Tjeneste, hun afløstes af nuværende Bestyrerinde Frk. KAREN MARIE NIELSEN.

Asylet kan optage indtil 25 Børn, det gennemsnitlige Børneantal har været 20. Asyls Formand er Pastor NØRREGAARD, Formand for Hjemmets Damekomité er Fru Dommer LUND ANDERSEN. Asylet opretholdes til Stadighed ved privat Initiativ.

KAREN MARIE NIELSEN, Bestyrerinde

f. 24 Februar 1890 i Raaby, D. af Gaardejer Henrik Nielsen og Hustru Kirstine f. Olsen. Bestyrerinde ved Kronprinsesse Louises Børnely siden 1926.

K. T. A. S. I STOREHEDINGE

Telefonens Oprettelse i Storehedinge er fra Aarene omkring 1889–90, sidst i 90erne flyttedes Telefonen til sin nuværende Bygning i Munkegade 7. Bygningen opførtes af Tømrermester Nybølle, og K. T. A. S. lejede Lokaler her. I Aaret 1912 købte K. T. A. S. Ejendommen, saaledes at denne nu for største Partens Vedkommende benyttes af Selskabet. Selve Centralen er paa første Sal, her er desuden Forstanderindens Bolig samt Lokaler for Telefonistinderne, i Stueetagen findes Lager og Materialrum.

Det samlede Abonnentantal udgør 325. Personalet bestaar af: 9 Telefonistinder, 1 Distrikts-Montør. Kasserer er Postmester THEDE. Forstanderinde er Frk. NANNA ELISE JENSEN.

HANS CHR. GOTTLIEB MOGENSEN, Distriktsmontør

f. 25 Juli 1879 i Hunseby, S. af Rentier Johan Mogensen og Hustru Maren Stine f. Johansen, g. 1904 med Dusine Margrethe Sonnenborg. Ansat ved K. T. A. S. 1916, Distriktsmontør i Køge 1912–29, siden 1929 i Storehedinge, i Bestyrelsen i Køge Motorklub 1924–26, Kasserer i samme 1926–28, For-

mand for Afholdssamfundet i Køge siden 1913, Formand for Afholdssamfundet for Skensved Kredsen siden 1919.

NANNA ELISE JENSEN, Forstanderinde

f. 19 Maj 1890 i Storehedinge, D. af Carl Peter Jensen og Hustru Mathilde f. Nielsen, Ansat ved K. T. A. S. 1905, fast ansat 1907, Forstanderinde siden 1914 i Storehedinge.

STOREHEDINGE HAANDVÆRKERFORENING

Det danske Haandværk var fra ældgammel Tid indordnet under forskellige Lav, disse Lav og deres Bestemmelser, som i meget høj Grad var hæmmende for det frie Haandværk, holdt sig til helt op mod 1830, forrige Tidens Syn paa Haandværkerne var ikke af de bedste, man regnede ikke en Haandværksmester for meget, og hele denne Stand var bogstavelig talt bundet paa Hænder og Fødder, og selve Lavene gjorde det ikke bedre, tværtimod, snare værre, ganske vist var man saa smaat begyndt en Bekæmpelse af Lavene, saaledes ophævedes samtlige Skomager-Lav i Aaret 1507, ifølge kgl. Reskript udstedt af Kong Hans.

Atter i Aaret 1526 udstedtes der et lignende Reskript af Kong Fr. I, dog saaledes affattet, at de forbød alle Lav, men trods disse kgl. Befalinger og Reskripter voksede Lavene sig større og større.

En ny Tid begynder i Aarene omkring 1838—40, da kgl. Hof Guldsmed I. B. Dalhoff tager Initiativ til den københavnske Industriforenings Oprettelse, og dermed Haandværkets Beskyttelse. I Løbet af de kommende 17 Aar, fra 1840—57, opstod der rundt omkring i de danske Provinsbyer ikke færre end 27 Haandværker- og Industriforeninger.

Den 17 November 1855 samledes ved et Møde, efter Indbydelse af Tømrermester Selchau og Kobbersmed Sørensen, en Del af Storehedinges Haandværksmestre for at drøfte Mulighederne af en Haandværkerforenings Oprettelse i Storehedinge. Mødet afholdtes i Købmand Møllers Ejendom (han drev tillige Beværtning), denne laa paa Torvet, Hjørnet af Algade, hvor nu Sagfører Trabergs Ejendom ligger.

Dette første Møde resulterede i en Komité's Nedsættelse, og allerede den 27 Novbr. samme Aar samledes Komitéen samt 23 Haandværksmestre paa samme Sted, og Foreningen stiftedes, og Love vedtoges, Foreningen begyndte med 45 Medlemmer. Foreningens første Formand var Malermester Otto.

Haandværkerforeningen fik Tilknytning til det i Aaret 1867 oprettede Vare-Lotteri, Præstø Amts Industri-Lotteri. Vi skal fremhæve ifølge Foreningens Forhandlings-Protokol, den første Leverance Foreningen havde til dette Lotteri, den beløb sig til 310 Rdl., blandt de i Leverancen værende Genstande var bl. a. 10 Silkeparasoller, 10 Messingkaffekander med Fyrfade, 2 Mahogni Kommoder m. m. Nu i Aaret 1929 udviser Lotteriets Regnskab en Udbetaling af 5650 Kr. 66 Øre, udbetalt for leverede Varer til Lotteriets 85 Serie, 6 Trækning. Udvalgets Formand er Smedemester P. N. PEDERSEN.

I Aaret 1871 sammensluttedes alle Lotterierne paa Sjælland til: Det sjællandske Vare-Lotteri. I Aaret 1886 sammensluttedes førnævnte Lotteri og Lolland-Falsters Lotteri til nuværende: Alm. Dansk Vare- Industri-Lotteri. Det fra Lotterierne udbetalte Overskud henlagde Foreningen til Byggefond for Skole og Alderdomshjem.

Teknisk Skole, der opførtes af Haandværkerforeningen, har sin Begyndelse i Aaret 1856, idet man da oprettede Søndagsskoler for Medlemmernes Lærlinge. Den 18/1 1855 begyndte Skolen med 14 Elever, Undervisningen udførtes af Lærer P. PEDERSEN og uden Vederlag, han er nu Foreningens Æresmedlem. Skolens Forstander er Lærer JACOB HANSEN, det gennemsnitlige Antal af Elever er ca. 60. Ved Skolen underviser følgende Lærere: Tømrermester JENS JENSEN, Tømrer J. P. PEDERSEN, Installatør A. JANSSON, Tekniker H. C. HANSEN, Lærerinde Frk. A. PETERSEN.

Skolen virker kun som Aftenskole og har en stor Del Elever fra de nærmeste Landkommuner. Svendepøver sorterer under Skolens Bestyrelse. Skolens Udvalg bestaar af: Snedkermester J. MIKKELSEN, Formand, samt Smedemester N. P. PEDERSEN og A. LARSEN.

I Aaret 1875 udvidedes Skolen til Aftenskole, og i Aaret 1888 begyndte man at spekulere paa at opføre en egen Skolebygning, dette blev dog ikke realiseret før i Aaret 1896, og den 17 Oktober 1896 blev Skolen indviet, den havde da kostet ca. 20.000 Kr. Skolen opretholdes ved frivillige Bidrag fra Byraadet, Sparekasse, Amts Skolefondet, Rejersenske Fond, Statskassen og Kontingentet fra Eleverne. I Aaret 1903 modtog Skolen af Købmand Richter en Gave paa 1000 Kr. Haandværkerforeningen, der fra en lille og beskedne Forening har vokset sig op til en ret anselig og betydningsfuld Forening, der foruden Haandværksmestre ogsaa tæller andre af Byens Borgere, er om man tør sige det en Borgerforening.

Aarene omkring 1870 paabegyndte man indenfor Foreningen at arbejde hen mod Oprettelsen af et Alderdomshjem, Bolig for Foreningens Gamle og Trængende, man søgte Kommunen om at faa overdraget en Grund af Byens Vænge, men først i Aaret 1876 blev dette til Virkelighed, og Bygningen opførtes. Den 28 Januar 1878 stod Bygningen

færdig, og den havde kostet ca. 22.000 Kroner. Alderdomshjemmet indeholder 12 Lejligheder. Foreningens Bibliotek raader over ca. 7000 Bind. — Laanekassen blev oprettet i 1872 med en Kapital paa 600 Rdl. indbetalt ved Aktietegning, den blev i Aaret 1880 udskilt fra Foreningen og virkede videre under Navn „Storehedinge og Omegns Spare- og Laanekasse“.

Foreningens Alderdomsforsørgelse og Hjælpekasse oprettedes i Aaret 1882, Hjælpekassen ophævedes i Aaret 1889, dens Midler overgik til Alderdomsboligen, ialt Kr. 2893,91.

Foreningen paabegyndte en Sygekasse, men denne er senere udskilt af Foreningen og danner nu egen selvstændig Kasse under Navn „Sygekassen for Borgere og Næringsdrivende i Storehedinge“.

Foreningens Medlemstal er nu ca. 350, dens Kapital andrager i Aktiver Kr. 89.245,23, Prioriteter 9000 Kroner.

Af Legater har Foreningen følgende, skænket af: Materialforvalter J. Poulsen, Vemmetofte, stort Kr. 4000,00, Urmager Knøfler, stort Kr. 3000,00, Malermester N. P. Lassen og Hustrus Mindelegat, stort Kr. 2454,88, Kunstdrejer Andersen og Hustru, stort Kr. 3500,00, Urmager Otto Møller, stort Kr. 10.000,00, skænket ifølge Testamente af 19/11 1928.

Foreningens Bestyrelse er følgende: Mekaniker CHRISTEN NIELSEN, Formand, Bogbinder J. O. JENSEN, Næstformand og Kasserer, Købmand P. ARNSKOV, Lærer JACOB HANSEN, Installatør A. JANSSON, Malermester A. JØRGENSEN, Smedemester A. LARSEN, Snedkermester J. MIKKELSEN, Smedemester N. P. PETERSEN.

CHRISTEN NIELSEN, Mekaniker

f. 10 September 1880 i Balle-
rup, S. af Mekaniker Jens
Nielsen og Hustru Oline f.
Christensen, g. 1909 med
Jenny Rasmussen. Etablere-
rede sig i Aaret 1908 i Store-
hedinge, Mekanisk Værksted
og Cykleforretning, Formand
for Haandværkerforeningen
1922, Justitsministeriets Mo-
tor-Sagkyndige 1925, Byraads-

medlem siden 1929, Medlem af Ligningskommissionen
siden 1920, Formand for Storehedinge Afdeling „Dansk
Arbejde“, Vice-Brandinspektør, Medlem af Bestyrelsen
i Storehedinge og Omegns Spare- og Laanekasse.

ALFRED VIGGO LARSEN, Smedemester

f. 16 April 1887 i Magleby,
S. af Smedemester L. Fr.
Larsen og Hustru Sylvia
Vilhelmine f. Hansen, g. 1912
med Maren Sofie Andersen.
Etablerede sig i Aaret 1912
i Magleby som Smedemester,
nedsatte sig i Aaret 1914
som Smedemester i Store-
hedinge, sidstnævnte Smedie
er grundlagt 1836 af Fr. Lar-

sen, saaledes i Slægtens Eje siden Grundlæggelsen,
Bestyrelsesmedlem for Haandværkerforeningen siden
1924, Formand for dennes Alderdomsbolig.

JENS OLSEN JENSEN, Bogbinder og Papirhandler

f. 11 August 1885 i Asnæs,
S. af Skibsfører L. O. Jensen
og Hustru Petra f. Petersen,
g. 1916 med Asta Elisabet
Jørgensen. Etablerede sig i
Aaret 1914 i Co. med A. V.
Marott, men overtog i Aaret
1928 hele Virksomheden og
flyttede til Algade 3, Kasserer
i Sygekassen siden 1925,
Næstformand og Kasserer i

Haandværkerforeningen siden 1920, do. i det konser-
vative Folkepartis Vælgerforening, den lokale Afdeling.

CARL AXEL JANSSON, Installatør

f. 7 August 1890 i Sverrig,
S. af Gaardejer Johan Petters-
son og Hustru Luvisse Pet-
tersson, g. 1917 med Rigmor
Sørensen. Indvandret til
Danmark 1912. Dansk Ind-
fødsret 1926, Etablerede sig
i Storehedinge den 1 Marts
1920, Autoriseret Installatør
Eksamen 1916 udvidet med
Radio-Teknisk Eksamen

1929, Bestyrelsesmedlem i Haandværkerforeningen
siden 1927.

CARL ADOLF PETER JØRGENSEN,
Malermester

f. 30 Juli 1877 i Storehedinge, S. af Slagtermester Adolp Jørgensen og Hustru Anna f. Lang, ugift. Etablerede sig i Aaret 1913 den 1 April, Bestyrelsesmedlem i Haandværkerforeningen i flere Perioder sidst i 1928, Bestyrelsesmedlem i „Dansk Arbejde“.

POUL R. M. ARNSKOV,
Købmand

f. 23 Februar 1882 i Slagelse, S. af Rentier og Husejer P. Arnskov og Hustru Maren, f. Rasmussen, g. 1913 med Johanne Jørgensen. Etableret i Storehedinge 20 Jan. 1913, Bestyrelsesmedlem i Haandværkerforeningen siden 1921, Formand for Handelsskolen.

JOHAN MIKKELSEN,
Snedkermester

f. 5 Januar 1883 i Kvislemark, S. af Hjulmand Lars Mikkelsen og Hustru Johanne Marie f. Jørgensen, g. 1912 med Mariane Olesen. Bestyrelsesmedlem i Haandværkerforeningen siden 1919, Formand for Teknisk Skoles Udvalg, Etablerede i Aaret 1911 Maskinsnedkeri- og Stolefabriken „Stevns“

JACOB HANSEN,
Lærer

f. 22 Februar 1886 i Scholde, S. af Gaardejer Chr. Hansen og Hustru Maren f. Olsen, g. 1929 med Anna Sofie Djanc Prejts. Dimitteret 1909 fra Haslev, siden 1918 Lærer i Storehedinge, Forstander for Teknisk Skole siden 1925, i Bestyrelsen for Haandværkerforeningen siden 1927.

P. NIELSEN PEDERSEN, Smedemester, aut. Vand- & Gasmester

f. 2 Januar 1872 i Renge, S. af Smedemester Niels Pedersen og Hustru Anne Katrine f. Henriksen, g. 1897 med Hansine Kristine Petersen. Overtog i Aaret 1893 Faderens Forretning, grundlagt 1884, Medlem af Byraadet 1909—17, Maskintilsynsmand siden 1917, Bestyrelsesmedlem i Haandværkerforeningen siden 1905, Formand for Lotteri-Udvalget.

SELSKABET DE DANSKE FORSVARSBRØDRE FOR STOREHEDINGE OG OMEGN

Selskabet stiftedes den 9 December 1883 som Nr. 49 af de under „De samvirkende D. F. B.“ bestaaende Selskaber. Selskabet stiftedes med 41 Medlemmer. Den første Bestyrelse bestod af: Tømrmester J. Nybølle, Formand til 1889, Garver Chr. Jørgensen til 1887, Insidder P. Sørensen, Ringe, til 1888, Farver L. Rønneberg til 1888 og 1889—92, Ungkarl Niels Nielsen, Storehedinge Overdrev, til 1886, Avlsbruger H. Chr. Petersen, Renge, til 1886 og fra 1888 indtil 1 December s. A., og Kommis Chr. Sørensen, Kasserer indtil 1889.

Sygehjælp er udbetalt siden Selskabet stiftedes, 10.000 Kr. naaedes i 1905, 20.000 i 1914, 30.000 i 1920, 40.000 den 22 September 1925 og 50.000 Kr. den 22 Oktober 1929. I Begravelseshjælp er udbetalt 78.900 Kr.

I 1892 talte Selskabet 150 Medlemmer, 1902 274 do., 1912 341 do., 1922 472 do. og i 1929 501 do. Selskabets Formue var i 1929 Kr. 18.194,37.

Kontingentet var ved Selskabets Stiftelse 4 Kr. og er derefter gradvis steget, indtil det i Aaret 1920 blev fastsat til 8 Kroner. Af Selskabets Formænd skal, foruden den ovenfor nævnte Tømrermester J. Nybølle, nævnes: Værtshusholder P. Svendsen til 1903, Gaardejer Lars Jeppesen, Holtug, til 1910, Malermester Ludvig Krause til 1918, Forpagter Niels Iversen til 1922, og siden da nuværende Formand, Ejendomsmægler J. F. NIELSEN. Af Kasserere har Selskabet haft følgende: fornævnte Kommis Chr. Sørensen til 1889, Farver L. Rønneberg (1892), Træskomager Anders Frandsen til 1910, Pottemager L. J. Meyer til 1918, Hotelejer H. Petersen til 1921, fhv. Oversergent R. Pedersen til 1925, nuværende Kasserer er Uhrmager KRAUSE. 22 Marts 1885 vedtoges det, at slutte sig til „Overenskomsten af 26 Novbr. 1882“, imellem Selskaberne „De danske Forsvarsbrødre“. Selskabets første Fane indviedes paa Raadhuset d. 31 Maj 1885, Talere ved Indvielsen var, Stiftsprovst Egede Glahn, Borgmester Klaumann og Tømrermester Nybølle. Selskabets Damer skænkede en Fane som kostede Kr. 141,97.

Selskabet deltog d. 15 Novbr. 1889 i Forening med Haandværkerforeningen i et i Anledning af Hs. Maj. Kong Christian d. IX 25 Aars Regeringsjubilæum arrangeret Lygtetog, af Storehedinge Haandværkerforening. 20 Marts indstiftedes Begravelseskassen, den højeste Hjælp der nu ydes er paa 100 Kr. Foruden forskellige Fester, Foreningen har afholdt gennem Aarene, kan særlig nævnes Selskabets 25 Aars Jubilæum, som fejredes ved en Spisning paa Hotel „Stevns“, i samme Anledning indviedes en Silkefane paa Byens Raadhus af Generalmajor Madsen (Rekylgeværets Opfinder), Borgmester Haxthausen og Sagfører Keller. Paa 50 Aarsdagen for Dybbølslaget deltog Selskabet i en Mindehøjtidelighed, arrangeret af Vaabenbrødrene.

Selskabets første Æresmedlem udnævntes d. 19 Marts 1922, det var Vaabenbrødrenes Formand, Agent C. Jensen, nogle Aar senere udnævntes paa Uhrmager Krauses Forslag, samtlige i Storehedinge Kredsen boende Vaabenbrødre til Æresmedlemmer i Selskabet. 17 Februar 1929 udnævntes Selskabets 20 Stiftere til Æresmedlemmer. 45 Aars Jubilæum afholdtes 9 Decbr. 1928.

JENS FREDERIK NIELSEN, Ejendomsmægler

f. 29 Juli 1874 i Varpelev, S. af Bager Vilh. Nielsen og Hustru Kirstine f. Hansen, g. 1900 med Kristine Christensen, død 1927. Ejendomsmægler i Storehedinge siden 1908, Formand for De Danske Forsvarsbrødre siden 1921, Formand for Hjælpekassen 1925—29, Formand for Vaabenbrødrene.

HANS NIELSEN, Arrestforvarer

f. 3 April 1873 i Hellested, S. af Arbejdsmand Anders Nielsen og Hustru Marie f. Søbæk, g. 1898 med Karen Petersen. Ansat ved Politiet 1 August 1908 som Reservebetjent, Fattiggaardsbestyrer 1 November 1908—20, siden 1924 Arrestforvarer i Storehedinge, Bestyrelsesmedlem i Sygekassen, Formand fra

1917—22 og i Aaret 1926, Bestyrelsesmedlem i De Danske Forsvarsbrødre siden 1925.

STOREHEDINGE HANDELSSTANDS-FORENING

Foreningen stiftedes i Aaret 1878 den 31 Januar. Foreningens første Formand var Købmand Gustav Grønvold. Foreningen oprettedes med det Formaal, at varetage Handelens Interesser og Tarv.

I Aaret 1907 oprettedes en Handelsskole, som Aftenskole, Kommunen stiller til fri Raadighed, Klasseværelser i Kommunens Skolebygning, der undervises 4 Gange ugentlig, Elevantallet har i de senere Aar været ca. 30. Foruden Statstilskud, der i Aaret 1927—28 var paa Kr. 976, har Skolen modtaget Tilskud fra Kommunen paa Kr. 300.

Handelsskolen opretholdes af Handelsstands-Foreningen, og har samme Bestyrelse. Skolens Forstander er Bogholder RICARD ALSTRUP, der var med ved Skolens Stiftelse, og der er 4 Lærere ved Undervisningen. Foreningens Bestyrelse bestaar af: Formanden Købmand GEORG RICHTER, Konsul, Købmand CARL GRØNVOLD, Købmand POUL ARNSKOV.

CARL CHR. GRØNVOLD,
Konsul, Købmand

f. 8 Juni 1865, i Storehedinge S. af Købmand Gustav Grønvold og Hustru Karoline f. Permin, g. 1891 med Elisabeth Petersen. Overtog i Aaret 1890 den 1 Juni Forretningen, Isenkram & Trælast, Byraadsmedlem 1913—21, Skatteraadsmember 1905—20, i Repræsentantskabet i Sparekassen for Storehed-

inge og Omegn siden 1889, administrerende Direktør for A/S. Rødvig Havn siden 1912, Formand for Forligskommissionen for Præstø Amts 2 Forligskreds siden 1900, Tysk Konsul 7 Maj 1928, Søretsmedlem for Præstø Amt siden 1898, Bestyrelsesmedlem i Storehedinge Handelstands-Forening.

GEORG RICHTER,
Købmand

f. 7 December 1883 i Storehedinge, S. af kgl. Agent Købmand Chr. Richter og Hustru Elisabeth f. Kramer, g. 1912 med Harriet Petersen. Uddannet hos Larsen i Faaborg og i England, Indehaver af Chr. Richter i Storehedinge, Byraadsmedlem siden 1921, Formand for Storehedinge Handelsstands-Forening.

SYGEKASSEN FOR BORGERE OG NÆRINGSDRIVENDE I STOREHEDINGE

I sin Oprindelse stiftedes denne Sygekasse af Storehedinge Haandværker-Forening, som en Sygekasse for Haandværkere, det dengang nedsatte Udvalg bestod af Distriktslæge Reck, Bogholder Thaarup, Murer Jensen, Bogtrykker Olsen og Bager Schwartz.

Sygekassen virkede dog kun kort Tid indenfor Foreningen, hvorefter den udskiltes og dannede selvstændig Sygekasse under Navn: „Sygekassen for Borgere og Næringsdrivende i Storehedinge“. Sygekassen arbejder uden økonomisk Hjælp, eller Tilskud, og har der end været Perioder, hvor den har haft økonomiske Vanskeligheder, har den dog forstaaet at hævde sig. Sygekassen har nu 61 Medlemmer, og en Kapital paa over 30.000 Kroner. Den stiftedes den 1 Novbr. 1872. Nuværende Bestyrelse er følgende: Formand, Skrædermester P. HOLM, Kasserer, Fiskehandler L. CHRISTENSEN, Bagermester SOFUS JENSEN, Politibetjent MILOV, Politibetjent TORNHØJ.

STOREHEDINGE SYGEKASSE

Sygekassen stiftedes d. 25 Septbr. 1904, forud for denné var en anden Sygekasse, ved Navn Arbejdernes Sygekasse, denne var dog i 1904 sin Opløsning nær. Som en af de ivrigste Forkæmpere for Oprettelsen af en ny Sygekasse var Garver H. P. Poulsen, og i Aaret 1904 kunde man begynde den ny Sygekasse med 64 Medlemmer. I Aaret 1925 statsanerkendtes Sygekassen.

Det nuværende Antal af Medlemmer er 1032, dens Kapital er incl. Restancer Kr. 32.839,63. Restancernes Beløb er kun Kr. 69,50, sidste Aars Regnskab udviser en udbetalt Syge- og Hospitalshjælp paa Kr. 25.148,39.

Kassens første Formand var Elektriker Chr. Jensen, senere Formænd var Købmand Chr. Nielsen, Ejendomsmægler J. F. Nielsen, Arrestforvarer Hans Nielsen m. fl. Nuværende Formand er: Fiskehandler L. CHRISTENSEN, den øvrige Bestyrelse bestaar af: Næstformand Garver H. P. POULSEN, Sekretær, Tømrer RASMUSSEN, Kasserer, Bogbinder J. O. JENSEN, samt Arbejdsmand H. P. LARSEN, Parcellist NIELS JENSEN, Fragtkører C. HAAC og Arbejdsmand EDV. KNUDSEN.

PEDER CHRISTIAN HOLM,
Skrædermester

f. 8 Jan. 1867 i Rønne, S. af Skrådermester P. Chr. Holm og Hustru Frederikke, f. Vang, g. 1894 med Anna Kristine Petersen. Etablerede sig i Aaret 1894, 10 Maj, i Storehedinge. Formand for Sygekassen for Borgere og Næringsdrivende i Storehedinge siden 1926.

SOFUS JENSEN,
Bagermester

f. 5 Febr. 1874 i Karise, S. af Købmand K. G. Jensen og Hustru Thora, f. Nielsen, g. 1905 med Kristine Jensen. Etablerede sig i Aaret 1897, overtog det i Aaret 1820 grundlagte Bageri efter Bager Nehls. Bestyrelsesmedlem i Øst-Sjællands Bagermesterforening siden 1912. Bestyrelsesmedlem i Sygekassen for

Borgere og Næringsdrivende i Storehedinge.

LUDVIG CHRISTENSEN, Fiskehandler,

f. 23 Septbr. 1882, i Egholm, Maribo Amt, S. af Fisker H. P. Christensen og Hustru Elisabeth, f. Hansen, g. 1916 med Marie Simonsen. Etablerede sig i Storehedinge i 1916. Formand for Sygekassen siden 1926. Leder af Arbejdsanvisningskontoret, indtil dets Ophævelse, siden Indehaver af Fæstekontor.

HANS PEDER POULSEN,
Garver

f. 6 Oktbr. 1862 i Løve, S. af Melhandler O. Poulsen og Hustru Marie f. Hansen, g. 1888 med Ida Amalie Larsen, Garver i Storehedinge siden 1890. Medstifter af Sygekassen. Næstformand i Samme siden 1925. I en længere Aarrække Formand for N. I. O. G. T. Afholdsløge i Storehedinge.

JENS PEDER RASMUSSEN,
Tømrermester

f. 19 Juli 1871 i Smirup, S. af Husmand Hans Rasmussen og Hustru Kirstine f. Jensen, g. 1901 med Jensine Ludvigsen. Etablerede sig i Aaret 1911 i Storehedinge. Kasserer i Hjælpekassen 1913—21. Medlem af Menighedsraadet siden 1921. I Bestyrelsen for Sygekassen siden 1922.

WILLIAM JOHANNES JARNOV, Stationsforstander

f. 2 Aug. 1877 i København, S. af R. Jarnov og Hustru f. Petersen, g. 1908 med K. Keller. Ansat ved Banen som Elev i Aaret 1898, Assistent 1 Septbr. 1901. Overassistent 1904. Stationsforstander i Karise 1909. Stationsforstander i Storehedinge siden 1922. Kgl. Vejer og Maaler siden 1922. Medlem af Menighedsraadet. Suppleant i Skatteraadet.

LAURIDS SKAU KRAMER, Læge

f. 20 Maj 1845 i Maglegaard, S. af Baltser Kramer og Hustru Sofie, f. Nørregaard, g. 1878 med Marie Bentsen, død 1928. Praktiserende Læge i Storehedinge siden 1875. Ophørt at praktisere.

JENS JENSEN, Læge

f. 17 Novbr. 1855 i Borup, S. af Gaardejer Jens Jensen og Hustru Ane f. Andersen, g. 1890 med Petra Henriksen, Student 1883, Lægevidenskabelig Eksamen 1890. Amanuensis i Karise. Praktiserende Læge i Haslev 19 April 1890—94. Siden 1894 praktiserende Læge i Storehedinge. Bestyrelsesmedlem i Storehedinge og Omegns Spare- & Laanekasse.

CAROLINE CHRISTIANE PETERSEN, Distriktsjordemoder

f. 12 Juli 1892 i København, D. af Maskinist Jens Christensen og Hustru Else f. Olsen, g. 1914 med Malermester P. Petersen. Eksamen 1922. Vikarieret i Rødvig fra 1 Oktbr. 1922—1 Jan. 1923. Distriktsjordemoder i Storehedinge siden 1923.

PAULA C. F. K. ANDERSEN, Jordemoder

f. 3 Juli 1897 i Storehedinge D. af Værkfører P. C. Jensen, og Hustru Karen Marie f. Willerslev, g. 1917. Paa Jordemoderskole 1922—23. Har drevet Praksis i Storehedinge siden 1923, konstitueret Distriktsjordemoder 14 Novbr. 1929.

STEGE

STEGE

NAAR man opkaster det Spørgsmaal, hvorledes vore Købstæder er blevet til, hvad der ligger til Grund for dem, vil Svaret komme til at lyde forskelligt. I mange Tilfælde har der oprindeligt været en Landsby, der — takket være forskellige for den heldige Forhold og mulig ogsaa Befolkningens Energi og Dygtighed — har hævet sig op paa de omkringliggende Landsbyers Bekostning, og har ligesom taget Førerskabet. I andre Tilfælde er det et Kloster, der har været den første Foranledning til Købstaden: „Det var godt at leve under Krumstaven“, var et gammelt Ord, som mange sandede Rigtigheden af, og derfor voksede der op i Ly af Klosters Mure en By, der — mulig dog først efter Aartiens eller Aarhundreders Forløb — blev ophøjet til Købstad. Endelig har vi jo mange Vidnesbyrd om, at det er en Borg, et befæstet Sted, der har fremkaldt Byen. Om der endnu tidligere har været en mindre Bebyggelse paa det paagældende Sted, lader sig i de fleste Tilfælde ikke afgøre, men under alle Omstændigheder tager man ikke meget fejl ved at regne Byen som et Barn af Borgen,

Dette sidste er saaledes Tilfælde med den By, der skal gøres til Genstand for nærmere Omtale paa de følgende Sider.

Men først skal der siges nogle Ord om den faste Borg, Stegehus eller Stegeborg, der laa lige ved Indløbet til Noret paa den nuværende Havneplads, men hvoraf der ikke er Spor tilbage. Den er mulig anlagt af Valdemar d. Store, men noget bestemt derom kan ikke siges. Saxo fortæller efter at have omtalt Kampene om Rügen og Indtagelsen af Arkona: „Samme Aar (1169) opbyggede Biskop Absalon en liden, dog saare nyttig Befæstning paa en af Smaaøerne til at værne mod Sørøverne, at Rigens Indbyggere maatte nyde des tryggere Sejlads paa Danmarks Strømme“ og A. S. Vedel tilføjer: „enten Sprogø, Samsø eller Hjelm“. Der kunde dog mulig være ligesaa stor Grund til at gætte paa Møen, og i saa Tilfælde vilde der ved de nævnte Ord være peget paa Anlægget af Stegeborg. Gennem Valdemarstiden hører man den jævnlig nævne ligesom i Tiden, der fulgte efter denne. Saaledes hører vi om, at Erik Plovpenning i 1247 holdt sin Halvbroder, Hertug Knud af Bleking, i Lænker paa Stegeborg, men snart efter blev han udfriet af Lybeckerne. Nogle faa Aar senere, i 1254, under Kampene mellem Valdemar Sejrs yngste Søn Kristoffer og Abels ældste Søn Valdemar lykkedes det en tysk Ridder, Henrik af Emmeltorp, ved Lybeckernes Hjælp, at sætte sig i Besiddelse af Stegeborg, og derfra udstrakte han Magten over baade Møen og Falster, hvor han gjorde et stort Bytte, ligesom da han senere erobrede Skelskør og for en Stund slog sig ned der. Men et Aarstid efter maatte han opgive, hvad han havde i sin Magt, og vendte hjem til Emmelndorf, lidt syd for Harburg, hvor han hørte til. Atter hører vi Stegeborg nævne under de Fredløses og Nordmændenes Hærgninger af de danske Kyster efter Mordet paa Erik Klipping i Finde-rup Lade. I Begyndelsen af August 1289 sejlede hele den norske Flaade Syd paa til Farvandene omkring Sjælland, Møen og Falster og foretog overalt, hvor de kom frem, Strandhugster; Stubbekøbing blev brændt og hele Falster hærget, men derimod havde de mindre Held med Stegeborg, som da tilhørte Fyrst Vitslav af Rügen. En hel Nat og Dag igennem stormede de Borgen, men Besætningen formaaede at slaa dem tilbage, og den norske Hovedanfører blev endog dødelig saaret. Erik Menved lod Borgen i 1310 yderligere befæste, og nogle Aar senere var den overladt til Kongens Drost, Niels Olufson, sammen med Danskeborgen ved Rostock og Glambæk paa Femern som Godtgørelse for de store Forstrækninger, han havde ydet Kongen. Derefter var den en Række af Aar i tyske Panthaveres Hænder, indtil Valdemar Atterdag 1358 erobrede den og forsynede den med Taarne og Ringmure. Men saa kom Nedgangstiden, da Valdemar forlod sit Land og indsatte Henning Podbusk til som „Rigets Hovedsmand“ at styre Riget sammen

med Raadet, medens hans mange Fjender sluttede sig sammen for at indtage og dele Riget mellem sig. Ogsaa Stege Slot blev erobret, og mange andre Borge maatte kapitulere. Da Lybeckerne 1510 landede paa Møen, ødelagde Købstaden Borre og derpaa angreb Stege, forsvarede Slottets Lensmand, Anders Bille, som vi senere skal høre, sig saa tappert, at Lybeckerne maatte fortrække. Under Grevens Fejde blev Stegeborg ødelagt. Anders Bille sluttede sig til Fr. I's Parti, hvad der vakte Stegeborgernes Harm, idet de holdt paa Kr. II, og da Lensmanden ved den lybske Flaades Ankomst til de danske Farvande 1537 forlod Møen efter at have befæstet Stegeborg og sikret den, saa vidt det lod sig gøre, mod Overrumpling, lykkedes det Borgerne ved List at blive Herrer over Borgen; de sprængte den i Luften og nedbrød Bygningerne med Undtagelse af Ladegaarden og Fæhusene, og saaledes endte denne Borg, der gennem det meste af 400 Aar havde haft en meget omskiftelig Historie, snart i Fjendevold og snart i den danske Konges Eje, sin Historie.

Men umiddelbart udenfor dens Mure havde der imidlertid dannet sig en By, der sikkert i Begyndelsen var lille og uanselig, men som senere voksede til og i Slutningen af Middelalderen indtog en ret fremtrædende Plads blandt de danske Købstæder.

I den første Tid veksler Navnet Stickeburgh eller Stigheborgh med de kortere Former Stighe, Steckæ og Stæcke, og der kan sikkert ingen Tvivl være om, at Navnet staar i Forbindelse med det oldnordiske Ord stik, der betyder en Pæl, der nedrammes i Vandet, og stika, at spærre for Sejlads ved at nedramme Pæle.

Hvornaar denne By er blevet Købstad, ved man ikke med Bestemthed. Det ældste Dokument, der er bevaret vedrørende Stege, skriver sig fra ¹⁴/₆ 1268 og indeholder Kong Erik Klippings Stadfæstelse af Beboernes Ret til Kongens Skove og Græsgange, men der er gjort opmærksom paa, at der i Stege Bys Bog nævnes „de Privilegier, som Konning Erik har undt og givet os“ og derefter anføres Brevet om Græsgangene og der føjes til, „som forskrevne Konning Erik *ogsaa* givet har“. Efter dette skulde Byens Privilegier altsaa være givet af den samme, som udstedte Brevet om Græsgangene, Erik Klipping, og der er ovenikøbet blevet fremsat den Formodning, at disse to Breve skulde være udstedt samme Dag i Næstved. Men om dette har sin Rigtighed, kan ikke afgøres.

Det nævnte Brev om Græsgangene har følgende Ordlyd, idet det dog maa bemærkes, at det er affattet paa Latin, men her overført til Dansk:

„Erik af Guds Naade de Danskes og Slavers Konge hilser i Herren alle dem, som ser dette Brev.

I skal vide, at vi har tilstaaet Overbringerne heraf, vore Bymænd i Stege, at de i vore Skove, der ligger omkring deres By, maa nyde Græsgang til deres Trækyr og Kvæg ligesaa frit forresten, som de erkendes at have haft det i fremfarne Konning, vor elskede Farfader, Valdemars Tid. Forbyde vi altsaa, at ingen af vore Fogder, som der for Tiden ere, hindre nævnte Bymænd i den Gunst, der saaledes af os er dem tilstaaet, forsaavidt de ønsker at undgaa den kongelige Hævn. Givet i Næstved i Herrens Aar 1268 14 Maj, med Drosten, Hr. Mathias, som Vidne“.

Hvilken Ordlyd, Steges Privilegier ellers har haft, kendes ikke, men vi kan vel uden Tvivl gaa ud fra, at de enkelte Punkter eller Paragrafer har været formet i Lighed med de andre Købstæders, der opnaede Rettigheder i de Dage, og da navnlig Roskilde, hvis Stadsret skriver sig fra det samme Aar og, saa vidt man ved, har været Mønstret for de fleste sjællandske Stadsretter.

Selvfølgelig er Steges Privilegier bleven stadfæstet af de forskellige Konger, som Skik og Brug var, og en Del af Stadfæstelserne er endnu bevaret. Saaledes kendes eller omtales Breve derom fra Christoffer II (1321), fra Christoffer af Bayern (1447), i hvilken Skrivelse Byen kaldes Stegeburg, af Kong Hans (1483), af Fr. II (1572), af Kr. IV (1590) og endelig fra 1696. Men foruden disse Stadfæstelser af Byens egentlige og oprindelige

Privilegier, er der baade i Mid- delalderen og ned gennem den nyere Tid givet Byen Rettigheder af forskellig Art, udover hvad Stads- retten indeholdt. Saaledes udste- der Christoffer af Bayern i 1447, samme Dag, da han stadfæster Privilegierne, et aabent Brev, „at vore elskelige Borgere og Almue i Stege paa Møen maa fri og ube- hindret købe i Sjælland og an- detsteds i vort Rige Korn, Øxen og Fæ og andre ædende Vare til deres Behov“, og faa Aar efter, i 1450, gør Christian I vitterligt, at det „for os er berettet, at

Torvet i Stege.

menige Almue og Bønder, som bygge og bo paa Møen, fare til Tyskland og fra og drive Købmandsskab ligervis som andre Købmænd, og derfor bliver vor Købstad Stege særlig fornødret og fordærvet“, men da han ikke vil tillade dette, fordi „Bønder bjærge sig af Ager og Eng, og Købmanden af Købmandsskab“, forbyder han haardeligen nogen Bønder paa Møen herefter at drive Købmandsskab. Det var ikke nemt at komme dette til Livs, og derfor ser de følgende Konger sig nødsaget til at indskærpe det og forlange, at Bøn- derne fører det Korn og Ved [ø: Brænde], som de har at sælge, til vor Købstad Stege, dèr at afhænde det „for saadanne Penninge og Værd, som skelligt er“. Selvfølgelig er det her nævnte ikke anderledes, end hvad der var Tilfældet med snart sagt alle Købstæder i Landet, der følte sig brøstholdne, fordi ikke al Handelen foregik paa deres Torv. Og Kongerne havde travlt med at støtte Købstæderne i deres Bestræbelser for at bevare Handelen for sig. Saaledes udsteder Christian II 1516 et Brev, hvori han tillader Stege hvert Aar paa St. Marie Magdalene Dag (20 Decbr.) at lade afholde et Adelmarked d. v. s. et særlig stort Marked i deres By.

Og 1538 fik Bønderne og den menige Almue paa Møen paany Forbud mod, under Straf af Varernes Fortabelse, at udføre noget til Tyskland, være sig Høns, Gæs, Lam, Køer, Kvæg, Smør eller nogen anden ædende Vare. Derimod blev det paalagt dem at sælge disse Varer i Stege og igen tage af Købmændene der: Klæde, Salt, Staal, Humle og hvad andet de behøvede. Dette syntes Bønderne ikke at kunne finde sig i, og det lykkedes dem 1542 at opnaa Tilladelse til at sejle til Tyskland med deres Kreaturer, dog saaledes, at de ikke maatte gøre Borgerne Forfang ved Købmandskab med Skæppe, Alen og Vægt. ^{15/6} 1588 fik de endogsaa Frihed paa halv Told af deres eget Kvæg, som de førte ud af Riget.

Trods disse Vanskeligheder — og vi skal nedenfor nævne andre — var Stege, saa vidt man kan spore, ret anselig i den senere Del af Middelalderen. Den tog navnlig ivrig Del i det store Sildefiskeri i Øresund og havde en betydelig Fiskeplads ved Falsterbo. Det Tidsrum, da Byen stod paa sit Højdepunkt, har vistnok været Tiden fra ca. 1430— 1530, og der meddeles endog, at den ved Aar 1500 skal have haft ca. 500 velhavende Borgere, hvad der vil svare til et Indbyggertal paa henvend 5000, saa at den skal have været større end nogen anden dansk By med Undtagelse af København, hvad der dog lyder noget usandsynligt. Men sikkert er det, at den hørte til de højst beskattede Byer i de Dage og havde to Borgmestre og 4 Raadmænd. Den havde jo ogsaa en god Havn og var stærkt beskyttet dels ved Stegehus, dels ved den Befæstning af Volde og Grave, der var anlagt i det 15 Aarhundrede. Der fandtes foruden Mølleporten, to andre Byporte

Mølleporten i Stege.

i Volden nemlig udfor Langestræde og Skammestræde (Raadhusgade). Mølleporten, der stammer fra Begyndelsen af det 16 Aarh., er opført af store røde Munkesten og er afstribet med vandret løbende Baand af Kridtstenskvadre. I 1873 havde Byraadet til Hensigt at nedrive den, men heldigvis blev dette ikke til noget, og den staar nu som en af Landets fredede Mindesmærker. I gamle Dage var Stege delt i Fjærdinger: Vesterfjærding, den ældste Del af Byen Vest for Langestræde med Kvarteret omkring Kirken, Nørrefjærding,

Østerfjærding og Bytte- eller Bøttefjærding, den yngste Del, Trekanten mellem Skamme- og Møllestræde (Storegade).

Men Stege Borgere havde andet at kæmpe med end de omkringboende Bønder, og i det 15 Aarhundrede bidrog først en heftig Ildebrand og senere en voldsom Pest til at svække og mindske Byen. De fleste Købstæder, ja man kan vel egentlig godt sige alle Købstæder, bestod i de Dage af Træhuse eller Bindingsværkshuse med klinede Lervægge og Straatage. Haverne og Gaardspladserne, der var omgivet af Tjørnegærder og Plankeværk, tilbød luftige Spillerum for Ilden, naar den brød løs. Og det gjorde den i 1457 med det Resultat, at næsten hele Byen blev lagt i Aske. Efter Sigende skal St. Hans Kirkes Taarn, der dengang var langt mere arkitektonisk smukt end nu, være nedbrændt og en Del af Kirkens Indre tillige være fortæret. Det varede 30 Aar, inden Byen igen blev opbygget, og det synes, som Byen fra hin ulykkelige Brand tabte meget saavel i Omkreds som i Folkemængde. Og inden den var opbygget, tog Pesten fat med en saadan Haardhed, ikke blot paa Møen, men over hele Danmark og Tyskland, „at man mener for vist, at der døde af Pestilens og Hunger Tredieparten af Folkene udi Købstæderne og Landsbyerne“, som Hvitfeld skriver, medens man senere er naaet til det Resultat, at Pesten her i Landet 1484 bortrev det halve Antal af Befolkningen. Der er ikke efterladt os nogen bestemt Beretning om denne Landfarsots egentlige Karakter, men naar man ser hen til den overordentlige Dødelighed, som den medførte, tør man vist gaa ud fra, at det har været en virkelig Bubonpest hos Menneskene, en Miltbrand hos Kvæget.

Og der var andet, som bragte Ødelæggelse med sig for Møen og Stege. Vi tænker paa Lybeckerkrigene og senere Grevens Fejde. At skildre de to Krigsafsnit i deres Helhed ligger udenfor denne Afhandlings Opgaver, og vi skal derfor nøjes med at fremdrage Steges heltedige Forsvar under Anders Bille 1510. Gentagne Gange drog Lybeckerne med deres Flaade ud i Østersøen for at angribe de danske Kyster, og dette var ogsaa Tilfældet det nævnte Aar, hvor først Langeland og senere Møen maatte undgælde. Det aabne Land blev plyndret og brændt, og derpaa rykkede man frem mod Stege, bag hvis Volde Bønderne havde bragt det bedste af deres Gods. Mod Nord var Stege befæstet med Grave, Volde og Plankeværk, og Borgerne var fast besluttede paa at forsvare deres By og dem, der havde søgt Ly hos dem. Lensmanden paa Stegeborg var Anders Bille, en kæk og modig Mand, der vel var ung, men dog ofte havde været med i Kampe baade tillands og tilsøs. Lybeckernes Knægte, der anførtes af Gert Stolterbole, prøvede $\frac{1}{6}$ 1510 at tage Byen med Storm, men paa dens Volde havde ikke blot Mænd, men ogsaa Kvinder givet Møde, og da en Del af Knægtene, hvem det var lykkedes at komme over Graven,

naaede op paa Volden, modtoges de der af en saadan Regn af Bøssekugler, Pile og Sten og af kogende Vand og flydende Tjære, som Kvinderne hældte ned over dem, at de søgte hurtigst mulig at komme tilbage over Graven; men mange døde og saarede maatte de efterlade paa Voldens Skrænt. Selve Lybeckernes Høvedsmand blev dødelig saaret, og da Stege Borgerne samtidig gjorde Udfald, grebes de tyske Knægte af en saadan Rædsel, at de flygtede i den største Forvirring, styrtede sig i Havet og vadede saa langt ud, at Vandet naaede dem op til Armhulen, indtil Skibene endelig tog dem op.

Faa Aar efter, da Fr. I blev Konge, sluttede Anders Bille sig nøje til ham, og da Borgerne i Stege, som Borgerne i de fleste Købstæder, holdt fast ved Chr. II, blev Forholdet mellem Lensmanden og Byens Folk meget spændt, og da Fr. I 10 Aar senere døde, fortsattes Striden, idet Lensmanden, der var ivrig Katolik, ønskede at faa Kongens yngre Søn, Prins Hans, til Konge, medens Borgerne stadig vilde have Chr. II tilbage. Som allerede nævnt, benyttede Borgerne i 1534 Anders Billes Fraværelse til at bemægtige sig Borgen og nedbryde den, idet de ikke ønskede, at den skulde være et fast Holdepunkt for Adelen, og da senere Grev Christopher af Oldenburg kom til Stege, belønnede han Byen for dens Troskab mod Chr. II ved, at tilstaa dem Ulfshale og Ulfshale Fang [3: Ulfshale og Hegnedens Skove] med Eng, Skov og alt andet, som ligger derhos, at nyde, bruge og beholde det til deres Bys Nytte og Behov. Men kort efter blev Ophavsmændene til Borgens Ødelæggelse henrettede, ligesom selve Byen ogsaa paa anden Maade fik det at føle, da Chr. III's Parti kom til Magten. Skønt det havde været Tanken, at Slottet skulde genopføres, hvad man kan se af forskellige kgl. Breve, som Chr. III udstedte, blev det aldrig til noget; Voldstedet laa hen med enkelte Rester af Mure og Taarne og endelig i Begyndelsen af det 19 Aarhundrede blev den sidste Levning deraf sløffet.

Naturligvis maatte Stede — som andre Købstæder — føre en stadig Kamp med Fremmede, hvad vi allerede har nævnt, med de omboende Bønder, ja endog med selve Lensmanden, der mer end de fleste af sine Standsfæller, søgte at gaa Borgerne i Næringen ved selv at drive Handel, og de henvender sig derfor jævnlig til Kongen om Hjælp og Støtte. Og Gang paa Gang udstedes der da ogsaa kongelige Breve, der har til Hensigt at værne om Byens Ret, at paalægge alle, at rette sig efter Bestemmelsen om Handelen paa Axeltorvet. Og 1585 forbydes det fremmede Købmænd, at ligge i Grønsund for at drive Handel med Bønderne paa Møen, „Borgerne udi vor Købstad Stege til Forprang“. Men ogsaa paa anden Maade kommer Kongen Byen til Undsætning. Da Borgerne i 1582 klager over, at deres By, siden Fiskeriet hos dem er aftaget, er „fast forringet og forarmet, saa at udi den Stad tilforn sammesteds har været henved fem Hundrede vederhæftige bosiddende og formuende Borgere“, medens den nu er meget ringere og „mesten forarmet“, eftergiver Kongen dem de af for-gangne Aaringers Penningskatter, som de staar i Restance med, saa de derfor skal være og blive qvit, fri og utiltalt, og det indrømmes dem, at de herefter ikke skal give mere til aarlig Byskat end et Hundrede Mark mod tidligere 175 Mark. Og som Grev Christopher — paa Chr. II'Vegne — havde tilstaaet de Stege Borgere Ulfshale, overlod Chr. IV dem 1632 Rødsten Oredrev. Hvad

Aftenstemning ved Ulfshale.

der selvfølgelig ogsaa betød en Del for Stege var, at Lybeckerne under deres Angreb paa Møen angreb og ødelagde Øens anden Købstad, Borre, der aldrig fra den Tid af kom op igen, hvad der ogsaa skyldtes at Indsejlingsforholdene til den forringedes ved Tilsanding. Men alligevel gik det tilbage for Stege, ikke mindst da Svenskerne naaede til Øen og der hærgede og huserede som i det øvrige Land. Da Carl Gustaf havde brudt Roskildefreden og paany hjemsøgte vort Land, var man paa Møen enige om at ville værges sig saa længe som muligt, og det lykkedes dem næsten i et helt Aar at holde Fjenden borte fra Øen. I December 1658 forsøgte 1000 Mand at gaa over Isen paa Ulvsund, men blev slaaet tilbage af Møenboerne, under Anførsel af den tapre Hans Schröder. Gentagne Gange søgte Svenskerne ved gode Løfter at lokke Møenboerne til frivillig at overgive sig, men forgæves. Da indtraadte den tragiske Begivenhed, at en Forræder viste Svenskerne Vej. Sagnet fortæller, at det var Beboerne (eller en Beboer) paa Bogø, der gav Svenskerne Anvisning paa, hvorledes de bedst kunde indtage Møen, men andetsteds meldes, at det var Ole Sværke i Stubbekøbing, der forraadte Hans Schröder og hans 500 tapre Mænd og spillede Svenskerne Møen i Hænde. Hvorom alting er, Øens tapre Kommandant Hans Schröder, der havde udvist „Løvemod og Hurtighed“ i Krigen, blev saaret og fangen, og Øen faldt i Fjendens Vold. Det var den 29 Maj 1659, og fra da af fik Stege og Møenboerne Svenskernes Kærlighed at føle. Den Beretning, der blev udarbejdet om, hvad hver enkelt Borger i Stege havde „udgivet og bekostet“, er dateret $18\frac{1}{3}$ 1661 og viser tilfulde, hvormeget Byen og Øen havde lidt. Fyrsten af Weimar laa i Stege med Officerer og Stabspersoner, lod sig traktere og fordrede efter Kammer Ordre deres Forplejning, som alt i alt beløb sig til 9923 Rd., men det var i 1658. Aaret efter, „da Landet [ø: Øen] af Fjenden med Stormerhaand blev indtagen“, var Borgerne delt i tvende Parter, nemlig 40 Borgere til Dragoner, som havde deres egen Hest og Gevær, kostede tilsammen udi Penge anslagen 800 Rd., hvilket blev altsammen af Fjenden borttaget. Nok 60 Borgere med deres Gevær, som var til Fods, hvoraf en Del blev skudt, de andre, som beholdt Livet, maatte nederlægge deres Gevær, havde kostet tilsammen 300 Rd. Oberst Gorgas med sit Regiment blev indlagt her i Byen hos Borgerskabet, og det medførte en Udgift paa 3710 Rd. 5 Mk. gennem 25 Uger. En svensk Kommissarius ved Navn Guthim kom til Stege og lagde Byen i Brandskat, „og efter stor Bøn og Beden af dette fattige Borgerskab er forundt at give 1200 Rd., der skulde erlægges i rede Penge. „Hvad for Plage den største Part derfor udi Stok og Fængsel maatte udstaa, er Gud bekendt“. Og da Brandskatten var paalagt „efter nøjeste Aftingning“, fulgte derefter for Borgerskabet „en stor, ubillig og udragelig Byrde at udgive maanedlig udi Øl, Brød og alle ædende Varer 304 Rd.“, og saaledes er Borgerskabet dermed udpresset i 10 Maaneder for 3040 Rd. Men meget mere kunde nævnes. I en Gade haver Ryttere nederbrudt 18 Huse, som blev ganske opbrændt; den ganske lange Gade er ruineret paa 10 Huse nær, som dog ikke er ved Magt; i de to andre Gader er af de bedste Huse og Gaarde nederbrudt 16, „hvilke Huse ikke kunde betaales med 5000 Rd. efter denne Bys Værdighed at skattere“. Det er derfor ikke til at undres over, at Borgerne anraaber Kongen om, at forskaane og befri os fattige, tro, edsvorne og betrykte Borgere paa nogle Aars Tid, paa det Byen igen nogenledes kunde komme paa Fode. Men trods den Hjælp, de opnaaede, var det svært at komme til Kræfter, (1672 havde Byen kun 656 Indbyggere) og endnu værre blev det, da Hestgarden i de for hele Øen ulykkelige Aar 1685—97 havde Standkvarter der, selv om det vel nok er rigtigt, at det i lige saa høj Grad var Bønderne, der led derunder. Men for dem blev det ogsaa en trang Tid. Hestgardens Chef, Oberst Samuel Christopher v. Plessen, blev tillige Amtmand og benyttede sin Magt paa den mest haardhændede Maade. Bønderne maatte ikke føre Kreaturer ud af Landet, med mindre de havde Oberst v. Plessens Pas, heller ikke Fourage, da det skulde staa til Hestgardens Raadighed. Og Borgerne i Stege skulde være forpligtede til at bringe saa

mange Ladninger af Staal, Salt, Jærn, Tjære, Humle, Vin, Havevækster og andre Victualier, samt Bygnings- og andre Materialier, som Landet og Garden rigelig kunde forsynes med. Plessen opnaaede ogsaa at faa Byens Handel fuldstændig knækket. Der blev sat Vagt ved Portene, som hindrede al Indførsel af Korn og Brænde til Byen, som han ikke specielt havde givet Tilladelse til, medens Hestgarderne selv drev Tuskhandel og Brændevinsbrænderi. Borgerne maatte for at skaffe Brændsel omhugge deres

Gade i Stege.

Frugttræer og nedbryde Huse. Vi skal ellers ikke opholde os ved Oberst v. Plessens Regimente, men blot nævne, at han ved sin Optræden skaffede sig Tilnavnet „den onde“, og at man ned gennem Tiderne med Afsky mindedes hans voldelige Handlinger.

Ogsaa i det 18 Aarhundrede førte Stege en hensygnende Tilværelse, hvad der øgedes ved de hyppige Ildebrande, som hjemsøgte Byen. 1740 brændte nogle af de bedste Købmandsgaarde og adskillige Huse, 1754 blev 3 Gaarde eller Huse lagt i Aske, 1761 10 Gaarde og Huse og 1772 7 Gaarde og Huse. Men den betydeligste Ildebrand rasede den 23 Maj 1774, da der af de 183 private Gaarde og Huse, som Byen bestod af, brændte ikke mindre end 112. Om Befolkningen skriver 1743 den daværende Byfoged Richard von der Hardt blandt andet følgende, som vi ikke kan undlade at aftrykke: „... den Del af Indvaanerne, som man mest reflecterer paa, besidder gode Egenskaber, lader sig med Flid være angelegen det, hvorved de paa lovlig og honnet Maade kan ernære dem og deres, er flittig og holder vel til Raade det lidet, de fortjener. Deres Inclination falder meget til Købmandskab og Handel til Søs, hvoraf og de fleste søger sig at ernære... De inclinerer for [o: ynder, foretrækker] Tarvelighed og Stilhed, saa deres Pragt og Ødselhed ikke skal styrte dennem i Ruine“. Men til denne i og for sig fordelagtige Dom føjer han de Ord, der faar staa ved sit Værd: I det øvrige findes her, som desværre almindeligt, onde iblandt gode, og befrygtelig de første deres Tal at overgaa de sidste.

Der har i sin Tid i Stege været en Latinskole, som efter Sagnet skal være meget gammel og i Begyndelsen skal have haft en Mængde Elever. Men det samme Sagn beretter, at en Pest bortrev alle Disciplene tilligemed flere Skolemestre efter hinanden, hvorved alt forfaldt, og først efter Reformationen aabnedes den paany. Første Gang, vi hører den nævne, er vist nok 1586, men da havde den kun én Skolemester (Rektor) og én Hører. Provst Viborg, der forfattede en Skildring af Stege Kirke og Skole, siger om denne sidste: „Paa en halv Snes Aar (1669—1679) er mange demitterede fra denne lille Stege Skole. Endel af dem er og komne her tilbage igen og have vist, at de besidder grundig Lærdom og smukke Videnskaber. Nogle have endog ofte ladet sig høre paa Prædikestolen for os med grundige og opbyggelige Prædikener“. Imidlertid kan dens Betydning ikke have været stor, thi ved Reskript af ^{5/10} 1697 ophævedes den, hvad der i og for sig kunde være Grund til, hvis den Skildring som Provst, Mag. Morten Reenberg det Aar gav af Skolen blot tilnærmelsesvis er rigtig. Han meddeler, at der i øverste Lektie kun var tre Disciple, i anden Lektie fjorten, og „af de tre i Rektors Lektie er ikke en i Stand til at sætte tre latinske Ord rigtigt sammen. Af de fjorten under Hørerens kan næppe den halve Del læse inden i Bogen. De skulde synge i Kirken, men det er elen-

Stk. Hans Kirke.

digt. Kommer det endelig saa vidt, at de har lært at læse dansk, skrive nogenledes og tone en Psalm, rende de bort eller sættes af Forældene til Skibs. De ere unyttige, uoptugtede og ugudelige Dreng, som vide intet andet end at betle, stjæle, drikke og bande. De fortjente for deres Ugudeligheds Skyld, at piskes af Bysvenden eller og forsendes til Børnehuset“. Imidlertid er der maaske Grund til at antage, at de to her fremførte Udtalelser — og i hvert Fald den sidste — lider i nogen Grad af Overdrivelse. Men hvad der ikke kunde nægtes var, at den latinske Skole i Stege kun havde „liden Freqvents“, hvorfor Kongen, Chr. V, bestemte, at den skulde omdannes til en Navigationsskole, „paa det Bøndersønner og andre der i Landene, som Lyst til Søen have, kunne blive oplærte og underviste i de Videnskaber, som til Sejladsen høre“, men heller ikke denne fik nogen lang Levetid, til Trods for at Stedet ikke var ilde valgt. Som Svar paa en Skrivelse af $\frac{2}{4}$ 1723 fra Regeringen om Skolens Tilstand og Forhold, maatte man ydmygende bekende, at der i 20 Aar, under

4 hinanden afløsende Overlærere, næppe var demitteret 6 duelige Styrmand; alligevel henslæbte den sin Tilværelse til 1737, da dens Midler overgik til et Tugt- og Arbejdshus, der da blev oprettet.

I Middelalderen havde Stege i hvert Fald to Kirker, nemlig foruden den nuværende Skt. Hans Kirke en anden, Skt. Gertruds Kirke, der laa i Skt. Gertrudsstræde, som fører fra Gaasetorvet ned til Volden. Den skal være opført i den tidligere Middelalder og havde endnu 1510 sin egen Præst, men paa Reformationstiden blev den nedbrudt, da man regnede den for overflødig, og Materialet blev brugt til Udvidelse af Skt. Hans Kirke; endnu i de senere Aar har man fundet Munkesten m. m. paa det Sted, hvor Kirken i sin Tid laa. Paa Bymarken Rødsten har der i sin Tid staaet et Kapel, paa en Skrænt ved Stranden, men dette var allerede i Forfald ved Aar 1500. I Middelalderens Dage var det et søgt Valfartssted for syge og holdt sig som saadant langt op i den nye Tid. I 1900 fandt man dets Ruiner, men disse er atter tildækkede.

Det er ejendommeligt, at Byen ikke trods sin Størrelse og Betydning har haft noget Kloster, derimod vistnok en Skt. Jørgensgaard uden for Byen og et Skt. Anna Hospital, der optog fattige og syge. Endelig har der mindst været 4 Gilder, et Skt. Knuds Gilde, et Skt. Eriks Gilde, Marie Gilde og et Kalendegilde.

Et Vidnesbyrd om den Betydning og Størrelse, som Stege i sin Tid havde, er ogsaa Kirken, der er en af de største i Danmark, næst efter Domkirkerne. Dens Historie fører os tilbage til Tiden omkring 1200, men inden da har der vistnok ligget en Trækirke ved den sydvestlige indre Vig af Noret, der hvor Navnet „Øde Kirke“ endnu er bevaret, og hvor der er fundet betydelige Levninger af Kirkegaarden. Denne er altsaa — som mange andre Steder i Landet — blevet erstattet med en Stenkirke, der dog kom til at ligge paa et andet Sted end den oprindelige Trækirke. Stenkirken var opført i ren romansk Stil og ved den store Restauration, som for en Snes Aar siden fandt Sted, er dens Grundplan nøje bleven paavist. Den har været omkr. 50 Alen lang og 18 Alen bred og har altsaa overgaaet de samtidige Landsbykirker betydeligt i Størrelse. Den havde kun et Skib, der var 32 Alen langt og 18 Alen bredt, og, saa vidt man kan spore, har den ikke

haft Bjælkeloft, men lige fra Begyndelsen 4 rundbuede Hvælvinger. Ved den østlige Ende fandtes en Korbygning, der var 10 Alen i Kvadrat og for Enden af dette en halvrund Apsis, der var 5 Alen dyb indvendig. Korets Gulv var hævet 3 Trappetrin over Skibets Gulv; ved Udgravningen fandt man disse Trin, der var stærkt slidte af de mange Fødder, der i Tidernes Løb havde bevæget sig op ad dem. Paa hver Side af Kortrappen fandtes en rundbuet Niche, der har indeholdt Sidealtre, mulig i sin Tid

Den gamle Provstegaard.

for Jomfru Marie og Skt. Anna, medens Hovedalteret var indviet til Apostlen Johannes, hvorfor Kirken ogsaa oprindelig kaldtes Skt. Johannes Kirken, medens den senere — og nu — almindelig benævnes Skt. Hans Kirke. Et Spørgsmaal, som ikke er endelig afgjort, er, om denne Kirke har haft Taarn, men meget tyder paa, at det har været Tilfældet, og at det tilmed har været et Dobbeltaarn, som i Fjenneslevlille. I det 15 Aarhundrede, da Stege, som allerede nævnt, udvidede sig stærkt, trængtes der ogsaa til mere Kirkeplads, og man forlængede derfor den gamle Kirke mod Øst, ved at tilføje den saakaldte „Kirkehal“, der bærer sit Navn, fordi alle tre Skibes Hvælvinger var lige høje. Men Tilbygningen blev 4 Alen bredere paa hver Side end den gamle Kirke, og i denne ejendommelige Skikkelse stod da Kirken gennem en Menneskealder, indtil Sideskibene til den gamle Kirke blev ombyggede. Kirkehallen er nærmest kvadratisk (26 Alen lang og 24 Alen bred), og selvfølgelig maatte det gamle Kor med Apsis nedrives for at give Plads for den. Mod Øst endte Kirken med en høj Gavlmur, og midt for denne havde Alteret sin Plads.

Storegade 75.

Som tidligere omtalt, skal Byen — og med den Kirken — have lidt meget ved en hæftig Ildebrand i Aaret 1457, og da man efter den Ulykke skulde udbedre Skaderne, bestemte man sig bl. a. til at opføre Sideskibene og derved give Kirken en mere rimelig Form, ligesom man byggede det nuværende Taarn og tilføjede Højkoret, der vist er den yngste Del af Kirken og stammer fra Slutningen af det 15 Aarhundrede. Hele Middelalderen igennem har man altsaa arbejdet paa at forbedre og udvide Johanneskirken, men samtidig med Reformationen begyndte det at gaa tilbage, baade for Byen og for Kirken. Lidt efter lidt forfaldt denne sidste, og vi hører stadig Præsterne klage over den Elendighed, der raadede. Først ca. 1670 blev den „paa det herligste istandsat“, takket være en Gave af selve Kong Fr. III paa 1800 Rdl. Hvori denne Istandsættelse har bestaaet, ved vi ikke, men sikkert har det kun været en almindelig Reparation paa Tag og Fag. 1724

restaureredes Kirken paany, og endelig underkastedes den en Hovedrestauration i 1859, der medførte en stor Ændring i det Indtryk, man modtog, naar man traadte ind i Kirkerummet. I Tidernes Løb var der opsat en Række Pulpiturer, der vel gjorde Kirken hyggelig, men tillige mørk. Alle disse og meget andet udrensedes, idet man dengang hyldede den Grundsætning, at det først og fremmest gjaldt om at føre gamle Bygninger tilbage til deres oprindelige Stil, hvad der til Tider kunde bevirke, at man gik noget for haardhændet til Værks. Men som Kirkerum betragtet, kan man vist ikke nægte, at Bygningen vandt, og efter at de gamle Kalkmalerier senere er bleven afdækket og hele det imponerende Bygningsværk i de første Aar af vort Aarhundrede paany har været underkastet en gennemgribende Restauration, staar Stege Kirke nu ikke blot som et af de anseeligste, men ogsaa et af de ejendommeligste og smukkeste Gudshuse i Danmark.

HANS PETER HANSEN, Borgmester

f. 21 Januar 1875 i Tjørnemark ved Stege, S. af Husmand Niels Hansen og Hustru Maren Kathrine f. Petersen, g. 1901 med Caroline Sofie Hansen. Blev Hyrdedreng og senere Tjenestekarl og senere Arbejdsmand og Maskinpasser paa Stege Sukkerfabrik til 1908, derefter Lokalredaktør af Møens Social Demokrat, Medlem af Stege Ligningskommission i 12 Aar fra 1909, Medlem af Stege Byraad fra 1913 til Dato, Borgmester fra 1 April 1925, Socialdemokratiets Kandidat i Stege-Vordingborgkredsen ved Folketingsvalget i 1924, 1926 og 1929, mangeaarig Formand for Arbejdsmændenes Forbund for Møen og for Arbejdernes Fællesorganisation, er for Tiden og har i ca. 20 Aar været Formand for Socialdemokratisk Forening i Stege, og for Socialdemokratisk Kredsorganisation for Stege-Vordingborgkredsen.

STEGE BYRAAD

Medlemmer af Stege Byraad er: Fru MARIE BJØRCK, Konsul CHR. CARØE, Bestyrer L. K. ELLING, Lærer AAGE HOLCK, Værkfører VILHELM JENSEN, Fru EVA MADSEN, Lærer OVE L. MADSEN, Boghandler CARL PETERSEN og Kontorist PEDER RYBERG.

PRÆSTØ AMTS SYGEHUS I STEGE

Naar man i vor Tid betragter vore Sygehuse, saaledes som disse findes rundt om i vore Købstæder, da har man Vanskelighed ved at forstaa eller sætte sig ind i de Forhold, der i vore Bedsteforældres Tid gjorde sig gældende for vore Sygehuses Vedkommende. Saaledes fandtes der ofte slet intet Sygehus i Byerne eller i bedste Tilfælde kun et Par Sygestuer af meget beskednen Art.

Saaledes var da ogsaa Forholdene i Stege Købstad i forrige Tider, men det taler til Byens Bedste, at man allerede i Aaret 1862 lod opføre et Sygehus i Raadhustræde. Man lod dette udvide gentagne Gange, saaledes at det til Slut havde 7 Sygestuer med Plads til 14 Patienter.

I Aaret 1892 opførtes der i Stege By et Amtssygehus beliggende ved Peblingerenden i umiddelbar Nærhed af Sindsygeanstalten. Amtssygehuset kostede ca. 60.000 Kr. og opførtes efter Tegning af Arkitekt V. Friederichsen, og det havde særskilt Epidemihus. Sygehuset i sin Helhed var dog ikke større end det kunde optage 29 Patienter. Omkring Aarene 1926—27 optog man under Ledelse af Amtmand Toft Forhandlinger om Sygehusets Udvidelse m. m. og kom til det Resultat, at man vilde sammenlægge Byens Syge-

Præstø Amts Sygehus.

hus med Amtssygehuset, saaledes at dette blev et stort Komplex. Denne Opgave overdroges til Arkitekt Tidemann-Dal og Ingeniør cand. polyt. Frede Pedersen.

Der opførtes en ny Bygning som Forbindelsesfløj mellem de tre gamle Bygninger, saaledes at Sygehuset i sit Indre danner et ud-i-et værende Komplex med alle Sygestuerne beliggende paa den ene Side af Midtergangen, medens man paa den modsatte Side indrettede de forskellige Lokaler til Operationsstuer, Røntgen, Lysbade m. m., desuden opførtes en hel ny Epidemibygning. Saaledes, som det ny Sygehus fremtræder efter Indvielsen i 1928, er det et efter vor Tids Forhold absolut moderne og velindrettet Sygehus. Man paatænker at afhjælpe det Savn, som Manglen af en Badeanstalt er, ved i Sygehusets Kælderetage at indrette en saadan. Udvidelsen af Sygehuset kostede ca. 260.000 Kr.,

hvoraf Stege By betalte $\frac{1}{7}$ Del.

Sygehuset kan optage 52 Patienter i sin medicinske og kirurgiske Afdeling og 18 Patienter i den epidemiske Afdeling. Personalet omfatter 1 Overlæge, 1 Reservelæge, 1 Oversygeplejerske, 4 Assisterter, 10 Elever, 1 Økonoma, 1 Inspektør samt Gangpiger og Karle.

Det gamle Sygehus fra 1862 er omdannet til Bolig for Overlægen, og det er lykkedes særdeles godt at skabe en god og rummelig Beboelse her.

Præstø Amts Sygehus.

PRÆSTØ AMTS SINDSSYGEANSTALT

Denne er oprettet i Aaret 1851, medens den egentlige Bygning er fra 1705, og bestaar af 2 Stokværk. I Bygningen findes en Tavle med Kong Fr. IV Navnetræk, stammende fra den Tid, da Bygningen anvendtes som Navigations-skole. Oprindelig var Ho-

spitalet baade for Præstø og Maribo Amter, idet Staten havde overladt disse Bygninger mod Forpligtelse til, at disse blev vedligeholdte. I Aaret 1873 overtog eller rettere overgik hele Hospitalet til Præstø Amt, der i 1883 købte Bygningerne for ca. 7000 Kroner.

I Aarene mellem 1881—85 lod Amtet foretage Ombygninger og Udvidelser saaledes, at det nuværende firkantede Kompleks fremstod. Bygningen stod færdig til Brug for Navigationsskolen i 1705, men denne flyttedes i Decbr. 1727 til København. Bygningen blev derefter i 10 Aar benyttet som Bolig for flere Embedsmænd. I 1737 fattede Regeringen den Beslutning, at omdanne Huset til et Arbejds- (Manufaktur) og Tugthus. Uheldige Familiemedlemmer (endog Hustruer) kunde af Fædrene anbringes her. I 1740 aabnedes Anstalten og fik straks 40 Beboere, baade Mænd og Kvinder. Ved Plakat af 8 April 1771 ophævedes Adgangen til privat Internering. Lidt efter lidt gaar saa Tugthuset over til at blive Sindssygeanstalt. (En „uægte“ Prinsesse tilbragte 35 Aar af sit Liv i Møens Tugthus. Hun havde mange Navne, kaldtes Frøken Anna, Sofie, Magdalene, Frederikke, Ulricka). Ved Tronskiftet 1766 traadte hun frem med Krav om, at anerkendes som Barn af Chr. 6 og Fyrstinden af Ostfrisland, Dronningens Søster. Som Medhjælper havde hun en norsk Student Kirkhof. Den 26 Septbr. 1851 overleveredes Bygningen til Brug som „Den møenske Daareanstalt“. I Forhandlingsprotokollen findes Betegnelsen „Sindssygeanstalt“ første Gang brugt den 20 April 1886.

VIGGO VALENTIN CARL CRUSE, Læge

f. 25 Juli 1862 i Maribo, S. af Købmand, Konsul Herman Viggo Bang Cruse og Hustru Caroline Adolphine f. Cordea, g. 1893 med Anna Margrethe Wandler, D. af Oberstløjtnant Wandler. Student fra Roskilde 1880, Embedseksamen med laud 1889, ved Kommunehospitalet fra Oktober 1889 til November 1890, praktiserende Læge i Stege siden Januar 1891, Læge ved det kommunale Sygehus fra April 1894 til December 1903, konst. Læge ved Sindssygeanstalten og Amtssygehuset fra August til December 1903, konst. Distriktslæge fra August til November 1903, Læge ved Amtssygehuset fra Januar 1904 til Juli 1926, ved Sindssygeanstalten siden Jan. 1916.

SIMON CHR. SØREN HEMPEL, Overlæge

f. 9 Maj 1890 i Kolding, S. af Kredslæge I. C. Hempel og Hustru Frederikke f. Clausen, g. 1927 med Anna Borgstrøm, D. af Skibsmægler B. fra Karlstad, Sverrige. Embedseksamen 1917 med laud. Ansat ved Odense Sygehus, Prof. Rovsings Klinik, Skt. Hans Hospital, Turnuskandidat paa Bispebjerg, Sundby

og Kommunehospitalet, Reservelæge ved Kolding Sygehus fra 1921—26, Assistent ved Hjemmet for Vanføre, anerkendt Specialist i Kirurgi, Juni 1926 Overlæge ved Præstø Amts Sygehus i Stege.

HENRY JENSEN, Sygehusinspektør

f. 19 Marts 1894 i Horsens, S. af Husejer Jeppe Jensen og Hustru Blenda f. Johanson, g. med Anna K. M. Clausen. Fuldmægtig i Randers ved Forsørgelsesvæsenet, Sekretær ved Værgeraadet samme Sted fra 1924—28, Sekretær for Amts Værgeraadsforeningen, Sygehusinspektør ved Stege Sygehus siden 1 September 1928.

ASTRID POULSEN,
Oversygeplejerske

f. 5 September 1891 i Viborg, D. af Fuldmægtig Chr. Petersen og Hustru Anna f. Michaelsen. Uddannet ved Aarhus Sygehus, Assistent ved Operationsstuen fra 1916—27, ansat ved Nykøbing Sj. Sindssygehospital og ved Fødselsstiftelsen i Aarhus, siden 1 November 1927 Oversygeplejerske ved Stege Sygehus.

EMMA KATRINE NIELSEN,
Økonoma

f. 21 August 1895 i Stokke-
mark, D. af Landmand Lud-
vig Nielsen og Hustru Ane
Grethe. Uddannet paa Rigs-
hospitalet, Assistent paa
Aabenraa Sygehus, siden 1
Januar 1926 Økonoma ved
Stege Sygehus.

STEGE HAVN

Stege Havn er af ældgammel Dato, men først efter en gennemgribende Forandring og Forbedring, foretaget i Begyndelsen af det 19 Aarhundrede, er det, at Havnen egentlig faar Betydning. Den gamle Indsejling gennem Ulvshaleløbet, der paa fornævnte Tid var saa godt som ufarbar, erstattedes med nuværende Indsejling, mellem Nyord og Degneholm, den betydeligste Udvidelse skete, ved Inddæmning af et Areal af Stege Landsogns Grund, beliggende Vest for Byen, senere blev her anlagt en Stenmole, ca. 160 Meter lang, denne afgrænser et særligt Bassin, den saakaldte Sukkerhavn.

I Aaret omkring 1897—98 erhvervede Havnen en Grund Øst for Stor-Broen, atter omkring Aaret 1909, foretoges der en betydelig Forbedring af Havnen, og der anlagdes en ny Havn Nord for den gamle Havn, men i Forbindelse med denne, samtidig opførtes der en ny Havnebygning. I Aaret 1915 lod Havnen bygge en Ophalerbedding, der kan optage Skibe paa indtil 250 Tons. Havnens Dybde er ca. 4 Meter. Paa Nordhavns Nordmole findes et fast Fyr (rødt) ligeledes findes der et paa Sydmolens Hoved (grønt) fra Havnen er der daglig Dampskibsforbindelse mellem Kallehave og Stege.

STEGE BYS LYSTANLÆG

Stege By er den eneste danske By, der har bevaret de gamle Fæstningsanlæg fra den senere Middelalder i nogenlunde uskadt Stand, paa disse Fæstningsvolde er det, at Byen i Aaret 1894, efter Plan af Gartner Jensen, lod anlægge Lystanlægget „Skydevænget“.

De gamle Voldgrave er nu udtørrede, og beplantet op langs Skraaningerne paa den lave Jordvold, indenfor Graven har der i forrige Tider rejst sig en Bymur, med flere Taarne, samt 3 Byporte, af disse er endnu i vor Tid een tilbage, Mølleporten, antagelig stammer denne fra det 15 Aarhundrede, og staar da i vor Tid, som en af de bedst bevarede gamle Byporte i Landet.

Byporten er opført af Munkesten, sat i Munkeskifte med Baand af Kridtsten, over den rundbuede Byport har Taarnet 3 Stokværk, i de øverste Stokværk er Skydeskaar mellem blindingsprydede Tinder. I Aarene omkring 1870 paatænkte Byraadet, at lade Taarnet nedbryde, men det blev ikke til Virkelighed. I Aaret 1895 blev det fredet og senere istandsat, i Aaret 1902 lod Nationalmusæet det restaurere.

STEGE RAAD-, TING- OG ARRESTHUS

Det tidligere Raadhus laa modsat det nuværende Raadhus og var opført i Aaret 1742 og bestod af en Bygning opført i et Stokværk. Det nuværende Raadhus opførtes i Aaret 1853—54 efter Tegning af Arkitekt M. G. Bindsbøll. Bygningen er opført af røde Mursten i 2 Stokværk, paa Facadens Midte er et Taarn med et Kuppelformet Tag, Bygningens Gavle er prydet med takkeformede Forsiringer, foruden Tingstue findes i Bygningen Lokaler for Politiet, Arrestforvarerens Bolig m. m., samt Arrester til 12 Arrestanter.

ANDREAS B. RICHTER,
Dommer, R. af D.

f. 21 Maj 1861 i Slagelse, S. af Sognepræst I. C. Richter og Hustru Nielsine f. Faaborg, g. 1890 med Ellen Thomsen, D. af Geheimekonferensraad, Professor Thomsen. Student fra Sorø 1880, cand. jur. 1886, Byfogedfuldmægtig i Horsens 1889, Borgmester, By- og Herredsfoged i Stege 1913, Dommer i Stege Køb-

stad og Møns Herred fra 1919, Folkevalgt Borgmester i Stege 1919—25, Medlem af Direktionen for Møens Spare- og Laanekasse af 1827, Formand for Bestyrelsen for A/S. Kryollt- Mine- og Handels- Selskabet og Medlem af Direktionen for Kallehave—Banen, Formand for Møens Turistforening fra 1913—19.

OLAF BÆRENTZEN,
Dommerfuldmægtig

f. 16 September 1894 i København, S. af Amtmand, Landsretsdommer Bærentzen, R. af D., DM., og Hustru f. Kock, g. 1920 med M. K. Bojesen, Rødkilde. Cand. jur. 1918, Herredsfuldmægtig 1918—19, Dommerfuldmægtig 1919, Formand for Stege Tennisforening, i Bestyrelsen i Stege Motorklub, Formand

for Landboernes Ejendom i Stege, Medstifter og Bestyrelsesmedlem i Møens Dagblad, Formand for Den Personlige Friheds Værn Stege Afdeling, Formand for Værgeraadet.

ALDERDOMSHJEMMET

Hjemmet er oprettet af Konsul Hage og Hustru i Aaret 1871, dets Bygning er beliggende i Raadhusgades Forlængelse.

Ifølge Stifternes Bestemmelse, skulde der paa dette Hjem optages fattige Pigebørn, og disse skulde her have deres Forsørgelse, der var Plads til 12 Piger.

I Aaret 1922 nedlagdes Børnehjemmet, Bygningerne indrettedes til Alderdomshjem, Hovedbygningen udvidedes, der er Plads til 22 Personer. Bestyrerinde er Frk. WULFF.

MARTHA MAGDA WULFF, Bestyrerinde

f. 14 Marts 1893 i Svendborg, D. af Cigarfabrikant C. Wulff og Hustru Ernstine f. Andersen, ugift. Sygeplejeuddannet, Assistent ved Svendborg Alderdomshjem fra 1915—18, i Kerteminde fra 1922—25, Bestyrerinde ved Stege Alderdomshjem siden 1925.

HAGES STIFTELSE OG KLOSTRET

Stiftelsen oprettedes af Konsul Alfred Hage, død 1872.

Bygningen opførtes i Aaret 1865, i denne er 8 Lejligheder, alle er at betragte som Friboliger for Livstid, for Enker eller ugifte Kvinder, fortrinsvis af Legatstifterens Familie.

HAANDVÆRKERFORENINGENS STIFTELSE

Denne Stiftelse raader over 2 Ejendomme, een i Raadhusgade, opført i Aaret 1873, med 5 Friboliger, og een i Nygade, opført i Aaret 1896.

Opførelsessummen for denne var ca. Kr. 17.000, her er 8 2-Værelses Lejligheder.

Begge Bygninger tjener til Beboelse for trængende Haandværkere og disses Enker.

GAS-, VAND- OG ELEKTRICITETSVÆRKET

Stege By fik allerede i Aaret 1866 eget Gasværk, dette laa ved Peblingerenden, nuværende Gasværk opførtes i Aaret 1910, og er beliggende paa Stege Mark Nord for Byen, det kostede ca. Kr. 150.000 at opføre.

Vandværket anlagdes i Aaret 1903, paa Lohmannsvej, Opførelsen af samme beløb sig til ca. Kr. 120.000.

Elektricitetsværket er opført i Aaret 1912, og er beliggende i Dragestræde, Anlægs-summen var ca. Kr. 152.000, i Aaret 1916 udvidedes Værket, denne Udvidelse kostede ca. Kr. 63.000.

STEGE POSTHUS

Stege Posthus var i forrige Tider i den saakaldte Hagensgaard, Ejendommen ejedes af den tidligere Postmester.

Postvæsenet købte Ejendommen af Postmester Bylow, i Aaret 1925 solgte Postvæsenet Ejendommen til den nuværende Ejer, og lod opføre nuværende Posthus. Nuværende Postmester er K. C. F. ANDERSEN.

Under Posthuset hører Postekspeditionen i Askeby, her var før Posthus, samt 3 Brevsamlingssteder nemlig: Kulby, Damslunde og Hjertager.

Personalet bestaar af 4 Assistenten, 1 Kontorist, 3 Postbude, 15 Landpostbude og en Baadpost til Nyord.

KNUD CHR. FREDERIK ANDERSEN, Postmester

f. 17 August 1871 i Bogense, S. af Hotelejer Frd. Andersen og Hustru Katrine f. Knudsen. Ansat ved Postvæsenet, Elev 1 September 1888, Assistent 1897, Postmester paa Fejø fra 1917—26, siden 1 Maj 1926 Postmester i Stege, Revisor i Møens Spare- og Laanekasse af 1827.

STEGE SKOLEVÆSEN

Endog før Reformationen har der været Latinskole i Stege. Den ophørte vistnok en Tid, men nævnes igen 1537, og havde da en Rektor og en Hører. Skolen laa Sydvest for Kirken og havde sin Blomstringstid omkring 1675, men blev nedlagt 1697 — egentlig til Fordel for en paatænkt dansk Skole. Denne kom dog ikke, men derimod indrettedes 1701 en Navigationsskole, der 1705 fik sin egen Bygning (senere Møens Daareanstalt), Navigationsskolen overtog i Stedet for den paatænkte danske Skole Latinskolens Midler, der i 1727, da Navigationsskolen flyttedes til København, beløb sig til 20.000 Rdl. I nogle Aar beboedes nu Bygningen af Embedsmænd, men omdannedes 1743 til Tugt- og Ar-

bejdshus. Efter Latinskolens Ophævelse har der sikkert fundet Undervisning Sted i dennes tidligere Bygning, vistnok først som lærd Skole og senere som Skole for Borgernes Børn, i alt Fald ved man, at „det gamle Skolehus“, der forøvrigt eksisterer endnu og skal være Byens ældste Hus, repareredes 1729, og at „den gamle Skolebygning ved Kirken var bleven for lille til ca. 200 Børn“, hvorfor Skolen (først Borgerskole, saa Borger- og Realskole og nu kommunal Realskole) 1818 indrettedes i Møllegade, nuværende Storegade, i en Bygning, der er skænket Stege til offentligt Brug af Godsejer J. B. Resch af Nordfeld. Denne Skole, der havde tre Undervisningsstuer, ombyggedes 1856—57, saaledes at der blev 5 Skolestuer med Bolig til 4 Lærere, hvoraf Førstelæreren tillige var Kateket. Efter ny Ombygning 1921—22 findes der her 6 Klasseværelser og Fysiklokale samt Bolig for Overlæreren. Skolen, der fra 1903 har Eksamensret til Præliminæreksamen, har 2 Underklasser og 4 Realklasser, det er en Betalingskole, men mindst $\frac{1}{3}$ af de indenbys Elever i de egentlige Realklasser har Friplads. Skolen har Sommereksamen. — Er Oplysningerne om Skolen for „Borgernes Børn“ ringe, er de endnu ringere med Hensyn til Undervisningen af „Almuens Børn“. Disse har engang maattet nøjes med Katekiseringen i Kirken og „Sommerskolen paa Præstens Ager“, en Skole, der som Navnet antyder, kun holdtes om Sommeren. Hvornaar den egentlige Almue- og Friskole indrettedes i en Bygning ved Kirken med Indgang fra Storegade, kan ikke oplyses, men i 1866 berettes, at denne Skole, der var gammel og brøstfældig, havde 1 Lærer og 1 Lærerinde. 1890 flyttedes Skolen til Nybygningen i Nygade, hvor der indrettedes 4 Klasseværelser — nu er der 7, saaledes at hver Klasse har sit eget Klasseværelse, og omtrent samtidig byggedes en udmærket Gymnastiksal. Skolen benævnes nu Borgerskolen og har 7 fremadskridende Klasser med Fællesundervisning. Skoleaaret gaar fra April til April.

Foruden de kommunale Skoler findes der en Privatskole. Fru Hardts Skole — der forbereder til Optagelse paa Stege Realskole.

Lærerpersonalet, der ansættes ved Stege kommunale Skolevæsen, bestaar af 1 Overlærer, 6 fast ansatte Lærere, hvoraf en tillige er Kantor, 3 fast ansatte Lærerinder og 1 Timelærerinde.

AXEL LAURIDS ANDERSEN LANGE, Overlærer

f. 19 September 1888. Lærereksamen fra Blaagaard 1909, Præliminæreksamen, Tillægseksamen i Tysk og Engelsk, Aarskursus, flere Sprogkursus, Hjælpelærer i Unnerup fra 19 Juni 1909 til 1 August 1910, Andenlærer i Hedensted fra 1 August 1910 til 1 Marts 1913, Lærer ved Aaby købstadmæssigt ordnede Skolevæsen (ved Aarhus) fra 1 Marts 1913 til 1 Maj 1921, Lærer ved Vejle kommunale Mellem- og Realskole fra 1 Maj 1921 til 1 Maj 1928, fra 1 Maj 1928 Overlærer ved Stege kommunale Skolevæsen.

FORBEREDELSESSKOLE TIL STEGE KOMMUNALE REALSKOLE

Skolen blev stiftet som privat Pigeskole 1 September 1886 af Fru Hedevig Hardt. Efter Oprettelsen af den kommunale Realskole i Stege 1902 gik den efterhaanden over til at blive Fællesskole og Forberedelsesskole til Realskolen.

Fra 1921 optoges Fru KAREN HARDT som Medbestyrerinde af Skolen.

KAREN KRISTINE HARDT, Skolebestyrerinde,

f. 5 August 1887 i Everdrup, D. af Malermester J. Chr. Jørgensen og Hustru f. Lauridsen, g. 1912 med Repræsentant J. N. Hardt, overtog i Aaret 1928 Ledelsen og Skolen efter Fru Hedevig Hardt.

MØENS FOLKEBIBLIOTEK

Ved Efteraarsmødet paa Rødkilde Højskole i 1897 indlededes de første Forhandlinger om Dannelsen af en Læseforening for Møen, idet to Mænd med Forstander Andersen som Formand blev valgt til at arbejde for Sagens Realisation.

I Løbet af et Aar blev „Møens Læseforening af 1898“ stiftet. Dens Formaal var, at give Møenboerne let og billig Adgang til god underholdende og

oplysende Læsning. For Medlemmernes Bidrag skulde der købes en Bogsamling, med Stade i Stege, og endvidere med Udlaan i de Kommuner, der kunde samle et tilstrækkeligt Antal Interesserede. Medlemsantallet var til at begynde med 267, men det dalede langsomt, indtil det i 1904—05 var 150.

I Mellemtiden har Bestyrelsen ligget i Underhandlinger om et helt nyt Projekt. I 1901 var der blevet nedsat en Komite, som skulde arbejde paa Oprettelsen af et møensk Musæum og Bibliotek, idet daværende Frihavnsdirektør C. D. Hage havde tilbudt Komiteen Byggegrund til den projekterede Fællesbygning. Imidlertid strandede alle Forhandlinger, da man ikke mente, at man blandt den møenske Befolkning, kunde skaffe tilstrækkelige Midler til Veje til Formaalet.

I 1905 rejste Forstander Andersen fra Øen, og Murermester Fr. Jensen valgtes til Formand. Man forsøgte et nyt Opsving, men Midlerne var stadig utilstrækkelige og Medlemstallet svingede saaledes, at Biblioteket igennem en Række Aar førte en ret stille Tilværelse. I 1915 flyttede Biblioteket, som hidtil med Afbrydelser havde haft til Huse hos Bog- og Papirhandler Frøken Thomsen, til Musæumsbygningen, hvor det fik et særskilt Lokale. Bøgerne blev katalogiseret og Katalog trykt.

I de følgende Aar, hvor der i det hele taget agiteredes stærkt for Bibliotekssagen, kom der ogsaa Røre i Sagen her. Læseforeningen skifter Karakter. I 1919 bliver Møens Folkebibliotek, som nu er dets officielle Navn, en selvejende Institution med Støtte af Amt, Kommune og Stat. Dets Virksomhedsomraade er Møen med Nyord. „Læseforeningen af 1878“ vedbliver at bestaa, men dens Formaal er nu kun at støtte Møens Folkebibliotek i dets Bestræbelser for, at udvikle et frit og offentligt Bibliotek, og yde det økonomisk Støtte. Samme Aar blev Fr. Jensen Bibliotekar og Lærer P. Vedsted, Hegnede, Formand for Biblioteket.

De stedlige Tilskud øgedes betydeligt, og ved Bibliotekslovens Gennemførelse skabtes der faste Rammer om de offentlige Biblioteker. Man arbejdede videre paa, at samle alle Kommuner under eet med Hovedbiblioteket i Stege, og i 1923 lykkedes det den nye Bibliotekar, T. Allingham, at indarbejde et System, hvorefter hele Øens Befolkning kan faa Gavn af Biblioteket.

Imidlertid øgedes Bogbestanden, samtidig med at Laanernes Antal steg, nye Muligheder for Udvidelse maatte derfor tages under Overvejelse. Det lykkedes omsider at faa dertil egnede Lokaler i Stueejligheden i „Hagés Gaard“, hvor Biblioteket rykkede ind

„Hages Gaard“ i Stege.
(Folkebiblioteket har til Huse i Stueetagen).

i Sommeren 1929. Der er her en Læsestue og et rummeligt Udlaanslokale, som i hvert Fald foreløbig giver god Plads for dets ca. 7000 Bind.

Læsestuen er iøvrigt det samme Lokale, der i den gamle Købmandsgaards Velmagtsdage gjorde Tjeneste som Kontor for Chr. Fr. Hage, og hvorfra Marstrand har taget Motivet til sit Maleri — nu paa Nisaagaard — det Billede, der efter Traditionen bærer Underskriften: „Maa jeg laane de to brune Heste“.

BØRNEASYLET

Dette er oprettet i Aaret 1838, ved frivillige Bidrag fra Byens Borgere. Bygningen, der er beliggende i Dragestræde, blev af Foreningen erhvervet i Aaret 1842, og indrettet til Asyl, saaledes at der kunde optages indtil 30 Børn.

STEGE ROKLUB

Efter at der gennem Artikler i Stege Bys Aviser, og efter at en Kreds af Rosportsinteresserede havde tilsagt denne Tanke deres Støtte, blev det paa et Møde den 30 Marts 1925 vedtaget at stifte „Stege Roklub“. — I Begyndelsen arbejdedes der under meget vanskelige Forhold med 2 gamle Baade i en Klasse, og paa Trods af, at der fra Bestyrelsens og dennes Formand Hr. Toldforvalter Egebergs Side, arbejdedes energisk for at skaffe Klubben et Baadehus, lykkedes dette ikke. I 1927 skiftedes Formand, da Toldforvalter Egeberg forflyttedes, hans Efterfølger blev Hr. Bogtrykker TOMMERUP, men først i Sæsonen 1928 lykkedes det, at faa opført et Baadehus paa en af Stege Havneudvalg anvist ganske ideel Plads, siden da har Klubben haft Fremgang og i Sæsonen 1929 er der arbejdet ualmindeligt godt.

STEGE TENNISFORENING

Foreningen er stiftet den 28 April 1913. Særlig virksom ved Starten var daværende Herredsfuldægtig Hammerich. Foreningen har nu 2 Baner og ca. 60 Medlemmer. Foreningen staar i Sjællands Lawn-Tennis Union, men har først det sidste Aar deltaget i Turneringerne. Foreningens Formand er Hr. Dommerfuldmægtig O. BÆRENTSEN.

MØENS MOTORKLUB

Denne Klub stiftedes i Aaret 1922, den 21 Marts, blandt de Mænd, der var særlig interesserede for denne Sag, skal nævnes Ingeniør P. Libst.

Klubben har i de svundne Aar sørget for Opstilling af Vejtvavler m. m., ligesom den ved økonomisk Støtte har ydet ikke saa lidt til Forbedring af Vejene m. m.

Hvert Aar afholdes der Motorløb af forskellig Art. Klubbens Reserve-Fond udgør ca. 3000 Kroner. Medlemstallet ca. 100.

Foreningens Formand er Sagfører KÜHL f. 23 Juli 1889, g. 1917 med E. E. Kaufmann. Sagfører i Stege siden 1919. Sparekassebogholder siden 1919. Formand for Møens Motorklub siden 1929.

STEGE SKYTTEKREDS

I Aarene efter den ulykkelige Krig 1864, opstod der rundt om i Landet en Skytte- og Gymnastik Bevægelse, vel nok paa Grundlag af den Stemning Krigen affødte.

Under disse Forhold opstod i Aaret 1866 Møens Skytteforening under Navn: „Marienborg-Riffelskytteforening“ med Hofjægermester Tutein som Formand. I samme Periode samledes der i Stege By en Del Skytter, disse sluttede sig senere til ovennævnte Riffelskytteforening.

I 1868—69 skete der indenfor Foreningen væsentlige Forandringer, ny Bestyrelse valgtes, Formand blev Prokurator Ulrich, samtidig skiftede Foreningen Navn til Stege Skytteforening.

Af forskellige Formænd skal nævnes: Farver Stamp 1873—76. Slagtermester Olsen 1879—85. Gartner Jensen 1885—1915, under hans Formands Periode vokser Foreningen, og bliver mere fast i sine Former.

Kgl. Vejer og Maaler Pedersen, Formand fra 1915—27, siden da nuværende Formand Maskinmester THEISEN, som da i ca. 20 Aar havde staaet i Foreningens Bestyrelse.

Kredsens Faner har sin egen Historie, saaledes indviedes i Aaret 1877 den første Fane, i Aaret 1900 den anden og endelig den nuværende smukke Silkefane indviedes i Aaret 1928. Fanen er en Gave fra Kredsens Damer. Kredsens udmærkede Skytter har saaledes vundet 49 Faneplader, deraf er de 41 Første-Præmier. 14 Gange har Kredsen været Indehaver af Vandrekranzen. Man forstaaer at Kredsens Fanestang med de mange Præmieplader er et værdigt Trofæ for Kredsen.

LENDEMARK SYGEPLEJEFORENING

Foreningen stiftedes i Aaret 1907, som Sogne Sygeplejeforening paa privat Initiativ, Medlemstal ca. 150, det kommunale Tilskud andrager aarlig 400 Kr. Foreningen raader over et Legat, Fru Hansens Legat af Nybøllegaard. Formand Fru MARGRETE ANDERSEN, Kasserer Arbejdsmand SOFUS PEDERSEN.

CARL THEISEN,
Maskinmester

f. 21 Februar 1885 i Stege, S. af Vejassistent G. L. T. og Hustru Othelia f. Flitner, g. 1919 med Anne Pedersen. Bestyrelsesmedlem i Stege Skyttekreds siden 1909, Formand siden 1927, Maskinmester ved Firmaet Carø siden 1912.

MARGRETE CHRISTINE ANDERSEN,
Frue

. 2 September 1887 i Elmelunde, D. af Arbejdsmand N. P. Rasmussen og Hustru Mætte K. Rasmussen, g. 1915 med Jørgen L. Andersen, Repræsentant. Formand for Lendemark Sygeplejeforening siden 1915.

STEGE BYS SYGEKASSE

Stiftet den 29 Marts 1862 paa Stege Raadhus, og ikke blot af Smaafolk, idet Medlemslisten viser Navne som den kendte Byfoged Hother Hage og Pastor Bojsen.

Sygekassens Medlemstal ved Stiftelsen var 43, dens første Formand var Malermester Ladhoff.

Først var der kun mandlige Medlemmer, senere ogsaa Kvinder, og i Tidens Løb gennemgik Sygekassen de Omskiftelser, der vel nok er fælles for de fleste, for i 1893 at blive statsanerkendt og derefter faa de dermed følgende Andele og det dermed følgende Besvær og Kontrol.

Kassens lille Omraade — kun Stege By — og det, at et Par Landkommuner ogsaa har Medlemmer i Byen, sætter en Grænse for Sygekassens Størrelse. Dens Medlemsantal ved sidste Opgørelse var 360 Medlemmer. Dens Formue beløber sig til et Beløb af: Kr. 8076, Statsstilskud: 2080, ialt Kr. 10.156. I direkte Sygehjælp udrededes sidste Aar Kr. 8160.

Sygekassens Bestyrelse bestaar af 5 Medlemmer, Sygekassen er for Tiden uden Formand, dens direkte og økonomiske Ledelse er siden 1912 varetaget af Forretningsfører Sadelmager HOLCK, Stege.

HANS WILLIAM HOLCK,
Saddelmagermester

f. 8 Januar 1873 i København, S. af Snedkermester J. L. H. og Hustru Anna Katrine f. Djørup, g. 1907 med Marie Katrine Christensen. Kasserer og Forretningsfører for Sygekassen siden 1912, Revisor i Møens Bank. Medlem af Ligningskommissionen, Etablerede sig i Stege i Aaret 1909.

PEDER CHR. JØRGENSEN,
Bødkersvend

f. 30 Juni 1874 i Vordingborg, S. af Bødkermester P. J. og Hustru Marie Sofie f. Andersen, g. 1912 med Anna Sofie Frederikke Clausen. Bestyrelsesmedlem i Sygekassen siden 1912, i en Periode Bestyrelsesmedlem i Svendeforeningen og Kontrahent ved samme.

STEGE SVENDEFØRENING

Stiftet i Aaret 1887 den 2 Oktober, som en Hjælpeforening for Haandværkssvende under alle Fag, det er dog kun i Sygdomstilfælde at Foreningen yder Hjælp.

Foreningen, der om faa Aar kan fejre sit 50 Aars Jubilæum, har gennem de mange Aar været Byens Haandværkssvende til stor Nytte og økonomisk Hjælp. Formand er Faktor E. HANSEN, Sekretær Maskinarbejder M. WIVEL.

EIGIL DARMER HANSEN,
Faktor

f. 25 September 1898 i Lenmark pr. Stege, S. af Skrædermester R. M. T. Hansen og Hustru Marie f. Darmer. Tidligere Formand og Kasserer for Typografernes Afdeling i Stege, nuværende Formand for Stege Svendeforening og Stege Sejlförening.

HENRY MARIUS EMIL WIVEL
Maskinarbejder

f. 28 Februar 1902 i Lendemark, S. af Maskinarbejder A. W. og Hustru Margrete f. Jacobsen g. 1924 med Ketty Bodil Marie Smedegaard. Bestyrelsesmedlem i Socialdemokratisk Ungdomsforening, Bestyrelsesmedlem i Haveforeningen Blegdammen, Sekretær i Stege Svendeforening siden 1927.

STEGE FOLKEFORENING

Stiftet i Aaret 1872 den 31 December, under Navn: Stege virkelige Folkeforening, dens første Formand var Brænderslev.

I sin Begyndelse var denne Forening af betydelig Karakter og Styrke indenfor Stege By, for saavel Borgerskabet som Bystyret, dens Indflydelse paa og ved de i Byraadet tagne Bestemmelser var af stor Betydning, denne ret enestaaende politiske Styrke bevarede Foreningen til sidst i 90erne.

Mere og mere taber den sin Styrke og Autoritet, og som Foreningen kendes i vore Dage er den nærmest af selskabelig Karakter, Medlemstallet andrager ca. 450, i vor Tid afholder Foreningen forskellige Sammenkomster og Udflugter, alle af selskabelig Form.

Men trods dette Tilbagetog er Foreningen dog af stor historisk Interesse, og minder om svundne Dage i Byens Historie. Formand er Barbermester CHR. C. NIELSEN.

MØENS FISKERIFORENING

Stiftet i Aaret 1895 som en Afdeling under Dansk Fiskeriforening.

Foreningen tæller ca. 70 Medlemmer og har til Formaal at varetage Fiskernes Interesser og er saaledes nærmest at betragte som en faglig Forening. Formand er Fisker CORNELIUS JENSEN.

CHRISTIAN CHARLES NIELSEN,
Barbermester

f. 3 April 1887 i Stege, S. af Ølhandler H. Chr. N. og Hustru Marle f. Pedersen, g. 1911 med Valborg Johansen. Etablerede sig i Stege i Aaret 1910, Formand for Stege Folkeforening siden 1928.

JENS PEDER CORNELIUS JENSEN,
Fisker

f. 31 Oktober 1886 i Lendemark. S. af Fisker N. P. Jensen og Hustru Kristine f. Andersen, ugift. Formand for Møens Fiskeriforening siden 1919, Bestyrelsesmedlem i Møens Fiskesalgforening, Bestyrelsesmedlem i Stege Sejlforening siden 1922.

STEGE SEJLFORENING

Oprindelsen til denne Sportsforening føres tilbage til omkring 90erne, idet der dengang stiftedes en Sejlforening, som dog allerede i Aaret 1916—17 atter ophæves.

I Aaret 1922 den 30 Juli stiftedes nuværende Forening, som en Rekonstruktion af den gamle Sejlforening.

Foreningen har ca. 70 Medlemmer med ca. 30 Baadeejere, aarlig afholdes der Kapsejlad, Foreningen har erhvervet sig flere Præmier. Formand er Faktor E. HANSEN, Næstformand Borgmester H. P. HANSEN, Kasserer Maskinassistent OTTO JENSEN.

SVEND BARNHOLDT HANSEN,
Fiskeexportør

f. 14 Juli 1903 i Stege, S. af Fiskeexportør A. Barnholdt Hansen og Hustru Anna f. Johansen, g. 1929 med Olga Schultz. Overtog 1929 Faderens Virksomhed, Bestyrelsesmedlem i Stege Sejlføring siden 1922.

OTTO HENRIK JENSEN,
Maskinassistent

f. 13 Oktober 1895 i Lendemark, S. af Arbejdsmand Chr. J. og Hustru Marie f. Larsen, g. 1925 med Jensine Nielsen. Bestyrelsesmedlem i Stege Sejlføring siden 1922, do. i Lendemark Sygeplejeføring siden 1928.

STEGE HAANDVÆRKER- OG SØMANDSFORENING

Stiftet i Aaret 1879 den 15 Marts, nærmest som en Hjælpe- og Sygeføring med Begravelseskasse, og Føringen var i forrige Tider en af Byens største selskabelige Føringer, der lod afholde Fester, Teater m. m., i vore Dage er den af mindre Betydning, og dens Medlemstal er svundet en Del ind, hvad vel nærmest maa ses paa Baggrund af de mange nye specielle Føringer, der i vor Tid er oprettet, dog syntes det, som der nu atter er en Fremgang at spore. Formand er Farvehandler J. JENSEN, Næstformand Detailhandler P. HENRIKSEN, Bestyrelsesmedlem Handelsgartner FR. HANSEN.

ARBEJDERNES RADIOKLUB

Klubben stiftedes i Aaret 1927 den 18 Febr. og staar i Tilslutning til Arbejdernes Radioklub for Danmark.

Klubben afholder Møder med Foredrag om Radio-Teknik m. m., forskellige Demonstrations Apparater haves til Raadighed, Klubbens Konsulent er Installatør Balle, Stege, Medlemstallet er ca. 160.

Formand Fyrbøder O. JENSEN, Kasserer Repræsentant ARNTOFT, Konsulent Installatør BALLE.

JENS CHR. JENSEN,
Farvehandler,

f. 22 August 1888 i Damsbolte, S. af Gaardejer Frederik J. og Hustru Bodil Stine f. Rasmussen, g. 1913 med Karen Jørgensen, d. 1925, g. 1928 med Margerit Sorring. Uddannet Maler, overtog i Aaret 1927 Nymanns Farvehandel i Stege, Formand for Stege Haandværkerføring og Sømandsføring siden

1928, samt for Stege Sangkor, og for Stege Svendeføring fra 1917—25.

PEDER VILHELM HENRIKSEN,
Detailhandler

f. 9 Juni 1868 i Nyord, S. af Sømand Jens H. og Hustru Karen Marie f. Pedersen, g. 1894 med Hanne Sofie Svendsen, død 1914. Etablere Detailhandelen i Stege 1920, Restauratør i Stege fra 1904—19, Øltapper fra 1898—1904, Næstformand i Stege Haandværker- og Sømandsføring siden 1925.

FREDERIK FERDINAND HANSEN,
Handelsgartner

f. 24 Februar 1872 i Lendemark, S. af Niels H. og Hustru Kristine f. Jørgensen, g. 1895 med Anna Chr. Vilhelmine Andersen. Etablerede sig i Lendemark 1895, købte Gartneriet 1898, Bestyrelsesmedlem i Stege Haandværker- og Sømandsforening siden 1928.

OSKAR EWALD ARENTOFT,
Repræsentant

f. 17 Juli 1888 i København, S. af Malermester Lars A. og Hustru Johanne f. Larsen, g. 1913 med Katrine Hollænder. Repræsentant for Nordisk Livsforsikringsselskab af 1897, Bestyrelsesmedlem i Skytteforeningen siden 1916, Kasserer i Arbejdernes Radio-klub siden 1919.

ARNER JENSEN BALLE,
Installatør

f. 8 April 1896 i Silkeborg, S. af Hestehandler Chr. B. og Hustru Karen M. f. Rasmussen, g. 1922 med Kristine Jeppesen. Etableret i Stege 1920 som Installatør, udvidet i 1924 med Forretning, Bestyrelsesmedlem i Møns Motor Klub siden 1928, Konsulent for Arbejdernes Radio-klub siden 1928.

LAURITZ OLUF JENSEN,
Fyrbøder

f. 23 Februar 1891 i Sønderby, g. 1912 med Marie Gram. Formand for Arbejdernes Radio-klub siden 1928.

NIELS PEDER VILLNER,
Arrestforvarer

f. 3 Marts 1866 i Vium, S. af Parcellist Peder Nielsen og Hustru Nicoline f. Pedersen, g. 1897 med Katrine Johansen. Sergent 1892, Oversergent 1898, udtraadte af Hæren 1913, 16 Aars Hæderstegn, Arrestforvarer i Stege siden 28 Februar 1913, Politibetjent siden 1917, Pantefoged, Medlem af Værgeraadet.

CHRISTIAN EMIL ESTRUP,
Skattesekretær

f. 22 Marts 1868 i Stege, S. af Skomagermester J. P. Petersen og Hustru Laura f. Brinck, g. 1893 med Fanny Henriksen, Kasserer for De Danske Forsvarsbrødre siden 1903, i en Periode Sygehus-inspektør.

O. C. BERNH. THEODOR PEDERSEN HOLMEN, Amtsforvalter

f. 8 Februar 1872 i Viborg. Assistent ved Svendborg Amtstue 1886, anden Fuldmægtig sammesteds 1893, første Fuldmægtig ved Ebeltoft Amtstue 1895, 1920 udnævnt til Amtstuefilialbestyrer i Nykøbing Sj. og Skovkasserer for Odsherred Skovdistrikt, 1925 udnævnt til Amtsforvalter for Møens Amtstuedistrikt, fra 1899—1920 Forligsmægler i Ebeltoft, 1923—26 Forligsmægler i Nykøbing Sj., fra 1915—20 Regnskabsfører og Kasserer for Tuberkulosehospitalet og Sygehusene i Ebeltoft, fra 1908—21 Revisor for Sparekassen for Ebeltoft By og Omegn, fra 1900—19 Formand for Ligningskommissionen i Ebeltoft, fra 1901—08 Revisor for Ebeltoft—Trustrup Jernbane.

VALDEMAR GEORG NIELSEN, Lods

f. 27 August i Nyord, S. af Lods Karl Nielsen og Hustru Kristine f. Sørensen, g. 1914 med Annette Sørensen. Lods i Nyborg 1915—17, Lods i Nyord 1917—25, siden 1925 Lods i Stege.

JØRGEN MAGNUS HANSEN, Mægler,

f. 6 August 1853 i Kalundborg, S. af Telegrafbestyrer P. E. H. og Hustru Thora Magnusine f. Blaamann, g. 1892 med Julie Stork, d. 1927, Mægler i Stege siden 1901, Havnekasserer siden 1906.

PRÆSTØ

PRÆSTØ

AF Danmarks Købstæder er der (foruden Neksø) kun to, der ved deres Navn røber, at de oprindeligt er bleven lagt paa en Ø: Sorø og Præstø, og til begge har knyttet sig Klostre. Men der er den Forskel, at medens Sorø først blev til længe efter at Klosteret var nedlagt, fremkaldt ved Kr. IV's Byggevirksomhed, laa der paa den lille Ø, der i sin Tid fandtes i Bolefjord (Præstøfjordens gamle Navn), en By længe før det Kloster, som ogsaa fandtes her, blev grundet. Lidt Syd for Præstø ligger Landsbyen Skibbinge, hvis Navn vidner om, at der i sin Tid har været Sejlads til den, og en Tradition vil fortælle, at Præsten i Skibbinge i gamle Dage havde Raadighed over Øen i Bolefjord, hvorfor den kaldtes Præstø, men da saa Sejladsen til Skibbinge ophørte, fordi Farvandet først blev for grundet og senere overhovedet slet ikke tillod Skibe eller Baade at komme frem, voksede der op paa den lille Ø en Handelsplads, der blev den første Grund til den nuværende Købstad.

Forøvrigt kan det heller ikke med Hensyn til denne Købstad siges, naar den første Spire til den blev lagt, men at den allerede eksisterede i 1321, kan man tydeligt se af, at Kong Christoffer den anden det Aar i Præstø udstedte et Beskærmelsesbrev for det nye Køge og lovede Byen de samme Friheder og Rettigheder, som tidligere Konger havde givet det gamle Køge. Nogle Aartier derefter ved vi, at Øen og den derpaa liggende By tilhørte Skt. Peders Kloster ved Næstved (det senere Skovkloster, nu Herlufsholm), thi 1353 fandt der et Mageskifte Sted mellem Valdemar Atterdag og Klosteret. Grunden har mulig været den, at Klosteret ønskede at blive fri for de Gæsteriforpligtelser, som det havde som Ejer af visse Jordstrækninger i Nærheden af Præstø, og fik det derfor meget saaledes, at Kongen, som Erstatning derfor, modtog Engene ved Tudebølle (en forlængst nedlagt Landsby), Faxinge og „Præstø med sit Fang“. Et halvt Hundrede Aar senere blev Præstø ophøjet til Købstad ved et Brev, udstedt af Kong Erik af Pommern i Aaret 1403. Originalen er ikke mere til, men der findes en Afskrift, hvis Ordlyd er følgende:

Erik med Guds Naade, Danmarks, Sverriges, Norges, Venders og Gothers Konning, Hertug i Pommern hilse alle, som dette Brev se eller høre (læse) evindelig med Gud.

Vi gøre vitterligt for alle, som ere eller komme skulle, at Vi af Vor gode Vilje og besynderlige Naade med dette Vort aabne Brev unde og give Vore elskelige Indbyggere i Præstø lige saadanne Friheder, Naader og Privilegier, som Vore kære Forfædre, Konninger i Danmark, af deres gode Vilje og besynderlige Naade i fremfarne Tider naadeligen have undt Borgerne udi Roskilde. Hvorfor Vi ved Vor Naade strængeligen forbyder, at ikke nogen af Vore Fogeder eller Embedsmænd eller nogen anden, af hvad Vilkaar og Stand han være maa, understaar sig at gøre denem eller nogen af dem Forfang i nogen Maade mod denne Vor dem beviste Naade, saafremt han vil undgaa Vor Vrede og Kongelige Hævn. Til ydermere Bekræftelse om denne Vor Naade have Vi ladet Vort Segl hænge for dette Brev. Givet paa Vordingborg Aar 1403 den 2 Marts.

Hjørnet af Jomfrustræde og Skolegade.

Det er imidlertid ikke meget, man kender til Præstøs Historie under Reformationstiden. Enkelte Dokumenter er opbevarede, men ikke tilstrækkelig mange til, at man paa Grundlag af dem kan skildre Byens Skæbne gennem det første Aarhundrede af dens Bestaaen. Ejendommeligt nok er der levnet os en Skrivelse fra et af de allerførste Aar, efter at Præstø var bleven Købstad, og hvori Borgmester og Raadmænd erklærer, at hæderlig Mand og ærlig Herre Erik Bydelsback [til Bregentved], der havde købt en Gaard i Præstø, skal være „fri og kvit for al Byret“ [d: alle kommunale Skatter og Byrder]. Naar vi standser ved denne Skrivelse fra 1406, er det dels paa Grund af dens ærværdige Ælde, dels paa Grund af dens smukke Indledning, gennem hvilken Borgmestre og Raadmænd og al den menige By af Præstø sende alle Mænd, som dette Brev se eller høre læse, *Kvædie* evindeligt med Gud. Man lægge Mærke til det gamle oldnordiske Ord *Kvædje*, der betyder en særlig hjertelig, kærlig Hilsen. Men som sagt, der kendes for lidt til Præstøs Historie i det 15 Aarhundrede, bortset fra hvad der kan siges om Klosteret, til at det her skal fremdrages, men det synes, som om Byen gennem Tiderne har udviklet sig til en driftig Stad, der ganske vist ikke blev stor og heller ikke paa Grund af sin Beliggenhed paa en lille Ø kunde blive det, men dens Indbyggere har været ret velhavende og har siddet i gode Bedrifter, dels med Agerdyrkning, dels med Fiskeri — de tog saaledes ivrig Del i Sildefangsten i Øresund — og dels med Handel.

Og til dens Udvikling bidrog naturligvis ogsaa, at Kong Christian I foranledigede, at der her fremstod et Kloster, idet han 1470 skænkede „Forstandere i S. Antonii Gaard udi Maarkær [Bøl Sogn, Strukstrup Herred, Gottorp Amt] og dens ganske Orden vor og Kronens Kirke, Vor Frue Kirke udi Præstø . . . . . at bygge dem en Gaard eller Kloster“, og samtidig erklærede, at han vilde tage alle det ny Klosters Brødre under sin særlige Beskyttelse. Som ovenfor nævnt, havde Valdemar Atterdag tilbyttet sig Byen med Tilliggende, saa den var Kronens Eje, og det var Grunden til, at Chr. I kunde frit bestemme over Kirke med Præstegaard og Tilbehør. Det var altsaa Antonitterne, der slog sig ned i Præstø, en Munkeorden, der bar Navn efter den hellige Antonius († 356), men først skriver sig fra Aar 1298.

Uden nærmere at skulle gaa ind paa en Skildring af denne Orden skal der blot peges paa, at det vel var den tilladt at eje Jorden, men en stor Del af Præstømunkenes Indtægter maatte samles ved at gaa med Tiggerposen fra By til By i Roskilde og Lund Stifter.

Præstø Antonitterkloster blev et Datterkloster fra Maarkær, stod i stor Afhængighed til dette og maatte afstaa en ikke ubetydelig Del af sine Indtægter dertil. Det Omraade, der overlodes Munkene i Præstø var den østlige Del af Øen i Bolefjorden, Klosterbakken, som den kaldes den Dag i Dag. Som bekendt er den nordlige og nordvestlige Del af Øen ret højtliggende og skraaner ned mod Syd. Paa denne Skraaning bredte Byens Gaarde og Huse sig, navnlig langs Hovedfærdselsvejen, Adelgade, der brat standes af Klosteret med Klostergrunden. Det har været et ikke ubetydeligt Areal, der overlodes Munkene, større end det, de fleste Byklostre sad inde med. Af Klosterbygningerne er der intet levnet, bortset fra Kirken, der senere vil blive omtalt. Det blev ikke nogen lang Levetid, Præstøklosteret fik. Ved Reformationens Indførelse (1536) inddroges alt gejstligt Gods — deriblandt ogsaa Klostrene — under Kronen. Først gik det ud over Tiggermunkeklostrene, og det synes, som om intet af disse har virket efter 1537, men dog er der en vis Sandsynlighed for, at enkelte af Beboerne har faaet Lov til at blive boende ogsaa efter den Tid. Hvornaar de sidste forlod det, ved man ikke, men i 1563, altsaa ikke engang 100 Aar efter at det var blevet grundet, stod det øde og tomt, hvorefter Fr. II gav Ordre til, at det skulde nedrives paa nær Kirken, og senere bestemtes det, at Stenene skulde sendes til København for der at bruges til Kongens Slot. Naar Klosteret i Præstø — i Modsætning til andre Byers Klostre — blev nedbrudt, havde det

maaske sin Grund i, at Bygningerne mulig aldrig var blevet færdige, eller at de var medtagne og brøstfældige af Mangel paa Vedligeholdelse.

Ned gennem det 16 Aarhundrede blev Præstø — ligesom Landets øvrige Købstæder — tynget haardt gennem de mange ordinære og ekstraordinære Skatter, der maatte udredes, og ved den hyppige Udskrivning til Orlogstjeneste, der fandt Sted. 1535 maatte Præstø saaledes af med 350 Mark til Paaske og 300 Mark til Mikkelsdag, og 1541 paalagdes

Adelgade med Kirken i Baggrund.

det Byen at stille „10 veludrustede Knægte med stærke Klippere“ til Møde i Engelholm i Skaane, 1543 blev den anvist til Borgeleje for 20 Landsknægte og deres Fører, og 1545 maatte Byen udrede 100 Daler i Skat, for at blive fri for mere Udskrivning af Mandskab. Navnlig under Syvaarskrigen blev der lagt store Byrder paa Købstæderne, som maatte stille med Krigere, maatte finde sig i ekstraordinære Skattepaalæg, maatte udrede Madskatter af forskellig Art og paa anden Maade yde deres Offer. Men trods dette arbejdede Præstø sig langsomt, men sikkert, fremad, og N. V. Nielsen, som har skrevet denne Bys Historie, mener at kunne sige, at Købstadens økonomiske Stilling sikkert ingenlunde har været saa gunstig, som i første Halvdel af det syttende Aarhundrede. Handlende og Haandværkere af alle Slags havde deres rigelige og gode Næring, og der dreves endog Skibsbyggeri, medens der i Slutningen af det attende Aarhundrede ikke var en Tømmermand, der kunde paatage sig at bygge et almindeligt 1 Lofts Hus. Pontoppidan siger da ogsaa i Danske Atlas, at Byen 1608 var i god Velstand. Et andet Vidnesbyrd om, at Præstø i den første Halvdel af det 17 Aarhundrede var i Udvikling, ser man deri, at Byen 1623 søgte om og fik Tilladelse til at holde Torvedag hver Uge, og Kr. IV udstedte i den Anledning et aabent Brev, hvori han befalede „menige Bønder og Almue, som næst omkring fornævnte Vor Købstad Præstø beliggende er“, at de med „hvis [ɔ: det] de have at sælge indfinde dem paa Torvet om Onsdagen og søger og bruger deres Handel der med Borgerne, som det sig egner og bør og ikke med nogen anden“. Men samtidig fik Borgerne Paabud om, at de skulde sælge til Bønder og Almue, hvad disse havde Brug for, for skelligt og billigt Køb. Det samme Aar flyttedes Markedspladsen, der hidtil havde været uden for Byen, inden for Vesterport, men trods denne Bestemmelse vedblev dog Markederne, i hvert Fald tildels, at holdes uden for Byen paa Vesterbro gennem de følgende 100 Aar, hvad der viser, at det ikke altid er lige let at faa Folk til at opgive det engang tilvante. Ogsaa paa anden Maade kan det godtgøres, at Præstøs Handel steg ned gennem den første Halvdel af det 17 Aarhundrede; men saa kom Svenskekrigene, og med dem var det forbi med Velstanden. Det er jo en velkendt Sag, at Landet led uhørt gennem de 3—4 Aar, Svenskerne huserede hos os, og Præstø danner her ikke nogen Undtagelse. Byen blev plyndret, og de fleste Huse og Gaarde blev enten opbrændt eller nedrevet, idet Materialerne førtes bort til Brug ved Opførelse af Forskandsninger, Batterier eller lignende eller til Lejren ved København. Indbyggerne blev enten fængslede, jaget bort eller flygtede for at redde Livet, saa at de Huse, der ikke led en værre Skæbne, stod øde og forladte af deres Beboere. Man vilde paastaa, at kun 4 Mand var tilbage, som havde Midler til at ernære sig selv. Og saa blev Svenskekrigene kun Be-

gyndelsen til en Række af Ulykker, der ramte den før saa driftige og vindskibelige lille By, saa at der gik halvandet Hundrede Aar, inden disse i hvert Fald i det væsentlige var udslettede.

Da Svenskerne forlod Landet, laa Præstø — som de øvrige Købstæder — ødelagt tilbage, men det synes, som Beboerne hurtig tog fat, og i mindre end en halv Snes Aar var en stor Del af Husene og Gaardene genopførte, hvad der er til at undres over, da Fattigdom herskede saa godt som hos alle. Men saa udbrød der i April 1668 en af de for vore Byer saa ødelæggende Brande. Den begyndte i en Smedie, og Ilden bredte sig paa Grund af en østlig Storm med rivende Fart fra Hus til Hus, saa at tre Fjerdedele af alle Husene i Løbet af 2 Timer laa i Aske, og det tilmed, som det hedder, den fornemste Del. Atter maatte man tage fat paa Opførelse af nye Gaarde, men standsedes deri ved en ny Ildebrand, der hjemsøgte Byen 1670 og ødelagde en af Raadmændenes Gaarde og en Række Boder, som var skænket Byen af en tidligere Sognepræst. I Slutningen af Halvfjerdserne fandtes der i Præstø kun ca. 80 Huse og Gaarde, et Tal, der sjældent var større, men ofte mindre lige til ind i det 19 Aarhundrede. Om Husenes Udseende skriver N. V. Nielsen: „De var opførte af klinede Vægge med Bræddegavl og Straatag og indeholdt, paa 3 à 4 Undtagelser nær, kun en Stue med et tilliggende lille Sengekammer og et Køkken. Dørene var som oftest Halvdøre, der kun var til at lukke indvendig fra ved Hjælp af en Slaa. Værksteder fandtes ikke, og den Smule Haandværksdrift, der var, foregik i Stuen, som altid optog hele Husets Dybde, der ikke oversteg 8 à 9 Alen . . . . alt vidnede om Usselhed og Fattigdom“. Og det gik her, siger Byens Historieskriver, som andre Steder: „Naar Krybben er tom, bides Hestene“. Vel vil han ikke paastaa, at Forholdene i Præstø har været stort værre end andre Steder, men de har i alt Fald været ligesaa slemme som noget andet Sted. „Slagsmaal, der meget ofte udartede til blodige Voldshandlinger, hørte til Dagens Uorden, og kun altfor ofte gik det saa vidt, at en af Parterne maatte lade Livet“. Og det var ikke enkelte bekendte Slagsbrødre, der førte an; Byens fornemste Borgere holdt sig ikke tilbage, og der haves endog Eksempel paa, at Byfogden var med, ikke som Ordenshaandhæver, men som Deltager i Slagsmaalene.

Og saa maa man sige, var det galt i Slutningen af det 17 Aarhundrede, saa blev det ikke bedre, tværtimod langt værre, i det 18 Aarhundrede, da først Pesten og senere tre paa hinanden følgende Ildebrande i den Grad hjemsøgte den ulykkelige By, at det saa ud, som om den fuldstændig var viet til Undergang. Hvor stor — eller lille — Byen var, da Pesten i 1711 naaede den, kan ikke sikkert afgøres; i 1672 var der 435 Indbyggere og i 1769 379, og der er ingen Grund til at tro, at der var flere i 1711, vel snarere færre. Men at disse døde omtrent hvert fjerde Menneske i de 4—5 Maaneder, Sygdommen rasede. Medens det gennemsnitlige Tal paa Døde i Præstø i Aarene 1701—10 var 13—14, krævede Pesten i 1711 ikke mindre end 89 Ofre. Og under al denne Sorg og Elendighed galede den røde Hane paany over Præstø. 5 Oktbr. 1711 udbrød der Ild i Niels Poulsen Snedkers Gaard, og den bredte sig med en saadan Fart i de usle, straatækte og med Bræddegavle forsynede Rønner, at 28 Gaarde og Huse nedbrændte i Løbet af en Time. Gennem et Tingsvidne oplyses det, at alle 28 Ejendomme stod paa en Gang i lys Lue, der øgedes ved, at al den indavlede Sæd fandtes i eller ved Husene, og Heden var saa stærk, at det var ganske umuligt at nærme sig de brændende Bygninger. Der blev da heller intet reddet, hverken Klæder, Indbo eller kontante Penge. At saadanne to Tildragelser, der fulgtes ad, Pestens Hærgning og Ildebrandens Rasen, var i Stand til at hæmme eller helt at ødelægge, hvad der var tilbage blandt Beboerne af Foretagsomhed, kan jo ikke undre os, og det gav sig Udslag i, at Handelen sygnede hen, Agerdyrkingen forfaldt, og Fiskeriet standsede. Om denne sidste Kendsgerning siger N. V. Nielsen: „At de fiskerige Vande rundt omkring Byen ikke kunde drage idetmindste

nogle Folk til der at søge deres Erhverv, er maaske det mest talende Vidnesbyrd om, hvor elendig Forholdene vare, og hvor sløvet Virkelysten paa Grund af den herskende Armod var bleven“. Men atter maatte man tage fat for at udslette Ødelæggelsens Vederstyggelighed, og 1750 var man naaet saa vidt, at Byen rummede 70 Vaaningshuse. Et nyt Slægtled var vokset op, og Minderne fra 1711 var begyndt at blegne. Da brød Ilden løs paany (^{22/8} 1750) og lagde to Trediedele af Byens Gaarde i Aske, saa der atter herskede Fortvivlelse og Jammer i den ulykkelige By. Ved den foretagne Undersøgelse og Vurdering naaede man til det Resultat, at 45 Ejendomme var brændt, og foruden disses Ejere var desuden 27 Lejere og 7 Tjenestefolk blevet husvilde. Den samlede Skade opgjortes til 14.006 Rdl. For at komme Præstø Købstad til Hjælp billigede Kongen, at der skulde ombæres Kollektbøger i hele Landet „for derved at indsamle, hvad godvillig Gave enhver maatte lade sig bevæge disse arme Nødlidende at skænke og meddele“. Udbyttet af Kollekten blev for hele Riget 2470 Rdl., og ogsaa anden Hjælp ydedes, men ikke desto mindre var det saare vanskeligt for den enkelte at faa bygget nye Huse, ligesom Byen selv havde det største Besvær med at faa genrejst de offentlige Bygninger. Alligevel var det lykkedes tildels at blive færdig, da Ulykken paany brød ind over Byen og atter i Form af Ildebrand. Det var om Aftenen ^{21/8} 1757, at Ilden brød ud i Købmand Ermandingers Gaard og i Løbet af en Times Tid havde bredt sig over den vestlige Del af Byen, saa at der ødelagdes 18 Gaarde og 1 Hus, men da disse hørte til Byens bedste, var den Skade, der forvoldtes, mere end dobbelt saa stor som forrige Gang, nemlig 36.466 Rdl. Ogsaa nu traadte man hjælpende til, Kongen skænkede 5000 Rdl., ved en foretagen Kollekt over hele Landet indkom der over 4000 Rdl., men selv om der viste sig Offervillighed, var den Hjælp, der ydedes, langt fra tilstrækkelig, personlig Kredit havde kun ganske faa, og Prioritetslaan var næsten ikke til at opdrive. Derfor gik det endnu langsommere med Opførelsen af de nye Bygninger end sidste Gang, og først halvtiende Aar efter Branden, i 1766, udbetaltes den sidste Bygningshjælp.

Tilstanden i Præstø fra den sidste Ildebrand, der har ramt Byen, i 1757 til Begyndelsen af det 19 Aarhundrede, altsaa gennem et Tidsrum, der strækker sig over et godt halvt Aarhundrede, betegnes af Byens Historieskriver som „sørgelig“, og det vilde være let, om Pladsen tillod det, at give mange Beviser derfor. Vel ved vi, at Forholdene var fattige og elendige i de fleste smaa Købstæder i det 18 Aarhundrede, men de færreste Steder var de saa slette som i Præstø. Og Grundene hertil var dels den, at der skulde lang Tid til at rejse sig efter saa knugende tunge Ulykker som Brandene i 1750 og 1757, dels at Byen ramtes af en Række andre Tilskikkelser, Misvækst og Dyrtid, som havde en ødelæggende økonomisk Betydning til Følge. Men trods alt forstod Præstø Borgere at gennemkæmpe de drøje Tider, og derfor har ogsaa N. V. Nielsen med Rette kunnet sige: „Ved Siden af den spidsborgerlige Ufordragelighed og Kævlesyge, som man kun kan beklage, maa man beundre den Udholdenhed og Nøjsomhed, der bragte Byen over de gentagne alvorlige Kriser og førte den ind i det nittende Aarhundrede livskraftig, styrket af Modgangen og hævde sig en Plads i de fremskridende Købstæders Række“.

Naar man mindes, at Præstø saa ofte og saa voldsomt har været Bytte for Ildens Ødelæggelser, er det jo ikke til at undres over, at der saa at sige intet er levnet af gamle Bygninger med Undtagelse af Kirken, men denne er saa til Gengæld en af de ejendommeligste og interessanteste Bygninger fra den gotiske Periode, og den staar som det eneste Minde fra det gamle Antonitterklosters Dage.

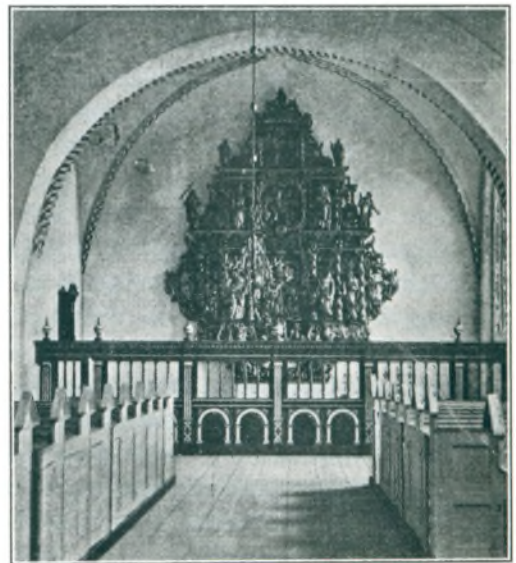
Kirken bestaar af to Dele, der tydeligt lader sig skille fra hinanden og ikke er opført samtidig, nemlig den oprindelige Del, der bestaar af et enkelt Skib og Kor med en femsided Afslutning mod Øst og et Taarn mod Vest, og den senere Tilbygning, der har samme Længde, men større Bredde, har flad Afslutning mod Øst og tre Tage med Gavle mod Syd, som om det var tre sammenbyggede Kapeller. Den oprindelige Del stammer rimeligvis

Kirken set fra Indgangen.

fra Begyndelsen af det 15 Aarhundrede og har engang staaet som en selvstændig Kirkebygning uden Taarn, men endnu i Middelalderen, senest i Begyndelsen af det 16 Aarhundrede, er de tre kapelligende Bygningsafsnit blevet tilføjet. Naar Chr. I, som nævnt ovenfor, i 1470 skænkede St. Marie Kirke i Præstø til Antonitterne i Morkær, kan der vist ingen Tvivl være om, at der ved St. Marie Kirken forstaaes den nuværende Kirkes ældste Del. Det mærkeligste Parti i denne er den femsidede Afslutning mod Øst, der som Forbillede maa have haft Hovedapsis af St. Peder i Næstved, og hvis denne er opført i Slutningen af det 14 Aarhundrede, kan man vel deraf slutte, at Præstøkirkes Østparti tidligst er blevet til ved Aar 1400. Noget senere er Taarnet opført, men om denne oprindelige Kirke kan det vistnok fastholdes, at den i sin foreløbige Skikkelse „har staaet som

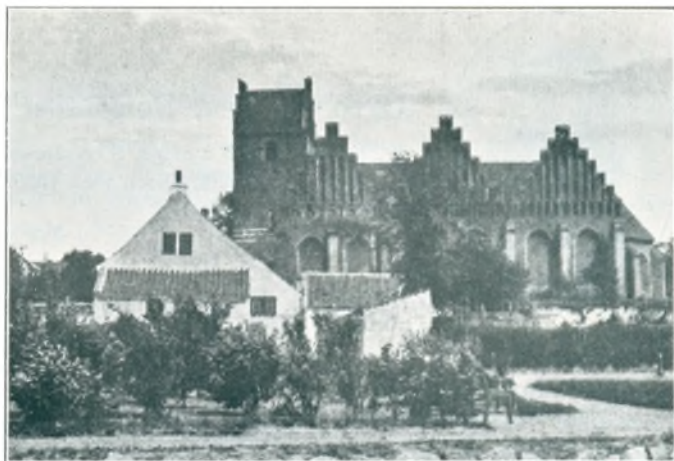
Udtryk for Følelser, der besjælede Borgerskabet i Præstø efter Byens Ophøjelse til Købstad 1403. Og det er, som sagt, givet, at denne Kirkebygning er den „vor og Kronens Kirke“, som Kr. I overlod Antonitterbrødrene“. (Vilh. Lorenzen). Men der er altsaa kommen en Tid, da den oprindelige Kirke ikke var tilstrækkelig stor og trængte til Udvidelse. 1504 skænkede Kong Hans Antonitterklostret, der imidlertid var blevet grundet og opført, som nævnt 1470, Beldringe Kirke, og i Gavebrevet hedder det, som Grund for at han yder Klostret denne betydelige Gave, at han gør det, for at det [o: Klostret] „maa des snarere bygges, og Guds Tjenesten maa der ydermere øges og opholdes.“ Det er slet ikke urimeligt at tænke sig, at Følgen af denne Gave er blevet den, at den store Tilbygning, der er bredere og højere end den oprindelige Kirke, er bleven opført og Kirken saaledes betydelig udvidet. Ja, Tilbygningen er saa stor, at den, som Vilh. Lorenzen siger, ubetinget er blevet Kirkens Hovedrum og ganske sprænger Forestillingen om et Sideskib. Det er derfor ogsaa den, der helt behersker Kirkeydret med sine tre store, fantastisk rigt smykkede Gavle — gennem Aarhundreder Præstø Kirkes og Præstø Bys Kendingsmærke. Det Spørgsmaal rejser sig uvilkaarligt, hvad der kan have været Munkenes ledende Tanke med Tilbygningen. Sikkert har man ikke villet detronisere Vor Frue, hvem Højaltret i den gamle Kirke var viet, men man har villet skaffe St. Antonii Alter en anselig Plads for Enden af et nyt Skib, som man byggede til paa Solsiden af den ældre Kirke, eller, som Professor, Stadsarkitekt L. Fenger ogsaa udtrykte det i sit Foredrag om Kirken og

Koret.

Antoniusklostret i Præstø ^{15/6} 1900: Antoniusbrødrene har til til den ældre og simple Marielkirke føjet en i det Ydre mere pragtfuld Antoniuskirke. Herved fremkom der et Rum, der var vel egnet til romersk-katolsk Altertjeneste, men mindre skikket til protestantisk Gudstjeneste. Da Reformationen indførtes, havde Antoniuskirken saa at sige stillet Marielkirken i Skygge, og da Borgmester Laurids Nielsen 1657 skænkede Kirken en ny protestantisk Altertavle, fik denne sin Plads i Antonius-

Kirken set fra Syd.

brødrenes Skib, og her fandtes Alteret lige til den gennemgribende Restaurering, der fandt Sted 1903. Prof. Fenger mente, at det var et Spørgsmaal, om Menigheden burde flytte tilbage fra Antonius- til Marielkirken, som er mindre rummelig og mindre lys, og hvor der aldeles ikke er Plads til Laurids Niensens prægtige Altertavle, men denne Tanke blev ikke fulgt, og der oprejstes i Marielkirken et nyt Alter med Alteropsats efter Tegning af H. Storck, medens den gamle Altertavle fra 1657 stadig hænger i Tilbygningens Østmur. Prædikestolen, der er et godt Renæssancearbejde, er skænket 1631 af Chr. Grubbe til Lystrup og Hustru, Jytte Gyldenstjerne. Døbefonten som med det tilhørende Messingfad er en Gave fra Karen Sørensdatte til Minde om hendes anden Mand, Borgmester og Tolder Jacob Christoffersen Viborg († 1619), er et udskaaret Renæssancearbejde af Egetræ. Kirken er usædvanlig rig paa Epitafier og Ligsten: af de første skal blot nævnes et over Laurids Nielsen († 1656) og hans Hustru Elisabeth Jensdatte († 1653) samt deres Børn, af hvilke den ældste, Jens Lauridsen, oprettede Nysø; og blandt Ligstenene kan fremhæves en over Anders Andersen, en af de første Præster efter Reformationen og den første Præst, der havde Skibbinge til Annex; han havde været Munk i Klostret og er derfor paa Stenen fremstillet med Antoniuskorset paa Brystet.

I Præstø har der i sin Tid været en Latinskole, men den var altid meget fattig og ubetydelig; den havde Plads i et Hus, der var sammenbygget med Kirkegaardsmuren, men brændte 1750. En Tid var Sognepræsten dens Rektor og Degnen i Skibbinge Hører; den har vist aldrig dimitteret til Universitetet og blev nedlagt 1739.

I Aarene fra 1644 til 1785 var Præstø Garnisonsby, idet der til forskellige Tider laa Soldater af forskellige Vaabenarter indkvarterede her, overvejende Rytteri.

OTTO MADSEN, Borgmester

f. 29 August 1873 i Stege, S. af Husejer Mads Petersen og Hustru Bodil Petersen, g. 1903 med Kamilla Olsen (død 1928). Byraadsmedlem fra 1921—29, Borgmester siden 1929.

PRÆSTØ BYRAAD

Medlemmer af Præstø Byraad er: Prokurist H. F. CARØ, Sagfører SØREN DAMBÆK, Lærerinde NANNA INGERSLEV, Malermester B. S. INGEMANN, Redaktør CHR. JOHANSEN, Lokomotivfører C. LARSEN, Murermester VIGGO POULSEN, Tømrermester H. J. THOMSEN, Mejeriejer CHR. THORBORG, Dyrslæge PEDER THESTRUP.

PRÆSTØ RAADHUS

Præstø Raadhus.

I Aaret 1750 hærgedes Præstø By af en voldsom Ildebrand. Flere Ejendomme nedbrændte, og blandt disse var det gamle Raadhus. Naar dette var opført vides ikke, men det Raadhus, som opbyggedes i 1750, laa paa samme Plads som det nuværende Raadhus. Det var en Bindingsværksbygning i et Stokværk. I Aarene omkring 1820 forhandlede man i Byens Raad om Opførelsen af et nyt Raadhus, og disse Forhandlinger resulterede i, at det nuværende Raadhus i 1823 blev opført. Bygningen var en i to Stok-

værk grundmuret Bygning, hvor der i Tagetagen fandtes Celler. I Aaret 1850 tilbyggedes det nuværende Arresthus, her er 6 enkelte Celler og en 4 Mands Celle. I selve Hovedbygningen findes foruden Retssal Byraadssal og Forligssal, tillige Kommunens Bibliotek. I Aarene 1868—69 paasatte man Raadhuset dets nuværende Frontspids. Trods denne Bygning har staaet i over hundrede Aar, maa man sige, at den er velbevaret og velholdt.

P. K. NYVANG, Dommer, R. af D.

f. 19 Maj 1866 i Haraldsted, S. af Gaardejer N. P. Nyvang (død 1914) og Hustru Maren f. Pedersen (død 1872), g. første Gang 1896 med Valborg N. f. 18 Septbr. 1863 i Bogense, død 1926, D. af Justitsraad, Landinspektør Henrik Heie og Hustru f. Slangerup, g. anden Gang 1927 med Lilly N. f. 1893 i Kbhvn., D. af fhv. Kontorchef P. Th. Fønss og Hustru f. Neuhaus. Student (privat dimit.) 1886, cand. jur. 1892, Kopist i Overretten i Kbhvn. 1894, Fuldmægtig 1904, Borgmester og Byfoged i Præstø samt Birkedommer i Vordingborg nordre Birk 1914, Dommer s. Sted og folkevalgt Borgmester 1919—29, Medlem af Tilsynsraadet for Sparekassen for Præstø By og Omegn, Formand i Næstved—Præstø—Mern Banens Repræsentantskab, Medlem af Bestyrelsen for Thorvaldsen-Samlingen paa Nysø, Formand for Sønderjydske Forening for Præstø og Omegn, Medlem af Grænseforeningens Hovedbestyrelse.

OTTO CARL FRIIS, Dommerfuldmægtig

f. 21 Marts 1881 i Græshave, S. af Forpagter Hans F. og Hustru Sofie f. Sørensen, g. 1911 med Ellen Pauline Krumphardt. Kandidat 1907, Assistent paa Godskontoret Hardenborg 1907—10, Fuldmægtig i Lolland Nørre Herred fra 1910—19, siden 1919 Dommerfuldmægtig i Præstø.

PRÆSTØ POLITI

Selve Politikredsen er godt 13.000 Indbyggere stor. Der findes i Købstaden en Betjent og en Landpolitibetjent (Politiassistent) for Birket (Vordingborg Nordre Birk) samt en Statsbetjent, der tillige er Reservebetjent, samt en Arrestforvarer. Arresten har 10 Celler. Der findes endelig i Købstaden et Politikorps paa 22 Mand. Politimesteren er dets Chef, men det vælger ellers selv en Chef for de daglige Forretninger og Næstkommanderende. Korpset, der udtages af Byens Borgere, skal møde ved Ildebrand i Købstaden samt ved alle Lejligheder efter Politimesterens Bestemmelse.

Politimester er VAGN BRO. Til Kontoret er knyttet en Fuldmægtig, en Bogholderske og en Kontorist.

VAGN BRO, Politimester

f. 17 Februar 1894 i Kolding, S. af Overlærer I. C. B. og Hustru Nicoline f. Hansen, ugift. Student fra Kolding 1912, cand. jur. 1919, Det Oehlenschlägerske-Tegnenske Stipendium 1916, Medredaktør af Dansk Folkestyre fra 1915—16, Juridisk Manuduktør fra 1919—28, Sekretær i Østre Landsret i 1919, tillige Sekretær i Finansministeriet fra 1919—20, Medlem af Folketinget (venstre) for Stege—Vordingborg Kredsen i 1920, for Bogense—Middelfart Kredsen fra 1926, Sekretær ved Østre Landsret Understøttelsesfond og Tilsynsførende ved Rettens Bibliotek fra 1921—28, Næstformand i Bestyrelsen for A/S. Dansk Folkestyre fra 1927, Medlem af Bestyrelsen for Københavns Venstre Presse fra 1922, Medudgiver af Møens Dagblad fra 1921, Medlem af Indlemmelseskommissionen vedrørende Dele af Harte—Bramdrup og Illst Sogne i Kolding Købstad.

THOMAS OLESEN BRONDBJERG, Arrestforvarer

f. 29 Oktober 1887 i Staby, S. af Gaardejer Ole B. og Hustru Maria Thomsen, g. 1907 med Katrine Jensen. Politiassistent ved Aarhus Banegaardsanlæg fra 1 April 1920—23, siden 15 April 1923 Arrestforvarer i Præstø.

HANS BRIX, Statspolitibetjent

f. 3 April 1885 i Hammer Sogn, S. af afdøde Lærer Claus Peder B. og Hustru Christine f. Boese, g. 1910 med Frida Klindstrøm. Ansat ved Københavns Politi 1907, udenfor Tjeneste fra 1913—15, Landbetjent i Varde Øster Herred fra 1915—18, Ansat i Statspolitiet 1918, siden 1919 i Præstø.

PRÆSTØ POSTKONTOR

Postvæsenet har til Huse i den i Aaret 1900, af Arkitekt H. Wenck, opførte Jernbanestation. Før denne Bygnings Opførelse laa Posthuset, hvor nu Bondestandens Sparekasse ligger. Under Postdistriktet hører 3 Brevsamplings Steder. Personalet bestaar af Postmester M. KOCH, 2 Assistenten, 1 Postpakmester, 2 Bude samt 10 Landbude.

PRÆSTØ TOLDVÆSEN

I forrige Tider havde Toldvæsenet til Huse i det endnu bevarede gamle Hus paa Hjørnet af Havnevej og Kittenstræde, dette er antagelig fra Aaret 1820. Den nuværende Toldbygning opførtes i Aaret 1855, og i 1920 paabyggedes der Bygningen et Fag, hvori indrettes Bolig for Toldforvalteren. Af Toldforvaltere, der har været knyttet til dette Toldsted, kendes C. Eschen, der fungerede fra 1 Oktober 1882 til 1 August 1901. Th. Steiner, fra 1 August 1901 til 1 August 1917. I. H. Jensen Egeberg, fra 1 August 1917 til 1 Februar 1923, siden 1923 har nuværende Toldforvalter FR. RASMUSSEN beklædt Stillingen.

MARTIN CONRAD MAGNUS KOCH,
Postmester

f. 12 April 1873 i Agstrup, (Tønder Amt) S. af Gaardejer P. C. K. og Hustru Marie f. Kløver, g. 1898 med Anni Fedde. Tysk Posttjeneste siden 28 August 1889, Postmester i Gramby fra 1 Oktober 1903, siden 20 Maj 1920 dansk Postmester i Gramby, siden 1 Februar 1923 Postmester i Præstø, Medlem af

Tilsynsraadet i Præstø og Omegns Sparekasse.

FREDERIK RASMUSSEN,
Toldforvalter

f. 14 December 1877 i Storehedinge, S. af Formand Jørgen R. og Hustru Karen Ellisabet f. Billesborg. Ansat ved Toldvæsenet 1892, Assistent i København 1908, Kontrolør s. Sted 1920, Toldforvalter i Præstø siden 1 Marts 1923.

PRÆSTØ SYGEHUS

Saa vidt vides, fandtes i forrige Tider ikke noget Sygehus i Præstø, muligen har der været nogle Sygestuer eller lignende Lokaler til Raadighed for Byens Syge. I Aaret 1864 fremkom der Planer om at bygge et Sygehus for Byen, og i 1866 kunde dette tages i Brug, det havde Plads til 10 Patienter. Grunden, hvorpaa Sygehuset er bygget, er en Gave fra Grev Raben Levetzau til Beldringe. Der er af Greven stillet det Forlangende, at Beboerne fra Beldringe og Lekkende Godser skal have samme Ret til Indlæggelse paa Sygehuset som Købstadens Beboere. Sygehuset var efter de Tidens Forhold i alle Maader et velindrettet og godt Sygehus, der lige op til vore Dage er særdeles velholdt. Omkring Aaret 1915 foretog man forskellige Forbedringer af Sygehuset, saaledes inddrogtes et Værelse til Operationsstue, og der installeredes Badeværelse. Ved disse Forbedringer ned-sattes Antallet af Patienter, der kunde optages til 8. For Tiden bor der paa Sygehuset tre gamle og syge Mænd, idet man i denne Kommune ikke har noget Alderdomshjem,

hvilket vel nok kommer ad Aare. I mange Aar virkede Distriktslæge Ingerslev som Sygehuslæge, og ved hans Død i 1913 konstitueredes nuværende Sygehuslæge I. H. HOLBO i Embedet og fastansattes i Aaret 1915.

Den i Aaret 1881 opførte Fattiggaard og Arbejdsanstalt nedlagdes i Aaret 1909 og omdannedes til Beboelsesudlejning under Navn af Klosterly.

JØRGEN HOLGER HOLBO, Sygehuslæge

f. 1 April 1879 i Rønnebæk ved Næstved, S. af Lærer Jørgen H. og Hustru Mathea Elisabeth f. Petersen, g. 1908 med Aase Harriet Collin, D. af Etatsraad Jonas Sigismund Collin. Medicinsk Eksamen 1904, Kandidat ved Københavns Kommune Hospital 1905, Reservelæge ved Viborg Sygehus 1905—06, Kandidat ved Frederiksberg Hospital 1906—08, Reservelæge i Hæren 1915—16—17, konstituerende Distriktslæge 1913—15, konstituerende Sygehuslæge fra 1913—15, siden 1915 fast Sygehuslæge i Præstø, Karantænelæge fra 1923.

VILHELMINE HANSEN, Sygeplejerske

f. 30 December 1882 i Sveborg, D. af Landmand Jens P. H. og Hustru Karen Marie f. Jensen. Uddannet paa Præstø Amts Sygehus i Næstved 1907, supplerende Uddannelse 1909—10, Menighedssygeplejerske i Præstø 1912—25, siden 1925 ledende Sygeplejerske paa Præstø kommunale Sygehus.

PRÆSTØ GAS- OG VANDVÆRK

Præstø Bys kommunale Gasværk opførtes i Aaret 1900 paa et Areal sydvest for Byen og i dennes Udkant. Arealet erhvervede Kommunen ved Mageskifte med Godset Nysø. Gasværket aabnede for Driften den 3 Oktober 1900. Værkets Beholder kan tage 400 Kbm. Foruden de til Værket hørende Maskiner raades der over 3 Stk. 4 Retorters Ovne, Tjærebassin, Ammoniak Bassin m. m.

Vandværket, der ogsaa er anlagt af Kommunen, sattes i Drift i Aaret 1911. Vandet oppumpes i Vandtaarnet ved Hjælp af en 8 HK. Gasmotor, som driver 2 dobbeltvirkende Pumper. Vandtaarnet kan rumme 660 Tønder.

Begge Værker ledes af Bestyrer R. E. BLOCH

SKOLEVÆSENET I PRÆSTØ

Ifølge en Anordning af 1537, skulde hver Købstad have sin latinske Skole, men først i Aaret 1551 naaede Bymændene i Præstø Købstad at efterkomme denne Befaling og indrettede i sidstnævnte Aar den første Latinske i et Hus, der laa i det Stræde, der dengang gik fra Kirkegaardens nuværende Hovedindgang i Adelgade og langs med den vestlige Kirkegaardsmur. I Aaret 1739 sker det, ifølge en da givne Forordning om de latinske Skolers Ophævelse, at før omtalte Skole nedlægges, i dens Bygning fortsætter da den saakaldte danske Skole. Her forbliver Skole til Aaret 1750, da Skolen nedbrændte ved den store Brand, der da hærgede Byen. I nogle Aar efter Branden holdt Skolen til i nogle lejede Lokaler, under disse Forhold var det naturligt vanskelig at drive Skole, og omkring Aaret 1753 købte Byen en Gaard, der laa paa nuværende Mtr. Nr. 47, Adelgade, her lod man opføre en Bygning, der afgav Plads til Skole, Skoleholderbolig, Fattighus, Sprøjtehus samt Raad- Ting- og Arresthus, foruden var der ogsaa Munderingskammer for den i Byen daværende Garnison. Dette til saa mangesidigt Brug bestemte publike Hus var færdig i Aaret 1754. Paa dets Plads er nu Overlærerbolig.

Vor Tid har vanskelig ved at forstaa, at der under saadanne Forhold kunde drives Skole, naar man ser paa vore Dages mægtige Skolebygninger, men man har vel dengang forstaaet at hjælpe sig med lidt. Ved det nye Raadhus Opførelse blev der Plads til Udvidelse af Skole, og atter i Aaret 1860 udvider man Skolen ved at bygge en Skolebygning ved Siden af den gamle Skole, der efter Istandsættelse gjorde Tjeneste som Kateket- og Kordegnbolig.

I Aaret 1895 blev der paa Klosterbakken opført en ny Skolebygning, samtidig indrettedes der i en Bagbygning til den gamle Skole Lokaler for den da nyoprettede Realskole, og endelig bliver den nye Skole i Aaret 1904 udvidet ved Tilbygning af en Tagetage, og Realskolen overført hertil, saa at hele Skolevæsenet siden da har været samlet i een Skole paa Klosterbakken.

Bygningen rummer 11 Klasseværelser, 2 Gymnastiksale, Lokaler til Samlinger m. m., Bolig for Skolebetjent, og endelig opførtes der i Aaret 1929 en Badeanstalt til Skolens Brug. Skolens Ledere var indtil Aaret 1893 Kateketer, men ved Realskolens Oprettelse ansattes Overlærer, den første var T. M. T. Juul, der døde 1921, han afløstes af VIGGO DANØ. Skolens Lokaler benyttes ogsaa af Byens Handelsskole, der er oprettet i Aaret 1896 af Handelstandsforeningen.

PRÆSTØ HAVN

Før det i Aaret 1828 anlagte Havneanlæg var der ved Præstø ikke nogen Havn, men kun nogle faa Skibsbroer hvorfra Ladning og Losning foregik. Indløbet til Havnen dannes ved en smal Rende Syd for det Fed, der skiller Fjorden fra Faxe Bugt. Selve Havnens Dybde er ca. 3,9 Meter. Havnebassinets Omraade er ca. 4500 m². Bolværkslængden er ca. 250 Meter i den egentlige Havn, medens der Vest for denne er en Baadehavn med et Bolværk paa 160 Meter. Dette er temmelig lavt, Dybden langs dette er ikke over 1,60 Meter. Havnepladsen er ca. 7900 m² med Spor til Banen. Havnens Formue udgjorde i Aaret 1920 ca. 158.327 Kr., medens dens Gæld androg ca. 50.500 Kr.

K. T. A. S. PRÆSTØ

I Lighed med Næstved Bys Telefon, var det ogsaa her i Præstø en privat Mand, der paabegyndte Anlæggelsen af Telefoner, han hed Frederik Olsen. Da K. T. A. S. overtog Telefonen, laa Centralen paa Klosterbakke, men i Aaret 1906 flyttede den til sin nuværende Plads paa Adelgade. En ret tiltrængt Udvidelse fandt Sted i Aaret 1928, og Centralen er nu en i alle Maader moderne Central. Abonnementsantallet er ca. 320, og der er ansat 10 Telefonistinder. Forstanderinde er Fru SOFIE FREDERIKSEN. Distriktsmontør er H. GENTS.

MAREN SOFIE FREDERIKSEN, Forstanderinde

f. 10 Oktober 1881 i Ammendrup, D. af Stenhugger Hans Hansen og Hustru Trine f. Jacobsen, g. 30 Decbr. 1925 med Papirgrosserer Hans Christian Frederiksen. Ansat ved K. T. A. S. siden 1 April 1903.

PRÆSTØ HAANDVÆRKER- OG BORGERFORENING

Man kan sige om denne Forening, at den opstod paa det rette Tidspunkt, nemlig i en Tid hvor der var Trang til den. Næringsfriheden havde lige fjernet alle Skranker og Lav-institutioner, og de daværende Lav havde ikke mere den Magt som forhen. Svende- og Mesterstykkeprøverne afskaffedes ved denne Nyordning i Aaret 1857. Med rivende Hast bredte denne Næringsfrihed sig over Landet, og det laa under disse Forhold nær for Haandværkets Folk at holde sammen. Den 29 November 1859 stiftedes Præstø Haandværker- og Borgerforening. Som dennes særlige Forkæmpere maa nævnes Guldsmid Jordan og Tobaksfabrikant Stein. Knapt 10 Aar efter Stiftelsen opførtes Frederiksminde, der brugtes som Samlingssted for Foreningen, idet der ikke var Lokaler at faa i Byen. I 1891 realiserede Foreningen sin Tanke om teknisk Skoles Opførelse. Foreningen har ligeledes sin store Del ved Oprettelsen af Asylet for Smaaabørn, der stiftedes i Aaret 1870. Ved Stormflodens Ulykker den 13 November 1872, var Foreningen med megen Energi med til at afhjælpe de Sorger og Tab, de mange nødlidte havde lidt. Foreningens Formand er Bundtmager RUDOLF HANSEN.

HUSMODERFORENINGEN FOR PRÆSTØ OG OMEGN

Foreningen stiftedes den 10 Februar 1925. Blandt de Damer, der særlig kæmpede for Foreningens Oprettelse, var nuværende Formand Fru F. BRIX. Medlemsantallet var ved Stiftelsen ca. 50, men er nu naaet til over 200, hvilket maa siges at være et smukt Resultat. Foreningen er af den Art, at vore Husmødre ved dens Hjælp dygtiggøres til den huslige Gerning, ligesom der ved Foreningens Hjælp forsøges at bibringe Medlemmerne den Evne at være økonomiske Husmødre. Rundt om i Amtet er der flere af disse Foreninger, og det maa siges at Præstø Foreningen indtager en smuk Plads deriblandt. Foreningen er naturligvis Medlem af Landsforeningen. Foruden at Foreningen afholder belærende Møder med mere, har den ladet oprette en Ungdomsforening.

Bestyrelsen bestaar af: Fru Statspolitibetjent F. BRIX, Formand, Fru ANDERSEN, Hestehave, Kasserer, Fru Mejeribestyrer CLAUVSEN, Næstformand og Fru Købmand JØRGENSEN, Sekretær.

FRIDA BRIX, Frue

D. af Husejer Malfred Klindstrøm og Hustru Emma f. Christlansen, g. 1910 med Statspolitibetjent Hans Brix. Formand for Husmoderforeningen for Præstø og Omegn siden 1926.

PRÆSTØ SYGEFORENING

Denne Forening oprettedes i Aaret 1874 og statsanerkendtes 1901. Dens nuværende Medlemsantal er ca. 950. Dens første Formand var Pastor Bondesen, og han beklædte denne Stilling til 1882. I Aarene 1882 til 1922 har mange forskellige Personer beklædt Formandsposten, men siden sidstnævnte Aar har den nuværende Formand B. S. INGEMANN fungeret i denne Stilling. Bestyrelsen bestaar foruden af nævnte Formand af: Postpakmester CHRISTIANSEN, der er Kasserer, Blikkenslager LARSEN, Gartner JENSEN, Snedkersvend LARSEN, Postbud HANSEN, Vognmand JØRGENSEN og Arbejdsmand Chr. NIELSEN.

HANS JAKOB LARSEN, Blikkenslager

f. 28 Marts 1891 i København, S. af Papirarbejder Ole L. og Hustru Marie f. Jensen, g. 1923 med Marie Hansen. Etableret i Herlufmagle 1913—17, overtog i Aaret 1918 den af Johannes Kragh 1899 i Præstø grundlagte Forretning, Bestyrelsesmedlem i Præstø Sygeforening siden 1917.

PRÆSTØ GYMNASTIKFORENING

Denne Forening stiftedes 14 Oktober 1898 af nuværende Gymnastiklærer V. Larsen, der fungerede som Formand i nogle Perioder. Foreningen har nu ca. 250 Medlemmer, hvoraf dog kun ganske faa er Aktive. I Aarene 1916—20 havde Gymnastikforeningen en ret høj Standart, men i de senere Aar er det, som om Interessen for denne er aftaget ret kraftigt. Der har indenfor Foreningen, i Perioder, været ganske udmærkede Fodboldhold, og dens Crickethold har været særdeles glimrende, saaledes vandt Foreningen S. B. U. Vandrepokal i Aaret 1926, og den har i lange Tider staaet som Amtets næstbedste indenfor Cricket. Igennem de Aar Foreningen har været til, har den vundet ikke saa faa Præmier, Foreningens Fanestang har saaledes ikke mindre end 32 Sølvplader. I Aaret 1919 lejede Foreningen en Grund af Kommunen til Fodboldplads, og denne Grund købte den i Aaret 1929. Her har man opført et Omklædningshus. For Tiden er der kun Dreng-, Pige- og Damehold indenfor Gymnastikken, Herrehold er det for Øjeblikket ikke mulig at oprette.

Det er med denne Forening, ligesom med mange andre Sportsforeninger, at de fører en skiftende Tilværelse, snart har de gode Aar, snart er det, som al Interessen er borte. Det er dog at ønske, at der atter maa komme Aar med Liv og Arbejdslyst indenfor denne Gren af Sport. Bestyrelsen bestaar af: Tømrermester THOMSEN, Formand, Farvehandler VIGGO PEDERSEN, Bagersvend AXEL JENSEN, Bladhandler C. HERMANSEN og Ekspedient SVEND LARSEN.

PEDER VIGGO PEDERSEN, Farvehandler,

f. 26 Februar 1899 i Næstved, S. af Papirarbejder Niels P. og Hustru Marie f. Larsen, g. 1924 med Ester Hultquist. Etablerede sig i Præstø i Aaret 1926, Bestyrelsesmedlem i Præstø og Omegns Gymnastikforening siden 1928, Formand for Orkesterforeningen 1926—28.

NIELS AXEL RASMUS J. JENSEN, Bagersvend

f. 20 November 1898 i Næstved, S. af Bagermester Jens J. og Hustru Anne f. Rasmussen, g. 1924 med Elisabeth Sofie f. Jensen. Formand for Gymnastikforeningen 1919—21, Bestyrelsesmedlem i samme siden 1916.

CARL FR. JOHANNES HERMANSEN, Glarmester og Bladhandler

f. 6 Maj 1892 i Præstø, S. af Formand Hans H. og Hustru Sofie f. Nielsen, g. 1920 med Anna Marie Madsen. Etablerede sig i Aaret 1920 som Glarmester og Bladhandler, i Bestyrelsen for Præstø Gymnastikforening siden 1928.

**INGEBORG DAGMAR THOMSEN,
Frue, Tandlæge**

f. 10 December 1881 i Lille Egebjerg. D. af Gaardejer Andreas N. P. Andresen Nørdgaard i Høve og Hustru Bodil f. Poulsen, g. 1923 med Mathias T., Urmager og Guldsmed. Tandlæge Eks. 1911, Assistent i Ringkøbing fra 1912—20, siden praktiserende Tandlæge i Præstø.

**KAJ HASLUND,
Læge**

f. 16 Marts 1871 i Odense, S. af Læge Adam Vilhelm Balthasar H. og Hustru Petra E. f. Heim, g. 1897 med Anna Christine Frederikke Møller. Medicinsk Eksamen 1896, Amanuensis 1896, praktiserende Læge i Tovle fra 1896—98, Læge i Tapernøje fra 1898—1912, Kommunelæge i Snesere Sogn fra 1912—22, siden 1922 praktiserende Læge i Præstø.

**HANS PETER CHRISTIAN JENSEN,
Tandlæge**

f. 6 Februar 1903 i Roskilde, S. af Husejer C. Jensen og Hustru Christine f. Christiansen, g. 1925 med Ester Elisabeth Petersen. Tandlæge Eksamen 1925, Assistent i Tronhjem i Norge fra 1925—28, siden 1928 praktiserende Tandlæge i Præstø.

**RUDOLPH HURWITZ,
Læge**

f. 3 November i København, S. af Grosserer Leo H. og Hustru Henriette f. Nogle, g. 1923 med Elisabeth Offer Pedersen. Medicinsk Eks. 1923, Reservelæge i Rudkøbing, praktiserende Læge i Præstø siden 1923, Formand for Præstø Turistforening.

BJÆVERSKOV HERRED

Sognene i Bjæverskov Herred er: Køge Købstads Landdistrikt, Lellinge, Lidemark, Bjæverskov, Vollerslev, Herfølge, Gørlev, Sædder, Valløby, Taarnby, Haarlev, Himlingøje, Enderslev og Vraaby.

Herredet er Amtets trediemindste, samlet Areal ca. 20.651 ha, og grænser mod Nord til Københavns Amt (Ramsø Herred), Skillelinien er her Køge Aa, mod Vest grænser det til Sorø Amt (Ringsted Herred), mod Syd til Fakse Herred og mod Øst til Stevns Herred og Køge Bugt, fra de to sidstnævnte Herreder skilles det ved Tryggevælde Aa.

Jordene er ret lavtliggende, dog hæver disse sig noget højere mod Nordvest, ligeledes mod Sydøst imod Tryggevælde Aa. Overalt er de muldrige, men med afvekslende Blanding af Ler og Sand. Herredet hører til de skovrigeste paa Sjælland, store Skove strækker sig mod Nord fra Herredets Midte, ca. $\frac{1}{6}$ af det samlede Herreds Areal optages af disse Skove. En Mængde smaa Aaer søger ud mod Køge Bugt. Herredet danner et Provsti med Fakse og Stevns Herreder, dog undtages den sydlige Del af Køge Købstads Landdistrikt, som hører til Ramsø og Tune Herreders Provsti.

I Valdemar II' Jordebog benævnes Bjæverskov Herred Byauærscogshæreth senere benævnes det Biafræscoghæret. Herredet hørte i Middelalderen til Sjællands Medelsyssel, omkring Aar 1660 indlemmedes det i Tryggevælde Amt, der i 1760 forenedes med Vordingborg Amt, og endelig i Aaret 1803 forenedes Mønbo Herred tillige med de 5 Købstæder, saaledes er det nuværende Præstø Amt opstaaet.

Om Herredets Beboelse i Oldtiden fortæller de Fund, der er gjort i Herredets nordøstlige Del. Store Bopladser er fundne stammende fra Stenalderen, paa disse Pladser fandtes Mængder af Flindtredskaber. Kun faa Dysser og Jættestuer kendes, derimod findes 90—100 Gravhøje, hvoraf langt den overvejende Del ligger i Herredets Kystogne, en Del af disse Høje hidrører fra den ældste Bronzealder, nogle faa Stykker af dem maa henregnes til de største, der kendes i Landet. I den ældre Jernalders Periode har Befolkningen indtaget en ret fremskudt Plads, hvad de mange rige Gravfund fortæller om.

LELLINGE SOGN

Lellinge Sogn danner en egen Sognekommune med Tingsted i Køge og hører under samme Rets- og Politikreds m. m. Præstø Amts Sjællands Amtstuekreds, Tryggevælde Lægekreds, Storehedinge Skattekreds, Bjæverskov Herreds Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1211 ha, og Indbyggerantallet var i Aaret 1801 297. I Aaret 1901 390.

Lellinge Sogn er i kirkelig Henseende Anneks til Højelse (Ramsø Herred) og omgives af Københavns Amt (Ramsø Herred). Skillelinien fra dette er Køge Aa, samt Køge Købstad Landdistrikt, og grænser desforuden til Herfølge Lidemark og Bjæverskov Sogne. Sognets Jorder er temmelig højtliggende ved Sognets Sydgrænse, Jordene er lerede og frugtbare.

Sognet er meget skovrigt, idet ca. Halvdelen af det samlede Jordareal optages af følgende Skovstrækninger: Skovhusvænget Lellinge Skov, ogsaa kaldet Friheden, Græsmarken og Krageskov. Skovhusvænget er særdeles naturskøn, særlig i de Dele omkring Lellinge Aa, disse Partier med de høje stejle skovklædte Skrænter har givet Motiver til smukke og kendte Arbejder udført af danske Malere, ligesom ogsaa disse Steder er meget søgte Udflugtssteder, ligesom en stor Del Turister aarligt aflægger Besøg paa disse Steder. Foruden Lellinge Aa løber Egeris Bæk gennem Sognet. I længst forsvundne Dage, blev der i Lellinge Aa, ved Aalunde og Aa Brinken, brudt Limsten til Bygningsbrug, ligesom der ret ofte er forekommet palæosæn Grønsandskalks Fund.

I Sognet ligger Landsbyerne Lellinge, (i det 13 Aarhundrede benævnt som Lælinge), med Kirke, Skole, Skovridergaard samt Asyl, oprettet i Aaret 1888 af Vallø Stift, Mølle og Jernbanestation. Lellinge Overdrev, der dog kun er en Samling af Huse. I Sognet ligger Hovedgaarden „Ny Lellingegaard“, som hører under Vallø Stift. Lellinge Kirke tilhører Vallø Stift, og er en tidligere gotisk Teglstenskirke, hvis oprindelige Anlæg er bevaret i hele sin Udstrækning. Kirken har i sin første Oprindelse haft 4 Krydshvælvinger, men i den senere Middelalder er dette Anlæg udvidet ved Tilbygning af Taarnet, dette er opført af Munkesten med flere Kridtstensskifter, og ligger mod Vest. Samtidig opførtes Vaabehuset mod Syd, Krydshvælvingerne for begge Bygningsdeles Vedkommende er de oprindelige. Koret er mod Vest og af samme Bredde som Skibet, men bliver smallere mod Øst. I Aaret 1692 opførtes, Øst for det oprindelige Kor, en ny Korbygning i Skibets fulde Bredde. Dette nye Kor samt en Del mindre Byggearbejde ved Kirken lod Patronen, Casp. Schøller til Lellingegaard, udføre, ligeledes lod han det prægtige Inventar, der findes i Kirken, udføre og indsætte. Altertavlens Billede gengiver Nadveren, og er malet i Aaret 1860 af A. Hunæus. Korsranken er af Eg med Fløjdøre samt 16 store Messingbalustre. Prædikestolen bærer førnævnte Schøllers og Hustru Johanne Thunes Vaaben, tillige lod han indsætte Stoleværk, Orgelpulpitur m. m. Om alle disse Arbejder beretter en Trætavle med versificeret Indskription, denne Tavle findes ophængt i Skibet.

Paa føromtalte Korsranke er anbragt 2 Træfigurer forestillende Apostelen Peder og Johannes Døberen. Ved Skibets Nordvæg er i de senere Tider opstillet en Marmorfigur, (Hyrden med Lammet) udført af Jørgen Larsen. I tidligere Tider henstod i Taarnfaget 11 store og mindre Trækister, stammende fra den Schøllerske Familiebegravelse, med Ligene af Gehejmeraad og Justitiarius i Højesteret Casp. Schøller, død 1719, samt dennes Hustru, død 1736, samt flere af deres Børn, hvoriblandt Datteren Anna, død 1698, g. med Justitsraad Poul Eggers, Konferensraad Amtmand Casp. Martin Schøller, død 1756, samt dennes Hustru Charlotte Amalie Bøfke, død 1748. Alle førnævnte Kister er nu nedgravede paa Kirkegaarden, paa flere af Kisterne fandtes sirlige udførte Beslag og Gravskrifter, disse er dog alle ved Nedgravningen aftagne.

Lellingegaard, nu kaldet Gl. Lellingegaard, er af ældgammel Oprindelse, hvornaar

denne i sin første Bebyggelse er blevet til, vides ikke med Sikkerhed, første Gang Lellingegaard nævnes er i Aaret 1609, i Anledning af en Bygningstaksation, foretaget den 12 August 1609.

Fru Kirstine Munk er den første Ejer af Lellingegaard, vi ved Navn paa, efter hendes Død overgik Gaarden til Svigersønnen Corfits Ulfeldt, efter at Ulfeldt var faldet i Unaade hos Kongen og senere helt forstødt, var Kong Frederik III kommet i Besiddelse af Lellingegaard, samt de øvrige af Ulfeldts Ejendomme, i Aaret 1662 tilskødede Kongen Lellingegaard til Køkkenskriver Hans Olufsen, han var dog ikke Herre til Lellingegaard i nogen Aarrække, thi allerede i Aaret 1670 afgik han ved Døden. Hans Enke Inger Hansdatter, solgte Gaarden til Casper Schøller, efter hans Død solgte hans Enke Gaarden samt Taagerød Gaard for 40.000 Rd. til Anna Sofie Rewentlov.

Anna Sophie Rewentlov, der var Ejer af Vallø, indlemmede de ny erhvervede Gaarde under Vallø, hun havde i Aaret 1733 ladet opføre en Frøkenklosterbygning paa Lellinge, og paabegyndte i Aaret 1734 Opførelsen af en Kirkebygning, som Tilbygning til Frøkenklostret, men i Aaret 1735 midt under Bygningsarbejdet, lader hun Kloster og Kirke nedbryde, Kirken, der paa dette Tidspunkt ikke nær var færdigbygget, naaede saaledes aldrig at gøre Tjeneste som det Guds Hus, det var tiltænkt at blive.

Kirkebygningens Mure blev nedrevne til Soklerne, og dette Bygningsmateriale anvendtes ved Opførelsen af Stiftsbygningen paa Vallø 1736. Paa Kirkens Sokler opførtes andre Mure, og den før omtalte Klosterbygning omdannedes til Hovedbygning paa Lellingegaard. Denne Hovedbygning ombyggedes dog ret betydelig i Aaret 1861, og mulig er det, at man paa denne Tid har nedrevet de gamle Kælderhvelvinger.

Yderholm benævnes i Aaret 1664 som By med 3 Gaarde. Kroen Yderholm, ved Landevejen, laa i forrige Tider ved Køge Aa og hed dengang Svinevad Kro. Ligeledes nævnes der i Aaret 1664 en By ved Navn Svansved med 3 Gaarde.

Af Oldtidsmindesmærker findes der nogle faa Gravhøje, alle i Krageskov, og formentlig stammende fra Jernalderen, Jættestuer eller Stenhøje findes ikke i Sognet.

I kirkelig Henseende har Sognet haft en ret omflakkende Tilværelse, saaledes var det efter Reformationen forenet med Ølsemagle, hvorfra det udskiltes i Aaret 1555 for at forenes med Køge, atter i Aaret 1581 forenes det med Ølsemagle, saa atter i Aaret 1663 med Køge, og fra Aarene 1734—1738 var det et eget Pastorat, kaldet Annex til Lellingekloster, i sidstnævnte Aar blev det Annex til Højelse Sogn i Ramsø Herred.

I Lighed med en Del af de i Amtet værende Landkommuner, er det ogsaa for Lellinge Sogns Vedkommende usikkert, naar Skoleundervisningen her tog sin Begyndelse, man formener dog, at dette har været i det 17 Aarhundrede, dog har der antagelig ikke været Skolebygning før i Midten af det 18 Aarhundrede, idet den i Aaret 1909 af Kommunen solgte Skolebygning i sit hele Bygningsarbejde kunde tyde paa at være fra førnævnte Periode.

Den nuværende Skole byggedes i 1909 paa den gamle Skolelod. Der var for lidt Plads i den gamle Skole. Der manglede bl. a. Forstue til Skolelokalerne og Kælder, og Kommunen vilde have Gymnastiksal, men da der ikke var Plads, solgte man den gamle Skole og byggede en ny paa Skoleloden. Den er opført som 4-klaset Skole med et Gymnastikhus for sig selv. Der findes ca. 100 Børn. Forskolen er bygget 1919 bag ved Hovedskolen og i samme Stil som denne. Førstelærer ved Skolen er RASMUS ANDERS ANDERSEN, og Forskolelærerinde er GERDA CHRISTENSEN.

Sogneraadets Medlemmer er: Sognefoged CHR. BØTTCHER, Lellinge, Formand, Skovfoged CARL DIXEN, Lellinge, Husmand JOHAN KILDEBORG, Lellinge Overdrev, Gaardejer HANS OLSEN, Lellinge Overdrev, Murer PETER PETERSEN, Lellinge Skovhuse.

Hjælpekassens Formand er: Fiskemester HANS HANSEN.

ANDERS RASMUS ANDERSEN, Førstelærer

f. 6 September 1869 i Snertinge, S. af Gaardejer Peter A. og Hustru Ane f. Hansdatter, g. 1890 med Ane Marie Villadsen. Præliminæreksamen 1886, udgaaet fra Vordingborg Seminarium 1889, vikarieret ved Ringsted og Aalborg Skoler, ansat ved Nivaa Skole 1892—96, ved Lellinge Skole fra 1896. Formand for Venstre Vælgerforeningen for Faksekredsen til dens Ophævelse, Medstifter af Brugsforeningen og Regnskabsfører i 10 Aar, Revisor i Ejby Mejeri i 20 Aar, Bestyrelsesmedlem for Køgekredsens Læseforening i 25 Aar, Medlem af Bestyrelsen for Køge Bank fra 1909, Medstifter af Banken og Revisor de første 5 Aar, Formand for Børnefesten i Lellinge Skov, som hvert Aar samler mange Mennesker, Medstifter af Garderforeningen i Køge.

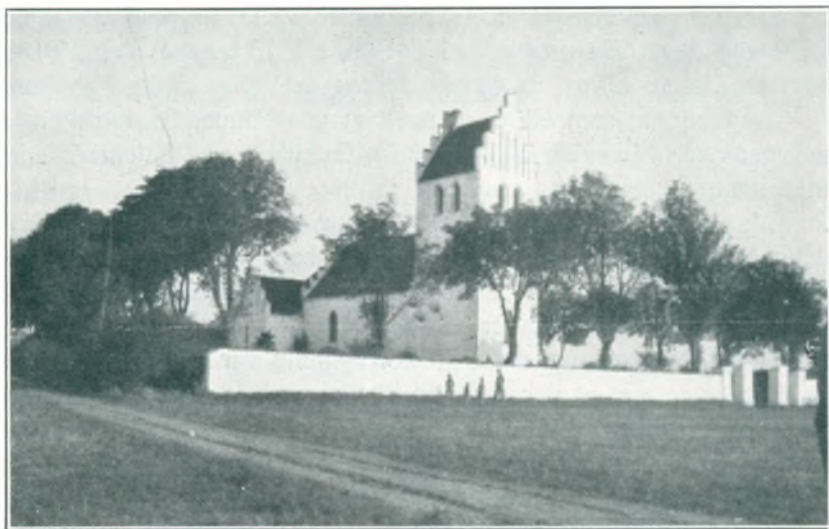
LIDEMARK SOGN

danner en egen Sognekommune, med Tingsted i Køge og hører under samme Rets- og Politikreds m. m. Præstø Amts sjællandske Amtstuedistrikt, Tryggevælde Lægekreds, Storehedinge Skattekreds, Bjæverskov Herreds Skyldkreds og Amtets 4 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1056 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 294, og i 1901 364.

I kirkelig Henseende er Lidemark Hovedsognet, med Bjæverskov Sogn som Anneks, og omgives af sidstnævnte, samt Lellinge, Herfølge, Sædder og Vollerslev Sogne. Sognets Jorde er ret højtliggende, lerede og frugtbare. Landsbyen Lidemark ligger paa et Bakke- drag, ca. 58 m o. V., dette Bakkedrag falder temmelig brat af mod Øst, medens det mod de andre Verdenhjørner sænker sig jævnt til alle Sider. Sognet er rigt paa Skovarealer, saaledes ligger i Sognet Nørreskov og Taagerød Skov, begge er dels gammel smuk Skov dels Ungskov.

I Sognet ligger Landsbyerne Lidemark, (der i Aarene omkring 1300 findes nævnt som Lithæmark), med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingsbygning samt Brugsforening, Gummerød (benævntes 1570 som Gomerødt), Ødemark (1596 Ødemarck). Desforuden ligger i Sognet, Druestrup, Kvistskov og Tuemose, der alle dog kun udgør en Samling af Huse.

Lidemark Kirke er selvejende, dens Beliggenhed paa før omtalte høje Bakkedrag, gør, at der fra Kirkens Taarn er en smuk Udsigt, der strækker sig milevidt til alle Sider ud over det paa denne Egn saa smukke sjællandske Landskab, afvekslende, skiftende med Skov og Ager. Selve Kirkebygningen er romansk Stil med Apsis, og er indtil vore Dage saa godt som helt bevaret i sin oprindelige Form, den er bygget af Kampsten, saa godt som alle Hjørnerne er af Kridtsten, denne Stenart er ligeledes anvendt i Buerne m. m. I den senere Mid- delalder, er der til den oprindelige Kirkebyg- ning tilbygget Taarnet, dette ligger mod Vest, og er opført af Mun- kesten med Kridtstens- blanding, det mod Nord værende Sakristi, og det mod Syd værende Vaabehus, er begge fra samme Tid, og er opført af Munkesten. Indtil først i det 17

Lidemark Kirke.

Aarhundrede, var Korets Loft fladt og af Træ, dette erstattedes paa førnævnte Tid af den nuværende Hvælving. Korets nuværende Tag, samt Vaabenusets Gavlmur, er fra den nyere Tid. Af Kirkens indre Udsmykning, bemærker man Altertavlen, med det af F. Storch udførte Maleri fra Aaret 1860, visende Opstandelsen, i Tavlens Ramme findes Rester af en Renæssancetavle, Kirkens ældste Inventar er Prædikestolen, denne er fra Aaret 1615.

I Vaabenuset findes en gammel Ligsten opstillet, denne særdeles velbevarede og smukke Ligsten er udført af Kalksten, sat over Margrethe Skavedatter, Enke efter Claus Rosengaard, død 1595. Relieffer af begge de afdøde ses i Stenen. Der fortælles om Hartvig Høcken, at han, efter at have været til Alters, i Vrede over, at Præsten havde foreholdt ham det usædelige Liv og Levned, han førte, efter Altergangen lod Præsten skyde, men Sagnet er dog ret upaalideligt. I Kirkens Skib findes en anden Ligsten, sat over Præsten Lauritz Andersen, død 1622. Magister Anders Nicolai Ryge var Sognepræst i Lidemark fra Aaret 1761 til sin Død i Aaret 1767, han var Forfatter til Peder Okxes Levnedes Beskrivelse.

I fordums Dage har der i Sagnet ligget en Landsby ved Navn Taagerød, dengang benævnet Toghæruth, en Del af denne var i Roskilde Bispens Eje, i Aaret 1405 skænker samme Bisp Peder af Roskilde, alt sit Gods i Toghæruth, til St. Sigfrids Alter. I Taagerød laa i forrige Tider Herregaarden Toghæruth, man kan endnu i vor Tid spore Voldstedet ved Skovfogedhuset, som en nærmest firsidet Højning, omgivet af Sænkninger ved Grave, man har Rester af brolagt Vej, der fører herfra gennem Skoven. I Aaret 1910 afdækkedes der paa Tomten Rester af et Fundament. Paa Christian III' Tid, ejedes Gaarden af Claus Rosengaard, Kannik i Roskilde, død 1570, derefter af hans Svigersøn Høcken, den samme Høcken som nævnt under Kirken. Derefter kom Gaarden i Jens Billes Eje, han solgte den til Sivert Beck, som efter sin Død 1623, ved Testamente, lod den overgaa til Sønnen Steen Beck, han døde i Aaret 1648, hans Enke Ida Lindenov tilskødede i Aaret 1663 Taagerødgaard til Hans Mortensen af Spanager, han solgte den i Aaret 1680 til Provianskriver Hans Messe, som syv Aar senere solgte den for 7900 Rd. til Casper Schøller til Lellinge, dennes Enke afhændede Gaarden til Anna Sophie Reventlow, hvorefter den kom ind under Vallø. Sophie Magdalene lod Bygningerne nedbryde.

Syd for Kirken skal der have ligget en anden Herregaard, ved Navn Lidemarksgaard, man ved, at i Aaret 1480 ejedes denne af Væbneren Godske Mogensen, indtil Aaret 1650 var den i denne Slægts Eje. I Aaret 1691 købte Jens Juel til Juellund Gaarden, og lagde den ind under dette Gods, senere mageskiftes den til før omtalte Casp. Schøller til Lellingegaard, og kom ved Lellingegaardens Salg under Vallø, en anden gammel Gaard nævnes i Aaret 1550 ved Navn Bistrupgaard, i et Skøde 1573 nævnes der i Bistrup en Gaard, det ser ud som om denne Gaard er ganske forsvundet, eller mulig har faaet et andet Navn.

Dette Sogn, som ellers er saa rigt paa Minder fra fordums Dage, viser i vor Tid ikke nogensomhelst Levning af Minder fra Oldtiden, ved Ødemark har der ligget en Langdysse, men denne er forlængst sløjft.

Man kan ikke med Sikkerhed paavise, naar Skoleundervisningen paabegyndtes her i dette Sogn, det er dog at antage, at her gør det samme sig gældende som i Nabo Sognene, man ved ifølge Sognearkivet, at der den 18 Maj 1842 førtes Forhandlinger om forskellige Reparationer, der skulde foretages ved den nye Skole, ifølge disse Oplysninger syntes det, som om daværende Skolebygning var en saakaldt ny Bygning, men det er dog snarere at antage, at der med ny Skole menes den, der afløste den gamle Skole fra Skoletidens første Begyndelse. Er dette rigtig, da er det uden Tvivl, saaledes her som de øvrige omkringliggende Kommuner, i Aarene 1715—30, Skoleundervisningen tog sin Begyndelse. Lærer ved Skolen er C. H. RASMUSSEN.

Lidemark Brugsforening oprettedes i Aaret 1871, og er saaledes en af de ældste af denne Art, som ligestillede Foretagender begyndte den under smaa Forhold, men i Aaret

1903 kunde den bygge egen Bygning, i Aaret 1915 foretoges der en Tilbygning, denne udvidedes i Aaret 1929. Gennem de nu snart 60 Aar Foreningen har bestaaet, har den kun haft 4 Formænd. Nuværende Formand er Parcellist CHR. CHRISTENSEN, Gummerød.

Lidemark Sogns Husmandsforening er af ret ny Oprindelse som selvstændig Forening, idet den nemlig indtil Aaret 1928 var under Bjæverskov Sogns Husmandsforening, Foreningens Medlemsantal er ca. 40. Formand er Husmand H. P. LARSEN.

Sogneraadets Medlemmer er: Savværksejer JØRGEN CHR. PETERSEN, Formand, Gaardejer M. LARSEN, Uddeler CHR. P. MADSEN, Lidemark, Husmand ANDREAS SØRENSEN, Tuemose Huse, Husmand CARL NIELSEN, Duestrup Huse.

Hjælpekassens Formand er Skovfoged NIELSEN, Taagerød.

Værgeraadets Formand er Tømmer J. P. PETERSEN.

CHRISTEN FR. CHRISTENSEN, Parcellist

f. 6 September 1890 i Lidemark, S. af Gaardejer Ole Christensen og Hustru Marie Sofie f. Pedersen, g. 1916 med Birthe Margrethe Hansen. Formand for Brugsforeningen fra 1919, Vurderingsmand til Ejendomsskyld, Formand for Nævntinge-Grundlisteudvalget.

BJÆVERSKOV SOGN

danner egen Sognekommune med Tingsted i Køge og hører under samme Rets- og Politikreds m. m., Præstø Amts sjællandske Amtstuedistrikt, Tryggvælde Lægkreds, Storehedinge Skattekreds, Bjæverskov Herreds Skyldkreds og Amtets 4 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1862 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 474 og i 1901 789.

Bjæverskov er i kirkelig Henseende Anneks til Lidemark og omgives af dette samt af Vollerslev og Gørslev Sogne og Københavns Amt (Ramsø Herred), fra dette skilles Sognet ved Køge Aa. Sognets Jorde er ret højtliggende og bakkede, lerede men frugtbare.

I Sognet ligger Landsbyerne Bjæverskov (i det 11 Aarhundrede benævnt som Bieuerschou) med Kirke, Skole, Forsamlingshus og Andelsmejeriet Fuglebæk, Vemmedrup (benævnes i det 13 Aarhundrede Wæmethorp), Kjulerup (1421 Kylorp), Gummersmark (1319 Gummæsmark) med Jernbanestation, Samling af Gaarde Lundsgaarde og Vindegaarde og endelig Græsmark Huse, Samling af Huse.

Bjæverskov Kirke er selvejende, dens Beliggenhed ved Landevejen paa det flade Bakkedrag føres i sin Oprindelse helt tilbage til Middelalderen, Bygningsmaterialet er Kridt og Grønsandsten, af dette første Anlæg af Kirken er dog nu kun Skibet tilbage. I den senere Middelalder er dette forlænget betydeligt, og de nuværende Krydshvælvinger samtidig indbygget, fire ialt, Skibets Tilbygning opførtes af Kamp-, Kridt- og Munkesten, paa samme Tid opførtes mod Vest Kirkens Taarn, ogsaa af Munkesten. Omkring Aarene 1840—45 blev Taarnets vestlige Side ombygget, mod Syd ligger Vaabenhuset, dette er vistnok stærkt ombygget i den nyere Tid. Kirkens Altertavle er fra Aaret 1600, Tavlen Maleri er udført af P. Raadsing 1857. Et Relief fra en Sidealtertavle, sikkert fra den katolske Tid, forestillende St. Morten, opbevares nu i Nationalmuseet. Prædikestolen er af nyere Dato (den gamle udskaarne Prædikestol var fra Aaret 1588). I Aaret 1912 fandt man paa Vaabenhusets Loft et Krusifiks af tidliggotisk Oprindelse, dette istandsattes og ophængtes over Kirkens Indgangsdør. Enkelte Ligsten findes i Kirken, saaledes ligger der

i Korets Gulv en Ligsten fra Aaret ca. 1340, Stenen er af graa Kalksten med Majuskelin-
inskription, denne er dog nu tildels udslettet, ligeledes findes der i Taarnets Gulv en
Ligsten til Minde over Augustin Frandsen, Foged paa Taagerød, død 1600.

Skulkerup var ligesom Lundsgaarde og Vindegaarde fra ældgammel Tid en lille Be-
byggelse, omkring Aaret 1414 ejedes denne af Sorø Kloster, som samme Aar ved Mage-
skifte overdrog den til Roskilde Bispen, endnu saa sent som i det 17 Aarhundrede fandtes
der endnu to Gaarde tilbage i det gamle Skulkerup.

I Bjæverskov Sogn har der i længst forsvundne Dage ligget en ret anselig Skov
kaldet Jelinge Ore, denne omtales i Breve fra Absalons Tid.

Om Oldtidsmindesmærker i Sognet vides ikke noget udover de ved Lundsgaarde nu
sløjfede Gravhøje.

Om Tidspunktet for Skoleundervisningens Paabegyndelse i Sognet kan man med de
forhaandenværende Oplysninger intet nævne, det er dog at antage, at man i dette Sogn
i Lighed med andre i Amtet værende Sogne allerede omkring Aaret 1700 har indført den
saakaldte Degneskole. I Aaret 1879 indrettedes der Skole i den nu saakaldte gamle Skole-
bygning, denne har siden 1911 gjort Tjeneste som Lærerbolig, idet der i førnævnte Aar
opførtes den nuværende Skolebygning.

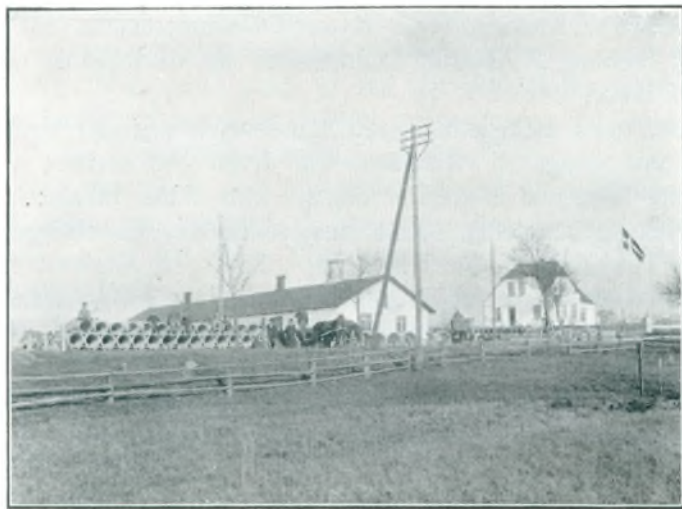
Førstelærer er K. A. KRISTENSEN, født 1 Februar 1878, ansattes i Aaret 1907 ved
Bjæverskov Skole.

Bjæverskov Brugsforening stiftedes den 15 Marts 1885. Foreningens første Formand
var Gaardejer Peter Petersen. Fra Etableringsdagen og indtil Aaret 1912 boede Forenin-
gen til Leje hos den første Uddeler Jens Pedersen, han frasagde sig Bestillingen sidst-
nævnte Aar, og Foreningen besluttede at opføre egen Bygning. Byggesummen androg ca.
20.000 Kr., gentagne Gange er den oprindelige Bygning dels ombygget dels tilbygget. Den
aarlige Omsætning er ca. 370.000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer LARS MOR-
TENSEN, Bjæverskov,

Bjæverskov Husmandsforening stiftedes den 7 Februar 1904 af Husmand Peder Chri-
stiansen fra Vemmedrup, han beklædte Formandsposten fra Stiftelsen til Aaret 1910.
P. P. Olsen afløste ham de følgende 2 Aar, derefter fungerede Husmand Hans Hansen
fra 1912—14, i sidstnævnte Aar indtraadte Husmand Lars P. Olsen, Bjæverskov, som
Formand, denne Stilling beklædte han til sin Død i Aaret 1927 og afløstes af nuværende
Formand Parcellist JULIUS HELT, Spanager. Medlemstallet i Foreningens første Aar var
ca. 20, nu er dette Tal oppe paa ca. 150. — Kjulerup Cementvarefabrik oprettedes i 1919

af GEORG LASSEN. Fabriken
har bl. a. været Leverandør til
Præstø og Skanderborg Amter,
til hvilke der er leveret en stor
Del Cement Vejvisere.

Sogneraadets Medlemmer er:
Gaardejer JENS PETERSEN, Bjæ-
verskov, Formand, Maler JØRGEN
JØRGENSEN, Bjæverskov, Næst-
formand, Statshusmand J. FR.
JØRGENSEN, Spanager, Gaardejer
OLE MORTENSEN, Bjæverskov,
Statshusmand CARL NIELSEN,
Spanager, Gaardejer CHRISTIAN
PETERSEN, Bjæverskov, Stations-
mester VINGØE.

Kjulerup Cementvarefabrik.

Hjælpekassens Formand er Gaardejer FREDERIK PEDERSEN, Bjæverskov. Værge-
raadets Formand er Maler JØRGEN JØRGENSEN, Bjæverskov. Menighedsraadets Formand
er Gaardejer JENS PETERSEN, Bjæverskov.

LARS PEDER MORTENSEN, Gaardejer

f. 10 November 1874 i Bjæverskov, S. af Christian M. og Hustru Kirstine f. Larsen, g. med Emilie Mortensen.
Ejer af Søndergaard, stor 50 Tdr. Land, Formand i Bjæverskov Forbrugsforening, Bestyrelsesmedlem i Venstres
Bladfond i Storehedingekredsen, Repræsentant for Præstø Amt i Landbygningernes Brandforsikring, Repræsen-
tant i Køge Bank.

NIELS JULIUS HELT, Parcellist

f. 1893 i Gørslev Nyvang, S. af Tømrer Julius H. og
Hustru Johanne f. Larsen, g. 1918 med Ellen Marie
Westergaard. Vært i Gørslev Forsamlingshus fra 1918
—23, købte 1923 Statshus, da Spanager udstykkedes,
Formand for Husmandsforeningen i 2 Aar indtil 1927,
Medlem af Brugsforeningens Bestyrelse fra 1928, Be-
styrelsesmedlem for Sygekassen i nogle Aar.

GEORG OTTO CF. LASSEN, Fabrikant

f. 27 Juli 1889 i Barup Sogn, S. af Husmand Hans
Christoffer L. og Hustru Marie, f. Hansen, g. 1910
med Sofie Andersen. Købte 1919 Kjulerup Bryggeri
og lavede det om til Cementvarefabrik og byggede i
1928 Villaen ved Siden af, der er Beboelse, L. har
her skabt en blomstrende og for Sognet betydende
Industri.

VOLLERSLEV — GØRSLEV SOGNE

danner een Sognekommune med Tingsted i Køge og hører under samme Rets- og Politi-
kreds m. m. Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Trykkevælde Lægerekreds, Store-
hedinge Skattekreds, Bjæverskov Herreds Skyldkreds og Amtets I Folketingskreds. Kom-
munens samlede Jordareal er ca. 3245 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 835, og i
1901 1338.

Vollerslev er i kirkelig Henseende Hovedsognet, med Gørslev Sogn som Anneks.
Vollerslev Sogn omgives af Annekset Gørslev samt Bjæverskov, Lidemark og Sædder
Sogne, samt Ringsted Herred og Sorø Amt. Sognets Jorde er mod Vest bakkede eller
jævne Jorde, tildels lerede og sandede. I Sognet ligger flere spredtliggende smaa Skove,
saa som Flintevænge, Grevevænge, Vandvænge, Savskærvænge, Østervang m. fl., nogle
mindre Moser ligger i Sognet, deraf nævnes Brændemose og Bondemose.

I Sognet ligger Landsbyerne Vollerslev, som i Aaret 1370 benævntes som Walderslef,
med Kirke, Præstegaard, Skole og Fattighus; Fløjstrup, i Aaret 1596 kaldet Fløystrup;
Nyhuse, i forrige Tider kaldet Hoverihusene og endelig Teglværkshuse. Sognearealet er
ca. 1330 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 243. I Aaret 1901 440. Desforuden
ligger i Sognet Hovedgaarden Juellund, hørende under Stamhuset Giesegaard, dens Jord-
areal er ca. 570 ha., se nærmere under Juellund.

Den selvejende Kirke er en romansk Teglstenskirke, hvoraf der i vor Tid dog kun
er Skibet tilbage af den oprindelige Kirkebygning. Paa Skibets nordre Side findes endnu
den oprindelige Kirkedør, den er dog tilmuret, og paa Sydsiden ses Rester af en Rund-
buefrise, først langt ind i Middelalderen foretages der Forandring ved Kirken, saaledes
nedrives det mod Øst værende Kor, for at give Plads til Skibets Forlængelse, denne Til-
bygning til Skibet opførtes af Munkesten og Kridtsten, samtidig overhvælves Skibet med
de nuværende Hvælvinger, ikke nok med denne væsentlige Om- og Tilbygning, men man
tilføjer Kirken et Taarn og et Vaabenhus mod Syd, begge af Munkesten, og Kirken fik da
sit nuværende Udseende.

Altertavlens Maleri foreviser Hyrdernes Tilbedelse, og er malet af Th. Wegener. Tavlen er af nyere Dato, men man finder i dens Rammeværk Dele af Altertavlen fra 1597, som var bekostet af Christoffer Rosengaard til Herlufstrup. De paa Tavlens Topstykker staaende 4 Evangelistfigurer er fra førnævnte Tid. Fadet i Døbefonden er af Bly, og fra Aaret 1619, Prædikestolen bærer Aarstallet 1613, under Koret er der en tilmuret Begravelse, i Korets Gulv ligger Ligsten over Anders Andersen Bosel, Proprietarius til Herlufstrup, død 1619. I Skibets Gulv ligger Ligsten over Jørgen Nielsen til Jonstrup, død 1577, og hans Hustru Karine Daasdatter, død 1557, i Vaabenhusets indre Mur er indsat Ligsten over Præsterne Niels Poulsen Nim, død 1643, og Poul Jacobsen, Ringsted, død 1668, endelig findes en sidste Ligsten over Præsten Bertel Christoffersen, død 1637, Stenen bruges som Dørsten ved Taarnopgangen.

Herresædet Joonsthorp (Jonstrup), har ligget Syd Vest for Juellund. I det 14 Aarhundrede ejedes dette af Slægten Basse, i Aaret 1329 var den i Mogens Clementsen af Joonsthorps Eje, han førte Basse Slægtens Vaaben. I Aaret 1439 nævnes Bertel van Løben som Ejer af Jonstrup, i Aaret 1495 tilhørte Gaarden Væbneren Las Knudsen, i Aaret 1505 dennes Broder Hans, disses Søster, som var gift med Niels Hansen Basse, bragte atter Gaarden tilbage til Basse Slægten. I Aaret 1647 køber Niels Trolle Gaarden af Birgitte Clausdatter, Enke efter Emmike Sparre. Niels Trolle afhænder i Aaret 1656 Gaarden til Peder Grubbe til Lystrup, han sælger den i Aaret 1662 til Hans Olufsen, senere ejes den af Hans Hansen Haberwalt, der i Aaret 1694 sælger den til Jens Juel, som inddrager Gaarden i Juellund, se under dette Afsnit.

Herlustorp (Herlufstrup) er en lignende Gaard, eller om man vil, Herresæde som Jonstrup, og laa Nord for Juellund. I Aaret 1389 overgaar Gaarden til Olav Friis til Ørsløv, ifølge Domafsigelse. I Aaret 1485 er den i Olav Drøghs Eje, og i Aaret 1586 ejedes den af Christoffer Rosengaard (samme som under Kirken omtalt) efter hans Død, arvede Søstre Margrethe og Tale Rosengaard Ejendommen, og efter disses Død, arver deres Søkendebarn Niels Henriksen Arenfeldt Gaarden. I Aaret 1617 er den i Fru Dorte Ruds Eje, og endelig sælges den i Aaret 1694 af Jørgen Svennesen til Jens Juel, som inddrager den under Juellund.

Juellund er oprettet ved Bevilling af 8 December 1694, da Gehejmerraad Jens Juel havde købt og sammenlagt de to ovenfor omtalte Herresæder, ca. 400 Tdr. ha. Købesummen for Jonstrup og Herlufstrup androg 12.900 Rdl.

Jens Juel døde i Aaret 1700, og hans Enke, Dorothea Krag, ægtede General-Feltmarskalløjtnant Grev Chr. Gyldenløve, han afhændede Godset til Hans Bentzon til Sohngaardsholm for 32.000 Rdl. C. Hans Bentzon forskønnede Gaarden ved store Haveanlæg m. m., han havde dog kun Gaarden i 13 Aar, idet han døde i Aaret 1715, hans Søn Kancelliraad Søren Bentzon solgte 2 Aar efter Faderens Død Gaarden til Morten Glæde for 42.000 Rdl., atter i Aaret 1729 afhændes Gaarden til Etatsraad Niels Foss, som døde 1751, ved Dødsboets Auktion i Aaret 1752 køber Anna Sophie Rantzau Gaarden for 47.010 Rdl., hvorved den indlagtes under Giesegaard.

Den oprindelige Hovedgaard opførtes i Aaret 1695 af Jens Juel, Bygningen var i italiensk Stil, opført i to Stokværk, med flere Altaner, denne Bygning blev nedrevet i Aaret 1918.

Det synes som om der i Aaret 1387 har ligget en større Gaard ved Vollerslev, thi der nævnes paa den Tid Esbern Iversen til Vollerslev, og saa sent som i Aaret 1429 nævnes Gert Esbernsen af Vollerslev, men senere er der ikke nævnt noget om Gaarden, ligeledes har der ligget en By ved Navn Tokkerup, ifølge det 17 Aarhundredes Matrikler havde Byen 5 Gaarde, tillige hørte Kirkeskov og Svinehave til denne By, det er sandsynligt, at disse Gaarde er inddraget i Herlufstrup og derved forsvundne. I Sognet findes ikke Oldtidsmindesmærker af nogen Art.

Gørslev Sogn er Anneks til Vollerslev Sogn og omgives af dette samt af Bjæverskov Sogn, grænser tillige til Ramsø Herred, her danner Køge Aa Skillelinien, og endelig grænser det til Ringsted Herred, Sorø Amt. Sognet hører under samme Myndigheder som Hovedsognet, det samlede Jordareal er ca. 1915 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 592 og i 1901 889.

Jordene i Sognet er af samme Beskaffenhed som i Hovedsognet, dog her mere bakkede, særlig i den sydlige Del af Sognet, store Skovstrækninger optager ca. $\frac{1}{5}$ Del af Arealet, saaledes Slimminge Hestehave, Gørslev Vænge, Forvaltervænge, Sandaas Tykke, Præstskov og endelig Hesselholm Skov. Slimminge Aa løber mod Nord gennem Sognet ud i Køge Aa. Noget Nord for Landsbyen Bøgede ligger nogle Moser.

I Sognet ligger Landsbyerne Gørslev, der i Aaret 1260 benævnes som Gøterslæuæ, med Kirke, Skole, Forsamlingshus, et lille Fattighus, Telefoncentral samt en Del forskellige Handlende og endelig Spare- og Laanekassen for Gørslev—Vollerslev, oprettet i Aaret 1881; Slimminge med Skole samt Kommunens Fattiggaard og Alderdomshjem, opført 1882; Bøgede der i Aaret 1380 benævnes som Bøghæ; Østervang med Jernbanestation og Andelsmejeri; Nyvang med Jernbaneholdeplads, og endelig som Samling af Huse og Gaarde nævnes Mikkelsborg, Vestervang, Tanderhuse, Lerbæk og Gørslev Overdrev.

Ligesom Hovedsognets Kirke er ogsaa Gørslev Kirke selvejende, men er en senromansk Teglstenskirke, der indtil vore Dage er bevaret i sin fulde Udstrækning, og som det for vore fleste Landsbykirker gør sig gældende, er ogsaa denne Kirke i den senere Middelalder betydelig forandret og ombygget, hvad det Indre angaar, saaledes indbyggedes der tre Hvælvinger samt tilbyggedes der Vaabenhus mod Syd og Taarn mod Vest, begge opførtes af Munkesten, dog er der i Taarnet indsat nogle Skifter af Kridtsten. Paa Taarnets Nordside var der oprindelig en Dør, nu forandret til et spidsbuet Vindue, over dette sidder et udskaaet Kridtstenshoved. Vaabenhuset har fladt Loft, i den spidsbuede Døraabning, som fører ind til Kirken, er der en Egetræsdør med Aarstallet 1501. Kirkens Altertavle er skænket af Lensmanden paa Tryggevælde Sivert Urne i Aaret 1646. I Tavlens Midtfeldt er en særdeles godt udskaaen Krucifiksgruppe. Døbefonten er tidliggotisk og af Kalksten med Bueslag og Reliefornamenter. Prædikestolen er fra Aaret 1600. En Krucifiksgruppe fra Aaret 1500, som forhen sad over Korbuen, er nu anbragt i Taarnfaget. Ved en Restaurering er der i nogle af Hvælvingsknapperne fundet sengotiske Kalkmalerier, disse er dog atter overkalkede. Paa Skibets Nordvæg er anbragt et Epitafium med Maleri af Hylleborg Mikkelsdatter, død 1677, samt hendes to Mænd, Herredsfoged Peder Nielsen Gad, død 1663, og Hendrik Eilersen, Maleriet har Sandstendsramme. I Vaabenhuset staar en Ligsten over førnævnte Hendrik Eilersen.

I det 13 Aarhundrede har der tæt ved Kirken, mod Nordøst, ligget en Herregaard ved Navn Gøthersløff, dennes ældgamle Voldsted er dog nu i vor Tid tildels overpløjet, ligesom Gravene er helt jævned, man har i ældre Tider fundet flere Bygningsrester, dels Grundstene dels Granitstøjer, paa dette Sted. Johannes Skytte af Gøthersløff nævnes i Aaret 1419. I Aaret 1384 nævnes Ove Steegh af Bøghæ, og det er sikkert saaledes, at der ogsaa i Bøgede har ligget en Herregaard. En anden Gaard nævnes i Aaret 1600, men allerede 1688 nævnes den som øde, Gaardens Navn var Hesselholm, og endelig har der ligget en mindre Gaard ved Navn Raftehus, men om denne høres der intet siden Aaret 1664.

I Modsætning til Hovedsognet har Gørslev Sogn flere Minder fra Oldtiden, saaledes ligger der paa den ret høje Banke (Biesbanken) en stor Jættestue med omgivende Jordhøj, nu fredet. En forlængst sløffet Jættestue har ligget Nord for Slimminge, ligeledes har der et andet Sted i Sognet ligget tre Dysser.

Skoleundervisningen i Gørslev Sogn har antagelig sin Begyndelse i Aarene omkring 1729—30, idet der paa denne Tid oprettedes forskellige Skoler af Godserne og Herre-

mændene, saaledes er Gørslev Skole fra først af oprettet af Giesegaard. Den nuværende Skolebygning er fra Aaret 1900, og er opført paa samme Plads, hvor føromtalte Skole laa.

Slimminge Skole, saaledes som den i vore Dage fremtræder, er fra Aaret 1885, om Skole før denne Tid i denne By vides ikke noget, muligens har man i forrige Tider kun haft førnævnte Skolebygning i Gørslev.

I Aaret 1857 oprettedes paa privat Initiativ en Bogsamling eller, som det nu hedder, Vollerslev og Omegns Folkebogsamling, denne har til Huse i Skolen.

Sogneraadets Medlemmer er: Gaardejer LARS FREDERIKSEN, Slimminge, Formand, Forpagter NIELS CHRISTENSEN, Vollerslev, Postbud HOLGER FREDERIKSEN, Gørslev, Husmand HANS JØRGENSEN, Gørslev, Gaardejer ALFRED LARSEN, Gørslev, Gaardejer KARL LARSEN, Bøgede, Gaardejer CARL NIELSEN, Gørslev, Gaardejer SØREN PETERSEN, Slimminge, Husmand V. E. PETERSEN, Rødbylund.

Hjælpekassens Formand er Lærer NIELSEN, Gørslev. Værgeraadets Formand er Gaardejer JAKOB JØRGENSEN.

LARS PETER RASMUSSEN,
Parcellist

f. 1888 i Lidemark, S. af Husmand Søren R. og Hustru Maren f. Lassen, g. 1912 med Anna Elisabeth Johansen. Købte 1913 Ejendom med 9½ Td. Land, Sognefoged fra 15 Maj 1928, Tillidsmand i Husmandsbrandkassen, Formand for Kreaturforsikringen for Vollerslev-Gørslev Sogn.

ANDERS PETER ANDERSEN,
Gaardejer

f. 3 November 1865 i Vollerslev, S. af Gaardejer Ole Andersen og Hustru Johanne f. Jørgensen. Overtog Fødegaarden i Aaret 1900, stor 98 Tdr. Land, Sognefoged fra 1 Juli 1916, i Bestyrelsen for Mejeriet i nogle Perioder, Medlem af Bestyrelsen for Køge Bank siden 1914, Vurderingsmand i Østifternes Brandforsikring, Forligsmand i Tyendesager i Vollerslev—Gørslev Kommune.

HERFØLGE SOGN

danner en egen Sognekommune med Tingsted i Køge og hører under samme Rets- og Politikreds m. m. Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, en Del af Sognet hører dog til Roskilde Amtstuedistrikt, Tryggvælde Lægekreds, Storehedinge Skattekreds, Bjæverskov Herreds Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 4989 ha. og er saaledes Herredets største Sogn. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 1427, i 1901 2394 og i 1916 2623.

Herfølge Sogn er i kirkelig Henseende en egen Sognekommune men er delt i to Sognefogeddistrikter. Sognet omgives af Valløby, Himlingeøje, Enderslev, Sædder, Lidemark og Lellinge Sogne, samt Køge Købstads Landdistrikt, Køge Bugt, og endelig Strøby Sogn i Stevns Herred. Sognets Jorde er lavtliggende, for det meste jævne, overvejende lerede og frugtbare. Sognets højeste Punkt er Paaskebjerg ved Herfølge Station, ca. 1/4 Del af det samlede Jordareal optages af betydelige Skovstrækninger, alle hørende under Vallø Stift, saaledes Strandskov, Billesborg-Indelukke, Vallø Storskov, Pramskov, Gunderup Skov, kaldet Kohave, Hestehave Skov, Søllerup-Indelukke, og endelig Aashøj Overdrev under gammel Køgegaard. Vedskølle og Kassebæk Aa løber gennem Sognet.

I Sognet ligger Landsbyerne Herfølge (i Aaret 1380 benævnt som Herfygle), i Aaret 1914—16 var der i denne Landsby ca. 50 Gaarde og Huse og henved en 300 Indbyggere, med Kirke, Skole, Hotel (Paaskebjerg), Forsamlingshus samt Jernbanestation og Postekspedition, desforuden ligger i Byen, det i Aaret 1641 oprettede Hospital, Scheels Hospital, oprettet af Christen Skeel til Fussingø og Vallø, ifølge Fundat af 18 Juni 1871, yder dette

Hospital, Ophold samt Underhold til 20 værdige, trængende fra Vallø Stift. Hospitalet bestyres under Vallø Stifts Kurators Overtilsyn, samt Sognepræsten og Stiftsforvalterens Inspektion.

Søllerup, i Aaret 1384 benævnt som Sylvæthorp; Svansbjærg, i 1482 Suansbier, med Andelsmejeri; Aashøj, i 1360 Assøwe, med Skole; Klemmenstrup; Hastrup, i 1376 Hastorp, med Skole; Egøje, i 1421 Eghøwæ, med Skole; Vedskølle, Witskywflæ, med Skole; Tessebølle, med Skole, og endelig som Samling af Gaarde og Huse findes Stederne Ankerstræde, i 1664 Anckerhuus; Herfølge Torp; Herfølge Kohave; Søllerød og Svansbjærg Overdrev, tillige ligger i Sognet Hovedgaardene Gunderup og Billesborg samt Overførsteboligen Hegnetslund, alle hører de under Vallø Stift, Skovridergaarden Brandshus, nedbrændte for ca. 10 Aar siden, og Embedet blev da ophævet.

Herfølge Kirke er selvejende og er Herredets største Kirkebygning, den var i sin første Oprindelse opført af Kridtsten, af denne første Bygning, er nu kun Skibet bevaret. Senere, men i romansk Tid, er der tilbygget Kirken et Taarn mod Vest, opført af Kridtsten, nederste Stokværk har Kridtstenshvælvinger, uden Ribber, i anden og tredje Stokværk ses buede Vinduer med Midtsøjler, af disse Vinduer er dog nu kun det mod Øst fuldt bevaret. I den senere Middelalder er Taarnet forhøjet med Munkestens Tilbygning, saaledes som det i vor Tid fremtræder. Samtidig med Taarntilbygningen opførtes der et Vaabenhus, tilbygget Kirken i Syd, dette er ogsaa af Munkesten, i samme Periode nedrives det oprindelige Kor, der var smallere end Skibet, og det nuværende Kor, i Skibets fulde Bredde, opførtes af Kridtsten, Gavlen af Munkesten, til Koret tilføjede man et Sakristi mod Nord, opført af Kridt og Munkesten i vekslende Skifter. Koret inddeles med to Krydshvælvinger, ligesom der i Skibet ogsaa bygges hvælvet Loft. I Aarene omkring 1600 opførtes mod Nord et Gravkapel for Rosensparerne paa Vallø, i Arkaden ind til dette Kapel, findes en snæver Siddeplads, sædvanlig kaldet Jordemoderstolen. Siddepladsen er udhugget og er meget snæver, har Brystning foran og er foroven prydet med Renæssancegesims.

I Kirkens Indre og dens Udsmykning bemærker man den gamle Prædikestol, der er fra Aaret 1600, og er et pragtfuldt Billedskærerarbejde, i Skibet staar Herskabsstolen med Oluf Rosensparre til Vallø og Elisabeth Gyldenstjernes Vaaben, ligeledes hænger der her en ret anelig Messinglysekroner fra Aaret 1700, i Kronen ses Skeelernes og Billernes Vaaben. I Koret, paa dets nordre Væg, ses et stort Marmorepitafium, opsat af Historiografen Claus Christoffersen Lyskander, som var Præst ved Herfølge Kirke fra Aaret 1587 til sin Død i Aaret 1624. Epit. er sat over hans Søn Claus, død 1619, og øvrige Familie. Paa Skibets Nordmur findes et lignende Epit., sat over Præsten Jens Sørensen Kaalund, død 1669, hans Kiste ligger foran Alteret, foruden før omtalte Epit., findes der i Skibet en mindre Mindetavle over Birkedommer i Vallø Stift, Esaias Fjeldsted.

Kirkens Altertavle er fra Aaret 1840 og er et Maleri udført af Maleren Adam Müller, forestillende Apostlen Simon med Jesusbarnet, Tavlen Ramme er fra denne Tid. Den oprindelige Oblatæske blev i Aaret 1807 røvet af de engelske Tropper, hvilket nuværende Oblatæske fortæller om ifølge sin Inskription, Æsken er bekostet af Vallø Stift.

Under Nordkappellets nu tilmurede Begravelse findes bl. a. Ligene af Rigsraad Oluf Rosensparre, død 1624, og hans Hustru samt Sønnen Sten Rosensparre, der faldt i Kalmar-krigen 1612. Til Minde om Slaget i Køge Bugt, hvor Ivar Hvitfeldt samt hele Besætningen paa Slagskibet Dannebrog sprang i Luften, under Kampen den 4 Oktober 1710, er der i før omtalte Tilbygnings nordlige Mur opsat en Marmortavle med et Vers af B. S. Inge-mann. Paa Kirkegaarden ligger begravet fire Matroser og en Soldat, hvis Lig var opdrevne fra før omtalte Besætning.

Gunderup var i forrige Tider en Landsby, Hovedgaarden Gunderup oprettedes 1582 af Fru Mette Rosenkrantz til Vallø, som Ladegaard for Vallø. I Aaret 1570 nævnes Hans

Aarshøj Forskole.

Wittenberg til Gunderup, omkring 1614—16 tilhørte Gunderup Mette Grubbe. Gaardens nuværende Hovedbygning er fra Aaret 1861.

Søllerup har i det 13 Aarhundrede været en Hovedgaard tilhørende Roskilde Bispestol, i Aaret 1439 bortforleuede Bispestolen Gaarden til Peder Neb, efter hans Død overgaar Gaarden til Ove, senere Peder Neb og derefter til

Slægtens sidste Mand Claus Neb. Saa sent som til Aaret 1774 laa der endnu ved Altret i Herfølge Kirke en Ligsten over Johannes Cliphtha de Sølleruph.

Hovedgaarden Billesborg hed oprindeligt Egøjegaard og har været en Del af Landsbyen Egøje, i Aaret 1563 beboedes Gaarden af Jep. Mogensen, Borgmester i Storehedinge, senere overgik Gaarden til Vallø, Fru Kirsten Munk lod Bygningerne nedrive og indlagde Gaarden under Vallø som Ladegaard. I Aaret 1661 køber Christen Skeel Gaarden af Fru Kirsten Munk og lader den opbygge igen paa dens nuværende Plads, Navnet Billesborg fik Gaarden efter Otto Skeel (død 1695), da hans Hustru Fru Kirsten Billesborg tog den til Enkesæde. Hovedbygningen er et enlænget hvidkalket Hus bestaaende af et Stokværk, under dette er den hvælvede Kælder. Det maa antages at Bygningen er opført af Dronning Sophie Magdalene, hvis Navnetræk ses flere Steder. Hele Anlægget er typisk for Baroktiden, saaledes den lille Terrassehave og Avlsbygningerne paa den anden Side af Vedskølle Aa er ordnede efter Vaaningshusets Tværakse. I flere Perioder har den staaet ubeboet. Kammerherre P. B. Scavenius til Gjorslevs Enke beboede Gaarden 1870.

I Middelalderen var Herfølge Bjæverskov Herreds Tingsted, dette nævnes som saadan sidst 1307. Sognet er Herredets rigeste, hvad Oldtidsmindemærker angaar, saaledes ligger der ud mod Bugten ved Billesborg 10 til 11 Gravhøje i Række, i Skoven ved Billesborg ligger ligeledes flere større og mindre, delvis ødelagte Gravhøje, alle fredede, i Gammel Køgegaards Dyrehave ligger ogsaa en fredet Høj, i Fuglsang Skov og i Svansbjerg Indelukke ligger ligeledes nogle Gravhøje. Derimod kendes der ikke noget til Dysser eller andre Stengrave.

Det saa anselige Sogneareal, den saa meget spredte Bebyggelse i Sognet, afkræver flere Skolebygninger, saaledes findes der Skole i Herfølge, Aashøj, Hastrup, Egøje, Vedskølle og Tessebølle, af disse 6 Skoler, der næsten alle er fra samme Periode, skal man dog kun fremdrage enkelte, saaledes oprettedes der i Aaret 1871, samtidig med det før omtalte Hospital, en Skole i Herfølge, denne findes dog ikke i vor Tid, men længe før 1871 fandtes der Skole i Herfølge, den nuværende Skole opførtes i Aaret 1884, og ligger paa samme Sted som den første Skolebygning. Det er at antage, at Skoleundervisningen har taget sin Begyndelse i Aarene mellem 1720—30. Dog skal man vel helt op til Aarene 1800—20, før der bliver tale om særskilte Skolebygninger i dette Sogn.

Egøje Skole laa paa Mtr. 1, nuværende Mtr. 1 a, lige for Vejen fra Herfølge til Egøje gamle By, denne første Skolebygning blev i Aaret 1860 nedrevet, Grunden til at den sløj-

fedes var, at Bygningen dels var for lille, dels var saa skrøbelig, at den ikke uden Fare kunde benyttes som Skole, den opførte Skolebygning erstattedes i Aaret 1905 af den nuværende Skolebygning. Den 10 Februar 1905 fandt den højtidelige Individelse Sted. Som en af Skolens mangeaarige Lærer nævnes O. Ingvorsen, han blev kaldet til Skolen den 1 Januar 1889 og virkede til Aaret 1922.

Herfølge Sygeplejeforening, som i Aaret 1912 lod opføre et Sygeplejehjem, er af ældre Dato, men naar den egentlige Stiftelse fandt Sted vides ikke, idet alle Akter om denne Sag er bortkomne. Foreningen virkede som almindelig Sygeplejeforening, og havde en Sygeplejerske, der besøgte de Syge rundt om i Sognet, som før nævnt paabegyndte man i Aaret 1912 Opførelsen af et Sygehjem. Hjemmet opførtes udelukkende ved privat Initiativ og Midler, en afholdt Bazar gav ca. 4000 Kr., og af Rentier Hans Christensen modtog man en Gave paa 6000 Kr. Byggesummen androg dog 17.000 Kr. De resterende 7.000 Kr. laante man af Sognet, ved, at der ordnedes dette Kompromis, alle Syge fra Sognet kunde indlægges for en lav Betaling, denne sattes til 1,50 Kr. pr. Dag. I Aaret 1923 var Pladsforholdene saa trange, at man besluttede at foretage en Udvidelse af Hjemmet, saaledes fik man efter denne Udvidelse Plads til ca. 30 Patienter mere, deraf kan 10 udenbys Patienter optages. Sognet yder aarlig Hjemmet et Tilskud paa ca. 1500 Kr. Johanne Konrad, der levede sine sidste Aar paa Hjemmet, testamenterede ved sin Død Hjemmet hele sin Formue 1500 Kr., ligeledes blev der fra anden privat Side skænket Hjemmet et Radio Anlæg. Hjemmets Forstanderinde er Frk. CHRISTENSEN, der siden 1912 har virket ved Hjemmet. Foreningens Formand er NIELS PEDER KRISTENSEN af Egøje.

Af politiske Foreninger er der i Sognet, det konservative Folkepartis Vælgerforening, der stiftedes i Aaret 1919 af Forpagter Falk Jensen, Gunderup m. fl. Den havde ved Starten ca. 40 Medlemmer. Gaardejer Mads Nicolaisen var første Formand.

Venstre Vælgerforening for Herfølge Sogn stiftedes omkring Aaret 1896, under Navnet -- Grundlovsværneforeningen. Foreningens første Formand var Sognefoged Peder Jensen af Svansbjerg, nærmere om Foreningen i dens første Aar vides ikke, da alle Bøger fra den Tid er bortkommen, i Aaret 1909 skiltes Foreningen i to Lejre, idet alle Radikale udtraadte og oprettede egen Forening, samtidig antog Foreningen nuværende Navn. Til Formand blev Gaardejer O. Andersen, Aashøj, valgt, han beklædte denne Stilling til Aaret 1918, siden da nuværende Formand Gaardejer WESTERGAARD, Dyrehavegaard, Vedskølle.

Mejeriet Vallø i Vedskølle By, er opført i Aaret 1921 af P. Sønderbæk, og i Aaret 1926 overgaaet til nuværende Ejer J. A. JØRGENSEN, Mejeriet drives som Fællesmejeri.

A/S. Hegnetslund Teglværk og Lerfabrik, anlagtes i Aaret 1898 af Bygmester F. Jensen, og overgik i Aaret 1910 til Aktieselskab med en Kapital paa ca. 120.000 Kr.

Sognet har flere Brugsforeninger, saaledes den i Vedskølle med sin i Aaret 1911 opførte Bygning. Fra Stiftelsen og til før-

Egøje Skole.

nævnte Aar holdt Foreningen til Huse i et lejet Lokale i Byens Midte, Foreningens Formand er Lærer HANSEN, Uddeler er MARTIN CHR. JENSEN. I Herfølge ligger 2 Brugsforeninger, Herfølge gamle Brugsforening stiftedes i Aaret 1869 af Lærer Lyngbye. Foreningen erhvervede et gammelt Hus i Byen og indrettede her Uddelersted, saaledes klarede man sig til Aaret 1902, og nuværende Bygning opførtes da. Foreningens Formand er Gaardejer S. BRAG, Tessebølle, Uddeler er L. LORENTSEN. Herfølge ny Brugsforening stiftedes den 10 Juni 1887, med Opsynsmand Ole Nicolaisen som Formand, af Gaardejer Jens Pedersen i Herfølge købtes et ældre Hus, i dette indrettedes Uddelingssted samt Bolig for Uddeler, i Aaret 1902 skænkede Gaardejer Niels Hansen og Hustru Foreningen en Byggegrund, og man paabegyndte Opførelsen af nuværende Bygning, i de snart 55 Aar, Foreningen har virket, har der kun været 3 Uddelere, nemlig Jacob Nielsen fra 1877—98, Peter Jacobsen fra 1898—1902, nuværende Uddeler INGVAR OLSEN, Foreningens nuværende Formand er Mejeribestyrer HANS NIELSEN. Foreningen har i ikke udbetalt Dividende en Kapital paa ca. 16.000 Kr., en Gæld til Vallø Sparekasse paa ca. 4500 Kr.

Egøje—Hastrup Brugsforening oprettedes den 6 Juni 1914. Foreningens første Formand var Gaardejer Søren Fr. Nielsen af Egøje, Foreningen ejer egen Bygning, denne udvides i Aaret 1928 ret betydeligt. Foreningens samlede Prioriteter andrager 9850 Kr. Ejendomsskyld 10.000 Kr., nuværende Formand er Lærer V. SMITH, Egøje.

Andelsmejeriet Herfølge begyndte sin Virksomhed i Aaret 1889. Mejeriets første Formand var Sognefoged Gaardejer Peter Jensen til Rosenbækgaard, Byggesummen for det opførte Mejeri androg 22.000 Kr., af Midlerne til dette laantes i Køge Sparekasse 20.000 Kr. og af førnævnte Sognefoged laantes 2000 Kr. I Aaret 1903 inddrages en Del af Bestyrerboligen i Mejeriet, og der tilbygges ud mod Vejen. I Aaret 1914 foretages en ret omfattende Ombygning af Mejeriet, ligesom en Del nye Maskiner anskaffes, det i Aaret 1899 opførte Ishus erstattes af Køleanlægget, der i Aaret 1927 installeredes i Mejeriet, ved de sidste Nyanskaffelser voksede Mejeriets Gæld i Køge Sparekasse til 27.000 Kr. Mejeriets Formand er Gaardejer JENS D. HENRIKSEN, Herfølge.

Sogneraadets Medlemmer er: Gaardejer JENS ANDERSEN, Lundemarksgaard, Formand, Gaardejer JØRGEN GAARDE, Tessebølle, Fiskehandler NIELS HANSEN, Herfølge, Landpost JENS P. HANSEN, Vedskølle, Forpagter EINAR INGVOSEN, Herfølge, Overmontør O. J. JENSEN, Hastrup, Lærer HANS P. JØRGENSEN, Aashøj, Vejmand HANS FR. MADSEN, Svansbjerg, Husmand F. RASMUSSEN, Hastrup.

Hjælpekassens Formand er Arbejdsmand JENS MORTENSEN, Aashøj. Menighedsraadets Formand er Sognepræst DALSAGER.

CHRISTIAN INGVOSEN, Sognefoged

f. 12 September 1866 i Sædder, S. af Gaardejer Ingvor Poulsen og Hustru Maren f. Christiansen, g. 1891 med Anna Kristine Jensen. Købte 1891 Meglebjerggaard i Vedskølle, stor 50 Tdr. Land, solgte denne 1914 og flyttede til Herfølge, Sognefoged siden 1 April 1910, Sogneraadmedlem fra 1897—1903, Medlem af Skolekommissionen i 3 Aar, Bestyrelsesmedlem for Mejeriet i flere Aar og for Landboforeningen i 9 Aar, Medlem af Køge Forligskommission siden 1912, Medlem af Menighedsraadet i en Del Aar.

JULIE A. C. MORTENSEN, Lærerinde

f. 15 Februar 1880 i Sløse Skole ved Nysted, D. af Lærer I. Mortensen og Hustru Oline f. Christensen. Udgaet fra Vejle Seminarium 1911, Lærerinde ved Tvede Skole i Haarslunde Sogn fra 1911—18, ved Egøje Skole siden 1918, i to Perioder Medlem af Vægeraadet.

MARIE CHRISTENSEN, Forstanderinde

f. i Vindeby ved Nakskov, D. af Gaardejer L. Christensen og Hustru Bodil Marie f. Frederiksen. Lært paa Faxe Sygehus, siden 1912 Forstanderinde paa Herfølge Sygeplejehjem.

KIRSTINE FREDERIKSEN,
Lærerinde

D. af Smedemester P. Frederiksen, Vester Skerning, og Hustru Anna f. Hansen. Udgaet fra Frk. Langs Seminarium i Silkeborg 1904 med første Karakter og Udmærkelse, ansat ved Bramminge Kommuneskole fra 1904—07, ved Thune Skole fra 1907—18, siden 1918 ved Tessebølle Skole.

EINAR RASMUS INGVOSEN,
Forpagter

f. 23 August 1891 i Vedskølle, S. af Sognefoged Christian I. og Hustru Anna Kirstine f. Jensen, g. 1920 med Karen Jensen. Medlem af Hjælpekassen fra 1925—29, Medlem af Hovedbestyrelsen for Det Konservative Folkeparti i Storehedinge Kredsen, Medlem af Amtsudvalget og af Forretningsudvalget.

NIELS PETER KRISTENSEN,
Gaardejer

f. 29 August 1878 i Sædder, S. af Gaardejer Niels K. og Hustru Kristine Marie f. Nielsen. Købte 1905 Maglegaard i Egøje, Sogneraadsmlem fra 1911—19, Formand for Sognets Sygeplejerforening fra 1926, Ejendomsskyldsvurderingsmand siden 1925.

CARL E. SIGURD BRAG,
Gaardejer

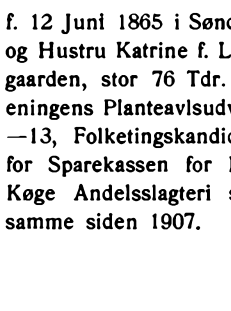
f. 21 Juli 1889, S. af Arbejdsmand Carl B. og Hustru Berthina, f. Andersen, g. 1920 med Valborg Andersen. Købte 1920 Lillevang i Tessebølle, stor 34 Tdr. Land, Formand for Herfølge og Omegns Motorterskeselskab indtil 1928, Formand for Herfølge gamle Brugsforening siden 1928.

MARTIN CHRISTIAN JENSEN,
Uddeler

f. 4 Maj 1903 i Sabro, S. af Uddeler Søren Chr. J., Bjæverskov, og Hustru Anna f. Olsen, g. 1928 med Rigmor Thopholm. Siden 1928 Uddeler ved Vedskølle Brugsforening.

CHRISTIAN WESTERGAARD,
Gaardejer

f. 12 Juni 1865 i Søndbjerg, S. af Gaardejer Jeppe W. og Hustru Katrine f. Lave. Købte 1904 Kammerherregaarden, stor 76 Tdr. Land, Formand for Landboforeningens Planteavlsudvalg, Sogneraadsmlem fra 1909—13, Folketingskandidat til to Valg, i Tilsynsraadet for Sparekassen for Køge og Omegn, Formand for Køge Andelsslagteri siden 1913, i Bestyrelsen for samme siden 1907.

JENS DANIEL HENRIKSEN,
Gaardejer

f. 31 August 1874 i Ganebrog i Alslev Sogn, S. af Husmand Hans H. og Hustru Marie f. Danielsen, g. 1901 med Maren Nielsen. Mejeribestyrer paa Fejlsmejeri i Sevel fra 1901—13, købte dette Aar Hestehalegaarden i Herfølge, solgte denne i 1922 og købte Toftegaard, Formand for Mejeriet siden 1923, Sogneraadsmlem i 4 Aar, Formand for Andelmejeriernes Mælkesalg i København, Likvidator i den gamle Landbobank i Køge.

HANS NIELSEN,
Bestyrer

f. 19 November 1872 i Storehedinge Landsogn, S. af Sognefoged Jørgen N. og Hustru Karen Marie f. Jensen, g. 1898 med Johanne Andersen. Paa Dalum Mejeriskole 1897, Bestyrer paa Herfølge Mejeri siden 1898, Formand for den ny Brugsforening siden 1911, Medlem af Menighedsraadet i mange Aar, Sogneraadsmlem i 8 Aar.

SÆDDER SOGN

danner en egen Sognekommune med Tingsted i Køge og hører under samme Rets- og Politikreds m. m. Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggevælde Lægkreds, Storehedinge Skattekreds, Bjæverskov Herreds Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1932 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 682 og i 1901 866.

Sognet var indtil Aaret 1892 Anneks til Herfølge, det omgives af Volderslev, Lidemark, Herfølge, Enderslev og Vraaby Sogne samt Thureby Sogn i Fakse Herred og Ringsted Herred i Sorø Amt, dets Jorde er for det meste lavtliggende og lermuldede, mod Vest strækker sig dog et Bakkedrag fra Lundebanke til Hejnerup, endvidere er der langs Vedskølle Aa nogle Bakker. Paa Skove er Sognet ikke særlig rigt, det er kun smaa og faa Skovstrækninger, der findes.

I Sognet ligger Landsbyerne Sædder, der i det 13 Aarhundrede benævnes Sæther, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus samt Andelsmejeri og Brugsforening; Ringsbjærg, der i Aaret 1330 findes benævnt som Ringsbyærgh, med Brugsforening; Hejnerup Sonnerup, i Aaret 1596 Sønnerup; Kannerød forhen benævnt som Kanderødt; Alkestrup og endelig Ingelstrup med Hejdehuse, desforuden som Samling af Gaarde og Huse findes Stederne Tolstrupgaard og Ringsbjærg Tved. Af større Gaarde findes der Avlsgaarden Sprettingegaard, hørende under Grevskabet Bregentved.

Som en af de, fra romansk Tid, særdeles velbevarede Kirker ligger Sædder Kirke, opført af Kridtsten, mod Øst ligger det halvrunde Apsis, dette er prydet med Lisener og Rundbuer, to mellem hver Lisen, Korets Ribbeløse Krydshvælvinger er de oprindelige og er af Kridtsten, medens de i Skibet værende Hvælvinger er fra den senere Middelalder, disse danner to Krydshvælvinger. Samtidig med Skibets Overhvælvning tilførtes der Kirken et Taarn mod Vest, opført af Munkesten og Kridtsten i vekslende Baand, Sakristiet og -Vaabehuset er fra den nyere Tid, men der har staaet ældre Bygninger paa deres Plads. I den smukke Altertavleramme, der er fra Aaret 1640, er nu indsat et Maleri fra den moderne Tid. Den udskaarne Prædikestol med Evangelisterne er fra Aaret 1629.

Herregaarden Raaris nævnes første Gang i Aaret 1350, da den var i Laurids Olufsen af Raaris Eje, omkring Aarene 1417—20 var den i Væbneren Peder Raaris Eje, men saa sent som i Aaret 1522 var Raarisergaarden kun en Bondegaard.

I Sognet findes der spredt beliggende Oldtidsmindesmærker, saaledes ses nordøst for Kannerød Rester af en Langdysse, ved Ingelstrup en Jættestue med omgiven Jordhøj, Jættestuen er dog stærkt forstyrret, og endelig ligger der sydvest for denne, inde i Fredskov, en nu fredet Langdysse; om en hellig Kilde, der har været ved Vejen mellem Sædder og Ringsbjærg, gaar der de ejendommeligste Sagn.

Sædder Brugsforening stiftedes i Aaret 1879, Foreningens første Formand var Lærer Olsen, i det første Aar holdt Foreningen til Huse i et lejet Lokale hos Smed Ole Christensen, han fungerede som Uddeler de første 4—5 Aar, i Aaret 1884 køber man en Grund og opfører her egen Bygning, senere opførtes Pakhuse samt Beboelse for Uddeler. Foreningens Formand er Gaardejer HANS OLE HANSEN, Kanderød. Uddeler er R. LARSEN.

Brugsforeningen i Alkestrup stiftedes i Aaret 1898, samme Aar opførtes der en Bygning til Foreningens Brug, denne er i de senere Aar gentagne Gange udvidet. Foreningens første Formand var Gaardejer Jens Frederik Jensen, Fredsgaard Lidemark. Dens nuværende Formand er Parcellist H. P. HANSEN.

Alkestrup Skole, som den er i vor Tid, byggedes i Aaret 1898 som Forskole, og i Aaret 1911 opførtes den nuværende Hovedskole paa samme Sted, hvor den gamle Skolebygning laa, denne var opført i Aaret 1846, men om Skolebygninger før dette Aarstal vides nu ikke noget. Skolens Lærer er HANS HANSEN.

Andelsmejeriet Fruedal stiftedes i Aaret 1889. Mejeriets første Formand var Proprietær A. Hansen Tolstrup. Nuværende Formand er LARS P. PEDERSEN. Mejeriets første Bestyrer var J. Hansen, der i 31 Aar bestyrede Mejeriet, nuværende Bestyrer er N. PEDERSEN, der siden 1920 har beklædt denne Stilling.

Thureby og Omegns Borger- og Haandværkerforening er stiftet i Aaret 1908, paa Initiativ af Sadelmager C. V. Christensen, Alkestrup, der blev Foreningens første Formand, der var ca. 50 Medlemmer. I Foreningens første Aar, holdt den Teknisk Skole, men der er nu saa lidt Tilslutning, at Eleverne sendes til Haslev. Foreningen blev startet som en ren Haandværkerforening, men i 1928 blev den lavet om til Borger- og Haandværkerforening, Medlemsantallet var da gaaet ned til 35, men er nu ca. 100. Fra 1927 har Stifterens Søn, Sadelmager VIGGO CHRISTENSEN Alkestrup, været Formand.

Sogneraadets Medlemmer er: Gaardejer H. JØRGENSEN, Tolstrupgaard, Formand, Gaardejer HENRIK ANDERSEN, Ringbjærg, Gaardejer JENS CHRISTENSEN, Sonnerup, Husmand A. CHR. HANSEN, Hejnerup, Gaardejer H. G. JENSEN, Alkestrup, Husmand PEDER LARSEN, Kannerød, Husmand J. NIELSEN, Ringbjærg.

Hjælpekassens Formand er Tømrer HANS NIELSEN, Alkestrup.

Værgeraadets Formand er Gaardejer CHR. JACOBSEN, Alkestrup.

NIELS PEDERSEN, Mejeribestyrer

f. 3 Juli 1888 i Kjulerup, S. af Gaardejer Peder P. og Hustru Ane Marie, g. 1919 med Amalie Hollænder. Paa Dalum Mejeriskole fra 1914—15, Bestyrer paa Uldum Mejeri fra 1 April 1919 til 1 November 1920, Bestyrer paa Mejeriet Fruedahl i Sædder siden 1 November 1920, Hovedbestyrelsesmedlem i Dansk Mejeristforenings Ulykkesforsikring.

VIGGO CHRISTENSEN, Sadelmager

f. 25 August 1889 i Alkestrup, S. af Sadelmager C. V. C. og Hustru Ane Margrethe f. Nielsen, g. 1912 med Astrid Jespersen. Nedsatte sig i Aaret 1912 som Sadelmager i Alkestrup, Medlem af Skolekommissionen, Bestyrelsesmedlem for Brugsforeningen i 8 Aar, Formand for Sygekassen i 4 Aar, Formand for Spareforeningen 6—8 Aar.

RUDOLF LARSEN, Uddeler

f. 19 Juli 1900 i Frederikssund, S. af Forvalter H. C. L. og Hustru Elise Barbara f. Olsen, g. 1926 med Anni Hansen. Lært i Jyderup Brugsforening, Uddeler i Sædder Brugsforening siden 1926.

VALLØBY OG TAARNBY SOGNE

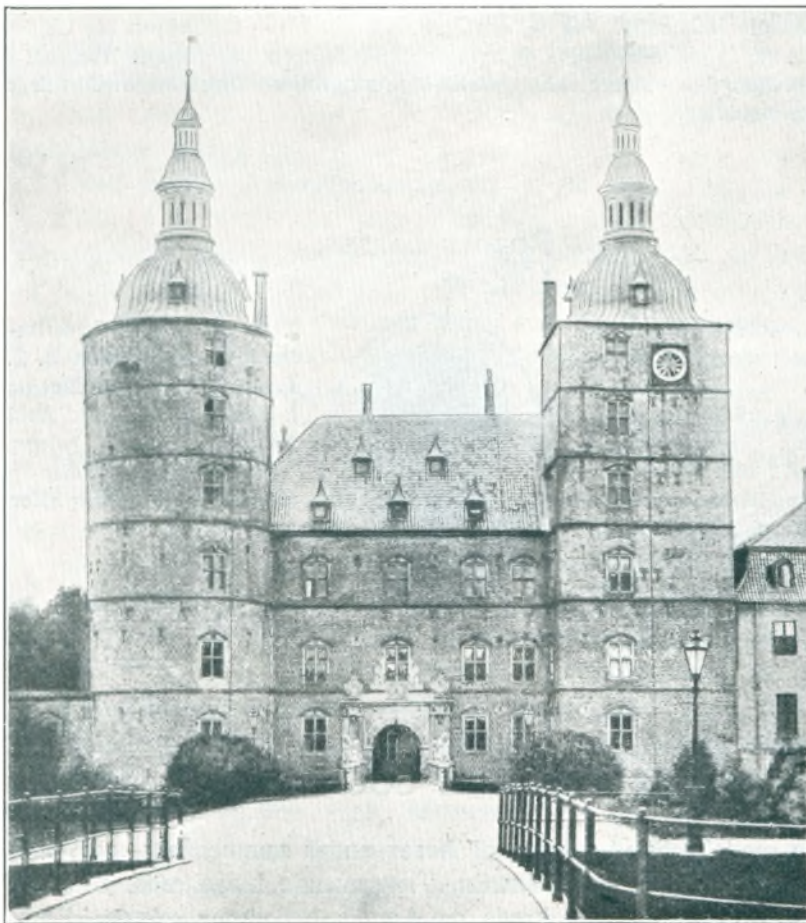
danner een Sognekommune med Tingsted i Køge og hører under samme Rets- og Politikreds m. m., Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggevalde Lægerekreds, Storehedinge Skattekreds, Bjæverskov Herreds Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds. Kommunens samlede Areal er ca. 1607 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 665 og i 1901 850.

Valløby Sogn er i kirkelig Henseende Hovedsognet, med Taarnby Sogn som Anneks. Vallø Stift var i forrige Tider en egen Menighed, men lagdes ved kgl. Resolution af 13 Juni 1909 ind under Valløby Menighed, dog saaledes at Stiftsamenighedskirkegaarden samt Kantorembudet bevarede.

Sognet omgives af Taarnby, Himlingøje og Herfølge Sogne, samt Strøby Sogn i Stevns Herred, fra hvilket det skilles ved Tryggvælde Aa. Jordene hæver sig mod Syd, og er frugtbare og sandmuldede, mod Øst sænker de sig mod Aaløbet, anselige Skovstrækninger dækker over $\frac{1}{4}$ af det samlede Sogns Areal, saaledes Purlund, Nyhave og Præsteskov samt Vallø Dyrehave, hvori er flere smukke Søer, hele Aaret rundt aflægges der i Sognet talrige Besøg af Turister, dels for Vallø Slots Skyld, dels for de prægtige Udsigter der findes i Sognet.

I Sognet ligger Landsbyerne Valløby, med Kirke, Skole, Forsamlingshus og Asyl, Vallø Stiftsby, med det adelige Stift Vallø, samt Bolig for Stiftsforvalteren og Stiftslægen, Skole, Alderdomshjem med Carolinestiftelsen, Arveprinsesse Carolines Asyl, oprettet i Aaret 1882, m. m., samt Jernbane, Post- og Telegrafstation. Sognearealet er ca. 980 ha. stort. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 240, og i 1901 489.

Kun faa af de Slotte og Herresæder, der i længst forsvunden Tid rejstes af højformemmelige Adelsmænd rundt om i vort Land, er nu tilbage, de fleste er forlængst jævnet med Jorden, og de der er tilbage er næsten alle ombygget og forandret, Slægt efter Slægt har nedrevet og atter opført, enten paa samme Steder og til samme Brug, eller ogsaa, hvad der ofte var Tilfældet, opført helt andre Bygninger til andet Brug, og hvad forrige

Vallø Slot.

Slægter ikke formaade at forandre eller nedrive, blev af Skæbnen lagt øde ved de mange Ildebrande, der i forrige Tider ofte hærgede rundt om i Landet, saaledes blev Vallø Slot i Aaret 1893, den 20 Marts, hærget af den røde Hane, store Dele af Slottet lagdes i Aske, saa godt som alt Indre ødelagtes, og dog er det naar man i vor Tid beundrer Vallø Slot, i sin Renæssance og Barokstil, som om længst forsvundne Tiders Historie staar lyslevende igen.

Slottet Vallø, var paa Christoffer II Tid en Herregaard, og tilhørte Eskild Krage, han var en af Kongens mest ansete Tilhængere, efter hans Død, forblev Vallø i flere Generationer, i hans Slægts Eje.

Adelsmanden Bo Falk, som under Valdemar Atterdag, indtog en ikke mindre fremtrædende Plads i vort Land end den, som hans afdøde Fader havde paa Christoffer II Tid, overtog Gaarden efter Faderens Død, efter Bo Falk overgaar Gaarden til hans Søn Eskild Falk, som døde 1387, derefter kommer Gaarden i Sønesønnen Jens Falks Eje, dennes Datter Karen Falk tilførte sin Ægtefælle, den paa den Tid saa mægtige Oluf Axelson Thott, Vallø samt alt Gods, i Aaret 1464 dør Oluf Axelson Thott. Birgitte den yngste, Datter af Oluf Thott, bragte Gaarden til sin Mand Niels Eriksen Rosenkrantz til Bjørnholm, som var Hofmester under Christian II, dog var Gaarden i Kongerne Christian I, Hans og Christian II Besiddelse i længere Tid, formentlig paa Grund af den Andel, Birgitte den yngstes Søster, Birgitte af Hammarstad (ogsaa kaldet svenske Birgitte) havde i Vallø. Førnævnte Hofmester Rosenkrantz dør 1516, og nu skulde hans Søn Oluf Nielsen Rosenkrantz overtage Gaarden, dette sker imidlertid ikke før i Aaret 1523. Aarene omkring 1526—28 var urolige Aar, der plyndres og hærages rundt om i Landet, og under Grevens Fejde, plyndres Vallø af Grev Christoffers Folk. Oluf Nielsen Rosenkrantz døde i Aaret 1545, og efterlod tre Døtre, af hvilken de to delte Gaard og Gods, saaledes fik den ældste af Døtrene Fru Birgitte, gift med Peder Bille til Svanholm, Øster Vallø, med Borggaard, Østre Halvdel. Hendes Søn, Oluf Bille, overtog Gaarden ved Moderens Død i Aaret 1592. Oluf Bille var gift med Margrethe Rosenkrantz, i dette Ægteskab var der kun en Søn, han døde i Aaret 1612. Fra Aaret 1602, ved Oluf Billes Død, og til Aaret 1615, i hvilket sidstnævnte Aar Marie Rosenkrantz dør, er Gaarden i hendes Eje, sidstnævntes Broder, Holger Rosenkrantz til Rosenholm og Skafføgaard, har da efter Søsterens Død Gaarden i Besiddelse, allerede Aaret efter afhænder han Gaarden sammen med Egøjegaard til Fru Ellen Marsvin. Hendes Dattersøn, Chr. IV' Søn, Grev Valdemar Christian, er den næste Besidder af Gaarden, fra ham overgaar Gaarden til Fru Kirstine Munk, som den 1 Maj 1651 skøder Gaarden samt Egøjegaard, til Rigsraad Christen Skeel. Han var gift med Birgitte Rud, en Datter af Fru Lisbeth Gyldenstjerne, og havde siden 1638 været Besidder af Vestre Vallø, saaledes forenes Vallø under eet, ved Skøde af 1651, som før nævnt.

Som før beskrevet, fik Rosenkrantz ældste Datter Øster Vallø, medens den yngste fik Vester Vallø, hun var gift med Rigsraad Sten Rosensparre, der faldt i Syvaars-Krigen 1565. Anden Gang blev hun gift med Rigshofmester Peder Oxe. Fru Mette Rosenkrantz døde 1588, og efterlod Vester Vallø til sin Søn Rigsraad Oluf Rosensparre, der døde i Aaret 1624, hans Enke, før nævnte Lisbeth Gyldenstjerne, beholdte Gaarden til sin Død 1638. — Chr. Sigfred v. Plessen solgte hele det samlede Vallø Gods for 165.000 Rd., til Kong Frederik IV. Kongen oprettede i Aaret 1713, af det samlede Gods, et Grevskab, som han skænkede til Anna Sofie Rewentlov, og bestemte dette til Enkesæde for

Vallø Slotsbrand.

Vallø Slotsbrand.

hende, efter Kongens Død 1730, maatte hun afstaa alle sine Ejendomme til Kronen, hvorefter Christian VI ved Gavebrev, udstedt den 24 Marts 1731, skænker Vallø til Dronning Sophie Magdalene, som i Aaret 1737, gjorde det til et adeligt Frøkenkloster.

Vi har nu fulgt Valløs Beboere fra Slægt til Slægt, og om end i korte Træk, da nøje holdt os til de forskellige Slægter, der igennem Tiderne har været Herre paa Vallø.

Vi vil nu følge Slottets Arkitektur, som Bygningskompleks at betragte, og ogsaa paa dette Omraade bærer Vallø Præg af de mange forskellige Tiders Værk. Selve den 4-fløjede Hovedbygning bestaar af et ældre Vestparti i Renæssancestil, og et Østparti af yngre Dato, og i Barokstil. Ved de store Ombygninger efter Branden i Aaret 1893, fandtes der forskellige Steder i Slottets Indre, Rester af sentmiddelalderlige Mure, sandsynligvis er disse fra Oluf Nielsen Rosenkrantz Tid, altsaa fra Aaret 1500, ligeledes fandtes ved Udgravningerne i Slotsgaarden flere Murrester af lignende Alder. Nu i vore Dage er der dog intet fra denne Periode tilbage, selvom Vestpartiet, i dets nuværende Form, er flere Slægtleds Værk, dets ældste Parti er Sydfløjens nederste Dele, Kælder og to Etager, samt de tilsvarende Dele af Fløjens to svære Taarne, der i deres Formers Forskelligartethed, mer end noget andet, giver Slottet det karakteristiske Særpræg. Det østre Taarn er firkantet, det vestre rundt. Disse Taarnets ældste Dele, er opført af Mette Rosenkrantz, hun havde Vallø i Aaret 1545. Taarnbygningerne hviler paa høje Granitkvadersokler, og er opført af røde Munkesten. Murene er rigt prydede med Sandstensskulpturer, Vinduerne indrammes ligeledes i Sandstensrammer, og krones af Frontoner, i disse er der dekorative Hoveder.

Portaabningen indrammes af en pragtfuld Portal, hvis toskanske Søjler krones af hendes og hendes to Ægtefælders Skjolde, samt ses Aarstallet 1581. Broen, der fører over Graven, havde i det oprindelige Rækværk en til Overdaadighed rig Udsmykning udført af Sandsten, siddende bisarre Løver, som holder Fru Mettes Anevaabner. Samme Fru Mette lod opføre en Mantelmur forsynet med et Galleri tværs over Borggaarden i Retning mod Øster Vallø, men denne Skillemur, samt alle de ældre Bygninger paa Øster Vallø, er forlængst nedrevne, disse har dog ikke været synderlig anselige.

Paa en Tavle, der findes opsat ind mod Gaarden, læses bl. a.: „Udi Nafn Gvd Faders Søns oc tend Hellig Aandt, haffer jeg Mette Rosenkrantz til Vallø, salig Her Olfv Rosenkrantzis Daatter til Vallø Anno 1500, begøndt att bøge tette store Hvs, med thisse tow store Torne her paa Vallø, oc haffvir jeg aff Gvdts Nade, Gvd Were therfor loffvit y Evighed fangit thed wndr Sper oc Tag 1586“. Kong Chr. IV paabegyndte store Byggeforetagender paa Øster Vallø, men det syntes, som om disse atter er opgivne. Den næste større Byggeperiode finder Sted i det 17 Aarhundredes første Halvdel, i denne Periode forhøjes Taarnet til sin nuværende Højde, det samme gør sig gældende for Sydfløjen.

Vestfløjen forlænges med to Fag, Skulpturerne paa disse Tilbygninger svarer nøje til de ældre Bygningers Skulpturer, men i Stedet for sirlige smaa Højrenæssancefigurer, er disse sidste større og fyldigere.

Ved Sammenligning af det delte Vallø, Øster og Vester Vallø, i 1651 finder en ny Byggeperiode Sted, idet der da opførtes Vestfløjens nordlige Del, hvis livfulde men barokt grovkornede Skulpturer stærkt afviger fra de tidlidere Tidens Byggeperioder, samtidig nedrives den før omtalte Mantelmur. Kong Frederik IV lod, i Aarene omkring 1720, opføre Nordfløjen, ved denne har man forsøgt at efterligne den oprindelige Renæssancestils Vinduesgavle og Medaillonhoveder, med denne Tilbygning fuldendtes Slottets vestre, af Renæssancen, beherskede Del. Slottets østre gamle afvigende Partier, er bygget af Dronning Sofie Magdalene, denne Del, det saakaldte hvide Stift, var en 3-fløjet Bygning, men lavere end Slottets andre Bygninger. Østfløjen havde oprindelig kun en Etage, de to andre Fløje to Etager, Østfløjen har Form som en Altanbygning brudt af en noget højere Midtpavillon, et særdeles pompøst Stykke Barokarkitektur med Udsmykning af forskellige Skulpturer, disse var fra først bestemte til Dronningens Byggeforetagender paa Lellinge, i Aaret 1733. Det hvide Stift er opført i Aarene 1735—38. I Aaret 1765 erstattes Østfløjens Altantag med et Stokværk i fransk Nyklassicisme med Stukrelieffer.

Saaledes stod Vallø Slot indtil Branden i Aaret 1893, Natten mellem 19 og 20 Marts, denne fortærede saa godt som alt, kun de nøgne Ydermure forblev tilbage, Genopførelsen tog de følgende 10 Aar og udførtes under Ledelse af Hans J. Holm, trods den store Ødelæggelse, har man dog i alt væsentlig bevaret Renæssanceslottets Ydre.

Nord og Vest for Slottet ligger Haven, der er ca. 16 ha stor og for en Del er anlagt i fransk Stil, til Haven slutter sig mod Nord Vallø Dyrehave, i denne findes flere prægtige Bøgetræer, ligeledes nogle Gravhøje. Paa en ret brat affaldende Bakkeskraaning mod Nord findes Vallø Kirke opført, indviet til Vor Frue. Bygningen var oprindelig en romansk Kridtstensbygning, hvoraf der i vore Dage kun er Skibets Sidemur tilbage. I den senere Middelalder er Kirken i flere Perioder dels ombygget dels tilbygget, saaledes er Kirken forlænget mod Vest, samtidig er Vaabehuset mod Syd opført, noget senere er Kirkens Overhvelving foretaget, Taarnet i Vest er antagelig fra samme Tid, disse Bygningsværker er alle af Munkesten. I Aaret 1590 lod Fru Birgitte til Vallø, opføre et stort Korparti, dette er noget bredere end den øvrige Kirke og opført af Munkesten i polsk Skifte. Korpartiet har flade Krydshvelvinger, og Gavlen er i Renæssancestil med Sandstensprydelser, ved dettes Nordside opførtes samtidig et Sakristi, under Koret findes en Gravhvelving, over Nedgangen til denne staar Aarstallet 1641.

I Aaret 1738, ved Oprettelsen af Vallø Stift, indrettedes der i Taarnrummet et Gravkapel for Stiftdamerne, senere indrettedes ogsaa Sakristiet til Gravkapel. I Kirken hænger en lille Middelalderlig Altertavle fra Aar 1400, den nuværende Tavle er fra Aaret 1682 og har en stærkt forgyldt Ramme.

Prædikestolen bærer Fru Birgitte og Peder Billes Vaaben, Stolen er et Billedskærerarbejde. Døbefonden er fra 1600. Foran Koret og Sakristi staar et Træværk og Panel af Egetræ, udført i Aaret 1591. Flere Stolestader bærer forskellige Slægters Vaaben, alle tidligere Besiddere af Vallø. I det tidligere Sakristi staar en Marmorsarkofag med Liget af Prinsesse Louise Frederikke af Slesvig-Holsten, Abbedisse paa Vallø, død 1782. I Gravkapellet under Taarnet staar en Marmorsarkofag med Liget af Grevinde Eleonora Lovisa Caroline Knuth f. Moltke, Dekanese for Vallø, død 1785. I Gravkapellet under Koret findes begravet flere af Slottets forrige Besiddere, her stod indtil Aaret 1883 en Række Kister med Ligene af Stiftdamer, disse er nu nedsatte paa Kirkegaarden.

Ligesom Slottet Vallø fortæller om svundne Slægters Historie ved sin Arkitektur m. m., saaledes fortæller ogsaa Kirken med sine forskellige indre Monteringer, Tavler og Sarkofager, Træværker m. m. de samme Slægters Historie. Man ser, hvorledes der Slægt

efter Slægt har været tænkt paa at gøre Kirken saa pompøs som mulig, hvad det endnu bevarede i Kirkens Indre fortæller os.

Taarnby Sogn er Anneks til Valløby Sogn, og omgives af dette, Himlingøje og Haarlev Sogne samt Strøby Sogn i Stevns Herred, fra dette skilles det ved Tryggevælde Aa. Sognet hører til samme Myndigheder som Hovedsognet, det samlede Jordareal er ca. 680 ha., og er saaledes det mindste Sogn i Herredet. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 242, og i 1901 360.

Sognets Jorde er ret højtliggende og bakkede, de sænker sig noget mod Øst ned mod de brede Engstrækninger langs Aaen. Det højeste Punkt i Sognet er Ranesbanke, ca. 45 m over Havfladen, fra Bankens Top er der en prægtig Udsigt, milevidt kan man se ud over Landskabet, mod Nord helt til Roskilde, mod Syd helt ned til Møen, af Skove har dette Sogn ingen.

I Sognet ligger Landsbyerne: Store Taarnby, i Aaret 1257 benævnt som Thornby maiori, efter 100 Aars Forløb er dette Navn blevet til Thornbymaglæ, med Skole, Kirke samt Andelsmejeri. Stolpehuse er dog kun en Samling af Huse.

Kirken er fra samme Tid som Vallø Kirke. Af den oprindelige Kirkebygning er nu kun Skibet tilbage, i den senere Middelalder overhævedes Skibet, Taarnet og Vaabenhuset tilbygges Kirken, Altertavlen er fra Aaret 1595, Prædikestolen er fra vor Tid.

Af Minder fra Oldtiden har der Nord for Taarnby ligget nogle Gravhøje, endnu findes Gravhøjene Store Rane og Lille Rane.

Det er som om Hovedsognet helt har tildraget sig al Opmærksomhed, og det ligger vel i dette, at der laa Vallø med sine Ejendomme, og Sognet er jo ogsaa ret liden i Størrelse.

Andelsmejeriet Elbæk opførtes i Aaret 1892, Byggesummen androg en ca. 20.000 Kr. Mejeriets første Formand var Gaardejer Peder Christensen. I Aaret 1907 foretoges ret betydelige Ombygninger af Mejeriet, disse kostede ca. 30.000 Kr. Bestyrer er CHR. PETERSEN, der har været ved Mejeriet siden 1909.

Vallø Brugsforening oprettedes i Aaret 1869, indtil Aaret 1893 boede den til Leje forskellige Steder, i Aaret 1893 opførte den egen Bygning, den udvides ret betydelig i Aaret 1924. Foreningens Formand er Gaardejer HANS P. NIELSEN.

Brugsforeningen i Taarnby oprettes i Aaret 1885, og opførte i Aaret 1912 egen Bygning. I Taarnby Sogn er en Husmandsforening med Amsraadsmedlem SØREN HANSEN som Formand, Foreningen er fra Aaret 1908, men dog uden væsentlig Betydning.

Sogneraadets Medlemmer er: Gaardejer PEDER PEDERSEN, Formand, Stiftsfuldmægtig CHRISTENSEN, Husmand N. P. CHRISTENSEN, Valløby, Gaardejer HANS HANSEN, Taarnby, Gaardejer HANS NIELSEN, Valløby, Husmand JENS NIELSEN, Taarnby, Smed CHR. PETERSEN, Taarnby. — Menighedsraadets Formand er: Provst LICHTENBERG. Værgeraadets Formand er: Provst LICHTENBERG. Hjælpekassens Formand er: Uddeler J. JENSEN, Valløby.

HAARLEV OG HIMLINGØJE SOGNE danner een Sognekommune med Tingsted i Køge og hører under samme Rets- og Politikreds m. m. Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggevælde Lægekreds, Storehedinge Skattekreds, Bjæverskov Herreds Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds. Kommunens samlede Jordareal er ca. 2249 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 738, og i 1901 var det ca. 1298.

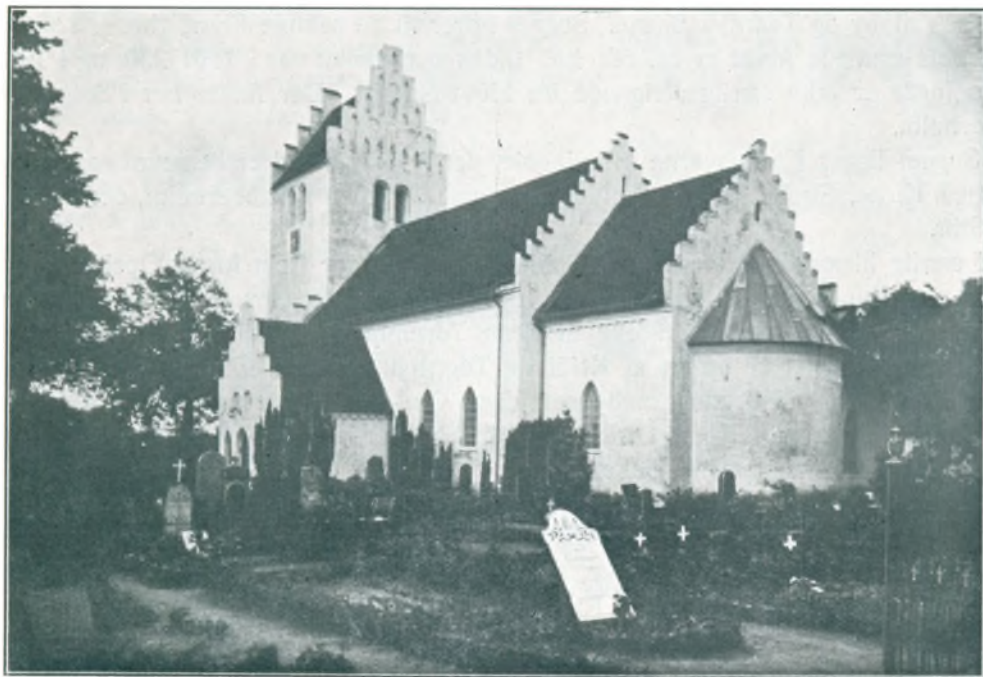
Haarlev Sogn er i kirkelig Henseende Hovedsognet med Himlingøje Sogn som Anneks. Sognet omgives af Anneks-Sognet, Taarnby, Enderslev og Vraaby Sogne samt Karise Sogn i Fakse Herred og Hellested, Varpelev og Strøby Sogne i Stevns Herred, fra dette skilles det ved Tryggevælde Aa. Jordene er mod Nord højtliggende, den øvrige Del af Sognet er ret lave og jævne Jorde. Sognet er skovløst.

I Sognet ligger Landsbyerne Haarlev-Kirkeby, i Aaret 1257 benævnt som Hornleff. Haarlev Stationsby med Kirke, Skole, Præstegaard, Forsamlingshus og Jernbanestation. Lille Linde, som i Aaret 1256 findes benævnt Lyndæ paruum. Lystrup. Lille Taarnby, i sidstnævnte Aar kaldet Thornby paruum. Ammerup med Kalkbrud, i forrige Tider hed den Ammæthorp. Haarlev Overdrev med Skole, dette er dog kun en Samling af Huse.

Sognearealet er ca. 1580 ha stort, Indbyggerantallet var i Aaret 1801 510, og i 1901 naaede dette knapt 1000.

Haarlev Kirke, der siden 1913 har været selvejende, var fra første Oprindelse en ret anelig Bygning, og som de fleste af vore Kirker fra romansk Tid. Den er opført af Kridtsten med Apsis, i Koret er endnu den oprindelige Helstenschvælvning med svære Ribber.

Haarlev Kirke.

Saa vel Skib som Kor har Hjørnelisener, det nuværende Taarn er fra den senere Middelalder, opført af Munkesten, dets Indre dog væsentlig Kridtsten, men det kunde synes, som om, der før dette Taarn blev opført, har været et Taarn paa Skibets vestlige Del, Sakristi og Vaabenhus er antagelig opført samtidig med det nuværende Taarn, begge disse Tilbygninger er af samme Stenart som Taarnet. Kirkens Altertavle er af nyere Dato, men den smukke, udskaarne Prædikestol er af gammel Dato, sikkert fra Aaret 1600, dens Stil er Renæssance. Paa nogle af de øverste Stolestænder, ser man Sigvard Urne og Hustrus Vaaben, Lensmand paa Tryggevælde 1641—50, samt ses Kong Chr. IV' Navnetræk. Man har i Koret fundet Rester af Kalkmalerier, disse er dog atter overkalkede. I Sakristiet findes paa Nordmuren en indridset Runeindscription af Præsten Legander.

I Vaabenhuset staar en Ligsten over Mogens Lauridsen, død 1593, han var Præst ved Kirken.

Sagnet vil fortælle, at paa en Banke tæt udenfor Haarlev, hvor man har fundet en stor Del tilhuggede Kridtsten, har det gamle Tryggevælde ligget. Sognet, der ikke er rigt paa Minder fra Fortiden, hvad Bygninger og Herresæder angaar, har saa til Gengæld en stor Del Oltidsmindesmærker. Saaledes ligger her et af de betydeligste Mindesmærker fra den Tid, den syv Meter høje, smukt formede Bavnehøj. — Paa Kirkegaarden

ligger ligeledes en ret anselig Høj, Kongshøj, begge er de fredede. Foruden disse to findes der under Haarlev fire andre, men mindre Gravhøje, derimod findes ikke nogen Art Stengrave eller Dysser i Sognet.

Tryggevælde Runesten fra Aaret 900, skal ifølge Sagnet havde staaet paa Kishøj Banke ved Lille Taarnby, inden den i Aaret 1550 flyttedes til Tryggevælde Borggaard, senere flyttedes den til Vallø, og derefter fik den Plads paa Trinitatis Kirkegaard, og nu er den paa Nationalmuseet. Runestenen bærer følgende Indskription: Ranghild, Ulfs Søster, satte denne Sten og denne Skibssætning og gjorde denne Høj efter Gunulf, sin Ægtefælde, den veltalende Mand, Nærves Søn. Faa fødes nu bedre end han. Han skal visselig komme til at sone sin Brøde, som øver Vold mod denne Sten eller drager den herfra.

Himlingøje Sogn, er Anneks til Haarlev Sogn og omgives af dette samt Enderslev, Herfølge, Valløby og Taarnby Sogne. Sognet hører til de samme Myndigheder som Hovedsognet, dets samlede Areal er ca. 665 ha. Indbyggerantallet var i 1801 230, og i 1901 327. Sognets Jorde er ikke særlig afvigende fra Hovedsognet. Der findes her i Sognet Skoven Grubberholm.

I Sognet ligger Landsbyerne Himlingøje, der i forrige Tid er benævnt som Hymlyng-høw, med Kirke, Skole, Jernbaneholdeplads samt Gaarden Grubberholm, der hører under Vallø Stift.

Af særlig historisk Interesse er Himlingøje Kirke, der i sin første Oprindelse var opført som en Rundkirke af Kridtsten, ca. syv Meter i Gennemsnit, af denne første Bygning staar kun et lille Stykke tilbage af dens Ydremur samt en Rundbuegesims i Taarnets Østmur. Taarnet er opført af Kridt og Teglsten, og mod Øst er der opført et nyt Kor, og Rundkirkens Nordmur ombygget, disse Om- og Tilbygninger er fra sengotisk Tid.

I Taarnrummet og i Koret findes Krydshvælvinger, medens den øvrige Del af Kirken har Bjælkeloft med paamalede Dekorationer.

Altertavlens Ramme er fra Aarene omkring 1600, medens Alterbilledet er af en nyere Dato og er malet af L. Storch. Prædikestolen er fra samme Aarstal som den førnævnte Ramme. Ligesom Hovedsognets Kirke, er ogsaa denne siden 1913 blev selvejende. Kirken ligger paa en Bakke, og der er fra Kirketaarnet en vid Udsigt til alle Sider.

I Sognet har der i det 14 Aarhundrede ligget Herregaarden Grubbeholm, den har antagelig været som en Borg, for endnu i vore Dage ses Resterne af Gravene udenom den kvadratiske Borgplads, det er at antage, at denne Borg er nedrevet omkring Aaret 1350, man ved, at i Aaret 1376 køber Eskild Falk til Vallø Grubbeholms Grund. Men ellers vides ikke noget om denne Herregaard, den nuværende Gaard Grubbeholm er opført paa samme Plads som før omtalte gamle Gaard.

I Sognet er gjort særdeles værdifulde Gravfund, og er det med dette Sogn, som med Hovedsognet, fattig paa andre Minder, da er det til Gengæld rigt paa Minder fra Oldtiden. Vest for Byen ligger der en Gruppe Gravhøje, i to af disse Høje er der gjort vigtige Gravfund, ligeledes er der ved Grusbanken fundet værdifulde Ting fra Jernalderen, flere andre Grave er her fundet og udgravet, man har fundet store Mængder af Redskaber fra den senere Jernalder, fra omkring Aaret 400 efter Christi F., Drikkehorn, Bægre, Glas og Sølv Dele, samt Smykker m. m. I det 17 Aarhundrede fandtes og undersøgte en særdeles rigt udstyret Grav, i denne fandtes nogle Guldringe m. m.

Haarlev Skole byggedes 1888 og er 6-klasset. Undervisningen er saaledes delt, at Førstelæreren underviser de to ældste Klasser, og Andenlæreren og Lærerinden deler Undervisningen i de fire første Klasser. Hovedskolen ligger ved Landevejen, medens den gamle Haarlev Kro, der ligger lige overfor paa modsat Side af Vejen, 1918 købtes og omforandredes til Skolebygning med et Klasseværelse og Bolig for den gifte Andenlærer. Desuden findes her Garage til Kommunens Motortromle. I Udhuset er der indrettet Sløjd-sal, saaledes at Drengene i de to ældste Klasser undervises her. Lærerinden har sin

Embedsbolig i Hovedskolen i øverste Etage, medens Førstelæreren bebor Stuelejligheden. Foruden Skolen i Haarlev By, ligger der en Skole paa Haarlev Overdrev, hvor HANS CHR. HANSEN siden 1911 har været Enelærer.

Haarlev Brugsforening er stiftet den 6 April 1873 med 52 Medlemmer. Foreningens første Formand var Pastor Kuhnel, og Bestyrelsen bestod af: Sognefoged Hans Petersen, Tømrer Mads Rasmussen, Gaardejer Henrik Sørensen, Gaardejer Jens Olsen og Møller Erik Rasmussen. Foreningens Driftskapital var 305 Kr., der var indbetalt, og 59 Kr., der ikke var indbetalt. Der tegnedes da nogle ekstra Andele af nogle Gaarde, saa man kom op paa 600 Kr. Man laante yderligere 275 Kr., saa man ialt raadede over 875 Kr. Husmand Peder Nielsen, Haarlev, antoges som Uddeler, han maatte selv stille Lokaler til Raadighed mod 2 1/2 % af Omsætningen. Han stillede en Kaution paa 250 Kr. Foreningens nuværende Formand er Fabrikant HANS OLSEN, Haarlev Cementstøberi. Foreningen har gennem Aarene foretaget en Del mindre Udvidelser, men har dog for lidt Plads og maa da indenfor den nærmeste Fremtid foretage en større Udvidelse. 30 Maj 1886 antoges Handelsmand Lars Hansen til Uddeler, og Udsalget flyttedes til hans Ejendom. Han fik 4 % af Omsætningen. I Aaret 1894 byggede Foreningen sin egen Ejendom, denne kostede 2500 Kr. 1895 ansattedes Lars Hansen som Uddeler, fra 1915 beklædte Rasmus Rasmussen Stillingen, og han afløstes 1916 af Jørgen Kobbøl. Den nuværende Uddeler JENS KRING har været der siden 1921. Foreningens Omsætning var i 1929: Kolonial 171.521 Kr. og Grovvarer 142.720 Kr.

Haarlev Gymnastikforening var oprindeligt sammen med Skytteforeningen, men overgik 1911 til selvstændig Forening, med nuværende Malermester Aage Jensen, Herfølge, som Formand. Siden 1912, da Lærer Skov kom til Haarlev, har Foreningen drevet Børnegymnastik med temmelig store Hold, i 1930 ca. 110 Dreng og Piger, og af voksne 75 Karle og Piger, desforuden et Motionshold for Mænd. Gaardejer Axel Sjølund har i mange Aar været Formand og Leder af Karleholdet. Lærer Skov har siden 1912 ledet Børneholdet, dog har Lærer Jensen de sidste Par Aar ledet Drengeholdet. Foreningens nuværende Formand er Forpagter LORENTZEN, der har beklædt denne Post siden 1921. Foreningen er Medlem af Præstø Amts Gymnastikforening.

Hjælpekassens Formand er: Gaardejer CHR. P. CHRISTENSEN, Haarlev. Værgeraadets Formand er: Lærer HANSEN, Haarlev Overdrev. Menighedsraadets Formand er: Pastor HOLMSTRUP.

Sogneraadets Medlemmer er: Gaardejer H. P. HANSEN, Ammerup, Formand, Købmand V. FRANDSEN, Haarlev, Gaardejer N. P. HANSEN, Himlingøje, Togfører J. JENSEN, Haarlev, Husmand PETER JENSEN, Himlingøje, Husmand JENS P. JØRGENSEN, Parcellist JENS OLSEN, Himlingøje, Fabrikant HANS OLSEN, Haarlev, Gaardejer AXEL SJØLUND.

JENS KRING, Uddeler

f. 27 Januar 1896 i Jordrup ved Kolding, S. af Møller N. Kring og Hustru Ellen f. Michaelsen, g. 1924 med Karen Sofie Henriksen. Uddeler i Haarlev fra 1921.

LORENTZ LORENTZEN, Forpagter

f. 3 Oktober 1896 paa Hyldegaard i Haarlev, S. af Gaardejer P. Lorentzen og Hustru Inger f. Lind, g. 1927 med Anna Marie Kring. Forpagtede 1927 Fødegården Hyldegaard i Haarlev med 44 Tdr. Land, Formand for Haarlev Gymnastikforening fra 1921.

AXEL PETER JENSEN,
Andenlærer

f. 1 Januar 1904 i Tørup Hammer Sogn, S. af Murer Jens Jensen og Hustru Grethe Kirstine f. Petersen g. 1929 med Else Kirstine Hansen. Dimitteret 1925 fra Johnstrup Seminarium, Andenlærer i Haarlev fra 1 Juli 1927.

JENS CHRISTENSEN,
Sognefoged

f. 5 August 1861 i Hellested, S. af Gaardejer Christen Petersen og Hustru Ellen Marie Jensen, g. 1895 med Ane Kirstine Rasmussen. Købte Høvdinggaard i Haarlev med 70 Tdr. Land, nu 63 Tdr. Land, Sognefoged fra 1900, Sogneraadsmlem i 6 Aar, i Bestyrelsen for Østsjællands Landbobank.

ENDERSLEV OG VRAABY SOGNE danner een Sognekommune med Tingsted i Køge og hører under samme Rets- og Politikreds m. m., Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggevælde Lægekreds, Storehedinge Skattekreds, Bjæverskov Herreds Skyldkreds og Amtets I Folketingskreds. Kommunens samlede Jordareal er ca. 2203 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 656, i Aaret 1901 noget over 1000.

Enderslev Sogn er i kirkelig Henseende Hovedsognet med Vraaby Sogn som Anneks. Sognet omgives af Anneks Sognet samt Sædder, Herfølge Himlingøje og endelig Haarlev Sogne. Jordene er ikke videre højtliggende, men dels ler- og sandmuldede. Af Skove findes Almissevænge og Dele af Gunderup Kohave og af Vallø Storskov, der strækker sig ind i Sognet.

I Sognet ligger Landsbyerne Enderslev, i det 12 Aarhundrede benævnt som Jatnæslef omkring det 15 Aarhundrede kaldet Endisløff, med Kirke, Præstegaard, Skole opført 1897 og Forsamlingshus; Aggerup i 1256 benævnt som Aggæthorp; Povlstrup samt forskellige Steder, der dog kun er Samlinger af Huse og Gaarde, saasom Enderslev Overdrev Alminde, Holteland, Høstmark, Hestehave og endelig Magistratshuse.

Enderslev Kirke er, ligesom de øvrige i Herredet, fra den romanske Tid, dog findes denne i sin første Oprindelse at være opført helt af Kridtsten, hvoraf dog nu kun Skibet er tilbage. I den sengotiske Tid har man forlænget Skibet, hvorved det gamle Kor blev nedrevet, denne Tilbygning er opført af Kridt-, Kamp- samt Mursten, og samtidig er sandsynlig hele Skibet blevet overhvelvet. Taarnet i Vest og Vaabehuset i Syd er fra samme Periode og opført af samme Materiale som førnævnt. Af Mindetavler fra forrige Slægter findes der i Kirken og i Vaabehuset anbragt forskellige. Paa Skibets Nordvæg findes en Trætavle sat over Præsterne Frederik Christian Birch, død 1729, og Lauritz Lind, død 1753, en anden Mindetavle findes her sat over Præsten Joh. Ditl. Brandt. En Inskription indridset i Kridtsten fortæller om Englændernes Besøg den 29 August i det Herrens Aar 1807.

Paa Oldtidsmindesmærker er Sognet meget fattigt. Paa det flade Markdrag sydøst for Enderslev findes Sognets eneste Gravhøj, og denne er tildels opløjet.

(Litt. Broberg, Enderslev Sogns Historie i Østsjæll. Aarb. 1908.)

Vraaby Sogn er Anneks til Enderslev Sogn og omgives af dette, Haarlev og Sædder Sogne samt Karise og Tureby Sogne i Fakse Herred. Sognets Jorde er af samme Beskaffenhed som i Hovedsognet. Af Skove findes Hestehave, Vraaby Hestehave og Almissevænge.

I Sognet ligger Landsbyerne Vraaby, der i det 12 Aarhundrede benævnes som Vrabý, med Kirke, Skole, Forsamlingshus og Andelsmejeri; Skraasbjerg og endelig Skraasbjerg

Overdrev, der kun er en Samling af Huse, Sognet hører under samme Myndigheder som Hovedsognet.

Vraaby Skole er i sin første Oprindelse oprettet som Rytterskole, men i Aaret 1915 lod Kommunen den nuværende Skolebygning opføre og lod indsætte en Tavle i Skolens Mur med følgende Inskription: „Medens Verdenskrigen rasede, byggede Enderslev—Vraaby Kommune denne Skole, Gud alene Æren“. Skolen er som 4-klasset Skole med Forskole indrettet i samme Bygning. Førstelærer er NIELS HOVMAN JONASSEN.

Andelsmejeriet „Skovkilde“ oprettedes paa Initiativ af Sognefoged Peder Nielsen, og opførtes i Aaret 1880, det findes dog igennem Tiderne flere Gange udvidet saaledes i Aarene 1919—23 og sidst 1927. Mejeriets nuværende Formand er Gaardejer CHRISTOFFER LARSEN, Lindekærsgaard. Mejeribestyrer er ALFRED CHRISTOFFERSEN.

Vraaby Kirke er ligesom Hovedsognets Kirke i alt væsentligt opført af Kridtsten, i den senere Middelalder er Kirken dog stærkt ombygget, det maa antages, at det mod Vest liggende Taarn er fra samme Periode, dette er dog opført af Kridt- og Munkesten i veksellende Skifter. Vaabehuset, som det nu forefindes, er af langt senere Dato. Prædikestolen er et særdeles godt udført Billedskærerarbejde og er antagelig over 300 Aar gammel. Den eneste Mindetavle eller Ligsten fra svundne Tider, der findes i Kirken, ligger foran Knæfaldet og er lagt over Birkefoged i Tureby Birk, Niels Pedersen, død 1663. Omkring Aaret 1550 bestemtes det, at Kirken skulde nedrives, og dens Materialer skulde anvendes til Udbedring af Enderslev Kirke, men dette blev aldrig til Virkelighed.

PEDER NIELSEN, Gaardejer, Sognefoged

f. 21 April 1893 i Vraaby, S. af Sognefoged Peder N., DM., og Hustru Ane Kirstine f. Eriksen, g. 1919 med Nielsine Larsen. Forpagtede Fædrengaarden Læbrogaard fra 1919 og overtog den i December 1927 med 62 Tdr. Land, Sognefoged fra 21 April 1925, Formand for Brugsforeningen fra 1 Januar 1927, Kasserer og Næstformand for Menighedsraadet 1921, Medlem af Repræsentantskabet for Køge Bank 1926, Formand for Regnskabsforeningen under Køge Thureby Landboforening.

STEVNS HERRED

Herredet er det næstmindste i Amtet, det former sig som en Halvø, der mod Nord omgives af Køge Bugt, mod Syd af Fakse Bugt, mod Øst Østersøen, og endelig mod Vest begrænses det af Bjæverskov og Fakse Herreder, fra disse danner Tryggevælde Aa paa en lang Strækning Grænselinien, Aaen kaldes paa dette og dens videre Løb ud til Køge Bugt for Stevns Aa. Herredets samlede Jordareal udgør ca. 19.200 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800 ca. 6000, i Aaret 1900 naar det over 10.000.

Herredets Jorde er i det store og hele jævne, men dog temmelig højtliggende, dette gør sig særlig gældende mod Øst henimod Stevns Klint, denne strækker sig fra Gjorslev Bøgeskov helt til Rødvig, stejlt falder Klinten af og afsætter ingen fremspringende Grunde, dog er Sejladsen nær Kysten ikke uden Fare, idet der ofte gennem Tiderne er sket Nedstyrtninger fra Klinten, som bestaar af Skrivekridt, Kalk og Flint. Af Søer findes ingen, naar da undtages den mod Nord beliggende lille Møllesø, derimod findes der flere mindre Vandløb søgende henimod Tryggevælde- og Stevns Aa, ja nogle af dem endog til Fakse Bugt. I Herredets Midte er der nogle mindre Skovstrækninger, ligeledes findes der mod Nord nogle spredtliggende mindre Skove. I Herredet ligger Købstaden Storehedinge samt Sognene Havnelev, Hellested, Højrup, Holtug, Lillehedinge, Lyderslev, Frøslev, Storehedinge Landsogn, Smerup, Strøby, og Varpelev.

Stevns Herred blev i den ældre Stenalder spredtvis befolket, men disse Bopladser fandtes dog alle i Herredets Kyststrækninger. I Slutningen af Stenalderen bredte Bebyggelsen sig videre ud over Herredet, om dette vidner talrige Fund af Bopladser, hvor større Mængder af Flinteredskaber fandtes, derimod kendes kun faa Stengrave og Jættestuer. Fra Bronzealderen findes en Del mindre og større Gravhøje, men flest dog langs Herredets Kyst, i Gjorslev Bøgeskov og i Magleby Skov samt i Dyrehaven findes mærkelige Grubber af smaa Høje, der kunde synes at hidrøre fra Bronzealderens Bopladser. Skal vi dømme efter de mange rige Gravfund, der rundt om i Herredet er fremdragne, da har ogsaa Herredet i Jernalderen haft en talrig og ret velstaaende Befolkning.

I Valdemar II' Jordebog finder vi Stevns Herred benævnt Stethyumshæreth. I Middelalderen hørte Herredet til Sjællands Medelsyssel, fra 1660 til 1750 hørte det til Tryggevælde Amt, i sidstnævnte Aar forenedes det med Vordingborg Amt, og i Aaret 1803 indgik det i nuværende Præstø Amt.

- Litt. Beskrivelse over Stevns Herred 1667, Suhms Samling. S. Abildgaard, Beskrivelse over Stevns Klint og dens naturlige Mærkværdigheder, 1759. Stevnsboerne. Østsjæll. Aarb. 1907. Undersøgelser i Stevns Herred af J. B. Løfler og W. Møllerup, 1892.

HAVNELEV SOGN danner en egen Sognekommune, og var indtil Aaret 1678 et eget Pastorat, men lagdes da under Lille Hedinge Pastorat, hvortil det siden har været Anneks. Det har Tingsted i Storehedinge og hører under de samme Myndigheder og Kredse som Hovedsognet. Sognets samlede Jordareal er ca. 900 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 ca. 350, og i Aaret 1901 noteres dette at være ca. 800.

Sognet omgives af Hovedsognet Lille Hedinge samt Frøslev og Lyderslev Sogne og grænser tillige til Fakse Bugt. Jordene er jævne, meget kalkholdige og sænker sig stærkt ned mod Stranden.

I Sognet ligger Landsbyerne Havnelev, der i det 11 Aarhundrede findes benævnt som Hagnæleff, med Kirke, Skole, der er oprettet i Aaret 1819, Landbrugsskole, Forsamlingshus, Brugsforening m. m. Her har tidligere ligget et Hospital, der blev oprettet i Aaret 1835 af Vemmelev Kloster. Skørpinge, som tidligere benævntes som Skyrpinge, har Andelsmejeri. Skørpinge Strandhuse, der dog kun er en Samling af Huse, har Skole samt et i Aaret 1919 oprettet Badepensionat.

Kirken er fra romansk Tid og opført af Kridtsten. I tidliggotisk Tid blev Koret overhvelvet, medens Kirkens Hvælvinger er fra den seneste Middelalder, samtidig tilbyggedes der Taarnet i Vest og Vaabehuset i Syd og endelig i samme Periode Sakristiet i Nord. Saaledes staar da Kirken indtil Aaret 1880, da der sker det forfærdelige, nemlig Taarnet styrter ned og forvolder megen Ødelæggelse. I de kommende Aar rejstes da atter Taarnet, Vaabehuset ombygges, og Skibet samt Koret beklædes udvendig med røde Mursten. I samme Periode foretages der en Restaurering af Kirkens Indre, dette oppudsas og forsynes med Dekorationer efter nogle ved samme Tid fremdragne Kalkmalerier. Kirkens Altertavle er særdeles smuk, den er fra omkring Aaret 1630 og fremtræder som et ret anseligt, pragtfuld udskaaret Billedskærerarbejde, ligeledes har Alterbordet et meget smukt Billedskærerarbejde paa sin Forside fra Aaret 1550. Den smukke Renæssance Prædikestol bærer Aarstallet 1613 og er sikkert skænket af Lensmand Ditlev Holck, den bærer hans og hans Hustrus Vaaben. Et andet særdeles smukt Træskærerarbejde fra nu længst forsvundne Tider er Døren, der fører ind til Vaabehuset, denne er antagelig fra Aaret 1550—60. Af Gravminder eller Ligsten findes her ikke mere end to, en over Præsten Jens Andersen, død 1638, og en over Kirsten Hansdatter, død 1629. Der har været en ret anselig Gravsten sat over Hans Lauridsen i Havnelev, men denne er nu forsvundet, samme Hans L. nævnes som velbyrdige Svend Hans Lauridsen til „Hagenløffue“, som 1545 var Ridefoged paa Københavns Slot og den sidste Ejer af Sædegaarden Hagenløffue.

Om denne Herregaard, man i det 18 Aarhundrede mente skulde havde ligget i Skørpinge, vides intet, det er som om den ganske er forsvundet fra Jordens Overflade, derimod har man ikke saa faa og særdeles gode Efterretninger om en anden Herregaard eller rettere fri Sædegaard, som i det 12 Aarhundrede har ligget i Havnelev, vi kan følge denne Gaards Historie helt op til Slutningen af det 14 Aarhundrede. Gaarden tilhørte i Aaret 1330 Aage Nielsen Rani. Gaarden har ligget lige Nord for Kirkegaarden, her har man fundet Tomten af den, men alle Spor er nu udjævnedes, man fandt Granitstensfundamenter samt en Del Mønter.

I Aaret 1737 er Caarden overgaaet til sidstnævntes Søster Fru Elne Nielsdatter. 1378 nævnes Væbneren Anders Jensen til Havnelev. Senere tilkøber Dronning Margrethe sig Ejendomsretten til Gaarden af Nils Sivertsen og Lars Jensen, og indløste da Gaarden fra Folmer Jepsen Lunge, der havde den i Pant. Anders Svendsen, der i Aaret 1405 nævnes til Havnelev, har sikkert kun været Kronens Lensmand her. I Aaret 1496 overgaar den til Antvorskov Kloster, men omkring 1520 tilhører den Hans Nielsen, senere dennes Søn Svend Hans Lauridsen, som omtalt under Kirken.

Havnelev Mølle finder vi i det 15 Aarhundrede nævnt som Bous Mølle. I Grydebanke, der ligger nordligst i Sognet, findes det saakaldte „Djævelens Hule“, her skal ifølge

Sagnet Svenskerne have tabt en af Havnelev Kirkeklokkerne under Forsøg paa at røve denne. Paa Oltidsmindesmærker har Sognet været uhyre rigt, der har været op mod 12—14 Høje, men alle disse Gravhøje er nu paa nær to helt sløjfede.

Sydstevn's Syge- og Alderdomshjem dannedes ved den Forening, der opstod i Aaret 1920—21, som satte sig det Formaal at oprette et Hjem for Syge og Gamle, man naaede ret hurtigt et Medlemstal paa over 500 samlet indenfor følgende fire Sogne, Lyderslev, Frøslev, Havnelev og Lille Hedinge Sogne. Samme Aar, Foreningen var dannet, afholdtes en Bazar i Rødvig, denne indbragte ca. 10.000 Kr., det daværende Medlemsbidrag var 4000 Kr. Disse 14.000 Kr. dannede Grundkapitalen til Hjemmets Opførelse og desforuden laantes af Bondestandens Sparekasse 15.000 Kr., af Vemmetofte Kloster 30.000 Kr., saaledes havde man da en Kapital paa ca. 60.000 Kr. Vi skal her samtidig nævne Frøhandler Jens Hansen af Havnelev, der var Sjælen i dette Hjem's Oprettelse, han afgik som Formand i 1929. Der er paa Hjemmet Plads til 25 Personer. Nuværende Bestyrerinde er KAREN MARIE JENSEN, og Formand er Gaardejer HANS RASMUSSEN, Møllehøj.

Stevns Højskole stiftedes i Aaret 1894 af Befolkningen i Stevn's, og ejedes nogle Aar af denne. I Aaret 1912 overtages Skolen af Frimenighedspræst Krebs Lange, og i Aaret 1917 sælges den til nogle interesserede af Egnens Beboere og omdannes til Landbrugs-skole, atter i Aaret 1926 sker et Slag, og Skolen overgaar til nuværende Ejer M. C. SKOV, som atter omdanner den til Højskole.

Andelsmejeriet „Sydstevn's“ ligger et Stykke udenfor Havnelev By og er stiftet i Aaret 1886 med 66 Andelshavere, nu er dette Tal naaet over 200. Mejeriet kostede ca. 31.000 Kr. at opføre, og er siden da undergaaet væsentlige Forbedringer. Af disse skal særlig dvæles ved den sidste, der foretoges i Aaret 1927, denne kostede ca. 110.000 Kr., men herved blev Mejeriet ogsaa saa godt som helt ombygget, fik nye Maskiner m. m. Der har gennem Aarene virket forskellige Bestyrere, nuværende har været her siden 1926. Siden 1919 har Sognefoged NIELS JACOBSEN været Mejeriets Formand. Mejeriet staar som Nr. 1 hvad Fedtprocent angaar, idet dets Fedtprocent er 3,95, det højeste der findes indenfor vore Mejerier i Landet.

Rødvig Brugsforening var oprindelig sammen med Havnelev Brugsforening, der laa i Skørpinge, men i Aaret 1920 oprettede man selvstændig Forening i Rødvig. Hovedforeningen findes at være oprettet den 31 Marts 1878. Den Bygning, Foreningen har til Huse i, er opført af før omtalte Forening og overtaget af Rødvig ny Brugsforening.

Sognet har i Lighed med vore andre Sogne, sin egen Sygekasse med CHR. A. JENSEN som Formand, og desforuden forskellige Foreninger.

Sogneraadets Medlemmer er: Parcellist J. FR. NIELSEN, Havnelev, Formand, Parcellist HENRIK BUCK, Havnelev, Fragtmand CHR. A. JENSEN, Havnelev, Gaardejer HANS P. NIELSEN, Revgaard, Gaardejer ANDERS PEDERSEN, Skørpinge.

JENS HANSEN, Frøhandler

f. 3 April 1871 i Lyderslev, S. af Gaardejer Niels H. og Hustru Inger Marie f. Jensen, g. 1894 med Kirstine Kors-holm. Begyndte 1894 med blandet Gartneri i Havnelev og har derfra udviklet Frøhandel, Planteskole og An-lægsgartneri, Formand for Syge- og Alderdomshjemmet i Havnelev, Lyderslev, Lille Hedinge og Frøslev.

MADS Chr. PETERSEN, Mejeribestyrer

f. 21 Marts 1892 i Vri Sogn, S. af Gaardejer Peter P. og Hustru Karen Kristine f. Jensen, g. 1919 med Margre-the Rasmussen. Paa Dalum Mejeriskole fra 1915—16, 2 Aar som Mejeribestyrer hos Mejeriejer Rasmussen, Jæ-gerspris fra 1917—19, Asnæs Andelsmejeri fra 19 Maj 1926, Andelsmejeriet „Syd Stevn's“ fra Maj 1926.

PEDER KRISTIANSEN,
Sognefoged

f. 9 Oktober 1864 i Ulse-Olstrup, S. af Gaardejer Kristian Fr. Nielsen og Hustru Johanne Sofie f. Larsdatter, g. 1890 med Johanne Danielsen. Købte en Gaard i Havnelev med 27 Tdr. Land i 1889, som han selv byggede op efter dens Brand i 1888, solgte Gaarden 1923 og byggede en Villa i Havnelev

By, Sognefoged fra 1905, Sogneraadmedlem fra 1901—07, Formand for Brugsforeningen en Del Aar.

J. P. JENSEN,
Uddeler

f. 19 December 1886 i Havnelev Sogn, S. af Gaardejer Hans J. og Hustru Birthe Marie f. Frederiksen, g. 1925 med Bodil Marie Nielsen. Uddeler i Rødvig Brugsforening fra Juni 1926.

HELLESTED SOGN danner egen Sognekommune med Tingsted i Storehedinge og hører under samme Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggvælde Lægkreds, Storehedinge Skatte- og Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 2756 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 724, i Aaret 1901 var dette naaet over 1200.

Sognet omgives af Smerup, Lyderslev, Storehedinge Landsogn, Frøslev, Magleby og Varpelev Sogne samt Alslev og Karise Sogne i Fakse Herred og endelig Haarlev i Bjæverskov Herred, fra dette skilles det ved Tryggvælde Aa. Jordene er jævne og sænker sig noget mod Vest ned mod de store Engdrag og Mosestrækninger, mod Aaen søger flere Bække saaledes Sandbæk, Ellebæk og Storkebæk m. fl. Mod Øst ligger der nogle Skovstrækninger hvoriblandt er Sønder Skov, Arnøje Skov og Krogbæk Skov.

I Sognet ligger Landsbyerne Hellested, der i det 11 Aarhundrede findes benævnt som Hælgæstathæ, med Kirke, Præstebolig (Præstegaarden brændte i Aaret 1707), Skole med Forskole, Andelsmejeri m. m. Hellested Hospital er ogsaa beliggende her, det oprettedes i Aaret 1780 af Landøkonomiinspektør Vølchers og Hustru til Juellinge og laa i Juellinge Have, der var Plads til 3 Personer. Grev J. G. Moltke til Bregentved flyttede Hospitalet til Hellested og udvidede det til 6 Pladser, atter i Aaret 1823 foretages der en Udvidelse, saaledes at der nu kunde optages 10 Personer. Det var oprettet for fattige Enker og Enkemænd fra Grevskabet Bregentved. I Aaret 1919 bortsolgtes Bygningen, og Midlerne anvendtes til forskellig Hjælp for trængende i Kommunen. Barup har Skole, denne oprettedes i Aaret 1900. Arnøje har ogsaa Skole samt Brugsforening, vi finder Arnøje benævnt som Arnuhæ i Aaret 1260. Endelig findes Landsbyen Tostrup, i det 12 Aarhundrede benævnt som Thorstrop, med Skole, der er opført i Aaret 1912, Vandværk, Brugsforening m. m. Som Samling af Gaarde og Huse findes der i Sognet Stederne Tostrup Overdrev, Risby, Nyby Huse, Sandgrav Huse, Hellested Overdrev og Nye Møllehuse. I Sognet ligger Hovedgaarden Juellinge.

Omkring Aarene 1400 nævnes en Landsby ved Navn Walby, saa sent som i 1660 findes der i denne en Gaard, Byen er nu nedlagt. Den gamle Herregaard Valbygaard (nu Juellinge) inddrog Tid efter anden Byen under sine Jorde, denne gamle Herregaard kan følges fra Aaret 1387, i hvilket den paa Skifte efter den mægtige og rige Jacob Olufsen Lunge, udlagnes til hans to Døtre Sophie og Regitze. Omkring Aaret 1420 tilhørte Valby Væbneren Jep. Knudsen, Søn af Knud Nielsen Lille til Arnøwæ. Knud Jepsen, en Søn af Jep. Knudsen, var Besidder paa Valby fra 1437—70, dennes Søn Jep. Knudsen skrev sig tillige i Aaret 1479 til Arnøje. I Aarene sidst i 1470erne er Gaarden overgaaet

Hellested Kirke.

til Bjørn Johansen. I Aaret 1620 ejedes den af Herluf Daa, død 1630, hans Enke Karen Grubbe ægtede Vicents Bille, der 1653 solgte Gaarden til Rigsraad Gunde Rosenkrantz, faa Aar efter sælger han Gaarden til Ida Lunge, Enke efter Otto Skeel til Katholm, efter hendes Død i Aaret 1671 overgaar den til hendes Svigersøn Gehejmerraad Jens Juel.

Den nuværende Hovedbygning er opført i Aarene 1675—76, den har ligesom Avlsgaarden været helt omgivet af Voldgrave, Hovedbygningen er et i to Stok-

værk kraftigt virkende Barokhus, Facaden er overalt klædt med store Granitkvadre, Vinduesblindingerne er af Kridtsten, de øvrige af Bygningens Sider er af raa Kamp, Avlsbygningerne er opført af Bindingsværk. Jens Juel, der senere blev General og Admiral, fik oprettet Valbygaard til et Baroni og kaldte den da Juellinge. Hans Dattersøn Jens Juel Vind mageskiftede i Aaret 1719 Juellinge til Kong Fr. IV for Halsted Kloster, der da i Aaret 1721 blev oprettet til Baroniet Juellinge. I Aaret 1735 overdrager Kong Chr. VI Stevns-gaarden til Fr. Greve af Danneskjold-Samsø, der 15 Aar efter sælger den til Ad. Gottlob Moltke, som da lader Gaarden indlemme under Grevskabet Bregentved.

Hellested Kirke er selvejende og hed i forrige Tider Maria Kirke, den er en romansk Kridtstenskirke, men af den oprindelige Kirkebygning er der nu kun Skibets Langmure tilbage. Kirkens Overhvælvning samt det ombyggede Kor er fra sengotisk Tid. Omkring Aaret 1700 blev der opført et Gravkapel ved Korets Nordside for Juelerne paa Juellinge. Taarnet er helt nyopført i Aaret 1765. Kirkens Altertavle er fra 1600 og er et særdeles rigt og pragtfuldt Billedskærerarbejde, Tavlenes første Billede findes nu i Sakristiet, dette gengiver Korsfæstelsen og Nadveren. Prædikestolen er ligesom Altertavlen særdeles smuk og fra samme Tid. Døbefonten er af Eg og er en Gave fra Jens Bruuns Enke skænket i Aaret 1742. Stolestaderne er fra Aaret 1630. Orgelet er skænket af Marie Elisabeth Moltke i Aaret 1840. Kisterne fra Juelernes Gravkapel staar nu under Taarnet, (Gravkapellet er omdannet til Sakristi) her hviler General, Admiral Jens Juel, død 1700, hans første Hustru Vibeke Skeel, død 1685, Fr. Vind til Harrested, død 1702, hans Hustru Sofie Katrine Juel, død 1705, Baron Jens Kragh Juel Vind, død 1776, hvis Marmorsarkofag med Portrætmedaillon, der opsattes i Aaret 1777, senere er overført til Frisenborg. Under Alteret ligger Præsten Peder Syv begravet, død 1702, han virkede her som Præst fra 1664 til sin Død. I Præstegaarden har man fundet en Kobberplade, denne er nu op-hængt i Kirken, man mener, at den forestiller før omtalte Præst.

Af Oltidsmindesmærker findes der mange i Sognet, saaledes ligger her Elverhøj tidligere kaldt Ellehøj, den har givet Navn til J. L. Heibergs Skuespil. Ved Sogneskallet mod Nord ligger en ret anelig Gravhøj, Maglehøj, omsluttende en stor Jættestue. Tæt ved Hellested ligger Eghøj, som er ret stor, men en Del beskadiget, her har ogsaa ligget en Gruppe Høje 6 i Række, nu alle sløjfede, endelig ligger der i førnævnte Skove flere Gravhøje. Et ret enestaaende Guldfund er gjort paa Hellested Mark, Fundet var en pragtfuld stor Guldhalsring, antagelig fra den ældre Jernalder.

Af Andelsinstitutioner har Sognet rigeligt, saaledes ikke færre end 6 Brugsforeninger, af disse er Hellested Brugsforening den ældste, den findes oprettet den 27 Marts 1870,

det var daværende Forpagter Greve Moltke, der tog Initiativ til dennes Oprettelse, han var Foreningens første Formand. Midlerne til Starten laante man af Greven, samt tegnede man blandt Medlemmerne i Aktier. Det første Udsalgssted etableredes hos Husmand Anders Christensen, her var det til 1875, fra 1875 og til 1886 var det flere Steder, i sidstnævnte Aar byggede Foreningen egne Lokaler, omkring Aaret 1875 paabegyndte man Forhandling om Køb af en Grund beliggende ved Borupsvejens Hjørne, men først nu i Aar er dette gaaet i Orden, og det er Tanken her at lade opføre en ny Bygning til Foreningen. I Aaret 1880 deltog Foreningen i Aktietegning for et Forsamlingshus. I 1890 oprettede man et Udsalg i Tostrup, i Aaret 1905 bygger man da i Tostrup egen Bygning til Uddelersted samt Uddelerbolig, i Aaret 1915 udskiltes Filialen i Tostrup til selvstændig Forening. Bygningen i Hellested har siden Opførelsen ikke været underkastet væsentlige Forandringer. Foreningen har i en længere Aarrække givet Sognebiblioteket et Aarlig Tilskud paa 25 Kr. Foreningens Formand er nu Parcellist PETER HANSEN. Uddeler er HANS CHRISTENSEN, der siden 1897 har beklædt denne Stilling.

13 Aar efter, den 9 December 1883, stiftede man Arnøje Brugsforening, Gaardejer P. Larsen valgtes til Formand. Man benyttede lejede Lokaler indtil Aaret 1892, da bygger man egen Bygning til Uddelersted og Bolig for Uddeler. Midlerne hertil fik man ved Aktietegning blandt Medlemmerne. Denne Bygning blev i Aaret 1912 underkastet en Ombygning samt Tilbygning. Foreningens Formand er Parcellist FR. ANDERSEN.

Den 31 Januar 1885 stiftedes der i Sognet atter en Brugsforening, denne Gang er det Arbejdernes Brugsforening, der oprettes. Grunden var vist nok den, at der mellem nogle Medlemmer herskede Utilfredshed med Forholdene i Hellested Brugsforening. Uddelerstedet etableredes i Murer Søren Pedersens Ejendom, her boede man til Leje indtil Aaret 1897, da man erhvervede Bygningen for 2000 Kr. I Aaret 1925 brændte denne Bygning, og man lod da nuværende Bygning opføre. Denne Forenings Formand er Parcellist JENS P. JENSEN.

Tostrup Brugsforening er, som før nævnt, oprettet i Aaret 1890 som Filial af Hellested, i Aaret 1915 bliver den en selvstændig Forening med Gaardejer Peder Nielsen, Tostrup som Formand. I Aaret 1918 vælges Gaardejer JENS JENSEN til Formand og har siden da beklædt denne Stilling. Foreningens Uddeler er V. LARSEN.

Barup Brugsforening, den sidste af denne Art Institutioner, er egentlig i sin første Begyndelse en Filial af Hellested. Denne Forening lejede i Aaret 1905 en Ejendom af Gaardejer Ellehøj, her etableredes da Uddelersted, i Aaret 1911 købte Foreningen Stedet og lod det ombygge, senere, i Aaret 1924, er der atter her foretaget en Tilbygning. I Aaret 1915 overgaar Barup Brugsforening til selvstændig Forening med Gaardejer HANS ELLEHØJ som Formand, og han har siden da beklædt denne Stilling. Nuværende Uddeler er H. P. NIELSEN.

I Begyndelsen af 90erne var Planer fremme om Oprettelse af et Mejeri i Hellested, der blev afholdt flere Møder om Sagen, dens Fortalere var en Del af Sognets Gaardejere, man enedes da endelig om de forskellige Love m. m. Midlerne til at opføre Mejeriet for fik man ved et Laan i Storehedinge og Omegns Spare-

Hellested Kirkes Indre.

kasse. Opførelsen kostede ca. 1200 Kr. Den 22 November 1892 kunde Mejeriet begynde sin Drift. Som Formand var valgt Gaardejer P. Jørgensen, senere blev Gaardejer Niels Pedersen, Abildhøjgaard Formand, denne Stilling beklædte han i 26 Aar. Mejeriet har siden Opførelsen været underkastet flere Forandringer, i Aarene 1900—03 inddrages Bestyrerens Bolig i Mejeriet, og særskilt Bolig for Bestyreren blev opført, samtidig anskaffedes nye Maskiner m. m. Følgende Bestyrere har virket ved Mejeriet: fra 1892—1901 L. H. Madsen, fra 1901—18 J. P. Andersen, fra 1918—26 Niels Marius Petersen, der døde 2 Januar 1926, siden da nuværende Bestyrer MARIUS CHRISTIANSEN. Formand har siden 1926 været Gaardejer CHR. RASMUSSEN, Arnhøj.

Sognet har Sygekasse, der er statsanerkendt, forskellige politiske Foreninger, Husmandsforeninger m. m.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer NIELS RASMUSSEN, Arnøje, Formand, Parcellist LARS HANSEN, Tostrup, Statshusmand J. P. JENSEN, Hellested, Gaardejer L. P. LARSEN, Tostrup, Tømremester JENS NIELSEN, Hellested, Parcellist OLE H. OLSEN, Arnøje, Parcellist HANS PETERSEN, Arnøje.

Hjælpekassens Formand er Gaardejer P. JENSEN, Broager Hellested.

JENS NIELSEN, Gaardejer, Sognefoged

f. 22 Juni 1861 paa Druebjerggaard, S. af Gaardejer Niels Petersen og Hustru Kirsten f. Lorentsdatter, g. 1893 med Ane Kirstine Christensen. Bestyrede Fødegården til 1903, da han overtog den efter sin Moder, beskikket til Sognefoged 1 Februar 1905, Formand for Sogneraadet fra 1 Januar

1895 til 31 December 1900, i Repræsentantskabet for Storehedinge Bank, Medlem af Menighedsraadet og Næstformand for dets Oprettelse, Medlem af Bestyrelsen for de samvirkende sjællandske Landboforeninger fra 1921.

HANS CHRISTIANSEN, Uddeler

f. 25 Oktober 1860 i Varpelev, S. af Christen Olsen og Hustru Karen Marie f. Hansen, g. 1893 med Ane Margrethe Vilhelmsen. Uddeler i Hellested Brugsforening fra 1897, Førsteuddeler i Arnøje fra dens Oprettelse 1893, Sogneraadetsmedlem fra 1903—13, Formand fra 1908—13, Formand for Forsvarsbrødrene

fra 1894—98, Formand for Skytteforeningen i en Del Aar, Formand for Forsamlingshuset i en Del Aar.

HANS JENSEN-STEVNS, Førstelærer

f. 12 Juni 1867 i Storehedinge Landsogn, S. af Husmand Henrik Jensen og Hustru Ane f. Eversen, g. 1892 med Katrine Møller. Jelling Seminarium fra 1886—88, Højskolelærer paa Kong fra 1888—89, Sekondløjtn. 1890, Andenlærer i Jelling fra 1890—92, Enelærer i Solbjerg paa Mors fra 1892—1901,

siden da ved Hellested Skole, Bestyrelsesmedlem for Brugsforeningen fra 1914, Regnskabsfører fra 1916.

JENS JENSEN, Gaardejer

f. 28 December 1868 i Tostrup, S. af Gaardejer Lars J. og Hustru Karen f. Jensen, g. 1900 med Anna Marie Hansen. Byggede 1900 en Gaard, paa 16 Tdr. Land, udstykket fra Fædrengaarden, og købte 1918 et Sted med 12 Tdr. Land og lagde til Gaarden, der da kaldtes for Vestermark, (Gaarden ejes

nu af en Svigersøn), Formand for Brugsforeningen fra 1918, Formand for Hjælpekassen fra 1914—21.

KNUD ROSENDAL,
Sognepræst

f. 19 Maj 1877 i Agerskov i Sønderjylland, S. af Præstegaardsforpagter Jens Knudsen R. og Hustru Karen f. Lund, g. 1908 med Rigitze Jürs. Cand. theol. 1908, dansk Frimenighedspræst i Sønderjylland til 1920, Sognepræst i Vojens fra 1920—23, Sognepræst i Hellested fra 1923.

HARALD JENSEN,
Gaardejer

f. 2 Marts 1888 i Barup, S. af Gaardejer Andreas J. og Hustru Ane Kirstine f. Larsen, g. 1911 med Astrid Jensen. Købte 1911 Korsager i Hellested med 50 Tdr. Land, Formand for Frimenigheden fra 1927, Formand for Brugsforeningen i Hellested fra 1918—22, Formand for Kvægavls- og Tyreholderforeningen

i en Del Aar, Næstformand for Stevs—Faxse Landboforening.

VILHELM LARSEN,
Uddeler

f. 15 Maj 1905 i Hellested. S. af Centralbestyrer Jens L. og Hustru Kirstine f. Jakobsen, g. 1927 med Elna Olsen. Uddeler i Tostrup Brugsforening fra 11 Juni 1928, Købmand i Hellested fra 1927—28.

BETTY REBENSDOFF,
Distriktsjordemoder

D. af Forpagter Frode Koch og Hustru Marie Koch, g. 1919 med H. Rebensdoff.

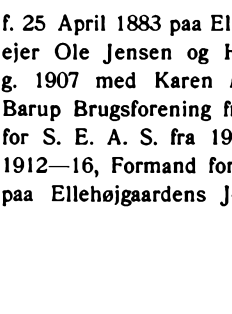
Paa Fødselsstiftelsen paa Rigshospitalet fra 1925—26, Distriktsjordemoder for Hellested siden 1928, uddannet Sygeplejerske paa Frederiksborg Hospital 1919.

MARINUS CHRISTIANSEN,
Mejeribestyrer

f. 12 April 1901 i Holbæk, S. af Gaardejer Chr. C. og Hustru Anna f. Jensen, g. 1928 med Anna Nielsen. Ladelund Mejeriskole fra 1824—25, Bestyrer af Hellested Mejeri fra 1 Maj 1926.

HANS ELLEHØJ,
Gaardejer

f. 25 April 1883 paa Ellehøjgaard i Barup, S. af Gaardejer Ole Jensen og Hustru Ane Kirstine f. Jensen, g. 1907 med Karen Marie Thomsen. Formand for Barup Brugsforening fra 1915, Medlem af Bestyrelsen for S. E. A. S. fra 1912, Medlem af Sogneraadet fra 1912—16, Formand for Hellested Sogns Sygeforening, paa Ellehøjgaardens Jorde ligger Gravhøjen Ellehøj.

LYDERSLEV SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Storehedinge og hører under samme Rets- og Politikreds m. m. Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggvælde Lægekreds, Storehedinge Skatte- og Skyldkreds og Amtets I Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1887 ha. Indbyggerantallet var Aaret 1801 658, i Aaret 1901 var dette naaet til 855.

Sognet omgives af Frøslev Sogn, der i kirkelig Henseende er Anneks til Lyderslev Sogn, samt Havnelev, Hellested og Smerup Sogne, alle i Stevns Herred, desforuden grænser det til Fakse Bugt. Sognets Jorde er ret lavtliggende, jævne og meget mergelholdige og frugtbare, af Skove findes der mod Nord Lejrstofte, Hestehave og Morreskov, disse er dog alle mindre Skove, mod Syd langs med Stranden strækker der sig Lund,

Hestehave, Kobbel og Fællesskov, disse er meget naturskønne og blandt Turister et yndet Udflugtssted. I Kobbelskov er der ret ofte blevet afholdt Folkefester. Ved Sognets Kyst udfør Fællesskov finder man righoldige Kugleflintslag. — I Sognet ligger Landsbyerne Lyderslev, der i det 12 Aarhundrede benævntes som Liutherslef, med Kirke og Præstegaard, i umiddelbar Sammenbygning med denne By ligger Gevnø, der i forrige Tider findes benævnt som Geffnøwæ. I denne ligger Lyderslev Skole med Forskole, Andelsbageri, Brugsforening samt et Forsamlingshus, opført i 1888. Uden for Byen paa Markjordene ligger Fri-menighedskirken med Præstebolig, en Friskole samt Forsamlingsbygning, der er opført i 1881.

Lund, der i det 12 Aarhundrede benævntes som Lwnd, var den sidste Landsby i Landet, der fik sine Jorde udskiftede, dette skete i Aaret 1861. Byens Befolkning, der ved Siden af Landbruget ogsaa lever af Fiskeri samt ved Kugleflintsamling, havde i forrige Tider ikke saa helt gode Forhold. Byen bestod af 12—15 Gaarde, disse laa tæt sammen stundom saa tæt, at der var fælles Vægge, og saa nær Stranden, at Bølgerne kunde naa at oversprøjte de yderste af Husene. Byen har nu Skole, Forsamlingshus, Brugsforening, en mindre Baadehavn og ligeledes, ligger det i Aaret 1912 grundlagte Børnehjem Ebenezer ved Lund Strand. Noget Nord for Lund paa Ravnehøj Banke staar der en Mindesten, rejst den 31 Maj 1912, denne er sat over 20 Mænd fra Lund By, der i Aaret 1812 gik ud og tilbageerobrede et Skib, som Englænderne havde taget. Ned mod Højstrup ligger der paa Stranden en Sommer- eller Feriekoloni oprettet af Frederiksberg Lærerforening. Lejrstofofte er en Samling af Huse, førnævnte Højstrup er en Hovedgaard hørende under Vemmetofte.

Langt den overvejende Del af dette Herreds Kirker er opført af Kridtsten, enten delvis eller helt, stundom er denne Stenart anvendt sammen med Teglsten og i skiftende Lag. Næsten alle de forskellige Tilbygninger, der er blevet Herredets Kirker til Del gennem svundne Aarhundreder, er væsentligst opført af Munkesten, brændte Sten, disse var jo først sidst i det 11 Aarhundrede saa vidt fremme, at man ude omkring i Landet var begyndt at anvende dette Byggemateriale. Det kan her samtidig fortælles, at Skt. Bendts Kirke i Ringsted, i Sørø Amt, er den første Bygning, vi har i Landet, der blev opført af brændte Sten, og med den har Teglarkitekturen faaet sit Udspring.

Lyderslev Kirke er opført af Kridtsten og er fra den tidlig romanske Tid, den havde i Modsætning til andre Kirkebygninger fra denne Tid et Taarn saaledes bygget, at dette og Skibet havde helt samme Bredde, men meget smalt i Øst-Vest. Dette samt Skibet er bevaret indtil vore Dage. I den gotiske Tid er Kirken blevet udvidet med en Tilbygning paa 2 Fag mod Øst, ogsaa denne er opført af Kridtsten af samme Stenart, og paa samme Tid er der blevet tilbygget den lille Udbygning mod Nord, de indbyggede Hvælvinger er

Lyderslev Kirke.

fra samme Periode, noget senere er der blevet tilføjet Kirken et Vaabenhus og et Sakristi, begge er opført af Munkesten. Fortæller Kirkens Ydre saaledes om sin Tilblivelse gennem Tiderne, saa fortæller dens Indre os om Slægter, der i Aarhundreder efter Aarhundreder har været knyttet til Kirken, omend det her kun bliver i korte Træk, da er det dog alligevel disse Slægters Historie. Af ældste Dato er de to sengotiske Figurer, der findes i Kirken, disse har sikkert dannet en Altertavle og har hørt til et Krucifiks

(dette findes nu paa Nationalmuseet). Figureerne er fra før Reformationen og fortæller os om den katolske Tid, fra samme Tid er den ene af Klokkerne, den har en Inskription, som dog er ganske ulæselig. Vi kommer da til Tiden efter Reformationen og finder da Altertavlen fra Aaret 1608, dens Maleri er af langt nyere Dato, antagelig fra Aarene omkring 1840, det er ret tænkeligt, at førømtalte Figurer har dannet den tidligere Altertavle. Prædikestolen bærer Aarstallet 1605, det er at formene, at denne

Lyderslev Frimenighedskirke.

er skænket af Erik Walkendorff. En Egetræshimmel bærer Aarstallet 1625. En Malmlysekroner, der findes ophængt i Kirken er skænket af Digteren og Oldgranskeren Jørgen Sorterup, han var Præst ved Kirken fra 1692 til sin Død i Aaret 1723. Af Ligsten og Gravminder sat over Personer og Slægter, der gennem Tiderne har været knyttet enten til Kirken eller til Hovedgaarden Højstrup, findes flere, i Sakristiets Gulv ligger der en særdeles velbevaret og smuk Ligsten over Præsten Søren Christensen Aalborg, død 1654, samt hans Hustru og to Døtre. I Koret findes ophængt et Epitafium over Landskommisarius Fr. Leegander og hans Hustru, begge døde i Aaret 1783. I Vaabenusets Mur er indsat en Ligsten over M. Friese, Forpagter paa Vemmetofte, død 1705. I Kirken fandtes der indtil noget ind i det 19 Aarhundrede en Del Familieportrætter af Præsten Sorterups Slægt m. m., disse samt andre Genstande blev udtaget af Kirken og solgt paa Auktion, ligeledes har der i Kirken været en Ligsten over samme Præst og over Præsten Niels Rasmussen, begge Stene er forsvundne, man ved ikke hvornaar, eller hvorhen de er havnet. Om sidstnævnte Præst er der det tragiske at fortælle, at han i Aaret 1635, efter at have været til Alters, blev myrdet af sin Hustru og en Bondekarl. Paa Kirkegaarden er jordet Lars Bache, der i Aaret 1801 paa Københavns Red frelste 7 Mennesker, senere udmærkede han sig som Kaper i Krigen mod Englænderne og druknede 1809 ved Stevns. Det er om ham Oehlenschläger synger i „Den bolde Lars Bagge“, han er Bedstefader til den historiske Forfatter og Skoledirektør Niels B. og Maleren Otto B., som har malet et Maleri af Lars Bache, der i Aaret 1903 blev ophængt i Kirken. Sprogforskeren Provst V. U. Hammershaimb, død 1909, Præsten E. Spur, død 1919, samt dennes Hustru findes ogsaa jordet paa Kirkegaarden.

Lyderslev Frimenighedskirke opførtes i Aaret 1886—87 og blev indviet den 28 December, Kirken er opført efter Tegning af Arkitekt J. Christensen og bestaar af Skib samt Taarn med Pyramidespir. Mod Øst er der i Muren udvendigt sat en Gravsten over Frimenighedens første Præst Karl Rønne, død 1907.

Højstrup Hovedgaard er antagelig i sin første Oprindelse opført i det 11 Aarhundrede. Gaarden tilhørte fra Aaret 1350—86 Jep. Olufsen Lunge, den blev i 1387 ved Skifte udlagt til Sønnen Folmer Jepsen, han tilskødede Højstrup til Dronning Margrethe, og vi ved, at Gaarden paa den Tid var en stærkt befæstet Borg og helt opført af Kamp og omgivet af Grave. De ved Gaarden nuværende Damme er sikkert Levninger af Voldgravene. Ved Dronning Margrethes Besiddelse af Gaarden blev den kgl. Forlening, og Mogens v. Alen indsattes som Lensmand. Af andre Lensmænd kendes Peder Neb, 1447 til 90, Tyge Brahe 1502. Fru Anna Meinstrup, Hofmesterinde hos Chr. II' Dronning

Elisabeth, fik omkring Aaret 1503—04 Gaarden som Pantedel af Kronen, hun indsatte Adelsmanden Palle Daa til Foged paa Gaarden. Der ramte samme Fru Anna en sørgelig Skæbne, idet hun i Aaret 1517 faldt i Unaade, og Kongen fratog hende da Højstrup, men under Kong Fr. I fik hun det dog atter tilbage, men i Aaret 1535 bliver hun dræbt paa Ringsted Landsting. Hendes Svigersøn Chr. Friis overtog da Gaarden, men det syntes, som om alle Ulykker var sluppet løs, for kort Tid efter udplyndredes Gaarden af Køge Borgere. Under Grevens Fejde blev Gaarden atter udsat for Plyndring og Ødelæggelse. Hvor stor denne Ødelæggelse har været vides ikke, men vi ved, at Kongen 1617 befalede at lade det store Taarn nedtage, men vi finder Taarnet omtalt under Henning Gøy, og da som nedstyrtet og ødelagt, han var Besidder paa Gaarden til sin Død 1617, hvorefter den blev inddraget under Tryggevælde Len. Dronning Charlotte Amalie lod Atter Gaarden oprette som Herregaard og lagde derunder 4 Bøndergaarde samt Frøslevgaard, hun lod opføre ny Hovedbygning, denne var en grundmuret Længe i to Stokværk og havde to Sidelænger i Bindingsværk. Ved Dronningens Død overgik Højstrup til Prins Carl, og i Aaret 1719 optages den blandt Ryttergodserne. Da Prins Carl døde 1729 arvedes Godset af Søsteren Sophie Hedevig, som testamenterede det til Vemmetofte Kloster, saaledes fornedes Højstrup med Vemmetofte. Den nuværende Bygning lader meget tilbage at være som Hovedbygning, den fremtræder som en Villa i eet Stokværk og er opført 1886.

Af Oldtidsmindesmærker er der ikke mange tilbage, hvad der kendes af saadanne i vore Dage ligger i Sognets sydlige Del. I Lund Hestehave ses 6 Gravhøje, lige under Lund By ligger endnu Rester af 2 Høje, der har været 3, disse omslutter nogle Jættestuer, ved Højstrup har ogsaa ligget nogle Høje, men disse er nu overpløjede.

Friskolen „Sydstevns“ er oprettet i Aaret 1903 af en Kreds af Forældre fra de omliggende Sogne, Midlerne til Skolens Opførelse fremskaffedes ved Aktietegning, Aaret efter opførtes der et Gymnastikhus, i Aaret 1919 tilbyggedes der Lejlighed til Læreren. Da Skolen startede havde den 14 Elever, nu er der ca. 50. Skolen ledes af en Bestyrelse, der har Gaardejer HANS RASMUSSEN som Formand. Den første Lærer var Thomas Nygaard, der i Aaret 1907 afløstes af nuværende Lærer JENS TUDVAD.

Børnehjemmet „Ebeneser“ oprettedes i Aaret 1914 af Fru LAURA BOESEN. Hjemmet er en privat Institution, men er statsanerkendt, der er Plads til 30 Børn. De Børn, der optages paa Hjemmet, er dels Værgeraadsbørn, dels forældrelose Børn, stundom optages hele Søskendeflokken. Børnene modtager paa Hjemmet hele deres Undervisning. Skolen oprettedes 1923, og i Aaret 1927 tilbyggede man denne en Gymnastiksal. For de mindre Børn er der Børnehave. Til Hjemmet er knyttet et mindre Landbrug, hvor de større

Drenge tager en Haandsrækning med. De Midler, Børnene maatte have, forvaltes af Forstanderinden indtil Børnenes 18de Aar, alle de Børn, der gennem Tiden har været optaget paa Hjemmet, har uden Undtagelse været paa Højskole. Naar Børnene er fyldt 15 Aar udskrives de fra Hjemmet og faar som Regel Plads i Nabo-gaarde, indtil man finder en passende Plads til dem. Siden 1914 har der ialt været 86 Børn paa Hjemmet, flere af dem har nu gode Stillinger, og næsten alle vender de stundom tilbage til

Børnehjemmet Ebeneser.

Barndomshjemmet her, selv efter at de er gift. Hjemmets Forstanderinde er LAURA BOESEN.

Foruden Sognets Sygekasse, der er oprettet den 26 Februar 1866, findes Sygeplejerforeningen, oprettet 1902, og naturligvis mange andre Foreninger og Samslutninger. Blandt disse er Fællesforeningernes Brugsforening de væsentligste, saaledes oprettedes den 11 December 1878 Brugsforeningen i Lund. Dens Historie er i korte Træk saaledes: Ved et stiftende Møde, der afholdtes paa førnævnte Dato, havde

33 Personer givet Møde. Mødet lededes af Lærer Anton Jensen, alle 33 Personer tegnede sig da som Andelshavere, og til Formand valgtes Lærer Jensen. Han fungerede som Formand til sin Død 1909. Man etablerede sig saaledes, at man lejede sig ind hos Høker Niels Christoffersen, som antoges til Uddeler, man naaede dog ikke uden særlig Anstrængelse at faa tegnet ca. 1000 Kr. til Driftskapital, og man kunde da begynde at handle. Dette skete den 18 Januar 1879. Foreningens første Vareforsyning havde nær gaaet tabt, idet Skibet strandede paa Grund af den megen Is. Foreningen udvikler sig, og man begynder saa smaat i Aaret 1889 at tænke paa egen Bygning til Uddelersted. Tanken bliver til Virkelighed, og det nye Hus stod færdig samme Aar, det kostede ca. 2300 Kr., og dette benyttede man til Aaret 1906, da man indenfor Foreningen besluttede at sælge dette Hus og lade opføre et større. I Aaret 1907 kunde man tage den anden Bygning i Brug, denne kostede ca. 5000 Kr. Siden 1914 er der foretaget forskellige mindre Tilbygninger m. m., saaledes at Ejendommen nu staar i ca. 11.400 Kr. Foreningens Reservekapital andrager nu ca. 6500 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer CHR. H. NIELSEN, Lund, der siden 1909 har beklædt denne Stilling. Af Uddelere har der været flere, siden 1910 har nuværende Uddeler P. M. NIELSEN fungeret som saadan.

Lyderslev Brugsforening er af noget ældre Dato, den findes stiftet den 16 Juli 1871, men har gennem Aarene haft til Huse adskillige Steder, indtil den i Aaret 1880 opførte egen Bygning, i Aaret 1903 lod man opføre et Varehus modsat Uddelerstedet, begge Bygninger staar i ca. 8000 Kr. Afdøde Folketingsmand Anton Jensen har været Foreningens Formand fra 1872 til sin Død 1910 og afløstes da af nuværende Formand JENS TUDVAD.

Andelsbageriet „Syd Stevns“ er stiftet 1887 og havde da føromtalt A. Jensen som Formand, om dets nærmere Oprettelse m. m. vides ikke noget. I Aaret 1917 køber Bageriet Andelsbryggeriet Sydstevn's Bygninger, som man nu anvender til Lager m. m. Af de Personer der i længst Aaremaal har været knyttet til Bageriet er Husmand Chr. Olsen, St. Torøje, han var dets Regnskabsfører fra 1887—1918. Formandsposten har gennem de nu svundne Aar været besat af mange forskellige Personer, nuværende Formand er Gaardejer HANS RASMUSSEN, Orehøj. Bageriets Bestyrer er siden 1918 CHR. MICHAELSEN. — En sidste Andelsforening er Foderstofforeningen, den stiftedes 1901 og har ogsaa sin egen Bygning.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Rentier H. PEDERSEN, Lyderslev, Formand, Gaardejer N. HANSEN, Parcellist HANS JENSEN, Gevnø, Slagter OTTO NIELSEN, Lyderslev, Gaardejer I. OLSGAARD, Lund, Gaardejer JENS RAVNSHØJ, Lund, Gaardejer CHR. ØSTERGAARD, Lyderslev. — Hjælpekassens Formand er Brødkusk P. HANSEN. Menighedsraadets Formand er Lærer JENS TUDVAD.

Andelsbageriet „Syd Stevns“.

NIELS J. JACOBSEN, Gaardejer, Sognefoged

f. 16 Februar 1882 paa Nordmark, S. af Gaardejer Jens J. og Hustru Ane Margrethe f. Jensen, g. 1907 med Ane Sofie Petersen. Købte 1907 Lille Hedinge Mølle og Møllegaard og solgte igen 1915, overtog 1915 Fødegaarden Nordmark med 50 Tdr. Land i Lyderslev, Formand for Mejeriet Sydstevn's fra 1919, Bestyrelsesmedlem for Dansk Smør Export fra 1926, Sognefoged fra April 1923.

JENS TUDVAD, Lærer

f. 8 September 1879 i Jullinge, S. af Gaardejer Niels Chr. Petersen og Hustru Else Marie Jensen, g. 1912 med Kristine Carlsen. Uddannet paa Askov 1899—1900, Hjælpelærer i Vormark Friskole paa Fyn og Bøvling 1901, Egebjerg paa Sydfyn 1902, Landsgrav Friskole ved Slagelse 1902—04, rejste paa

Grund af Sygdom 1904, Egebjerg fra 1905—07, fra Januar 1907 ved „Sydstevn's“ Friskole, Formand for Lyderslev Brugsforening, Formand for Lyderslev Sygekasse, Formand for Friskolebladet „Bavnen“, Formand for sjæll. Afd. af Dansk Friskoleforening, Næstformand for Dansk Friskoleforening.

M. BRØNDKJÆR, Lærer

f. 17 August 1868 i Besser paa Samsø, S. af Husmand Christoffer Petersen og Hustru Jacobine f. Rasmussen, g. 1898 med Marie Sørensen. Dimitteret fra Blaagaard Seminarium 1897, anden Lærer i Petersborg ved Sorø fra 1898—1900, første Lærer i Fjellebo—Kværkeby Sogn fra 1901—12, første Lærer i Lyderslev fra 1912, Sekretær i Lyderslev Sogneraad fra 1912, Medlem af Hovedbestyrelsen og Kasserer i Spareforeningen „Egne Hjem“ for Storehedingekredsen, Kirkesanger i Lyderslev Kirke.

CHR. MICHAELSEN, Bestyrer

f. 22 Marts 1883 i Gevnø, S. af Bagermester Jens Fr. M. og Hustru Karen f. Larsen, g. 1908 med Agnes Margrethe Hansen. Bestyrer af Lyderslev Andelsbageri fra 1918.

PETER NIELSEN, Uddeler

f. 23 November 1883 i Roholte, S. af Uddeler Rasmus N. og Hustru Karen Marie f. Hansen, g. 1904 med Johanne Marie Nielsen. Uddeler i Lund Brugsforening fra 15 Juli 1910.

KAREN MARIE JENSEN, Bestyrerinde

D. af Gaardejer Kristen Nielsen og Hustru Ellen f. Andersdatter. Uddannet Sygeplejerske fra Øresunds- og Kommunehospitalet, Bestyrerinde paa Syge- og Alderdomshjemmet fra 1929.

LAURA BOESEN, Forstanderinde

D. af Gaardejer P. M. B. og Hustru Bodil f. Larsen. Oprettede i Aaret 1914 Børnehjemmet „Ebeneser“.

FRØSLEV SOGN danner en egen Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Lyderslev Sogn, har samme Tingsted og hører under samme Myndigheder og Kredse som Hovedsognet. Sognets samlede Jordareal er ca. 1410 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800 ca. 360, ved Aarhundredeskiftet var dette Tal naaet op paa ca. 600. Sognet omgives af Lyderslev, Hellested, Lillehedinge, Havnelev og Storehedinge Landsogne samt Storehedinge Købstadsjorde. Jordene er noget højere liggende end Hovedsognets Jorde men ellers af samme Beskaffenhed, af Skove findes der den mod Vest liggende Slaagaardsskov.

Frøslev er Sognets eneste Landsby, den har Kirke, Skole, Forsamlingshus, der er opført i Aaret 1889, Brugsforening samt Andelsmejeri. Mariehøj, Slaagaard, Hestehave og Kongskov er Samlinger af Huse, og ingen af disse kan regnes for Byer.

Kirken er fra samme Tid som Hovedsognets Kirke, og ligeledes opført af Kridtsten, og bestod kun af Skibet, dette blev dog allerede i den senromanske Tid ret betydelig forlænget mod Vest, saaledes stod Kirken til langt hen i Middelalderen. Da ombygges Koret saaledes, at det fik Skibets fulde Bredde, samtidig opføres et Vaabenhus (dette bruges som Ligkapel), begge disse Tilbygninger opførtes af Munkesten og Kridtsten. Det er at antage, at man ved denne Byggeperiode har ladet Kirken overhælde. Først langt hen i Renæssancetiden faar Kirken sit nuværende Taarn, dette bæres af den sidst tilbyggede Vestgavlsmur i Skibet og er noget smallere end dette, to Piller førtes op gennem de to vestlige Hvælvingsfag og tjener som Støtte for Taarnet. En Indskription paa Taarnet fortæller om dettes Opførelse i Aaret 1669, samt om, at det er bygget for de 500 Rdl. som Gabriel Laxmand, død 1642, og Hustru Edele Rosenkrantz, død 1684, havde testamenteret Kirken til dette Brug. I Aaret 1869 blev Kirken restaureret, men den var dog saa skrøbelig, at man i Aaret 1905 ikke turde anvende den mere af Frygt for Sammenstyrtning, men efter at have foretaget en forsvarlig Afstivning af Kirken, aabnedes den atter i Aaret 1906. Prædikestolen bærer Aarstallet 1614, en særdeles smuk Altertavle er fra Aaret 1591.

Frøslev Gaard er en gammel Herregaard, som har ligget i Sognet, vi finder den første Gang nævnt i Aaret 1354, da Herregaarden besiddes af Aage Ingvarsen. I Aaret 1383 skriver Peder Saxesen sig til Frøslev, efter hans Død overgaar den til Datteren Ingeborg (død 1608), hvorefter den ved Arv gaar til hendes Søstersøn Hans Sparres Datter Kirsten, der var gift med Peder Madsen Laxmand, derefter faar hans Søn Gabriel Laxmand Gaarden, hans Enke ægtede Knud Ulfeld i Skaane og Totterupholm i Fakse Herred, i hans Besiddelse er da Gaarden til Aaret 1663, i hvilket Aar den kommer i Ph. J. Barstofs Eje. Rasmus Ibsen, Dronningens Forvalter paa Gjorslev, modtager 1685 Skøde paa Gaarden efter Jens Pedersens Enke Sofie, der senere giftes med Jens Sørensen Rachlau. Mod dette Skøde gjordes der Indsigelse af Generalfiskalen paa Kongens Vegne. I denne Indsigelse lyder der som følgende: „Eftersom bemælte Enke, som haver ingen Livsarvinger, herved skal søge at begaa Underslæb mod Kongen, som Arven ved hendes Død efter Loven tilhører“. Førnævnte Rasmus Ibsen sælger Gaarden i Aaret 1704, saa Sagen med før omtalte Skøde maa jo være gaaet i Orden, til Dronning Charlotte Amalie, som da lægger Gaarden ind under Højstrup. Af den op-

Andelsmejeriet Frøslev.

rindelige Gaard har man intet som helst Spor tilbage, derimod ved man, at Hovedgaarden omkring 1630 bestod af flere Længer opførte i Bindingsværk, uanselige Rester af et Voldsted er fundet paa den Plads, hvor Gaarden har ligget, hvilket fortæller os, at den maa have været omgivet af Grave. I Aaret 1387 finder vi omtalt en Gaard ved Navn Hofgaard, men den maa sikkert i samme Aarhundrede være bleven nedlagt.

Hovedgaarden Marienhøj hører under Grevskaftet Bregentved og findes oprettet i Aaret 1824, af de i Frøslev og Lejrstofte nedlagte Bøndergaarde.

Af Oltidsmindesmærker har der ligget nogle faa Stykker Gravhøje, men disse er forlængst overpløjede.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer EMIL JENSEN, Formand, Husmand J. P. BENTZEN, Gaardejer FREDERIK HANSEN, Husmand C. MATHISEN, Købmand CHR. PEDERSEN. — Værgeraadets Formand er Gaardejer F. HANSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer PEDER ANDERSEN.

CHR. HENRIKSEN, Uddeler

f. 21 August 1906 i Eskebjerg—Brejninge Sogn, S. af Uddeler H. P. H. og Hustru Ida f. Winther, g. 1929 med Elinor Jensen. Uddeler i Frøslev Brugsforening fra August 1929.

STOREHEDINGE LANDSOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Storehedinge og hørende under samme Rets- og Politikreds m. m., Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggevælde Lægekreds, Storehedinge Skattekreds og Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 2646 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 750, i Aaret 1901 1619.

Storehedinge Landsogn hører i kirkelig Henseende til Købstaden Storehedinge Kirke. Sognet er Herredets største Sogn og omgives af Højerup, Lillehedinge, Hellested, Frøslev, Magleby og Holtug Sogne samt Storehedinge Købstads Markjorde og endelig Østersøen. Jordene er ret højtliggende, jævne og frugtbare, paa disse ligger Herredets højeste Punkt

Store Møllehøj (47 m o. V.). Af Skove finder vi mod Vest den smukke Kongeskov.

I Sognet ligger Landsbyerne Bjælkerup med Skole, Andelsmejeri, Brugsforening m. m.; Sierslev, i det 12 Aarhundrede kaldet Siherslef, med Skole, Fattiggaard, opført 1869, nu omdannet til Alderdomshjem, Brugsforening, Kridtbrud, Kridtslemmeri og Udskibningssted; Tommestrup med Forskole og Brugsforening; Ringe med Skole og endelig Vindehuse og Barmhjertighedshuse, der dog

Stevns Fyr.

kun er en Samling af Huse og Gaarde. Stevns Fyr, opført 1901, findes beliggende sydøst for Tommestrup. Af større Gaarde findes Erikstrup og Kappelkær Gaarde samt Avlsgaarden Sejnhus og endelig Ringegaard og Klinte-gaard. — Sejnhus findes i Jordebogen fra 1370 benævnt som Sighnehws og tilhørte Roskilde Bispen, ligesom ogsaa Gjorslev var i hans Eje. Denne overdrog i Aaret 1540 Gjorslev til Peder Svave. Erikstrup kaldtes i forrige Tider Kongens Gaard og tilhørte Kronen. I Aaret 1529 udsteder

Sierslev Kridtbrud.

Kongen Livsbrev paa Gaarden til Niels Clausen. Niels Paaske, der var Slotsskriver paa Københavns Slot, har Erikstrup i Forlening fra 1571—1602, i dette Aar mageskiftede Kronen Gaarden til Christen Eriksen imod en Gaard ved Københavns Strand, hvori Righshovmester Chrf. Valkendorf boede, han var Broder til Erik Valkendorf, som var gift med Sofie Krabbe, og før omtalte Chr. Eriksen var E. V.'s uægte Søn, han adledes i Aaret 1616. Kongens Gaard fik under Chr. Eriksens Besiddelse Navnet „Erikstrup“, efter hans Død overgik Gaarden til hans Broder, og vi finder i Aaret 1681 Gaarden udlagt for et Tilgodehavende paa 2940 Rdl. til Provst Jacob Jørgensen Kofod af Magleby, han sælger Gaarden 8 Aar efter for 2000 Rdl. til Dronning Charlotte Amalie, hun lagde det ind under Gjorslev Gods, under hvilke den har haft fælles Besidder indtil Aaret 1912. Erikstrups Hovedbygning ligger nu paa Algade i Storehedinge, men den har i tidligere Tider ligget Nord for Byen.

Ude i Præsteskovens findes Rester af en Voldgrav, og muligt er det, at denne henhører fra det ældste Erikstrup. I Ringe har der i det 12 Aarhundrede ligget en fri Sædegaard, denne beboedes i 1389 af Ebbe Nielsen. Hundrede Aar herefter finder vi Anders Nielsen af Redinge som Ejer af Gaarden, han førte i sit Vaaben en Hummerklo, hans Broderbørn solgte Gaarden i Aaret 1505 til Mogens Gøye.

Andelsmejeriet i Bjælkerup stiftedes den 19 Februar 1898 med 34 Medlemmer, nu har det 120 Medlemmer. Mejeriet kostede 8500 Kr. at opføre excl. Maskiner, der er dog siden den Tid foretaget forskellige Forbedringer. Mejeriets Formand er Gaardejer JENS NIELSEN, Bækketoft, født 30 August 1885 i Bjælkerup, siden 1925 har han beklædt Formandsposten. Mejeriets Bestyrer er JØRGEN PETER OLSEN, f. 5 Marts 1873 i Eskildstrup, siden 1898 har han været Mejeriets Bestyrer.

Bjælkerup Brugsforening stiftedes den 15 Juni 1877. Foreningens første Formand var Gaardejer Søren Pedersen. Foreningen købte en Ejendom af Fabrikant Andersen, der egentlig var Ophavsmand til Brugsforeningens Stiftelse, i dette Hus etableredes Ud-delersted. Eftersom Foreningen gennem Tiderne udviklede sig, blev Bygningerne for smaa, og i Aaret 1905 foretages der en Udvidelse af denne. Det er Tanken i Aar at opføre en hel ny Bygning. Foreningens Formand har siden 1918 været Lærer MARTIN JENSEN.

Aaret efter, at Bjælkerup Brugsforening oprettedes, lader Tommestrup Brugsforening opføre et Uddelersted i Tommestrup. Foreningen var ikke en selvstændig Forening, men en Filial af Storehedinge Landsogns Brugsforening og findes oprettet som saadan i Aaret 1871. I Aaret 1900 udtræder Tommestrup Filialen som saadan og opretter da selvstændig Forening med Lærer Møller som Formand. Omkring Aaret 1905 foretages forskellige

Udvidelser. Lærer Møller afgik som Formand 1921 og afløstes af nuværende Formand Gaardejer NIELS ERIKSEN. Den ældste af de i Sognet værende Brugsforeninger er Storehedinge Landsogns Brugsforening, denne oprettedes den 16 Januar 1870. I de første 5 Aar boede den til Leje hos en Væver i Byen, hvorefter den erhvervede en Grund og opførte eget Uddelersted, i Aaret 1905 tilbyggedes der dette Sted en Uddelerbolig. I Aaret 1871 opretter Foreningen en Filial i Tommestrup, der dog siden 1900 har været selvstændig Forening. Foreningens nuværende Formand er Gaardejer JENS PEDER JENSEN, „Elmely“.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer PETER NIELSEN, Sierslev, Formand, Proprietær AAGE CHRISTENSEN, Renge, Gaardejer NIELS ERIKSEN, Tommestrup, Parcellist JENS CHRISTOFFER JENSEN, Bjælkerup, Arbejdsmand CHR. NIELSEN, Bjælkerup, Gaardejer NIELS FR. NIELSEN, Renge, Parcellist HANS P. PETERSEN, Tommestrup, Tømmer LARS PETERSEN, Bjælkerup og Husejer JENS PETER PETERSEN, Sierslev, Kasserer.

Hjælpekassens Formand er Gaardejer NIELS ANDERSEN, Bjælkerup. Menighedsraadets Formand er Pastor NØRREGAARD, Storehedinge. Værgeraadets Formand er Smed N. P. NIELSEN, Renge.

M. JENSEN, Førstelærer

f. 11 Oktober 1886 i Skjerne, Gumslev Sogn paa Falster, S. af Handelsmand Hans Chr. J. og Hustru Johanne Christine, f. Christoffersen, g. 1911 med Maren Boline Hansen-Møller. Formand for Bjælkerup Brugsforening siden 1919, Formand for Storehedinge og Omegns Biavlerforening, Medlem af Bestyrelsen for Præstø Amts Plejehjemsforening og kristelig Forening til Børns Redning, Bibliotekar ved Bjælkerup Folkebibliotek (der rummer 1700 Bind), 1903 Præliminæreksamen fra Nørre Alslev Realskole, 1907 Lærereksamen fra Vordingborg Seminarium, Hjælpe lærer 1907—08 i Munkebjergby, Tredielærer 1908—10 i Asminderød, Andenlærer og Organist 1910—13 i Vig, Enelærer i Bredelykke og Organist ved Holtug Kirke 1913—17, siden 1917 ansat ved Bjælkerup Skole.

HANS PETER NIELSEN, Gaardejer

f. 27 Februar 1863 i Danehøj ved Storehedinge, S. af Husmand Niels Henriksen og Hustru Maren f. Olsdatter, g. 1893 med Martha Marie Christiansen. Købte i 1909 Danehøj og byggede 1910, Ejendommen var i 1909 paa 10 Tdr. Land, men forøgedes i 1916, saa den nu er paa 18 Tdr. Land, Medlem af K. f. T. a. J. t. L. i P. A. siden 1910, Formand for samme siden 1928.

STRØBY SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Storehedinge og hører under samme Rets- og Politikreds m. m., Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggevælde Lægekreds, Storehedinge Skatte- og Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1940 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 600, i Aaret 1901 1100. Sognet omgives af Haarlev, Taarnby, Valløby og Herfølge Sogne i Bjæverskov Herred samt Magleby og Varpelev Sogne i Stevns Herred, grænser da ud til Køge Bugt. Fra Bjæverskov Herred skilles det ved Tryggevælde Aa. Jordene er jævne og af god Beskaffenhed, af Skove findes der ingen. Langs Køge Bugt strækker der sig stenede Strandmarker, fra disse er der gennem Tiderne opgravet og udskibet store Mængder af Kugleflint. Strøby Ladeplads er som Udskibningssted, langs med strækker der sig smukke Engstrækninger. Ved Sognets nordligste Spids omkring Vallø Strandhotel, Purlund og Prambroen, udfolder der sig paa Sommerdage et livligt Badeliv.

I Sognet ligger Landsbyen Strøby med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Missionshus, Kro og Brugsforening m. m. Som Samling af Huse og Gaarde ligger der Stederne Strøby Grøftemark, der har Skole, Strøby Egede, der ligeledes har Skole, samt Badehotellet Vallø Strandhotel og en Del Villabebyggelse, Tolvhuse, Strøbylille og endelig Møllemark.

Strøby Brugsforening.

Kirken er fra den romanske Tid, opført af Kridtsten, men allerede i tidlig gotisk Tid er

Kirken forandret og overhælvvet, i den senere Middelalder er der foretaget betydelige Tilbygninger, saaledes Taarnet i Vest, samt Skibet forlænget med et Fag mod Vest og er samtidig overhælvvet. Vaabenhus, Sakristi og Kapel er fra samme Periode. Kirken blev i det 14 Aarhundrede rigt smykket med Kalkdekorationer, nogle af disse blev atter i Aaret 1920—21 fremdragne paa Bekostning af Skibsreder M. H. Nielsen. Altertavlen er fra Aaret 1600, Prædikestolen er fra Aarene omkring 1620. I Sakristiet findes nogle Gravstene over Præsterne Søren Chr. Rosin, død 1618, Villum Hansen Lemvig, død 1625. Her ligger begravet Marie Birck, der var gift med Præsten Martin Ohnsborg, hun skænkede, i Aaret 1748, en 16-Armet Lysekroner til Kirken. Ved Restaureringen 1920 blev Kirkens Indre delvis dekoreret, og der blev opstillet Stolestader med udskarne Relieffer tegnet af Kunstmaler Erik Pedersen.

I Byen ligger Amtsskrivergaarden, hvorpaa der i længst forsvundne Tider skal være afholdt Retterting. Langs Kysten er der en Del Gravhøje, men disse Oltidsmindesmærker er nu næsten helt overpløjede.

Strøby Skole, der oprindelig er en af de gamle Rytterskoler, blev i Aaret 1913 erstattet af nuværende Skolebygning. Skolen er 4-klasset og har Føstelærerembede samt Forskolelærerembede, det samme gælder for de to andre Skoler.

Strøby Egede Skole byggedes i 1863, og Skolens første Lærer hed Møller og virkede til 1872. Han afløstes af Frederik Emil Hansen, der i 1899 afløstes af sin Søn ERIC HEDING. — Skolen var oprindelig 2-klasset, men den gamle Skolebygning blev i 1920 nedrevet og erstattet med den nuværende, der er bygget paa samme Grund. 1911 byggedes der en Forskole ved Siden af, saaledes at der nu er 4 Klasser.

Til Skolerne er knyttet Lærer HEDING og Forskolelærerinde ANNA NIELSEN.

Strøby Brugsforening stiftedes den 19 Oktober 1871. Foreningens første Formand var Gaardejer Lars Pedersen, og Uddeler var Jens Olsen, hos hvem man havde lejet Lokale til Uddelersted. En halv Snes Aar efter optages Arbejdet med at bygge egen Ejendom, og der vælges da en ny Uddeler, det blev Ole Rasmussen. I Aaret 1912 foretoges en større Udvidelse af Lokalerne, saaledes inddroges Uddelerboligen til Forretningslokale, samtidig opførtes der i Forbindelse med Ejendommen Bolig for Uddeleren. Foreningens Formand er Gaardejer JENS PEDER PEDERSEN. Uddeler siden 1911 er N. P. NIELSEN.

Strøby Andelsmejeri er opført 1893, og blandt de Personer, der særlig arbejdede for Mejeriets Oprettelse, skal her nævnes Gaardejerne Peder Jensen, Hyllested og Peter Rasmussen, Strøby samt Peder Pedersen, Tolvhuse. Mejeriet sattes i Drift den 7 Marts 1893 og havde da 122 Andelshavere, nu er dette Tal naaet ca. 165. Magleby og Klip-

pinge var med ved Oprettelsen, men har senere faaet eget Mejeri. Der er gennem Aarene foretaget forskellige Udvidelser og Forbedringer af Mejeriet, men den sidste store Forandring var i 1929, hvor hele Mejeriet, Maskinerne m. m. underkastedes et kritisk Eftersyn, nye anskaffedes m. m. Dette omfattende Arbejde kostede 140.000 Kr. Samme Aar opførtes der ogsaa ny Bestyrerbolig. Mejeriets Formand har siden 1925 været Gaardejer HANS FREDERIKSEN DEGN. Bestyrer siden 1926 er CHRISTIAN JACOBSEN.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: NIELS PEDER PEDERSEN, Formand, Parcellist HANS PEDER CHRISTENSEN, Strøby Møllemark, Parcellist PEDER HANSEN, Strøby Egede, Husmand FR. HENRIKSEN, Strøby Grøftemark, Forpagter RASMUS JENSEN, Hyllested, Handelsmand NIELS FR. NIELSEN, Strøby Egede og Husmand NIELS ANTON NIELSEN, Strøby. — Hjælpekassens Formand er Parcellist HANS PETER POULSEN, Strøby Møllemark. Menighedsraadets Formand er Pastor HOLSTEIN. Værgeraadets Formand er Husmand NIELS ANTON NIELSEN.

CHRISTIAN PEDERSEN, Sognefoged

f. 12 April 1873 paa Sarpegaard, S. af Gaardejer Niels Pedersen og Hustru Karen Marie f. Nielsen, g. 1905 med Bodil Marie Hartvigsen. Overtog Sarpegaard 1905, stor 22 Tdr. Land, Sognefoged siden 1909, Vurderingsmand i Landbygningernes alm. Brandforsikring.

CHRISTIAN JACOBSEN, Mejeribestyrer

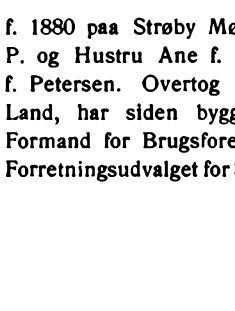
f. 13 Juni 1897 i Arløse pr. Sandved, S. af Skomager Hans Peter Konrad J. og Hustru Anna Marie f. Jensen, g. 1922 med Olga Mathilde Eline Jensen. Paa Dalum Mejeriskole fra 1920—21, Mejeribestyrer paa Vanthore Mejeri pr. Nysted fra 1922—26, Mejeribestyrer paa Strøby Mejeri fra 1926.

NIELS P. NIELSEN, Uddeler

f. 9 August 1884 i Strøby, S. af Uddeler Peter N. og Hustru Karen Marie Nielsen, g. 1911 med Kirstine Petersen. Uddeler i Strøby Brugsforening siden 1911.

JENS PETER PETERSEN, Gaardejer

f. 1880 paa Strøby Møllemark, S. af Gaardejer Peter P. og Hustru Ane f. Hansdatter, g. 1909 med Marie f. Petersen. Overtog Fødegaarden 1909, stor 21 Tdr. Land, har siden bygget Gaarden op fra Grunden, Formand for Brugsforeningen siden 1922, Medlem af Forretningsudvalget for Stevns Andels-Foderstofforening.

MAGLEBY SOGN danner siden 1917 en egen Sognekommune med Tingsted i Storehedinge og hører til samme Rets- og Politikreds m. m. Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggevælde Lægekreds, Storehedinge Skatte- og Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 2399 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 682, i Aaret 1901 var det ca. 1170.

Sognet omgives af Strøby, Varpelev, Hellested, Holtug Sogne samt Storehedinge Landsogn og Køge Bugt. De ret ler- og kalkholdige Jorde er frugtbare, det hæver sig noget mod Syd, saaledes Klippinge Bjerge hvorfra der er en milevid Udsigt ud over Landskaberne mod alle Verdenshjørnerne. Inde i Sognet er der ingen Skove, derimod strækker der sig langs Kysten en Del Skove, saaledes Magleby Skov, Skæppelund, Søholm Dyre-

have og en Del af Gjorslev Skov. Flere Steder langs Kysten er der ret høje og stejle Skrænter, hvoraf nogle er skovbevoksede. Af Søer findes ikke andre end Mølle Sø og Dybsø.

I Sognet ligger Landsbyerne Magleby, som vi finder benævnt Maglæby (den ældre Benævnelse), med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus og Brugsforening. Magleby Gade Hospital eller som det benævnes nu Andresens Hospital efter dets Stifter Etatsraad J. Andresen og Hustru. Hospitalet oprettedes i Aaret 1742, ikke som egentlig Hospital, men som Bolig for 8 fattige og syge Personer. Et andet Hospital, det saakaldte Magleby Kirke Hospital, oprettedes i Aaret 1763 af Etatsraad Christian Lindencrone og Hustru, ligeledes til Bolig for 12 fattige og syge Personer, der maatte havde gjort Arbejde paa Gjorslev, Søholm og Erikstrup Godser; nu benyttes dog ingen af disse Hospitaler som saadan, men tjener som Bolig for nogle enkelte Familier. Klippinge findes omkring Aaret 1370 benævnt som Clippingæ, med Skole, Forsamlingshus, Brugsforening, Andelsmejeri, Hotel samt Jernbanestation med tilhørende Telegraf- og Postexpedition. Ved Byen findes en Mindestøtte rejst over ovennævnte Etatsraad Lindencrone, og afsløret den 21 Juni 1869 i Anledning af, at det var 100 Aar siden, han gav sine Bønder Arvefæste. Desuden ligger der i Sognet Magleby Markhuse og Raamosehuse, begge er dog kun en Samling af Huse. Af større Gaarde skal nævnes Hovedgaarden Søholm hørende under Gjorslev Gods, Søgaard Forpagtergaard ligeledes under Gjorslev, Klippingegaard og Præstekaldet.

Hovedgaarden Søholm laa oprindeligt paa en Holm ved Søholm Sø, og skal have været en ret anselig Gaard med baade Taarne og Spir efter Datidens Skik, en særdeles veludrustet og modstandsdygtig Gaard. Den blev nedbrudt af Frederik IV, og senere opført af førnævnte Etatsraad Lindencrone, dette fandt Sted omkring Aarene 1740—45, dog ikke paa den gamle Hovedbygningens Plads, men nærmere ved Magleby. Voldstedet af gamle Søholm var paa en Tange, som strakte sig ud i Søholm Sø, og bestod af to firkanterede Borgbanker, der adskiltes ved en Grav, nærmest Land laa en tredje Banke den saakaldte Ladegaardsbanke. Niels Eriksen havde vistnok faaet Søholm ved Ægteskab med Catrine Timmesdatter hørende til Slægten Saltensee. I Aaret 1346 sælger han Gaarden til Niels Knudsen til Magleby, men senere overgik Søholm igen til Saltenseerne, saaledes finder vi i Aaret 1446 Hr. Steen Basse som Ejer af Søholm. Han tilskøder sin Søsterdatter Fru Sidsel Lunge og hendes Ægtefælle Hr. T. Bille Søholm, Svanholm samt meget mere Gods, mod at de skulde opkalde en Søn efter Hr. Steen, derved kom saavel Saltenseerne som Fornavnet Steen ind i Billeslægten, hvor det sidste er bevaret den Dag i Dag. Af Torbern Billes Sønner skrev Bent Bille og Steen Basse Bille sig begge til Søholm, men Gaarden forblev dog i førstnævnte Slægts Eje. I Aaret 1555 dør Anders Bille til Søholm, og hans Søn Frants Bille overtager Gaarden, han falder dog i Slaget ved Øland 1563, og Gaarden overgaar til hans Søn Erik Bille, som dør 1590 uden at efterlade sig Børn, hvorved Gaarden da overgaar til hans Søkendebarn Fru Anna Rosenkrantz gift med Rantzau. I Aaret 1651 findes Gaarden at være i hendes Datters Eje, Sofie Rantzau, faa Aar efter tilskøder hun Søholm til Gehejmeraad Morten Skinkel, der i Aaret 1680 sælger Søholm med alt tilhørende Gods til Dronning Charlotte Amalie (se videre under Holtug Sogn).

Magleby Kirke er selvejende og er fra den romanske Tid, bygget helt af Kridtsten, hvoraf der dog kun i vor Tid er Skibet tilbage. Allerede i den gotiske Tid blev Koret nedrevet saaledes, at Skibet kunde forlænges, samtidig tilbyggedes et Sakristi, og det Indre af Kirken overhævedes. Før denne Tid var der mod Syd tilføjet Kirken et Vaabenhus, dette blev dog i den senere Middelalder omdannet til et Gravkapel for Lindencronerne, nu i vor Tid tjener det som Ligkapel. Det Taarn, der i Middelalderens Slutning tilbyggedes Kirken, styrtede ned i Aaret 1584. Aarstallet 1592, som findes paa det nuværende Taarn, er dette, hvori det er opført, og da var Arild Hvitfeldt Høvedsmand paa Tryggvælde. I Koret hænger en Tavle, der fortæller om denne Begivenhed, og her nævnes Aarstallet 1593 som Aaret for Genopførelsen af Taarnet, men der menes sikkert Indvielsesaaret. Kirkens

Altertavle er et pragtfuld Billedskærerarbejde fra Aaret 1606. Alterbilledet gengiver Korsfæstelsen og Nadveren, og i Tavlens Topstykke gengives et andet Billede af Opstandelsen og Himmelfarten (begge Malerier er de oprindelige). I Topstykket staar Ditlev Holcks Vaaben. Prædikestolen er i pragtfuld Højrenæssancestil, hvis skønne Staferinger skyldes Anne Rosenkrantz til Søholm. Stolens Rygfelt fremviser Gudfader mellem Kærter, Evangelisttegn og Harpespillende Konger. Ogsaa Herskabsstolene er rige paa Udskæringer, i disse ses Mogens Gyldenstjernes og Sofie Rantzaus Vaaben. Af Helgendekorationer finder vi et Krucifiks fra det 13 Aarhundrede særdeles smukt og velbevaret, nogle Aarhundreder senere er der tilsat Krucifikset to Sidefigurer. I Kirken har været et Evangelistfelt fra et romansk Kors, nu findes det paa Nationalmuseet. I Koret findes en rund Trætavle sat over Anders Bille til Søholms to Hustruer, Pernille Krognos, død 1533, og Anne Lykke, død 1575, Tavlens Maleri gengiver førnævnte to Personer knælende foran Kristus, der staar op af Graven. Et Træepitafium sat over Krigssekretær V. J. Wegner, død 1781, en Blyplade over Præsten J. Poulsen Bering, død 1824, og endelig et sidste Gravminde, den før i Gulvet foran Alteret liggende nu i Koret opstillede anselige og pragtfuld udstyrede Ligsten over Anders Bille til Søholm, død 1555. Paa Stenen ser man Anders Bille og Anne Lykke i fuld Figur. I Gravhvelvingen under Sakristiet Øst for Koret findes følgende begravet: Frantz Rantzau til Søholm, død 1612, hans Hustru Anne Rosenkrantz, død 1618, deres Datter Sofie, død 1675, deres Kister er forsvundne herfra og henflyttet til Kapellet, Kisterne med Chr. Lindenchrone til Gjorslev, død 1772, hans Hustru Mette Holmsted, død 1793, samt nogle af deres Børn. I Sakristiet findes en Mindetavle over førnævnte Chr. Lindenchrone, opsat 1894. I samme Sakristi findes en Del Rustningsdele m. m.

Ved Kirkegaardsmuren ligger den fra Middelalderen stammende Kirkelade, helt opført af Kridtstenskvadre med ejendommelige Skifter af Munkesten, disse Lader anvendtes i Middelalderen til Opbevaring af Menighedens indbetalte Tiender, som jo skete i Form af Korn og Sæd, de fleste af disse Kirkelader aabenbarer en ganske utrolig massiv Bygningsmaade, Murene er saaledes i mange af dem 100 til 130 Centimeter tykke. Vinduerne var som oftes ret smaa, det var ikke let at bryde ind i disse Bygninger.

Nord for Søholm har man gjort rige Fund af antikke Sager, her er i tusindvis opsamlet dels hele dels beskadigede Dele af Oltidssager. I Magleby Skov og Dyrehave ligger en ret anelig Gruppe bestaaende af ca. 40 mindre til dels godt bevarede Gravhøje, samt en Langdysse, ligeledes ligger i Bøge Skov en anden Langdysse, og mærkelig nok ved denne findes ogsaa en ret anelig Masse Gravhøje. Der har dog rundt om i Sognet ligget flere saadanne Høje, disse er dog nu saa godt som helt sløjfede.

Magleby Brugsforening stiftedes i Aaret 1871, Uddelersted oprettede man i den af Rasmus Nielsen lejede Ejendom, dette aabnedes den 1 December 1871, og her havde Foreningen til Huse indtil 1879 idet, der i sidstnævnte Aar købes en Byggegrund beliggende i Byens vestlige Del, her opførtes da Foreningens egen Bygning med Uddelersted samt Bolig for Uddeler, der er kun sket faa Forandringer ved denne Bygning. Foreningens Formand var fra 1877—1920 afdøde Gaardejer Daniel Olsen, Magleby, han afløstes af Gaardejer Rasmus Sørensen, der atter i Aaret 1928 afløstes af nuværende Formand Forpagter HANS OLSEN, en Søn af før omtalte Daniel O. Foreningens Uddeler er N. J. NIELSEN. Foreningens Omsætning andrager ca. 150.000 Kr.

I Klippinge oprettedes der den 27 September 1884 en Brugsforening, den opførte samme Aar en Bygning beregnet til Uddelersted. Midlerne til at bygge for laantes i Køge Bank, Byggesummen androg 2400 Kr. Til Vareindkøb laantes 500 Kr. af Gaardejer Niels Andersen, Klippinge, og dette Laan forøgedes Aaret efter med 1000 Kr. I Aaret 1902 lod Foreningen opføre et Pakhus. Foreningen udviklede sig Aar efter Aar, saa man snart maatte se sig om efter større Lokaler, og i Aaret 1912 besluttes det da at opføre en ny Bygning, og derved faa Udvidelsen tilendebragt. Den nye Bygning opførtes i to Etager,

med Forretningslokaler forneden og Beboelse i øverste Etage. Laanet hertil fik man i en 1' Prioritet paa 3000 Kr., en 2' Prioritet paa 4000 Kr. at udbetale paa 10 Aar. Atter i Aaret 1927 foretages en ny Udvidelse saaledes, man køber en Naboejendom for 5000 Kr., hvoraf de 3000 betaltes kontant, de 2000 Kr. indestaar i en 1' Prioritet. I dette Hus indrettedes forskellige Lokaliteter. Man havde dog ikke Brug for hele Huset, saa man indrettede en Lejlighed i dette som udlejedes. Foreningen tæller ca. 260 Medlemmer og har nu ved sidste Regnskab en Gæld paa ca. 6600 Kr. Den første Formand var Urmager Anders Sørensen, Gaardejer Jens Larsen har været Formand i 10 Aar. Gaardejer Jens Larsen, Skovly, i 8 Aar, nuværende Formand er Muremester N. CHR. NIELSEN, og nuværende Uddeler er JENS LAURSEN.

Andelsmejeriet Lindencrone begyndte sin Virksomhed den 16 Oktober 1906. Mejeriets ivrige Talsmand var Gaardejer Peter Petersen, Lykkebæk i Klippinge, og det skyldtes vel i væsentlig Grad ham, at Mejeriet blev oprettet. Den første Formand blev Gaardejer Jens Jørgensen, Magleby, vi maa dog ikke forglemme Gaardejer Rasmus Rasmussen, Magleby, der ogsaa lagde et stort Arbejde i Mejeriets Oprettelse. Mejeriets Bestyrer LUDVIG JØRGENSEN har virket som saadan siden Mejeriets Oprettelse. I Aaret 1913 vælges Gaardejer Peder Pedersen, Lykkebæk, til Formand, han afløstes i 1921 af Gaardejer Jens Olsen, Magleby, og i 1924 indtræder nuværende Formand Gaardejer RASMUS SØRENSEN, St. Hanskilde. Mejeriets samlede Anlæggelsessum androg ca. 60.000 Kr. Gennem Tiderne er Mejeriet gentagne Gange udvidet, den sidste og vel nok største Udvidelse kostede ca. 40.000 Kr.

Foreningslivet i Sognet deles ved de forskellige politiske Foreninger. Socialdemokratisk Forening stiftet 1917. Venstre Vælgerforening stiftet 1896. Forsvarsbrødrenes Forening for Magleby—Klippinge Sogn stiftedes 1880, den tæller nu ca. 40 Medlemmer og har gennem Aarene udbetalt ca. 3000 Kr. i Syge- og Begravelseshjælp, dens Formand er Urmager SØREN SØRENSEN, Magleby. Husmandsforeningen for Magleby stiftedes den 21 Februar 1904, Foreningens første Formand var Murer Hans Nielsen, gennem Aarene har der været forskellige Formænd, men siden 1929 er Murer HANS NIELSEN atter indtraadt som Formand. Foreningen tæller henved 60 Medlemmer.

Af Sygekasser findes der to. Magleby Sygekasse er den ældste, den stiftedes den 1 Januar 1862, Sygekassens Regnskaber fra den Tid viser et Medlemstal paa 35 Personer, morsomt er det at se Kassens Regnskab saaledes: Udgift 14 Rd. 5 Mrk. 10 Skl., medens Indtægterne var 69 Rd. 3 Mrk. I Aaret 1916 udskiltes Medlemmerne fra Klippinge og dannede egen Sygekasse. Sygekassens nuværende Medlemstal er ca. 450. Formand er Fragtmand HANS OLSEN, Klippinge. Klippinge Sygekasse stiftedes, som før nævnt ved Udskillelsen, den 1 Januar 1916 med ca. 200 Medlemmer og statsanerkendtes samme Aar. Dens Formand var Landpost V. Hansen, siden 1926 har nuværende Formand JENS JENSEN fungeret.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer JACOB JACOBSEN, Magleby, Formand, Murer OTTO ANDERSEN, Klippinge, Gaardejer ISAK BØRRESEN, Magleby, Gaardejer CHRISTEN CHRISTENSEN, Klippinge, Skovarbejder SØREN HANSEN, Magleby, Møller R. L. JENSEN, Magleby og Tømrer H. P. LARSEN, Klippinge. — Hjælpekassens Formand er Gaardejer PETER PETERSEN, Klippinge. Menighedsraadets Formand er Pastor DANEMAND JENSEN. Værgeraadets Formand er Sognefoged H. P. HANSEN, Magleby.

NIELS CHR. NIELSEN, Muremester

f. 19 August 1892 i Magleby paa Stevns, S. af Murer Hans N. og Hustru Marie f. Pedersen, g. 1913 med Emma Nielsen. Formand for Klippinge Brugsforening fra 1 Januar 1924, Medlem af Menighedsraadet, Vurderingsmand i Østifternes Brandforsikring, kommunal Revisor.

HANS ISAK OLSEN,
Fragtmand

f. 10 Marts 1889 i Magleby, S. af Gaardejer Daniel O. og Hustru Anne Marie f. Hansen, g. 1914 med Hansine Jensen. Formand for Brugsforeningen siden 1928, Formand i Sygekassen siden 1916.

JØRGEN NIELSEN,
Husmand

f. 13 August 1876 i Varpelev, S. af Stenhugger Niels N. og Hustru Maren f. Pedersen, g. 1901 med Birthe Kirstine N. Hansen. Købte 1906 4 Tdr. Land fra en Bondegaard og byggede paa, har siden købt 5 Tdr. Land til, Formand for Husmandsforeningen siden 12 Jan. 1929.

JENS LAURSEN THOPHOLM,
Uddeler

f. 29 Juni 1875 i Tørring pr. Laven, S. af Skræder Laur- sen Th. og Hustru f. Nielsen, g. 13 Juni 1901 med Kristine Nielsen. Uddeler i Klippinge siden 1 Juli 1922, Uddeler i Sengeløse siden 1 Januar 1912, Uddeler før den Tid i Dollerup pr. Skelhøje og i Boes pr. Skanderborg.

NIELS JENS NIELSEN,
Uddeler

f. 27 April 1894 i Skensved, S. af Smed Ole N. og Hustru Anna Marie f. Nielsen, g. 1920 med Julie Marie Jensen. Uddeler i Magleby siden Oktober 1918, lært hos Købmand Fr. Elling Storehedinge, Expedient i Fællesforeningen 1915—16.

VARPELEV SOGN danner en egen Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Strøby Kirke og hører under de samme Myndigheder og Kredse som Hovedsognet. Sognets samlede Jordareal er ca. 585 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801 169, i 1901 var det ca. 300. Sognet omgives af Hovedsognet Strøby samt Magleby og Hellested Sogne og Haarlev Sogn i Bjæverskov Herred, hvorfra det adskilles ved Tryggevælde Aa. Jordene er af samme frugtbare Beskaffenhed som Hovedsognet, dog er de noget højere og skraaner ned mod Vest ved Aaløbet og Engene, der her er formelig maleriske.

I Sognet ligger Landsbyen Varpelev, som vi i det 12 Aarhundrede finder benævnt som Warppelevæ, med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Brugsforening og Andelsmejeri samt Jernbaneholdeplads.

Kirken, der ligesom Hovedsognets Kirke er selvejende, er fra samme Periode som denne og opført af samme Materiale, og den er indtil vore Dage bevaret i sin fulde Udstrækning. Det er at antage, at Kirkens Overhvælving er sket i det 13 Aarhundrede. Hvælvingerne er murede som Kuppelhvælvinger med saakaldte underlagte Ribber, der bæres af Hjørnebalustre, samtidig er sikkert Taarnet opført, dette ligger mod Vest. I en senere Tid er Vaabehuset samt Sakristi opført, ligeledes er da Koret blevet forlænget, disse Byggearbejder er af Munkesten. Af ældre Dato finder vi det smukke Kobberlaag paa Døbefonten samt en Lysekroner fra det 15 Aarhundrede. I en Niche i Sakristiet findes to Figurer fra den katolske Tid „Maria og Johannes“, hertil har hørt et Krucifiks. Dele af dette skal ligge paa Kirkens Loft, antagelig er disse Dele fra den ældste Altertavle og kunde jo ved en Restaurering opsættes i Kirken som et smukt Minde fra svundne Dages Storhed indenfor den katolske Kirke. En meget mærkelig Ligsten findes opstillet i Sakristiet.

Der har ligget flere Gravhøje i Sognet, men de er nu alle sløjfede, sydøst for Varpelev blev der i 1870 gjort ret betydelige Gravfund fra den ældre Jernalder, den undersøgte Gravplads var en Høj eller Banke, og man fandt tæt under Jordfladen nogle og tredive Grave, i disse var intet Gravgods, derimod i nogle noget dybtliggende Grave fandtet rigt Gravudstyr, Drikkehorn, Broncefade, en Del Smykker med Guld m. m. Et lignende, men dog ikke saa rigt Gravfund er sket Nord for Varpelev.

Af Andelsinstitutioner findes der Mejeriet, der er oprettet i Aaret 1910 og saaledes af ret ny Dato. Brugsforeningen er ogsaa fra vor Tid, den findes stiftet i 1902, i Aaret 1907 lod den opføre egen Bygning.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Mejeribestyrer H. THOMASSEN, Formand, Gaardejer ANDERS CLAUSEN, Husejer JENS CHRISTOFFERSEN, Gaardejer LARS JØRGENSEN, Gaardejer AAGE NIELSEN, Husejer JENS NIELSEN, Gaardejer NIELS JØRGEN RASMUSSEN.

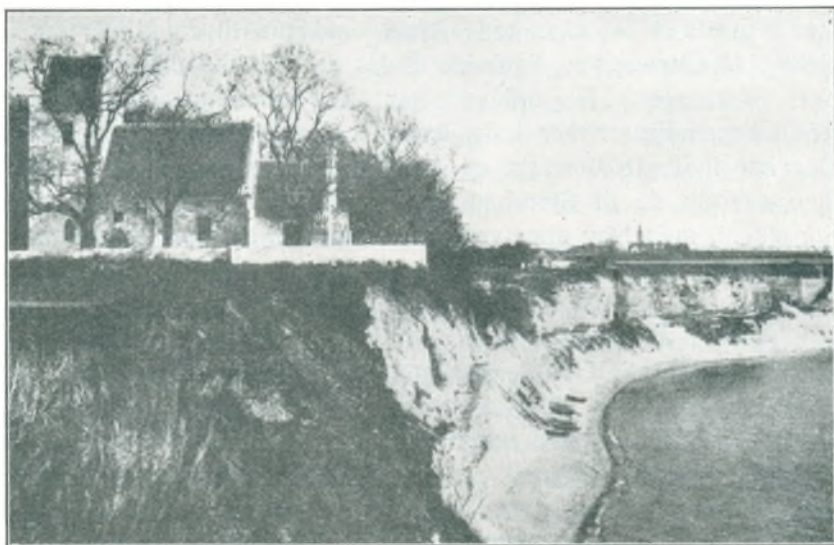

NIELS PETER NIELSEN, Gaardejer, Sognefoged

f. 17 April 1870 i Dysted i Toksværd Sogn, S. af Smed P. Nielsen og Hustru Maren Kirstine f. Nicolajsen, g. 12 April 1901 med Inger Marie f. Jensen. Købte Kjærsgaard 1902, stor 47 Tdr. Land, Sognefoged siden 1918, Sogneraadformand 1913—25, i Menighedsraadet fra 1909—15, i Repræsentantskabet for Storehedinge Bank siden 1926.

HØJRUP SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Storehedinge og hørende til samme Rets- og Politikreds m. m. Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggevælde Lægekreds, Storehedinge Skatte- og Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 420 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801: 151 og i Aaret 1901: 363. Højrup Sogn er det mindste af de i Stevns Herred værende Sogne og omgives af Storehedinge Landsogn, Lillehedinge Landsogn samt Østersøen. Jordene er ret jævne og hæver sig fra Klinten mod Vest. Klinten er høj og stejl og danner et Fremspring, Knøsen, med Klintekongens Hule. De smukke Partier, Klinten og selve den ret storstilede Klint, hvorpaa den gamle Kirke ligger, gør, at Egnen er et meget søgt og yndet Udflugtsted for vore Turister.

I Sognet ligger Landsbyen Højrup, som vi i det 12 Aarhundrede finder benævnt som Høghe-thorp, med Kirke, Præstegaard og Skole. Klinten med Mindelunden. Om Højrups gamle Kirke fortæller Sagnet, at den hver Julenat flytter sig et

Højrup Kirke.

Mindelunden ved Højrup.

Hanefjed ind paa Klinten for ikke at styrte ned. Det er dog kun et Sagn, for i Aaret 1928 skete jo det sidste store Jordskred, hvorved Dele af Kirken styrtede ned. Det var de ældste Dele af Kirken, nemlig Koret, der her gik tabt mellem vore Minder. I den tidlig gotiske Tid er Skibet opført, dette er ligesom Koret bygget af Kridtsten. Det syntes, som om der allerede fra Begyndelsen har været et Taarn sluttet til Skibet, men dette maa allerede i den senere Middelalder være vejet for det nuværende Taarn, saavel Taarn-

rum som Sakristi har nu Krydshvælvinger. Altertavlen er fra 1599 og bærer Chr. IV og Chresten Holcks Navnetræk, men Tavlebilledet er dog af langt nyere Dato, antagelig fra 1860. Prædikestolen bærer Aarstallet 1605 og samme Chresten Holcks Navnetræk. Et Sidealterskab fra det 14 Aarhundrede med Sct. Clemens og Jomfru Maria findes ophængt paa Skibets Nordvæg. Kirken ejes af Gjorslev, men er fredet under Nationalmuseet.

Højrups nye Kirke er opført i Aarene 1912—13 efter Tegning af Arkitekt Helge B. Møller og helt opført af Kridtsten. I nogle Aar var dog Sognet uden Kirke, idet den gamle Kirke i Aaret 1910 blev lukket for Gudtjeneste. Den havde tidligere været lukket, saaledes i Aaret 1905 ved det daværende meget foruroligende Jordskred, men blev atter aabnet 1906, for atter, som før omtalt ved det betydelige Skred i Januar 1910 lige Syd for Kirken, at blive lukket for offentlig Gudstjeneste.

Fra Stevns Klint er der fra gammel Tid brudt store Mængder af Kridtsten, som blev anvendt til Byggemateriale, vi finder saaledes en Del Kirker samt ældre Gaarde opført af dette Materiale, ved de ældste af disse Bygninger kan man se de uregelmæssige Kridtsten, der fortæller os, at disse er udhuggede af Klinten, medens man i senere Tider brugte at save dem ud. Klintekongens Hule skal ifølge overleverede Sagn have været Tilholdssted for Sørøvere. Højruplund blev i Aaret 1910 af Gjorslev skænket til Foreningen „Højruplund“ som lod det skænkede Areal omdanne til en Mindepark, hvori der nu findes adskillige Mindesmærker, ligeledes findes der en lille aaben Plads, hvorpaa der findes Talerstol. Foreningen „Højruplund“ har til Formaal at vække Fædrelandsfølelsen i Folket. Af Oldtidsmindesmærker findes der nu kun et eneste bevaret, nemlig Gravhøjen „Maglehøj“. Der har indtil 1820 staaet en Jættestue. Sognet var indtil 1678 Anneks til Lillehedinge, men overgik da til Storehedinge, hvorfra det i Aaret 1855 udskiltes til et selvstændigt Sognekald, men blev atter ved kgl. Resolution af 1904 forenet med Storehedinge Kapellani.

HOLTUG SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Storehedinge og hører under samme Rets- og Politikreds m. m. Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggvælde Lægekreds, Storehedinge Skatte- og Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 2097 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801: 546. Et Aarhundrede efter var dette Tal naaet til op over 1000, og nu i Aaret 1930 er det 1100.

Sognet omgives af Magleby og Storehedinge Landsogn og grænser mod Øst til Østersøen. De ret højtliggende Jorde er overvejende jævne af god ler- og kalkholdig Beskaffen-

hed. I Sognet findes nogle Skovstrækninger, saaledes mod Nord helt nede ved Stranden ligger den dejlige Gjorslev Bøgeskov, der ved sin Skønhed og Beliggenhed trækker mange Turister til sig. Mod Sydvest ligger Raahovedskov, begge er dog kun mindre Skovstrækninger tilsammen antagelig noget over 200 ha. Ved Gjorslev Skov begynder Stevns Klint at hæve sig men dog saa jævnt, at den først ved Sognets Sydgrænse naar en Højde paa ca. 28 Meter.

I Sognet ligger Landsbyerne Holtug, der i Aaret 1261 benævnes som Holthøiæ, med Kirke og Præstegaard samt nyopført Skole, 1889, den ældgamle Skolebygning findes endnu bevaret. Desuden ligger i Byen Forsamlingshus, Andelsmejeri og Brugsforening. Raaby har Fattiggaard for Holtug og Magleby Kommuner, Gaarden findes opført omkring Aaret 1880, desuden ligger i Byen Kolonien „Eliezer“ opført 1899 med Plads til 20 fattige Børn. I Sognet ligger Præsteskov, Bredlykke, Gjorslev Bøgeskov samt Bækkehuse, alle Stederne kan dog ikke kaldes for Byer, men er kun mindre Samlinger af Gaarde og Huse, i sidstnævnte findes Skole. I Sognet ligger Godset Gjorslev; Navnet har det faaet fra en nu nedlagt Landsby, og det føres tilbage til den kendte Rane Jonsen, han var en af de Sammensvorne fra Finderup. Omkring Aaret 1370 tilhørte Gjorslev Hovedgaard, samt over Halvparten af den daværende Gjorslevbys Jorde Roskilde Bispestol. Føromtalte Hovedgaard er opført af Bisp Peder Lodehat og var da en særdeles stærk og velbefæstet Borg, hvoraf den ældste og sikkert betydeligste Del er velbevaret. Efter Reformationen kom Gaarden i Knud Ebbesens Eje, men i Aaret 1540 skænker Kong Chr. III Gaard og Gods til Peder Svave, han var en af de ivrigste Forkæmpere for Reformationens Indførelse. Peder Svaves eneste Datter blev gift med Vincentz Juel, efter hvem Godset ejedes af Sønnen Peder Juel. I Aaret 1630 kommer Gjorslev i Rigskansler Just Høgs Eje, han gjorde meget for Godset og lod en stor Del af Landsbyen nedlægge. Nu følger forskellige Ejere, og i Aaret 1664 tilskødes Gjorslev til den holstenske Handelsmand Jochum Irgens. Han var oprindelig Chr. IV' Kammertjener, men blev senere Bjærgværksejer i Norge, og var en af det 17 Aarhundredes Pengematadorer. Under Krigen forstrakte han den danske Regering med store Summer og blev derfor betalt med Jordegodser, og endelig 1674 blev han adlet under Navn von Westervig. Han lod Resten af Byen nedlægge og nedbrød alle Gaarde, og Jordene lagdes under Hovedgaarden. Omkring 1675 er det dog gaaet saa meget tilbage med hans Formue, at han pantsætter Godset til et Handelshus i Amsterdam, af dette køber Dronning Charlotte Amalie Godset for 40.000 Rd. Specier. Hun forenede Søholm med Gjorslev, og igen følger forskellige Ejere, sidst Frederik IV, som lader Godserne indrette til Ryttergoods. Kong Chr. IV sælger da Godserne i Aaret 1756 for 60.000 Rd. til Kammerherre Chr. Lintrup, han blev i Aaret 1756 adlet under Navnet Lindenkrone. Ved kgl. Bevilling af 3 Juni 1763 fik han Godserne oprettet til Stamhus. Han forbedrede i alle Maader Godserne, opførte nye Bygninger, indførte Kartoffeldyrkning, ophævede Hoveriet i 1767, for to Aar efter at indføre Arvefæste. Men desværre fik hans Reformers ikke nær den Virkning, de var tiltænkte, Bøndernes Velstand aftog mere og mere. I Aaret 1785 overtog hans Søn Kammerherre J. F. Lindenkrone Besiddelserne og fik i Aaret 1791 ombyttet Stamhuset med en Fideikommiskapital og solgte to Aar efter Godserne for 200.000 Rd. til Etatsraad J. B. Scavenius. Han forvaltede og bestyrede Godset med stor Dygtighed, tillige interesserede han sig stærkt for Skovbrug, samt forbedrede Kridtproduktionen paa Klinten, og skal vi lige nævne, at han lod Godsets Jorde udskifte, han døde 1820, og Godserne tilfaldt hans ældste Søn P. B. Scavenius, som i Aaret 1843 optages i Adelstanden. Han døde i 1868, og Gaarden kommer da i Sønnens J. F. Scavenius Eje, den kendte Kultusminister, død 1915, han frasolgte Erikstrup og Sejnhusgaard. I 1914 overgaar det i hans Søns Eje, F. R. Scavenius, og han afhænder største Delen af Bøndergodset samt Gaardene Søholm og Bredeløkke. — Gjorslev Kirke er selvejende og er en romansk Kridtstenskirke, hvoraf kun Skibet er bevaret. Omkring Aaret

1400 er Kirken betydelig ombygget, dens nuværende Hvælvinger er fra denne Tid, men senere er der bygget Sakristi og Vaabenhus samt Taarnet, alt opført af Kridtsten. Kirkens indre Inventar er af langt nyere Dato. I Kirken findes en stor Del Ligsten og Gravminder, saaledes over Peder Svave til Gjorslev, død 1552, hans Hustru Else Skavedatter, død 1546, samt deres to Børn. I Gulvet ligger en Sten over Præsten Laurids Christensen Winther, død 1664, i Koret ligger en Sten over Terkel Petersen paa Østrup, død 1692, samt over hans Hustru født Lerke. Der findes dog flere Ligsten og Mindetavler i Kirken. Paa Kirkegaarden er Familien Scavenius Gravsted.

I Sognet har der været en Del Gravhøje og enkelte Minder fra Stenalderen, hvoraf dog kun en eneste Høj er velbevaret, hvorimod vi i Gjorslev Bøgeskov træffer over tyve mindre Gravhøje samt en anelig Langhøj, der fortsætter sig med andre Høje, som dog ikke ligger i dette Sogn.

Andelsmejeriet „Nordstevns“ stiftedes den 5 November 1884. I Aaret 1906 blev Mejeriet underkastet en væsentlig Ombygning. I Aaret 1929 nedbrændte en stor Del af Mejeriet, efter Branden opførtes det nuværende Mejeri, dette kostede 185.000 Kr. Brugsforeningen i Holtug stiftedes den 22 Januar 1869. I Aaret 1872 opførte man egen Bygning.

I Sognet findes foruden politiske Foreninger og de før omtalte Andelsforeninger en Husmandsforening og en Sognesygekasse.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: CHR. CHRISTENSEN, Holtug, Formand, Arbejdsmand CHR. JENSEN, Holtug, Gaardejer HANS NIELSEN, Holtug, Kreaturhandler MADN NIELSEN, Holtug, Gaardejer JOHANNES PEDERSEN, Raaby, Gaardejer JENS SØRENSEN, Holtug.

Hjælpekassens Formand er Gaardejer THOMAS HANSEN, Holtug. Værgeraadets Formand er Pastor VEDE, Holtug. Menighedsraadets Formand er Lærer LARS PETERSEN, Holtug. Sognefoged er Gaardejer L. CHR. LARSEN.

HENRIK PETERSEN, Gaardejer

f. 29 November 1880 i Raaby, S. af Gaardejer Niels Peter P. og Hustru Karen Marie f. Henriksen, g. 1906 med Karen Kirstine Hansen. Fik 20 Tdr. Land af Fædrengaarden, hvorpaa der byggedes, Formand for Mejeriet fra 1915

LILLEHEDINGE SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Storehedinge og hørende under samme Rets- og Politikreds m. m., Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggevælde Lægekreds, Storehedinge Skatte- og Skyldkreds og Amtets I Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 827 ha. Indbyggerantallet var omkring Aaret 1801: 230, og i Aaret 1901, var dette Tal tredobbel, idet Folketællingen udviser Tallet 693.

Sognet omgives af Frøslev, Højrup samt Havnelev Sogne, grænser til Storehedinges Jorde og Faxe Bugt. De noget højtliggende Jorde er meget kalkholdige og noget lerede. Den sydlige Del af Stevns Klint strækker sig et langt Stykke ind over Sognets Nordgrænse, de høje og ret stejle Kridtvægge danner her ejendommelige og skønne Naturbilleder, medens Klinten sænker sig jævnt mod Syd, for endelig ved Rødvig at slutte som nogle Klitter. Klinten danner flere mindre Vige bl. a. Skellervig og Lillehedinge Vig, her ved

de fremspringende Klinter, Korsnæb og Peblingebrodden, og endelig helt ved Rødvig den fortræffelige og naturskønne Badestrand, som jo nu i vor Tid er et meget søgt Badested.

I Sognet ligger Landsbyerne Lillehedinge, som vi i Midten af det 12 Aarhundrede finder benævnt som Litlæhæddinga, med Kirke, Præstegaard, Skole, og noget Vest for Kirken den gamle Rytterskole, som findes at være opført af Kridtstenskvadre, desforuden har Byen Brugsforening og Jernbaneholdeplads. Rødvig med Rødvig Lade- og Fiskeriplads, flere Virksomheder saasom Cementvarefabrik, Søstensfiskeri, Kridtslemmeri m. m. Rødvig Station, som danner Endestationen paa Haarlev—Rødvig Banen, med Telegrafstation og Postexpedition samt Toldkontrolsted.

Storemark og Klintehuse er Steder i Sognet, som dog kun kan kaldes en mindre Samling af Gaarde og Huse.

Havnen ved Rødvig har sin egentlige Oprindelse fra Aaret 1840, idet der dengang blev paabegyndt Byggearbejder af Moler, før denne Tid fandtes egentlig ingen Havneplads, ligesom Indsejlingen var saa lav, at det næsten var udelukket at tilløbe Stedet for selv mindre Fartøjer. Saaledes som Havnen nu findes, naar da undtages de senere Tiders Forbedringer af denne, er den anlagt 1859 af Kammerherre P. B. Scavenius til Gjorslev. Ved den store Stormflod 1872, hvor de fleste af Østkystens Havne led store Tab ved de Ødelæggelser, som den forvoldte, særlig slemt var disse vel nok for Køges Vedkommende, hvor Stormfloden trængte langt ind i Byen, led ogsaa Rødvig sine svære Tab. Yderst ved Havnemolen er lagt en Bølgebryder, hvorpaa der er opført et Fyr. Havnen har vel nok den største Betydning for Storehedinge, idet den jo er Ladeplads for denne Købstad. Ved Havnen findes flere Lodser, og ved Jernbanens Gennemførelse er der da anlagt Spor fra Havnen til Banen. Havnen tilhørte indtil 1911 Godset Gjorslev, men blev da afhændet for 170.000 Kr. til et Konsortium, hvis administrerende Direktør siden 1912 har været Konsul CHR. CARL GRØNVOLD, Storehedinge.

Kirken i Lillehedinge er af mere end almindelig Interesse, ikke fordi den afviger fra Herredets øvrige Kirkebygninger, hvad Bygningsmateriale angaar, den er ogsaa opført af Kridtsten og fra samme Aarhundrede, som Herredets andre Kirker, men fordi den i sin første Oprindelse har været et betydelig større Bygningsværk, end almindelig var paa de Tider. Kirkens Skib har haft tre Stokværk, og allerede i sin første Begyndelse er dens Kor blevet overhælveth med kuppelagtige murede Krydshvælvinger, hvis dobbeltstenede Ribber løber ned paa Hjørnesøjler, som har Terning Kapitæler. Søjlernes Fundament er ligeledes Terningformede. I Slutningen af Middelalderen er Korets Gavl ommuret. Altertavlen er fra Aaret 1625 og har tidligere været i Vemmetofte, Tavlen er ret lille, men tager sig smukt ud med sine udskkaarne Figurer og Ornamente, dens Billede gengiver Kristus paa Oliebjerget, og er antagelig malet 1860 af F. L. Storch. Kirkens Taarn er antagelig tilføjet i Middelalderens Slutning, samtidig er det mod Syd liggende Vaabenhus og det mod Nord liggende Sakristi opført, disse tre Tilbygninger er dels af Kridt- og Munkesten. I denne Periode er der paaført Skibets takkede Gavl, der ligesom de øvrige af disse Gavl findes prydet med slanke spidsbuede Arkader. Koret har i sin første Periode haft lavere og helt hesteskoformede Vinduer, ved den sidstnævnte Tilbygning har Skibet faaet sine Hvælvinger. Prædikestolen er antagelig fra 1620, og er ligesom Altertavlen forsynet med Billedskærerarbejde. Paa Stolens Hjørner staar i særlig inddelte Felter forskellige evangeliske Figurer, medens Mellemfelterne inddeles i lavere rundbuede Arkader, hvis Buer bæres af sirligt udskkaarne Søjler. I hver enkelt Arkade staar ligeledes enkeltstaaende Figurer. Disse Felter svarer i Udskæringen nøje til de paa Altertavlen værende Sidefelter. Paa Kirkens Loft ligger et Krucifiks, eller rettere Rester af et saadant, det har antagelig i den katolske Tid været Altertavle. Hvad vi særlig bemærker er den pragtfulde Dør, der fører ind til Vaabenhuset, denne er et meget smukt Træskærerarbejde fra det 14 Aarhundredes Midte.

Navnet Rødvig er sikkert i sin første Oprindelse Bugtens Navn og er først senere blevet overført paa den Bebyggelse, der her har fundet Sted, dette ligger dog ikke længere tilbage end, at nulevende ældre Folk kan huske, at der før denne Bebyggelse kun laa et Par enkelte Huse, som man kaldte for Plushusene. Ved Krigen med Englænderne i Aaret 1801 blev den ved Klinton liggende ret anselige Skov afbrændt af Englænderne. Her findes endvidere Store-Skov og Lille-Skov, der begge er ret uanselige. Lillehedinge Sogn havde indtil Aaret 1678 Højrup Sogn som Anneks, men blev i nævnte Aar Anneks til Havnelev Sogn. Kirken, der tidligere hørte under Gjorslev, er siden 1908 selvejende. Vi finder i Sognet sydvest for Sognebyen en ret anselig og velbevaret Gravhøj, i dennes Nærhed har der ligget 5 andre Høje, der dog forlængst er sløjfede.

I Sognet ligger forskellige Andelsinstitutioner m. m., af disse skal vi kortelig fremdrage Brugsforeningen, den aabnedes den 1 Januar 1885 i Lillehedinge. Foreningens første Formand var Gaardejer Niels Christiansen, senere har denne Post været besat af forskellige Mænd fra Sognet, og siden 1923 har nuværende Formand, Gaardejer MAGNUS PETERSEN, fungeret. Kort efter Starten lod Foreningen opføre egen Bygning, denne er gennem Tiderne blevet udvidet betydeligt. Foreningens nuværende Uddeler er ANTON LERDRUP.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer SØREN BØRRESEN, Lillehedinge, Formand, Vognmand O. P. LARSEN, Fisker JENS NIELSEN, Rødvig, Husmand ANDERS RASMUSSEN, Lillehedinge, Sognefoged LARS PEDERSEN, Stalshøj.

Formand for Værgeraadet samt Hjælpekassen er Lærer TUESEN. Menighedsraadets Formand er Sognepræsten.

LARS PEDERSEN, Gaardejer, Sognefoged

f. 31 Maj 1888 i Lillehedinge, S. af Gaardejer Ole Pedersen og Hustru Karen f. Olsen, g. 1915 med Marie Olsen. Forpagtede Fædrenegaard i Stalshøj 1915 og overtog den 1920 med 57 Tdr. Land, Medlem af Sogneraadet fra 1925.

MAGNUS PETERSEN, Gaardejer

f. 26 Februar 1889 i Lillehedinge, S. af Præstegaardsforpagter Jørgen Petersen og Hustru Ane Martine f. Christoffersen, g. 1917 med Karen Marie Jensen. Købte 1920 „Højly“ med 25 Tdr. Land, Formand for Brugsforeningen i Lillehedinge fra 1 Januar 1923, Stævningsmand for Lillehedinge.

ANTON LERDRUP, Uddeler

f. 25 Oktober 1901 i Orup pr. Faxe, S. af Handelsmand Esben Andersen Lerdrup og Hustru Karen Marie f. Jørgensen. Uddeler i Lillehedinge Brugsforening fra 1927.

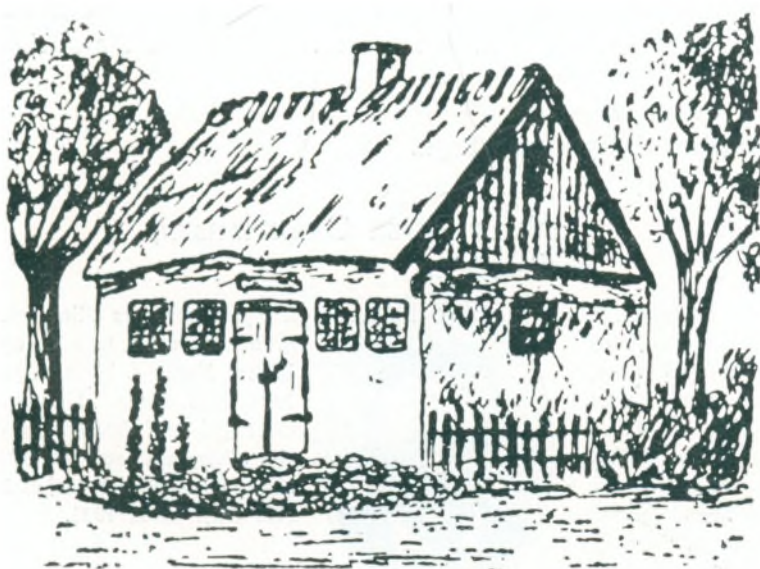
SMERUP SOGN danner Sognekommune med Spjellerup, der ligger i Faxe Herred, og er i kirkelig Henseende Anneks til dette Sogn. Det har Tingsted i Storehedinge, hører under samme Rets- og Politikreds m. m. Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggevælde Lægekreds, Præstø Skattekreds, Faxe Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds.

Sognets samlede Jordareal er ca. 1274 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801: 500 og i Aaret 1901 var det naaet ca. 800.

Sognet omgives af Lyderslev og Hellested Sogne samt Spjellerup og Vemmetofte Sogne i Fakse Herred og endvidere af Fakse Bugt. Sognets Jorde er ikke videre højtliggende, men jævne og af god Beskaffenhed. Af Skove findes Marelund, der indgaar i den store Strandskov, som hører under Vemmetofte. Lige udenfor Smerup By løber Stevns Aa.

I Sognet ligger Landsbyerne Smerup, der i Aaret 1370 findes benævnt under Navnet Smesthorp, med Kirke, Skole og Brugsforening. Store Torøje, som i det 12 Aarhundrede benævnes som Thorøwe, med Skole og Andelsmejeri, og Lille Torøje, der ogsaa har Skole.

Smerup Kirke er fra den romanske Tid og oprindeligt helt opført af Kridtsten. Af den første Kirkebygning er nu kun Skibets Mure tilbage. I den gotiske Tid er Kirken stærkt ombygget, og dette er udført i flere Perioder. Den er saaledes først forlænget mod Vest og Hvælvingerne er indbyggede. I næste Periode er Koret ombygget, saaledes at det fik Skibets fulde Bredde, og dette har faaet to Hvælvingsfag. Korbygningen er, naar undtages Vaabenhuset, der er af Munkesten ligesom de øvrige Tilbygninger fra denne Periode, opført af Kridtsten. Ligeledes er der i Korets Gavlfletværks-Mønstermuring af Munkesten. I disse Tilbygninger er der flere Steder indmuret Hoveder og Rosetter, og disse er skaarne i Kridtstenskvadre. Taarnet er sikkert fra sidstnævnte Periode. Altertavlen er fra 1640,

Store Torøje gamle Skole.

Smerup Kirke og nye Skole.

men har et langt nyere Maleri, der gengiver Kvinderne ved Graven, dette Maleri er antagelig fra Aaret 1850. Tavlens oprindelige Maleri er nu anbragt i dennes øverste Felt og gengiver Kristi Himmelfart og Opstandelse. I sin Helhed har Kirken bevaret alle sine gamle Minder, saaledes Prædikestolen, der er fra det 17 Aarhundredes Begyndelse. Mellem Kor og Skib staar et Tralværk, der er fra den yngre Renæssance-tid, herover ligger en Bjælkegesims, hvorover findes en gotisk Krucifiksgruppe. Lige-

ledes findes der den gamle Degnestol, hvis enkelte Dele er fra 1550. — Lille Torøje er antagelig først anlagt i det 18 Aarhundrede. Man finder den ikke nævnt før. Der har ligget flere Gravhøje i Sognet, men disse er alle sløjfede og overpløjede.

I Andelsbevægelsen har Sognet ogsaa sin Part. Man stiftede saaledes i Aaret 1884 den første Brugsforening i Sognet, nemlig Store Torøje Brugsforening, og samtidig oprettede man en Filial af denne i Smerup. I de første Aar boede Foreningen til Leje, men i Aaret 1890 paabegyndte den Opførelsen af egen Uddelerbygning i Store Torøje og i Smerup. I Aaret 1915 udskiltes Filialen i Smerup, og den dannede selvstændig Forening. Den overtog den af Store Torøje Foreningen opførte Bygning og antog som Uddeler den forrige Bestyrer af Filialen, Valdemar Petersen. Som Formand valgtes Lærer Christiansen. Foreningen har siden da skiftet Uddeler, og dens nuværende Uddeler er JUUL JOHANSEN. Sognefoged JENS PEDER JENSEN er dens Formand. Store Torøje Brugsforening maatte trods det, at den i Aaret 1915 jo egentlig mistede nogle af sine Medlemmer, alligevel i Aaret 1918 lade foretage en større Udvidelse af den i 1890 opførte Bygning. Foreningens første Bestyrelse bestod af: Gaardejer Peder Andersen, Formand, V. Rasmussen, N. Andersen, P. Hansen og H. O. Nielsen. Saavel Bestyrelsens Medlemmer som Formanden skifter gennem Aarene, og siden 1925 har nuværende Formand Gaardejer PETER PETERSEN, Søndergaard, beklædt Stillingen. I 1926 ansattes nuværende Uddeler R. NIELSEN. I 1890 oprettedes der endnu en Brugsforening i Sognet, og denne fik Navnet Arbejdernes Brugsforening, men ophørte ved Aarhundredeskiftet paa Grund af økonomiske Vanskeligheder.

I Midten af 1890 opstod der Planer om Oprettelse af et Andelsmejeri for Sognet. Et Udvalg paa 11 Medlemmer, der alle var Beboere i Sognet, tog Sagen i sin Haand, og Gaardejer Jens Nielsen, Store Torøje, var dets Formand. Han blev ogsaa Mejeriets første Formand. I Aaret 1895 stod Mejeriet færdigt, og det havde kostet ca. 25.000 Kr., Pengene til dette laantes i Storehedinge Sparekasse. Mejeriet har nu ca. 90 Andelshavere. I Aaret 1919 foretoges der en ret omfattende Udvidelse af Mejeriet, og der opførtes samtidig selvstændig Bestyrerbolig. Denne Ombygning kostede ca. 65.000 Kr. Gaardejer Jens Nielsen afløstes som Formand af Chr. Rasmussen, og siden 1921 har Gaardejer N. P. CHRISTIANSEN, Pilegaard, været Mejeriets Formand. Der har saaledes kun været tre Formænd siden Oprettelsen, og Mejeriet har ogsaa kun haft tre Bestyrere. Den første var Christoffer Hansen, nu Gaardejer i Smerup, den næste var N. P. Birketofte, nu Bestyrer paa Herrested Mejeri paa Fyen og nuværende Bestyrer N. C. PLEJDRUP, der har virket her siden 1917.

I Sognet findes flere Skoler, men Store Torøje er den mest kendte, idet den er en af Landets ældste Skoler og findes at være opført i Aaret 1719. Den kaldes for „Prins Carls Skole“, og Bygningen, der er fredet, er velbevaret.

Sognefoged er JENS PEDER JENSEN, Smerup.

Angaaende Sogneraadet, henvises til Spjellerup Sogn.

PETER PETERSEN,
Gaardejer

f. 15 Maj 1885 i Smerup, S. af Gaardejer Anders P. og Hustru Ane Marie f. Nielsen, g. 1910 med Karen Sofie Hansen. Købte 1910 en Gaard i Sierslev paa 26 Tdr. Land, solgte denne 1916 og købte i 1918 „Søndergaard“ stor 42 Tdr. Land, Formand for Brugsforeningen i Store Torøje siden 1925.

NIELS PETER CHRISTIANSEN,
Gaardejer

f. 7 Juli 1886 paa Pilegaard, S. af Gaardejer Lars C. og Hustru Maren f. Nielsen, g. 1909 med Maren Hansen. Overtog i 1907 Fædrenegaarden „Pilegaard“ stor 52 Tdr. Land, Formand for Mejeriet „Nordhøj“ siden 1921.

N. C. PLEJDRUP,
Mejeribestyrer

f. 6 Juni 1890 i Durup Sogn i Salling, S. af Gaardejer Peter P. og Hustru Ane Dorthea f. Nielsen, g. 1920 med Karen Agnete Nørregaard. Paa Ladelund Mejeriskole fra 1911—12, Mejeribestyrer paa Andelsmejeriet „Nordhøj“ siden 1917, Formand for Mejeristforeningen for gl. Roskilde Amt.

JOHANNES CHRISTIANSEN,
Enelærer

f. 12 Marts 1876 i Lindknud. S. af Lærer P. Hans Chr. og Hustru Helene Marie f. Kruse, g. 1901 med Petra Rasmussen. Dmitteret fra Jellinge 1897, Enelærer i Lille Torøje fra 1901—03, Enelærer i Smerup siden 1903.

PETER HOLGER RASMUSSEN,
Enelærer

f. 9 April 1898 i Finnerup pr. Høng, S. af Tømrermester Peter Rasmussen, Ruds Vedby, og Hustru Martine Marie f. Petersen, g. 1923 med Anna Kristine Jørgensen. Dmitteret fra Jonstrup Seminarium 1921, Andenlærer i Hjembæk fra 1922—25, Enelærer i Store Torøje fra September 1925.

RICHARDT NIELSEN,
Uddeler

f. 11 Juli 1902 i Hellested, S. af Ejendomsmægler Hans N. og Hustru Ane f. Henriksen, g. 1925 med Ella Petersen. Uddeler ved Store Torøje Brugsforening siden 1 August 1926.

FAXE HERRED

Herredets samlede Jordareal er ca. 24.538 ha. Op imod 100 ha af dette Areal optages af Søer og Aaløb. Herredet grænser mod Nord til Bjæverskov Herred, og Tryggevælde Aa er Grænselinien, mod Vest grænser det til Sorø Amt, Ringsted Herred og til Tybjerg, Hammer og Barse Herreder i Præstø Amt, mod Øst er Grænselinien Stevns Aa, paa dennes modsatte Side ligger Stevns Herred, og endelig grænser Herredet mod Syd til Præstø Fjord og Faxe Bugt. Herredets samlede Indbyggerantal var i Aaret 1800: 6944, i det næste Aarhundrede var dette Tal 13.917.

Herredets Jorde er i det store og hele jævne, men mod Vest noget bakkede, helt mod Syd i Herredet ligger Faxe Kalkbjerg. Herredet er det skovrigeste af dette Amts Herreder, idet ca. 4886 ha er optaget af Skove spredte i næsten alle Herredets Sogne. Foruden Grænseaaerne er der en stor Del mindre Vandløb, der søger ned til førømtalte Aaer. — Faxe Herred er rig paa Minder fra svundne Tidens Slægter og disses Besiddelser, vi nævner blot her enkelte saasom Vemmetofte, Lystrup, Jomfruens Egede m. m., og endelig ligger der jo det store Kalkbrud.

Faxe Herred har i Jernalderen sikkert været rig paa Bebyggelser, hvilket vi dømmes efter de mange fremdragne Fund fra dette Kultursnit. Hvorimod det er at antage, at Herredet i Stenalderen og Broncealderen har været meget ringe bebygget, det skønner vi af to Ting, for det første, fordi der i Herredet kun lader sig paavise nogle og tyve Dysser samt Stengrave, derimod findes der op imod 50 Gravhøje, for det andet, var dette Herred i nysnævnte Kultursnit saa godt som helt skovdækket, saaledes at det ikke ret egnede sig til Beboelse.

I Valdemar II' Jordebog finder vi Faxe Herred benævnt Faxæ og Faxæhæret. I Middelalderen hørte Herredet til Lolland Falster, fra 1660—1750 hørte det til Tryggevælde Amt, og i sidstnævnte Aar forenedes det med Vordingborg Amt, og i Aaret 1903 indgik det i Præstø Amt.

Litt. V. Milthers Beskrivelse over Danmark. W. Møllerup og J. B. Løfler, Indberetning til Nationalmuseet 1894.

ALSLEV SOGN danner en egen Sognekommune og har Tingsted i Haslev og hører under Bregentved—Gisselfeldt Birks Retskreds, Køge Købstads Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Lægekreds, Præstø Skattekreds, Faxe Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds, henhører i kirkelig Henseende til Karise. Sognets samlede Jordareal er ca. 1222 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801: 291, og i Aaret 1901: 400.

Alslev Sogn omgives af Karise, Faxe og Spjellerup Sogne samt Hellested Sogn i Stevns Herred. Jordene er jævne og af god Beskaffenhed, dog noget højtliggende. En stor Del af Sognet optages af Ganne Skov, desuden findes der i Sognet et Par mindre Smaaskove: Hestehave og Hellede Skov.

I Sognet ligger Landsbyerne Alslev med Kirke, Forsamlingshus og Brugsforening; Bonderød, som i Aaret 1358 findes benævnt som Bondæruth; Taagerup, som i 1664 kaldes for Alsløff Taagerup, her er Skole; Gannebro Huse og Taagerup Huse, der dog kun er Steder bestaaende af en mindre Samling af Gaarde og Huse. Af større Gaarde findes i Sognet Alslevgaard og Holtegaard.

Alslevgaard har sandsynlig sin Oprindelse fra Aaret 1300. Den første Gang, vi møder noget om Gaarden, er ved Bo Jensens Død 1349, og i de kommende 300 Aar findes den da at være i hans Slægts Eje, der senere er kendt som den adelige Slægt Grubbe. Omkring Aaret 1620 overgaar Gaarden til Fru Merete Grubbe, gift med Knud Urne. Et halvt Aarhundrede herefter tilskødes den Knud Ulfeld. I Slutningen af det 17 Aarhundrede kommer den i Christen Skeel til Valløs Eje (se under Vallø). Af den oprindelige Hovedbygning eller Herregaardsplads er der nu kun nogle mindre Dele af det gamle Voldsted tilbage. Hovedbygningen, som vi nu ser den, er opført omkring Aaret 1900.

Holtegaard finder vi første Gang benævnt i Midten af det 14 Aarhundrede, da den ejes af Bent Bosen af Bondæruth. I Slutningen af dette Aarhundrede pantsattes den til Ejeren af førnævnte Gaard Evert Grubbe til Alslev.

Alslev Kirke er opført af Faxe Kalk og kan føres tilbage til den romanske Tid, men af denne Kirkebygning findes nu kun Dele af Skibet bevaret. I Middelalderens Slutning blev Kirken underkastet væsentlige Om- og Tilbygninger, saaledes blev Koret nedrevet og opført i Skibets fulde Bredde, Vaabehuset i Syd, Sakristiet i Nord og Taarnet i Vest er fra førnævnte Aar. Sidstnævnte er opført af Faxe Kalk, medens de to andre Tilbygninger er af Munkesten. I samme Periode blev Kirken overhælvvet. Af disse Hvælvinger er nu kun de i Taarnrummet og Sakristiet bevaret, medens Hvælvingerne i den øvrige Kirkebygning ved Restaurering i det 18 Aarhundrede blev nedbrudt og erstattet med Bjælkeloft. Fra Kirkens første Tid, er der af dens Indre intet bevaret, saavel Prædikestol som Døbefonten er af nyere Dato. I Taarnet er derimod den ene af Klokkerne af ældgammel Dato, sandsynlig fra det 14 Aarhundrede. I Sakristiet findes opsat en Minde-tavle over tre af Grev Otto Rantzaus Børn, som begravedes her i Aarene 1685—89.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Lærer OTTO CHRISTENSEN, Taagerup, Formand, Gaardejer ANDREAS ANDREASEN, Alslev, Husmand ANDERS PEDERSEN, Taagerup, Parcellist VALDEMAR PEDERSEN, Alslevgaardsmark, Gaardejer CHR. VAABENGAARD, Bonderød.

Menighedsraadets Formand er Pastor BOISEN, Karise. Værgeraadets Formand er Lærer OTTO CHRISTENSEN. Hjælpekassens Formand er Maler JØRGENSEN, Taagerup. Sognefoged er Gaardejer HANS CHRISTOFFERSEN, Taagerup.

CHR. P. JACOBSEN, Gaardejer

f. 24 December 1878 paa Lindegaard i Alslev Sogn, S. af Gaardejer Peter J. og Hustru Marie Sofie f. Petersen, g. 1904 med Johanne Jensen. Overtog Fødegaarden „Lindegaard“ i Alslev med 50 Tdr. Land 1919, Formand for Karise Andelsmejeri fra 1926, Bestyrelsesmedlem for Stevns-Faxe Herreds Landboforening, Formand for Alslev-Vibe Kontrolforening i 8 Aar.

SPJELLERUP SOGN danner et eget Sogn, med Smerup Sogn som Anneks, saaledes at disse to Sogne har fælles Kommune nemlig Spjellerup—Smerup Kommune, sidstnævnte Sogn er beliggende i Stevns Herred. Spjellerup—Smerup Kommune har Tingsted i Faxe og hører under samme Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggevælde Lægekreds, Præstø Skattekreds, Faxe Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 612 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801: 345, og i Aaret 1901 var dette naaet over 500.

Spjellerup Sogn omgives af Alslev, Faxe og Vemmetofte Sogne i Faxe Herred og Smerup Sogn i Stevns Herred. Sognet er det mindste af de i dette Herred værende Sogne, dets Jorde er temmelig jævne, gode ler-, og kalkholdige. Af Skove findes der mod Syd Størstedelen af Helledet Skov, Resten af denne Skov strækker sig som før omtalt ind i Alslev Sogn.

I Sognet ligger Landsbyerne Spjellerup, der i det 13 Aarhundrede findes benævnt som Spialthorp, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus og Hospital; Lille Spjellerup, Enghave, Skuderup og Maglemose, de tre sidstnævnte er dog kun mindre Samlinger af Gaarde og Huse.

Sognet har indtil det 15 Aarhundrede været betydelig større i Omfang, idet Byerne Vemmetofte og Snekelstrup har hørt til Sognet, men i nævnte Aarhundrede nedlagdes disse, og deres Jorde blev lagt under Vemmetofte Hovedgaard.

Spjellerup Hospital er oprettet 1643 af Holger Rosenkrantz og dennes Hustru Karen Krabbe. Hospitalet bestod da af et lidet Hus, hvori seks fattige husarme Sjæle kunde søge Trøst og faa Forplejning, dette fortæller os, at det ikke er et Hospital i den Forstand, som vi nu tillægger dette Ord, Sygehus, men en Institution oprettet ved kgl. Fundats og Bevilling, udelukkende til Afhjælpning af den Nød, der maatte være imellem Bønderne, der hørte under Godserne. I Aaret 1722 udvidedes dette Hospital, og atter i Aaret 1835 foretages der en Udvidelse, saaledes at der nu blev Plads til 22, alle Pladser forbeholdes Beboere af Vemmetofte Gods. I Aaret 1882 lader Klostret opføre nye Bygninger til Hospitalets Brug, i disse er der Plads til 14, som foruden Fribolig, Brændsel og Lægehjælp faar hver 160 Kr. aarlig. Der har været oprettet et andet Hospital i Havnelev for Beboere af Højstrup, men dette er forlængst nedlagt.

Foruden førømtalte Skole i Spjellerup By, har der i det nys omtalte Hospital været en Skole, som antagelig har sin Oprindelse fra Midten af det 17 Aarhundrede.

Kirken findes opført af Faxe Kalk og Kridtsten, men af dette oprindelige Kirkeanlæg, der er fra den romanske Tid, er nu kun Taarnet og faa Dele bevaret. Dette sidste er antagelig i den romanske Tid blevet udvidet med to Sideskibe, der ved Hovedskibet var forbundet ved rundbuede Arkader, disse to Sideskibe er dog i den senere Middelalder nedrevne, samtidig blev det oprindelige Kor fjernet, og Skibet blev forlænget. Dette skete i tre Perioder, de to første Gange brugte man Kridtsten som Bygningsmaterialer, medens man sidste Gang anvendte Munkesten, lagt i moderne Skiftegang. Vaabenhuset, der ligger mod Syd, stammer fra den gotiske Tid, fra samme Periode er det lille Kapel mod Nord, dette anvendes nu som Materialhus og er af Munkesten, medens Vaabenhuset er opført af Kridtsten. I Kirkens Mure findes indsat forskellige Kvadre med Relieffer. I Aaret 1724 blev Kirken underkastet en omfattende Restaurering. Altertavlens Billede er af nyere Dato og foreviser Hyrdernes Tilbedelse, medens den øvrige Del af Tavlen hidrører fra Aaret 1630, ogsaa Prædikestolen er fra denne Tid, den havde oprindeligt nogle paamalede Vaabener, disse er nu overmalede. Fra før Reformationen findes en Krucifiksgrubbe. Af Ligsten og Mindetavler findes en Del forskellige, saaledes i Kirkens Nordvæg en Gravsten over Jens Brock død 1565. Paa Sydveggen en Kisteplade over Lyderslev Præsten Niels Vest Buch død 1795. En anden Gravplade sat over Præsten Peder Ostfeld død 1795 findes indsat i Vaabenhusets Ydermur.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer H. C. DANIELSEN, Store Torøje, Formand, Gaardejer ANDERS ANDERSEN, Parcellist LAURITS HANSEN, Spjellerup, Sognefoged JENS P. JENSEN, Husmand PEDER MADSEN, Torøje, Ledvogter FREDERIK MADSEN, Spjellerup, Tømrer JENS OLSEN, Spjellerup, Parcellist ALFRED RICARDT, Torøje, Gaardejer HARALD SEIDENFADEN, Lille Torøje.

Hjælpekassens Formand er Gaardejer PEDER MADSEN, Spjellerup. Værgeraadets Formand er Lærer RASMUSSEN, Store Torøje. Menighedsraadets Formand er Sognepræst PONTOPPIDAN.

HYLLEHOLT SOGN danner siden 1902 en egen Sognekommune med Tingsted i Faxe. Sognet hører under Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggevælde Lægekreds, Præstø Skattekreds, Faxe Skyldkreds og Amtets 2 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1612 ha. Indbyggerantallet var, da Sognet overgik til selvstændig Kommune, 1742. — Hylleholt Sogn omgives af Alslev, Spjellerup, Faxe og Vemmetofte Sogne samt grænser det til Faxe Bugt. Jordene er jævne og kalkholdige, noget højtliggende, men sænker sig meget mod Syd, hvor ret store lave Engstrækninger krydses af Aaløb, og helt ved Sognets Kyst Nord for Hylleholt er der lave naturskønne Klinter. Sognet er rigt paa Skove, forunden Favrbj Hestehave og Gl. Strandskov ligger der spredt i Sognet mange Smaaskove og Vænger, saa Sognet i sin Helhed danner rige og smukke Naturbilleder. Her i Sognet ligger Faxe Ladeplads, og ikke alene denne, men ogsaa de øvrige smukke Steder er yndede Udflugtssteder for vore Turister, og midt imellem Skove og Engdrag løber Faxe Aa og Lille Aa.

I Sognet ligger Landsbyerne Hylleholt, som ogsaa kaldes for Fakse Ladeplads, Byens østlige Del kaldes for Strandhuse; Hylleholt har Kirke, Præstegaard, Skole, Bank, Hoteller og Gæstgiverier, flere Sommerpensionater, Andelsinstitutioner, Cementvarefabrik, Teglværk, Skibsbyggeri m. m. Gasværket er anlagt i Aaret 1912, vistnok i privat Eje. Elektricitetsværket er anlagt 1914 af et Interessentskab, og endelig ved Havnen er anlagt et Toldsted, tillige findes Jernbane med Post- og Telegrafstation. Havnen, som er anlagt omkring Aaret 1862 og bekostet af Vemmetofte Kloster og Grevskabet Bregentved og tilhører nu Faxe Kalkbrud. I Aaret 1870 anlagdes en anden Havn Øst for denne som kaldtes Rosendalshavn, men denne er nu helt tilsandet. Store og Lille Favrbj. Kissendrup, som vi omkring Aaret 1400 finder benævnt som Kærsendorp, med Skole og Andelsmejeri. Vivede, Fuglsang, Regnstrup og Borreshoved. Resten af sidstnævnte Landsbyer hører til Faxe Sogn. Desforuden ligger i Sognet Brændskov, Strandlog, Stubberup, Siberien, Faverholt, Hulhøj, Enghave og endelig Vivede Overdrev, alle disse er dog kun mindre Steder bestaaende af Samlinger af Gaarde og Huse.

Kirken er opført i Aarene 1875—78 paa Bekostning af Vemmetofte Kloster og Greve F. G. J. Moltke og tegnet af Arkitekt Zeltner. Bygningen er i engelsk-gotisk Stil, opført af røde Mursten, og bestaar af Skib, Kor og Taarn, mod Vest har dette en ottekanter Overbygning med et højt slankt Spir, underste Stokværk tjener til Vaabenhus, saavel i Kor som i Skib er der indbygget Hvælvinger. Paa en Væg inde i Kirken er opsat et Portrætrelief i Marmor af Greve F. Moltke, død 1873. Kirken blev indvidet den 9 September 1878.

Skolen i Kissendrup findes at være bygget i Aaret 1866. I Aaret 1900 udvidedes Skolen med en Forskole; der opførtes samme Aar en særskilt Bygning til denne. Skolens Lærer er J. P. JENSEN, der siden 1922 har virket her.

Kommunens Alderdomshjem ligger ved Faxe Ladeplads, dets Bygninger er opført i Aaret 1924 og er saaledes indrettet, at der kan optages ca. 20 Personer paa Hjemmet, det virker som almindeligt Alderdomshjem. I sin Helhed er Bygningen forsynet med alle

Hylleholt Brugsforening.

Nutidens Bekvemmeligheder. Selve Bygningen er i to Stokværk og opført af røde haandstrøgne Sten. I Aaret 1930 er der 16 Personer paa Hjemmet.

Af Andelsinstitutioner skal vi nævne følgende: Bøgebæk Andelsmejeri, der stiftedes i Aaret 1895, som Mejeriets egentlige Stifter nævnes Gaardejer Niels Rasmus Nielsen af Kissendrup, han fungerede som Formand til Aaret 1903 og afløstes af Gaardejer H.

Jørgensen, Favrbj, der i Aaret 1920 afløstes af Gaardejer Peder Poulsen, Elleskov, som da endelig i Aaret 1928 afløses af nuværende Formand, Gaardejer LARS JENSEN, Ebbeskov. Den første Mejeribygning kostede saa vidt vides ca. 15.000 Kr. Af forskellige Udvidelser, der gennem Aarene har fundet Sted, skal nævnes Tilbygningen i Aaret 1919, hvorved Bestyrerens Bolig blev betydelig forbedret. I Aaret 1920 foretoges en ret omfattende Ombygning af selve Mejeriet og en Del nye Maskiner m. m. anskaffedes. I Aaret 1925 sker der en mægtig Ombygning, idet saa godt som hele det gamle Mejeri nedrives og erstattes af det nuværende Mejeri, denne store Bygningsanlæggelse kostede med nye Maskiner etc. ca. 110.000 Kr., men nu er Mejeriet da ogsaa i saa moderne Stand, som tænkes kan. Andelshavertallet andrager ca. 110.

Den næste Andelsinstitution vi vil dvæle ved, er Brugsforeningen i Hylleholt, den er af ældre Dato end ovenbeskrevne Mejeri, idet den stiftedes den 12 November 1884, men først aabnede sit Udsalg i Aaret 1885, og boede da til Leje hos Smed Madsen. I Aaret 1892 begynder man paa Opførelsen af en egen Bygning, denne var dog ret beskedent. Vi naar nu til Aaret 1912, da det viser sig, at der er for lille Plads, og en Udvidelse er paakrævet, man foretager da en Tilbygning. Aarene gaar, Foreningen bliver stadig større, Omsætningen vokser mere og mere, og i Aaret 1929 lader man da den næste Ombygning paabegynde, ved denne tilbyggede man en Etage til paa Huset, denne sidste Ombygning kostede ca. 20.000 Kr. Man lader samtidig Foreningen omprioritere, saaledes at denne nu er i Prioritet i Østifternes Kreditforening. Gennem Tiderne har følgende Personer haft Sæde i Foreningens Bestyrelse, som Formand: Parcellist N. P. Larsen fra 1884—90, H. Larsen 1890—91, Forpagter Hans Chr. Larsen, Ladeplads, 1891—92, Gaardejer Hans Peder Nielsen, Fuglsang, 1892—96, Gaardejer Hans Peder Hansen, Fuglsang, 1896—98, Parcellist Niels Andersen, Strandlod, 1898—1908, Tøffelmager P. Rasmussen, Ladeplads, 1908—18, Lærer L. P. Madsen, Hylleholt Skole, 1918—25, siden da nuværende Formand Skovbetjent J. LARSEN, Strandskoven. Foreningens nuværende Uddeler er Fru ANE LUND NIELSEN, der siden 1926 har beklædt denne Stilling.

Desforuden findes der i Sognet forskellige Foreninger saasom Sygekasser og Husmandsforeninger m. m.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Snedker LARS P. LARSEN, Strandlod, Formand, Ledvogter L. P. LARSEN, Kissendrup, Murer FREDERIK HANSEN, Ladeplads, Gaardejer

L. HANSEN, Strandhoved, Husmand E. HANSEN, St. Favrbj, Fiskeexportør NISSEN, Strandhoved, Roer HANS NIELSEN, Strandlod, Fisker N. PEDERSEN, Ladeplads, Kontorchef ROSE, Ladeplads. — Formand for Hjælpekassen er Gaardejer J. JENSEN, Vibede. Formand for Værgeraadet er Kontorchef ROSE. Formand for Menighedsraadet er Pastor CHR. HJORTH.

JOHS. LARSEN, Skovbetjent

f. 9 Juni 1893 i Rholte, S. af Parcellist Rasmus L. og Hustru Louise Jørgensen, g. 1914 med Elisabeth Jensen. Ansat som Skovbetjent i Strandskoven 1915, under Vemmetofte Kloster.

OTTO JEPSEN, Bestyrer

f. 13 August 1894 i Havndal, S. af Karetmager Anton J. og Hustru Petrea f. Petersen, g. 1921 med Bach. Bestyrer af Bøgebæk Mejeri fra 1922.

KONGSTED SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Haslev og hører under Bregentved—Gisselfeldt Birks Retskreds og Køge Købstads Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Lægekreds, Præstø Skattekreds, Faxe Skyldkreds og Amtets 2 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 4325 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801: 1200, medens det i Aaret 1900 nær havde naaet det dobbelte nemlig ca. 2100.

Kongsted Sogn omgives af følgende Sogne: Rholte, Faxe, Øster-Egede, Ulse og Sønder-Dalby, samt grænser til Vester-Egede Sogn i Tybjerg Herred, mod Præstø Bugt grænser det med den sydlige Spids. Jordene er for største Delen ret sandmuldede og noget højtliggende, dette sidste gør sig især gældende i Sognets sydlige Del, hvor der findes to ret høje Banker, Kobanke og Mørkebjerg, fra disse er der en skøn og vid Udsigt over den største Del af Sydsjælland og ud over Østersøen. Sognets nordlige Del er helt anderledes, her er Jordene flade, og uden særlige Banker, i Sognet ligger det ret betydelige Mosedrag „Store Lyng“ og „Lille Lyng“, der fører Beskueren over til Hedelandskaber i Jylland, idet disse Mosestrækninger delvis er bevokset med Lyng og andre Hedeplanter. Susaaen har sit Udspring her i Sognet. Ca. 1100 ha af det samlede Sogneareal er bevokset med Skov, vi nævner her de største og mest kendte: Tingerup, Dyrehave, Aastrup, Svenderup, Hestehave, Gavevænge m. fl.

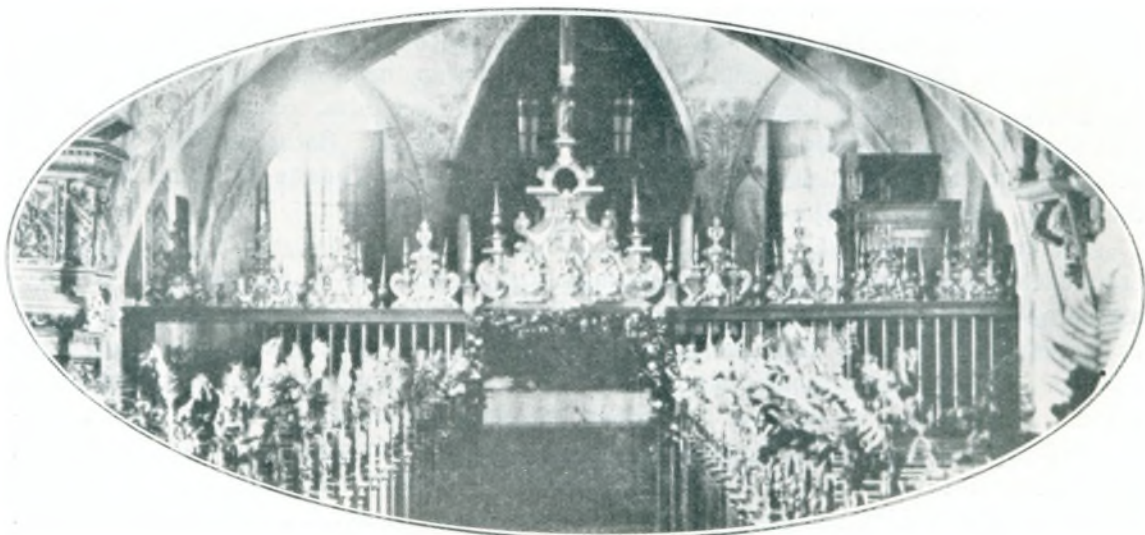
I Sognet ligger Landbyerne Kongsted, der i længst forsvundne Tider blev kaldt for Kougstweet, med Kirke, Præstegaard, Skole, Andelsmejeri samt en Sparekasse, oprettet i Aaret 1888. Nymark, Skovtorup, Aastrup, denne er dog i det 19 Aarhundrede nedlagt; i Aaret 1660 havde den, saavidt vi kan skønne, 9 Gaarde, nu er der ikke andet tilbage end Smedien. Tornemark, der har Landbohjem „De Hjemløses Venner“, her var tidligere Fattiggaard, men den blev som sagt indrettet til ovennævnte Hjem i Aarene omkring 1860. Hyllede, som findes benævnt som Hylæthæ. Eskildstrup, med Skole og Missionshus, der er bygget i Aaret 1898. Lestrup, med Skole, Andelsmejeri m. m. Svenderup, 1387 kaldet Swenorp. Vester og Øster Suenerup. Tingerup. Grunderup. Borup, der har Skole, Andelsmejeri m. m., og endelig, men dog kun som Samling af Gaarde og Huse, findes der Skovhuse, Strandhuse, Hjortebjerg Huse og Vandvænge Huse.

Omkring Aarene 1917—18 fandt man 100 m fra Kirken i østlig Retning Rester af et middelalderlig Bygningsfundament, de afdækkede Rester var af Kampesten og Munkestensbrokker, det afdækkede Areal viste ca. 7 Meter indenfor Mureresterne, her var der brolagt med store flade Kampesten, hvor man fandt store Mængder af Dyreknogler og Trækul. Omkring dette fandtes ikke noget Spor af andre Bygningsrester eller Befæstning, saa det er at antage, at man her har Rester af „Kong Valdemars Lysthus“; thi som Sagnet fortæller, tog han ofte ind paa dette sit Lystslot under Jagtture, men om dette er rigtig, skal vi her lade være usagt. Et andet Sted i Byen men mod Vest har man engang fundet Rester af en stor Mængde glaserede Kakler m. m. samt en Brændingsovn til dette Brug. I det 15 Aarhundrede bemærkes der i Sognet en Landsby ved Navn „Akselhoved“, som

i Aaret 1596 blev nedlagt, og dens Jorde lagt under Lindersvold i Rohlte Sogn. Lystrup-gaards Mølle hed i Aarene omkring 1660 „Sorte Mølle“, om dette ældgamle Navn minder Sortemøllehus ved Sognets Østgrænse. Brødløsehuse ved Lystrup, nu gerne kaldet for Bryllupshuse. Indtil omkring Aarene 1664—65 har der ligget følgende Gaarde i Sognet, som dog nu er forsvundne eller nedlagte: Aasgaards Jord, Taasegaarden samt Smidegaard, Gunder Holms Hus og en Del forskellige Møller. Lestrup samt Lestrup Skov syntes i ældgamle Dage at have været et eget Sogn, saaledes anførtes det i Aaret 1509 som saadant. I Skoven fandtes tidligere det ældgamle „Kludetræ“, dette Træ var en gammel Eg, hvoraf en Gren dannede ligesom en Port, i nu længst forsvundne Dage brugte man denne Port som en Slags Lægemedel, idet man ved at krybe igennem Porten fik Lindring mod sin Sygdom, saaledes fortæller Sagnet da, og som Offergave hængte man forskellige Klædningsstykker paa Træets Grene, deraf Navnet „Kludetræ“.

Af Minder fra Oldtiden har der i Sognet været nogle og tyve Gravhøje og Stensætninger, disse er dog alle nu dels ødelagte eller paa anden Maade borte, langt den overvejende Del af disse Høje og Stensætninger laa under Kongsted By.

Kirken, der er selvejende, er i sin første Oprindelse fra den romanske Tid, men af dette Kirkeanlæg er nu kun enkelte Dele af Skibet tilbage. Den første Bygning var opført af utilhuggede Kampesten blandet med Kridtsten. Bygningen har antagelig staaet til Aaret 1400, da der blev foretaget forskellige Ombygninger ved Kirken, saaledes blev Koret bygget om til at være i Skibets fulde Bredde, og dets Afslutning mod Øst fik en tresidet Gavl opført af Munkesten, Kridtsten og Kalksten; samtidig blev Hvælvingerne indbyggede, og det mod Vest liggende Vaabenhus opført, dette bruges nu til Materialhus. Vi kommer nu hen til Middelalderens Slutning, og fra denne Tid stammer det mod Nord værende Sakristi og det mod Syd liggende Taarn, begge disse Bygningsdele er opførte af Munkesten med Kridtstens Skifter. Det mod Syd værende Kapel er opført i Aaret 1575 af Eyler Grubbe, en Sandstenstavle paa Bygningens Gavl beretter: „1575 lod Eyler Grubbe fundere og opføre dette Capel“. Under Kapellet findes en Gravkælder. I Aaret 1860 blev Taarnet tildels ombygget, og nederste Stokværk blev overhælvvet og tjener nu til Vaabenhus. — Kirkens Indre bærer Præg af de fornemme og ansete Slægter, hvortil den hørte. Saaledes skal vi nævne Slægterne Grubbe, Bille samt Basserne og Uhlfelderne. Rundt om i Kirken er der forskellige Epitafier m. m., der minder os om disse Slægter, der følger Kirkens Historie op gennem Aarene, Aarhundrede efter Aarhundrede. Saaledes

Det Indre af Kongsted Kirke.

ser vi langs med Skibets Mure malede Vaabenbilleder tilhørende før omtalte Slægter. Kirkens Altertavle findes at være fra Aaret 1600 og er i sin Helhed særdeles smuk. Billedet gengiver Lidelseshistorien. I den rigt udskaarne Tavle ses Fru Kirsten Lykkes og hendes to Mænd Eyler Grubbe og Niels Gyldenstjernes Vaabener. I Aaret 1619 lod Chr. Grubbe og hans Hustru Jytte Gyldenstjerne opsætte den saa overdaadige og pragtfuldt udskaarne og forgyldte Prædikestol. Lige saa pragtfuldt et Billedskærerarbejde er Korgitteret med sine Figurer og mange adelige Vaabener. Vi finder her i Kirken Herskabsstole bærende Eyler Grubbes og Kirsten Lykkes Vaaben samt Aarstallet 1586. Af de i Kirken værende Epitafier nævnes her det i Aaret 1624 opsatte Epitafium over Eyler Grubbe, død 1595, man ser her Kirsten Lykke (der lod Epitafiet opsætte) mellem sine to Mænd. Dette findes nu opsat i Taarnrummet. I Skibet hænger et andet og meget overdaadigt og pompøst Epitafium fra Aaret 1626, sat over Chr. Grubbe og hans Hustru Jytte Gyldenstjerne, man ser i dette Epitafium førnævnte to i legemstore Figurer samt deres Søn Peders, foruden en stor Del Udsmykninger. I Skibet hænger ogsaa et andet, dog ikke slet saa fornemt Epitafium, sat over Else Bjørnsdatter, Laxmann død 1575. Af Ligsten, der findes her, nævnes følgende: Sivert Grubbe, død 1559, hans Hustru Mette Uihfeld, død 1562, Provst V. Chr. Herbst, død 1783, m. fl. I Aaret 1888 udtoges fra Kapellet 11 Kister, og disse nedgravedes paa Kirkegaarden.

Lystrup Hovedbygning, saaledes som vi ser den, er fra Aaret 1579 og blev opført af Rigskansler Ejler Grubbe. Opførelsen af denne ret anselige Bygning skal, efter hvad Sagnet fortæller, have medført saa tungt et Pligtarbejde med Kørsel osv., udført af Kronens Bønder i Vordingborg Len, at det helt op i det 19 Aarhundrede i Egnen hed, at „Lystrup hin røde lagde Vordingborg Len øde“, men disse Ord gentages jo andre Steder, saa om det netop her har været paa sin Plads, er dog vist tvivlsomt. Selve Hovedbygningen, der er et af vort Lands ældste Bygningsværker i nederlandsk Renæssancestil, er opført saaledes, at dets Grundplan minder om et „E“, og her har Bygherren været sin Tradition tro, idet man ved den nu nedbrudte Ladegaard saa Grundplanen i Form som et „G“. Bygningsmaterialet er lige over Kælderen Granitsten i Kvadre, oven paa denne Sokkel er det Munkesten med Kridtstens-Bælter samt Sandstensprofiler. Facaden er smykket med Skulpturer, der aldeles minder om Valløs ældste Del, og er da ogsaa udført af samme Stenhugger. Paa Bygningens Vestside ses en Altan med Sandstensbalustre; i Taarnet er der Stenvinkeltrappe, i Sidefløjen er der smukke Stjernehvælvinger, og i Værelserne findes der desuden smukke bevarede Træportaler samt Panelfriser fra Bygherrens Tid. Af samme Dato er nogle Kaminer, der skal være fra Aarene 1580—85. I Aarene 1864—69 blev der paa Lystrup foretaget forskellige Ombygninger, fra denne Tid stammer dens nuværende Udseende, idet Gavlene og Taarnspiret da fik sin nuværende Form.

Lystrup var i det 14 Aarhundrede kun en mindre Gaard, med hosliggende By, og tilhørte da Slægten Godov fra Nyrup. I over 100 Aar var den i denne Slægts Eje. I Aaret 1433 kom den ved Giftemaal mellem Regitze Godov og Palle Uihfels i sidstnævntes Besiddelse, dennes Datter Mette bringer den ved Giftemaal med Sivert Grubbe ind i denne Slægt, hvor den da forbliver i mere end 200 Aar. Det maa antages, at sidstnævnte Sivert Grubbe har lagt Byen ind under Gaarden, hans Søn Rigskansleren er det, der lader den nuværende Gaard opføre, som alt er beskrevet. Den sidste af Grubbe-Slægten, der har Gaarden i Eje, er Tønne Grubbe, som dør i Aaret 1721. Han havde testamenteret den til sin Hustrus Søsterdatter Chathrine Christine Statlander, som ved Giftermaal med Oberstløjtnant Claus Beenfeldt i Aaret 1717, bringer den ind i denne Slægts Eje. Han købte i Aaret 1740 Hovedgaarden Jomfruens Egede, og i Aaret 1750 sælger han Lystrup til Kancelliraad Chr. Holmsted, som var gift med en Datter af førnævnte Beenfeldt. Hun ægtede senere Konferensraad Niels Rosenkrantz Holstein, ved andet Ægteskab kommer senere ogsaa Jomfruens Egede i hans Besiddelse. Ved hans Død i Aaret 1786 overgik begge Godserne

Kongsted Skole.

først nu i den senere Tid er indrettet Skoler i Sognet; thi saadanne har allerede været her omkring Aaret 1700, men vi vil her kun kortelig holde os til de nuværende Skolebygninger. Den ældste af disse er Borup Skole, den opførtes i Aaret 1800, og i Aaret 1910 fik den Forskole, der har sin egen Bygning. Skolen i Kongsted er af langt nyere Dato, idet den er opført saa sent som i Aaret 1910. Skolen i Lystrup er, som vi nu ser den, fra Aaret 1879, her var der dog allerede i det 18 Aarhundrede Skole, men af denne er der nu intet tilbage, ogsaa her er der i Aaret 1910 blevet opført en Skolebygning til Forskolens Brug. Eskildstrup Hovedskole findes at være opført i Aaret 1896, men længe før den Tid var der Skole i denne By, thi vi finder, at Skolen i Eskildstrup i det Herrens Aar 1820 nedlægges og flyttes til Tornemark By. Ved Opførelsen i Aaret 1896, som før nævnt, flyttes da Tornemark Skole tilbage, saaledes at der nu i sidstnævnte By findes Skole.

I Sognet findes ikke saa faa Andelsinstitutioner, dels som Brugsforeninger dels som Mejerier og lignende. Af Andelsmejerier er der det i Borup, der er oprettet i Aaret 1889. Dette kostede i Anlæggelsessum ca. 25.000 Kr. Med denne Bygning klarede man sig til Aaret 1920, da lader man foretage en ret omfattende Om- og Tilbygning, samt anskaffe en stor Del nye Maskiner m. m., saaledes at Mejeriet nu staar som et nyt og moderne Mejeri. Lestrups Andelsmejeri er det næste i Rækken, det blev opført i Aaret 1890 og kostede 5.250 Kr., dette er dog ikke incl. Maskiner, men kun selve Bygningen; den 15 Juli samme Aar

Kongsted Andelsmejeri.

til hans eneste Søn Chr. F. von Holstein. Derefter kommer Gaarden i Kammerherre Mylius Eje og bliver i denne Slægt til Aaret 1857, hvor den købes af Greve Chr. C. H. Moltke. Ved hans Død 1918 overgaar den til Sønnen Kammerherre Greve Aage Moltke.

Sognets Skoler, saaledes som de er nu, er næsten alle af nyere Dato, dermed menes ikke, at der

kunde Mejeriet tages i Brug. Som Mejeriets første Formand var valgt Lærer L. Poulsen. Vi naar nu til Aaret 1911, og der foretages da nogle forskellige Ombygninger, saa som Anskaffelse af Køleanlæg, det gamle Ishus blev i Lighed med andre Steder omdannet til Ostelager, siden da er der ikke foretaget andre Om- eller Tilbygninger af Mejeriet. Dets Formand er siden 1928 Forpagter E. JACOBSEN, Eskildstrup. Kongsted Andelsmejeri er det sidste i Rækken af denne Art Andelsinstitutioner, det er oprettet i Aaret 1903. Som Foregangsmand for dette Mejeri nævnes O. V. Sørensen, Kongsted. I de følgende 16 Aar var Mejeriet bortforpagtet til Mejerist Sønderboe, og overgik da først til egentlig Andelsmejeri. Mejeriet kostede ca. 31.000 Kr. at opføre. I Aaret 1926 restaureredes Bygningen, samt Maskiner og nye Køleanlæg anskaffedes. Denne Omgang kostede ca. 40.000 Kr. Gaardejer C. PETERSEN, Skademose, har været Formand siden 1908.

Borup Brugsforening stiftedes den 1 Juli 1904 af Gaardejer H. P. Olsen, Borup. Man byggede straks en Ejendom i Byen, der kostede ca. 7000 Kr., her installeres Uddelersted, og her har det været gennem Aarene. Af egentlige Udvidelser eller Ombygninger har der ingen fundet Sted. Foreningens nuværende Formand er Parcellist A. HANSEN, Svenderup.

Lestrup Brugsforening er bygget i Aaret 1914, samtidig med Foreningens Stiftelse. Byggesummen androg 7.200 Kr. I Aaret 1918 fik Foreningen Statslager og opførte da en Lagerbygning til 16.500 Kr. Foreningens Formand er siden 1916 Gaardejer H. J. HANSEN.

Kongsted Brugsforening stiftedes den 29 Januar 1911; man købte en Grund beliggende i Byens sydlige Del for en Pris af 1000 Kr. Her lod man opføre en Bygning til Uddelersted, denne kostede ca. 7000 Kr. I Aaret 1917 erhvervede man en mindre tilstødende Grund, og herpaa opføres et Magasin til Brug for det saakaldte Statskornmagasin eller Statslager, dette Magasin kostede ca. 8000 Kr. Formand er Sadelmager N. P. HANSEN.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer I. CHR. NIELSEN, Eskildstrup, Formand, Tømrer C. ANDERSEN, Lestrup, Parcellist P. CHRISTIANSEN, Skovtorup, Husmand CHR. HOLGERSEN, Hyllede, Tømrer H. P. JENSEN, Svenderup, Gaardejer J. P. LARSEN, Lestrup, Fisker O. JENSEN, Lestrup, Parcellist P. OLSEN, Borup, Gaardejer A. PETERSEN, Skovtorup.

Formand for Hjælpekassen er Tømrer C. ANDERSEN. Formand for Værgeraadet er Parcellist N. CHR. JENSEN, Tornemark. Formand for Menighedsraadet er Pastor SØE PEDERSEN.

EMANUEL JACOBSEN, Forpagter

f. 21 December 1892 i Kongsted, S. af Gaardejer A. J. og Hustru Ellen Kirstine f. Hansen, g. 1920 med Karen Marie Nielsen. Lært til Mejerist og været Vikar i Præstø Amts Mejeri fra 1918—23, da han forpagtede Svigerfadereens Gaard „Østergaard“ i Eskildstrup med 27 Tdr. Land.

ANDERS HANSEN, Parcellist

f. 29 Januar 1870 i Svenderup, S. af Væver Niels H. og Hustru Ane Kirstine f. Nielsen, g. 1894 med Kirstine Møller. Byggede 1894 Hus og nedsatte sig som Væver, købte 1905 5 Tdr. Land til, Formand for Barup Brugsforening fra 1920.

CASPAR PETERSEN, Gaardejer

f. 28 August 1865 i Hjortø, Drejøg Sogn ved Svendborg, S. af Gaardejer Niels P. og Hustru Ane f. Christensen, g. 1909 med Ane Margrethe Poulsen. Købte „Skademose“ i Tingerup 1 August 1893 med 27 Tdr. Land, Formand for Kongsted Andelsmejeri fra 1908.

ULSE SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Haslev og hører under Bregentved—Gisselfeld Birks Retskreds, Køge Politikreds, Præstø Amtstuedistrikt, Næstved Lægekreds, Præstø Skattekreds, Faxe Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. I kirkelig Henseende er det Hovedsogn og har Øster Egede Sogn som Anneks. Sognets samlede Jordareal er ca. 1142 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1801: 418, medens dette Tal i Aaret 1901 var naaet ca. 720.

Ulse Sogn omgives af Kongsted og Sønder Dalby Sogne, samt Vester Egede Sogn i Tybjerg Herred og til sidst Ringsted Herred i Sorø Amt. Jordene er ret jævne og har en Del Engstrækninger, men er af særdeles god Beskaffenhed. I Sognet ligger Glube Sø, nu kaldet Nielstrup Sø, denne har et Omraade paa ca. 15 ha. I Sænkningen herved ligger nogle mindre Skovpartier. Ved Sognets Nordgrænse ligger Ulse Sø, som hører under Haslev Sogn.

I Sognet ligger Landsbyerne: Ulse, der i længst forsvundne Tider kaldtes for Ughlæsø, med Kirke, Skole samt Forsamlingshus, der er opført i Aaret 1904; Olstrup, der i Aarene omkring 1300 findes benævnt som Olefstborg, her ligger Præstegaarden; Nielstrup med Skole; og endelig Skovrup. Saa kommer Gammel Køge Huse og Ny Køge Huse, begge er dog kun en mindre Samling af Gaarde og Huse. I Sognet ligger Avlsgaarden Ulsegaard, hørende under Grevskabet Bregentved, Gaarden er saa vidt vides opstaaet ved Sammenlægning af den i sin Tid fra Gisselfeld købte Ulsegaard samt 2 Bøndergaarde.

Kirken, der efter al Sandsynlighed er fra den romanske Tid, er i den senere Middelalder tildels ombygget, i hvert Tilfælde stammer det nuværende Kor fra nævnte Tid. Af langt yngre Dato er Taarnet, der ligger mod Vest. Kirken er dog saa stærkt ombygget, at saa godt som intet af den oprindelige Bygning nu er synlig. I Aaret 1550 var det bestemt, at Kirken skulde nedbrydes, og dens Materiale samt Inventar anvendes i Braaby Kirke i Sorø Amt, og Sogneboerne søge til Braaby og Freerslev Kirke. Denne Ordning blev dog aldrig udført, derimod fik Ulse Sogn Freerslev Sogn som Anneks, dette holdt til Aaret 1775, i hvilket det sammenlægges med Braaby Sogn, indtil det i Aaret 1847 faar Øster Egede Sogn som Anneks. Saa godt som alt Inventar i Kirken er af nyere Dato, der findes nogle enkelte gamle Ligsten bl. a. for Præsten Clemens Pedersen Mulvad, der i Aaret 1717 indebrændte ved Præstegaardens Brand.

I Lighed med vore andre Sogne findes ogsaa i Ulse Sogn forskellige Foreninger og Sammenslutninger, vi nævner her blot Husmandsforeningen, Sogne Sygekasser samt forskellige politiske Foreninger og endelig Brugsforeningen, der er den ældste af disse og stiftet i Aaret 1886, først i Aaret 1906 byggede man en egen Bygning.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af Gaardejer JENS NIELSEN, Olstrup, Formand, Hus-ejer CHR. CHRISTIANSEN, Olstrup, Musiker P. HANSEN, Olstrup, Tømrer LARS LARSEN, Olstrup, Gaardejer HARALD ARP, Nielstrup, Gaardejer P. RØNHOLDT PETERSEN, Nielstrup.

Værgeraadets Formand er Lærer MIKKELSEN, Ulse. Menighedsraadets Formand er Pastor S. HULTIN HANSEN. Hjælpekassens Formand er Tømrer LARS LARSEN, Olstrup.

JENS PETER JØRGENSEN,
Gaardejer

f. 11 April 1878 i Vester Egede, S. af Parcellist Niels J. og Hustru Johanne f. Petersen, g. 1906 med Henriette Johanne Elisabeth Larsen. Købte Gaarden i Olstrup i 1916, stor 25 Tdr. Land, Sogneraadmedlem i Vester Egede i 8 Aar, Sognefoged siden 1 Januar 1927.

HEMMING JENSEN,
Gaardejer

f. 1 Februar 1870, S. af Gaardejer Anders J. og Hustru Ane Sofie f. Hemming-sen, g. 1903 med Kirsten Pedersen. Ejer af „Elmdal“, stor 25 Tdr. Land, Formand for Mejeriet Skovdal.

KARISE SOGN danner en egen Sognekommune og har Tingsted i Haslev, hører under Bregentved—Gisselfeld Birks Retskreds, Køge Købstads Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Lægekreds, Præstø Skattekreds, Faxe Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 2307 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 700, et Aarhundrede senere var dette Tal oppe paa 1263, omtrent det dobbelte. — Karise Sogn omgives af Alslev Sogn, der i kirkelig Henseende er Anneks til Karise Sogn, Faxe, Øster-Egede, Sønder Dalby og Tureby Sogne, tillige grænser det til Vraaby og Haarlev Sogne, der begge ligger i Bjæverskov Herred, her danner Tryggvælde Aa Skillelinien, medens Stevns Aa danner Skillelinien ved Grænsen op til Stevns Hellested Sogn. I Sognet ligger en Del mindre Skovstrækninger spredt rundt omkring. Jordene er ret jævne og frugtbare.

I Sognet ligger Landsbyerne: Karise, som i det 13 Aarhundrede findes benævnt som Kalværis, nogle Aar senere er dette blevet til Kalris, Landsbyen fremtræder nu som en større Stationsby med Kirke, Præstegaard, Skoler, Jernbanestation, Apothek m. m., i Aaret 1916 fandtes der i Byen ca. 700 Indbyggere, og deraf er en stor Del Handelsfolk og Haandværkere; Jørslev, i Aaret 1261 kaldet Jurslæwæ; Olstrup med Skole; Pebringe; Gammelby; Store Linde, i Aaret 1200 benævnt som Lyndæ, med Skole. Karise Overdrev, Karise Gaarde, Pebringe Overdrev, Gammelby Overdrev, Jørslev Overdrev, Olstrup Overdrev, Overdrev Huse, Mose Huse og Totterup, disse Steder er kun Gaarde eller Huse og kan ikke betragtes som Landsbyer.

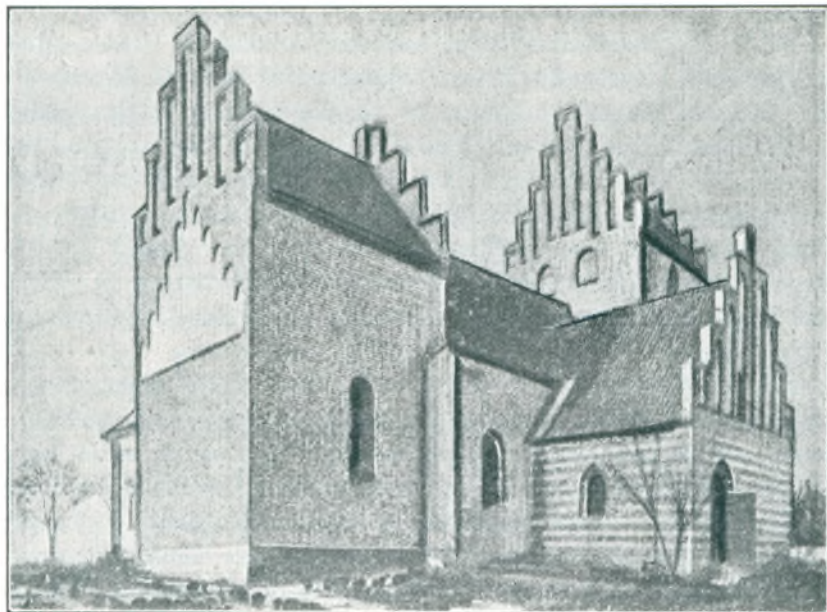
Fra Oldtiden har Sognet ikke synderlig mange Minder, der findes nu kun to nogenlunde velbevarede Gravhøje, men der har langs med Tryggvælde Aa været en hel Række af Høje. Om en hellig Kilde fortælles der, at der har været en saadan i Præstegaardshaven, „den hellige Fru Marthes Kilde“, sikkert opkaldt efter Absalons Frænke Margrethe.

Hovedgaarden Tryggvælde var oprindeligt et Kronlen, Tryggivællæ, og bar Gaardens Navn ligesom Amtet, der senere opstod. Gaarden føres tilbage til Aaret før det 15 Aarhundrede og har været omgivet af Voldgrave. Vi finder i Aaret 1670 Gaarden betegnet som meget forfalden. I Aarene omkring 1770 finder vi, at den omtales som en 4-Længet Ladegaard med Bygninger opførte i Bindingsværk. Aaen danner Værnet til den ene Side, og Gravene løber da ud til denne. Det syntes som om Gaarden alle Tider har ligget paa denne Plads. I Aaret 1766 nedbrændte hele Gaarden og opføres atter. I Aaret 1846 brænder Gaarden igen og opføres da saaledes, som vi nu ser den, og antagelig paa samme Plads som forhen. Vi nævner her en Del af de Lensmænd, der gennem Tiderne har haft Tryggvælde Kronlen i Besiddelse, saaledes fra Aaret 1470—86 Rigskansler Evert Grubbe, senere Arild Huitfeldt og Rigsraad Chr. Skeel, hans Søn Otto Skeel erhvervede Gaarden af Kongen i Aaret 1670, ved Mageskifte. Sidstnævntes Søn sælger da i Aaret 1716 Gaarden til Peder Benzon, der 3 Aar efter ved Mageskifte bytter den med Kongens Gaard Vibygaard. I Aaret 1748 kommer den atter fra Kronen, idet Fr. V sælger den til P. Johansen Neergaard til Ringsted Kloster, og endelig i Aaret 1751 overgaar den ved Køb til Grev Ad. G. Moltke, som da lader den gaa ind under Grevskabet Bregentved.

Karisegaard var en anden Hovedgaard, men nu er den omtrent helt forsvunden, idet der af de oprindelige Bygninger kun er Resterne af Hjørnet tilbage. Gaarden har sikkert været delt i to Gaarde, idet der omtales saadanne to, begge omgivne med Volde og Grave og beskrives at være gode som Borgpladser. I Aaret 1645 gives den til to adelige gamle Damer, Margrethe og Anne Vogensen. Det er sikkert denne Gaard, der i Aaret 1261 har været i Peder Olafsens Eje, idet han i nævnte Aar skrives som saadan til Kalværiis.

Karise Kirke er sikkert fra Aarene midt i det 13 Aarhundrede og har lige fra Begyndelsen haft en ret betydningsfuld Plads indenfor Landets arkitektoniske Mindesmærker, idet denne er en af de faa Landsbykirker, der i sit oprindelige Anlæg har været saa omfangsrig som Tilfældet var. Alle de i Kirken værende Rum, Skib, Kor, Vaabenhus m. m.

Karise Kirke.

er fra Begyndelsen af overdækkede med Buer med brede kantede Ribber. Korpartiet har sikkert været højere end, som vi nu finder det, nu er det ca. 2 m højere end Skibet, i dette er der to Stokværk, det nederste danner det oprindelige Kor og har Krydshvelvinger. Vaabehuset, der ogsaa er ret anset, er fra en senere Periode, det er opført af Kridt- og Munkesten i skiftende Bælter, og har

i sin Forbindelse med Kirken to Spidsbuer. Gravkapellet er opført i Aaret 1766—69 af Grev Ad. G. Moltke. Kappellets Ydre er overpudset og prydet med Lisener af Faxe Kalk. Rummets Indre er særdeles kønt, dets Loft har pragtfuldt Stukaturarbejde i forsænkede Felter. Af Kirkens Inventar, der er fra gammel Tid, er der Prædikestolen, der er fra det 17 Aarhundrede, nogle enkelte Stolegavle bærer Grubbernes Vaaben og maa være fra samme Tid.

Paa Kirkegaarden ligger den oprindelige gamle Kirkelade med sine mægtige Mure, den er fra Kirkens første Begyndelse og opført af Kridt- og Munkesten, Gavlene havde Kamtakker og smukke Bindinger, disse er bevaret i den nordlige Gavl. Nu tjener Kirkeladen til Ligkapel.

I det før omtalte Gravkapel ligger Grev Ad. G. Moltke begravet i en særdeles pragtfuld Marmorsarkofag, hans to Hustruer ligger ligeledes i Marmorkister. Tillige findes to dobbelte Marmorkister hvori hviler J. G. Moltke og Hustru og A. W. Moltke og Hustru.

JOHANNES PETERSEN, Parcellist

f. 24 Maj 1886 i Karise Sogn, S. af Parcellist Hans P. og Hustru Sofie, g. 1912 med Anna Andersen. Overtog i 1922 Fødestedet Jørslev, stort 8 Tdr. Land, Formand for Karise Brugsforening siden 1929, Kasserer i Sygekassen siden 1929, Bestyrelsesmedlem i Karise—Alslev Sognes Husmandsforening.

VEMMETOFTTE SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Faxe, hører under Storehedinge Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Trygvælde Lægekreds, Præstø Skattekreds, Faxe Skyldkreds og Amtets 1 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1295 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 198, og i Aaret 1900, var det 257.

Vemmetofte Sogn omgives af Smerup Sogn i Stevns Herred, samt Hylleholt og Spjellerup Sogne i Faxe Herred, og grænser desuden til Faxe Bugt. Jordene er temmelig lavtliggende og frugtbare, og ca. $\frac{2}{3}$ af Sognets Jorde er optagne af Skove. Gennem Sognet løber Vivede Aa og Kilde Aa. Hele Sognet er nærmest som en stor Have, og optages helt af Vemmetofte Hovedgaard og Kloster, saaledes findes der ikke nogen egentlige Byer i Sognet, men nogle enkelte Steder, der er at betragte som Samlinger af Gaarde og Huse, saaledes Nord for Klosteret og ved Stranden. Ved Klosteret ligger Skolen og Kirken m. m.

Vemmetofte Kloster, saaledes som vi ser det i vore Dage, er fra den omfattende Restaurering i Aarene 1907—09. Naar det egentligt er opført vides ikke med Sikkerhed; første Gang vi hører noget om det er i Aaret 1396, da det sælges til Jens Absalonsen. Fra 1472—1599 var Godset delt i to Parter, men blev i sidstnævnte Aar samlet under et, ved at Eske Brok faar det i Besiddelse. Nu skifter adskillige Ejere, blandt disse kan nævnes Tyge Brahe, indtil det i Aaret 1694 kommer i Dronning Charlotte Amalies Eje. Hun købte det for 22.225 Rd. Dronningen bestemte Godset til et adeligt Jomfrukloster, dette oprettedes dog først i Aaret 1735 ved Fundats af 10 Juni 1735. Det samlede Klostergods bestaar af Hovedgaardene Vemmetofte og Højstrup samt disses tilhørende Gods, dog er der fra Højstrup solgt væsentlig Jordegods. Godserne ligger ret samlede. Vemmetofte Gods i Spjellerup, Smerup, Faxe, Hylleholt, Taagerup og Roholte, samt store Dele af Lyderslev og Havnelev Sogne. Den samlede Kapitalformue er ca. 8.260.655 Kr. Af Skove hører der ca. 1500 ha under Godset. Af de oprindelige Bygninger er der ikke noget væsentlig tilbage i vore Dage. Prins Carl lod i Aarene 1715—24 saa omfattende Ombygninger foretage, at saa godt som alt det fra forrige Tider svandt bort. I Bygningens Indre er der dog enkelte Steder endnu lidt bevaret fra den første Tid. Vemmetofte Sogn var inden Klosteret blev oprettet en Del af Spjellerup Sogn. Byen Vemmetofte bestod af 11 Gaarde og nogle Huse, men i Aaret 1690 blev alt lagt under Hovedgaarden, ligeledes gik det med Snekkelstrup, der da havde 8 Gaarde. Ved Klosterets Oprettelse i Aaret 1735 blev det selvstændig Pastorat og Kommune.

Vemmetofte Kloster-Kirke er bygget af Tyge Brahe, og af ham indrettet som Kapel i Hovedgaardens østlige Sidefløjs nederste Stokværk. Den har lave Hvælvinger. Dens Altertavle er fra Aaret 1717. Prædikestolen er fra Aaret 1630. Herskabsstole med Tyge Brahes Vaaben. I et Skab findes et Krucifiks af Elfenben, der stammer fra Aaret ca. 1650. Desforuden findes et stort Antal af Ligkiste-Plader over Priorinder og Klosterfrøkener. Paa Kirkegaarden er i Aaret 1872 opført et Ligkapel.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Skovrider LASSEN, Formand, Forpagter EGEDE, Sognefoged HANSEN, Skovfoged LARSEN, Fuldmægtig PAGH.

FAXE SOGN danner en egen Sognekommune og har Tingsted i Faxe, det hører under Storehedinge Rets- og Politikreds, Præstø Amts Amtstuedistrikt, Tryggevælde Lægekreds, Præstø Skattekreds, Faxe Skyldkreds og Amtets 2 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 3500 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 1720 incl. Hylleholt, der senere overgik til eget Sogn. I Aaret 1900 var Indbyggerantallet 3344.

Faxe Sogn omgives af Hylleholt, Alslev, Karise, Kongsted og Øster-Egede. Jordene er for det meste kalkholdige og af ret god Beskaffenhed og med spredte Bakker. Midt i Sognet ligger Kalkbjerget „Faxe Kalkbrud“, der strækker sig over ca. 140 ha, og har en Højde paa indtil ca. 77 Meter. Mod alle Verdenshjørnerne har det jævnt Affald, og mod Syd gennemskæres Bjerget af en Dal, der paa enkelte Steder er skovklædt, og herigennem løber Faxe Aa, der fortsætter ud forbi Hovby og Blaabæk Mølle. Ved Sognets Sydgrænse løber Lilleaa, og ved Øst løber Vivede Aa. I Sognet ligger Stubberup Skov og talrige mindre Skovpletter. Her ligger ligeledes den store Gyllemose, der jo nu er opdyrket.

Faxe Kalkbrud.

Staar man paa de højeste Punkter, er der en vid Udsigt over hele Sognet, og dette fremviser da et pragtfuldt Landskab, vekslende med Skov, Eng og Strand.

I Sognet ligger Landsbyerne Faxe, der er købstadsagtig, med Kirke, Skole, Præstegaard, Ting- og Arresthus, Amtssygehus og Apotek, Banker, Sparekasser, Rekonallevcenthjemmet „Lilly“, Rekreationshjem for Hæren,

Vandværk, Elektricitetsværk, Jernbanestation, Post- og Telegrafstation, Hotel og Kro, samt en stor Del Handlende og ikke at forglemme Faxe Kalkbrud; Tokkerup, med Jernbanestation; Værløse, med Skole; Ebbeskov; Stubberup, med Skole og Jernbaneholdeplads; Jyderup; Tystrup; Hovby, med Skole og Alderdomshjem; samt en Del af Borreshoved og Rejnstrup; Resten findes i Hylleholt Sogn. Af Samlinger af Huse findes: Tuehuse, Vivede, Møllehuse, Tokkerup, Sanhuse, Søndagshuse, Bavnekuldehuse og Blaabæk Huse.

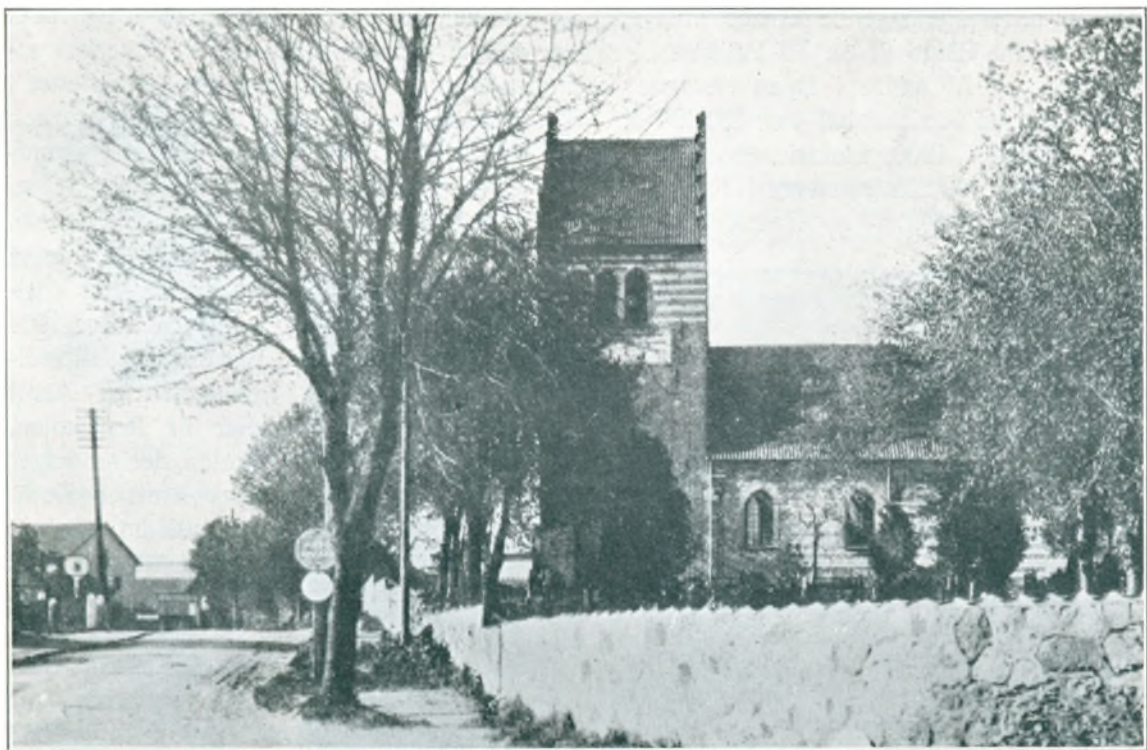
Faxe Kalkbjerg-Grubber var allerede benyttede i Middelalderen, idet man anvendte Materialet til Kirkebygninger m. m. Kalkbruddet har været i Vemmetoftes Eje og kom senere under Rosendal, Bregentved og Gaunø, der alle udnyttede dette. I Aaret 1883 blev det samlet under et Aktieselskab, der erhvervede dette for 5 Millioner Kr.

Rosendal Gods, hvorunder hører Hovedgaarden Rosendal samt Avlsgaardene Margrethelund, Godthaab, Hovby og Blaabæk Mølle, var i fordums Tider et Gods under Navn af Totterupholm, vistnok opkaldt efter en Landsby af samme Navn. Første Gang vi finder den særlig omtalt er i det 16 Aarhundrede, da den var i Oluf Rosenkrantz og dennes Hustru Fru Munks Eje. Sidstnævnte dør i Aaret 1586, men har forinden faaet Gaarden oprettet til Herregaard, hvilket skete i Aaret 1560. Hendes Datterdatter Birgitte Rosensparre ægtede P. Gyldenstjerne til Nørre-Vosborg, og de fik da Gaarden i Eje i Aaret 1586. Deres Datter arvede Gaarden i Aaret 1588, men ved hendes andet Ægteskab med Chr. Grubbe til Lystrup, overgik Gaarden til Sønnen af dette Ægteskab Peder Grubbe, der i Aaret 1644 sælger den til Gabriel Laxmands Enke Fru Edele Rosenkrantz til Hofdal i Skaane, som i andet Ægteskab giftes med Knud Ulfeld til Svenstrup. Han døde i Aaret 1657, og Edele Rosenkrantz dør i Aaret 1686. Hendes Medarvinger sælger da Totterupholm til Admiral Niels Juel, der dør i Aaret 1717, og hans Datter, der ægtede Major Holger Rosenkrantz, bliver da Ejer af Totterupholm. Han lader den oprette til et Baroni under Navn af „Rosenlund“. Efter hans Død oprettedes der en Fideikommiskapital paa 60.000 Rd., det Beløb der indkom ved Salget af Gaarden. Omkring Aaret 1789 faar den sit nuværende Navn, og i Aaret 1806 køber Amtmanden over Præstø Amt Greve Chr. Conrad Sophus Danneskjold-Samsøe Godset for 255.000 Rd. Nu følger forskellige Ejere op gennem Tiderne, indtil vi naar til nuværende Ejer Greve Flemming Holck-Winterfeldt. Gaarden har i sin første Oprindelse været omgærdet af Voldgrave, og af disse ses endnu nogle af de oprindelige. Den nuværende Hovedfløj er fra Aarene 1847—50.

Af Minder fra vore Forfædres Tid findes der ikke saa faa. Vi tænker her, ikke alene paa Minder fra Oldtiden, men ogsaa paa Minder fra senere Tider. Der har i længst forsvundne Tider ligget en hellig Kilde, nær ved Hovby. Ved denne Kilde, der gav Lægedom, stod en Egeblok, hvori man lagde sine Gaver, der kom fattige til Gode. Senere er Kilden blevet prydet med en stensat Brønd, og atter senere er der sket en Forandring med den, og samtidig blev den flyttet. Ved Kilden holdtes der tidligere „St. Hans Marked“. Af gamle Gaarde, som har ligget her i Sognet, men som nu er nedlagte, nævnes i Aaret 1378 „Kiereaud“, der 1434 kaldes for „Kærtewadh“, men som i sidstnævnte Aar findes at være øde. Under Rosendal har ligget Gaarden Marskovgaard, der i Aaret 1688 siges at være øde. I Værløse har ligget en Gaard ved Navn „Swarregaarden“, men den nævnes ikke siden 1688 og er muligens nedlagt dette Aar. Nordvest for Faxe, paa en liden Bakke kaldet „Galgebakken“, har i forrige Tider Herredets Rettersted ligget. Oldtidsminderne er ikke saa talrige her, idet der kun kendes ganske faa, blandt disse er der bevaret en Høj i Rosendal Krohave og en noget Øst for Stubberup Skov. Denne sidste er ret anselig og ca. 54 m lang og inddelt i to Kamre. Dyssen kaldes for „Junkershøj“.

Kirken har siden 1492 været i Universitetets Eje, idet Kong Hans i nævnte Aar skænkede den dertil, med det Formaal, at dens Indtægter skulde være til en Doktors Underhold. Den Gave findes stadfæstet under Kong Fr. I i Aaret 1530. Paa samme Plads, hvor nu Kirken ligger, har der været en anden Kirkebygning, der stammer fra den tidlig gotiske Tid, men af denne er der ikke andet end en Karmsten og enkelte Dele af nogle Dæksten tilbage. Den nuværende Kirke er paabegyndt i Aarene omkring 1450. Den er opført af Kridt- og Munkesten og har Skib og Kor ud i et samt 5 Hvæfvinger, heraf en i Koret. I Korets Gavl findes en Grubbe paa 3 spidsbuede Vinduer, der dog nu er tilmurede. Taarnet ligger mod Vest, og dettes nederste Stokværk gaar i et med Skibet og er forbundet saaledes, at Rummet tjener til Vaabenhus. Senere er der tilbygget

Faxe Kirke.

et Sakristi ved Korets Nordside, dette er ogsaa af Munkesten, men har foroven en Prydelse af Kridtstensbælter. Den mod Nord liggende ret anelige Tilbygning er opført i Aaret 1638 af Universitetet, men paa Kirkens egen Bekostning. I denne Bygning findes to Krydshvælvinger, og den er forbundet med den øvrige Kirkebygning ved to Buer. Af endnu senere Dato er den lille Tilbygning, der ligger mod Vest ved Sakristiet, og under hvilken der er en Gravkælder med Tøndehvælvinger. Ved en Ildebrand i Aaret 1578 brændte Taarnet, men ifølge senere Beretninger viser det sig, at det vistnok kun var det øverste af Taarnet, der tog Skade af Ilden, ihvert Fald vides det, at det brændte endnu ikke var genopbygget i 1591. Ved en Restaurering, der foretoges i 1880, afdækkedes der en stor Del meget interessante Kalkmalerier. Altertavlen bærer Aarstallet 1717, og Prædikestolen er vistnok opsat i 1612. Denne er et overdaadigt og særdeles pragtfuldt Billedskærerarbejde i Renæssancestil. Stolen er opsat af Jytte Gyldenstjerne. I den nordlige Tilbygning hænger et Krucifiks fra den katolske Tid, og af særlig Interesse er Degnestolen, hvis Endestykker stammer fra Aarene omkring 1470, der ses i disse et Relief af Apostelen Johannes. I Koret hænger et Epitafium med Billeder af Præsterne J. Schrøder og Rostorp, dette er malet i Aaret 1651. Af Ligsten og andre Gravminder findes der ikke saa faa. Vi nævner her blot nogle enkelte: Marmortavlen over Præsten Espen Haste, død 1785, en lignende Tavle over Præsten Anders Dreyer, død 1788, begge Tavler hænger i Sakristiet. I den nordlige Bygning findes en Sten, der er sat over Præsten Chr. Bagger, død 1710, og endelig findes en nu næsten helt udslidt Sten i Kirkegulvet over Præsten Hans Strangesen, død 1619. De i Gravkapellet staaende Kister blev i Aaret 1855 nedsatte paa Kirkegaarden. Her var bl. a. Kisterne hvori Peder Juel, død 1612, Holger Rosenkrantz, død 1785 og Chr. Juel, død 1717, hvilede.

Faxe Ting- og Arresthus opførtes i 1906 efter Tegning af Arkitekt F. C. C. Hansen. Bygningen prydes af et lille Spir, og den rummer, foruden Retslokaler, Plads til 4 Arrestanter. — Amtssygehuset er opført i Aaret 1889 efter Tegning af Arkitekt P. Smidth. Det er senere gentagende Gange ombygget og udvidet, saaledes i Aarene 1892 og 1906. Det har nu Plads til ca. 70 Patienter, og dets ældste Del anvendes nu til Tuberkulosehospital. — Af andre i Byen værende Institutioner er bl. a. Banken, der er oprettet i 1920 med en Aktiekapital paa 200.000 Kr., Sparekassen, der er stiftet 1869, Vandværket, der anlagdes i 1900, Elektricitetsværket, der er fra 1904, og Forsamlingshuset, der grundlagdes 1887. — Skolevæsenet i Faxe bestaar af en Kommuneskole samt en privat Skole, nemlig Faxe Mellem- og Realskole. Sidstnævnte begyndte i Aaret 1890 som Pogeskole,

Gadeparti i Faxe By,

men blev senere til en Mellem- og Realskole. Den fik i 1904 Eksamensret til Mellemskolen og Aaret efter til Realskolen. Skolen, der modtager Stats-, Amts-, og Kommunetilskud, købtes i Aaret 1924 af dens nuværende Indehaver Skolebestyrer BOE-BOJESEN. Saa vidt vides har der allerede i Aaret 1633 været en lille Skole i Faxe, der skal

være oprettet af Præsten Rasmus Svendsen. — Faxe Brandvæsen har siden 1929 været et fuldt moderne Brandvæsen med Motorsprøjter. Det virker tillige som Zonebrandkorps for Roholte, Allerslev, Taagerup, Vemmetofte og Spjellerup Sogne, men styres af Faxe Kommune. Brandinspektør er HANS ALBRECHTSEN, der har virket ved Korpset siden 1906.

Faxe Postkontor oprettedes først som Brevsamlingsted i Aaret 1861, men blev i 1870 udvidet til Postexpedition, og endelig i 1889 som Postkontor. Den første Postmester, som var her, hed Hans Nicolaj Lybecher, han virkede fra Aaret 1889—95 og afløstes af Ferdinand Eigaard, der sad, til C. B. H. Plato i 1910 afløste ham. Siden Aaret 1929 har nuværende Postmester LAMMERT beklædt Stillingen. Posthuset havde oprindeligt til Huse i Sparekassens Ejendom, der laa paa Kirketorvet, men i Aaret 1896 lod Postmester Eigaard det nuværende Posthus opføre, og nogen Tid efter overgik dette til Staten. Denne Bygning er opført i to Etager og er af røde Mursten.

I Faxe findes følgende Foreninger: Haandværkerforeningen, Sygekasser, politiske Foreninger samt en Del sportslige Foreninger, hvoraf vi vil nævne: Faxe Gymnastik- og Idrætsforening stiftet 1901, Faxe Boldklub stiftet 1924, Faxe Lawn-Tennis Klub oprettet 1899. Endvidere findes Radioklubben, der er startet i 1926, Svendeforeningen for Faxe og Omegn oprettet 1906 og Afholdsforeningen N.I.O.G.T. er stiftet 1884.

Blandt de i Sognet værende Andelsinstitutioner skal nævnes: Andelsmejeriet „Rosenkilde“, der er stiftet 1890, Værløse Brugsforening, der er oprettet 1881 og byggede eget Hus i 1917. Dette Hus kostede ca. 15.000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer PEDER JØRGENSEN. Uddeler er CHRESTEN JENSEN. Endvidere Faxe og Omegns Brugsforening.

Faxe Sogneraad bestaar af: H. P. HANSEN, Niels Olsensvej, Formand, Murer LARS FRANDSEN ANDERSEN, Stubberup, Gaardejer JENS ANDERSEN, Vangaard, Tystrup, Redaktør H. P. CHRISTOFFERSEN, Rønnedevej, Husejer J. C. CHRISTENSEN, „Arnen“, Egedevej, Landsretssagfører N. ENGELSTED, Kirketorvet, Gaardejer POUL JØRGENSEN, „Søndergaard“, Stubberup, Købmand CARL M. LARSEN, Kirketorvet og Husejer, Pantefoged N. P. NIELSEN, Rønnedevej.

NIELS THOR STRATEN, Dyrslæge

f. 11 Maj 1876 i Faxe, S. af Dyrslæge H. T. S. og Hustru Clausine f. Johansen, g. 1905 med Helga Thrane. Dyrslægeeksamen Januar 1902, samme Aar Dyrslæge i Faxe, Formand for Faxe Lawn-Tennis Klub siden 1904, do. for Den Personlige Friheds Værn og for Sygehusudvalget og Mælkeudvalget, Bestyrelsesmedlem i Vandværket, Elektricitetsværkets Gadebelysning, Sygeplejeforeningen og Faxe Motor Klub, Formand for Faxe Herreds Indsamling til Fordel for forældreløse Børn (Julestjernen).

**HANS JØRGEN ALBRECHTSEN,
Brandinspektør**

f. 17 December 1879 i Houby, S. af Uddeler Johan A. og Hustru Karen Sofie f. Jensen, g. 1906 med Thora Marie Larsen. Etableret som Cyklehandler i Faxe i 1906, nu tillige Automobilhandler, ansat ved Brandvæsenet 1906, Brandinspektør 1927.

**CARL BOE-BOJESEN,
Skolebestyrer**

f. 29 Januar 1884 i Askov, S. af Læge B. B. og Hustru Mally, f. Busck, g. 1916 med Karen Henriksen. Præliminæreksamen 1902, nogle Aars praktisk Uddannelse, Lærereksamen ved Vordingborg Seminarium 1915, købte 1 Januar 1924 Faxe Mellem- og Realskole.

HANS PEDER LARSEN,
pens. Oversergent

f. 9 Maj 1872 i Spjellerup, S. af Lars L. fra Mørkehus og Hustru Ane Kirstine f. Hansen, g. 1901 med Hulda Dorthea Jørgensen (død 1920). Indkaldt til 4 Dragonregiment 1893, paa Korporal- og Sergentskole i Randers, paa Ride- og Beslagsskole i København, fra 1898—1914 ved 4 Dragonregiment, hædret med 16

Aars Hæderstegnet, Regnskabsfører for Faxe og Omegns Brugsforening fra 1918—21, Formand 1926.

OLE RASMUSSEN,
Lægdsmand og Branddirektør

f. 1 Maj 1858 i Faurø By, S. af Gaardejer Rasmus R. og Hustru Maren Sofie f. Larsen, g. 1890 med Maren Karoline Petersen. Mejeribestyrer paa Andelsmejeriet Sydstejns fra 1886—96, Ejer af Skovlund ved Storehedinge fra 1896—1900, do. af Fredensdal i Faxe fra 1900—18, Lægdsmand i Faxe Sogn og Brand-

direktør for Østifternes Brandforsikring i 25 Aar, Æresmedlem i Stejns-Faxe Landboforening.

JESS CHR. LAURITZEN LUND,
Barbermester

f. 3 Februar 1896 i Ryde paa Lolland, S. af Hans L. og Hustru Ane f. Hansen, g. 1921 med Ingeborg Louise Nielsen. Etableret i Faxe 1920, Formand for Faxe Gymnastik- og Idrætsforening siden 1920, Bestyrelsesmedlem for Selskabet De Danske Vaabenbrødre siden 1928.

ARNE LEIF CHRISTIANSEN,
Boghandler

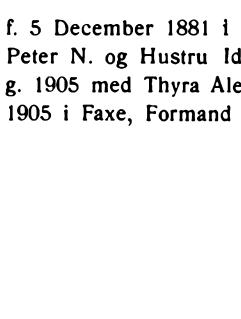
f. 14 Marts 1903 i Faxe, S. af Malermester M. Chr. og Hustru Andrea f. Jørgensen, ugift. Etableret i Faxe 1926, Formand for Faxe Boldklub siden 1926, Kasserer i Svendeforeningen for Faxe og Omegn siden 1919, Bestyrelsesmedlem i Faxe Radioklub siden 1927.

CHRESTEN JENSEN,
Uddeler

f. 4 Juli 1894 i Bedsted paa Mors, S. af Gaardejer Anders J. og Hustru Inger Marie f. Søndergaard, g. 1924 med Anna Sørensens. Uddeler i Værløse Brugsforening siden 1924.

CHRISTIAN PETER NIELSEN,
Smedemester

f. 5 December 1881 i Nakskov, S. af Skrædermester Peter N. og Hustru Ida Amalie Margrethe f. Jensen, g. 1905 med Thyra Alexandra Clemmensen. Etableret 1905 i Faxe, Formand for Logebygningen siden 1914.

JENS NIELSEN,
Stationsmester

f. 18 November 1858 i Houby, S. af Tømrermester Hans N. og Hustru Marie f. Jensen, g. 1893 med Anna Kristine Nikolajsen. Ansat ved Faxe Jernbane siden 1886, Stationsmester i Stubberup, Bestyrelsesmedlem for Faxe og Omegns Brugsforening siden 1900, 1901 Formand og Kasserer, Formand til 1919, Kasserer endnu.

LARS JENSEN LARSEN,
Gaardejer

f. 22 Marts 1874 i Ebbeskov, S. af Gaardejer Jens L. og Hustru Mette Sofie f. Hansen, g. 1908 med Ellen Kirstine Petersen. Overtog 1908 Fædrengaarden i Ebbeskov, stor 60 Tdr. Land, Formand for Faxe, Stejns m. fl. Herreders Landboforening siden 1929, do. for Bøgebæk Mejeri siden 1927, Repræsentant for Bondestandens Sparekasse, Vurderingsmand for Kreditkassen.

JOHAN FREDERIK T. IVERSEN,
Mejeribestyrer

f. 11 April 1881 i København, S. af Murermester J. og Hustru Anna f. Tesch, g. 1915 med Astrid Hohwy. Prællminæreksamen 1897, Ansat ved Trifolium siden 1907, først i Haslev til 1919, siden da i Faxe, Bestyrelsesmedlem i Faxe og Omegns Radioklub siden dennes Stiftelse, Formand siden 1927.

SVEND WEITEMEYER,
Landinspektør

f. 26 Juni 1883 i Svinninge, S, af Landinspektør Chr. W. fra Svinninge og Hustru Kirstine f. Frijs, g. 1925 med Anna Sørensen. Eksamen i 1908, Assistent hos Landinspektør Jensen i Nakskov i 3 Aar, Landinspektør i Holbæk i 4 Aar, i Herning 7 Aar, i Haslev i 4 Aar, Landinspektør i Faxe siden 1927.

ROHOLTE SOGN danner en egen Sognekommune og har Tingsted i Præstø, hører under Præstø Købstads Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Sydsjællands Lægekreds, Faxe Skyldkreds og Amtets 2 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 2560 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: noget over 600, i Aaret 1900 var dette 1055.

Sognet omgives af Faxe, Hylleholt og Kongsted Sogne samt grænser det til Faxe Bugt og Præstø Fjord. Jordene er middelgode og jævne. Langs Stranden, dog særlig mod Nord, strækker der sig en lang Række af mindre Klitter. Halvøen Fedet er ca. 650 ha stor, stenet og flad, forbundet med Landet ved en smal Tange. Spredt i Sognet ligger en Del mindre Skove saa som Dyrehave, Smedevænget m. fl. Mod Syd ved Lindersvold er der store Engstrækninger.

I Sognet ligger Landsbyerne: Roholte med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus m. m.; Orup, der i Aarene omkring 1230 findes benævnt som Wortorp, med Fattiggaard, der er opført 1885, nu tildels indrettet til Alderdomshjem, Andelsmejeri m. m.; Krageborg og Vinbyholt med Skole og Godskontor; Store Elmue, som forhen hed Ælmwghæ, med Skole; Mosebølle og endelig dog kun som Samling af Gaarde eller Huse, som ikke kan betegnes som Landsbyer, Stederne: Strandhuse, Mogenstruphuse, Hugkrog og Sivet Huse. I Sognet ligger Hovedgaarden Lindersvold, Strandgaard og Avlsgaarden Vinbyholt samt Fedgaard, alle hørende under Baroniet Gavnø.

Roholte var indtil Aaret 1441 ikke noget Sogn, men derimod en Del af Kongsted Sogn, hvilket vi ser af Roskilde Bispens Optegnelser fra Aaret 1477, hvori det hedder .. .. Roholde Sogn er først for nogle Aar siden udskilt fra Kongsted Sogn, saaledes at Roholte Kirke bliver en Aflæggelse af Kongsted Kirke .. .. Saavidt vides er Præstegaarden skænket af en Grevinde Helene, vi kan desværre ikke gøre nærmere Rede for, hvem denne Grevinde er. I Præstegaarden fødtes Digteren Karl Gjellerup, død 1919.

Vinbyholt var i det 16—17 Aarhundrede ikke nogen By, men en Kro, „kgl. Gæstegaard“, hvor Fr. II og Chr. IV ofte tog ind. Fedet skal, efter hvad der overleveredes os, have været skovbevokset og tilhørte i sin Tid Valdemar Sejr. Under Svenskekrigen skal det samlede Skovareal være blevet afbrændt. Først i Midten af forrige Aarhundrede er det atter blevet beplantet. Ved Stranden ses Rester af „Strandegaards Batteri“ fra 1807. I Sognegrænsens Nærhed, Syd for Orup, skal der i tidligere Dage have ligget en Herregaard, men nu er der kun svage Spor af Grave fra denne Gaard, ligeledes ligger her Kilden kaldet Fru Merethes Kilde, ifølge Sagnet skal Fru Merethe til Lindersvold have hentet Vand her. I Sognet skal have ligget Byen Borup, i Aaret 1596 havde den 3 Gaarde og nogle Huse, senere, antagelig i det 17 Aarhundrede, er den lagt under Borup Ladegaard og da atter under Totterupholm.

Hovedgaarden Lindersvold er opstaaet ved Sammenlægningen af Landsbyerne Akselhoved og Hyllingskov, og saa vidt vides oprettet i Aaret 1596 af Chrf. Lindenov, død 1693. I Aaret 1672 kommer den i Axel Urnes Besiddelse, den skifter Ejere flere Gange og kommer da i Grev Otto Thotts Eje. Han forener den med Gavnø, og opretter da

Baroniet Gavnø. Strandegaard, der ligeledes hører under Baroniet Gavnø, hører vi første Gang omtalt 1662, da Kong Fr. III afstaar Landsbyen Fiskerhoved til Axel Sehested, der dog samme Aar sælger den til Raadmand Hans Pedersen Klein, og den er da i Mellemtiden blevet oprettet til Hovedgaard, og de førnævnte Gaarde nedlagte eller underlagte denne Gaard. I Aaret 1700 kommer den i Chr. Juel til Totterups Eje. I Aaret 1730 kommer den i førnævnte Grev Thotts Eje, som da forøgede dens Tilliggender betydeligt.

Kirken er opført i Aaret 1441 og bestaar af Skib og Kor, dette har en tresidet Afslutning, Taarn og Vaabenhus, sidstnævnte er dog ikke opført samtidig med Kirken, men noget senere. I Aarene omkring 1880 er det nuværende Vaabenhus opført. Kirkebygningen er i sin første Oprindelse opført af Kridtsten og Munkesten i vekslende Skifter. Skibets Stjernehvælvinger er sikkert de oprindelige, nogle af Ribbeafslutningerne er formede som Makser. Kirken er sikkert i sine første Tider blevet dekoreret med Kalkdekorationer, for i Aaret 1790 ved en da foretagen Restaurering, fandt man Rester af saadanne gamle Kalkmalerier, som da senere er blevet stærkt opmalede. Altertavlen bærer Aarstallet 1592, men er senere blevet en Del forandret, idet de gamle Billeder er erstattet med udskaarne Figurer forestillende Bebudelsen. Under Svenskekrigen blev Kirken berøvet forskellige Dele, hvilket fremgaar af Kalkens nuværende Indskript, der er en Gave fra Chrf. Lindenov til Lindervold. Prædikestolen er ret anselig og smuk og er fra Aaret 1590. Døbefonten er gotisk, femtensidet af Faxekalk, med Relieffer m. m. Indskriptionen paa den sølvforyldte Kalk er saalydende .. .. Anno 1658 in februario hafver di svenske Krigsfolch pløndrid och borttaged Kalch och Disk af Roholte Kirche, hvorföre wel Chrf. Lindenov til Lindersvold hafver gifved denne Kalch och Disk igien til samme Kirche.

Andelsmejeriet i Orup er stiftet i Aaret 1890 og begyndte sin Drift den 9 Juli. Siden den første Bygnings Opførelse er der foretaget ikke saa faa Forandringer i de forløbne Aar, saaledes at dette nu er som et moderne Mejeri. — Brugsforeningen i Roholte er fra Aaret 1869 og fik i Aaret 1899 sin egen Bygning, denne er i Aaret 1912 en Del ombygget.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Husmand N. JENSEN, Formand, Parcellist CHR. CHRISTENSEN, Vinbyholt, Gaardejer P. J. HANSEN, Mosebølle, Landpost FR. JENSEN, Vinbyholt, Gaardejer FR. JACOBSEN, Roholte, Gaardejer J. JENSEN, Roholte, Tømrer NIELS NIELSEN, Store Elmue.

Hjælpekassens Formand er Maler TH. PEDERSEN, Orup. Menighedsraadets Formand er Pastor POULSEN.

ØSTER-EGEDE SOGN danner en egen Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Ulse Sogn, har Tingsted i Faxe, hører under Storehedinge Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Tryggevælde Lægekreds, Præstø Skatte-kreds, Faxe Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1123 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 233, og i Aaret 1900, var dette Tal ca. 370.

Øster-Egede Sogn grænser til Hovedsognet, samt Faxe, Karise, Kongsted og Dalby Sogne, dets Jorde er temmelig højtliggende og særdeles frugtbare, en stor Del af det samlede Sogneareal er optaget af Skovstrækninger: Hundemose Skov, Kirkeskov, Hulket-Skov, Løkketykke m. m. Tryggevælde Aa har sit Udspring her i Sognet. Sognet var indtil Aaret 1849 sammenlagt med Vester-Egede men blev i Aaret 1849 Anneks til Ulse Sogn.

I Sognet ligger Landsbyerne: Atterup, med Skole, Forsamlingshus. Viverup og Aas, begge er det dog kun Dele af disse Byer. Atterup Overdrev, Sandhuse, Piphuse, Rønholt Huse, der dog kun er Samlinger af Gaarde og Huse og ikke er at betragte som Byer. Kirken, Øster-Egede Kirke ligger ved Herregaarden „Jomfruens Egede“, en anden gammel Gaard, der ligger her i Sognet er „Nyrupgaard“.

Hovedgaarden „Jomfruens Egede“ har, saa vidt vi kan skønne, aldrig været omgivet af Grave eller Volde, den bestaar nu af to parallelle Længer. Den Søndre af disse er Beboelselængen, i sengotisk Stil, antagelig fra Aaret 1550 og opført af Munkesten i Munkeskifte, Bygherren var Hans Bille. I det 18 Aarhundrede er denne Bygning væsentlig ombygget, ligeledes er der tilført den en Tilbygning mod Syd, nu er den moderniseret i nyklassisk Smag. Nordfløjen er sikkert fra Aarene 1636, og bygget af Chr. Sparre. Denne Bygning skal have haft Taarn og Spir, ligeledes har der været en anselig Vestfløj, der skal have sin Oprindelse fra Aaret 1620, den er nu nedrevet. I det 14 Aarhundrede var „Jomfruens Egede“ Hovedgaard og ejedes af Ove Pedersen. Omkring Aaret 1390 kommer den i Sønnens Eje. Hans Enke ægter da Rigsraad Anders Jacobsen, han var af den i andet Afsnit omtalte Lungers Slægt, der var almægtige. I Aaret 1503 finder vi Gaarden i Hans Billes Eje, efter hans Død blev Gaarden delt i to Parter, den ene ejedes af Rigsraad Barnekovn, den anden af Hans Billes Døtre, Ermegaard og Birgitte. Fra denne Tid er det at Gaardens nuværende Navn har sin Oprindelse, den hed forhen kun Egede. Senere kommer den i Tage Andersen Thotts Eje, og findes da at være samlet igen som een Gaard. Den skifter nu Ejere gennem de kommende Aar, indtil den i Aaret 1828 købes af Greve A. V. Moltke til Bregentved, nu ejes den af en Sønneson Aage Moltke til Lystrup.

Nyrupgaard nævnes første Gang i det 14 Aarhundrede, den ejes saaledes i Aaret 1337 af Oluf Pedersen til Nytorp. En Sønneson af ham er det, der pantsætter Gaarden til sin Hustru Mette Christiernsdatter, som Vederlag fordi han havde solgt hendes Arvepart af Krengerup paa Lolland. Ved Aarhundredeskiftet kommer den ind under Bent Bille, og nu tilhører den Lystrup.

Øster-Egede Kirke er af sin første Oprindelse opført af Faxe Kalk og bestod af Skib og Kor, senere er Taarnet, Vaabehuset samt Kapellet tilbygget. Det er dog ikke helt sikkert om ikke Taarnet fra Begyndelsen har været med i det første Anlæg. Dette syntes som om det skulde være opført som et Forsvarstaarn. I den senere Middelalder er Hvælvingerne indbygget og Taarnet opført i sin nuværende Højde, begge Dele er af Munkesten. Kapellet er for den største Dels Vedkommende opført i Aaret 1579 af Ermine og Birgitte Bille, dog saaledes at det, der er nærmest Skibet sikkert er Rester af et middelalderligt Vaabehus. I denne Del staar mod Øst en opmuret Blok, der sikkert er Rester af et middelalderligt Alter. Altertavlen og Prædikestolen er fra Aaret 1616, i Kirken findes en Mængde gamle og ret godt bevarede Ligsten. De i Kapellet værende Ligkister er nu nedgravede paa Kirkegaarden. I Kirken skal efter Sagnet have være et helligt Alter „Egedes Trefoldighed“, som i det 14 Aarhundrede var et søgt Valfartssted.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer JENS JENSEN, Atterup, Formand, Arbejdsmand HANS CHRISTIANSEN, Atterup, Gaardejer CHR. JENSEN, Monsholte, Husmand JENS OLSEN, Atterup, Gaardejer HANS POULSEN, Hejde.

Formand for Hjælpekassen er Parcellist H. CHR. NIELSEN, Atterup. Formand for Menighedsraadet er Sognepræst H. HANSEN, Ulse. Formand for Værgeraadet er Lærer L. LARSEN, Atterup.

SØNDER-DALBY-TUREBY SOGNE danner en Kommune med Sønder-Dalby som Hovedsogn og Tureby som Anneks. Sønder-Dalby Sogn har Tingsted i Haslev, hører under Bregentved-Gisselfeld Birks Retskreds, Køge Købstads Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Lægkreds, Storehedinge Skattekreds, Bjæverskov Herreds Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 2604 ha. Kommunens samlede Jordareal er ca. 4836 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 878, medens det i Aaret 1900 noteres at være ca. 1400. Samlet i begge Sogne var det i

førstnævnte Aar ca. 1250 og i sidstnævnte Aar ca. 2200. Nu i Aaret 1930 har Hovedsognet ca. 1400 Indbyggere og den samlede Kommunes Indbyggerantal naar nu ca. 2200.

Sønder-Dalby Sogn omgives af Aneks Sognet, Karise, Øster-Egede, Kongsted og Ulse Sogne i Faxe Herred og Haarlev Sogn i Bjæverskov Herred og endelig Ringsted Herred i Sorø Amt. Jordene er temmelig højtliggende og meget bakkede, dog er de mod Øst mere jævne. De er gode og kalkholdige samt frugtbare. I Sognets østlige Del findes en Del Skove, saaledes ligger her Østerskov, Skovvænge, Rode, Egevænge m. fl. Ind gennem Sognet løber Tryggevælde og Freerslev Aa.

I Sognet ligger Landsbyerne: Sønder-Dalby med Kirke, Præstegaard og Skole; Dalby-Borup, der i Aaret 1370 findes benævnt som Bodhorp og i Aaret 1664 som Dalbyborup; Bakkerup; Jenstrup med Fattiggaard og Alderdomshjem for Kommunen, dette findes opført i Aaret 1865 Forsamlingshus m. m.; Drustrup med Andelsmejeriet „Duebo“; Togerup; Høsten med Skolen; Rode, der i forrige Tider findes benævnt under Navn „Rydhæ“, med Skole og Andelsmejeri; Frenderup, Viverup og Aas. Desuden ligger i Sognet Stederne Togerup, Viverup Overdrev og en Del af Holte Huse, alt dette er dog kun Samlinger af Gaarde og Huse.

Tureby Sogn, der som før nævnt er Anneks til Sønder-Dalby, hører under samme Kredse som Hovedsognet. Dets samlede Jordareal er ca. 2232 ha. og dets Indbyggerantal, der i Aaret 1800 var 379 og i 1900: 706, er nu i 1930 ca. 700.

Tureby Sogn grænser til Hovedsognet, Karise, samt Enklave af Haarlev Sogn samt Vraaby og Sædder Sogne i Bjæverskov Herred og endelig til Ringsted Herred i Sorø Amt. Sognets Jorde er meget lig Hovedsognets, maaske noget højere og hertil kommer, at de gennemskæres af mange smaa Vandløb, der gør at Jordene er nok saa frugtbare som Sønder-Dalbys. Her findes ogsaa en stor Del Skove, saaledes optages ca. $\frac{1}{4}$ af det samlede Jordareal af disse Skove, hvoraf vi nævner: Dyrehave, Nyskov, Kohave, Hestehave, Kæderup, Tykke og endnu flere.

I Sognet ligger Landsbyerne: Børsted; Kæderup, der i Aaret 1337 kaldes for Ketorp, med Skole; Ny Tureby Stationsby med Alderdomshjem, Jernbane, Poststation og Enkestiftelsen „Carolines Minde“ opført i Aaret 1886; samt som Samlinger af Huse, Stederne Teglværkshuse, Lodnehuse, Tureby Overdrev, Trondhjems Huse og endelig Tureby-lille Skole.

Af nuværende større Gaarde i Kommunen, nævnes: Store Rodegaard, der hører under Lystrup, Snedkergaard og endelig Kelstrupgaard, som vi finder i det 16 Aarhundrede under Navnet Kielstrup. Alle her nævnte Gaarde ligger i Sønder-Dalby Sogn, medens der under Tureby Sogn henhører Hovedgaarden „Turebyholm“ samt Avlsgaarden Turebylille og Rødehus, hvorunder førnævnte Gaard Kelstrup henhører.

Af Oltidsmindesmærker findes der kun et, nemlig den ret ødelagte Stendysse „Børstoft-Hestehave“. Der har dog sikkert været flere, men de er for længst overpløjede eller paa anden Maade ødelagte og borttagne. Tureby var endnu i det 17 Aarhundrede en By paa ca. 10 Gaarde. Tollerød har forhen hørt ind under dette Sogn.

Sønder-Dalby Kirke er selvejende og er fra den romanske Tid og oprindelig opført af Faksekalk og Kridtsten, men af den første Kirke er nu kun Skibet delvis bevaret. Allerede i den tidlig gotiske Tid blev Koret ombygget, saaledes at dette fik Skibets fulde Bredde. Hvælvingerne i Skibet er oprindelig indbygget omkring Aaret 1400, medens Hvælvingerne i Koret er af langt nyere Dato. Vi kommer nu ind i et nyt Aarhundrede, og i Begyndelsen af dette sker der væsentlige Ombygninger og Tilbygninger ved Kirken. Skibet forlænges med en ret anselig Tilbygning, der dog er betydelig højere i sine Hvælvinger. Denne Tilbygning opførtes af Kridt- og Mursten. Taarnet opførtes ligeledes i denne Periode, og er af samme Materiale, ligeledes er Sakristiet og Vaabenhuset fra samme Periode. I sidstnævnte fandtes den oprindelige Indgang til Kirken, men denne er nu

tilmuret og Indgangen er anbragt i Taarnet. Altertavlen har et Billede fra 1848 og Prædikestolen er i Højrenæssancestil. Orgelet er en Gave fra Grevinde E. M. Molkte og skænket i Aaret 1843. Af Gravminder findes der ikke saa faa, saaledes staa der bl. a. i den hvælvede Kælder under Kirken en Del Kister, og i Taarnrummet ligger en Sten over Børge Pedersen og Elsebe Lauritsdatters Børn, som døde under Pesten i Aaret 1654. I Kapellet, der nu indtager en Del af Kirken, findes et Epitafium over Præsten Niels Desiderius, der døde 1652, og hans 2 Hustruer. I Aaret 1834 blev Kirken underkastet en omfattende Restaurering.

Tureby Kirke er ligesom før omtalte Kirke selvejende og opført af samme Art Bygningsmateriale. Den havde et halvrundt Apsis med halvkuppelformet Hvælving. Koret var oprindelig en kuppelformet Hvælving. Saaledes staa Kirken til langt hen i Middelalderen, men i dennes Slutning ombygges Kirken ret væsentlig, og Skibet forlænges mod Vest og overhvælves. Samtidig bygges Østgavlen en Del højere, og noget efter opføres Taarnet. Dette opføres af Kridt og Munkesten og med en Hvælving. Først i den sengotiske Tid opførtes det mod Nord liggende Sakristi, der har saa smukke Hvælvinger. Vi kommer nu helt op til Aarene omkring 1730, før der atter røres ved Kirken. Da bygges der de to ret anselige Korsfløje, der dog ikke har hvælvet Loft, men fladt Træloft, der er overtrukket med Gibs. Vi begiver os nu ind i Kirkens Indre og beskuer dennes Udstyrelse og de Ting, der her minder os om vore Forfædre. Først ser vi Altertavlen, der bærer Aarstallet 1626, og her staa en Kalk fra Aaret 1658, paa hvilken der findes følgende Indskription: „Denne Kalk er gjort til Toreby Kircke Aar 1658, da dem med flere samt det ganske Land var bleven røfvit“. Vi ser ogsaa her i Kirken en gammel Dør, som fører ind til Sakristiet. Denne Dør er et særdeles godt Træskærerarbejde fra Aarene omkring 1640. Paa Stolestadernes Endestykker finder vi Vaabener af Slægterne Bille, Lerche og Basse. Ogsaa denne Kirke har en Del Gravminder, saaledes den Gravsten, der nu er indmuret i Vaabehuset, og som er sat over Mads Eriksen Bølle, der døde 1539 og Birgitte Daa, der døde 1552. Begge er afbillede i hel Figur, og Gravstenen er prægtig og særdeles velbevaret. Desuden findes en Sten over Jens Andersen, død 1709, og en over Kammerherre H. F. v. d. Maase, død 1866, og hans Hustru. Lige ved Kirken ligger en ret godt bevaret sentmiddelalderlig Kirkelade, der er af stor Interesse.

Turebyholm var i Middelalderen et Len under Roskilde Bispestol og hed dengang „Turebygaard“. Dens Hovedbygning er i mangt og meget ombygget og særlig under Greve A. G. Molkte. Hovedbygningen, der er grundmuret med høj Kælder og i et Stokværk, fremtræder endnu tildels bevaret i sit Ydre i Rokostilen. Paa de trekantede Frontoner ses Bygherrens Vaaben. I Slutningen af det 19 Aarhundrede opførtes der en Sidefløj i to Stokværk. Haveanlægget, der er fra Aaret 1750, bærer endnu Præg af den Tids franske Havestil.

Af de forskellige Lensmænd, der har besat Gaarden, nævnes i Aaret 1375 Jens Jensen af Tureby; fra Aaret 1480—95 Karl Saxstrup; i Aaret 1505 før omtalte Mads Eriksen Bølle, hvis Søn Erik fik Lenet efter sin Fader. Under Kong Chr. III og Kong Frederik II var Peder Bille Lensmand paa Turebyholm. Nu følger der for-

Andelsmejeriet „Duebro“.

skellige Lensbesiddere indtil Aaret 1604, da H. Gøye ved Mageskifte med Kongen kommer i Besiddelse af Turebyholm. I Aaret 1667 faar Kansler Peder Reedtz Skøde paa Gaarden. Efter H. Gøye til Banholm og Turebygaard, stammer det nuværende Navn „Turebyholm“. Omkring Aaret 1720 kommer den atter i Kronens Eje, idet Kong Frederik IV erhvervede den ved Mageskifte med Næsbyholm og Bavelse. Han oprettede da her et Ryttergods. I Aaret 1747 købte Greve A. G. Moltke Gaarden for 35.000 Rdl. og indlemmede den under Grevskabet Bregentved.

Af forskellige Andelsforetagender i Sognet findes bl. a. Mejerierne Skovdal og Duebro, der er stiftet i Aaret 1889. Brugsforeninger i Turebyholm, Kæderup, Haarlev, Dalby og Taagerup. Brugsforeningen i Turebyholm er sikkert fra Aarene omkring 1870, men om dens egentlige Oprettelse vides ikke stort. Den har ikke egen Bygning, men har siden Oprettelsen boet til Leje. Taagerup Brugsforening stiftedes i Aaret 1880. Den boede til Leje indtil Aaret 1924, da den lod opføre egen Bygning. Af Foreninger skal vi nævne Husmandsforeningen, der stiftedes i Aaret 1905; Sognesygekassen, der stiftedes i Aaret 1871, og forskellige politiske Foreninger. — Sogneraadets Formand er Assistent H. JØRGENSEN, Rode. Sognefogeder er H. C. ANDERSEN, Kæderup og RASMUS OLSEN, Viverup.

HANS CHR. ANDERSEN, Sognefoged

f. 1867 i Kæderup, S. af Gaardejer Christian A. og Hustru Kristine f. Andersen, g. 1898 med Sofie Nielsen. Overtog Fødegaarden 1898 med 66 Tdr. Land, Sognefoged fra 1908, Sogneraadet i en 6-aarig Periode.

RASMUS SØRENSEN MADSEN, Mejeribestyrer

f. 12 Juli 1878, S. af Gaardejer Mads Nielsen og Hustru Rasmine f. Rasmussen g. 1903 med Elisabeth Hansen. Ladelund Mejeriskole fra 1901—02, Mejeribestyrer ved Andelsmejeriet „Duebro“ fra 1902, Regnskabsfører for Dalby-Thureby Brugsforening i 27 Aar.

LARS PETERSEN, Rentier

f. 24 Maj 1862 i Alslev Sogn ved Karise, S. af Gaardejer Niels Jensen og Hustru Ane Marie f. Jørgensen, g. 1888 med Hanne Sofie Rasmussen. Købte i 1888 Nøddegaarden med 30 Tdr. Land, har siden købt 30 Tdr. Land til og bygget Gaarden op, Formand for Brugsforeningen i Dalby fra dens Stiftelse og til Dato med 1 Aars Afbrydelse 1916, Formand for Duebro Mejeri de første 8 Aar, Sogneraadets medlem i flere Perioder, Repræsentant for 19 Kreds i F. D. B. i 19 Aar.

NIELS PETER CHRISTENSEN, Uddeler

f. 1880 i Skaverup Huse, S. af Husmand Chresten Olsen og Hustru Ane Marie, g. 1904 med Karen Marie Hansen. Uddeler i Thureby Brugsforening fra 1919.

VIGGO NIELSEN, Uddeler

f. 28 Oktober 1894 i Vollerslev, S. af Gartner Ludvig N. og Hustru Emma Marie f. Larsen, g. 1916 med Bertha Nielsen (død 1919), g. anden Gang med Luise Julie Jensen. Uddeler i Taagerup Brugsforening fra 1922.

TYBJERG HERRED

Herredets samlede Jordareal er ca. 18.100 ha. Af dette Areal optages ca. en tredie Del af Skove, Søer, Engstrækninger og Aaløb. Herredet grænser mod Sydøst til Hammer Herred, der er det eneste Sted, det grænser mod Amtet, hvortil det hører, ellers grænser det til Sorø Amt ved Ringsted, Alsted og Øster Flakkebjerg Herred. Fra disse skildes det for Størstedelen ved Susaa, der paa noget over 5 km danner Grænseskellet. Mod Sydvest er det Tystrup Sø og Bavelse Sø, der danner Grænsen. Og endelig findes der et Sogn, Vester Egede Sogn, der ligger ganske ene og adskilles fra Herredets andre Sogne; det grænser til Hammer og Faxe Herreder, samt Ringsted Herred i Sorø Amt. Herredets samlede Indbyggerantal var i Aaret 1900: 5558, i Begyndelsen af det næste Aarhundrede er dette Tal ca. 9500, nu i Aaret 1930 er dette noget over 12.000.

Tybjerg Herred er det mindste af de i Amtet værende Herreder, dets Strækning fra Nord til Syd og Øst til Vest andrager ikke stort mere end 18 km. Jordene er højtliggende og naar noget over 72 m. I Herredets Midte er de dog temmelig jævne med enkelte Bakkestrøg, langs med Aaen er det dog lavere Engstrækninger. Den store Banke i Vester Egede Sogn, Globanken eller Overdrevsbakken er 115 m. Der findes i Herredet en Del mindre Vandløb samt Søer, saaledes Bavelse Sø, Glumsø og Storesø. I gejstlig Henseende danner Herredet eet Provsti, og har foruden Sognene Vester Egede, Aversi, Tybjerg, Glumsø, Skelby, Hellevmagle, Rislev, Fensmark, Vrangstrup, Sandby, Tyvelse, Næsby, Bavelse, Købstaden Næstved.

Herredet er rigt paa Minder fra svundne Aarhundreders Slægter og disses Besiddelser, vi nævner her blot enkelte af saadanne Godser og Herresæder: Bavelse, Ravnstrup, Næsbyholm m. fl.

Sammenligner man Herredet med de øvrige Herreder i Sydøstsjælland, da er dette Herred saare rigt paa Minder fra Oldtiden og Bebyggelser fra disse tidligere Tider i vort Lands Historie. Disse Oldtidsbebyggelser er dog særlig righoldige i Egnene ved Øster Flakkebjerg, langs med Søerne Tystrup, Bavelse og Susaaen, saaledes er disse Sogne her rigest paa Oldtidsminder, medens der i den modsatte Side af Herredet er saare lidt af disse ældgamle Minder. I Helhed kan vi sige, at der findes ikke færre end op mod 300 Gravhøje, enkelte af disse er ret anselige, men langt den overvejende Del er dog mindre Høje fra saa sene Tider som Slutningen af Bronzealderen, hertil kommer, at der sikkert her i Lighed med andre Steder er sløjfede et ikke lille Tal af saadanne Høje. Ogsaa fra tidligere Tider indenfor vort Lands Historie er her Minder, saaledes rige Fund fra Jernalderen.

I Valdemar II' Jordebog finder vi Tybjerg Herred benævnt Thyuthæbiærghæreth, det hørte i Middelalderen til Sjællands Østersyssel; fra Aaret 1660 lagdes det under Vordingborg Amt, eet Aarhundrede efter indgik det i Tryggevælde Amt, for i de seneste Tider at indgaa i nuværende Præstø Amt.

Litt.: H. F. Rørdam, Gamle Efterretninger fra Tybjærg Herred. W. Møllerup og M. Mackeprang m. fl., Undersøgelser i Tybjerg Herred 1895—1910—1914.

ST. MORTENS LANDDISTRIKT hører til Næstved Kommune, men har sit eget Distriktsraad. Distriktet omgives af Næstved Købstads Jorde og St. Peders Landdistrikt samt Rønnebæk og Vejlø Sogne i Hammer Herred.

Distriktets Jorde er meget lavtliggende og strækker sig over ca. 500 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 211 i Aaret 1900 var dette ca. 370.

Distriktet har kun Landsbyen Aaderup, der i det 12 Aarhundrede findes benævnt som Odthorp, i denne By fandtes i Aaret 1911: 400 Indbyggere, tillige findes Stederne Nygaard og Kobberbakken, der kun er Samlinger af Gaarde og Huse. I Middelalderen laa der i Aaderup et St. Jørgens Hospital for Syge og Spedalske.

ST. PEDERS LANDDISTRIKT hører ligeledes til Næstved Kommune, men har ikke eget Distriktsraad. Distriktet omgives af Næstved Jorde, St. Mortens Landdistrikt, Vejlø Sogn i Hammer Herred og Øster Flakkebjerg Herred i Sorø Amt. Dets Jorde er meget lig St. Mortens Jorde, og det samlede Areal andrager ca. 217 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 48, i Aaret 1900: 90. I Distriktet findes kun Landsbyen Grimstrup.

Grimstrup findes i det 15 Aarhundrede at høre til Øster Flakkebjerg Herred. Paa samme Tid omtales en Lund, kaldet „Grimstrup Lund“; det er at antage, at det er den nuværende Lundegaard, der ligger i den sydlige Del af Distriktet. I den katolske Tid var dette Distrikt samt Byen et Len tilhørende den katolske Kirke.

St. Mortens og St. Peders Landdistrikter hører under Næstved Kommune, har Tingsted, Rets- og Politikreds i Næstved Købstad, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Lægekreds, Skatte- og Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. St. Mortens Landdistrikt hører til St. Mortens Kirke i Næstved medens St. Peders Distrikt hører til St. Peders Kirke i Næstved.

SANDBY--VRANGSTRUP SOGNE danner een Sognekommune med Sandby Sogn som Hovedsogn og Vrangstrup Sogn som Anneks. Sandby Sogn har Tingsted i Næstved og hører under Næstved Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Lægekreds og Skyldkreds, Amtets 3 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1220 ha. Kommunens samlede Jordareal er ca. 1648 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 386, medens det eet Aarhundrede efter noteres at være ca. 625. Samlet i begge Sogne var det i førstnævnte Aar ca. 530, og i Aaret 1900 var det ca. 785.

Sandby Sogn omgives af Anneks Sognet, samt Tyvelse-, Glumsø-, Hellevmagle- og Tybjerg Sogne, alle i Tybjerg Herred, og grænser til Ringsted Herred og Sorø Amt, hvorfra det skilles ved Susaaen. Jordene er temmelig højtliggende og en Del bakkede, men langs Aaen findes en Del Engstrækninger. Jordene er som Helhed gode og frugtbare, en Del sandede og lerholdige.

I Sognet ligger Landsbyerne Sandby, med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, opført i Aaret 1896, Forsamlingshus, Andelsmejeri og Fattiggaard, der nu for det meste anvendes til Alderdomshjem. Buske, findes benævnt i det 15 Aarhundrede som Bøskett; Vinderup, der paa førnævnte Tid kaldtes for Wintehorp; Ølse og Dade, der dog kun er Samlinger af Gaarde og Huse. I Sognet ligger Hovedgaarden „Bandbygaard“ med tilhørende ca. 20 Fæste- og Lejehuse, samt Gaarden Mariehøj.

Vrangstrup Sogn, der som før nævnt er Anneks til Sandby Sogn, hører under de samme Kredse som Hovedsognet, dets samlede Jordareal er ca. 424 ha med et Indbyggerantal i Aaret 1800 paa 143, i Aaret 1900 er dette Tal ca. 160.

Vrangstrup grænser til Hovedsognet og til Tyvelse Sogn samt til Alsted Herred i Sorø Amt, fra hvilket Susaaen danner Skillelinien. Sognets Jorde er meget lig Hoved-

sognets dog ikke saa højtliggende, men af samme Beskaffenhed. Sognet er det mindste af de i Tybjerg Herred værende Sogne og har Landsbyen Vrangstrup, der i forrige Tider findes benævnt „Wrangstorp“, der har Kirke og Skole. Hertil Vrangstrup- og Grænlands Huse, der dog kun er Samlinger af Gaarde og Huse.

Af Mindesmærker fra Oldtiden finder vi i Kommunen ved Sandby en enkelt Gravhøj, der dog i de seneste Tider er sløffet; derimod ligger der en anden Høj, der omslutter en Jættestue, der er fredet. I den sydlige Del af Vrangstrup har der ligget flere Gravhøje, men disse er nu alle sløffede. Om Sagn fra Fortiden, som hører til denne Kommune, skal fremføres enkelte af de mest historiske interessante. Saaledes omtales der i det 14 Aarhundrede en Kilde beliggende paa Sandby Mark, der hver St. Hans Dag blev besøgt af mange Syge og Lidende, idet denne Kilde efter Sagnet skulde være lægebringende paa denne Dag. I gamle Dage var der Sejlads langs op ad Susaaen; om Sejladsen strakte sig helt til Vrangstrup, skal vi lade være usagt, men det synes mest sandsynligt at den opførte ved Næsby, ved den paa Fr. II' Tid her omtalte Havn. Sagnet fortæller ogsaa, at Lybækkerne brugte Kirken til Pakhus, dette er dog sikkert ikke rigtigt. Derimod er det sikkert rigtigt, at der her ved Aaen har ligget en Indsø. Moserne Viemade og Gydemade er sikkert Rester fra denne Sø. Over Moserne fører et Dige, som sikkert er Resterne af den Befæstning, der har været om Slottet, som har ligget her. Vi ved ikke andet om dette, end at Valdemar Atterdag i Aaret 1348 skal have faaet et Skøde paa dette Gods.

Sandby Kirke hører under Sandbygaard. Den er fra den tidlig romanske Tid, opført af Kampesten og Kridt samt Kalksten. I Middelalderens Slutning er Kirken blevet overhjulvet og Taarnet opført. Kirken blev i Aaret 1854 underkastet en omfattende Restaurering, og blev da en Del ombygget. Det Indre er særdeles interessant, da det meste er af gammel Dato. Prædikestolen er fra Aaret 1616, Alterets Tavle er fra Aarene omkring 1645. Paa enkelte Stolestader finder vi Aarstallene 1635 og 1653. I Kirkemuren sidder en Runesten antagelig fra Aaret ca. 1000, dens Indskription lyder: „Solve rejste denne Sten i Spalkløse efter sin Fader Suser og gjorde denne Bro efter sin Broder Torils. Altid vil dette uforglemmelige Vidnesbyrd, som Solve gjorde, være sandt“. I Kormuren sad forhen en Sten med følgende Indskrift: „Askel satte denne Sten efter Tove, sin Broder, en saare gæv Mand“. Nu findes denne Sten paa Nationalmuseet. Af Gravminder findes der nogle Ligsten; saaledes ligger der en Gravsten i Skibets Gulv, over Præsten Niels Lauridsen, død 1619. I Taarnet findes to Ligkisteplader, fra Rønnov Billes Død 1657 og Elisabeth Krabbes Død 1645.

Vrangstrup Kirke er selvejende og en meget lille romansk Kampe- og Kridtstensbygning. I den senere Middelalder er Koret blevet forlænget mod Øst, og samtidig er Hvælvingerne indbygget, noget senere er Vaabehuset opført af Munkesten, paa dette blev der i Aaret 1588 sat et lille Taarn af Træ, som i Slutningen af det 18 Aarhundrede blev erstattet af et Taarn i Bindingsværk. Er Kirken saaledes ret uanselig af Ydre, da er dens Indre til Gengæld meget smukt. Saavel Altertavle som Prædikestol er ovenud pragtfulde, og er antagelig fra Aaret 1650. Kirkens Hvælvinger har meget smukke og særdeles dekorative Kalkmalerier fra Kong Christian I Tid.

Sandbygaard, saaledes som vi nu ser den, er opført i Aaret 1904. Den er Erstatning for den gamle Gaard, der var opført af Bindingsværk antagelig i Begyndelsen af det 18 Aarhundrede, men før denne Tid har der ligget en anden Gaard. Vi ved dog intet om, hvorledes den saa ud, eller om dens Omfang. Vi ved, at i Aaret 1305 nævnes en Niels Olufsen til Sandby. I Aaret 1400 er det Niels Tuesen, der er i Besiddelse af Gaarden, han ejede ogsaa Gavnø. Senere kom den i den sjællandske Slægt Sparres Eje. I Aaret 1684 kommer den i Ceremonimester Bolle Luxdorps Eje, han var tillige Ejer af Sørup. Han oprettede Baroniet Conradsborg, og herunder hører Gaarden til Aaret 1796, da det saa ophæves. Gaarden kommer da paa Auktion og sælges for 40.300 Rdl. til Jens Lange

der i Aaret 1800 skøder den til J. Saaby Neergaard for 42.600 Rdl. I Aaret 1858 arver D. C. A. Schrøder Gaarden. I Aaret 1890 overgaar den til hans Svigersøn.

Blandt de væsentligste Andelsinstitutioner i Kommunen nævnes her blot Andelsmejeriet „Konradsminde“, der begyndte i Aaret 1889, det har kostet ca. 25.000 Kr. at opføre og er ikke siden blevet væsentlig forandret.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer HANS FREDERIK NIELSEN, Sandby, Formand, Parcellist L. HASTHOL, Vrangstrup, Parcellist L. JENSEN, Sandby, Gaardejer L. LARSEN, Sandby, Husmand V. NIELSEN, Vrangstrup, Gaardejer E. RASMUSSEN, Sandby.

Værgeraadets Formand er PASTOR CHRISTENSEN, Sandby. Hjælpekassens Formand er RICARD RASMUSSEN, Sandby. Sognefoged er HENRIK MADSEN, Sandby.

SKELBY SOGN danner egen Sognekommune med Tingsted i Næstved, hører under Næstved Købstads Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Læge-, Skatte- og Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1507 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 591 og i Aaret 1900 var dette Tal ca. 800.

Skelby Sogn omgives af Sognene Rislev, Glumsø, Hellevmagle, Bavelse og endelig Gunderslev i Øster Flakkebjerg Herred, Skillelinien fra Sorø Amt er Susaaen, ved denne er der ved Skelby og ved Holløse Mølle Broer, der fører over Aaen og danner Forbindelse med Amtet. Sognets Jorde er noget højtliggende og temmelig bakkede. Skelby By ligger derimod lavt, mellem de ret høje Bakker. Fra Bakkerne er der en smuk Udsigt over Landskabet med de afvekslende Panoramaer. Aaløbet, der snor sig mellem Enge og Moser, er som en Sølvørsnor, der hastigt bevæger sig gennem Sognet.

I Sognet ligger Landsbyerne Skelby, som i Aaret 1135 findes benævnt som Skiælby, med Kirke, Præstegaard og Skole, der er opført i Aaret 1903, samt en Forskolebygning opført i Aaret 1909. Her ligger ogsaa Rester af det i Aaret 1668 oprettede Hospital. Dette stiftedes af Karen Marsvin til Gunderslevholm, hun var Enke efter Iver Krabbe. Hospitalet bestod af et Hus, som laa ved Gunderslev Kirke, og var beregnet til seks fattige og husarme Sjæle. I Aaret 1805 flyttedes det til Skelby. Nu huser det to enlige Folk. Endvidere Byerne Ulstrup, der i forrige Tider findes benævnt som Wllstrup; Træløse; Kagstrup, der før nævntes som Kaxstørppæ, med Skole; Naaby og Skelby Huse. Her ligger ogsaa Holløse Mølle, som dog hører under Gunderslevholm. Sognet var indtil Aaret 1649 Anneks til Bavelse, men forenedes i sidstnævnte Aar med Gunderslev.

I Aaret 1416 finder vi Væbneren Henneveke Bosendal skrivende sig til Naaby. Hans Søn Aage B. pantsatte i Aaret 1442 Naaby til sin Broder Eiler, der senere afhændede den til Antvorskov Kloster i Sorø Amt ved Slagelse. — Af Oldtidsmindesmærker ligger der ikke saa faa i Sognet, skønt de fleste nu er jævnedes og overpløjedes. En Langdysse bestaaende af to Kamre er dog endnu bevaret. Denne bestaar af et Dyssekammer, med en ret anelig Dæksten, omgærdet af 50—60 store Randstene. Ved Naaby findes endnu Rester af en anelig Høj, der omsluttedes en Jættestue.

Skelby Kirke er selvejende og kan føres tilbage til den romanske Tid, og bestod da af et usædvanligt stort Skib med et temmelig bredt Kor, der havde et Apsis som Afslutning. Hele Kirkebygningen er opført af Kampesten iblandet Kvadre af Fraadsten og Kridtsten. Denne Bygningsmaade var den almindeligste paa de Tider, hvor vore første Sten-Kirker blev opførtes. Det kunde synes, som om Kirken har haft en romansk Indgangsdør i Skibets Vestgavl og dertil to Sidedøre. Omkring Middelalderens Slutning og nærmest følgende Tider er der vederfarede Kirken betydelige Omforandringer. Saaledes vilde man overhvælve Skibet; men dette lod sig ikke gøre paa Grund af den uforholdsmæssige store Bredde, dette havde. Man opstillede da 3 Piller midt ned gennem Skibet, og hertil forbandt man Hvælvingerne, saaledes at der faktisk blev to Skibe med hver 1—3 Hvælvinger. Det lige

saa store Kor fik en langagtig Stjernehvælving; det oprindelige Apsis blev nedrevet, hvorimod Apsisbuen bevarede. Koret blev nogen Tid herefter udvidet med et kort Fag mod Øst, opført af Munkesten og Fraadsten. Man finder i dettes Mur nogle Buesrisestene fra Koret. Muligvis er Taarnet og Vaabenhuset opført paa sidstnævnte Tid, disse er begge af Munkesten. Paa Taarnet finder vi C F v P. 1775 (C. F. v. Plessen) udført i Smedejern. Altertavlens Ramme er af ældgammel Dato. Maleriet er fra Aarene omkring 1659 og forestiller Korsfæstelsen. I Kirken findes tillige en sengotisk Krucifiksgruppe, to store Malmstager med Aarstallet 1591 og Chr. Gøyes og Birgitte Bølles Vaaben samt en kløverformet Font af Granit. Prædikestolen er antagelig fra Aaret 1580 og bæres af en ret anelig Aronsfigur. Paa Kirkens Stoleværk, der er fra samme Tid som Prædikestolen, findes en Del forskellige Bomærkeskjolde og Vaabener.

Af Ligsten er der nogle forskellige, som vi nævner her: den store Ligsten lige foran Alteret, over Præsten Elias Clausen Plum, død 1654, samt over Peder Enevoldsen Brochmann, død 1656, ogsaa han var Præst, ligeledes finder vi flere saadanne gamle Minde-Tavler paa Kirkegaarden.

Skelby Skole laa oprindeligt midt inde i Skelby By, men flyttedes i Aaret 1903 til sin nuværende Plads. I 1909 blev Skolen udvidet ved Opførelsen af en Forskole. — Sognets Sygekasse findes at være oprettet i Aaret 1869. — Af Andelsinstitutioner nævner vi her: Brugsforeningen, der stiftedes i Aaret 1917, samme Aar lod den opføre egen Bygning, denne kostede 20.000 Kr. Af noget ældre Dato er Andelsbageriet i Naaby, dette stiftedes i Aaret 1899 og kostede ca. 13.000 Kr. at opføre. Dets Formand var Gaardejer Lars Larsen, Naaby, der fungerede til 1910, siden da har denne Post adskillige Gange skiftet Besidder.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer N. C. JØRGENSEN, Træløse, Formand, Gaardejer PEDER ANDERSEN, Skelby, Gaardejer CHR. ANDERSEN, Naaby, Husejer NIELS CHRISTENSEN, Kagestrup, Gaardejer HANS JENSEN, Ulstrup, Gaardejer TH. LARSEN, Ulstrup, Gaardejer P. O. PEDERSEN, Træløse.

Menighedsraadets Formand er Pastor MØLGAARD. Værgeraadets Formand er Lærer B. LAURIDSEN, Skelby.

HANS JENSEN, Gaardejer

f. 28 Juni 1862 paa Bakkegaard i Skelby, S. af Gaardejer Jens Petersen og Hustru Ane Sofie f. Hansen, g. 1889 med Maren Sofie Christensen. Overtog Fødegaarden „Bakkegaard“ 1897 med 43 Tdr. Land, Formand for Brugsforeningen fra 1923, Formand for Bageriet fra 1921, Medlem af Sogneraadet fra 1894

—1900, Vurderingsmand til Ejendomsskyld, Sogneformand for Udflytternes Brandforsikring.

CHRISTIAN OLSEN, Gaardejer

f. 20 December 1891 paa Pilegaard i Naaby, S. af Gaardejer Peter O. og Hustru Marie f. Christensen. Overtog Fødegaarden „Pilegaard“ 1920 med 51 Tdr. Land, Formand for Rislev Mejeri fra 1927.

VESTER EGEDE SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Haslev, hører under Bregentved-Gisselfeld Birks Retskreds, Køge Købstads Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Lægekreds, Næstved Skattekreds, Hammer Herreds Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1223 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 430, i Aaret 1900 var dette Tal ca. 570.

Vester Egede Sogn ligger helt adskilt fra det øvrige Herred og grænser til Øster-Broby Sogn i Ringsted Herred i Sorø Amt, som i kirkelig Henseende er Anneks, tillige grænser Sognet til Toksværd Sogn i Hammer Herred, Kongsted og Ulse Sogne i Faxe Herred, alle i Præstø Amt. Sognets Jorde er temmelig højtliggende og bakkede. Vi nævner: Overdrevsbanken, Vejrbjerg og Stavnshøj samt den saakaldte Signalbakke; fra disse Banker er der en pragtfuld Udsigt over Sognet; ja, over hele det smukke, skovklædte og bakkede Landskab. Over $\frac{1}{4}$ af det samlede Sogneareal er bevokset og optaget af Skove; den smukkeste af disse er Denderup Vænge, med Denderup Sø, hvor en Del mindre Vandløb søger til, samt flere andre Smaasøer og Bække, desuden findes en Del smukke dybe Kløfter.

I Sognet ligger Landsbyerne Vester-Egede, der i Aaret 1660 nævnes som Eghethæ, med Kirke, Præstegaard, Skole og Forskole. Tillige laa her indtil Aaret 1906 Tingstedet, dette var opført i Aaret 1877; det blev efter at være ophævet som Tinghus, ved Haslevs Tinghus Opførelse, solgt til Gisselfeld Kloster, som da indrettede det til Bolig for fire Arbejderfamilier. Rønnede, der i tidligere Tider findes benævnt som Ryndit, med Forsamlingsaal, Postkontor, Kro m. m. Og endelig Præsterum, der dog kun er en Samling af Gaarde og Huse.

Sognet havde fra Aaret 1671—1849 Øster Egede til Anneks, men henlagtes da til Øster-Broby Sogn som Anneks til Vester-Egede. I nu længst forsvundne Tider skal der have ligget en Gaard, eller Hovedgaard ved Navn „Sterbede“; vi finder i Aaret 1321 denne Gaard solgt til Rønnebæksholm. I Aaret 1464 nævnes velbaarne Kvinde, Husfrue Boeld af Strobeth i Wester-Æghædhæ Sogn i Borse Herred. Af nuværende større Gaarde findes „Christianshøj“ frasolgt Gisselfeld i Aaret 1908. Rønnede Kro har i tidligere Dage ogsaa hørt under Gisselfeld. Brødebækgaard og Sophiehøj hører begge under Gisselfeld.

Kirken ligger meget højt og er af Teglsten og af en ubestemmelig Alder, men uden Tvivl fra Middelalderen. Den er dog i Aarene omkring 1870 saa godt som helt ombygget; nu er der ikke andet tilbage af det oprindelige Kirkeanlæg end enkelte Dele af Taarnet og Skibets Sidemure. Altertavlen er som en Port, hvori der staar en Kristusfigur af Gibs, antagelig fra Aaret 1850. Hele Kirkens Indre er af nyere Dato, kun Lysekronen er fra gammel Tid, skænket i Aaret 1634 af Hans Jensen, Præst ved Kirken.

Skolen i Vester-Egede er opført i Aaret 1858, som man ser af den gamle Skolebygning, dog saaledes at Dele af denne er inddraget i den nye Bygning; men hvornaar Skolen i sin første Oprindelse er anlagt vides ikke med Bestemthed.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Tømrer LARS P. LARSEN, Rønnede, Formand, Sadelmager OTTO FREDERIKSEN, Rønnede, Forpagter HANS P. LARSEN, Vester-Egede, Forpagter VERNER PETERSEN, Vester-Egede, og Husmand VALDEMAR LARSEN, Vester-Egede.

Værgeraadets og Menighedsraadets Formand er Sognepræst L. HAUMANN. Hjælpekassens Formand er Husmand JENS CHR. CHRISTOFFERSEN, Vester-Egede.

AVERSI SOGN danner egen Sognekommune med Tingsted i Haslev, hører under Bregentved-Gisselfeld Retskreds, Køge Købstads Politikreds, Præstø Amt Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Læge-, Skatte- og Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca 869 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 250, i Aaret 1900 var dette Tal omtrent 450.

Aversi Sogn omgives af Annekssognet Tybjerg, og grænser op til Ringsted Herred i Sorø Amt, hvorfra det adskilles ved Susaaen. Jordene er temmelig højtliggende, og mod Syd ved Assendrup strækker der sig nogle Engdrag. Her er Jordenes Beskaffenhed de bedste i Herredet. Helt mod Syd ligger enkelte Smaaskove. — I Sognet ligger Landsbyen Aversi, der i det 12 Aarhundrede findes benævnt som Awersy, med Kirke, Præste-

gaard og Skole samt en Sparekasse, der er oprettet i Aaret 1877. Lille Aversi, der ikke er nogen By, men kun en Samling af Gaarde og Huse. Af større Gaarde findes Assendrup, der indtil Aaret 1909 hørte under Gisselfeld Gods. Af Oltidsmindesmærker findes nu kun bevaret en Gravhøj paa Præstegaardsjordene kaldet „Assenhøj“; der har dog i tidligere Tider været flere Stendysser.

Hovedgaarden Assendrup finder vi første Gang nævnt i Aaret 1407, da den tilhører Niels Hak. I Aaret 1627 er den i Christoffer Gøyes Eje, i Aaret 1664 sælges den til Biskop J. Wandal, og ved hans Død købes den af Oberst Ph. Fleischer for 90.000 Rdl., dennes Enke sælger i Aaret 1681 Gaarden til Ad. Levin Knuth, der forener den med Gisselfeld og, som før nævnt, overgaar den til fri Eje ved Salget i Aaret 1909 til L. F. M. Thye. Købesummen var da 200.000 Kr. I Aaret 1913 sælges den til Chr. H. Lemvig for 325.000 Kr. Hovedbygningen skal i sin første Oprindelse være opført i Aaret 1696, men er væsentlig ombygget i Aaret 1878. I Aaret 1919 nedbrændte saa godt som hele Bygningen og genopførtes samme Aar.

Kirken er opført af Munkesten og har rødt Teglstenstag samt Taarn mod Vest med takkede Gavle. Mod Syd ligger Vaabenhuset hvori Kirkens Indgang findes. Sakristiet er senere tilbygget og ligger paa Korets nordre Side. Kirkens Længde med Kor er ca. 25 m, og dens Bredde er ca. 16 m. Mellem Koret og Skibet er der en Spidsbue. Kirken er inddelt i fire Hvælvinger foruden en i Sakristiet. Gulvet bestaar af Murstensfliser, og Kirken fik i Aaret 1865 indsat fem Vinduer. Altertavlen er fra Aaret 1720 og bekostet af Kancelliraad Hans Tanck. Døbefonden og dens Skaal er af Zink og fra Aaret 1621, og den bærer flere Vaabener. I Kirken findes en Ligsten over Eske Krafses og Pernielle Banner samt over deres Søn Eyler Krafses til Assendrup. Endvidere findes Ligsten over Henrik Krafses og Hilleborg Bille, død 1562, samt over Sognepræsterne Villads Mogensen, død 1621, Søren Rasmussen Lund, død 1690. I Sakristiet findes en Tavle over Eggert Christoffer Tryde, død 1789. I forrige Tider var der over Indgangen til Sakristiet anbragt et Epitafium af Træ med straalende malede Figurer. Indskriften under denne fortalte at Eyler Krafses til Egholm, sammes Hustru Hilleborg Bille til Assendrup samt deres 3 Sønner og 1 Datter er begravede i Kirken. Denne Tavle blev opsat i Aaret 1602. Familien Banner har haft Gravkapel ved Kirken, men dette købtes i Aaret 1681 af A. L. Knuth, der lod de derværende Kister føre til et Kapel ved Herlufmagle Kirke. Taarnet har to Klokker, den ene fra Aaret 1750 bærer Dorthea Krag's Navn, den anden er anskaffet i Aaret 1835. Som en lille Oplysning om Kirkens Tilstand i Aaret 1788 skal vi her nævne et Brev fra Sognepræsten til Overdirektøren paa Gisselfeld, dateret den 16 September 1788:

„Den høje Gisselfelds Overdirecteur fortryder ikke paa, at jeg melder den følgende Tildragelse. I Dag, den 16 September, hænder det sig, at da Biskop Balle var i Aversie Kirke for at visitere, og jeg var paa Prædikestolen, falder Pulpituret ned med den Mangfoldighed af unge Mennesker, som der var samlet, men Gud ske Tak, ingen kom til Skade, da det alene gav en Sinkelse ved Prædike . . .“ og senere i Brevet lyder det: „Hans Høierverdigheds Ord til mig vare: enten maa De eller jeg gøre dette bekendt for Directeuren, at Pulpituret kan komme i Stand igen“.

I Aaret 1847 fandtes der paa Kirkegaarden et Signet fra Middelalderen med indgraveret Sol og Maane og der imellem en Figur med Indskrift „Secretum Henrici“. — Kirkegaarden blev udvidet i Aaret 1862. Her findes Stedets mangeaarige Sognepræst Magister Hans Koefoed jordet, han døde 1846. I Aaret 1678 blev Kirken ved Gavebrev, udstedt af Kong Christian V, skænket Adam Levin Knuth, og af ham henlagt under Gisselfeld. Kirken havde dengang 29 Tiendeydere, men intet Jordegods.

Det maa antages, at Aversi By har sin Oprindelse fra Oldtiden, og muligen har det kun været en ringe Boplads. — Paa „Assenhøj“ findes en oprejst Sten, antagelig en saakaldt Bautasten. Højen undersøgtes i 1809, uden at der i denne fandtes noget mærkeligt.

De ældste Efterretninger om Aversi meddeler, at Ringsted Kloster i Aaret 1322 erholdt en Gaard i Pant, og at samme Kloster i Aaret 1534 ejede to Gaarde her. I Aaret 1664 blev Byen ansat til 245 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. Hartkorn, fordelt paa 29 Gaarde. Heraf ejedes 15 Gaarde af Axel Juel til Assendrup, 5 Gaarde af Erik Banner til Tybjerggaard, 6 Gaarde af Fru Birte Vind til Langeland, 2 Gaarde af Ringsted Kloster og 1 Gaard af Otto Krafte.

Ved Matrikel Indførselen i Aaret 1690 blev Hartkornet nedsat til 103 Tdr. 1 Skp. og omkring Aaret 1692—94 nedlagdes 9 Gaarde og disses Jorde blev lagt ind under de andre 20 Gaarde. — I sin Tid havde Aversi Jordfællesskab med Førslev, Levetoft, Testrup og Aasetoft, men dette hævedes i Aaret 1793. Samme Aar nedlagdes 4 Gaarde og 1 henlagdes til Præstegaarden som Vederlag for Testrup Anneksgaard.

Aversi Sogns Sognepræst er P. F. POULSEN. Sognefoged er Gaardejer S. PEDERSEN, Toftgaard.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Parcellist P. OLSEN, Formand, Gaardejer HANS P. HANSEN, Arbejdsmand JENS P. LARSEN, Gaardejer E. LUNDSAGER og Sognefogeden.

TYBJERG SOGN danner en egen Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Aversi, og først i Aaret 1908 blev det selvstændig Kommune; før nævnte Aarstal hørte det sammen med Hellevmagle Sogn. Sognet har Tingsted i Næstved og hører under Næstved Købstads Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Læge-, Skatte- og Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er 2294 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 616, i 1900: 856 og er nu i 1930 ca. 900.

Tybjerg Sogn grænser til Hellevmagle og Sandby Sogne samt til Annekssognet Aversi og endelig til Ringsted Herred i Sorø Amt. Sognets Jorde er højtliggende og en Del bakke, meget vandrige og fra Nord til Syd gennemløbet af et betydeligt Bakkedrag, der begynder med Hjelmølille Banker mod Nord og fortsætter mod Syd til Galgebakken. Ved Tybjerggaard ligger Rødeledsbanen, hvorfra der er en vid Udsigt over det afvekslende Landskab. Sognet har ogsaa en Del Moser og Engdrag samt nogle mindre Skove og Vænger.

I Sognet ligger Landsbyerne Tybjerg, der i Aaret 1280 benævnes som Thythæbyærgh, med Kirke, Skole, Forskole og Hospital; dette sidste er dog nu nedlagt; Hjelmølille, i Aaret 1337 kaldet for Hyæimsylitlæ, denne By blev i Aaret 1896 hærget af en voldsom Ildebrand, der saa godt som helt lagde Byen i Aske; Orup, der tidligere kaldtes Ordthorp; Hækkerup, før benævnt som Hæggorp; Tybjerglille, i Aaret 1300 kaldet Thythæbyærgh, med Skole, Forsamlingshus, Brugsforening og Andelsmejeri; Klintmark, Hjelmølille og Nørregaard. Sidstnævnte tre er dog kun Samlinger af Gaarde og Huse og kan ikke regnes for Byer. — Mindesmærker fra Oldtiden finder vi ogsaa i dette Sogn. Saaledes ligger her den store Gravhøj, der kaldes „Galgebakken“, ved Bakkehuse ligger der en anden Gravhøj, der kaldes „Petershøj“. Der har været flere Jættestuer og Gravhøje, men disse er nu alle sløjfede. — Tybjerg Sogn var oprindeligt et selvstændigt Sognekald eller Pastorat, men blev ved Reskript af 14 Januar 1681 forenet med Hellevmagle, og Præstegaarden samt Degnelodden inddroges under Hovedgaarden Tybjerggaard. I Aaret 1895 blev Sognet Anneks til Aversi, og som før nævnt blev det selvstændigt Kommune i 1908. Under Matriklen i Aaret 1664 findes der anført at have ligget to Møller hørende til Sognet, nemlig Almstoft og Krogsmølle, ligeledes omtales paa den Tid Skovhuset, som hørende under Hjelmølille. Noget Nord for Tybjerg By har der i fordums Dage været en Kilde, en saakaldt „Hellig Kilde“, der gennem Aarhundreder har været søgt, ja, saa sent som op til Aaret 1875. Indtil Aaret 1730 var der en Blok ved Kilden, og i denne lagde man Penge, som kom Læreren i Tybjerg tilgode.

Enkelte Uddrag af Sognets Historie gennem Tiderne fortæller os, at Tybjerg Sogn ingenlunde har været saa underordnet, som det nu synes at være. Saaledes holdtes der

Birkeret fra Gisselfeld Kloster i Aarene fra 1765—1804, og ligeledes var der Tingsted for Herredsretten. Det ovenfor nævnte Hospital, der laa i Tybjerg By, oprettedes i Aaret 1724 af Lepel til Tybjerggaard. Det havde en Kapital paa 2400 Rdl., og dets Bygning rummede Plads til 7 Lemmer. Det var altsaa ikke et Hospital i den Forstand, som vi nu opfatter et saadant, men et Hjem for fattige og husarme. I Aaret 1735 blev dets Kapital forøget af Fr. v. d. Maases Enke Conradine Sophie Rostgaard, og atter senere forøget af P. Fr. Steinmann. I Aaret 1889 ophævedes Hospitalet, og dets Kapital, der er ca. 20.000 Kr., blev en Legatkapital, hvoraf Renterne udbetales i maanedlige Bidrag til 10 fattige og trængende i Sognet.

Tybjerglille By havde i Aaret 1664 6 Gaarde, med et samlet Hartkorn paa 84 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 1½ Alb; 3 af disse Gaarde tilhørte, i Aarene fra 1458 og op mod 1500, Assendrup, men omkring Aaret 1678 kunde det synes, som om disse Gaarde tilhørte Tybjerggaard. Vi ved dog at en Gaard laa under Gisselfeld, thi ifølge Skøde af 11 September 1680 ved vi, at Otto Krabbe til Holmegaard giver Adam Levin Knuth, der i Aaret 1678 havde erholdt Tybjerggaard Gods, den under Gisselfeld Gods værende Gaard, og saaledes bliver da A. L. K. eneste Godsejer i Byen. Han lægger da denne Gaard sammen med Assendrup Gods, efter at han har inddelt den til 9 Gaardbrug. Hækkerup By hører vi første Gang omtalt i Aaret 1664, den havde da 4 Gaarde, hvoraf de 2 tilhørte Tybjerggaard, 1 Gaard ejedes af Hans Vind til Harrested og 1 Gaard af Chr. Daa til Raunstrup. Kort Tid herefter køber Tybjerggaard begge de nævnte Gaarde, og da førømtalte A. L. Knuth bliver Besidder af dette Gods, faar han altsaa ogsaa disse 4 Gaarde, som ligeledes lægges under Assendrup.

Byens Jordfællesskab blev hævet med Torpe By i Aaret 1780 og med Tybjerglille i Aaret 1790. Den specielle Udskiftning foregik i Aaret 1796.

Tybjerg Kirke er opført dels af Kampe- og dels af Munkesten. Taarnet, der har takkede Gavle, ligger mod Vest. Vaabehuset ligger mod Nord. Det maa antages at denne og Testrup Kirke er fra samme Periode. I Aaret 1863 blev Kirken forsynet med et Altergælænder af Jern, og samtidig indsattes der nye Jernvinduer. Altertavlen, der er fra 1658, er et Træskærerarbejde, og den gengiver Nadveren, Korsfæstelsen og Opstandelsen og bærer Frederik III og Sofie Amalies Navnetræk. Ved Siderne er to store Træfigurer forestillende Moses og Johannes. I Kirkens Gulv findes en Ligsten over Dr. Johannes Mathias Ottesen, død 1648. Kalken og en Sølvæske har Paaskriften Aaret 1701 og er skænket af Tybjerggaards Ejerinde Margrethe Werdelmann. Klokkerne er anskaffede i Aarene 1750 og i 1859, den førstnævnte bærer Dorothea Kraghs Navn. Kirkegaarden blev udvidet i i Aaret 1863, og her findes nogle Mindesmærker over tidligere Ejere af Tybjerggaard. Chr. V skænkede den 31 December 1678 Kirken til A. L. Knuth, der lagde den under Gisselfeld; nu er den selvejende. Kirken havde i Begyndelsen af det 16 Aarhundrede 52 Tiendeydere samt Jordegods, der bestod af 5 Gaarde og 3 Lodder samt 2 Skov. Disse Ejendomme er nu forlængst taget fra Kirken.

Hovedgaarden Hjelsø laa i Hjelsølille, og muligen er det denne Gaard, der af Cecilie Henriksdatter testamenteres til Skt. Agnetes Kloster i Roskilde, som videresælger den til Conrad af Gandersberg. Klosteret maa atter tage den tilbage i Aaret 1338, da Conrad ikke kunde betale den. I Aaret 1378 ejede Klosteret den endnu og havde den bortforlenet til Jens Gyrstinge af Aas, noget senere kommer Gaarden i privat Eje, og sidst, vi hører om den, er i Aaret 1636, da den af Frands Lykke sælges til Palle Rosenkrantz, der Aaret efter mageskifter den med Sorø Akademi.

Tybjerggaard er en meget gammel Hovedgaard, og naar den egentlig er oprettet vides ikke med Sikkerhed; men første Gang vi finder den omtalt er i Aaret 1325. Den nuværende Gaard skal være opført i Aaret 1763 af T. Rothe. Hovedfløjen er i et Stokværk med Frontespice og har en høj Kælder. Til denne Bygning slutter sig to Sidefløje, hvoraf den

østlige er meget gammel, har tykke Mure og dybe Kældre med Spidsbuer af Munkesten. Disse Kældre skal have været benyttede som Fængsler dengang, da der her paa Gaarden holdes Birkebiting. Den første Ejer, som vi finder nævnt, er Fru Margrethe, Datter af Jens Sjællandsfarer. Hun var Besidder af Tybjerggaard i Aaret 1325. I Aaret 1384 er den i Basses Eje, og i Aaret 1678 tilskøder Kong Christian V Gaarden til Adam Levin Knuth. Forinden var den dog gjort til adelig Sædegaard. Aaret efter sælger A. L. Knuth atter Gaarden til Kongen, der straks skænker den til Margrethe Wilders. I Aaret 1724 overgaar Hovedgaarden samt alt Bøndergods til Ritmester Fr. v. d. Maase for en Sum af 20.000 Rdl. I Aaret 1753 sælges den atter, men for et betydelig større Beløb, nemlig 50.000 Rdl. Køberen er Justitsraad Tyge Rothe, der i 1792 sælger Gaarden til sin Søn for 72.000 Rdl. 3 Aar efter sælges den til T. Bræstrup for 114.500 Rdl. Ved Salget i 1804 var den oppe paa 135.000 Rdl., og den nye Ejer blev Major Jacob Neergaard. Gaarden kom senere i Kammerherre Steinmanns Eje. Godset ejes nu af det Steinmannske Legat.

Kommunens Alderdomshjem byggedes i Aaret 1924 og kan optage indtil 14 Personer. Det er særdeles velindrettet med alle tænkelige moderne Bekvemmeligheder. I Bygningen findes tillige Kommunens Bibliotek, samt Lokale for Sogneraadet.

Blandt de forskellige Andelsforeninger, der findes her i Kommunen, skal vi nævne Brugsforeningen, der stiftedes i Aaret 1919 og samme Aar lod opføre egen Bygning i Tybjerglille; Byggesummen androg ca. 30.000 Kr. Sognet har desforuden Andelsmejeri, Sygekasse, Husmandsforening m. m.

Skolen er opført i Tybjerg i Aaret 1888, og det til Embedet hørende Jordbrug frasolgt i Aaret 1898. Skolen i Tybjerglille er opført i Aaret 1902.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Partikulier A. FRANDSEN, Tybjerglille, Husmand L. ANDERSEN, Tybjerglille, Parcellist FR. HANSEN, Orup, Parcellist A. HANSEN, Tybjerglille, Tømrer E. HENRIKSEN, Tybjerglille, Gaardejer CHR. JØRGENSEN, Hækkerup, Gaardejer H. LARSEN, Hjelmsøllille.

Hjælpekassens Formand er Gaardejer M. JENSEN, Orup. Værgeraadets Formand er Mejeribestyrer KNUDSEN, Tybjerglille, og Menighedsraadets Formand er Pastor POULSEN, Aversi.

JENS FREDERIKSEN, Bestyrer

f. 14 December 1856 i Øster Egedesborg, g. 1895 med Anna Marie Petersen. Bestyrer af Tybjerg Alderdomshjem siden 1924.

FREDERIK JØRGENSEN, Gaardejer, Sognefoged

f. 31 August 1877 paa Ellebækgaard i Hjelmsøllille, S. af Sognefoged, Gaardejer Jens J. og Hustru Stine f. Jensen, g. 1923 med Anna Nielsen. Overtog i 1909 Fødegaarden, stor 30 Tdr. Land, Sognefoged siden 15 Februar 1927, Kredsvurderingsmand i Kreditkassen siden 1915.

EJNER ERIKSEN, Uddeler

f. 28 November 1904 i Nakskov, S. af Skovbetjent Chr. E. og Hustru Erlkine f. Rasmussen, g. 1929 med Gudrun Rasmussen. Uddeler i Tybjerglille Brugsforening siden 1 April 1929.

HELLEVMAGLE SOGN danner en egen Sognekommune, men blev i Aaret 1908 delt i to Sognefogeddistrikter, et søndre og et nordre. Sognet har Tingsted i Næstved, hører under Næstved Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved

Læge-, Skatte- og Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 3309 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800 ca. 864, men i Aaret 1900 naaedes noget over 1600.

Hellevmagle Sogn omgærdes af Tybjerg, Sandby, Glumsø, Rislev og Fensmark Sogne, grænser til Ringsted Herred i Sorø Amt og til Holme-Olstrup Kommune i Hammer Herred. Sognet er det største af de i Herredet liggende Sogne. Dets Jorde er temmelig højtliggende, meget bakkede og stærkt lerede og vandrige. For at aflede noget af alt det overflødige Vand, paabegynde man i Aaret 1802 Gravningen af „Torpe Kanal“, der gaar mellem Byen Torpe og Ravnstrup, og noget senere satte man Kanalen i Forbindelse med nogle mindre Vandløb, der havde Udløb i Susaaen. I de senere Aar er der atter foretaget store Arbejder her med dette Dræningsarbejde. Ved Sognets Sydgrænse ligger den over 10 ha. store Sø Luderup, og tillige findes her en Del Moser saasom Torpe, Vinderup og Hellevmagle. Hele Luderup Sø ligger dog ikke i dette Sogn. I Sognet findes flere Skove og Holme, og fra de høje Bakker er der en særdeles skøn Udsigt ud over dette ejendommelige Landskab, der afvekslende har Moser, Holme, Enge og smaa Lunde.

I Sognet ligger Landsbyerne Hellevmagle, der i Aaret 1268 kaldes for Hellelæumaklæ, og noget senere for Helghælef, hvorimod den nuværende Form Herlufmagle først er opstaaet efter Herlufholms Oprettelse. Byen har Kirke, Præstegaard, Skole, Postkontor og Vandværk samt en stor Del forskellige Andelsinstitutioner m. m. Gelsted, der i Aaret 1317 kaldtes for Gielstwidh, med Skole og Fattiggaard, der i Aaret 1871 skal være omdannet til Alderdomshjem for Hellevmagle og Tybjerg Sogne. Sidstnævnte Sogn fik dog sit eget Alderdomshjem i 1924; ogsaa her findes forskellige Andelsinstitutioner; Hjulebæk; Spragelse, som i Aaret 1317 kaldes for Spraklose; Torpe, med Forsamlingshus, og Helleville, der i Aaret 1250 nævnes som Helgheleff-Litle, med Skole og Sparekassefilial m. m. Endvidere Spragelselille, Nederlandsbanke og Nygaarde, der dog kun er Samlinger af Gaarde eller Huse. Af større Gaarde ligger der i Sognet Hovedgaardene Ravnstrup og Broksø, samt Avlsgaardene Viborggaard og Frederikkegaard. Af Oldtidsmindesmærker findes der ikke saa faa i Sognet; der har dog været flere, men disse er for længst sløjfede. I en Have ved Torpe ligger der en Dysse, ved Hovedskovgaarden ligger to Gravhøje, en Dysse og Rester af en ret anselig Jættestue, og noget Nord for Helleville ligger en Lang- og en Runddysse, i hvilken der er et stort Gravkammer.

Hovedgaarden Raunstrup er en meget anselig Bygning, der er opført i Aarene 1593—95 af Oluf Daa og Dorothea Friis. Dengang var den omgivet af brede Voldgrave og syntes ret at være en Borg, der til alle Tider var Rede til Forsvar. Gravene er senere tildækkede, og den gamle Bygning har gennem Aarene været udsat for store Ombygninger og Ødelæggelser. Fraset de enkelte ubetydelige Sidefløje, bestaar Hovedbygningen af et stort Hus inddelt i flere Stokværk. Den er bygget af røde Mursten og hviler paa en Granitsokkel, og midt i Bygningen var den oprindelige Port, der var omgivet af Sandstenstavler, der fortæller om Bygherrens Tid og Byggaarene. De gamle Gavлтаarne er nedtagne og Trappe-taarnene paa Vestsiden er ligeledes nedrevne, saaledes at der nu kun findes et enkelt ottekantet Hjørnetaarn. I øverste Stokværk fandtes i sin Tid en meget stor Sal, der strakte sig helt over Bygningens Bredde og Længde. I Kælderen og Stueetagens Indre findes endnu enkelte af de oprindelige Hvælvinger bevarede.

Kirken bestaar af et meget bredt Skib, der gennem sin Midte har en Række Piller, et Kor, der er lige afsluttet, og et højt Taarn med tilhørende Trappehus, Vaabenhus samt Kapel. Kirken har gennem Tiderne været underkastet mange Om- og Tilbygninger. Af det ældste Kirkeanlæg staaer endnu Taarnet, den sydlige Side af Skibet samt Dele af dettes Nordmur og Korets Syd- og Nordmur. Kirken er i sit Indre stærkt præget af de Slægter, der gennem Tiderne har været Besiddere paa Raunstrup. Ved Restaureringen i Aaret 1886 fandt man nogle Kalkmalerier, der dog atter blev overkalkede. Prædikestolen er ret anselig og fra

Andelsmejeriet „Godthaab“.

Aaret 1627. En sen-gotisk Altertavle er opsat paa Vestvæggen. Præste- og Degnestol er fra Aaret 1578. Yderligere findes her en stor Del Ligsten, fortrinsvis sat over førnævnte Gods Besiddere.

Andelsmejeriet „Godthaab“ er stiftet i Aaret 1888. I 1916 opførtes et helt nyt Mejeri, og det gamle solgtes, man udvidede i 1922 Mejeriet med en Tilbygning til Brug

til Ostelager. Mejeriets Formand har siden 1904 været Gaardejer LARS JENSEN, og dets Bestyrer har siden 1900 været JØRGEN LARSEN. — Gelsted Andelsmejeri oprettedes i Aaret 1916, ved at Beboerne her og Syd for Gelsted udmeldte sig af Mejeriet „Godthaab“. Mejeriet opførte straks egen Bygning, der kostede ca. 55.000 Kr. og senere udvidedes denne ved flere Tilbygninger.

Gelsted Brugsforening stiftedes i Aaret 1883, man boede først til Leje, men i Aaret 1908 opførtes egen Bygning.

Sygekassen stiftedes i Aaret 1870 og statsanerkendtes i Aaret 1893, den tæller nu op imod 900 Medlemmer.

Skolen i Herlufmagle menes at være opført i Aaret 1870, men der har dog længe før den Tid været Skole her. I Aaret 1906 tilbyggedes der Skolen en Bygning, der rummer Skolestuerne. Forskolen ligger i en selvstændig Bygning.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer A. P. JACOBSEN, Julebæksgaard, Formand, Gaardejer HANS FREDERIKSEN, Herlufllille, Parcellist LARS P. JENSEN, Gelsted, Centralbestyrer LARS JOHANSEN, Herlufmagle, Gaardejer Chr. LARSEN, Herlufmagle, Parcellist MORTEN KNUDSEN KALD, Herlufllille, Gaardejer PETER PETERSEN, Spragelse, Husmand OLUF PETERSEN, Spragelse, og Bager SIMONSEN, Herlufmagle.

Værgeraadets Formand er Pastor AMBERG, Herlufmagle. Hjælpekassens Formand er Tømrer CHR. PETERSEN, Herlufmagle. Menighedsraadets Formand er Lærer NYGAARD, Herlufllille.

JENS P. JENSEN, Graver og Sognefoged

f. 17 April 1867 i Herlufmagle, S. af Arbejdsmand Hans J. og Hustru Marie f. Hansen, g. 1900 med Anna Andersen. Købte Hus i Herlufmagle 1900, Medlem af Sogneraadet fra 1900—21, Sogneraadetsformand fra 1912—13, Sognefoged fra 1 Marts 1913, Formand for Sygekassen siden 1914.

C. V. JØRGENSEN,
Lærer

f. 10 Marts 1892 paa Lange-
land, S. af Gaardejer Erik J.
og Hustru Dorthea f. Madsen,
g. 1917 med Arnak Lutzen.
Dimitteret fra Skaarup Semi-
narium 1913, Andenlærer i
Lyngby fra 1914—16, i Ons-
bjerg fra 1916—23, Første-
lærer i Tybjerglille fra 1923
—30, i Herlufmagle siden
1 Februar 1930.

JØRGEN NIELSEN,
Gaardejer

f. 14 Oktober 1884 i Hyl-
linge, S. af Gaardejer Hans
N. og Hustru Ane f. Jørgen-
sen, g. 1915 med Andrea
Petersen. Købte i 1920
„Hasselvraa“ i Herlufmagle,
stor 40 Tdr. Land, Formand
for Brugsforeningen siden
1924.

LARS JENSEN,
Gaardejer

f. 11 Juli 1860 i Toxværd
Sogn, S. af Gaardejer Jens
Larsen og Hustru Karen
Marie f. Kristiansen, g. 1890
med Anna Louise Petersen.
Overtog i 1890 Gaarden i
Herlufmagle, stor 56 Tdr.
Land, Formand for Mejeriet
Godthaab fra 1904, Sogne-
raadsmedlem i 6 Aar, Sog-
neraadsformand fra 1913—21.

JØRGEN LARSEN,
Mejeribestyrelse

f. 27 August 1875 i Haarby
Sogn paa Fyn, S. af Boels-
mand Hans L. og Hustru
Birthe Katrine f. Jørgensen,
g. 1905 med Elna Marie
Jensen. Paa Ladelund Me-
jeriskole fra 1899—1900, Me-
jeribestyrelse paa Andelsmeje-
riet Godthaab siden 1900,
kommunal Revisor i 20 Aar.

FENSMARK—RISLEV danner en Kommune med Sognene Fensmark og Rislev, og med sidstnævnte Sogn som Anneks. Fensmark Sogn har Tingsted i Haslev og hører under Bregentved-Gisselfeld Retskreds, Køge Købstads Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Læge-, Skatte- og Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 700 ha. Kommunens samlede Jordareal er ca. 1913 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 310. Samlet i begge Sogne var det samme Aar: 655. I Aaret 1900 var dette Tal betydeligt forøget saaledes noget over 1100 i Fensmark Sogn, i begge Sogne var det 1135, dette Tal staar Kommunen paa endnu.

Fensmark Sogn omgives af Annekssognet samt Hellevmagle Sogn, Holme-Olstrup Sogne i Hammer Herred og Øster Flakkebjerg Herred i Sorø Amt. Jordene er højtliggende, men sænker sig ret stærkt mod Nord. I Sognet findes en Del Skov, og fra den ret højtliggende By Fensmark er der vid Udsigt over det smukke Landskab, der afvekslende er Skov og Eng og ikke at forglemme den ejendommelige Holmegaards Mose.

I Sognet ligger Landsbyerne Sibberup og Fensmark, der har Kirke, Præstegaard, Skole med tilhørende Forskole, opført i Aaret 1911 af Arkitekt Tidemann-Dal, Næstved; Fattigaard med Alderdomshjem opført i Aaret 1890 og enkelte Andelsforeninger.

Rislev Sogn, der som før nævnt, er Anneks til Fensmark Sogn, har Tingsted i Næstved og hører under denne Købstads Rets- og Politikreds; det hører ellers til de samme Kredse som Hovedsognet; dets samlede Jordareal er ca. 1215 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 324. I Aaret 1900 var dette Tal ikke synderligt anderledes, idet der viste sig at være 332. Rislev Sogn grænser til Hovedsognet samt omgives af Hellevmagle og Skelby Sogne og grænser tillige til Øster Flakkebjerg Herred i Sorø Amt. I Modsætning til Hovedsognet er Jordene her ret lave og jævne og en Del lerede; de i Forvejen ret

lave Jorde sænker sig mod Slagmose, men stiger atter noget og danner da et ret bakket Terrain. I Sognet ligger Stenskov; der findes en Del Moser, saaledes Nørremose, Valmose og Slagmose; en Del af Luderup Sø hører til Sognet.

I Sognet ligger Landsbyerne: Rislev, i Aaret 1330 kaldet for Riieslef, med Kirke, Skole, Andelsmejeri m. m.; Gerdrup og Køberup.

I Fensmark Sogn har der kun været enkelte Oldtidsmindesmærker; der findes saaledes kun et saadant bevaret i Skoven ved Fensmark, dette er en Langdysse, som dog er ret ødelagt; derimod er der i Annekssognet flere Minder fra Oldtiden; disse Minder i Form af Gravhøje ligger spredt rundt i Sognet; ved Køberup ligger en Langdysse, tæt herved ligger flere Stensætninger eller Grave, ved Gerdrup ligger en anden temmelig lang Dysse, ved Rislev i Kirkebakken er i Tidernes Løb fremdraget flere righoldige Fund fra Oldtidsgrave særlig fra Folkevandringstiden.

I Fensmark Sogn har der ligget en gammel Hovedgaard, der i Aaret 1344 skal have været i Niels Jensen Hvidding til Eskildstrup's Eje, sidste Gang, vi finder denne Gaard nævnt, er i Aaret 1477. I Rislev Sogn har ligget en By ved Navn Luderup, 1348 kaldet for Lwdhæthorp, om denne minder endnu Luderup Sø og Mose. Byen skal have haft 6 Gaarde, men er nu helt nedlagt og dens Jorde lagt under Bakkegaard og Søgaard. Rislev og Køberup er Hjemstavn for den gamle sjællandske Adelslægt Grib, Slægtens Stamfader Vilgrib Gunnarsen skrev sig i Aaret 1382 til Rislev. I Fensmark ligger Holmegaards Glasværk, der er anlagt i Aaret 1825 af Enkegrevinde Johanne Henriette Valentini Danne-skjold-Samsøe, Værket var det første af denne Art her i Danmark.

Fensmark Kirke er en romansk Kampestens- og Kridtstens-Bygning; af den oprindelige Kirkebygning staar nu kun Skibet tilbage. I Middelalderens Slutning er der blevet tilbygget Kirken Taarn og Vaabenhus, ligeledes er der ved denne Tid indbygget Hvælvinger. I Aaret 1861 er der opført et nyt Kor, men i den nyere Tid er Kirken blevet stærkt ombygget. Prædikestolen er fra Aaret 1600. Kalk og Disk er skænket i Aaret 1664 af Stiftsskriver Hans Christoffersen Hjort. Den forrige Kalk og Disk havde Svenskerne røvet. Enkelte Dele af Stoleværket er fra Renæssancetiden og er godt bevaret, desuden findes der enkelte gamle Gravminder, der alle er opsatte i Tilbygningen.

Kirken i Rislev er indviet til Vor Frue, og er ligeledes opført af Kampesten, dog ikke iblandet med Kridtsten eller nogen anden Art Sten; ved Restaureringen i Aaret 1863 blev Kirken tildels helt ombygget. Taarnet og Vaabenhuset er fra den aller seneste Middelalder. I Prædikestolen findes fire Figurer, der oprindeligt har siddet i en Altertavle paa Esrum Kloster. Saavidt vides er Altertavlen bygget i Aaret 1886. I Vaabenhuset findes en ældgammel Pengeblok og et Trækrusifiks fra Aaret 1500; i Kirken findes et smukt og velbevaret Stoleværk fra omkring Aarene 1550.

I Aaret 1928 paabegyndte Kommunen Opførelsen af et Alderdomshjem. Bygningen toges i Brug i Aaret 1929; her er Plads til 19 Gamle, Lokaler til Sogneraadet samt en Badeanstalt, der tilhører Kommunen.

Bestyrerinde paa Alderdomshjemmet er: KIRSTINE PEDERSEN, f. i Næstelsø Sogn, D. af Husmand Niels P. og Hustru. Uddannet paa Doktor Esmanns Klinik i København, siden 1929 Bestyrerinde paa Fensmark Alderdomshjem.

Skolen i Fensmark er oprettet af Greven og bygget i Aaret 1874. Af denne Bygning er der endnu en Del tilbage, der tjener til Beboelse for Læreren. I Aaret 1892 blev der tilbygget Skolen en Forskole, og i Aaret 1911 udvidedes Skolen med nuværende Bygning. I gamle Dage gik Børnene paa Glasværket i Skole her, men

ved Skoleordningen og Loven, om at Børn ikke maatte Arbejde paa Fabrikker, ophævedes Skolen, og Kommunen opførte da nuværende Skole.

Af Andelsinstitutioner er der forskellige; vi nævner her kun Andelsmejeriet i Rislev, der paabegyndte Virksomheden i Aaret 1888. Den første Formand var Gaardejer P. Hansen, Rislev. Saavel denne Post som Bestyrerposten er gennem Aarene blevet skiftet hyppigt. I Aaret 1908 blev Mejeriet tildels ombygget, nye Maskiner m. m. anskaffedes. I Aaret 1915 opførtes enkelte Tilbygninger. Kommunen har to Sognefogeddistrikter, med Sognefoged, Gaardejer H. NIELSEN, Kalkerup og Sognefoged, Gaardejer CARL NIELSEN, Rislev.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Cyklehandler A. CHRISTENSEN, Kalkerup, Formand, Glasmager R. ANDERSEN, Glasværket, Glassliber A. CARLSEN, Kalkerup, Arbejdsmand J. CHRISTOFFERSEN, Fensmark, Tømrer J. JENSEN, Fensmark, Parcellist J. JACOBSEN, Sibberup, Gaardejer L. CHR. LARSEN, Køberup, Gaardejer J. PEDERSEN, Rislev.

Hjælpekassens Formand er Glassliber CHR. JENSEN, Sibberup. Værgeraadets Formand er Gaardejer LARS HANSEN, Rislev. Menighedsraadets Formand er J. JENSEN, Fensmark. Sognepræst er A. MAASGAARD.

GLUMSØ—BAVELSE danner een Kommune af Sognene Glumsø og Bavelse med sidstnævnte som Anneks. Glumsø Sogn har Tingsted i Næstved og hører under samme Købstads Rets- og Politikreds samt Læge-, Skatte- og Skyldkreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt og Amtets 3 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1596 ha. Kommunens samlede Jordareal er ca. 2600 ha. Indbyggerantallet i Glumsø Sogn var i Aaret 1800: 491, samlet i begge Sogne samme Aar var det 700. I Aaret 1900 var dette Tal for Glumsøs Vedkommende ca. 980 og for begge Sognes Vedkommende 1280.

Glumsø Sogn omgives af Annekssognet samt Næsby—Tyvelse-, Sandby-, Hellevmagle- og Skelby Sogne. Jordene er temmelig højtliggende, og over en Femtedel af det samlede Areal optages af Skove saasom Øster- og Vesterskov. Gennem Sognets Midterparti strækker der sig en Bakkekam, og fra denne er der en vid Udsigt over Sognet samt hele den omliggende Egn med sine Moser, Søer og Skove. I Sognet ligger Storsø, der ogsaa kaldes for Glumsø.

I Sognet ligger Landsbyerne: Glumsø, der i Aaret 1330 nævnes som Glumsjø, med Kirke, Præstegaard, Skoler, Planteskole, Apothek, flere Andelsinstitutioner, en stor Del Handlende, Haandværkere og Industridrivende, et Hospital, der er oprettet i Aarene omkring 1700, og som fik nyt Fundats og ny Bygning i 1882; Aasø med Skole og Vandværk; Nødholm samt Præstemarkhuse og Skyttemarkhuse.

Bavelse Sogn, der som før nævnt er Anneks til Glumsø, hører under de samme Kredse som Hovedsognet. Sognets samlede Jordareal er ca. 1000 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 210 og i 1900: 302,

Sognet grænser til Hovedsognet samt til Skelby og Næsby Sogne og desuden til Øster Flakkebjerg Herred, hvorfra det skilles ved Tystrup Sø. Over en Trediedel af Sognets Jorde optages af Næsbyholms Skove.

I Sognet ligger Landsbyerne: Regerup med Skole og Atterup samt Bavelse Kirke ved Søen og endelig Kludhuse.

I Sognet ligger der op imod 60 Oldtidsmindesmærker. I Tilslutning til Næsby Sogn ligger i Bavelse Fredskov en hel Række af Høje, alle ret smaa og sikkert fra Broncealderen. Her er dog ogsaa enkelte Dysser. I Kallehave Skov ligger der en anelig Høj, der sikkert omslutter en Jættestue, og udenfor Skovene ligger der adskillige Gravhøje og Dysser. Vi nævner Langdysserne ved Atterup og ved Regerup, der omslutter 3 Kamre, Gravhøjene „Kællingehøj“ og „Storkebjerg“, sidstnævnte omslutter en Jættestue. Desuden findes her en Langdysser og en Runddysser. I Østerskov i Glumsø Sogn findes ogsaa en Del Oldtidsmindesmærker. I en lang Række følger 5 Langdysser, 1 Runddysser, 1 Høj med Jættestue og nogle Dyssekamre. Noget Øst for Aasø er et andet Dyssekammer og

et lignende findes Vest for Glumsø. Hertil kommer en Del Høje og Dysser, som i Tidernes Løb er sløjfede eller overpløjede. I Sognet findes en Kilde, hvorved man helt op i det 19 Aarhundrede aarlig afholdt Kildemarked. Der vides at have ligget en gammel Hovedgaard her i Sognet nemlig „Aas Hovedgaard“, der i Aaret 1566 af Kronen blev mageskiftet med Otto Rosenkrantz.

Af nuværende større Gaarde findes der i Glumsø Sogn følgende: Flensborggaard og Skullerupgaard, muligen er den sidste opkaldt efter den By, der i længst forsvundne Tider skal have ligget her i Sognet. Byen hed Sculethorpp og bestod af 5 til 6 Gaarde og blev angivet som hørende til Skelby, men efter Aaret 1670, som hørende til Glumsø. Endnu i det 18 Aarhundrede fandtes der enkelte Gaarde af denne By. I Bavelse Sogn ligger Hovedgaarden Bavelse, der har Navn efter en nu nedlagt Landsby „Bavløse“. Byen eksisterede til langt ind i det 17 Aarhundrede, og det vides, at den i Aaret 1664 havde 13 Gaarde. Ved Vesterskov ligger Christiansdals Kloster.

Hovedgaarden Bavelse, der som før nævnt har sit Navn efter Byen af samme Navn, menes at være opført i Slutningen af det 16 Aarhundrede. Den laa da, hvor den nuværende Mejeribygning ligger. Den bestod af en grundmuret Hovedbygning i to Stokværk, og paa dens Midte var et stort Taarn. Gavlene paa Hovedfløjen var svungne og bar et lille Spir. Mod Syd og Øst skal der have ligget lave Bindingsværksbygninger, medens der paa den fjerde Side skal have været Hegn. I Aaret 1705 skal den tildels være nedbrændt, men blev dog atter genopbygget, men ikke slet saa pompøs, som den tidligere var. I Aaret 1870 hærgedes Gaarden atter af en Ildsvaade, men denne Gang blev dog Hovedbygningen reddet, medens begge Sidelænger brændte. Atter i 1904 hærgedes Gaarden af den „Røde Hane“, og denne Gang gjalt det den nyopførte Forvalterbolig. Den ældste Ejer af Bavelse, som vi kender, var kgl. Skænker Hr. Oluf, Valdemar II' Mundskænk. Kammerjunker Engel Godtfred Bülow opretter i Aaret 1709, af Godserne Bavelse og Næsbyholm, Grevskaftet „Frederiksholm“, der atter ophævedes i Aaret 1716. Bavelse blev dog for steds forenet med Næsbyholm.

Christiansdal Kloster oprettedes ved Fundats af 25 August 1866 af Kammerherre Chr. Rønnenkamp til Næsbyholm og Bavelse og dennes Hustru J. C. Howden. Klosteret, der i Aaret 1872 har faaet ny Fundats, har en Avlsgaard og en Kapitalformue paa ca. 218.000 Kr., hvortil kommer forskellige Indtægter, som Klosteret har fra Næsbyholm og Bavelse Godskasser.

Glumsø Kirke er en romansk Kampestensbygning, der i den allerseneste Middelalder har faaet sit Skib forlænget mod Vest. Samtidig er der opført et nyt Kor. Taarnet, der sikkert er fra samme Periode, er ombygget i 1878. I Kirken findes en usædvanlig rigt ornamenteret Renæssancekalk, fra Aaret 1597, og i Skibet et middelalderligt Krucifiks. I Koret findes en Mindetavle over Provst i Tybjerg Herred Peder Grove Beyer. Her er ligeledes to andre Mindetavler sat over Degnen Anders Michelsen og over Provst Christoffer Sebbeløv.

Bavelse Kirke ligger for sig selv og adskilt fra Byerne i Sognet. Den er sikkert af samme Aargang som førnævnte Kirke, og dens Bygningsmateriale er det samme. Ret tidlig, antagelig i det 13 Aarhundrede, er Koret her blevet overhælvvet, medens de andre Hvælvinger samt Vaabenhus og Taarn er opførte langt senere, antagelig i Middelalderens Slutning. Altertavlen og Prædikestolen er fra Aarene omkring 1600, maaske 1596, og er sikkert begge udførte paa Fyn. I Taarnet ses en sengotisk Krucifiksgruppe, der forhen har tilhørt en Altertavle. Her ligger blandt andet en anselig Ligsten, der er lagt over Jac. Flemming til Bavelse og Hustru Marie Juel, samt Ligsten over Præsterne Chr. Thøgersen (død 1630) og Daniel S. Schröder (død 1649). I Skibet findes Epitafier over Søren Larsen, Forpagter paa Bavelse, (død 1748) og Hustru samt over en anden Forpagters Hustru, ligeledes fra Bavelse, nemlig Jochum Nielsens Hustru (død 1707).

Blandt de Andelsinstitutioner, der findes i Kommunen, nævner vi her Andelsmejeriet „Kjøløbæk“, der stiftedes i Aaret 1889 og begyndte sin Virksomhed samme Aar. Mejeriet kostede ca. 22.000 Kr. at bygge og montere. Nu kan det ikke mere, og man har bestemt i 1930 at opføre et nyt Mejeri, der er kalkuleret til ca. 130.000 Kr. Mejeriets Formand har siden 1918 været Gaardejer ANDERS ANDERSEN, Aasø.

I Aaret 1894 startedes Midtsjællands Herregaardsmejeri, omsluttende Herregaardene Bavelse, Næsbyholm, Raunstrup, Gunderslevholm, Korsevadgaard og Sandbygaard. Dette solgtes i 1925 til Bestyrer JACOBSEN, der siden da har drevet Mejeriet med de faa Leverandører der er (ca. 10).

Sygekassen er stiftet i Aaret 1866 og statsanerkendt i 1893, dens nuværende Medlemstal er ca. 800.

Der findes ydermere i Kommunen en Andelsfoderstoffsforening, der er stiftet i 1917, og har Tilknytning til Øernes Andelsforeninger, samt en Husmandsforening, der dog kun har ca. 30 Medlemmer.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer TH. LARSEN, Birkely, Aasø, Formand, Gaardejer CHR. HANSEN, Regerup, Arbejdsmand HANS HANSEN, Baneformand H. JACOBSEN, Glumsø, Skomager JØRGENSEN, Øster Skov, Maskinist MATHIASSEN og Gaardejer H. ANDERSEN PEDERSEN, Nødholm.

Værgeraadets Formand er Lærer CHRISTENSEN, Aasø, Menighedsraadets Formand er Pastor JØRGENSEN, Glumsø. Hjælpekassens Formand er Gaardejer V. ANDERSEN, Aasø.

JENS LARSEN, Gaardejer, Sognefoged

f. 20 Juni 1873 i Sigersted Sogn, S. af Gaardejer Ole L. og Hustru Maren f. Knudsen, g. 1900 med Sofie Pedersen. Købte 1901 Lindelygaard i Aasø, stor 26 Tdr. Land, Sognefoged siden 1 Juli 1920.

BENT RASMUSSEN, Mejeribestyrer

f. 8 August 1894 i Vasby pr. Hedehusene, S. af Sognefoged S. J. R. og Hustru Margrethe f. Kraul, g. 1925 med Anna Jacobsen. Paa Dalum Mejeriskole fra 1917—18, Bestyrer paa Midtsjællands Herregaardsmejeri siden 1925.

L. P. SØRENSEN, Mejeribestyrer

f. 25 September 1892 i Lumbaas, S. af Landpost Jakob S. og Hustru Anna f. Nielsen, g. 1919 med Ellen Møller. Paa Dalum Mejeriskole fra 1915—16, Bestyrer paa Kjøløbæk Mejeri siden 1 April 1919.

NÆSBY-TYVELSE SOGN danner een Sognekommune og har Næsby som Hovedsogn og Tyvelse som Anneks. Næsby Sogn har Tingsted i Næstved og hører under denne Købstads Kredse, eller de samme Kredse som Glumsø—Bavelse Kommune. Sognets samlede Jordareal udgør ca. 1257 ha, og Kommunens samlede Jordareal er ca. 1021 ha. I Aaret 1800 var Indbyggerantallet i Sognet 403, og samlet i begge Sogne var det samme Aar 650. I Aaret 1900 var der ca. 600 Indbyggere i Næsby Sogn, og i begge Sogne var der ca. 1030.

Næsby Sogn er selvstændig Sognekommune med eget Sognefogeddistrikt og omgives af Annekssognet, Glumsø—Bavelse Sogne samt Alsted og Øster Flakkebjerg Herreder i Sorø Amt. Her danner Tystrup Sø og Susaaen Skillelinien. Jordene er noget bakkede

og har flere større Engdrag, og næsten $\frac{2}{3}$ af Arealet optages af Skove bl. a. Næsbyholm Skove, hvori ligger Fiskerhuset, der er særligt kendt for sine naturskønne Omgivelser.

I Sognet ligger Landsbyerne: Næsby, i Aaret 1248 kaldet for Nesbii, med Kirke, Præstegaard, Skole samt den Rønnenkampske Stiftelse, der er oprettet ved Fundats af 20 April 1875 af Kammerherre Chr. Rønnenkamp. Denne Stiftelse giver Hjem og aarlig Understøttelse til 16 trængende Mænd eller Kvinder, som hører hjemme paa Næsbyholm og Bavelse Godser; Engelstofte, i Aaret 1400 kaldet for Ingelstofte, og endelig Vraa med Teglværk.

Tyvelse Sogn, der som nævnt er Anneks til Næsby, er eget Sognefogeddistrikt, det hører under de samme Kredse som Hovedsognet. Dets samlede Jordareal er ca. 764 ha, med et Indbyggerantal paa 250 i Aaret 1800, det steg til 430 i Aaret 1900. Sognet grænser til Hovedsognet samt til Glumsø-, Sandby- og Vrangstrup Sogne i Præstø Amt og Alsted Herred i Sorø Amt, hvorfra det adskilles ved Susaaen. Dets Jorde er meget lig Hovedsognets og langs Aaen mod Syd er større Engstrækninger. Lidt Syd for Tyvelse ligger Almose.

Under Næsby, i Næsby Sogn, ligger der enkelte Dysser, blandt disse ligger tæt ved Aaen Langdyssen „Tovetithøj“, der er ca. 60 m lang. I Skoven ved Næsbyholm findes der over 90 saadanne Oltidsminder i Form af mindre Høje i Lighed med og i Fortsættelse af de i Bavelse Sogn værende Gravhøje, alle hovedsagentlig fra Broncealderen. De er ikke alle lige velbevarede, og kun ca. 30 af dem er fredede. Tyvelse Sogn er derimod ikke saa rig paa saadanne Oltidsminder. Her ligger en anselig Gravhøj, der kaldes Tornhøj, men tidligere har her ligget ca. 20 Høje og enkelte Langdysser, der nu alle er sløjfede og ødelagte.

Næsset, der skyder sig ud mellem Tystrup Sø og Susaaen, er Ophavet til Hovedgaarden senere Godset Næsbyholms Navn. Første Gang, vi træffer dette Navn eller rettere møder Omtale af Næsby Hovedgaard, er paa Dronning Margrethes Tid omkring Aarene 1388—90, da den overgik til Hovedgaard under Ridder Olufsens Eje. Om denne første Bygning vides ikke noget udover, at den laa paa den anden Side af Næsby Bro og tæt ved Præstegaardshaven. Ved den nuværende Bygnings Grundlæggelse, i Aaret 1585, sporedes der endnu Ruiner af den ældre Gaard. Bygherre var Sten Brahe og Hustru Birgitte Rosenkrantz, og en lang Indskrift affattet paa Latin og siddende over Hovedindgangen beretter om dette. Bygningen har tidligere helt været omgivet af Grave. Hovedbygningen bestaar af et langt Hus i to Stokværk med fremspringende taarnagtige Udbygninger paa begge Gavle. Oprindeligt var der til denne Hovedbygning tre smalle Sidefløje, der saa sent som ved Aaret 1900 endnu var bevarede.

Næsby Kirke, der tilhører Næsbyholm, er i sin første Oprindelse en romansk Kampesten- og Fraadstens Bygning; men af dette første Kirkeanlæg findes nu kun den nederste Del af Taarnet, idet Kirken i Aaret 1875 helt ombyggedes af Etatsraad Chr. Hansen. Ikke alene det Ydre, men tildels ogsaa Kirkens Indre ombyggedes. Af gammelt Inventar findes der et sengotisk Krucifiks. Altertavlen er fra Aaret 1700, medens det øvrige, Prædikestol, Stolestader m. m. er af ret ny Dato. Ved Kirken er Bjelkernes Gravkapel med tre Kister, og her findes tillige et ret anseligt Marmorepitafium, rejst over Sten Brahe og hans to Hustruer Birgitte Rosenkrantz og Kirsten Holck, samt en Del Kisteplader. I Sakristiets Væg findes en Ligsten over Provst Jørgen Lauridsen Bentsøn, død 1776, han var gift tre Gange og skal have haft 29 Børn. Det Rabenske Kapel blev nedrevet i Aaret 1854, og Kisterne blev nedsatte paa Kirkegaarden paa samme Plads, hvor Kapellet før stod.

Kirken i Tyvelse tilhører ogsaa Næsbyholm og er ligeledes en romansk Kampestens Bygning, dog uden Blanding af Fraadsten eller anden Stenart. Oprindeligt var den indviet til Skt. Laurentii. I den aller seneste Middelalder er Kirken blevet overhælvvet, og først i Midten af det 17 Aarhundrede er der tilbygget Vaabenhús og Taarn. I Kirkens Indre findes Kalkdekorationer fra Kirkens aller første Tid. I Koret og i Skibet findes ogsaa enkelte saadanne Malerier, og disse er sikkert fra det 14 Aarhundredes Midte. Prædikestolen er baade Barok og Renæssance.

Af Andelsinstitutioner nævner vi her: Mejeriet Møllebæk, der er stiftet i Aaret 1884, men siden ombygget og gentagne Gange forandret; Brugsforeningen i Næsby er stiftet i Aaret 1885 og har haft den Ære, at Kammerherre Howden-Rønnenkamp var dens Formand indtil 1897. Der skete da i dette Aar det, at Foreningen maatte søge andet Uddelersted, idet man tidligere havde haft dette gratis hos Kammerherren. Man købte da en lille Ejendom og installerede her Uddelersted og tilbyggede i 1921 Lagerrum. Brugsforeningen i Tyvelse er stiftet i Aaret 1891, og denne Forening erhvervede straks egen Bygning, der senere er blevet betydelig forandret. Sognets Sygekasse er stiftet i Aaret 1870 og var en af de første Sygekasser, der statsanerkendtes. Dens Medlemstal er ca. 300.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Sognefoged ANDERS LARSEN, Næsby, Formand, Parcellist CHR. JENSEN, Tyvelse, Gaardejer J. NIELSEN, Næsby, Lærer NIELSEN, Tyvelse, Murer O. PEDERSEN, Næsby, Gaardejer O. PEDERSEN, Tyvelse, Gaardejer WISSING, Tyvelse.

Menighedsraadets Formand er Pastor NIELSEN. Hjælpekassens Formand er Forpagter PEDER POULSEN, Næsby. Værgeraadets Formand er Sognepræsten.

NIELS ANDERSEN, Gaardejer

f. 18 Juni 1857 i Tyvelse, S. af Gaardejer Anders Jacobsen og Hustru Kirsten f. Jensen, g. 1889 med Ellen Jensen. Overtog Fødegaarden 1890 med 90 Tdr. Land, Formand for Mejeriet „Møllebæk“ fra 1895, Formand for Tyvelse Brugsforening fra 1913—29, Formand for Sogneraadet i 10 Aar fra 1919—

29, Lægsmand for Tyvelse Sogn fra 1918, Vurderingsmand for „Den alm. Brandforsikring“ fra 1903.

HANS PETER PETERSEN, Uddeler

f. 3 Juli 1877 i Veterslev, S. af Kusk Anders P. og Hustru Anna Marie f. Olsen, g. 1904 med Anna Marie Jørgensen. Uddeler i Tyvelse Brugsforening fra 1905.

HAMMER HERRED

Herredet er Præstø Amts sydvestligste og næststørste Herred, dets samlede Jordareal er ca. 27.159 ha. Store Strækninger af dette Areal optages af Skove, men i Forhold til andre i Amtet værende Herreder er det dog ikke, hvad vi kalder skovrigt, da det samlede Skovareal vel ikke overstiger 1600 ha. Herredet grænser til Faxe og Barse Herreder samt til Øster Flakkebjerg, Tybjerg og Ringsted Herreder i Sorø Amt, tillige grænser det paa saa godt som hele den sydvestlige Del til Vordingborg Bugt. Herredet er smalt og langt, saaledes ca. 15 km bredt og og ca. 35 km langt. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: ca. 7437, ved det næste Aarhundredes Begyndelse var dette Tal ca. 12.139. Jordene er, særlig mod Nord, ret højtliggende og bakkede, hvorimod de falder stærkt mod Syd ned mod Kysten og er her ret sandede. Mod Sydøst er Jordene atter noget bakkede, sandede og meget stenede. Vi kan vel betragte dette Herred for det rigeste af alle i dette Amt med Hensyn til Frugtbarhed. Enkelte Smaasøer og Aaer findes i Herredet. I gejstlig Henseende danner det et eget Provsti, dog undtages her Kastrup Sogn, som hører til Barse-Mønbo Herreders Provsti. I Hammer Herred findes følgende Sogne: Toksværd, Rønnebæk, Holme, Olstrup, Nestelsø, Mogenstrup, Vejlø, Vester-Egesborg, Hammer, Lundby, Køng, Sværdborg og Kastrup. Som Minder om svundne Aarhundreders Slægter og disses Besiddelser findes der endnu rundt om i Herredet flere gamle Grevskaber og Herresæder, vi nævner her blot enkelte af saadanne bestaaende Godser: Sparreholm, Holmegaard, Gavnø og Rosenfeldt. Sammenligner vi dette Herred med de øvrige i Amtet værende Herreder, da er dette, om end fattigt paa gode Jorde, rigt paa Minder fra vore allertidligste Tider, saaledes er der i Herredet fundet Bopladser fra den allertidligste Stenalder. Disse Fund fortæller os, at Herredet i meget tidlige Tider vides at have været beboet; men ogsaa i senere Tider, den senere Stenalder, Broncealderen og Jernalderen, har der været beboet, men dog mere spredt end i andre Herreder i Amtet. Der findes kun faa Jættestuer og Dysser, ligesom der ogsaa er ret sparsomt paa Gravhøje; det maa dog siges, at adskillige af disse Minder og Oldtidsgrave i længst forsvundne Dage er opgravede og ødelagte paa forskellig Vis, saaledes at der har været betydelig flere, end vore Dage fremviser.

I Valdemar II' Jordebog finder vi Hammer Herred benævnt som Hammarshøreth, og i Middelalderen hørte det sikkert til Lolland-Falster Amt, men blev i Aaret 1660 forenet med Vordingborg Amt, der som allerede før nævnt sammenlagdes med Tryggevælde Amt i Aaret 1750, og et Aarhundrede efter indgaar det da i nuværende Præstø Amt.

Litt.: Undersøgelser i Hammer Herred af A. P. Madsen 1905. Trap Danmark 4 Udg. 111.

TOKSVÆRD SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Haslev, hører under Bregentved—Gisselfeld Birks Retskreds og Køge Købstads Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Skatte- og Lægekreds, Hammer Herreds Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 3668 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 895, i Aaret 1900 var dette Tal ca. 1750.

Sognet omgives af Næstelsø og Holme—Olstrup Sogne samt grænser til Sorø Amt, Ringsted Herred, her er Susaaen Skillelinien; tillige grænser det til Vester-Egede Sogn i Tybjerg Herred, Kongsted Sogn i Faxe Herred og endelig Evedrup Sogn i Baarse Herred. Sognets Jorde er bakkede og ret højtliggende. De højeste Punkter ligger i Storskov ca. 118 m. Rævebanke eller Rævebakke ca. 116 m. Vindhøj noget over 100 m. Af Skove findes: Storskov, Kohave, Boserup Overdrev, Dyrehave og Sørup samt Plantagen Boserup og endelig den store Porsemose, der delvis er skovbevokset.

I Sognet ligger Landsbyerne: Toksværd, 1370 kaldet Tokswerthæ, med Kirke, Præstegaard, Skole og Andelsmejeri; Boserup; Gødstrup, 1198 Gøtstorp; Ravnstrup; Nørre Tvede, 1338 Nørretueed; Dysted, 1387 Dustwedh, med Skole og Sparekasse, oprettet 1916; Ravnshøj; Sørup, 1350 Syøthorp, med Alderdomshjem oprettet i den gamle Fattiggaard; Boserup Plantage og Overdrev samt Hovkrog. Klokkergaarde, Ravnshøj Løjet og Sørup Løjet er dog kun Samlinger af Huse.

Omkring Aarene 1190 skal der i Gødstrup have været et Gilde, indviet til St. Peder, dette stod i Forbindelse med Skovklosteret. Ved Nørre Tvede findes Sognets eneste bevarede Oltidsmindesmærke, en Langdysse, men dog temmelig stærkt forstyrret. I Toksværd har der forhen ligget en Hovedgaard, der omkring Aaret 1300 var i Roskilde Bisp Niels Mogensens Eje. En Ætling af Skjalm Hvide var i førnævnte Aar Lensmand paa Toksværd; det seneste, vi hører om Gaarden, er i det 14 Aarhundredes Slutning.

Sparreholm ligger højt mod Himmelens blaa mellem Rævebakke og Overdrevsbakke; i Middelalderen hed Hovedgaarden ikke Sparreholm men Paddeborg, „Paddøeburg“, og var en stærkt befæstet Borg, saa vi maa snarere kalde den for et Slot. I Aaret 1334 tilhørte den Adelsmanden Ove Pedersen, under hans Ejerskab er det Bisp Svend og Dekanus Jacob Paulsen paa deres Tilbagejelse fra Varberg i Aaret 1343, hvortil de var sendte af Valdemar Atterdag for at forhandle med Svenske Kongen, bliver overfaldet og førte til Borgen som Fanger. To Aar efter denne Bedrift erobres Borgen af Kongen. Gaarden har igennem Tiderne været i mange forskelliges Besiddelse. Peder Oxe havde den i kort Tid, og ved hans Død overgik den til Kronen og vedblev da at være Kronlen indtil Aaret 1606, hvor den underlagdes Vordingborg Len. I Aaret 1609 mageskiftes den af Kong Chr. IV til hans Hofmarskal Jens Sparre, der gav Gaarden Navnet Sparreholm. Han opførte de nuværende Bygninger, den trefløjede Hovedgaardsbygning. Om denne Byggeperiode vidner en lille Tavle, der sidder over Ladegaardsporten; Indskriften er saalydende: „Da lod Jens Sparre bestille thenne Gaardt at bygge efter sin ville“. Af denne Bygning staar endnu Herskabsbygningen i røde Sten, der dog senere er stærkt restaureret. Sidefløjene er noget lavere og kalkede. I Aaret 1807 kom den i nuværende Slægts Besiddelse, idet Niels Bang købte Gaarden af C. F. Seidelin.

Kirken, der tilhørte Sparreholm, er opført i romansk Tid af Kampe- og Kalksten; endnu i den aller første Periode er den sikkert blevet udvidet til sin dobbelte Længde. Først i den senere Middelalder er Kirken blevet overhvalvet, ligesom Taarnet og Vaabehuset er fra denne Periode. Sakristiet er derimod opført af før omtalte Jens Sparre. Kirken er senere gentagne Gange blevet restaureret. Under Sakristiet er indrettet Gravkælder, hvor flere af Sparreholms Ejere hviler. Saavel Altertavle som Prædikestol er af gammel Dato, Tavlen er sikkert fra Aaret 1590, men Billedet er antagelig nyopstillet, Stolen er fra Aaret 1609, Stolestaden fra samme Tid med Jens Sparres og Sidsel Parsbergs Vaabener. Enkelte Ligsten findes opstillet i Taarnrummet, men ingen af dem er af særlig Betydning.

Skolerne i Sognet er begge nye af Opførelse, idet Toksværd Skole byggedes i Aaret 1908. Dysted Skole byggedes i Aaret 1901, denne var i sin Oprindelse en af Rytterskolerne.

Af Andelsinstitutioner har Sognet rigeligt, saaledes Andelsmejeriet i Toksværd, der startede i Aaret 1890, i de aller seneste Tider er Mejeriet ombygget ret betydeligt. Disse Ombygninger har kostet ca. 75.000 Kr. Brugsforeningen i Dysted stiftedes i Aaret 1869, og paabegyndte sin Virksomhed samme Aar. Dens Stifter var daværende Lærer Vinther, Dysted Skole. I Aaret 1874 erhvervedes den Bygning, hvor den tidligere boede til Leje, for 1200 Rdl., og siden da er der med Melleumrum blevet udvidet og tilbygget flere Gange. Brugsforeningen i Toksværd er af noget yngre Dato, den stiftedes i Aaret 1874, og i Aaret 1888 erhvervede den egen Bygning, denne nedbrændte i Aaret 1919, og nuværende Bygning opførtes til et Beløb af ca. 36.000 Kr. Af langt nyere Dato er Gødningsforeningen, der oprettedes i Aaret 1916 i Tilslutning til Dansk Andels Forening. Morsomt er det at se, at den første Omsætning ligger paa 1100 Sække Kunstgødning, i 1929 var den oppe paa 3500 Sække. Spare- og Laanekassen er alt omtalt.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Parcellist J. JENSEN, Ravnsbjerg, Formand, Husmand H. CHRISTENSEN, Dysted, Lærer H. HANSEN, Toksværd, Husmand F. HANSEN, Gødstrup, Gaardejer A. LARSEN, Dysted, Landpost A. NIELSEN, Toksværd, Husmand NIELSEN, Boserup, Gaardejer J. PEDERSEN, Dysted, og Møllersvend SØRENSEN, Toksværd.

Menighedsraadets Formand er Pastor TOLLESTRUP. Værgeraadets Formand er Lærer K. LARSEN. Hjælpekassens Formand er Parcellist J. P. JENSEN, Ravnstrup.

HENRIK CHRISTENSEN,
Husmand

f. 20 Maj 1873 i Dysted, S. af Husmand H. J. C. og Hustru Katrine f. Jacobsen, g. 1900 med Marie Larsen. Forpagtede 1900 Fødestedet med 10 Tdr. Land og overtog det 1923, Formand for Toksværd Gødningsforening fra 1916, Formand for Toksværd Brugsforening fra 1909—15, Medlem af Sogneraadet fra 1905,

Medlem af Bestyrelsen for Dysted Brugsforening fra 1903.

AKSEL JENSEN,
Uddeler

f. 16 Marts 1895 i Vridsløse, S. af Gaardejer P. J. og Hustru Inger Marie f. Hansen, g. 1925 med Sofie Hansen. Uddeler i Toksværd Brugsforening siden 1919.

RØNNEBÆK SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Næstved, hører under samme Købstads Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Læge- og Skattekreds, Hanimer Herreds Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1547 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 550, i Aaret 1900 var dette Tal noget over 850, nu er det 900. Sognet er først i Aaret 1913 blevet selvstændig Kommune.

Sognet omgives af Holme-Olstrup Sogne, der er Anneks til Rønnebæk, samt Nestelsø, Mogenstrup, Vejlø og Vester Egedesborg Sogne, grænser tillige til Næstved Købstad og St. Mortens Landdistrikt i Tybjerg Herred, samt til Øster Flakkebjerg Herred i Sorø Amt. Sognets Jorde er bakkede og temmelig højtliggende. Gennem Sognet gaar der en Bakkeryg af Grus, der nu delvis er beplantet. Fra Sognets højeste Punkt, i Fruens Plantage, er der en vid Udsigt over det afvekslende Landskab. Omtrent 600 ha af Sognets Jorde er optagne af Skove og Moser.

I Sognet ligger Landsbyerne: Rønnebæk, der i Aaret 1100 findes benævnt Rinæbeck, med Kirke, Præstegaard, Skole og Jernbaneholdeplads, paa Markjordene ligger Fattiggaarden,

Rønnebæk Kirke.

der nu ogsaa er indrettet til Alderdomshjem, opført i Aaret 1873; Stenstrup med Skole; Sibberup med Andelsmejeri; Borup samt Skallegaarde og Rønnebækshuse, de to sidstnævnte er dog kun en Samling af Gaarde og Huse.

Af Oldtidsmindesmærker findes der

ikke andre end et Dyssekammer noget Vest for Stenstrup, der skal, dog efter en usikker Kilde, have ligget flere Gravhøje i Sognet.

I Sognet ligger Hovedgaardene Rønnebæksholm og Grevensvænge. Rønnebæksholm skal i Aaret 1320 have tilhørt Adelsmanden Tue til Rynebech. Den oprindelige Hovedbygning har haft Voldgrave, disse er dog forlængst tilkastede. I Aaret 1734 skal Gaarden være ombygget og istandsat af Christoffer Tage, senere, i Aaret 1840, er den atter ombygget, og atter i Aarene omkring 1890 er der sket Ombygninger og Tilbygninger. I Haven ligger en Taarnpavillon bygget som Studiehus for Grundtvig. I Aaret 1889 overtog Hofjægermester H. P. H. Collet Gaarden efter Kammerherre, Hofjægermester P. F. Collet, død 1909.

Hovedgaarden Grevensvænge var oprindelig en Landsby, hvilket fremgaar af Skøder fra det 14 og 15 Aarhundrede. Den tidligere Hovedbygning er antagelig opført i Aarene omkring 1640 af Admiral Pros Mund, medens den nuværende Hovedbygning er af nyere Dato og opført af nuværende Ejer Hofjægermester Wolff-Sneedorff.

Rønnebæk Kirke er en romansk Kampestensbygning, der i den tidligere Middelalder er blevet forlænget mod Vest, samtidig er mulig Hvælvingerne indbygget. Man har ved en Nedrivning af Kapellet, som laa paa Nordsiden, fundet Rester af Kalkmalerier, disse er dog ikke restaurerede, ej heller bevarede. Prædikestolen skal være fra Aaret 1611. I Sakristiet findes en Gravplade af Sølv over Grev Joachim Moltke til Rønnebæksholm, død 1820. I Vaabehuset ligger flere Ligsten. I Aaret 1916 blev der paa Kirkegaarden opført et Lighus.

Af Andelsinstitutioner i Sognet skal nævnes Brugsforeningen i Rønnebæk, stiftet i Aaret 1872. Samme Aar, som Foreningen stiftedes, opførtes Bygningen, hvori Foreningen til Dato har til Huse. Foreningens Uddeler er CARL JØRGENSEN, f. 20 September 1901 i Everdrup, S. af Husmand Chr. J. og Hustru Johanne f. Jensen, g. 1928 med Louise Bang. Siden 1928 Uddeler i Rønnebæk. — Brugsforeningen i Stenstrup er stiftet i Aaret 1874, men først omkring Aaret 1880 fik Foreningen egen Bygning. Endelig ligger der Andelsmejeriet i Sipperup, der er opført i Aaret 1888 for ca. 18.000 Kr. I Aaret 1897 nedbrændte Mejeriet, det nyopførte Mejeri kostede herved 40.000 Kr. at bygge, siden da er der kun foretaget mindre Forandringer af dette.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer A. O. ANDERSEN, Rønnebæk, Formand, Gaardejer TH. ANDERSEN, Stenstrup, Sognefoged O. HEMMINGSEN, Stenstrup, Landarbejder H. HANSEN, Rønnebæk, Smed J. JOHANSEN, Rønnebæk, Parcellist G. JACOBSEN, Rønnebæk, Vejmand H. RASMUSSEN, Borup.

Menighedsraadets Formand er Pastor HANSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer H. P. JEPPESEN, Rønnebæk. Vægeraadets Formand er Lærer NIELSEN, Stenstrup.

HOLME—OLSTRUP SOGN danner en egen Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Rønnebæk. Den blev i Aaret 1913 egen Sognekommune, har Tingsted i Haslev, hører under Bregentved—Gisselfeld Birk, Køge Købstad Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Læge- og Skattekreds, Hammer Herreds Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 2222 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 440, i Aaret 1900 var dette Tal noget over 700, nu er det paa ca. 750.

Sognet omgives af Rønnebæk, Nestelsø og Toksværd Sogne, grænser tillige til Ringsted Herred i Sorø Amt, samt til Hellevmagle og Fensmark Sogne i Tybjerg Herred, Præstø Amt. Jordene er bakkede og ret højtliggende. Mod Nord ligger Holmegaards Mose, og her præger de mange Skove Landskabet. Gennem Sognet fra Syd til Nord løber Jydebæk. Af Skove nævnes Holmegaards Dyrehave, Hopperup, Harpelev m. fl.

I Sognet ligger Landsbyerne: Holme—Olstrup, der i Aaret 1370 kaldes for Olefsthorp, med Kirke, Skole, Forskole, Andelsmejeri, Brugsforening, Mølle, Kro, Jernbanestation m. m. Kalby, med Andelsmejeri og Mølle.

Af Oltidsmindesmærker findes noget Vest for Olstrup Rester af en Langdysse, og tæt herved ligger Rester af to andre Dysser; under Kalby ligger en Langdysse og et Dyssekammer. I Aaret 1383 omtales en Skov, Skyggæ, som tilhørende Olstrup. En By ved Navn Taagerup vides at have ligget i Sognet, den anførtes i Aaret 1664 at have haft 8 Gaarde. I Olstrup har ligget en Hovedgaard, dennes første Ejer skal have været Grib Jensen (Jernskæg), og af denne gamle Gaard findes endnu en Bindingsværksbygning. I Aaret 1685 skal Otto Krabbe have faaet Bevilling til at lægge den under Holmegaard; de daværende Bygninger og Bøndergaarde blev da nedlagt, og Petersminde blev oprettet, dens Hovedbygning er genopført i Aaret 1841.

Holmegaard finder vi første Gang nævnt i Aaret 1327, og da som Holme. Det var da ikke nogen egentlig Hovedgaard, dette blev den først under Dronning Margrethe, da den ejedes af Tyge Mortensen. Hovedbygningen, som vi nu kender, er sikkert opført af Claus Daa i Aaret 1635. Den bestaar af tre Fløje hvilende paa Kampestens Sokler, som rejser sig lige op fra Borggraven, den bestaar af to Stokværk i Bindingsværks Bygningen; den skal engang have haft et Vindeltrappetaarn. Avlslængerne er i den nyere Tid blevet ombygget; af de første Bygninger findes dog endnu en Kampestensmur bevaret. I Aaret 1918 brændte Avlsgaarden, men opførtes paany. Gaarden har gennem Tiderne været i mange Slægters Eje og i Perioder under Kronen, nu ejes den af Greve Danneskjold Samsøe.

Holme—Olstrup Kirke er opført af Kridtsten og endnu i den romanske Tid er Taarnet opført af Munkesten. I den senere Middelalder er der indbygget Hvælvinger. Kirkerummet gør et ejendommeligt Indtryk, med det store Kor der næsten er ligesaa langt som Skibet; ved Fonden staar en Altertavle fra Aaret 1600, den nuværende Tavle er af nyere Dato; Prædikestolen, der bærer Aarstallet 1688 samt Otto Krabbes Vaaben, er et smukt Arbejde. Over Korbuen hænger et Krucifiks fra Renæssancetiden. I Aaret 1914 overgik Kirken til Selveje.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer G. ANDERSEN, Kalby, Formand, Husmand F. ANDERSEN, Holme—Olstrup, Parcellist H. P. BENTSEN, Holme—Olstrup, Gaardejer O. CHRISTENSEN, Kalby, Parcellist V. KØLLER, Holme—Olstrup, Husmand V. NIELSEN, Holme—Olstrup, Gaardejer H. RASMUSSEN, Kalby.

Menighedsraadets Formand er Sognepræst JØRGENSEN. Værgeraadets Formand er Lærer HERBRO. Hjælpekassens Formand er Gaardejer J. RØTTING.

NESTELSØ—MOGENSTRUP SOGNE danner een Kommune, med to Sognefoged-distrikter. Nestelsø er Hovedsognet med Mogenstrup som Anneks. Nestelsø Sogn har Tingsted i Haslev, hører under Bregentved-Gisselfeld Retskreds, Køge Købstads Politikreds,

Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Læge- og Skattekreds, Hammer Herreds Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er c. 1543 ha. Kommunens samlede Areal er c. 2556 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 463, medens det et Aarhundrede efter er c. 750, samlet i begge Sogne var det i førstnævnte Aar 782, og i Aaret 1900 var det 1115.

Nestelsø Sogn omgives af Anneks sognet samt Rønnebæk-, Holme-Olstrup- og Toksværd Sogne, det grænser tillige til Everdrup Sogn i Baarse Herred. Jordene er noget bakkede og temmelig højtliggende, ler- og sandmuldede. I Sognet er der flere mindre Moser, medens der af Skov kun findes den mod Øst liggende Brandelev Skov.

I Sognet ligger Landsbyerne Nestelsø, i Aaret 1335 kaldet Næstelhøuegh, med Kirke, Præstegaard, Skole samt Jernbaneholdeplads; Bonderup; Brandelev, med Forskole opført 1918, Forsamlingshus opført 1890, Andelsmejeri, Jernbanestation og Postexpedition; Lille-Tvede, i Aaret 1356 kaldet Syndhrathwædhæe.

Mogenstrup Sogn, der som før nævnt er Anneks til Nestelsø, har Tingsted i Næstved og hører under denne Købstads Rets- og Politikreds, og ellers under de samme Kredse som Hovedsognet. Dets samlede Jordareal er c. 1013 ha, med et Indbyggerantal i Aaret 1800 paa 319. I Aaret 1900 er dette Tal 371.

Mogenstrup Sogn grænser til Hovedsognet samt til Rønnebæk-, Vester-Egesborg- og Hammer Sogne og tillige til Everdrup Sogn i Baarse Herred. Jordene er bakkede og højtliggende, sandmuldede og flere Steder ret stenede. Mogenstrup Aas strækker sig saaledes med sine stenede og grusede Jorde fra Stenskoven i Øst til Rønnebæk i Vest, nu er denne Aas næsten helt beplantet med Gran og Bøg. Flere Steder i Sognet er der Kilder og Bække. Stenskoven og Kirkeskoven er meget besøgte Udflugtssteder. Sognet, der er det mindste i Herredet, har Landsbyerne Mogenstrup, der i Aaret 1290 kaldtes for Magnustorp, med Kirke, Skærvefabrik, Kro, Mølle m. m.; Pederstrup, med Skole; Brandelev, med Brugsforening, en lille Del af denne hører dog til Hammer Sogn. Som Samling af Gaarde og Huse er der Stederne Fladsaaløjet og Egemose.

Af Mindesmærker fra Oldtiden findes der en tokammeret Langdysse liggende ved Brandelev Holme Skov, denne er dette Sogns eneste Oldtidsmindesmærke. I Mogenstrup Sogn ligger tæt ved hinanden to Gravhøje lige for Pederstrup, der vides ikke at have været flere end disse i nogle af Sognene.

Af gamle Godser eller Herresæder nævnes det, at der i Nestelsø i Aaret 1355 skal have ligget en Hovedgaard, der af Henrik Ovesen til Paddeborg tilskødedes Kong Valdemar Atterdag. I Aaret 1356 finder vi at Bo Iversen til Brandelev og Brandelev Fang skænker disse to Byer til Kongen som Sone for hans Faders Brøde. Her i denne sidstnævnte By har der været et Sct. Peders Gilde, der stod i nøje Forbindelse med Skovklosteret, og i det 17 Aarhundrede omtales en Mølle, Tjørnebæks Mølle, den kendes dog ikke mere.

Nestelsø Kirke er en romansk Kampestensbygning, der allerede i det 11 Aarhundrede er blevet betydeligt ombygget; til denne Ombygning var anvendt Munkesten. Naar lige undtages de enkelte Restaureringer, der er foretaget i nyere Tid, har Kirken først i den aller seneste Middelalder faaet sit nuværende Udseende, saaledes blev i Aaret 1868 Taarnet ombygget. Den oprindelige Altertavle er fra Aaret 1682, Prædikestolen er endnu ældre, antagelig fra Aaret 1630. Ved Siden af Korbuen findes et gotisk Krucifiks antagelig fra det 12 Aarhundrede. Kirken er selvejende; dette gør sig ogsaa gældende for Mogenstrup Kirke, der er fra samme Periode og ligeledes opført af Kampesten. De senere Tilbygninger er ligeledes her i Middelalderens Slutning opført af Munkesten. Taarnet bærer nogle Jernankre med Bogstaverne K.T.-B.R. 1780 (Kn. Trolle og Birgitte Restorff til Holmegaard). Prædikestolen er udført af A. Schrøder 1633, hvis Fader har udført Prædikestolen i Nestelsø Kirke. I Korhvelvingen findes Kalkdekorationer fra Aaret 1420; disse er i Aaret 1912 restaureret og opmalede. Paa den nu tilmurede nordre Dør findes et Maleri, særdeles

smukt i sin Udførelse og gengivende Kristi Korsgang. Ved Kirken findes nogle sørgelige Rester af den gamle Kirkelade liggende helt op til Kirkegaardsmuren.

Skolen i Nestelsø er bygget i Aaret 1854, men blev i Aaret 1926 solgt til Privat Eje, og nuværende Skolebygning opførtes.

I Lighed med andre Sogne har disse to Sogne, der danner een Kommune, ogsaa sine Andelsinstitutioner, saaledes Andelsmejeri i Brandelev, der paabegyndte sin Virksomhed i Aaret 1890; det blev i Aaret 1920 fuldstændig ombygget. Brugsforeningen i Brandelev er stiftet i Aaret 1874, Foreningen boede til Leje indtil Aaret 1912, da Bygningen brændte, Foreningen købte da Brandtomten og lod opføre nuværende Bygning, der kostede 11,000 Kr.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Amsraadsmedlem, Parcellist L. NIELSEN, Brandelev, Formand, Arbejdsmand J. HANSEN, Bonderup, Murer G. HANSEN, Nestelsø, Tømrer J. JENSEN, Mogenstrup, Gaardejer H. J. JENSEN, Bonderup, Tømrer P. JENSEN, Blaugtslev, Gaardejer P. OTTESEN, Brandelev.

Værgeraadets Formand er Pastor GLENTHØJ. Menighedsraadets Formand er den samme. Hjelpekassens Formand er Gaardejer H. P. HANSEN, Nestelsø.

JENS ANDREASEN, Uddeler

f. 23 December 1880 i Vejlø Sogn, S. af Husmand Lars A. og Hustru Karen Marie f. Larsen, g. 1908 med Caroline Petersen. Uddeler i Stenstrup fra 1907—14, siden 1914 Uddeler i Brandelev.

HAMMER SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Vordingborg, hører under samme Købstads Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstue, Syd-sjællands Lægekreds, Næstved Skattekreds, Hammer Herreds Skyldkreds og Amtets 2 Folketingskreds. Sognet havde indtil Aaret 1908 Lundby Sogn som Anneks. Sognets samlede Jordareal er ca. 2653 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 885, i Aaret 1900 var dette Tal oversteget 1300, og nu er det ca. 1450.

Sognet omgives af Vester Egedesborg, Mogenstrup, Køng og Lundby Sogne, desuden grænser det til Baarse og Snesere Sogne i Baarse Herred samt til Fjorden ved Dybsø. Sognets Jorde danner mod Øst et Højdeplateau med overvejende jævne Jorde, der mod Syd gaar over i Bakkepartier, mod Vest er der lavt med mange Moser og Enge, ligeledes findes en Del Skov saaledes Øster- og Sønderskov.

I Sognet ligger Landsbyerne: Hammer med Kirke, Skole, Præstegaard og Fattiggaard, som senere er indrettet til Alderdomshjem, tillige ligger her det Arboeske Hospital, der ved Testamente af 1844 findes oprettet af Anne Cathrine Collet, Enke efter P. N. Arboe til Lundbygaard og Oremandsgaard. Hospitalet bestaar af et Hus til 4 Familier samt en Kapital paa 4000 Rdl., hvis Renter anvendes til syge og fattige af Lundbygaards Gods; Hammer-Torup; Faarup med Skole; Lou, der gennem Tiderne har haft forskellige Navne saaledes Lau, Lovby og i tidligere Tider Løwæ og Lofue, med Skole, og Andelsmejeri, Jernbanestation m. m.; Ring, der har Skole; og endelig en Del af Landsbyen Blangslev; Tvedegaarde, Hundstrup, Risel, Ring Firgaarde, Nyskov, Alminde, Vejlebro, Hestehave, Sandhuse og Hammerhuse, alle disse er dog mindre Samlinger af Huse eller Gaarde og kan ikke betegnes som Landsbyer.

Af Minder fra Oldtiden er dette Sogn meget fattig; der har været enkelte Dysser og Gravhøje, men de er alle ødelagte; kun vides, at et Dyssekammer ved Hundstrup har været nogenlunde bevaret. Ved Sognets Kyst laa i forrige Tider den kendte Vildtbanekro ved Hegnet, der strakte sig tværs over Sydsjælland helt til Tappernøje ved Præstø Bugt. I Sognet skal have ligget en Skov, denne omtales i omkring Aaret 1370 i Roskildebispens Jordebog som Maggahwæ. Lou, der som før nævnt ogsaa har været benævnt som Løwe, tilhørte Niels Absalonsens Efterleverske Fru Christine af Løwe, der i Aaret 1448 afstod alt sit Gods, deriblandt Løwe, til Kong Valdemar, som Sonoffer mod Kronen for sine Forfædres Forseelser mod denne.

Hammer Kirke, der forhen var Herreds Kirke, er fra den romanske Tid og i alt væsenlig opført af Kridtsten, dog findes der enkelte Steder Kampe- og Kalksten. Taarnet er ligeledes fra den første Periode, men først i Middelalderen er Kirken blevet overhælvvet; ligeledes er i senere Tider tilbygget Vaabenhus og Sakristi. Altertavle og Prædikestol er udskaarne og er fra Aarene omkring 1650. I Kirken findes nogle Ligsten sat over Præster, der har været ved Kirken.

I Sognet findes Andelsmejerierne Lou og Hammer. Lou Andelsmejeri oprettedes i Aaret 1889, Hammer Andelsmejeri oprettedes i Aaret 1896.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Parcellist P. PETERSEN, Lou, Formand, Lærer CHRISTENSEN, Ring, Gaardejer CHR. CHRISTENSEN, Hammer, Gaardejer CHR. HANSEN, Torup, Arbejdsmand OLE JENSEN, Lou, Gaardejer L. P. LARSEN, Torup, Gaardejer I. NIELSEN, Lou, Købmand N. PETERSEN og Købmand H. C. PETERSEN, Hammer.

Menighedsraadets Formand er Sognepræsten. Værgeraadets Formand er Lærer BJERRE. Hjælpekassens Formand er Tømrer M. JENSEN.

LUNDBY SOGN danner en egen Sognekommune, men var, som før nævnt, indtil Aaret 1908 Anneks til Hammer Sogn. Kommunen har Tingsted i Vordingborg og hører under de samme Kredse som Hammer Sogn; dens samlede Jordareal er ca. 1212 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 380, i Aaret 1900 var dette Tal noget over 700, nu er det ca. 900.

Sognet omgives af Hammer, Køng og Sværdborg Sogne, samt grænser til Udby- og Baarse Sogne i Baarse Herred. Jordene er mod Vest temmelig lavtliggende med Moser og Engdrag, medens de mod Øst er gode, frugtbare og lermuldede med større Bakkepartier, hvorfra der en smuk Udsigt over Vordingborg og Smaalandsbugten. Sognet er saa godt som helt blottet for Skove, naar blot undtages de enkelte Smaaplantninger, der findes ved Lundbygaard.

I Sognet ligger Landsbyerne: Lundby samt Lundby Stationsby, med Kirke, Præstebolig, Skole, Landbrugsskole og Apothek, der dog først i Aaret 1917 blev selvstændig, Enkebolig samt Alderdomshjem, Teglværk, Mejeri m. m. Lundbythorp og Øager, der dog begge kun er Samlinger af Huse og ikke kan kaldes for Landsbyer. Af Oltidsmindesmærker findes der det smukke velbevarede Dyssekammer ved Lundby, noget herfra ligger en Jættestue, ellers findes der ikke andre saadanne Mindesmærker i Sognet.

Lundbygaard er en ældgammel Hovedgaard. Den første Ejer, vi ved noget om, var Niels Olefsøn fra 1355. Gaarden laa dengang der, hvor nu Teglværker ligger. Den nuværende Gaard er opført i Begyndelsen af det 19 Aarhundrede, og efter Ildebranden i Aaret 1909 er Gaarden delvis ombygget og istandsat. I dennes Østfløj er der i Aaret 1921 aabnet et Museum, der indeholder flere tusinde danske Olsager fra Sten-, Bronze- og Jernalderen. Lundbygaard har været i den kendte Gøngenhøvding Svend Poulsens Eje, senere var den under Vordingborgs Ryttergoods, men siden Aaret 1909 har den været i nuværende Ejers Besiddelse.

Kirken tilhører Engelholm Gods. Den er en romansk Kampestensbygning, der i den senere Middelalder er udvidet ved Tilbygninger samt Taarn og sikkert samtidig overhælvvet. Altertavlen siges at være skænket af Skovridder Melchior Folsach, død 1739. Ligstenen over ham og hans Hustru findes nu staaende i Vaabenhuset. I Kirken findes en Degnestol fra Aaret 1578 samt Stolestader fra Renæssancetiden. Døren ind til Vaabenhuset er fra Aaret 1500.

SVÆRDBORG SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Vordingborg, hører under samme Købstads Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Sydsjællands Lægekreds, Vordingborg Skatte- og Skyldkreds og Amtets 2 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er c. 2743 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 775, i Aaret 1900 var dette Tal c. 1240, hvilket Tal paa det nærmeste passer nu i 1930.

Sognet omgives af Lundby-, Kastrup- og Køng Sogne samt grænser til Ørslev Sogn i Baarse Herred, paa et kort Stykke grænser det til Agnø Fjord. Jordene er ikke ret højtliggende, men en Del bakkede, hvilket særligt gør sig gældende mod Øst, de er ler- og sandmuldede. I Sognet findes flere Moser, saaledes en Del af den nu delvis udtørrede Sværdborg Mose, derimod findes der ikke nogen Art Skov i Sognet.

I Sognet ligger Landsbyerne, Sværdborg, i det 12 Aarhundrede kaldet for Swerthbyrthæ, med Kirke, Præstegaard, Skole og Fattiggaard, opført i Aaret 1869, nu delvis omdannet til Alderdomshjem; Nebletorp; Neble; Svinninge, i Aaret 1350 kaldet for Swerhninghe; Snertinge, med Skole og Forskole; Over-Vindinge; Remkolde, i Aaret 1400 kaldet for Ringkollé, med Andelsmejeri; Kastelev med Skole og Forskole samt Brugsforening; Skaverup, i det 14 Aarhundrede benævnt som Scaftorp; Klarskov med Jernbaneholdeplads samt en Del af Fuglebækshuse og Øager, disse sidste er dog kun Samlinger af Gaarde og Huse.

Sognet er rigt paa Minder fra Oldtiden, og ligeledes er der i Sværdborg Mose gjort meget rige Fund fra den allerældste Stenalder, men ogsaa senere Tiders Minder findes rundt om i Sognet, saaledes flere Dysser og Gravhøje.

Det maa antages at Kastelev i det 14 Aarhundrede har været en ret stærkt befæstet Borg. Ligeledes nævnes der paa de Tider en Gaard i Neble kaldet Skavgaard, som i Aaret 1444 blev skænket til Sct. Peders Kloster i Næstved, vi finder Gaarden atter nævnt i Aaret 1700, men da hørende til Snertinge. Paa Marken ved Neble skal der have været en Hellig Kilde, som efter Sagnet var lægebringende, og hvortil der, i nu længst forsvundne Tider, valfartede Folk for at søge Lægedom. Snertinge Hovedgaard har sikkert gennem Aarhundreder ligget i Sognet; i Aaret 1400, ja saa tidligt som i Aaret 1390 nævnes Væbneren Jepp. Mortensen til Suidninge, men om det er den samme Gaard som den nuværende, eller om den har ligget, hvor nu Snertingegaard ligger, lader sig ikke sige. Den nuværende Gaard findes at være opført i Aaret 1857. I Aaret 1905 solgtes den til Amtsforvalter L. Munthe-Bruun.

Kirken er en ret anelig Bygning, større end Landsbykirker almindeligvis var paa de Tider, da denne opførtes. Den ældste Del af den er opført af Kampesten. Selve Kirken bestaar af et meget langt Skib samt Taarn og to sammenbyggede Kapeller, der i den senere Tid er ombygget til et Hele med Kirken, samt en mindre Tilbygning, der nu bruges som Ligkapel. I den senere Middelalder er Vaabenhuset tilføjet samt Hvælvingerne indbygget. Kirken har ret ofte været underkastet Ombygninger, den sidste foretoges i Aaret 1864, og ved denne Lejlighed fandtes nogle middelalderlige Kalkmalerier paa Korets og Skibets Hvælvinger, disse, der blev restaureret, gengiver Scener fra Dommedag. Den i Højrenæssancestil udførte Altertavle er fra Aarene omkring 1750. Prædikestolen er sikkert fra samme Tid, men er senere blevet prydet med Figurer af Evangelisterne. I Sakristiet findes et middelalderligt Krucifiks og et Epitafium sat over Præsten Hans Clausen.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer N. P. PETERSEN, Snærtinge, Parcellist P. CHRISTENSEN, Over-Vindinge, Tømrer A. HANSEN, Klarskov, Husmand C. HANSEN, Rimkolde; Gaardejer C. HANSEN, Raaskovgaard, Fisker J. MORTENSEN, Skaverup, Murer A. NIELSEN, Klarskov, Smed C. PETERSEN, Neble, Gaardejer O. PETERSEN, Sværdborg.

Sognefoged er Gaardejer A. RASMUSSEN, Svinninge. Sognepræst er C. P. CLAUSEN. Værgeraadets Formand er Sadelmager L. P. PETERSEN, Klarskov. Menighedsraadets Formand er Lærer E. PETERSEN, Klarskov. Hjelpekassens Formand er Husmand H. THIM, Snærtinge.

KASTRUP SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Vordingborg, hører under samme Købstads Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Sydsjællands Lægekreds, Vordingborg Skatte- og Skyldkreds og Amtets 4 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal udgør ca. 2780 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 700, i Aaret 1900 var dette Tal noget over 1100, ved hvilket det ogsaa nu holder sig. Sognet omgives af Sværdborg Sogn samt grænser til Ørslev og Vordingborg Landsogn i Barse Herred, og endelig til Vordingborg Bugt, herud skyder Landtungen Knudshoved Odde hørende til Vordingborg Landsogn. Sognets Jorde er jævne og ret ler- og sandmuldede. Rundt om findes der enkelte Moser, der afgiver sumpede og engagtige Strækninger. I Sognet findes en Del Skov, blandt andet den ved Kysten beliggende smukke Oreby Skov.

I Sognet ligger Landsbyerne: Kastrup, der i det 13 Aarhundrede nævnes som Kaarlsthorp, i det næste Aarhundrede findes den benævnt som Carsthorp, med Kirke, Præstegaard og Skole, der ligger noget fra Byen; Neder-Vindinge, hvis ældgamle Benævnelse var Wynning; Stuby, hvor Fattiggaarden ligger; Næs med Skole; Oreby med Brugsforening; Ornebjerg og Langet, der dog kun er en Samling af Gaarde og Huse.

I Sognet har i fordums Dage været flere Oldtidsminder, nu ligger der kun nogle enkelte Høje i Oreby i Fredøkov; i nogle af disse findes Jættestuer. Milehøj er en anelig Gravhøj, der omslutter en udgravet Jættestue. Ved Kirken findes der en hellig Kilde kaldet St. Clemens Kilde.

Sognet var i forrige Tider Anneks til Vordingborg, men blev i Aaret 1856 eget Pastorat og fik Præstebolig i Kastrup, opført i Aaret 1860. I Sognet ligger den ældgamle Hovedgaard Rosenfeld, forhen hørende under det vordingborgske Ryttergods. Hovedbygningen er opført paa en tidligere Landsbys Plads (Stenbjerg), men af disse første Bygninger er nu intet bevaret. Den nuværende Bygning, der bestaar af et i Renæssancestil i to Stokværk med takkede Gavle samt Taarn opført Slot, er fra Aaret 1868; Ladegaarden eller rettere Ladegaardsbygningerne er for en stor Dels Vedkommende opført af Munkesten hentede ved Vordingborg Slotsruin. Ved Ladegaarden findes det saa pompøse Anlæg, antagelig anlagt i Aaret 1770. I gennem de nu svundne Aarhundreder har selvsagt denne ældgamle Gaard været i adskillige Slægters Eje. Vi nævner her nogle af de sidste Besiddere; saaledes ved vi, at Kammerjunker Hoppe i Aaret 1805 sælger Rosenfeld til Rasmus Lange for 300.000 Rdl., senere sælges den af en Fr. L. Hastrup, der sikkert var Medindehaver af Godset med Rasmus Lange. 1844 overgaar den til General, Kammerherre O. Oxholm, efter hans Død i Aaret 1871 overgaar den til Sønnen Kammerherre, Hofjægermester C. O. N. Oxholm, død 1914, og derefter til hans Enke.

Kastrup Kirke er fra romansk Tid og opført af Kampesten og oprindelig indviet til de søfarendes Helgen St. Clemens. Kirken er saaledes, som vi nu finder den at være, fra den senere Middelalder, idet der da indbyggedes Hvælvinger og samtidig blev Taarne, Vaabehuset og Sakristiet opført af Munkesten. Den smukke gotiske Altertavle er rigt forgyldt. I dens Midte staar den hellige St. Clemens, og ved Siderne Apostlene. Prædikestolen er sikkert fra Aaret 1600; Lensmanden Henrik Lykkes Vaaben findes i den. I Skibet er opbevaret et tidliggotisk Krucifiks, antagelig fra Tiden før 1300.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer B. NIELSEN, Kastrup, Formand, Husmand H. CHRISTOFFERSEN, Studby, Parcellist C. A. HANSEN, Studby, Arbejdsmand H. P. HANSEN, Oreby, Arbejdsmand NIELSEN, Ornebjerg, Banearbejder R. OLSEN, Kastrup, Parcellist J. PEDERSEN, Neder-Vindinge.

Værgeraadets Formand er Gaardejer J. OLSEN, Studby. Menighedsraadets Formand er Gaardejer R. TH. HANSEN, Studby. Hjælpekassens Formand er Parcellist V. CHRISTOFFERSEN. Sognefoged er Gaardejer MADS ANDERS MADSEN, Neder-Vindinge. Sognepræst er G. DEGNHARDT.

KØNG SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Vordingborg, hører under samme Købstads Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Syd-sjællands Lægekreds, Næstved Skattekreds, Hammer Herreds Skyldkreds og Amtets 2 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 4000 ha og er saaledes det største Sogn i Hammer Herred. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: ca. 1000. Et Aarhundrede efter var dette Tal 1664, hvorved det paa det nærmeste har holdt sig.

Sognet omgives af Hammer, Lundby og Sværborg Sogne, grænser tillige til Dybsø Fjord og Agnø Fjord samt til Svinø Bugt, mellem disse skyder Halvøen Svinø sig ud, fra denne gaar mod Syd den lille Halvø Agnø, der i tidligere Tider har været en Ø. Jordene er noget lavtliggende, men dog overvejende jævne og meget vandrige, idet der i Sognet strækker sig store Moser og Enge. Til Sognet hører Øen Hylteholm. Af Skove findes der ikke andre end mindre Skovstrækninger, der hører til de i Sognet liggende Hovedgaarde.

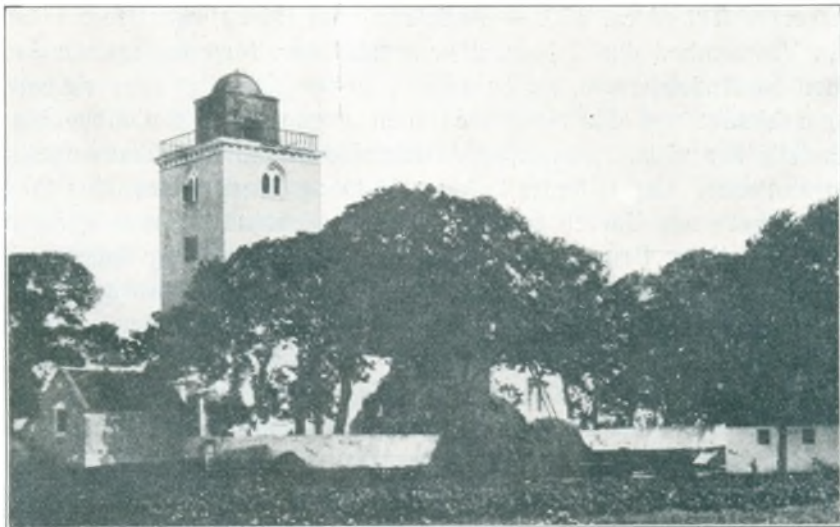
I Sognet ligger Landsbyerne: Køng, i det 14 Aarhundrede kaldet for Kyngæe, med Kirke, Præstebolig, Skole, Fattig- og Alderdomshjem, nyopført i Aaret 1919, den gamle Fattiggaard er solgt, denne opførtes i Aaret 1868, i Byen ligger Øbjærggaard Hospital, oprettet i Slutningen af det 18 Aarhundrede af Konferensraad N. Ryberg til Frederiksgave og Øbjærggaard, Køng Sogns Sparekasse er stiftet i Aaret 1869, Andelsmejeriet „Ellehøj“; Sallerup, med Skole, Brugsforening, Andelsmejeriet „Nøddekjær“; Kostræde, med Skole og Elektricitetsværk; Svinøby, med Anneks Kirke og Skole; Flæskeholm, Køng Huse, Firgaarde, Bakkehuse, Fuglebækhuse, Gadeskov og endelig Køng Overdrev, disse sidste er dog kun Samlinger af Gaarde og Huse og kan ikke regnes for Landsbyer.

Af Oldtidsmindesmærker kendes der i Sognet den ved Svinø fredede og udgravede dobbelte Jættestue, noget herfra ligger to Langdysser, her skal ogsaa have ligget en tredje Dysse, men den er nu sløjftet. Modsat disse paa den anden Side af Svinø findes ogsaa en Jættestue samt et Par Dysser. Af Høje kendes kun ganske enkelte liggende Nord for Kostræde. Svinø har som før nævnt i tidligere Tider været en Ø, den nævnes som saadan i Valdemars Jordebog og findes daat have et Hus; der skal efter Sigende have ligget en Herregaard paa Øen. I Haven ved Øbjærggaard findes et lille Voldsted omgivet af Grave, her har Gorre, nu kaldet Lille Gurre, ligget. I forrige Aarhundrede fandtes der her Fundamenterne til et firkantet Taarn. Historien melder intet om denne Borg, men Folkesagnet fortæller, at det kendte Tovesagn knytter sig hertil, ligeledes hed det sig, at Kong Valdemar kunde sejle fra Borre til Gorre.

Øbjærggaard blev ved Rytterdistriktets Salg i Aaret 1774 oprettet som Hovedgaard, idet en Del Bøndergaarde nedlagdes og disses Jorde sammenlagdes saa til Hovedgaarden Øbjærggaard. Den nuværende Hovedgaards Hovedfløj bestaar af tre grundmurede Fløje, hvoraf de to er fra det 18 Aarhundrede, medens Midterfløjen med Taarnet er opført efter Branden i Aaret 1847. Den gamle Hovedbygning ligger i Køng By, fra denne fører en Lindeallé til den nuværende Hovedgaard. — Agnøgaard er ligeledes en af de 12 Hovedgaarde, hvori Vordingborg Rytterdistrikt deltes, dens nuværende Hovedbygning er af ret ny Dato og først i Aaret 1916 helt fuldført. — Sallerupgaard er oprettet paa en Parcel af

Agnøgaards Jorde, og sikkert først oprettet i Aaret 1805, dens Hovedbygning fremtræder i engelsk Villastil, opført i Aaret 1889.

Kirken er fra det 13 Aarhundrede og opført af Teglsten. Taarnet tilbyggedes i den senere Middelalder. Omkring Aarene 1792, da N. Ryberg var Ejer af Øbjærggaard, er Kirken af ham helt forandret, dens op-

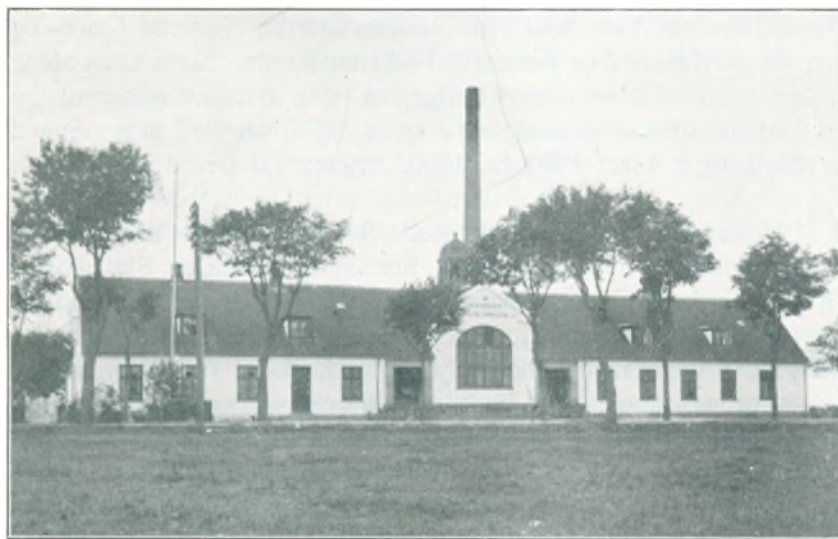
Køng Kirke.

rindelige Præg forsvandt fuldstændig ved de Restaureringer, der da udførtes, ligesom Hvælvingerne med mere ogsaa forsvandt. Under Koret er en Kælder, som sikkert stammer fra denne Periode. I det nordre Korpulpitur findes den gamle Alertavle (Aar 1650) samt en Del andre udmærkede sengotiske Figurer, her findes ogsaa enkelte Epitafier samt nogle ældgamle Ligsten. Man fandt i Aaret 1913 Rester af den gamle Ringmur, der har været omkring Køng gamle Kirke.

Kommunens Alderdomshjem opførtes i Aaret 1919, med Plads til 14 Personer, Hjemmet er moderne og hyggeligt i sine Rum. Det ledes af Bestyrerinde Fru C. LARSEN. Paa Hjemmet bor tillige Menighedssygeplejersken.

I Køng By ligger en ældgammel Spindeskole, oprettet af N. Ryberg til Øbjærggaard i Aaret 1780. Her fandtes dengang de kongelige Spindier.

Skolen i Køng opførtes i Aaret 1907 paa den gamle Rytterskoles Plads, Tavlen fra denne Skole indmuredes i den nye Bygning. I Aaret 1924 foretoges der en Udvidelse af Skolen. — Blandt de Andelsinstitutioner, der findes i Sognet, nævnes her kortelig

Remkolde Andelsmejeri.

Remkolde Mejeri, der stiftedes i Aaret 1889 og paabegyndte sin Virksomhed den 15 Oktober samme Aar. Mejeriets første Bestyrer var Peder Jensen, nuværende Bestyrer er H. E. HANSEN, der tiltraadte i Aaret 1920. Før ham var Bestyrer H. P. Rasmussen fra 1896 til 1920. I Aaret 1920 blev Mejeriet helt ombygget. Denne Ombygning kostede ca. 125.000 Kr. Andels-

havernes Tal er ca. 130. — Andelsmejeriet Ellehøj oprettedes i Aaret 1889 og paabegyndte sin Virksomhed den 2 November samme Aar. Mejeriet kostede da 30.000 Kr. og begyndte med 54 Andelshavere, nu er dette Tal over 100. Det siger sig selv, at der gennem Aarene er anskaffet nye Maskiner etc., men nogen egentlig Ombygning har ikke fundet Sted. Endelig har vi da Nøddekjær Andelsmejeri, som det sidste i Rækken af saadanne Andelsinstitutioner. Det stiftedes i Aaret 1889 og sattes i Drift den 20 September samme Aar. Andelshavernes Tal er ca. 50. I denne Forbindelse maa tillige nævnes de to Brugsforeninger. Køng Brugsforening stiftedes i Aaret 1892 og Sallerup Brugsforening stiftedes i Aaret 1900. Endelig findes der i Kommunen Sygekassen, der stiftedes i Aaret 1869 og statsanerkendtes i Aaret 1894. Dens Medlemstal andrager ca. 530.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Sognefoged O. JENSEN, Formand, Køng, Parcel-list H. CHRISTENSEN, Kostræde, Forpagter K. HANSEN, Køng, Gaardejer P. H. HANSEN, Sallerup, Ølhandler H. JENSEN, Køng, Gaardejer O. NIELSEN, Kostræde, Gaardejer L. P. NIELSEN, Svinø, Gaardejer C. PETERSEN, Køng og Fisker P. PETERSEN, Svinø.

Formand for Menighedsraadet er Sognepræst J. PEDERSEN. Formand for Hjælpekassen er Købmand A. JENSEN. Formand for Værgeraadet er Fisker PETERSEN.

CAROLINE LARSEN, Bestyrerinde

f. i Vejlø Sogn, D. af Skovfoged Lars Hansen og Hustru Karen f. Andersen. Bestyrerinde paa Køng Alderdomshjem siden 1 Maj 1915.

ANDERS CHR. RASMUSSEN, Gaardejer

f. 28 Maj 1877 paa Hvidthøj, S. af Gaardejer Rasmus Petersen og Hustru Kirsten Petersen, g. med Trine Hansen. Overtog i 1901 Fødegaarden Hvidthøj, stor 20 Tdr. Land, Formand for Ellehøj Mejeri fra 1930, i Bestyrelsen for Køng Sogns Sparekasse.

VEJLØ—VESTER—EGESBORG danner een Kommune med Sognene Vejlø og Vester—Egesborg og med førstnævnte Sogn som Hovedsogn, dog saaledes, at begge Sogne har hvert sit Sognefogeddistrikt. Vejlø Sogn har Tingsted i Næstved, hører under samme Købstads Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Næstved Læge- og Skattekreds, Hammer Herreds Skyldkreds og Amtets 2 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 2485 ha, det samlede Kommuneareal udgør ca. 4861 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 660, medens det et Aarhundrede efter er ca. 1075, samlet i begge Sogne var det i førstnævnte Aar 1040, og i Aaret 1900 ca. 1600, hvilket Tal paa det nærmeste passer i Aaret 1930.

Vejlø Sogn omgives af Vester-Egesborg og Rønnebæk Sogne, grænser tillige til St. Mortens og St. Peders Landdistrikter i Tybjerg Herred, her danner Susaaen Skillelinien, til Harrebæk Fjord og Dybsø Fjord. Til Sognet hører Øerne Gavnø, Dybsø samt Lindholm og Gødsholm. Sognet er meget rigt paa Moser og Skov.

I Sognet ligger Landsbyerne: Vejlø, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Brugsforening og Teglværk; Svenstrup; Basnæs; Abbednæs, med Skole og Forskole samt Fat-tiggaard, senere omdannet til Alderdomshjem; endelig Rettestrup, der kun er en Samling af Huse. I Sognet ligger Hovedgaarden Gavnø samt Avlsgaarden Vejløgaard.

Vester-Egesborg Sogn omgives af Vejlø, Mogenstrup og Rønnebæk Sogne og grænser tillige til Dybsø Fjord. Sognets samlede Jordareal er ca. 1376 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 371, i Aaret 1900 er dette Tal noget over 500, og nu er det ca. 600. Jor-

dene er meget nær af samme Beskaffenhed som Hovedsognets. Her findes enkelte Bakkestrøg og flere Mosestrækninger samt en Del Skov.

I Sognet ligger Landsbyerne: Vester-Egesborg, der i det 14 Aarhundrede findes nævnt som Eghespyr, med Kirke, Skole og Forskole samt Brugsforening; Myrup med Skole, bygget i Aaret 1900; Skovmølle; endelig findes som Samlinger af Gaarde og Huse Stederne Kylløbæk, Rødekro, Præstelod og Myrupgaards Jorde, der nu ligger under Fladsaa.

Af Minder fra Oldtiden findes der bevaret en Dysse ved Vejløgaard, denne er dog meget ødelagt; i Skoven ligger i en Gruppe tre Høje; ved Myrup ligger den ret anseelige Gravhøj „Stejlehøj“ og paa en Gaardlod tæt ved Vester-Egesborg har forhen været en Jættestue, ligeledes er her fundet store Mængder af Flinteredskaber henhørende til den yngre Stenalder. Et lignende Fund er gjort ved Dybsø Fjords Bred, dette sidste Fund menes at stamme fra en af de hedenske Offerpladser.

Kirken i Vejlø er antagelig fra Aaret 1300 og opført af Munkesten. I Korhvælvingen ses Kalkmalerier fra det 14 Aarhundrede, disse er restaurerede i Aaret 1872 og senere i Aaret 1918. I den senere Middelalder er Skibet blevet overhælvvet. Saavel Altertavle som Prædikestol er saare pragtfulde, og paa disse ses Niels Trolle til Gavnø og Hille Rosenkrantz Vaabener, senere er der malet Gavnøs senere Ejer Knud Thotts og dennes anden Hustru Birgitte Skeels Vaabener. St. Andreas Altertavle, til hvem Kirken var indviet, findes nu paa Korets nordre Væg. Denne Tavle, der er sengotisk, er ganske fortræffelig udskaaret og bærer ældgamle Malerier. Et andet Sted i Kirken findes et aneligt Epitafium, rigt udskaaret, sat over Præsten Peder Nielsen Gulludan, død 1664. Paa nogle af de forreste Stole ses Niels Trolles og Hustrus fædrene og mødrene Vaabener. Under Koret var der forhen Gravkammer, der nu er tilmuret. Kisterne, der var her, er nedsatte paa Kirkegaarden. Paa Kirkegaarden er muret en Gravhvælving, for Familien Reedtz-Thott.

Kirken i Vester-Egesborg er senromantisk og helt opført af Teglsten. Kirken er i den nyere Tid en Del ombygget; Koret og Sakristiet har forhen haft hvælvet Loft, men i Aaret 1780 nedtoges det og erstattedes af et fladt, gibset Loft, endnu ses tydeligt Resterne af de forrige Hvælvinger. Her findes en saare pragtfuld Altertavle, ligesom Prædikestolen ogsaa er et skønt Billedskærerarbejde. I Kirken findes Stolestader fra Aaret 1679. Døbefonden er af Smedejern og bærer Niels Trolles og Hille Rosenkrantz Vaabener samt Aarstallet 1668.

Gavnø er Navnet paa den ved Susaaens Munding liggende Ø, der er forbundet med det øvrige Land ved en Dæmning. I Valdemar II' Jordebog findes nævnt, at der paa Øen fandtes Hus og Raadyr. Den første Ejer, vi ved noget om, var Ridder Peder Reyson, død 1326; men kort efter da Holstenerne spillede Herre paa Sjælland, var Gavnø kommet i deres Besiddelse, men kom dog atter i Midten af det 14 Aarhundrede i dansk Besiddelse. Da det senere kommer i Dronning Margrethes Besiddelse, stifter hun her et Nonnekloster, der indvies til St. Agnete og faar pavelig Stadfæstelse i Aaret 1403. Klosteret blev en Afløser af det i Skaane ved Gladsaxe oprettede Kloster, som dog vist aldrig blev fuldført. Det var Dronning Margrethes Tanke at flytte dette Kloster til Asnæs ved Arresø (se Holbo Herred, Frederiksborg Amt), men nu blev det altsaa Gavnø, der fik Klosteret, og her var da dette Sæde for Dominikanernonner af St. Agnete Kloster i Roskilde. Dette Kloster var her til langt hen i det 16 Aarhundrede, og sidste Gang, vi finder det omtalt, er i Aaret 1556, hvor daværende Lensmand Mikkell Sehested, som havde Klosteret i Forlening og Forvaltning (med dette var ogsaa forbundet at sørge for Nonnernes Underhold) fik en alvorlig Irettesættelse samt kgl. Tilhold om at yde Nonnerne paa Klosteret passende Underhold; disse havde nemlig indbragt en Klage for Kongen. Fr. II mageskifter i Aaret 1584 Gavnø mod Fovslet, men da var sikkert for længst Klosterlivet ophørt. I Aaret 1663 køber Niels Trolle til Trolholm Gavnø af Jacob Lindenow. I Aaret 1682 sælges det til Knud Thott til Knudstrup, der forøgede Godset ret betydeligt.

I Aaret 1737 kommer det helt i Otto Thott til Lindersvold og Strandegaards Besiddelse. Han blev den senere saa kendte Statsminister og Gehejmeraad, der var kendt for sin Lærdom og Videnskab. Han havde store Samlinger af Malerier, Oldsager og Mønter og et ret anseligt Bibliotek. Sidstnævnte testamenterede han det kgl. Bibliotek, han døde i Aaret 1785. Ogsaa han forøgede Gavnø ret betydeligt, han købte bl. a. det nuværende Thottske Palæ i København. Han havde ingen Sønner og bestemte ifølge Testamente, at der af Gavnø, Lindersvold og Strandegaard skulde oprettes et Stamhus for hans Morbroders Sønnesøn, Kammerherre Holger Reedtz til Voergaard. Han fik, i kgl. Patent af 21 April 1786, Ret til Navnet Reedtz-Thott. Stamhuset stiftedes 1794. Hans Søn, O. Reedtz-Thott, fik Stamhuset ophøjet til Baroni og kgl. stadfæstet 21 April 1809; han døde 1862. Hans Søn, Gehejmekonferentsraad, fhv. Konseilspræsident, Kammerherre, Baron Tage Reedtz-Thott, afstod i Henhold til kgl. Brev den Del af Godset som ligger i Roholte, Kongsted og Hylleholte Sogne til Sønnen Hofjægermester, Baron O. Reedtz-Thott.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Godsforvalter RASMUSSEN, Gavnø, Formand, Parcellist O. ANDERSEN, Basnæs, Forpagter R. ANDERSEN, Rettestrup, Gaardejer FR. HANSEN, Abbednæs, Gaardejer H. JENSEN, Vester-Egesborg, Elektriker JOHANSEN, Vester-Egesborg, Parcellist L. JØRGENSEN, Vejlø, Parcellist P. LARSEN, Abbednæs, Gaardejer G. MADSEN, Vester-Egesborg, Gaardbestyrer P. PEDERSEN, Skovmølle, Husejer H. RASMUSSEN, Svendstrup. — Hjelpekassens Formand er Forpagter CHR. NIELSEN, Basnæs. Menighedsraadets Formand er Pastor JENSEN.

HANS PETERSEN, Sognefoged, DM.

f. 13 Maj 1864 i Ll. Næstved, S. af Gaardejer Niels Petersen og Hustru Marie f. Hansen, g. 1905 med Petrine Nielsen. Forpagtede 1893 en Gaard i Vejlø, under Baroniet Gaunø paa ca. 100 Tdr. Land, Sognefoged i Vejlø 1 Maj 1900, afstod Gaarden 1926 og byggede en Villa i Abbednæs, Sogneraadsmlem fra 1907—13.

RASMUS HANSEN, Sognefoged, DM.

f. 12 September 1860 i Svlnø, S. af Hans Rasmussen og Hustru Kirstine f. Rasmussen, g. 1890 med Karen Marie Olsen. Købte 1886 Gaarden i Vester-Egesborg, stor 35 Tdr. Land, Sognefoged fra 1893, Sogneraadsmlem fra 1901—07.

BAARSE HERRED

Herredet er det sydøstligste af Amtets Herreder og er tillige det største, idet dets samlede Jordareal udgør ca. 33.801 ha. Af dette optages ca. 4290 ha af Skove og ca. 465 ha af Moser og andre Vandarealer. Herredet grænser til Faxe og Hammer Herreder, mod Syd til Vordingborg Bugt og Ulfsund og mod Øst til Østersøen og Faxe Bugt samt Præstø Fjord. Skilt fra det øvrige Herred, ved Kastrup Sogn, ligger den udskydende Landtunge Knudshoved Odde. Til Herredet hører de i Vordingborg Bugt liggende mindre Øer og Holme nemlig Masnedø, Kalvø, Lilleø, Tærø og Langø samt den lille ubeboede Ø Degneholm i Østersøen. Herredets samlede Indbyggertal var i Aaret 1800: 10.468, i Begyndelsen af det 19 Aarhundrede var dette Tal 17.836, og i Aaret 1915 var det naaet op over 33.800.

Herredets Udstrækning er fra Nord til Syd noget nær 30 km og fra Øst til Vest paa det nærmeste 15 km. Dets Jorde er temmelig højtliggende og bakkede, hvilket særligt gør sig gældende i Herredets Midte. Dets højeste Punkt er i Syd, nemlig Kuglebjerg, der hæver sig til 107 m, mod Nord hæver et Punkt sig noget over 119 m. Overalt er Leret det fremherskende, naar da lige undtages de ufrugtbare og hedeagtige Strækninger ved Kuglebjerg, hvor Lyngen breder sit pragtfulde Tæppe. Af Skove er der saare mange og smukke, og det maa siges, at Herredet hører til de skovrigeste i Landet. Ind gennem Skovene løber der mange smaa Vandløb, der søger ud til Kysterne. Af Søer er der kun ganske faa og smaa, medens der findes ikke saa faa af Moser og lignende. Med Hensyn til Frugtbarheden maa det siges, at Herredet hører til Amtets mellemgode. I gejstlig Henseende danner det eet Provsti med Mønbo Herred, hvortil ogsaa før omtalte Kastrup Sogn slutter sig. I Herredet ligger Købstæderne: Præstø og Vordingborg samt Sognene: Everdrup, Snesere, Baarse, Beldringe, Skibbinge, Jungshoved, Allerslev, Udby, Ørslev, Øster Egesborg, Mern, Kallehave samt Præstø Købstads Landdistrikt og Vordingborg Landsogn.

Herredet er rigt paa Minder fra svundne Aarhundreders Stortid og Slægter samt disses Besiddelser. Saaledes ligger der i Sognet en Del Godser, som har tilhørt Vordingborg gamle Rytterdistrikt, flere Slotsruiner, Vordingborg Slot og Borgen ved Jungshoved. Af større Godser ligger der Nysø, Marienborg, Lekkende, Lilliendal, Høvdingsgaard, Bækkeskov og Engelholm. Vi kunde nævne endnu flere, men disse vil fremkomme under de Sogne, hvori de er beliggende.

Ogsaa fra tidligere Tider, ja helt fra Oldtiden, fremviser Herredet mange og skønne, ret velbevarede Minder over Bebyggelser. Alt i alt findes her op imod 700 forskellige saadanne Minder, enten det nu er Gravhøje eller Stengrave. Disse Minder er dog ret ulige fordelt i Herredets Sogne, idet Sognene inde i Herredet og de mod Nord liggende, der er ret store, ikke har væsentlige saadanne Fortidsminder. Langs Kystsognene ligger langt den overvejende Del, hvilket stemmer godt med de Bebyggelser, som findes andetsteds i vort Land fra samme Perioder. Den ældre Stenalderens Befolkning lagde altid sine Bopladser ved Skov og Vand. Det synes, som om Stenalderen og Broncealderen er særlig rigt repræsenteret gennem de Fund, der er gjort her, medens Jernalderen kun er meget sparsomt repræsenteret.

I Valdemar II' Jordebog finder vi Baarse Herred benævnt som Burghushæret; sandsynlig har dette Herred i Middelalderen hørt til Lolland-Falster. Fra Aaret 1660 hørte det til Vordingborg Amt, og fra 1660—65 dannede enkelte Dele af Herredet et selvstændigt Amt, kaldet Jungshoved Amt. Først omkring Aaret 1750 fremstod det nuværende Præstø Amt.

EVERDRUP SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Præstø og hører under de samme Kredse som Snesere Sogn. Sognets samlede Jordareal er ca. 3056 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 840, i 1900: 1475, og i 1915 var det noget over 1500.

Dette Sogn omgives af Snesere samt af Kongsted Sogn i Faxe Herred og af Toksværd-, Nestelsø-, Mogenstrup- og Hammer Sogne i Hammer Herred, og paa en lille Strækning grænser det til Præstø Fjord. Jordene, der særlig mod Nord og Vest hæver sig til et højtliggende Bakketerræn, men skraaner ret stærkt ned mod Syd, er ler- og sandholdige. I Sognet ligger der en Del Skove, idet disse optager over 365 ha. Blandt disse findes den smukke og ejendommelige Præsteskov, der har dybe Kløfter, hvori der er mange smaa Vandløb. Ogsaa Bækkeskøvs Skove er smukke og naturskønne. Her er ligeledes Kløfter, stejle Skraaninger og høje Banker og flere mindre Vandløb. Det er ret ejendommeligt at skue ud over Sognets Jorde med de mange Vandløb og Moser og ikke at forglemme det smukke særprægede Syn af Markernes stensatte Indhegninger, der viser ældgamle Kampestens Markskel. Sognet er saare rigt paa Moser, og her findes ogsaa Søen Bøgesø. Langt den overvejende Del af de mange Skove er Bøgeskove. Fra den høje Bakke ved Taageskov er der en smuk og vidunderlig Udsigt over Egnen.

I Sognet ligger Landsbyerne: Everdrup, der i det 14 Aarhundrede findes benævnt som Æwerthorp, med Kirke, Skole og Forskole samt Alderdomshjem, der oprindeligt i Aaret 1880 er opført som Fattiggaard, Missionshus opført 1892, Forsamlingshus opført 1893, Sparekasse oprettet 1918, Lægebolig samt flere Købmænd og mange Haandværkere; Engelstrup; Hemmestrup, der i Aaret 1387 findes benævnt som Hemmingstorp, men er nu i vore Dage næsten helt udflyttet; Stavnstrup, hvis gamle Benævnelse er Staffynthorp, med Skole og Forskole; Taageskov, der i Aaret 1339 kaldes for Togheskow; Størtinge, med Skole og Forskole, her ligger tillige den ældgamle Flintemose; Krømlinge, der i Aaret 1314 kaldtes for Kræmlinggæ; Bøgesø, med Jernbanestation; Sønderby, hvor den nu snart helt tilgroede Bøgesø ligger, og Stederne Taageskov Overdrev, Nyprøve, Tyrehulte, Bækkeskovhuse og Bækkeskov Strandhuse. Sidstnævnte Steder er kun Samlinger af Gaarde og Huse og kan ikke benævnes som Landsbyer. Nede ved Lillestrand ligger Sct. Peders Kapel. Af større Gaarde i dette Sogn findes Hovedgaarden Bækkeskov, Forpagtergaarden Bregnegaard, Julianelund, Axelvedgaard, Raadegaard, Taageskovgaard og Præstegaarden.

Minder fra Oldtiden findes ikke særligt rigt repræsenterede i dette Sogn, men de faa der findes, er til Gengæld ogsaa store og ret anelige. Der ligger ved Krømlinge en Dysse, hvis Kammer har en mægtig Dæksten. Tæt ved denne Dysse findes Resterne af en ret lav Gravhøj. Ved Udgravningen er afdækket et stensat og ret ejendommeligt Gravkammer. Ved Everdrup ligger ligeledes Mindesmærker fra hine svundne Tider. I Lunden, paa flad Mark, findes en ret velbevaret og meget anelig Langdysse, og her ligger Kong Everts Grav, hvorom Sagnet vil fortælle . . . i Sognet boede to Næsse Konger, der var Brødre, som hed Evert og Skrie, og Evert skal være begravet i Kong Everts Grav. Sagnet fortæller videre, at Skrie boede paa Skrieberg paa Præstegaardens Mark ved den ny udtørrede Flintesø. Her laa Skries Borg, som af Kong Grib blev ødelagt og jævnet med Jorden. Under Præstegaarden har man fundet svære Murstensmure og andre Bygningsrester, der vidner om, at her har staaet en anelig Bygning i længst forsvundne Tider, og disse Rester skal ifølge Sagnet være fra Skrieberg, hvor Kong Skrie skal være blevet myrdet og begravet. I Bøgesø har ligget en Kirke ved Byens vestlige Udkant; og her er jævnligt fundet Rester af denne samt af Skeletter. Dengang Kirken endnu var til, hørte Bøgesø under Hammer Herred og var Anneks til Everdrup. I Aaret 1370 nævnes Kirken, men i Aaret 1551 skal den være blevet lukket og Sogneboerne henvist til Everdrup. I Aaret 1556 staaer Kirken dog endnu, da der i dette Aar ved kgl. Brev befales at nedbryde denne skrøbelige Kirke og at bruge Materialet til Everdrup Kirke.

Hovedgaarden Bækkeskov nævnes i Aaret 1320 blandt det Gods, som Drost Morten

Due besad, men der hengaar over 300 Aar, før man atter hører noget særligt om denne. I Aaret 1631 kommer den ind under Kronen, men to Aar efter afstaas den til Fru Mette Grubbe. Omkring Aaret 1670 er den i Admiral Christoffer Lindenovs Besiddelse, og hans Datter Elesabeth, der var gift med Axel Urne, død 1677, solgte den som Enke til Stiftsbefalingsmand Otto Krabbe til Holmegaard. I Aaret 1729 solgtes Gaarden for 12.000 Rdl. til Vicelandsdommer Knud Ahasserus Becker, der skal have været saa grusom streng og udvist en ualmindelig Haarhed mod sine Bønder, hvorfor de snigmyrdede ham. Endnu den Dag i Dag viser man det Sted paa Marken, hvor Mordet skete, og der fortælles, at det endnu spøger derude. I Aaret 1881 udlagdes den i Arv til C. R. Emil Vind, daværende dansk Gesandt i Berlin, død 1906, hvorefter den overgik til dennes Brodersøn, Hofjægermester Ove Vind. Den nuværende Hovedbygning skal være opført i Aaret 1796 af Baron Ch. Selby, han skal ogsaa have anlagt det prægtige Haveanlæg. Under ham blev Hovedgaarden betydelig forbedret og udvidet. I Aaret 1920 brændte Ladebygningerne, men blev atter opførte. Af den første oprindelige Hovedgaard haves i vore Dage intet tilbage.

Kirken er en romansk Kampestens Kirke, der gennem Tiderne er bleven betydelig forandret og udvidet, men de væsentligste Forandringer er dog skete i Slutningen af Middelalderen. Hvælvingerne er indbyggede paa nævnte Tid, og Taarnet stammer ogsaa fra denne Periode. Altertavlens Ramme og Stolen er fra Aaret 1633. I Kirken findes nogle ældgamle Krucifikser fra Aaret før Reformationen og en stor Del gamle Gravsten og Epitafier.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Lærer HANSEN, Flintemose, Formand, Parcellist NIELS ANDERSEN, Krympelinge, Statshusmand JØRGEN CHRISTENSEN, Everdrup, Gaardejer VILH. HANSEN, Everdrup, Gaardejer NIELS JENSEN, Engelstrup, Malermester JØRGENSEN, Everdrup, Landpost JØRGENSEN, Taageskov, CHR. JENSEN, Flintemose, og Parcellist JENS P. NIELSEN, Stavstrup.

Værgeraadets Formand er Gaardejer HANS P. HANSEN, Engelstrup. Hjælpekassens Formand er CHR. JENSEN, Flintemose. Menighedsraadets Formand er Pastor LYSHOLM, Everdrup.

BAARSE SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Præstø og hører under de samme Kredse som Snesere Sogn. Dets samlede Jordareal er ca. 1380 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 518, i Aaret 1900 var dette Tal 780 og i 1915 var det 761.

Baarse Sogn omgives af Udby og Beldringe Sogne og grænser tillige til Snesere Sogn og Præstø Købstad samt til Hammer og Lundby Sogne i Hammer Herred. Dets Jorde er ikke videre højtliggende, men danner et bølgeformet Terræn, i hvis Lavninger hist og her løber Bække og Aar, der forener sig til Aaen Tubæk, der bugtende slynger sig gennem Landskabet og paa en lang Strækning danner Grænseskellet mellem Baarse og Beldringe Sogne, for endelig at løbe ud i Præstø Fjord. Disse bløde og bølgeformede Jorde er af middelgod Beskaffenhed, hist og her findes mindre Skove, saaledes Mollylund og Risby m. fl., der ialt optager ca. 225 ha af Sognets Jorde.

I Sognet ligger Landsbyerne: Baarse, der i det 13 Aarhundrede kaldtes Burghus, og senere i samme Aarhundrede findes benævnt som Burusæe, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Andelsmejeri og Brugsforening m. m. Risby, Nyskov og Broskov samt Stederne Solbjærg, Vesterskov, Risby Skovhuse, Baarsenakke, Helmiskrog og Runddelen. Disse Steder er dog alle kun Samlinger af Gaarde og Huse og ikke tjenlige til at kaldes Landsbyer. Pederslund, der er den eneste større Gaard her, er frasolgt Engelholm.

Spredt om i Sognet har ligget flere Gravhøje, der hist og her har dannet Smaagrupper. Disse var dog alle mindre Høje, naar da lige undtages det særdeles smukke Oldtidsminde ved Risby, der bestaar af et anselig Dyssekammer, med en ikke mindre anselig Dæksten. Her tæt ved ligger et Par Langdysser, der dog tildels er ødelagte. I nu længst forsvundne

Dage var hele den nordlige Del af Sognet skovbevokset, hvilket ses af Videnskabernes Selskabs Kort fra 1770. Dette gjorde sig ogsaa gældende ved og omkring Broskov, hvis Navn sikkert har sin Oprindelse fra Broen over Even. Nordøst herfor skal have ligget en Sø, og Strækningen her kaldes den Dag i Dag for „Søen“, og dens Beboere kaldte man i forrige Tider for „Sømændene“. Helt mod Syd i Sognet ligger Tingbakke og Galgebakke, og det er sikkert her, man i forrige Tider har holdt Herredsting for Baarse Herred. I Aaret 1688 nævnes der, at have ligget følgende Gaarde i Sognet: Ragerup og Vestergaard, men naar disse er nedlagte vides ikke. Skt. Agnete Kloster i Roskilde har her ejet store Godser, saaledes nævnes det i Aaret 1295, at Baarse, Snesere og Skibbinge hører under dette Kloster. Ved Risby, i den nordøstlige Ende af Byen og tæt op til Landevejen, laa i ældgamle Tider en Kirke, den nævnes i Aaret 1370, dengang da Sognet hørte til Hammer Herred. Paa hvilken Tid Kirken er nedlagt vides ikke nøjagtig, men i Aaret 1556 ved vi, at det tillades Lensmanden Lage Beck at tage Murstene samt andet Bygningsmateriale fra det øde Kapel i Risby, for dermed at forbedre Kirken i Beldringe. Paa det Sted, Kirken har staaet, opgraves stundom endnu Mursten og Menneskeknogler.

Baarse Kirke er selvejende og er en tidliggotisk Murstensbygning, der er ret lille. I den senere Middelalder er Koret blevet ombygget i Skibets fulde Bredde samt tilbygget Vaabenhuset og indbygget Hvælvingerne. Taarnet er senere opført oven paa Vaabenhuset. Altertavlen er af nyere Dato, men Prædikestolen er fra Renæssancetiden. I Kirken hænger et Epitafium over MATTHIÆ OLAI DÆ, arcis Orneburgensis præfecto 6—7—1605. Den ældgamle Kirkestol bærer Inskriptionen D. U. 1658 (Dorthe Urne), hun var gift med en Bonde ved Navn Hans Kliim af Baarse. Paa Bredeshave skal der findes en Del Figurer, der stammer fra den sengotiske Altertavle, der hørte til Kirken.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer THEODOR JENSEN, Østerlund, Formand, Præstegaardsforpagter H. C. ANDERSEN, Baarse, Parcellist FRANTS ANDERSEN, Risby Skov, Gaardejer JENS CHRISTIANSEN, Risby, Husmand CARL LARSEN, Risby Skov, Smed N. P. NIELSEN, Nørreskov, og Murer H. P. OLSEN, Baarse.

Værgeraadets Formand er Pastor HERSKIND, Baarse. Hjælpekassens Formand er Villæjer J. LARSEN, Baarse. Menighedsraadets Formand er Gaardejer L. NIELSEN LARSEN.

BELDRINGE SOGN danner en egen Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Baarse Sogn. Det har Tingsted i Præstø og hører under de samme Kredse som Hovedsognet. Dets samlede Jordareal er ca. 1885 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 470 og i Aaret 1900 noget over 600, i 1915 naaede Tallet 741.

Beldringe Sogn omgives af Udby, Allerslev og Skibbinge Sogne samt Præstø Købstads Landdistrikt og tillige grænser det til Baarse Sogn, fra hvilket det paa en stor Strækning skilles af Tubæk Aa. Dets Jorde er højtliggende og meget bakkede og lette, men trods dette dog frugtbare. I Sognet ligger Skovene Dyrlev, Hastrup, Bellevue og Faxinge samt Oregaards Vænge og disse optager tilsammen ca. 300 ha.

I Sognet ligger Landsbyerne: Dyrlev, der i Middelalderen benævnes som Dywrløffuæ, med Skole; Hastrup med Andelsmejeri, oprettet den 9 August 1887; Faxinge med Skole og Gishale Huse med Faxinge Sanatorium. Ved Kirken ligger Hovedgaarden Beldringe, og af andre større Gaarde findes Bellevue, der hører under Beldringe. Tidligere laa ogsaa her den nu nedlagte Avlsgaard Christianelund,

Sognet er rigt paa Oldtidsminder; saaledes findes i Faxinge Skov flere Gravhøje, men alle er de mindre. Her ligger ogsaa en Langhøj. Ved Hastrup mod Nord ligger flere kæmpestore Stengrave fra Stenalderen, men disse er dog meget ødelagte. Her ligger ogsaa en næsten 80 m lang Langdysse, der er omgivet med en Mængde Randstene. Syd for Hastrup ligger flere Langdysser samt en lille Runddysse. Ved Dyrlev er der ogsaa

enkelte Langdysser, og endelig findes der paa Beldringe Gods Jorde flere Gravhøje, der dog alle er stærkt beskadigede. Paa den højtliggende Mark Syd for Gaarden findes en ret anselig og velbevaret Gravhøj, omsat med Masser af Randstene. Højen er over 5 m høj. Trods Sognets Rigdom paa disse Fortidsminder, hvis Oprindelse sikkert skyldes de store Skovstrækninger, der her bredte sig i den seneste Oldtid, er disse dog her mere ødelagte end andre Steder, og der har sikkert været betydelig flere, end der nu kan fremvises.

Sognet var i forrige Tider forenet med Præstø Købstad, men blev i Aaret 1623 Anneks til Baarse. Vi finder i Aaret 1421 nævnt en Bent Mus i Diurslev, og muligen kan hans Navn sættes i Forbindelse med det Slot, som, det hedder sig, skal have staaet paa Bøgebjerg ved Dyslev, og af hvilket man har opløjet Murrester m. m. Der skal ogsaa have staaet en stærk befæstet Borg paa Plattensborg Banke.

Beldringe Kirkes ældste Dele er sikkert opførte i den romanske Tid, og Bygningsmaterialet viser sig at være Kridtsten stærkt blandet med Kampesten. Af det oprindelige Kirkeanlæg kan i Enkeltheder fremhæves Sydportalen og det ovenover værende Vindue med den smukke tærningagtige Ornamentik inden i de udvendige Smige. I den senere Middelalder blev Kirken overhælvnet. Inde i Skibet ser man Hvælvingernes Ribber løbende paa Dværgsøjler, hvis Kapitæler er formede som Englehoveder. Koret er i Middelalderens allersidste Tid forlænget, og Taarnet og Vaabehuset bygget. Alle disse Dele har sirlige smukke Blindingsgavle. I Aaret 1891 underkastedes Kirken en omfattende Restaurering saavel i sit Ydre som i sit Indre. Dette gav Kirken sit nuværende smukke Udseende. Ikke alene i det Ydre, men ogsaa i det Indre malede man paa Hvælvinger og Buer smukke dekorative Ornamentter. Muren i Nordkapellet aabnedes saaledes, at dette kom i Forbindelse med Kirken og dannede et lille Sideskib. I Kirken har der i gamle Dage været rige Dekorationer af Kalkmalerier, og ved Restaureringen fandt man Rester af disse, der sikkert kan føres tilbage til det 13 Aarhundrede, men de var af en saadan Beskaffenhed, at de ikke lod sig restaurere. Kirkens Altertavle fremtræder i Enevældsbarok og er fra Aaret 1730, men Maleriet er af langt nyere Dato. Prædikestolen er i Højrenæssancestil og bærer Jakob Beck til Førslev og Beldringes Vaaben, og tillige ses hans Hustru Helle Marsvin og hendes Fædres Vaabener. Antagelig er det Jakob Beck, der har ladet Stolen udfærdige og skænket den til Kirken. Han døde i Aaret 1625. Over Korbuen finder vi et Krucifiks fra det 17 Aarhundrede. Her findes ligeledes ikke saa faa Minder om tidligere Herremænd og Godsbesiddere paa Beldringe.

Ved en Lavning i Kirkens Nærhed, hvor der findes Mose og Aaløb, ligger Hovedgaarden Beldringe, eller som den i ældgamle Dage kaldtes „Beltringe“. Den er omgivet af brede, dobbelte Grave, der endnu i vore Dage tildels er bevarede. Som Hovedgaard forekommer den i Aaret 1368 og ejes da af Joseph Josephsen og senere af Tage Josephsen. Selve Hovedbygningen er opført af Kridtsten og Munkesten og er i to Stokværk. Den havde indtil Aaret 1762 et ret anseligt Taarn, og i Kældrene, der strækker sig under hele Bygningen, har man fundet to flade Hvælvinger, der antagelig er fra den allerførste Hovedbygningens Tid. Man har fundet en Tavle med Aarstallet 1561 og Navnet Joch. Beck, og det maa antages, at denne Tavle er fra Gaardens Opførelse. Dette siger os, at der forhen har ligget en anden Bygning her. Oprindeligt bestod Gaarden af tre Fløje, men allerede i det 18 Aarhundrede er de to Fløje blevet nedrevne. Jakob Beck, der er nævnt under Kirken, skal have mageskiftet Beldringe med Kong Chr. IV, der da henlagde Gaarden under Vordingborg Len. Kong Fr. III bestemte i Testamente af 14 Novbr. 1665, at hans yngste Søn Prins Jørgen skulde have Vordingborg Slot samt Beldringe og Lekkende Godser og dertil en Sum Penge samt Aarpenge. Efter Prinsens Død gik Beldringe i Aaret 1708 ind under Vordingborg Rytterdistrikt, og her blev det indtil Rytterdistriktets Salg i Aaret 1774 og blev da tillige med Lekkende solgt til Ceremonimester, Kammerherre, senere Geheimeraad, Fr. Raben. Ved hans Død i 1820 blev Beldringe skilt fra

Lekkende og arvedes af Kammerherre, senere Geheimeraad, C. V. Raben-Levetzau, der døde i 1870. Hans Enke overtog da Godset, og ved hendes Død i 1888 overgik det til en Brodersøn, nemlig Kammerherre, Lensgreve F. C. O. Raben-Levetzau til Christiansholm.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer JOHANNES JOHANSEN, Faxinge, Formand, Gaardejer HANS HANSEN, Dyrlev, Gaardejer ALBERT JENSEN, Hastrup, Murer MARIUS JOHANSEN, Dyrlov og Gaardejer CHRISTEN KNUDSEN, Hastrup.

Værgeraadets Formand er Pastor HERSKIND, Baarse, Menighedsraadets Formand er samme og Hjælpekassens Formand er Gaardejer CHR. NIELSEN, Hastrup.

ALLERSLEV SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Præstø og hører under de samme Sogne som Jungshoved Sogn. Sognets samlede Jordareal er ca. 2557 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 880 og i Aaret 1900: 1287, medens det i Aaret 1915 er gaaet ned til 1247.

Allerslev Sogn omgives af Jungshoved, Skibbinge, Beldringe, Udby, Øster Egesborg og Mern Sogne og grænser tillige til Østersøen. Jordene er temmelig bakkede og ret højtliggende og maa siges at være sand- og lermuldede. Enkelte Steder findes der større Engstrækninger og af Skove findes der ca. 330 ha. Vi nævner her Skoven ved Neble, Lillemark Skov, Rekkede Skov, Tjørnehoved Skov m. fl. Mod Øst ligger Ræveholms Mose, der egentlig er Sognets eneste Vandareal og ca. 2 ha stort.

I Sognet ligger Landsbyerne: Allerslev, med Kirke, Skole, Jernbanestation og Kro; Ammendrup, med Andelsmejeri; Ugledige, med Skole og Brugsforening, stiftet den 30 Juni 1880; Tjørnehoved, i Aaret 1339 findes dette kaldet for Thyrnehouet; Rekkede, med Præstegaard, Skole, Forskole; Gederød; Kragevig; Neble og som Samlinger af Gaarde og Huse, Stederne: Rosenbanke og Kragevig Huse. I Sognet ligger ligeledes Hovedgaarden „Ny Oremandsgaard“.

Sognet er meget rigt paa Minder fra Oldtiden. Saaledes kendes over 100 Oldtidsmindesmærker, der ligger spredt rundt i Sognet, men langt den overvejende Del ligger nede ved Kysten. I Skoven, nær Tjørnehoved og Neble, ligger de saakaldte „Nihøje“, en Gruppe bestaaende af 9 forholdsvis smaa Høje. Tæt herved ligger en anden Gruppe paa 3 Høje, alle sammenhængende. I Skoven ved Neble ses nogle velbevarede og smukke Høje, og Nord herfor staar en kgl. Vildtbanesten fra Aaret 1762. Ved Ammendrup hæver den ret anelige Høj „Rishøj“ sig og omslutter en lige saa anelig Jættestue, med et Kammer, der er over 6 m langt. Noget Syd for Rekkende findes en noget lignende Høj, men dog betydelig ringere. Syd for Ugledige ligger Galgebakken, her var det, at Balle Lars, fra Byen Balle i Kallehave Sogn, blev henrettet i Aaret 1860, fordi han mod Betaling havde dræbt en Aftægtskone i Ugledige. Oremandsgaard laa som før beskrevet lige overfor Jungshoved Slot, men om dens tidligste Historie meldes der intet. Den hørte til Slottet, men skal saa vidt vides være afbrændt af Svenskerne i Aarene 1658—60. Gaarden blev af Kong Fr. IV udlagt til Rytterdistrikt og forblev Statsejendom indtil Aaret 1761, da den tillige med Jungshoved blev solgt til H. A. Brockenhuus. Hovedbygningen, saaledes som vi nu i vore Dage ser den, er opført i Aaret 1869 og bestaar af en Bygning i to Stokværk med et lille Taarn med Spir paa Midten. Saavel denne Bygning som Avls-gaarden skal i Aaret 1892 være blevet restaureret og tildels udvidet.

Kirken, der siden 1914 har været selvejende, er en romansk Kridtstenskirke, der allerede i meget tidlig Tid skal være udvidet betydeligt. Man fandt i Aaret 1915 to Runeindskrifter i det ældre Skib. Koret har Hvælvinger, der er tvedelte, medens Skibet har fladt Træloft. Kirken har, saavidt vides, allerede i Middelalderen været forsynet med Kalkdekorationer, men disse er nu erstattede af nyere Dekorationer, men nogenlunde holdt i Lighed med de tidligere gotiske Ornamente. I Taarnet hænger den gamle Alter-

tavle, og paa denne ses Kong Fr. II' og hans Dronnings Vaabener. Denne er i smuk Renaissancestil, medens Prædikestolen er udpræget Højrenæssancestil. I Taarnet findes ligeledes et ældgammelt Krucifiks, der sikkert er fra før Reformationen. Klokkerne er fra Middelalderens Slutning. I Skibets udvendige Mur ses en Ligsten, der er sat over Jacob Pedersen Holstein (død 1698) og hans Hustru Margrethe Lauridsdatter (død 1699). Paa Stenen fremstilles de begge i store Figurer og knælende.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer CHR. ANDERSEN, Tjørnehoved, Formand, Gaardejer HANS JØRGEN HANSEN, Kragevig, Parcellist FR. HANSEN, Allerslev, Parcellist NIELS JENSEN, Ammendrup, Husejer PETER CHRISTENSEN, Ugledige, Parcellist HERLUF LARSEN, Ugledige og Gaardejer NIELS RASMUSSEN, Ammendrup.

Sognefoged er Gaardejer LAURITS HANSEN, Ugledige. Hjelpekassens Formand er Gaardejer PETER HANSEN, Rekkende. Værgeraadets og Menighedsraadets Formand er Pastor WISSEBERG, Allerslev.

SNESERE SOGN danner egen Sognekommune med Tingsted i Præstø og hører under samme Købstads Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Sydsjællands Lægekreds, Præstø Skatte- og Skyldkreds og Amtets 2 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 3600 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 1082 og i Aaret 1900: 1800, medens det i 1915 var steget til ca. 2000.

Snesere Sogn omgives af Everdrup, Hammer, Baarse og Beldringe Sogne og grænser til Præstø Købstads Landdistrikt, hvor den smalle Vig Even danner Grænselinien, samt paa et kort Stykke til Præstø Fjord. Sognets Jorde er overvejende lerholdige, og mod Nord danner de et højt bølgeformet Terræn, medens de mod Syd falder brat ned mod Hulebæk. Sognet gennemskæres af flere mindre Bække, og noget over 15 ha optages af Vandarealer, heri er iberegnet Snesere Sø, der er ca. 9 ha. Spredt i Sognet ligger flere Moser, og af Skove findes Engelholm og Sjolde. Fra Brøderup er der en vid Udsigt over det afvekslende Terræn, og mod Syd kan man se helt over til Møen.

I Sognet ligger Landsbyerne: Snesere, der i Aaret 1231 findes benævnt Snesøer, med Kirke, Præstegaard, Skole, Jernbanestation, Brugsforening og Teglværk; Sneseretorp, med Skole; Aaside, med Andelsmejeri; Overeven, der i Aaret 1610 findes benævnt Oereffne; Brøderup, med Alderdomshjem, der er opført 1895, her laa forhen den gamle Fattiggaard, bygget af Kommunen i 1869 og solgt 1895, Skole, Folkehøjskole, Spare- og Laanekasse oprettet i Aaret 1871, Brugsforening og Andelsmejeri; Sølperup; Sjolte, med Skole, Forskole opført 1905 og Brugsforening; Nørre Smidstrup, med Skole og Forskole; Store Røttinge, i det 13 Aarhundrede benævnt som Maglærytthingh; Lille Røttinge samt følgende Samlinger af Huse: Snesere Overdrev, Bredeshave, Sjolte Strandhuse, Torpenholt, Evenhuse, Gamle Tappernøje og Ny Tappernøje, med Kro, Jernbanestation og Lægebolig. Af større Gaarde findes Hovedgaarden Engelholm, Bredeshave og Aasidegaard.

Af Oldtidsbebyggelser i dette Sogn er der i vore Tider kun faa Minder tilbage, saaledes ligger der tæt udenfor Snesere en anselig Langdysse og sammen med denne en Jættestue, og noget Nord for Aaside findes to Langdysser, hvoraf den ene er ualmindelig regelmæssig bygget. Denne bekræftes rundt om af store Randsten. Det er dog sandsynligt, at der i fordums Dage har været flere saadanne Mindesmærker her i Sognet, hvilket andre Fund kunde tyde paa.

Ved Vigen Evens Munding, ved Fjorden, skal have ligget en By ved Navn Even, og den skal have ligget der, hvor Evenhuse nu findes. I Aaret 1664 angives Byen at have 6 Gaarde og nogle Huse, men inden Udgangen af samme Aarhundrede angives den kun at have 3 Gaarde og 3 Huse. Snesere, „Snesøer“, finder vi allerede nævnt i Valdemar II' Jordebog i Aaret 1231 og da sammen med Skibbinge og flere andre Landsbyer, som skulde

have hørt til det Gods, som Erik Plovpenningens Døtre, Jutta og Agnes, havde skænket St. Agnes Kloster i Roskilde. Det synes, som om Væbneren Bo Karse i Aaret 1378 havde dette i Forlening. Den sidste af Lensmændene, som vi finder nævnt, er Henneke Bosendal, der sad der i Aaret 1434; men efter den Tid høres der intet derom. Ogsaa Erik Klippings Døtre havde Gods i Sognet og skænkede store Dele af dette til nævnte Kloster. Disse Døtre skal blandt andet have givet en Gave bestaaende af en Mølle og ikke mindre end 20 Gaarde med dertil hørende Jorde; alt skænket til nævnte Kloster.

Snegaard var i det 16 Aarhundrede et kongeligt Len, indtil det lagdes under Vordingborg Hovedlen. Gaarden har sikkert ligget paa Snegaardsbanke, der er en naturlig Banke, der paa de Tider var helt omgivet af Vand. Endnu i vore Dage kan man spore Vejdæmningen, som førte til Borgen. Denne Borg har sikkert været en Bindingsværksbygning og skal i sin Tid have været benyttet som Præsteenkesæde. I Aaret 1745 blev Bygningerne solgte og nedrevne.

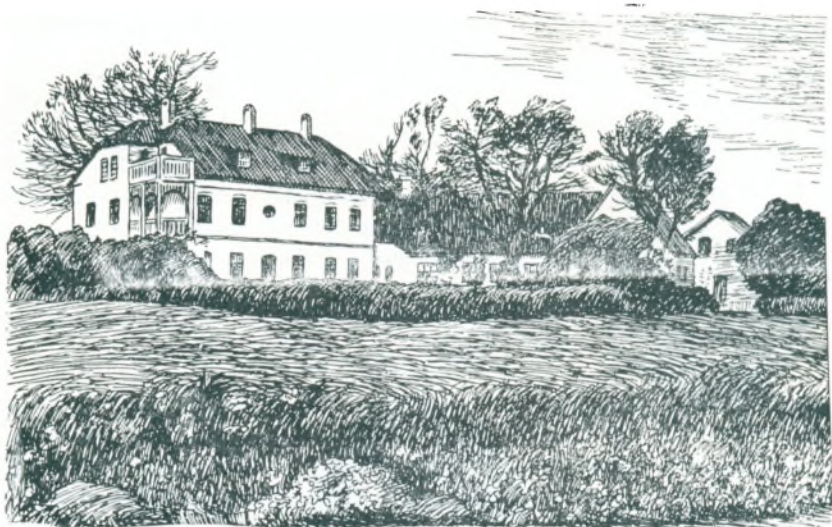
Hovedgaarden Bredeshave, opkaldt efter Bredo v. Munthe af Morgenstjerne og engang kaldet „Bredoshave“, var egentlig først en Avlsgaard under Bækkeskov i Everdrup Sogn, men i Aaret 1802, paa de Tider da Englænderen Ch. Selby, senere ophøjet til Baron, var Besidder af Bækkeskov, blev Bredeshave tillige med Baarse Kirke solgt af nysnævnte Baron Selby for 30.000 Rdl. til Forpagteren paa Nysøe, G. J. Røby. Den nuværende Hovedbygning er sikkert opført omkring 1780. Bredeshave har igennem Tiderne været paa ikke saa faa forskellige Hænder. Vi skal her nævne: J. L. Christensen fra 1805—10, Raben Huitfeldt fra 1810—13, Krigsassessor Chr. Sørensen afhænder den i Aaret 1821 for 44.000 Rdl. til H. C. Valentiner, dennes Søn sælger den 1836 til Kaptajn P. E. Bjørn, der 1851 afhænder den til Justitsraad J. Nohr for 75.000 Rdl. Nu følger der en Række ret ubekendte Ejere, og sidste Gang, det vides at Gaarden er solgt, er i Aaret 1919 og da var Salgssummen 660.000 Kr.

Hovedgaarden Engelholm var tidligere et Gods der hørte under Vordingborg Godsdistrikt, men solgtes i Aaret 1774 og oprettedes da først som Hovedgaard bestaaende af Byen Skovby samt 6 Gaarde af Røttinge By og fik Navnet Skovbygaard. Sit nuværende Navn fik den omkring Aaret 1800, idet den daværende Ejer, Hans Petersen, lod Hovedgaarden opkalde efter sin Hustru, Inger Engel. Hovedbygningen skal saa vidt vides være opført af nysnævnte H. P. og i et Stokværk med høje, hvælvede Kældre. Kancelisekretær P. B. Petersen, en Søn af nysnævnte H. P., arvede Gaarden ved Faderens Død i 1803. Han solgte den 1824 til Amtsforvalter L. G. Cøln. I Aaret 1827 blev Godset taget under Administration af Rentekammeret, grundet paa Amtsforvalterens Kasseangel, og i Aaret 1830 solgt for 100.000 Rdl. til Benjamin Wulff. Han opbyggede den forfaldne Ejendom og bragte Godset i udmærket Stand. Efter hans Død overgik Godset til Hofjægermester G. Wolff Sneedorff.

Kirken, der siden 1912 har været selvejende, fremtræder som en meget lang og smal Bygning. Den oprindelige romanske Kampestenskirke er igennem Tiderne forlænget flere Gange, dels mod Vest og dels mod Øst, hvilket har foraarsaget, at der af den oprindelige Kirke kun er bevaret Skibets Sidemure. Allerede i meget tidlig Tid paabegyndtes denne Forlængelse af Kirken og da med Kamp som Bygningsmateriale. Omkring Aaret 1400 er der tilbygget et nyt Kor, bestaaende af to Hvælvingsfag i Skibets fulde Bredde, men ca. 200 Aar efter er dettes Østgavl atter nedrevet og da tilbygget et stort Korfag med tresidet Afslutning, hvis Mure er af Kridtsten prydet med Munkestensbælter. Selve Langskibet har en Længde af 39 m, delt i 6 Hvælvingsfag, hvoraf 2 er de ældste og dannede den oprindelige Kirke. I den senere Middelalder er Taarnet opført og ved en Restaurering, der foretoges i 1845, nedrev man Vaabehuset, og det overhvælvede Taarnrum omdannedes til Vaabenhus. Atter i Aaret 1878 foretoges der en Restaurering af Kirken, der dog ikke medførte Ændringer i Kirkens ydre Ramme. Altertavlen bærer Aarstallet 1727 og dens

Maleri, der restaureredes i 1880, skal være fra samme Aarstal og forestiller Korsfæstelsen. Prædikestolen er fra Begyndelsen af det 17 Aarhundrede. I Skibet findes et stort gotisk Krucifiks. Kirken har ligeledes en Degnestol fra Aaret 1575. I Kirken fandtes der indtil Aaret 1845 ikke saa faa gamle Ligsten, men de er i nævnte Aar ganske forsvundne. I Aaret 1897 opførtes der et

Brøderup Højskole.

Ligkapel paa Kirkegaarden. — *Brøderup Højskole* byggedes i Aaret 1868, men allerede i 1867 var der en Skole i Ulse-Olstrup, under Navn af Fr. VII' Minde, og den havde Lokaler i en Bondegaard. Inden vi kommer nærmere ind paa Skolens Historie, vil vi nævne en af dens ivrigste Forkæmpere, Gaardejer Jens Olsen, der med usigelig Energi kæmpede for at faa Skolen under eget Tag. Lærer Schrøeder fra Askov Højskole blev Forstander, og han afløstes i Aaret 1873 af Kristian Larsen fra Hindholm. 1887 fik Jesper Madsen Skolen i Forpagtning, og under ham indtræder der en Stilstandsperiode paa over 2 Aar. I 1890 overtager Emil Dam Stillingen som Forstander. I Aarene fra 1915—17 ligger Skolen atter stille, men i 1917 overtages den af C. Nielsen, som bringer den nogenlunde paa Fode igen, og ved hans Død i 1925, var Skolen i god Drift. Den overtoges da af en Kreds af hans og Skolens Venner, som forpagtede den ud til Lærer Ravnmark. Han søgte imidlertid i 1927 tilbage til Folkeskolen, og Skolens Bestyrelse opfordrede da Højskolelærer J. M. JENSEN fra Antvorskov til at overtage Ledelsen. Dette har medført, at den atter er gaaet fremad Aar for Aar. -- Af Andelsinstitutioner maa her nævnes Everdrup-Snesere Andelsmejeri, stiftet 1911; Karlshøj Brugsforening, oprettet 1916 og Snesere og Omegns Brugsforening, der er den ældste, naar denne er stiftet vides ikke med Sikkerhed.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer G. JØRGENSEN, Snesere, Formand, Gaardejer U. ANDERSEN, Brøderup, Parcellist HANS HANSEN, St. Rødinge Mark, Gaardejer H. P. HANSEN, St. Røddinge Mark, Fisker A. HENRIKSEN, Smidstrup, Parcellist SØREN JENSEN, St. Rødinge Mark, Gaardejer N. P. NIELSEN, Snesere, Gaardejer O. OLSEN, Sølperup, Gaardejer R. PEDERSEN, Snesere, Gaardejer P. J. PEDERSEN, Overdrev og Husmand CHR. RASMUSSEN, Aaside. — Værgeraadets og Menighedsraadets Formand er Pastor NØRRSLET, Hjelpekassens Formand er Muremester J. RASMUSSEN, Snesere.

JENS MARINUS JENSEN, Forstander

f. 8 Oktober 1890 i Fasterlund v. Skern, uddannet ved Selvstudium og ved gentagne Ophold paa Frederiksborg og Askov Højskoler, efter at have været Lærer ved Glamsbjerg Fri- og Efterskole og ved Køng og Askov Højskoler, kom han 1922 til Brøderup Højskole, fra 1924—27 knyttet til Antvorskov, overtog Brøderup Højskole 1927, Medlem af Bestyrelsen for De danske Ungdomsforeninger fra 1927, Medlem af Udvalget for Soldaterarbejdet i Grundtvigs Hus, Formand for Sydsjællands Hovedkreds af De danske Ungdomsforeninger, Litterære Arbejder: Biografiske Bøger om Harald Kidde (1924), Rabindranath Tagore (1925), Fridtjof Nansen (1927). Walter Rathenau (1927), Albert Schweitzer (1929), har udgivet Harald Kidde: Artikler og Breve (1928), samt et Juleskrift for Ungdommen „Solhverv“ siden 1927.

N. P. LARSEN,
Gaardejer

f. 5 November 1886 i Hammer Sogn, S. af Gaardejer A. L. og Hustru Johanne Elisabeth f. Nielsen, g. 1912 med Karen Jacobine Fink. Købte i 1912 Svanekjærgaard i Snese, stor 45 Tdr. Land, Formand for Brugsforeningen siden 1924.

JENNY HANSEN,
Bestyrerinde

f. i Næstved, D. af Cigarmager Fr. Hansen og Hustru Anna f. Jensen. Bestyrerinde for Alderdomshjemmet siden 1928.

ØRSLEV SOGN danner en egen Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Annekts til Udby Sogn, har Tingsted i Vordingborg og hører under sammes Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Sydsjællands Lægekreds, Vordingborgs Skatte- og Skyldkreds og Amtets 2 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1711 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 535 og i Aaret 1900: 940, medens det i Aaret 1915 var steget til 1017.

Ørslev Sogn omgives af Udby, Øster Egesborg samt Vordingborg Landsogn og grænser tillige til Kastrup og Sværdborg Sogne i Hammer Herred. Jordene er højtliggende og meget bakkede og temmelig stærkt lermuldede. Skovene Ørslev, Græsbjerg, Kohave, Hestehave, Sønderkov og Hallinge Skov samt flere mindre Skovsletter optager ca. 250 ha af Sognets Jorde. I Sognet ligger mod Syd Mosen Ørslev, der er ca. 30 ha stor.

I Sognet ligger Landsbyerne: Ørslev, med Kirke, Skole, Fattiggård, der er opført i Aaret 1888 og senere omdannet til Alderdomshjem, Forsamlingshus bygget 1888, Spare- og Laanekasse oprettet i Aaret 1875, Brugsforening oprettet i Aaret 1872 under Navn af Ørslev Arbejder Forbrugsforening. Foreningen opførte i Aaret 1906 egen Bygning til Uddelersted og Bolig for Bestyreren. Denne kostede ca. 1800 Kr. I Aaret 1921 er denne betydelig ombygget og tilbygget; endelig hører Andelsmejeriet Fæby til Sognet og en Del af Græsbjerg og Stederne: Ørslevfrage, Ørslev Kohave Huse, Ørslev Stensved Huse og Ellerød Gaarde, sidstnævnte Steder er dog kun at betragte som Samlinger af Gaarde og Huse. Af større Gaarde nævnes her Nørreskovgaard.

Af Oldtidsminder kendes kun faa i Sognet. Syd for Ørslev ligger en anelig Langdysse, dennes Jordhøjning er dog bortgravet, medens de fleste af Randstenene er bevarede. Nær herved ligger en lille Rest af en Runddysse, men ellers kendes ikke andre Minder fra hine Tidens Beboelser i dette Sogn. Saavidt vides, var Ørslev et selvstændigt Pastorat indtil Aaret 1555, da det lagdes under Udby.

Ørslev Kirke tilhører Ejeren af Iselingen, og Kirkebygningen er antagelig opført i senromansk Tid. I Midten af det 13 Aarhundrede er Kirken forlænget mod Vest, og i de tilbyggede Dele anbragtes stærkt spidsbuede Døre. Det kunde se ud, som om man, straks da Kirken blev opført, vilde have overhælvvet denne, men dette er dog ikke sket før i Slutningen af den gotiske Tid. Man har da midt ned gennem Kirken opstillet fire Stræbepiller, der bærer de i to Rækker delte Hvælvinger. Paa samme Tid er Taarnet og Vaabehuset sikkert opførte. Inde i Kirken ses paa begge Sider af Korbuen rundbuede Nicher, der har været anvendt til smaa Sidealtere, og nu bruges den ene af disse Nicher til Kakkellovsplads. Altertavlen bærer Kong Chr. VI' Navnetræk paa sin Ramme. Dens Billede stammer fra Aaret 1741. Paa Kirkens Korvæg hænger der et Maleri, der forestiller Nadveren og hidrører fra en ældre Alterbordsforside, Maleriet er fra Renæssance-tiden. Prædikestolen er fra Aaret 1639. Ret ejendommelig er den senromanske Granit-

font med Baldakin i Højrenæssancestil. I Kirken findes ligeledes et ret interessant Trækrucifiks, antagelig fra Aaret 1290. I Korets Gulv ligger enkelte gamle Ligsten.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer H. C. ANDERSEN, Ellerødgaard, Formand, Maler M. ANDERSEN, Ørslev, Husmand SIGURD CHRISTENSEN, Ørslev, Gaardejer H. P. HANSEN, Korsgaard, Købmand P. HEMMINGSEN, Ørslev Mose, Parcellist KARL JENSEN, Lillvang og Parcellist JENS Olsen, Ørslev Kohave.

Sognefoged er A. EILERSEN, Ørslev. Værgeraadets Formand er Lærer JACOBSEN, Ørslev. Menighedsraadets og Hjælpekassens Formand er Tømrer CHR. OLSEN, Ørslev.

A. EILERSEN,
Sognefoged, DM.

f. 6 Maj 1856 i Hammer Sogn, Søn af Gaardejer Eiler Nielsen og Hustru Else, g. 1892 med Kirsten Hansen. Købte 1882 Lundegaard, stor 52 Tdr. Land, og overdrog denne 1924 til en Søn, Sognefoged siden 1 Januar 1897, i Bestyrelsen for Vordingborg Landbobank, Sogneformand for Præstø m. fl. Amters Brandkasse og for Hagelskadeforsikringen.

VICTOR PALNER,
Mejeribestyrer

f. 2 Oktober 1880 paa Femø, S. af Gaardejer Niels Palner Petersen og Hustru Marle f. Grymer, g. 1913 med Sigrid Albrechtsen. Paa Dalun Mejeriskole 1906, Bestyrer paa Ørslev Andelsmejeri siden 1912.

PETER CHRISTENSEN,
Uddeler

f. 17 Oktober 1882 i Randers, S. af Værkfører Peter Chr. og Hustru Kristine f. Jung, g. 1911 med Vilhelmine Christensen. Uddeler i Ørslev siden 1 April 1913.

MARIE CHRISTIANSEN,
Bestyrerinde

f. i Ryde, D. af Murer Chr. Petersen og Hustru Anna Margrethe f. Larsen. Uddannet og ansat i 10 Aar paa Rigshospitalets Operationsstue, ansat paa Ørslev Alderdomshjem siden 10 Januar 1920.

SKIBBINGE SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Præstø og hører under de samme Kredse som Beldringe Sogn, men er i kirkelig Henseende Annekts til Købstaden Præstø. Det samlede Jordareal er ca. 1452 ha, og det er saaledes det mindste af de i Herredet værende Sogne. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 573, og i Aaret 1900 var dette Tal steget til noget over 1075, og i 1915 naaedes 1100 Indbyggere.

Skibbinge Sogn omgives af Præstø Købstads Markjorde samt Landdistriktet, her danner Tubæk Aa Skillelinien, yderligere grænser det til Beldringe, Allerslev og Jungshoved Sogne, og endelig støder det til Præstø Fjord. Jordene er bakkede og temmelig højtliggende og gennemgaaende gode og sandmuldede. Ca. 235 ha af Sognets Jorde optages af Skove, som hovedsagelig ligger i den østlige Del af Sognet. Blandt disse er Skibbinge Hestehave, den der tager første Prisen med Hensyn til Turister og Søndagsudflugter, idet denne er Præstøborgernes yndede Udflugtssted. Helt ude ved Næbbet findes en særdeles god Badestrand. Paa Moser og Søer er Sognet meget fattigt, idet kun ca. 9 ha optages af saadanne.

I Sognet ligger Landsbyerne: Skibbinge, der i Aaret 1369 kaldtes for Skybingæ, med Kirke, Forskole, Jernbaneholdeplads og Brugsforening, der stiftedes den 22 Februar 1913

og byggede egen Bygning i Aaret 1915; Endegaard, med Forskole; Egebjærg; Smidstrup Hovedgaard samt en Del af Øen Smidstrup, Resten af denne hører under Jungshoved Sogn, og endelig Øen Skovhuse. Som Steder, der kun kan betragtes som Samlinger af Gaarde og Huse findes Rosager og Hestehave, der ligger ved Næbbet, hvor Fyr og Lods findes. I Sognet findes yderligere Abildhøj Hovedskole, Andelsmejeriet Lundegaard, der stiftedes den 7 April 1894 og sattes i Drift den 18 September samme Aar. Byggesummen androg noget over 17.000 Kr. Siden 1908 har dette ikke været drevet som Andelsmejeri, men været bortforpagtet. Endelig ligger der i Sognet Gaarden Christinelund, der er Enkesæde under Baroniet Stampenborg.

Spredt rundt om i Sognet har der ligget flere og endda talrige Minder fra Oldtiden, men langt den overvejende Del af disse Oldtidshøje er forlængst sløjfede eller paa anden Maade lagt øde. Dog finder vi paa Christinelunds Marker og i dens Skove ikke saa faa Gravhøje, hvoriblandt enkelte er ret velbevarede og nogle endda med Stensætning rundt om. I Sognet skal der have ligget en By ved Navn Tudebølle eller Tudæbølæ, og det synes ogsaa som om Roskildebispen i Aaret 1503 skal have ejet meget Gods her. Der laa ligeledes i tidligere Tider en Mølle i Byen, og naar vi nu ved dette, da skyldes det en Klage fra samme Bisp over denne Mølle, der efter hans Mening bragte Skade over Jordene til hans 9 Bøndergaarde her. Skibbinge By var, som før nævnt, blandt det Gods, som Erik Plovpenning's Døtre skænkede St. Agnete Kloster i Roskilde. Skibbinge Sogn var i ældre Tider et eget Sognekald, men blev i 1555 lagt under Præstø, hvor det siden da har været, naar lige undtages fra 1643—47, hvor det hørte til Baarse Sogn. I Sognet laa den saakaldte Præstemark, der var ca. 24 ha stor, men som i Aaret 1918 solgtes til Præstø Købstad.

Kirken, der er selvejende, er en senromansk Kirke, der er bygget af Kridt- og Teglsten. I dens Vestgavl er der et stort mønstermuret Felt og herunder en smuk Rundbuefrise. Paa Østgavlen ses den smukke opadstigende Buefrise. Først i den senere Middelalder er Kirken blevet overhælvvet, Taarnet og Vaabehuset opførtes samtidig. Ved en Restaurering i Aaret 1883, fandtes der Rester af et Kalkmaleri, der antagelig er fra Tiden lige efter Reformationen. Under Koret findes nu en lukket Begravelse, og det murede Alterbord springer saa langt frem, at det dækker Begravelsen. Alterbordet er sandsynligvis ikke det oprindelige, men selve Tavlen bærer Aarstallet 1669. Prædikestolen, der er i gotisk Stil, føres tilbage til 1530. Denne er et smukt og interessant Billedskærerarbejde med Tidsel Foldeværk. Lydhimmelen er dog af noget yngre Dato, antagelig fra Aaret 1600. Døbefonden er senromansk og udført af Kalksten og har smukke rundbuede Felter. En Del af Stoleværket i Kirken stammer fra Aarene omkring 1630. Der hænger over Korbuen et tidliggotisk Krucifiks. Den ene af Klokkerne vides at være fra det 15 Aarhundredes Midte.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Lærer G. JØRGENSEN, Abildhøj Skole, Formand, Tømrer CHRISTENSEN, Skibbinge Hestehave, Postbud LARS HANSEN, Lundegaard, Gaardejer JOHANNES LARSEN, Skovhuse, Gaardejer NIELS NIELSEN, Skibbinge, Parcellist LUDVIG PETERSEN, Skibbinge, og Murersvend CHR. RASMUSSEN.

Menighedsraadets Formand er Sognepræst Pastor SCHMIDT, Præstø. Hjælpekassens Formand er Tømrer R. V. PETERSEN. Værgeraadets Formand er Lærer KAAE.

N. P. HANSEN, Sognefoged

f. 3 Marts 1871 i Skibbinge, S. af Husejer Ole H. og Hustru Karen Marie f. Petersen, g. 1894 med Ane Elisabeth Hansen. Sognefoged siden 1 November 1924, Formand for Sygekassen fra 1 Oktober 1902, Medlem af Arbejdsforsikringsraadet siden 1909.

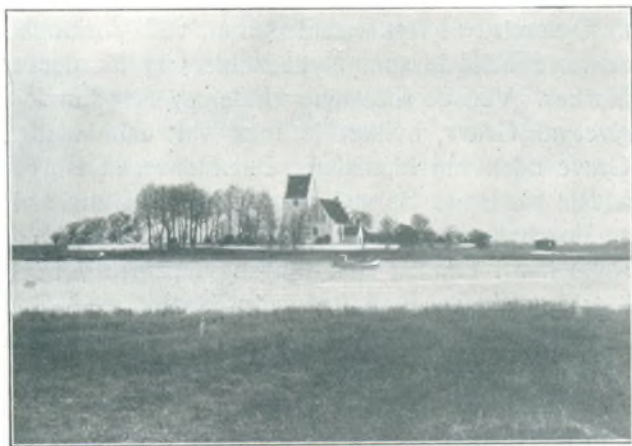
JUNGSHOVED SOGN danner en egen Sognekommune, med Tingsted i Præstø, og hører under de samme Kredse som Skibbinge Sogn. Dets samlede Jordareal er ca. 2293 ha. Indbyggertallet var i Aaret 1800: 769 og i Aaret 1900: 1065, medens det i 1915 naaede 1179.

Jungshoved Sogn danner en Halvø, der mod Land grænser til Skibbinge og Allerslev Sogne, medens det paa de øvrige Sider omgives af Østersøen og Faxe Bugt. Ud fra Halvøen gaar flere Næs, saaledes Stavesnakke, Bøgenakke og Jungshoved. Helt mod Nord hæver Klinten sig, og denne bærer Navnet Roneklint. Jordene er lavtliggende, jævne og sandmuldede og ret frugtbare. Mod Nord og Vest strækker der sig store Eng- og Mosestrækninger. Det meste af Halvøens Nordkyst er beklædt af Skove, idet disse optager ca. 256 ha af Sognets Jorde, medens 75 ha optages af Moser. Fra Slotsbakken er der en milevid Udsigt over Bøgestrømmen til Nyord og Møen. Adskilt fra det øvrige Sogn ligger Stavreby, Lyng og Øen Maderen, der vel nok er ca. 3 ha stor. Den lille ubeboede Ø Degneholm, der er beliggende midt i Bøgestrømmen, og ikke større end 2 ha, hører ogsaa med til Sognet. Øen kaldes ogsaa for Danmarksholm.

I Sognet ligger Landsbyerne: Stavreby, i Aaret 1600 kaldet Staffuerbye, med Præstegaard, Skole og Forskole; Stenstrup, med Skole, og paa Stenstrup Mark Forsamlingshus, opført i Aaret 1887, Andelsmejeri, stiftet den 11 Marts 1888 og aabnet for Drift den 1 September, Byggesummen, incl. Maskiner, beløb sig til ca. 25.000 Kr. I Aaret 1924 er det væsentlig ombygget, hvilket kostede ca. 40.000 Kr. Missionshus, kaldet „Naadelev“ og bygget i Aaret 1915. Dette er skænket af Indre Missions Venner i Harum Herred, endelig findes der en Brugsforening; Ambæk; Roneklint, i Aaret 1610 kaldet for Rune-klindtt; tæt herved ligger Ledefyr; Fuglesang, med Skole, kaldet Roneklint Skole, samt Forskole, beliggende helt ved Roneklint Skov; Bønsvig samt en Del af Øen Smidstrup, (Resten hører til Skibbinge Sogn); Togholt Huse og Stenstrup Skovvænge. Endvidere ligger der udenfor Stavreby Jungshoved Kirke, „Junxhouæth“, ogsaa kaldet Stavreby Kirke, samt Hovedgaarden Jungshoved, der hører under Baroniet Stampenborg.

Der findes saa godt som ingen Oldtidsminder bevarede i dette Sogn, trods det, at der har været adskillige af saadanne. Saaledes har der paa det bølgeformede Terræn Øst for Ambæk ligget en hel Række af mindre Høje, der nu alle er sløjfede eller overpløjede. I Bønsvig Hovedskov ligger tæt ved Kysten en Jættestue og en Langdysse, men disse er meget ødelagte. Ved Kysten, under Stavreby, er der gjort rige Fund af Flinteredskaber fra den allertidligste Stenalder. I ældre Tider har Jungshoved Sogn sikkert været en Ø, idet der mellem Fjorden og Vigen, der skærer sig ind mellem dette Sogn og Allerslev, endnu ligger store Moser og flere Vandløb, der kunde tyde paa, at Fjorden her har gaet helt igennem. Man kalder da ogsaa endnu i vore Dage stundom Sognet for Øen. I ældgamle Tider var Sognet et eget Sognekald, hvoraf en stor Del hed Smidstrup Sogn, men i Aaret 1718 blev Sognet Anneks til Præstø. I denne Forbindelse kan det siges, at Præstegaarden i samme Aar nedbrændte, men i Aaret 1762 blev Sognet igen et selvstændigt Pastorat.

Jungshoved Kirke ligger paa en udskydende Halvø, der kaldes „Slotsbakken“. Kirken er opført i senromansk Tid, og langt den overvejende Del af Bygningmaterialet er Kridtsten,

Jungshoved Kirke.

der er tildannet i smaa regelmæssige Blokke, men dog findes der enkelte Steder anvendt Munkesten. Kirken har flere store Skraakantssokler, og i Syd sidder i et fremspringende Murfelt den gamle og oprindelige Dør. Allerede i den tidliggotiske Tid er Kirken sikkert forlænget et Stykke mod Vest, men først i den senere Middelalder er dens Indre blevet overhælvvet. Sakristiet ved Korets Nordside er tilbygget i det 14 Aarhundrede og overhælvvet. Vaabenhuset og Taarnet er opførte af Munkesten og er sentmiddelalderlige. I det 17 Aarhundrede er Taarnets øverste Stokværk ombygget. I Taarnrummet er indrettet Gravkapel for Brockenhuuserne, og over Indgangen ses disses og Holsteinerne til Ledreborgs Vaabener. Inde i Kapellet staar to store Marmorsarkofager, hvori hviler Stiftamtmand H. A. Brockenhuus, død 1803, og hans Hustru Elisabeth, født Holstein, død 1786. Paa Væggene inde i Kirken og ovenover Hvælvingerne er fundet enkelte Levninger af Kalkmalerier, der er ret tarvelige udførte og antagelig henhører til det 14 Aarhundrede. Prædikestolen er et særdeles smukt udskaaret Snitværksarbejde i stræng Renæssancestil. Den nuværende Døbefont er af brændt Ler, med Relieffer af Thorvaldsen. Altertavlen har en Gibsafstøbning af Thorvaldsens „Christus i Emaus“ og er omgivet af en tarvelig Renæssanceramme.

Omtrent midt i Sognet opførtes i Aaret 1924 Sognets Hovedskole, der kaldes Jungshoved Hovedskole. Denne har 3 Forskoler under sig. I Stenstrup By ligger endnu en af de gamle Rytterskoler, men denne benyttes ikke mere som Skole, men er udlejet til privat Beboelse. Hovedskolen er opført i en ret Vinkel og er en smuk Bygning, der er velindrettet og absolut svarer til vor Tids Krav om Skoler.

I længst forsvundne Tider laa der i Sognets sydvestlige Hjørne ved den lille Vig, der her skærer ind mellem Jungshoved og Allerslev Sogn, en Kongeborg kaldet „Jungshoved“. Slottets Voldsted ligger her endnu og kaldes for „Slotsbakken“. Den er ret uregelmæssig og temmelig stejl og under dens ujævne Overflade har man fundet Rester af Bygningsfundamenter af denne kongelige Borg. Om Borgens ældste Bygninger vides ikke noget. Synsforretninger, der er foretagne i Aarene 1601—05 og i 1612, siger kun dette ene, at Bygningerne var meget forfaldne og brøstfældige. Det ses derimod af Synsforretninger fra 1649, at Bygningerne bestod af Bindingsværk i sammenbyggede trevinklede Fløje, alle i to Stokværk og benævnes saaledes: „Det nye Hus“, hvori fandtes Kongens Værelser, „Det gamle Hus“ med Fruerstuen, to Karnapper samt et Trappetaarn med Spir og endelig den tredie Fløj med Stegers og Bryggers med flere Kamre og Rum. Til dette Bygningskompleks kom da en fjerde Fløj, der laa frit paa Borgens fjerde Side og var i Bindingsværk, men kun i et Stokværk, og dette benyttedes til Ladefogedens Bolig. Det er mest sandsynligt, at Slottet har henligget som Ruiner lige siden 1660, og det synes, som om alle Bygningerne er nedrevne i Aarene 1707—17. I sidstnævnte Aar blev der herfra hentet Materiale til Opførelse af Rytterstalde m. m. ved Vordingborg Slot, og samme Tid findes Markerne at være udlagde som Rytterkobler og fik derved samme Skæbne som Oremandsgaards Marker. Ved de foretagne Undersøgelser kunde det synes, som om Slottet har været omgivet af Grave, hvilket jo ikke var ualmindeligt, men her spores ikke mindre end tre Grave uden om hinanden. Det menes, at Borgen skal være meget gammel, ja, en af de ældste saadanne Borge, men om dens Historie vides ikke meget. I Valdemar II' Jordebog er Junxhouæth ansat til 15 Mark Sølv. Paa de Tider da Hansestæderne spillede den store Rolle her i Landet, skal Jungshoved have være i disses Besiddelse og ved Reformationen blev Jungshoved Len betydelig forøget med Gods fra Omegnen. Flere berømte danske Mænd indenfor Adelen har været Lensmænd paa Jungshoved. Vi kan saaledes nævne: Børge Trolle, en Broder til Herluf Trolle, Peder Oxe, Rigskansler Ejler Grubbe, Rigshofmester Christoffer Walkendorff m. fl. Under Krigen med Sverige var Jungshoved i Svenskernes Besiddelse, og de ødelagde meget og samtidig plagede de Egnens Bønder haardt. Det fortælles, at Gøngehøvdingen Svend Poulsen her skød en af de svenske Herrer, hvor-

efter han flygtede over Vigen til Oremandsgaard og skjulte sig i Skoven. I Aaret 1671 fik Prins Jørgen, en Broder til Kong Chr. V, Jungshoved ved Mageskifte. Han havde da allerede Aaret før faaet Vordingborg til Livgeding. I Aaret 1714, flere Aar efter Prinsens Død, blev Jungshoved samt alt tilliggende Gods atter overgivet til Kongen. Efter hvad der menes, var det medens Prinsen var Besidder af Jungshoved, at de gamle Bygninger blev nedrevne, antagelig for at give Plads for nye Bygninger, der dog aldrig blev opførte. Godset blev, da Kongen fik det i Eje, udlagt som Ryttergods, og endelig blev det i Aaret 1761 solgt af Kong Frederik V til H. A. Brockenhuus, der senere forenede det med Nysø, hvortil det stadig hører.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer P. PEDERSEN, Stavreby, Formand, Parcellist A. P. JENSEN, Roneklint, Parcellist J. JØRGENSEN, Stavreby, Tømrer L. LARSEN, Smidstrup, Gaardejer CHR. MØLKTE, Bønsvig, Arbejdsmand I. OTTESEN, Stavreby, og Parcellist H. P. RASMUSSEN, Bønsvig.

Værgeraadets Formand er Parcellist A. JENSEN, Tøgeholt. Hjælpekassens Formand er Parcellist J. CASPERSEN, Roneklint. Menighedsraadets Formand er Gaardejer N. RASMUSSEN, Bøgedegaard. Sognepræst er KNUD MØLLER. Sognefoged er H. CHR. JOHANSEN.

HANS CHR. JOHANSEN, Gaardejer og Sognefoged

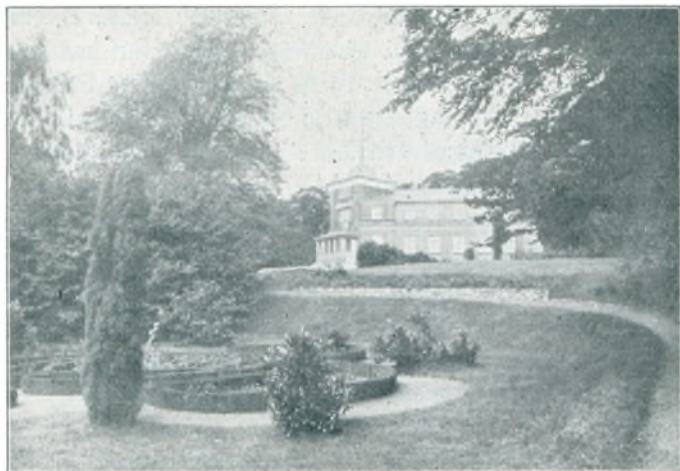
f. den 22 Marts 1883 i Havrebjerg Sogn, S. af Gaardejer Jørgen H. og Hustru Karen Marie, g. 1907 med Helga Kristine Johansen. Købte i 1918 Ambæksgaarden, stor 50 Tdr. Land, Sognefoged siden 19 December 1928.

ØSTER EGESBORG SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Vordingborg og hører under de samme Kredse som Ørslev Sogn, naar lige undtages Folketingskredsen, idet denne tilhører Amtets 4 Kreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 2989 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 800 og i 1900: 1211, medens det i Aaret 1915 kun var 1092.

Øster Egesborg Sogn omgives af Ørslev, Udby, Allerslev, Mern og Kallehave Sogne. En mindre Enklave af Sognet ligger i Kallehave Sogn. Jordene er ret bakkede og meget højtliggende. De højeste Punkter er Kulbjærk, der ligger ved Sognets Sydgrænse og er ca. 107 m, samt Bakken Kalvebjærk, der er 95 m. Fra disse Bakker er der en smuk Udsigt ud over Landskabet. Dette bakkede Terræn præges ogsaa af store Skove, der her breder sig over 650 ha. Vi skal her nævne enkelte af disse Skove, der er særlig kendte, Lekkendeskov, der er et meget yndet Udflugtssted, Vallebo, Røstofte, Kohave, Hovskov og Skovhuseskoven.

I Sognet ligger Landsbyerne: Øster Egesborg, som i det 14 Aarhundrede kaldtes for Egphespyr, med Kirke, Præstebolig, Skole og Forskole: Røstofte; Tolstrup, i Aaret 1355 kaldet Tholfsthorp, med Skole beliggende ved Vallebo Skov, Forsamlingshus opført i Aaret 1889; Staarby, der gennem Tiderne har haft forskellige Navne, i 1304 kaldtes den Storbid og i 1312 Storbythæ, her ligger Fattiggaarden, der nu er indrettet til Alderdomshjem, og hvis Bygninger er opførte i Aaret 1884; Lekkende Skovhuse, med Skole og Sparekasse oprettet i Aaret 1889, samt følgende Steder, der dog kun er mindre Samlinger af Gaarde og Huse: Røstofte Skov, Kulsøen, Hestofte, Stivænge, Lille Skovhuse og Hulebæk Huse. I Sognet ligger Hovedgaardene Lekkende og Lilliendal.

I Sognet har der i fordums Dage ligget et stort Antal af Gravhøje, men de fleste af disse er nu dels overpløjede, dels opgravede. Der findes dog endnu nogle faa nogenlunde velbevarede, af hvilke vi her vil nævne den, der ligger paa Præstegaardsmarken, og noget Syd herfor, paa en høj Bakkeflade, ligger en meget smuk og anselig Høj, der er noget over 4 m i Højden. I Præstegaardsskoven findes en meget lang Jordhøj, der er dannet ved Sammenlægning af to Høje. I Sognet kendes kun en Langdysse.

Lekkende.

Kirken er en romansk Teglstenskirke og tilhører Fideikommiset Lilliendal. Den er omkring Aaret 1300 noget ombygget, og samtidig er der tilbygget et Taarn i Vest. Omkring Aaret 1400 ombyggedes Kirken atter, saaledes at Koret fik Skibets Bredde og overdækkedes af to Krydshvælvninger. I Middelalderens Slutning forlængedes Skibet med eet Fag og fik da ialt 5 Hvælvingsfag, foruden Taarnrummets Fag. Det ret anselige Vaabenhus er fra den senere Middelalder. Altertavlen er ikke af særlig Betydning. Prædikestolen bærer Kong Chr. IV'

Navnetræk, det danske Rigsvaaben og Kaasernes Vaaben og er antagelig fra Aaret 1594. Ved Kirkegaardsmuren staar en sengotisk Kirkelade med stærkt fremhævede Kamgavle, og den er ret velbevaret.

Hovedgaarden Lilliendal blev den 7 August 1821 oprettet til Fideikommis af Gaardens daværende Ejer Geheimekonferensraad, Greve Ad. Chrf. Knuth til Christiansdal paa Lolland. Oprindelsen til denne Hovedgaard var Landsbyen Skuderup, som i Aaret 1664 bestod af 11 Gaarde og 5 Huse. Af disse 11 Gaarde var de 9 efterhaanden kommet under Kronen, medens de 2, nemlig Skuderup og Eskebjerggaard, var selvejende. Det menes dog, at sidstnævnte Gaard, paa denne Tid, bestod af 2 Gaarde. Skuderupgaard ejedes dengang af Anna Gjortes i Stege og beboedes af Kornet Hans Lehnert. Gennem Tiderne har Skuderupgaard haft forskellige Ejere, og vi skal her nævne: Heinrich Heins 1688, Chr. Franzen Toxsværd 1717, Ritmester v. Segebalden 1726, Jørgen Poulsen 1730, Raadmand i København, senere Etatsraad, J. Jac. Hæseker 1741, han købte Jord af Kronen og lagde det til Gaarden, Margrethe Spang 1753, Peder Quistgaard 1757, Sophie Hedevig Ziemers 1758, Kammerherre Hans Gustav Lillienkjold 1760, han købte den som Lystgaard og tillagde den et af de 12 Godser i Rytterdistriktet samt Høvdinghus og andet Gods. Han gav Gaarden sit nuværende Navn og døde i 1796. Nu følger der en lang Række af Ejere, indtil vi naar Aaret 1802, da førnævnte Greve Knuth køber Godset for 180.000 Rdl. Det menes, at Hovedgaarden ligger paa den gamle Skuderupgaards Plads. Den oprindelige Hovedbygning var opført i et Stokværk og fik først sit nuværende Udseende i første Halvdel af det 19 Aarhundrede, naar da lige undtages de Forandringer, som den nuværende Ejer har foretaget.

Hovedgaarden Lekkende, der er beliggende ved Lekkende Skov, paa Skraaningene af et Højdedrag, tilhørte i Middelalderen Roskilde Bispestol, der havde meget Gods og store Besiddelser i denne Egn.

Efter Reformationen gik Lekkende over til Kronen og var fra nu af snart forlenet med Saltø snart med Vordingborg og saa selvstændigt Len, men fra Aaret 1660 til 1774 vedblev den at være en kgl. Avlsgaard under Vordingborg Amt. Ved Ryttergodsets Salg blev Lekkende tillige med Beldringe solgt til Kammerherre Fr. Raben, men de gamle Bygninger var allerede nedbrudte ved Prins Jørgens Død i 1708, og Jordene var underlagt Ryttergodset.

I Aaret 1889 kom Lekkende i Greve Fr. Raben-Levetzau til Christiansholms Eje. Lekkendes Hovedbygning er opført i Aaret 1838.

UDBY SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Vordingborg og hører under samme Købstads Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Syd-sjællands Lægekreds, Præstø Skatte- og Skyldkreds og Amtets 2 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 1660 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 510 og i Aaret 1900: 677, medens det i 1915 var ca. 700.

Udby Sogn omgives af Ørslev Sogn, der er Anneks til Udby, samt af Øster Egesborg, Allerslev, Beldringe og Baarse Sogne, samt grænser til Lundby og Sværdborg Sogne i Hammer Herred. De noget højtliggende og bakkede Jorde er sandmuldede og hæver sig stærkt mod Syd mod Ambjerg Skov. Over 230 ha eller ca. en Femtedel af det samlede Areal optages af Skove. Vi nævner her: Udby Skov, Teglstrup Skov, Hastrup Skov, Armbjerg Skov og Østerskov. Af Søer findes der Benthes Sø og Bundløssø, disse dækker tilsammen over 4 ha.

I Sognet ligger Landsbyerne: Udby, med Kirke, Præstebolig, Skole og Kro; Skallerup; Teglstrup og Grumløse, med Skole, der er opført i Aaret 1908.

Sognet, der jo ikke grænser til noget Vand, er straks mærket heraf med Hensyn til Minder fra Oldtiden, idet der ikke findes mange saadanne. Fra den tidlige Stenalder er her kun ganske enkelte Dysser og meget faa Gravhøje. Her er imidlertid gjort interessante Fund fra Broncealderens Dage. Saaledes er der paa Skallerup Mark, paa den her i forrige Tider liggende Høj (Trushøj), der dækkede over en Grav fra Broncealderen, fundet et meget mærkeligt Indhold, saaledes en lille Kedelvogn af Bronze, der antagelig er ført hertil fra Italien, den var benyttet som Beholder for brændte Menneskeben, hvilket var et enestaaende Fund. Sammen med denne fandtes Armringer af Guld og ikke saa faa Sværd af Bronze samt meget andet fra denne Periode i vort Lands Historie. Et andet, og ligesaa vigtigt Oldtidsfund, er gjort her i Sognet, hidrørende fra en naturlig Bakke ved Skallerup, kaldet for Egebjerg, her fandt man, tæt under Bakkens Overflade, op mod en halv Snes Grave, der indeholdt en Del Bronceredskaber, liggende ved ubrændte Lig, og disse Grave er antagelig fra Tiden omkring det 3—4 Aarhundrede efter Christi Fødsel.

Saavidt vides, har der ligget en Hovedgaard i Udby, thi vi finder i Aaret 1351 nævnt en Niels Pedersen af Udby. Den sidste af denne Slægt nævnes i Aaret 1463. Nærmere Oplysninger om denne Hovedgaard mangler fuldstændig. Grumløse skal i den allerældste Tid have hørt til Hammer Herred.

I Udby Præstegaard er N. F. S. Grundtvig født i 1783. Hans Fader var Præst her i Sognet og døde i Aaret 1813. Paa en Høj paa Kirkegaarden er der rejst en Mindesten over N. F. S. Grundtvig, og denne blev afsløret paa Hundrede-Aarsdagen for hans Fødsel. Stenen laa tidligere i Udby Østerskov, men slæbtes hertil. Dens Dekorationer er udført i oldnordisk Stil.

Kirken, der tilhører Ejeren af Lekkende, er en ret anselig Kampestensbygning, der er iblandet Kridtsten. Allerede i romansk Tid er den blevet forlænget mod Vest. I det 14 Aarhundrede blev der indbygget Stjernehvælvinger i Koret, og i næste Aarhundrede blev det gjort i Skibet. Man har afdækket

Udby Kirkegaard.

og restaureret nogle middelalderlige Kalkmalerier, som fandtes saavel paa Hvælvingerne, som paa Sidemurene. Altertavlen er fra Aaret 1585 og bærer Stafferinger fra Aaret 1774. Nogle sengotiske Figurer og Relieffer fra den tidligere Altertavle er udlaante til Museet i Vordingborg. Prædikestolen bærer Aarstallet 1585. I Kirken findes flere sengotiske Figurer og Krucifikser, men det største Minde, der knytter sig til denne Kirke, er vel nok det, at Grundtvigs Fader var Præst her.

MERN SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Præstø og hører under samme Købstads Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Syd-sjællands Lægekreds, Præstø Skatte- og Skyldkreds og Amtets 2 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 2280 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 800, i Aaret 1900 var dette Tal steget til over 1200 og i Aaret 1915 til 1325.

Mern Sogn omgives af Allerslev, Øster Egesborg og Kallehave Sogne og grænser tillige til Østersøen. Sognets Jorde er, særlig i den sydlige og vestlige Del, temmelig bakkede, men med Hensyn til Frugtbarhed maa de betegnes som de bedste i Herredet. Ved Taageby ligger der en anelig Bakke, hvorfra der er en milevid Udsigt over det skønne Landskab, helt til Nyord, Møen og Jungshoved. Kysten langs Sognet er engklædt og afsætter lige udfor Kindvig en lille Bugt, og her ligger „Kindvig Havn“. Noget Nord for den lille Halvø Kindhoved og midt gennem Sognet løber i en bred Dalsænkning Mern Aa, der deler Mern By i en nordlig og en sydlig Del. Rundt om i Sognet ligger flere mindre Skove, der tilsammen optager ca. 220 ha af Sognets Jordareal. Vi skal heraf nævne: Mern Hestehave og Kohave, Skovvænge og Stubbevænge, Taageby, Skalby og Sandvig Kohave.

I Sognet ligger Landsbyerne: Søder-Mern, udtales „Mære“, med Kirke, Skole, Forskole, Forsamlingshus, bygget i Aaret 1888, Haandværkerskole, Fattighus, nu delvis Alderdomshjem, Spare- og Laanekasse, oprettet i Aaret 1899, Filial af Vordingborg Bank, Saftstation, hørende under Stege Sukkerfabrik, Andelsinstitutioner, flere Handlende og Haandværkere, Byens Vandværk og Jernbanestation, der danner Endestation for Præstø-Mern Banen. Andelsmejeriet Mern er stiftet den 30 April 1899, ved at købe Mejeriejer Andreasens Mejeri i Mern, der betaltes med 16.800 Kr. Derefter købte Mejeriet alle Ammendrup Mejeris Maskiner og Udhus og betalte herfor 4453 Kr., og det hele flyttedes til Mern. Mejeriet har gennem Tiderne haft mange forskellige Formænd, men siden 1924 har Gaardejer HANS TH. HANSEN, Taageby, beklædt Stillingen. I 1924 indlagdes der en ny Dampkedel og opførtes ny Skorsten. Andelshavernes Antal er ca. 160, og nuværende Bestyrer er BERNHARD NIELSEN. Kindvig Brugsforening stiftedes den 3 Juni 1877, med Lærer Deichmann, Kindvig, som Formand. I Aaret 1906 købte Foreningen Smed Albert Hansens Ejendom for en Pris af 2700 Kr. Det nuværende Udsalgssted er bygget i 1921, og dertil anvendtes, hvad der kunde, af det gamle Hus. Den nuværende Formand er Gaardejer CHR. HANSEN, Øasminde, der er født den 28 Januar 1870 i Mern Sogn, Søn af Gaardejer Lars Hansen, Kindvig, og Hustru Maren Kirstine f. Jensen, gift med Maren Larsen. Købte i 1920 Øasminde, der er paa 30 Tdr. Land. Nørre Mern, med Præstebolig, Skole; Sageby, der i 1350 kaldtes for Saghebyæ, og hvori der ligger et Lystanlæg, kaldet „Merns Lystanlæg“, her er Afholdsrestauration. Anlægget ligger i en af Naturen dannet Kløft, der allerede var godt kendt i Midten af forrige Aarhundrede, idet man paa nævnte Tid afholdt flere store Folkemøder her; Kindvig, med Skole og Forskole, og noget Syd for denne ligger et Forsamlingshus, der er opført i 1888; Lille Kindvig; Taageby; Skalsby og Sandvig. I Sognet findes Stederne: Østergaardsstræde, Kindvig Strand og Sandvig Kohave, der alle kun er Samlinger af Gaarde eller Huse, og det samme gælder for Kindvig Hoved og Skov, Sageby Enge og Mark, Mern Skov og Store og Lille Mern

Huse. Mern Skole er bygget i 1906 og er 5-klaset. Dens Førstelærer er L. N. EBBEHØJ. Kindvig Skole er bygget 1905, og hertil er knyttet Lærer TOFTAGER.

I Sognets Sydspids skal der have ligget en stor Del Oldtidsminder, og ligeledes har der inde i Sognet ligget flere Høje og Dysser, men nu i vore Dage er der saa godt som intet tilbage af disse Fortidsminder, idet de næsten alle er ødelagte eller overpløjede. Vi finder dog endnu enkelte bevarede, saaledes ligger der ved Østergaard en ret anselig Høj, der er næsten 6 m. I Mern Hestehave ligger der en lille uanselig Runddysse, der dog er meget ødelagt. I Mern og i Sandvig Kohave ligger nogle Langdysser, der ogsaa er meget ødelagte. Trods de saa ødelagte Fortidsminder ser vi dog af de sparsomme Rester, at ogsaa her har vore Forfædre fra Stenalderen og fra Broncealderen sat deres Bopladser, men ogsaa i Middelalderen, lige op til Aaret 1400, bærer Sognet Minder om Datidens Beboelser og Besiddelser. Saaledes ved vi, at i Aaret 1914 brændte „Kulsohuset“, der laa ved Mern Aa (her er det ifølge Carit Etlars Roman, at „Gøngenhøvdingen“ boede). Ved Sognets Kyst skal der i Aarene omkring 1370 have ligget to Havne. Kindvig (Kinwik-hauen) og Sandvig. Af begge disse Havne oppebar Roskildebispen Tolden. Der har dog sikkert ikke været Tale om Havn i den Forstand, som vi nu tænker os en saadan, men blot om nogle af Naturen opstaaede Vige, der var brugbare til Indsejling. Samme Bispestol ejede paa nysnævnte Tider ogsaa meget andet, i Form af Gods, i dette Sogn, saasom „Kraghæwik-bæ“, mulig er den det nuværende Stenshave Bæk, der menes. Her ved forstaas de Skove, der laa mellem denne og Mern Aa. Her laa en Vandmølle, der tilhørte Kronen, og vi finder, at en Roskildebisp klager til Kronen over den Skade, der forvoldtes Bispegodset, ved de hyppige Oversvømmelser af Mølleedammen. Badebyhuset, der ligger lidt Vest for Lille Kindvig, er sikkert opkaldt efter en By, som skal have ligget her, og som hed Badeby. Den nævnes i Roskildebispens Jordebog omkring Aaret 1370, og da som tilhørende denne Bispestol. Den bestod af to Gaarde og Huse samt en Gaard, der paa nævnte Tid laa øde.

Hovedgaarden Høvdinggaard er en af de 12 Ejendomme, som er fremstaaet ved Vordingborg Rytterdistrikts Salg og Deling, hvilket skete i Aaret 1774. Den skødedes sammen med Skuderupgaard til H. G. Lillienkjold og havde fælles Ejer med denne indtil Aaret 1799. I Aaret 1901 solgtes den af daværende Kriminalretsassessor Obelitz til Plantageejer A. F. J. C. Lassen, for 1 Mill. Kroner. Emil Lassen, en Søn af nævnte L., overtog den i 1917, men har i den seneste Tid atter solgt denne. I Aaret 1659, da Svenskerne hærgede saa mange af vore Godser, kom de ogsaa til Høvdinggaard, der sikkert paa den Tid kun var en mindre Gaard. Den findes i Aaret 1610 kaldet for Høffdingshus. Ikke langt fra den nuværende Bygning, der opførtes i 1852, og væsentlig ombyggedes i 1901, vises den Plads, hvorpaa det gamle Høffdingshus har ligget, men det blev lagt i Aske af Svenskerne.

Kirken er en senromansk Teglstenskirke, der i Middelalderen er meget ombygget og udvidet, og saagodt som intet af den oprindelige Kirkebygnings Form er tilbage. Koret og Skibet har samme Bredde. Mod Syd er der tilbygget et Sideskib paa 4 Fag, og i dets Mure er brudt spidsbuede Arkader. Vestfaget er udskilt som Vaabenhus, og senere, men endnu i Middelalderen, er der tilbygget en nordre Bygning, der er forbundet med den øvrige Kirke ved spidsbuede Arkader. Under Taarnet, eller rettere i dets nederste Stokværk, var forhen Gravkapel for Høvdinggaards Ejere. Rummet var aabent ind til Kirken, men er nu adskilt og tjener som Ligkapel. I vor Tid har Kirken været underkastet en Restaurering. Grundtvigianeren Peter Rørdam har virket som Præst ved denne Kirke, og han nød Dronning Caroline Amalies særlige Gunst. Hun skænkede Kirken den nuværende Altertavle. Den gamle Tavle, der er fra Aaret 1596, findes ophængt i Sakristiet. Prædikestolen er fra samme Aar og bærer Lensmanden Henrik Lykkes og Hustrus Vaabener. Interessant er det at se den gamle jernbeslaaede Vaabenhusdør, der

stammer fra Aaret 1637. Paa Kirkens Loft skal der ligge et Krucifiks eller en Helgenfigur, der hidrører fra Aaret 1300. I Kirkens Gulv findes flere gamle Gravsten, der er lagt over Præster, der gennem Tiderne har virket ved Kirken. Præstegaarden, der er bygget 1848, efter at den forrige Gaard lagdes i Aske af en Ildsvaade, er en ret ejendommelig Bygning, der er opført i gotisk Stil med smukke Kamgavle.

HANS TH. HANSEN, Gaardejer

f. 1 December 1893 i Hjerting i Sønderjylland, S. af Gaardejer H. P. H. og Hustru Marie f. Larsen, g. 1919 med Marie Hansen. Paa Skibelund Efterskole 1908—09, paa Ryslinge Højskole 1912—13, Preussisk Soldat fra 1913—17, paa Korinth Landbrugsskole fra 1918—19, købte i 1919 Kildevang i Taageby, stor 31 Tdr. Land, Formand for Mern Andelsmejeri siden 1924.

KALLEHAVE SOGN danner en egen Sognekommune og er det største Sogn i Herredet og inddelt i to Sognefogeddistrikter. Det har Tingsted i Vordingborg og hører under samme Rets- og Politikreds, Præstø Amts Sjællands Amtstuedistrikt, Sydsjællands Lægekreds, Vordingborg Skatte- og Skyldkreds og Amtets 4 Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal er ca. 4787 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 1747, i Aaret 1900 var dette Tal naaet nær op mod 2900, og i 1915 var det 2977.

Kallehave Sogn (Kalvehave) omgives af Mern og Øster Egesborg Sogne og grænser tillige til Ulf sund og Østersøen samt Vordingborg Landsogn. Jordene er mod Vest meget højtliggende og bakkede, mod Øst noget mindre bakkede og nærmere Vest skraaner de temmelig stærkt. De er frugtbare og ler- og sandmuldede. Ca. 1100 ha af Sognets Jordareal optages af store Skove, hvoraf vi nævner: Stensby, Langebæk, Søskov, Skraaningevænge, Østerskov, Viemose, Ravnkov og Viemose Hestehave m. fl. Forstmæssigt set hører disse Skove til Landets ypperste, og de er meget afvekslende og med saare mange skønne Steder og Udsigter, men helt blottede for Søer og Moser. Langt den overvejende Del er Bøgeskov, men enkelte Steder ses Egetræspartier samt Naaletræer og Ask. Langs Sognets Kyst er der overvejende gamle, smukke Skovbræmmer, naar lige undtages de enkelte Steder, hvor Ager og Eng gaar helt ned til Kysten. Fra den høje Bakke Kulsbjerg er der en saare skøn og afvekslende Udsigt til Møen med Klinten, til Falster og de omliggende Farvande med deres smaa Øer og Holme. Til Sognet hører Lilleø, der er nær ved 4 ha, og Langø, der er 127 ha.

I Sognet ligger Landsbyerne: Kallehave (Kalvehave), der i det 14 Aarhundrede kaldtes for Kalvæghæ, der er delt i to Dele, Stationsbyen og Fiskerlejet, den har Skole, Kirke, Fattiggaard og Alderdomshjem, Hotel, Havnen med Toldsted, Jernbanestation og flere Handlende; Viemose, der er delt i Nørre og Søndre Viemose, med Skole, Forskole, to Forsamlingshuse, Andelsmejeri, Jernbanestation m. m.; Langebæk, med Præstegaard, Skole, Forskole, Asyl, oprettet i Aaret 1895, dette kan optage 40 Børn, Spare- og Laanekasse, stiftet i Aaret 1871, Jernbanestation, flere Handlende og Haandværkere samt en Del Fabriksindustri; Stensby, med Annekskirke, Skole og Forskole; Vestenbæk; Stensved, med Skole og Forskole, Andelsmejeri og Jernbanestation m. m. Tillige findes her en Del mindre Steder, som dog ikke kan benævnes som Landsbyer, saaledes: Kallehaveskov, Viemose-skov, Viemose Overdrev, Balleskov, Balle Overdrev, Ballestrand, med et lille Udskibningssted, Langebæk Lyng Møllehuse, Nørrevænge, Stensby-Linie, Skyttemarken, Sageby, Møllegaarde og Petersværft, hvor der ogsaa ligger et lille Udskibningssted og Overfart til

Tærø. — I Sognet ligger af større Gaarde: Hovedgaarden Petersgaard, Langebækgaard, Stensbygaard, der er opstaaet ved Sammenlægning af Gaarden Stensby og af Wrangsgaard; Staalvængegaard, hørende under Høvdinggaard, Ellebrudgaard og Rødsbjerggaard. Paa Tærø, der i Aaret 1200 kaldes for Thærhøfthæ, ligger Gaarden Jesminde, her er tillige Skole og Lodseri. Langø er i Aaret 1919 blevet forbundet med Sjælland ved en Dæmning og Bro.

Der er vel ikke noget Sted paa Sjælland, naar lige undtages Nordsjælland, der er saa rigt paa Minder fra vore tidligste Forfædres Tid, fra Sten- og Bronzealderen, som her i Kallehave Sogn, og dog er de Grave, Høje og Stendysser, der nu i vore Dage vises, kun ringe i Forhold til det, der tidligere har ligget her. Noget nær 60 saadanne Oldtidsminder er nu fredede. Det er dog særlig paa Sognets sydlige Kystsider, at disse mange Oldtidsbopladser har ligget, men noget senere i Tiden er de flyttet noget ind i Landet, men ingen af dem længere end til Sognets Midte. Paa Langebæk Præstegaards Mark har ligget mange Høje, og af disse er endnu bevarede 3 Jættestuer. Tæt herved findes 2 andre Jættestuer. I Skoven under Viemose findes endnu 20 fredede Høje, og blandt disse er der de to kendte og anselige „Dyrehøj“ og „Kræmmerhøj“. Langebæk Skov har 7 Høje og 1 Langdysse, og i Stensby Skov findes 4 Langdysser, 1 Runddysse og 1 Høj, der omslutter en stor Jættestue. En lignende Jættestue findes i Vinterbølleskov. Kommer man ind i Hestehave ved Pedersgaard finder man op til 10 Høje, der dog alle er ret smaa. Ved Langebækgaard ligger „Julianehøj“. Kortelig sagt kan det se ud, som om hele dette store Areal mod Syd og Øst i sin Tid har været store Skove og uigennemtrængeligt Vildnis, der har grænset helt ned til Havet. Ogsaa paa Lilleø og paa Tærø er der gjort Fund fra den allertidligste Stenalder, og paa Langø er der gjort et meget interessant Fund, der fortæller om hine Tidens Bebyggelse af disse Øer. Her i Sognet er der gjort et Fund fra Bronzealderen, og dette skete ved Viemose Overdrev i Aaret 1854. Lige under Jordens Overflade fandtes 2 Guldkar, tildels flaskeformede, og liggende i et Lerkar. Tæt ved Kallehave er en hellig Kilde, den ligger meget nær Kirken og kaldes for Kirkekilden. Saa sent som i forrige Aarhundredes Slutning besøgte denne, for sin formentlige Lægedoms-kraft. I tidligere Tider har her været en lignende Kilde, der kaldtes „Hellig Eriks Kilde“. I ældgamle Tider kaldtes Sognet sikkert „Skaaningehavn“, for vi finder det i Valdemar II' Jordebog benævnt som „Scanynhavn“, men ogsaa i den Roskildebisps Jordebog findes det i Aaret 1370 kaldet „Skaningehavn“, men det tilføjes i dette Aar at kaldes „Kaleuhawæ“. Vi ser saaledes af Roskildebisps Optegnelser, at Sognet først efter 1370 fik sit nuværende Navn Kallehave (Kalvehave). Efter hvad andre ældgamle Papirer siger, har der her i Sognet været holdt Retterting i det 14 Aarhundrede.

Kallehave Gods er ogsaa et af de under Vordingborg Rytterdistrikt forhen hørende Godser, som i Aaret 1774 afhændedes af Staten. Det første Skøde, vi ved noget om, og antagelig det første, der er udstedt, findes i 1777 som udstedt til Peder Johansen. Købesummen var da 55.500 Rdl. Han kaldte Gaarden Pedersgaard og skal have anlagt et lille Skibsværft ved Petersværft. Hovedbygningen er opført af Peder Johansen i den Tids Stil. Den er i to Stokværk, med en Frontispice. I Aaret 1850 skal Gaarden være ombygget og tildels gjort større. De gamle Avlsbygninger nedbrændte i Aaret 1906, og nye opførtes paa de nedbrændtes Grund. Ifølge Skøde, af Aaret 1800, overgaar Gaarden til Kronen, som da frasolgte selve Godset, men beholdt Skovene indtil Aaret 1868, da de solgtes ved Auktion for 580.000 Rdl.

Stensbygaard, eller som den forhen hed, Vrangsgaarde, havde sin oprindelige Hovedbygning liggende ved de smukke Mallings Kløfter, men blev i Aaret 1872 genopført paa sin nuværende Plads. Om dens tidligere Historie vides ikke stort, men den er sikkert en af de Gaarde, der hørte under Kong Valdemars Jagtslot, hvoraf man, noget Nordvest for den nuværende Gaard, paa det Engdrag, der før stod under Vand, har fundet et ret velbevaret Voldsted, bestaaende af en afrund mindre Holm, omgivet af vandfyldte Grave,

hvoraf endnu ses enkelte Spor. Her paa denne Holm findes Bygningsfundamenter af Kampe- og Munkesten, hvilket er de sidste Rester af det Slot, der forhen laa her. Vrangsbysgaard findes da at have været 2 Gaarde, og det er sikkert en af disse, der i det 18 Aarhundrede findes nævnt som Embedsgaarde. Stensby har med udslettelige Spor sat sit Mærke i vort Lands Historie, thi her var det, at Kong Valdemar II i Aaret 1238 sluttede Forlig med de tyske Ridders Ordensmester. Ifølge dette Forlig fik Danmark Reval samt de øvrige tabte Besiddelser i Estland tilbage.

Kallehave Kirke er bevaret i hele sit Anlæg, som da den opførtes som senromansk Teglstensbygning. Først i den senere Middelalder er Taarnet tilbygget, og Hvælvingerne stammer fra samme Tid. Koret er inddelt i to ret smalle Krydshvælvinger, medens Skibet er delt i to store og brede Stjernehvælvinger. I det 17 Aarhundrede er der tilbygget Kirken en Udbygning mod Nord, der kaldes „Soldaterkirken“. Denne Bygning er senere inddraget som en Slags Korsfløj til Kirken. Paa dens Gavl ses Kong Fr. III' Navnetræk og Aarstallet 1652. Vaabenhuset og det nuværende Sakristi er fra det 19 Aarhundrede. Paa Kormuren skimtes nogle ret utydelige Rester af tidliggotiske Kalkmalerier. Saavel Altertavle som Prædikestol er rigt udskaarne og føres tilbage til Aarene omkring 1600. Stoleværket skal være fra samme Tid, men er senere omdannet. I Kirken findes enkelte gamle Gravstene samt nogle gamle Trætavler, der er sat over Personer, der er begravede her. Ude paa Kirkegaarden ligger der begravet 30 svenske Soldater, der druknede i Aaret 1658, da de vilde gaa over Isen til Møen. I Sognet ligger Pederskirken, der er opført i Aaret 1890--91, og vistnok indviet den 3 Maj 1891. Den er opført efter Tegning af Arkitekt H. C. Glahn.

PRÆSTØ KØBSTADS LANDDISTRIKT henhører til Præstø Købstad, men har sit eget Distriktsraad. Det omgives af Købstadens Grund og grænser til Beldringe og Skibbinge Sogn samt til Præstø Bugt.

Distriktets Jorde er af særdeles god Beskaffenhed, lermuldede og frugtbare, og langs med Kysten strækker der sig store Enge. Jordene stiger mod Vest, men er ellers temmelig jævne. Ved Bugten mod Nord ligger den skønne Hollænderskov. Denne tillige med andre mindre Skovjorde udgør et Areal paa ca. 100 ha. Distriktets samlede Areal er ca. 355 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 131, i Aaret 1900 var dette Tal ca. 200. Distriktet bestaar af følgende Steder: Ny-Esbjerg, Rødebæk og Præstø Overdrev. Disse maa dog alle betragtes som Samlinger af Gaarde og Huse. I Distriktet ligger Andelsmejeriet Skovlykke og Hovedgaarden Nysø. Distriktet, der har samme Kredse som Købstaden, har ligeledes fælles Skole og Fattigvæsen med Præstø.

Hovedgaarden „Nysø“ tilhører Baroniet Stampenborg og er dettes Hovedsæde. Det omfatter tillige Junghoved og Avlsgaarden Christinelund i Skibbinge Sogn. Til Baroniet hører Fideikommiskapitaler paa ca. 1.413.600 Kr. Nysø er oprettet af Jens Lauridsen i Aaret 1670. Som Pensionarius over Vordingborg Amt havde han af Ulrick Frederik Gyldenløwe forpagtet Vordingborg Amt samt Godser i Beldringe og Lekkende, og tillige havde han Bestyrelsen af en Del Krongodser i Sydsjælland. Han fik af Kronen udlagt noget Gods i Omegnen af Præstø og deriblandt det øde og moradsagtige Jordstykke Nysø, der i tidligere Tider hørte under Klosteret og var Købstadsjord. Hans Fader havde allerede i Aaret 1651 faaet Skøde paa dette. Her paa dette øde Jordstykke opførte Jens Lauridsen Gaarden Nysø. I Aaret 1673 modtog han kgl. Brev paa tillagte Hovedgaardsfriheder, dog ikke Tiendefrihed. Hovedbygningen, som han opførte, staar i alt væsentlig endnu, opført som den er i hollandsk klassisk Stil i to Stokværk, bestaaende af Hovedfløj og to korte Sidefløje, der mod Nord vender ud til Gaarden. Paa Midterpartiet er der, baade til Gaard og Have, en smuk Frontispice og junoniske Pilastre, staaende paa høje Fodstykker. Det

menes at være bygget af Charlottenborgs Bygmester Evert Jansen. Rundt om Gaarden er der Grave paa de tre Sider. I Forhaven, tæt ved Graven, ligger det lille sekskantede Thorvaldsens Atelier, der opførtes i Aaret 1838 af Christine Stampe og indviedes af Grundtvig, der kaldte det „Vølunds Værksted“. Nysø har naturligvis gennem Tiderne haft mange forskellige Ejere, men det forblev i lang Tid i Jens Lauridsens Eje. I Aaret 1800 købtes det af Kammerherre Holger Stampe, der ved kgl. Resolution af 11 Februar 1809 fik det oprettet til Baroniet Stampenborg.

VORDINGBORG LANDSOGN danner en Sognekommune med Tingsted i Vordingborg og hører under de samme Kredse som Vordingborg Købstad, men er delt i et østre og et vestre Sognefogeddistrikt. I Aaret 1800 var Indbyggertallet 800, i Aaret 1900 var Tallet steget til over 2600 og i 1915 til 3239. Sognets samlede Jordareal er ca. 3346 ha.

Landsognet bestaar af to Dele, et større og et mindre Areal, saaledes ligger den største Del omkring Vordingborg Købstad, til hvilken Sognet grænser. Det grænser tillige til Bugten, hvor Sognet udskyder Halvøen Oringe, til Kallehave; Øster-Egesborg og Ørslev Sogne samt til Kastrup Sogn i Hammer Herred. Her i Sognet findes en Del Enklaver, der tilhører Vordingborg Købstad. Den anden og mindre Del af Sognet er den Landtunge, kaldet Knudshoved, der skyder sig ud mellem Fjorden Agnø og Bugten. Den er ikke mere end ca. 15 km lang og 1,5 km bred. Den er adskilt fra det øvrige Sogn ved Kastrup Sogn i Hammer Herred. Denne Odde er lavtliggende, medens den øvrige Del af Sognets Jorde maa betragtes som værende temmelig højtliggende, idet de danner et bakke- og bølgeformet Terræn. Ca. 700 ha af Sognets Jorde er dækkede af Skove, hvori findes flere mindre Søer og Moser. Vi skal af disse nævne Hulemose Sø, Kulsø, Lindesø m. fl. Blandt Skovene findes Vinterbølle Skov, Iselinge Skovene og Skovene paa Knudshoved. Det maa siges, at øst for Købstaden Vordingborg findes et af de skønneste Steder paa Sjælland. Det bakkede, med Skove beklædte Terræn, der strækker sig langs Stranden, er en saare smuk og yndet Spadseretur, og gaar man over Knudshoved, møder der Beskueren et ikke mindre smukt og ejendommeligt Naturbillede, i Særdeleshed paa den Tid, da Hvidtjørnen staar i Blomst. Til Sognet hører Masnedø, der er ca. 155 ha stort samt Halvøen Kalvø, der er godt og vel 3 ha.

I Sognet ligger Landsbyerne: Bakkebølle, der i Aaret 1600 kaldtes for Backebølle, med Forskole, der er opført i Aaret 1912, samt Holdeplads for Banen Kallehave; Vinterbølle med Kommunens Centralskole, opført i Aaret 1911, men kun bruges til Børn i Alderen fra 10—14 Aar fra Bakkebølle og Nyord Skoledistrikter. Her ligger ogsaa Københavns Kommunes Rekonvalescenthjem, der er aabnet 1915 og har Plads til ca. 30 kvindelige Patienter, der er udskrevne fra Kommunens Hospitaler. Hjemmet er opstaaet ved, at Frk. Suhr fra Pedersgaard stillede Gaarden „Blegen“ med tilhørende Bygninger til Hjemmets Raadighed. Til Sognet hører den Del af Nyraad, der ligger Nord for Landevejen, den anden, sydlige Del, hører under Vordingborg. Her er Forskole samt et mindre Asyl, Andelsmejeri, Telefoncentral, Elektricitetsværk, Brugsforening samt Station paa Kallehavebanen; en Del af Græsbjerg, Resten ligger i Ørslev Sogn; Knudsby, der ligger helt ude ved Knudshoved Odde, med Skole. Tillige ligger der i Sognet Marienberg Skole, opført 1911, Enkestiftelse oprettet af Apoteker Christen Stampe Schow i Aaret 1871, han døde 1894; Huidengerfærge; Vordingborg Færggaard og Stederne: Nyord Skovhuse, Nyord Florkehuse og Knudshoved Huse. Disse er dog kun mindre Samlinger af Gaarde og Huse. I Sognet ligger ligeledes den gamle Fattiggaard, Skovbakken, der er ombygget, og som i 1917 solgtes til privat Beboelse. Sindssygeanstalten paa Oringe hører ogsaa under dette Sogn (se nærmere herom under Købstaden Vordingborg, Side 72).

I Sognet findes over 50 store Stengrave fra Stenalderen, men saa godt som ingen

Gravhøje. Langt den overvejende Del af nævnte Oltidsmindesmærker ligger i Sognets østlige Del samt paa Knudshoved Odde. Saaledes ligger der ved Knudsby og ved Skoven ved Knudsby, en meget anelig Gravhøj og flere Langdysser samt to mægtige Høje, der omslutter Jættestuer. Ved Bakkebølle og Vinterbølle findes ligeledes nogle Dysser og Høje. Ved Marienlyst Strand og ved Oringe Strand er tillige gjort rige Fund af Bo-pladser fra den allerældste Stenalder. Det menes, at der har været Bystævne eller Tingsted i Bakkebølle, men Stenene rundt om dette Sted er længe før Mands Minde forsvundne, og i Stedet for er der dannet en kredsround Jordvold udenom Bystævnets Træ. I Valdemar den II' Jordebog ser man, at Masnedø kun har været vurderet til 3 Mark Sølv. Masnedø kaldtes den Gang for Masnæth og findes flere Gange omtalt, idet den var Udgangspunktet for Kong Valdemars Tog mod Venderne. Ogsaa paa de Tider nævnes Kallø.

Hovedgaarden Iselingen er opstaaet ved Rytterdistriktets Salg i Aaret 1774 og var et af de 12 Godser, som dette deltes i, saaledes Vordingborg Slot, hvortil var lagt en Del Bøndergaarde, samt Ørslev Konge- og Kirketiende. Salgssummen androg noget over 80,000 Rdl. Det solgtes til Baron Reinhard Iselin, der gav Godset Navnet „Iselingen“. Han tillagde Godset Rosenfeldt, Agnøgaard og Snertinge, og efter hans Død i 1781 oprettede hans Enke, Anna Elisabeth Fabritsius-Tegnagel, de to Ståmhuse Iselingen og Rosenfeldt. Hvorledes Hovedbygningen saa ud i sin første Oprindelse vides ikke, men i Aaret 1802 opførtes den nuværende Hovedbygning, der dog i de allerseneste Tider er blevet betydeligt forandret og ombygget. Gaarden i sin Helhed er sandsynligvis opført af Sten fra Vordingborg Slots Ruiner. I Aaret 1804, ved Stamhusets Opløsning, solgtes Godset til Brygger Lind for 420.000 Rdl. Den sidste Gang vi ved at Godset er afhændet, er i Aaret 1918, da Th. Wessel køber det af C. Moresco. Marienberg og Marienlyst er Parceller af nysomtalte Hovedgaard og er først opstaaede som selvstændige Ejendomme i Begyndelsen af det 18' Aarhundrede. Marienbergs Hovedbygning og Avlsbygninger laa syd for Vordingborg og nedbrændte helt i Aaret 1877 og blev ikke opførte igen. Marienlyst Hovedbygning, der ligger øst for Vordingborg, er sikkert opført i Aaret 1800, men blev efter en meget alvorlig Brand i 1873 helt ombygget i nuværende Villastil.

MØNBO HERRED

Herredet hører til Præstø Amt og bestaar af Øen Møen samt af Øerne Nyord, Bogø, Farø, Lindholm og Tyreholm samt af mindre Øer og Holme. Møen ligger ved Sjællands Sydspids og er adskilt fra denne ved Ulf Sund og fra Falster ved Grønsund. Herredets samlede Jordareal udgør ca. 23.084 ha. (Selve Øen Møen er ca. 21.742 ha.) Af dette Areal optages over 1930 ha af Skove; og forskellige mindre Vandløb, Moser og lignende optager ca. 141 ha. Indbyggertallet var i Aaret 1800: 7568, i Aaret 1900 ca. 13.550, og i Aaret 1915 er det samme Tal.

Herredets Udstrækning er, for Møens Vedkommende, fra Vest til Øst ca. 30 km, medens det fra Nord til Syd er vekslende fra 3 til 10 km. Selve Øens Form er meget uregelmæssig, hvilket særlig gør sig gældende paa Nordkysten, hvor der findes en stor Del Halvøer. Mellem Halvøerne Ulfshale og Kosterland ligger Bugten Stege Strand, der lige indenfor Stege afsætter Noret. Hele Øens Sydvestkyst former sig som en Bue op mod Nord til Hjelms Bugt. Angaaende Øens Højdeforhold, da maa der skelnes mellem en østre og vestre Del og disse adskilles ved en bred Sænkning, der løber fra Nord til Syd over Linien Borre—Bussemark—Raaby Mose. Dette Areal ligger kun ganske lidt over Havets Overflade. Høje Møen kan nærmest betegnes som en tæt sluttet Masse, hvis Rygning ligger helt ud til Havet og dennes Affald danner, paa saa godt som hele Strækningen langs Kysten, en brat og stejl Klint, medens Højlandet, mod Vest, skraaner temmelig jævnt, først i storlaaede fantasirige Bølger og Bakker, senere i temmelig jævne og afglattede Former. De højeste Punkter i dette Højland er, Aborrebjærg, der er ca. 143 m, Kongsbjærg paa ca. 136 m. Disse ligger noget indenfor Klinten. De højeste Punkter, paa de dybe Kløfter eller Fald med de skønne Kridtstensklinter, er Dronningestolen og Hylledals Klint.

Den anden Del af Øen, den mod Vest, kan i Modsætning til den ovenfor beskrevne østlige Del, betegnes som Lavlandet. Dette er den største Del af Øen og kan ikke i Ordets fulde Betydning betegnes som Lavlandet, idet der hist og her danner sig enkelt Høje, saaledes ved Vollerup, hvor der ligger den noget nær 50 m høje Bakke „Præstbjærg“. De lavtliggende Engstrækninger og Mosedrag danner om vi saa maa sige en Fortsættelse af Lavlandet og af Stege Nor. De store og ret ejendommelige udstrakte Partier af ældgamle Strandvolde strækker sig over Ulfshale—Haarbølle til Grønsund.

Møens Klint hører til Landets skønneste naturdannede Dele og op mod denne kommer Rugens Klint, der ved uforsvarligen Fjernelse af beskyttende Kystmateriale i de sidste 25 Aar har lidt stor Skade, saaledes at en stor Del af de smukkeste Klinter, saasom „Forchhammer Pynt“ og „Vitmunds Nakke“ tildels er ødelagte ved de store Nedstyrtninger der i den nævnte Periode er sket her. Vi kan vel sige at Møen overalt er underlagt med Skrivekridt, der dog i den østlige Del af Høje Møen og ved Vestenden af Stege Nor, ikke naar op over Havfladen. Kun paa ganske enkelte Strækninger naar det til Overfladen, eller snarere udgør denne. I Modsætning til den uforstyrrede Lejring af Kridtsten ved Stevns Klint, er det her paa Møen stærkt forstyrret og nærmest tilsyneladende regelløst lejret. Ved enorme Sidetryk er kolossale Kridtflager paa indtil 80 m Tykkelse skudt over hinanden, og den herved ændrede Lagstilling markeres tydelig gennem Flintelagens Stilling og Fald-dannelse igennem Aarhundreder fra Istidens Jordlag. Overalt er Jordbunden god og frugtbar, naar da lige undtages de enkelte Steder, hvor Kridtet er saa nær, eller gaar over Fladen, saa Dyrkning her er udelukket.

Vender vi tilbage til Oldtiden, for derfra at gaa frem gennem de skiftende Tider, og derigennem at betragte Møen, da finder vi, at den er et af de faa Steder her i Landet, der i Forhold til sin Størrelse har været særdeles godt befolket. Dømmer vi efter de mange Oldtidsfund der er gjort her paa Øen, da staar den for os som en paa saadanne Minder meget rig Ø. Langt over 400 Stengrave, Dysser, Jættestuer og lignende Oldtidsminder findes

spredt om paa Øen, og af disse synes det at kunde tyde paa, at Øen til Tider har haft en velstaaende og evnerig Befolkning. Saa at sige alle Kulturperioder, lige fra den ældre Stenalder til Oldtidens Slutning, er rigt repræsenterede her, gennem de Fund der er sket her fra disse Tider. Saaledes er der særlig langs Kysten fundet Bopladser hidrørende fra den tidligste Stenalder; og fra senere Tider mange monumentale Gravminder, hvoraf der endnu i vore Dage er ikke saa faa tilbage. Blandt disse maa det siges, at der findes nogle af Landets ypperste af denne Art. Saaledes den anselige og monumentale Langdysse ved Fanefjord Kirke, og ikke at forglemme Jættestuerne i Damholte Sogn, der næsten er uden Sidestykke i vort Lands Historie. Her findes en stor Del Gravhøje fra Bronzealderen og fra samme Periode er der gjort rige Fund paa Øen. Ogsaa fra den ældre Jernalder er her gjort mange forskellige Fund, der fortæller os, at Øens Befolkning har staaet i livlig Handelsforbindelse med de sydlige Lande. Ogsaa fra Vikingetiden har Øen givet os rige Minder i Form af flere værdifulde Fund fra den Tid, saasom Sølv- og Gulvsmykker. Nu i vore Dage er over Halvdelen af de forskellige Minder fra hine svundne Dage væk, idet de dels er ødelagte, dels overpløjede, eller paa anden Maade forsvundne.

Har der i vore Forfædres Tid været Liv og Røre paa Møen, set med Datidens Øjne, da er der ikke mindre nu i vore Tider. Møen er et af vore prægtigste Turistattraktioner, og Turisterne søger da ogsaa hvert Aar hertil i et stort Antal.

Sagnet fortæller, at Øen i sin Tid beherskedes af to Jætter eller Høvdinge; saaledes havde Jøjen Opsal den Del af Øen, som vi nu betegner som Høje Møen, medens den anden Del, nemlig den vestlige, beherskedes af „Grøn“, efter ham fik Sundet sit Navn, Grønsundet. Øen var i det 12 Aarhundrede stadig hærget af Venderne.

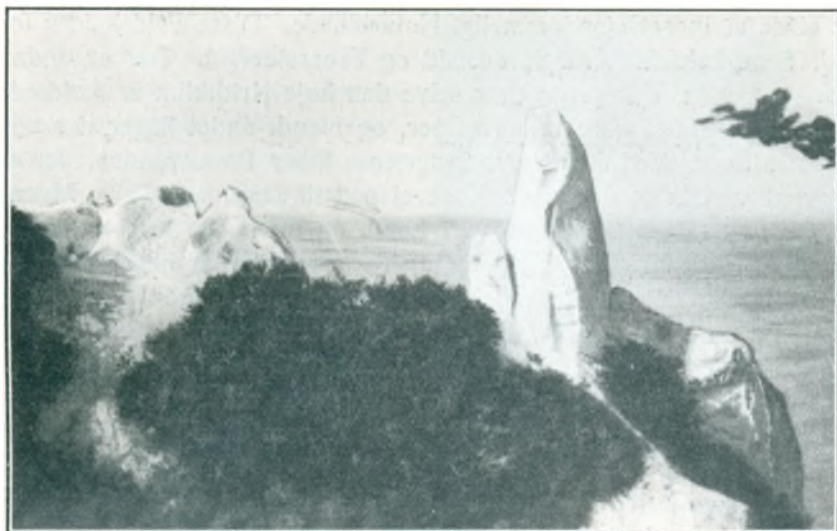
I Middelalderen havde Øen en Købstad og denne var den nuværende Landsby Borre, som da laa ved en Sænkning, der var overflydt med Vand og saaledes adskilt fra den øvrige Del af Møen, men under Lybækkerne blev Borre lagt øde af disse, og Stege blev da Købstad. Paa de Tider var det vigtigste Erhverv Sildefiskeriet. Vi gaar nu nogle Aarhundreder frem i Tiden, nemlig til Aarene omkring 1658, i den Tid da Landet laa i Krig med Svenskerne. Her satte Øens Befolkning sit Mærke i vort Lands Historie, ved at de forsvarede sig tappert og gjorde stor Modstand under deres dygtige Anfører Just Ebel og Ritmester Hans Schrøder, der senere blev adlet under Navn Løvenhjelm. Ogsaa Svenskekongens Folk kæmpede tappert og udholdende, og i næsten et helt Aar stod disse Kampe paa, og det endte med at Øen gik tabt, men dette skete dog sikkert ved Forræderi. Øen tabtes i Kampen paa Lille Damme Mader den 29 Maj 1659, og den Ødelæggelse der blev Øen til Del under de Svenskes Plyndringer var stor. Paa disse Tider udgjorde Øen to Herreder, men i Aaret 1660 forenedes de til et, og dette kaldtes Møens Amt. I Aaret 1803 forenedes dette med Præstø Amt.

I Kong Valdemar II' Jordebog ser vi, at der har været Kongsgods paa Øen, og ogsaa Roskildebisperne har haft meget Gods her, men ved Reformationen kom alt dette ind under Kronen, og i over 150 Aar forvaltedes Øen som det øvrige Krongods i Landet. Nogen Tid efter Enevældens Indførelse overlodes Godset til Niels Pedersen Rumor for en aarlig Afgift og efter hans Død til hans Enke, Karen Andersdatter, vistnok Kong Chr. IV' Frille, vi finder hende i Aaret 1664 kaldet for Øens Forvalterske. I over 20 Aar havde Gabriel Marselis fra Amsterdam Øen i Pant, han var Kongens Faktor.

I Aaret 1685 paabegynder der en Sorgens Tid paa Øen, en Tid der strakte sig over 10 Aar. Tiden havde sit Udspring fra den Gang, da Øen blev Standkvarter for Hestegarden, hvis Chef var S. Chr. Plessen. Han blev udnævnt til Øens Amtmand, og den Hensynsløshed og Brutalitet hvormed han og hans Mandskaber, der hovedsagelig bestod af hvervede Tyskere, udviste overfor Bønderne paa Øen, lader sig vanskelig nu i vor Tid beskrive. De pinte og udsugede de arme Bønder saaledes, at disse til sidst nedsank i den største Fattigdom og Elendighed, ja det gik saa vidt at Kongen maatte hæve Indkvarteringen paa Øen,

og dette skete i Aaret 1697. I Aaret 1699 blev Plessen sat under Tiltale, men døde i Fængslet i Aaret 1704. Nu fik Kongen travlt med at ophjælpe Øens Folk, saaledes fremsættes der 16 September 1696 et kongeligt Tilbud om fri Bosættelse, Levering af Korn og lignende, til inden- og udenlandske Søfolk samt Haandværkere, hvis disse vilde ned sætte sig i nogle af de af Garderne indrettede Huse, og i de saakaldte Baadsmandshuse, og ikke nok hermed, men der blev opført og anvist flere Byggepladser til saadanne Huse. Efterretninger fra hine Tider meddeler, at Tallet paa disse Huse steg til noget over 1000. Et enkelt Uddrag om disse Huse og dertil hørende Servitut viser os følgende: „Baadsmandshusene havde ikke nogen Jord, men hver Baadsmand fik 10 Mark maanedlig, han skulde da gøre Tjeneste som Baadsmand og være rede til at deltage i Krig. Døde en Baadsmand, havde hans Enke Ret til at blive boende i Huset et halvt Aar, i den Tid maatte hun drage Omsorg for at finde en dygtig Baadsmand, for at hun kunde blive forsørget og da blive boende i Baadsmandshuset“. Fra den Tid stammer Navigationsskolen i Stege, for der var, i Henhold til kongelig Forordning af 8 December 1696, stillet Bønderne det Forlangende, som et Vederlag for Vorneskabets Ophævelse, at de skulde lade en af deres Sønner, naar der da var flere, uddanne paa denne Skole, saa de kunde blive dygtige Sømænd. Det berettes senere, at denne Sømandskoloni hovedsagelig bestod af en Hob sammenløbende Pak. Allerede i Aaret 1721 begyndte man at inddrage Baadsmandskvartererne, og omtrent samtidig med Garderindkvarteringens Ophør, nedlagdes de to Lade-gaarde, den i Stege og Elvelundegaarde, der sikkert var de to eneste Gaarde paa Landet i Kong Chr. IV' Tid. Inden disse Gaardes Nedlæggelse gjorde Bønderne Hoveri til disse, men blev ved Ophævelsen helt fri for Hoveri. Fra den Tid gik Bønderne frem i Velstand, men ak, det gode varer sjældent saa længe, og atter i Aaret 1769 kommer der en ny Plage for Bønderne, nemlig dengang da Øen inddeltes i 5 Hovedgaarde, der blev solgt ved Auktion, og Hoveriet blev da atter indført paa Øen. Ialt var der ikke stort mere end 250 Gaarde, der beholdt deres Frihed ved Frihedskøb. I det 19 Aarhundrede aftog Fæstegaardenes Antal betydeligt, og nu i vore Dage er saagodt som alt Fæstegods afløst.

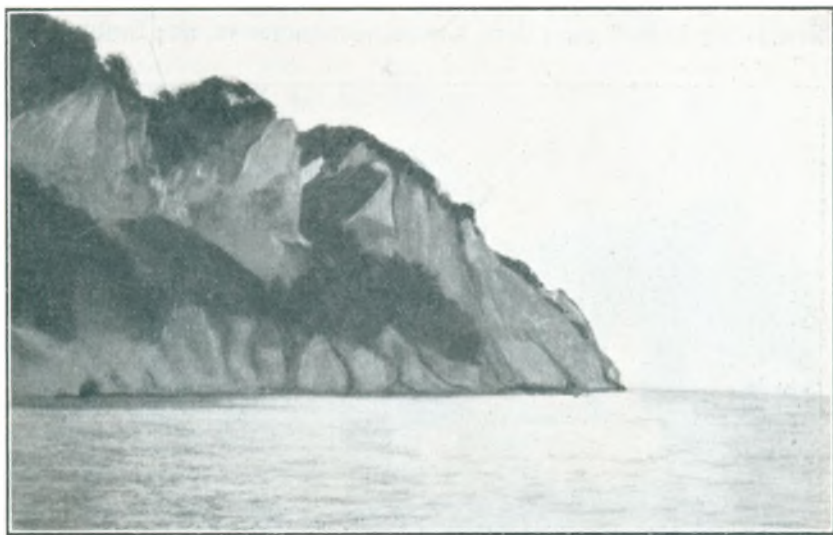
Saaledes former denne smukke Ø's Historie sig gennem Tiderne. Dette er dog kun i faa og meget sammentrængte Træk, men der vil i de forskellige Sogne i de kommende Sider blive gjort nærmere Rede for hver enkelt Kommune og dennes mere betydende historiske Del.

Sommerspiret.

MAGLEBY SOGN danner en Sognekommune med Tingsted i Stege og hører under de samme Kredse som Elmelunde Sogn. Sognet støder mod Vest op til Borre Sogn, og mod Øst optager det hele Møens østlige Del. Det grænser paa de tre Sider til Østersøen. Sognets samlede Jordareal udgør ca. 3679 ha, hvoraf Skovene optager 812 ha og Moser, Søer og andre Vandarealer ca.

40 ha. Indbyggertallet var i 1800: 988 og i Aaret 1900: 1400, medens det i 1930 er 1450, dog noget skiftende alt efter Aarstiden. Jordene er meget højtliggende, frugtbare og gode. Største Delen af Sognet hører under det, der kaldes for Høje Møen. Langs Kysten ligger den berømte og naturskønne Møens Klint, som man ikke ser, før man er kommet gennem Store Klintholm Skov, der ligger meget højt. Klinten falder da brat ned mod Østersøen. De højeste Punkter her paa Klinten, der inddeles i Store og Lille Klint, er de fra Nord til Syd strækkende saakaldte „Slotsgavlene“, der er noget nær 116 m over Havet. Her ligger Taleren, der er ca. 100 m høj, Vidmunds Nakke 88 m, Hylledals Klint 128 m, Forchammers Pynt 113 m, den skønne og majestætiske Dronningestol, tæt ved de 130 m. I Juledag 1868 styrtede den øverste Del af denne ned, og gennem Tiderne har der ogsaa fundet andre Nedstyrtninger Sted, saaledes i Aarene 1914 og 1917. Af andre høje Punkter her paa Klinten skal vi nævne Sommerspiret, der er ca. 100 m højt, og vel nok det skønneste Naturbillede her paa Stedet. Græderen ca. 83 m, Graaryg over 100 m, og Store Stejlebjerg ca. 107 m. Disse storstilede Klinte af Kridt sænker sig gradvis, saaledes at der paa de Steder, hvor Klinten ophører, ikke er større Højder end mellem 30 og 40 m. Ind mod Landet, Møens Højland, findes ogsaa flere ret høje Steder, saaledes det store Aborrebjerg, der hæver sig ca. 150 m mod Himmelens Blaa, Kongsbjerg, der er noget lavere, men temmelig nær de 136 m. I dette Højland afgiver Bakkerne eller Bjergene, som man ynder at kalde dem,

Møens Klint.

store og dybe Fald, der giver et meget ejendommeligt Naturbillede. Disse Fald kaldes for Jydelejet, Abildgaardsfald, Sandskredsfald, Maglevadsfald og Fruerstuefald. Der er endnu flere, men de er ikke saa betyvende. Arealerne over selve den høje Kridtklint er dækkede af Skove. Ind mellem Faldene findes flere mindre Søer, og blandt andet ligger der ved Liselund en hel Række smaa Søer. Ved Lilleskovs Østgrænse løber Pomlerenden, der er en dyb Udkæring. Her ved Vandløbet findes en Kørevej ned til Stranden. Selve Møens Klint er et af de Steder, der er talrigst besøgte i vort Land, og man maa sige, at denne tillige er en af de skønneste Pletter vi ejer. Tusinder af Turister valfarter hertil for at se Klintens storslaaede Natur, og se dens Billeder skifte i Forhold til Luften og Vejrets Udseende. Staar man ved Foden af disse høje, hvide Kridtmasser og stirrer mod Himlen, da synes det, som om disse to Dele gik ud i eet, og kun hist og her afbrydes dette Billede af de grønne Hætter. Opholder man sig oppe paa Klinten og stirrer ned i Vandet, da er det, som om man aldrig kunde faa Ende paa den Dybde, som dette Billede afgiver, thi Klintens hvide Kridt strækker sig langt ud i Vandet.

Om Bebyggelser i dette Sogn i den allertidligste Oldtid vidner de mange Gravhøje, som findes spredt rundt om her. Særlig rigt paa saadanne Høje er Sognets østlige og nordlige Side. Tallet paa Højene nærmer sig stærkt de 200, men disse er dog ikke alle bevarede i vor Tid, men en Del findes her. Faa Sogne har værnet saa godt om sine Oldtidsminder, som dette Sogn. Her ligger mange Høje og Dysser, der er i privat Eje, og som fredes af Ejerne. I Egnen om Budsemarke og Mandemarke ligger flere Langdysser og andre Stenhøje, der stammer fra Stenalderens første Dage. I Klinteskoven fandt man en lille stensat Kiste, der formentlig hidrører fra den yngre Bronzealder. Denne har man betegnet som Klintekongens Skatkammer, og til dette ofrede de vejfarende i gamle Dage Smaamønter. I Sognet er ogsaa gjort andre betydelige Fund, saasom Redskaber og Smykker, der hidrører fra Bronzealderens Slutning. Disse Fund er gjorte dels i de mange jordfaste Mindesmærker, dels i flad Mark. Ved Budsene er blevet fremdraget et interessant Fund fra Bronzealderens Slutning. Fundet bestod af forskellige Smykker og Ringe, et Hængekar og en stor Del Knokler af Husdyr. Det fandtes paa et vandrigt Sted og var anbragt i en tilhugget hul Elletrunte. Smykkerne og Karret var af Bronze, og det maa antages, at Fundet hidrører fra et Offer til Vandets Guder. Paa Mandemarke Strand er paa flad Mark gjort et rigt Smykkefund fra Vikingetiden. Dette omfattede mange Ringe, Kæder og andre Smykker af Guld.

I Sognet ligger Landsbyerne: Magleby med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Realskole, Spare- og Laanekasse, flere Købmandshandler m. m.; Stubberup, der i det 13 Aarhundrede

kaldtes for Stubbethorp; Sømarke; Budsene; Mandemarke med Skole og Købmandshandel; Budsemarke, som i Aaret 1350 kaldtes Bukxæmerke; Kraneled med Skole og Brugsforening. Desforuden ligger der rundt mellem disse Landsbyer flere Steder, som dog kun kan betegnes som Samlinger af Gaarde og Huse. Syd for Budsemarke ligger Klintholm Havn, hvor der i de senere Tider er opstaaet en større Bebyggelse.

Magleby Kirke er en meget anselig romansk Teglstensbygning, der er beliggende paa en Bakke

Magleby Kirke.

og er saaledes synlig i vide Kredse. Af den oprindelige Kirke er der i vore Dage kun Skibet tilbage, men ogsaa dette er noget forandret siden sin første Opførelse. Koret er ligeledes ombygget, saaledes at dette nu har Skibets fulde Bredde. Fra den seneste Middelalder stammer Sakristiet og Vaabehuset. Disse Tilbygninger er af Munkesten. Kirkens Hvælvinger er, efter hvad der vides, først indbyggede omkring Aaret 1600, og Taarnet er fra den senromanske Tid. Dette har oprindeligt været et

Den gamle Præstegaard.

Tvillingetaarn, og dets Grundform er rektangulær med et ubetydeligt lille Fremspring foran Skibets Mure. Det er i tre Stokværk, og det nederste af disse danner en Art Forhal til Skibet. Dets Hvælvinger er de oprindelige, der noget senere er afløste af en noget uregelmæssig femribbet Hvælving. Forhallen er adskilt fra Skibet ved en ret anelig Spidsbue. I Taarnets sydvestlige Hjørne er der indbygget en Vindeltrappe, der fører op til de øverste Stokværk. I andet Stokværk spænder der tværs over Rummet, fra Vest til Øst, en meget svær halvrund Murbue, der tjener som Bærestøtte for det tredie Stokværk. De oprindelige tvedelte Taarne, der var paa Kirken, havde ikke stort mere end 0,7 m Afstand fra Indermur til Ydermur. Saavidt vides brændte Taarnet i Aaret 1699, og det tvedelte Taarn blev da erstattet af en samlet Tagkonstruktion med fælles takkede Gavle, og først i den senere Tid er det nuværende Tag paasat. Skibet og Koret gaar ud i et og har høje og spidsbuede Hvælvinger med slanke rundbuede Vinduer, der enkelte Steder er ødelagte, dengang Hvælvingerne blev indbyggede. Kirkerummet er noget nær 26 m langt og virker meget imponerende. Om Kirkens indre Udsmykning maa nærmest siges, at denne virker kold. Prædikestolen er af helt ny Dato, og er ensartet malet i mørke Farver, uden Forsiringer eller anden Prydelse. Den ældre Stol var fra omkring Aaret 1630. Altertavlen bærer Kong Chr. IV' Navnetræk, og desuden ses deri Rantzaus og de Gøyes Vaabemærker. Det formenes, at denne Tavle stammer fra Aaret 1598. Paa Tavlen er i Felter indsat forskellige Skriftsteder. I Kirken findes en interessant Døbefont fra den tidlig-gotiske Tid. Den er udført i Kalksten og har en stor tikantet Kumme. Paa Fontens Fodstykke ses talrige smukke Dyrebilleder.

Af større Gaarde findes i Sognet Hovedgaarden Klintholm med Avlsgaarden Søndergaard samt Hovedgaarden Liselund, paa hvis Forpagtergaard der er oprettet Sommerpensionat.

Klintholm Havn anlagdes i Aaret 1878 af Ejeren paa Klintholm, men efterhaanden, som Aarene gik, forfaldt og tilsandede Havnen saaledes, at den i Aaret 1912 ikke var i allerbedste Forfatning, og den blev da af Klintholm bortforpagtet til et københavns Firma, der paabegyndte en Forbedring af Havnen, men ved Krigens Udbrud i 1914 standsede alt Arbejde. Havnen laa da hen indtil Aaret 1921, da Borre og Magleby Kommuner køber den af Klintholm Gods og lader den restaurere og uddybe og anlægge Moler m. m. Dette Arbejde afsluttedes i Aaret 1923. Ved Havnen var der før Aarhundredeskiftet kun 3 Huse, nu i Aaret 1930 er der 15 Beboelseshuse, 1 Hotel og 2 Købmænd. Denne Bebyggelse er et Udslag af den store Udvikling indenfor Fiskeriet, der i de sidste 10 Aar er stærkt tiltaget. Langt den overvejende Del af Fiskerne er beskæftiget ved Aalefiskeriet. Selve Fiskerlejet tæller 20 Fiskerbaade og en Del Lystbaade. Om Sommeren befares Havnen meget

af fremmede Lystkuttere, af saavel inden- som udenlandsk Nationalitet. Ved Havnen oprettedes i Aaret 1870 et Toldkontrolsted, og et Fyr opsattes. Lodstjenesten ved Havnen besørjes af de stedlige Fiskere. Ikke alene af Hensyn til Fiskeriet, men ogsaa til Handelen, særlig for Borre og Magleby Kommuner Vedkommende, har Havnen stor Betydning. Den ejes af Borre og Magleby Kommuner med $\frac{1}{4}$ for Borres Vedkommende og $\frac{3}{4}$ for Magleby. I Aaret 1918 anlagdes en Redningsstation som Baadestation, hvortil der er knyttet et fast Mandskab paa 12 Personer.

L. P. Larsen.

Købmandshandelen i Budsemarke er etableret og opført 1899 af Købmand LARS PEDER LARSEN, der er født 9 Juni 1869 i Manderup som Søn af Gaardejer Hans Larsen. Larsen havde fra 1897—99 Manderup Købmandshandel. Paa den erhvervede Grund Mtr. No. 12 F i Budsemarke er nu foruden Købmandshandelens Bygninger, i Aarene fra 1899—1905, udstykket 8 Parceller, alle med Bebyggelse. Før Aaret 1899 fandtes der ingen Købmandshandel i Landsbyen, og denne er endnu den eneste.

Magleby Skole er en af de 10 her paa Møen af Fr. IV i 1720 opførte kongelige Skoler. Den har endnu bevaret den gamle Sandstenstavle, der er opsat i Skolestuen. Skolen har gennem Tiderne gennemgaaet store Forandringer, saa man i Nutiden ikke kan faa Øje paa den gamle karakteristiske Rytterskole; den er udvidet baade mod Øst og Vest. Skolestuen fandtes tidligere i den vestlige Ende, men er i Nutiden indrettet i den østlige ud mod Kirkepladsen. Skolen er bygget Nord for Kirken 2 m fra Kirkegaardsmuren, saaledes at der ingen Gaardsplads findes. Nord for Skolen findes en lille Have anlagt af Lærer Hyllekvist. Der hører en Skolejord til Embedet paa 2 ha. I Ministerialbogen fortælles, at Degnen i Magleby i 1738 hed Mogens Hillerøe, og at han var Studiosus og kaldet af Biskop Worm. Han havde Degnebolig uden Jordlod. Her i Sognet findes 2 kongelige Skoler, hvor ingen af Skoleholderne er Studiosus. Skoleholderen i Magleby hed Frantz Tarum, og Skoleholderen i Mandemarke hed Andreas Nielson. Omkring Aaret 1800 var der udarbejdet en Plan, som gik ud paa at flytte Mandemarke Skole Øst for Mandemarke By, bygge en ny Skole i Budsemarke og Sømarke og lade Magleby Skole uforandret. De nye Skoler i Budsemarke og Sømarke blev aldrig til noget. I 1813 udarbejdedes der et Regulativ angaaende Lønningsforholdene ved Skolerne, og i dette bestemtes der, at Lønnen i Almindelighed skulde være 6 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg in natura, samt 25 Tdr. Byg at betale efter Kapiteltakst, desforuden anordningsmæssigt Skolejord, Furage og Brændsel, dog at det maatte være Kancelliet tilladt efter Omstændighederne at fastsætte en noget højere eller lavere Indtægt end denne. Lærer Hansen i Magleby døde 5 Januar 1833. Efter Lærer Hansens Død holdt Skolekommissionen Møde og vedtog at dele Skoledistriktet i to Dele, saaledes at Magleby kom til at omfatte, Magleby, Sømarke, Stubberup, Liselund, Klintholm og to Gaarde i Budsemarke, Manderup fik tildelt Resten af Sognet. Alle Degnekaldets Indtægter, der omfattede 44 Lp. Flæsk, 44 Gæs, 88 Lam-melaar og 88 Lp. Brød, 44 Sn. Æg, 17 Tdr. $7\frac{1}{2}$ Skb. Rug og 16 Tdr. $1\frac{1}{4}$ Skb. Byg deltes lige mellem Lærerne. Efter Lærer Hansen fulgte Lærer Jacob Linde, der døde 1851, derefter fulgte Frederik Mejsler, der afgik med Pension i 1885. Derefter kom Karl Nielsen, der fratraadte 1892 han afløstes af Jens Peter Hyllekvist, der virkede til 1928. Nuværende Lærer er K. G. T. S. SIVERTSEN.

Magleby Kost- og Realskole grundlagdes i 1885 af Karl Nielsen, dengang Lærer ved Magleby Kommuneskole. Karl Nielsen tog da sin Afsked fra Folkeskolen og helligede sig udelukkende sin nye Gerning i Realskolens Tjeneste. Efter nogle Aar viste det sig, at Lokalerne var for smaa og for faa, og flere Gange maatte der udvides og bygges til. I 1906 traadte daværende Lærer ved Skolen Gorm Larsen til som Medbestyrer, og 1912 ved Karl Nielsens Tilbagetræden, overtog Gorm Larsen Skolen, som i 1919 afstodes til et

Magleby Kost- og Realskole.

460 Elever. Skolen har Plads til et begrænset Antal Kostelever, og man lægger stærk Vægt paa Friluftsliv og Sport.

Skolen i Manderup er en af de saakaldte Rytterskoler og er opført i Aaret 1721. Der var dengang en Skolestue, der var ca. 2 m i Kvadrat. I Aaret 1894 blev Skolen udvidet og i alt væsentligt ombygget til sit nuværende Udseende. Ved Skolen virkede Lærer Jensen, nu boende i Sømarke, indtil 1930. Han var ved Skolen i ca. 40 Aar.

Skolen i Kraneled er opført i Aaret 1889, og før den Tid fandtes der ikke Skole her. Der var dengang ikke andre Bygninger her end Skolens og Brugsforeningens. I de seneste Tider har Kraneled udvidet sig ret betydeligt, saaledes at den nu er den Skole, der har det største Elevantal. Lærerembedet i denne Skole er som Enelærer, og Skolen er 2-klasset. Fra Aaret 1889—1928 virkede H. P. Lassen som Lærer her.

Magleby Forskole er af ny Dato, idet der tidligere her var en Privatskole, men omkring 1907 oprettedes der Forskole, der fik Lokaler i det gamle Husmandssted, der er opført i Aaret 1850.

Sømarkegaard skal efter Sagnet have været en Kongsgaard, men dette er sikkert ogsaa kun et Sagn, for man kan ikke paavise hverken Volde eller Grave. Indtil Aaret 1465 boede Jep. Nielsen paa denne Gaard, men hvor længe han har været der, vides ikke.

I Aaret 1465 blev Kronlenet givet til Landsdommeren paa Falster, og i hans Slægt syntes det at forblive gennem flere Generationer, men ved det mønske Godssalg i Aaret 1769 sker der den Forandring, at Sømarkegaard bliver Forpagtergaard under Liselund, idet Amtsforvalter M. Schmidt, der køber Godset, tillige køber den nordlige Del af Klinteskoven, der dengang kaldtes Storskoven, og ydermere Sømarkeby. Navnet Liselund synes først at fremkomme i 1783, da Kammerherrede la Calmette til Marienborg

Magleby Forskole.

Interessentskab, idet han paa det Tidspunkt gik over i kommunal Virksomhed. Til Bestyrer blev derefter antaget H. Hyllemose, der i 1929 overtog Bestyrerembedet i Assens og afløstes af nuværende Bestyrer H. THOMSEN. Skolen forbereder til almindelig Forberedelseseksamen (Præliminæreksamen) og bestaar af 4 Realklasser. Den har, siden den i 1889 fik Eksamensret, dimitteret ca.

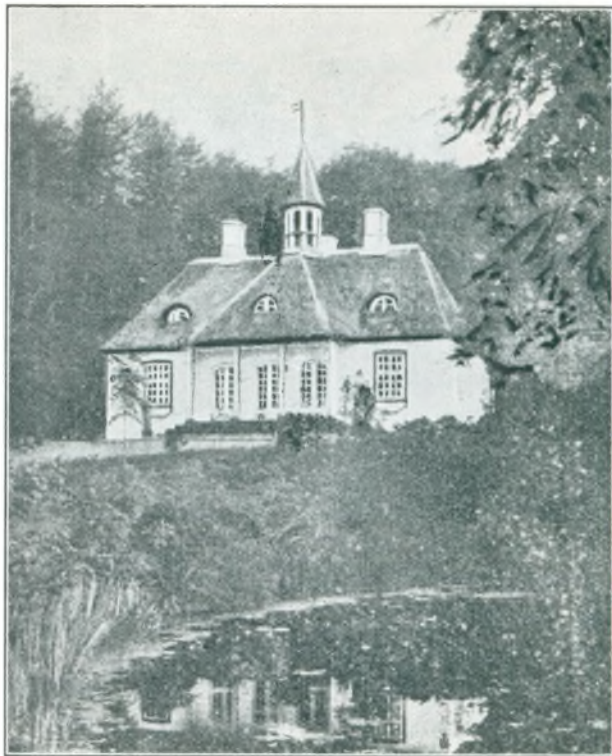
køber det for 20.000 Rdl. Den nuværende Hovedbygning er opført i Aaret 1887 og bestaar af tre Fløje. Den gamle Hovedbygning fra Aaret 1792 ligger tæt herved og betegnes som Slottet, den minder dog mest om en landlig Havebygning. Den har hvidkalkede Mure og Straatag, hvis Ud-hæng støttes af Træsøjler. Bygningen krones af et lille Træspir. Dette saavel som Haveanlægget er Calmettes Værk. I Haveanlægget findes flere mindre Bygninger, saaledes det kinesiske Lysthus, Schweizerhus og fl. Disse Bygninger har tjent som Staffage i det paa de Tider saa pompøse Haveanlæg, der glider over i ét med Skovene ved Klinten. Af denne Del er nu store Partier forsvundne ved Havets utæmmede Angreb gennem Aartier, der har fremkaldt flere Nedstyrtninger. Saaledes ødelagdes Kapelkløften og Ruinhøjen med Djævlebroen og Badehuset ved en pludselig Sænkning og Udskydning af omtrent 4 ha Land.

Dette skete 5 November 1905, men allerede Aaret før var Kapellet lagt øde ved Stormfloden 1904. Et andet Skred i Aaret 1920 lagde Nonnebænken og Gratiestøtten øde, men trods disse mange Ødelæggelser er der dog endnu bevaret mange smukke Havemonumenter og Exteriører.

Klintholm er den femte af de Gaarde, der opstod ved det møenske Godssalg. Den blev i Aaret 1777 solgt til Købmand, Agent Ditl. Staal for 42.368 Rdl. Han lod opføre Avlsbygninger og Hovedbygninger. Staal døde 1798, og Gaarden blev solgt til Justitsraad J. B. Scavenius for 10.200 Rd. I Aaret 1819 nedbrændte Hovedbygningen og Avlsbygningerne, og Scavenius lod da opføre en mindre Hovedbygning med et storstilet Taarn i Renæssancestil, som findes endnu. I. B. Scavenius døde i Aaret 1820. Hans Enke overlevede

Det norske Hus.

Liselur.d Slot.

ham i fem Aar, hvorefter Gaarden overgik til hans ældste Søn P. B. S., der døde 1868. Dennes Søn Kammerherre C. S. S. fik da Gaarden, han døde 1901, og i Aaret 1918 overgik Gaarden til cand. jur. S. Scavenius.

Ved den lille Hunosø ligger et Voldsted kaldet Huneborgen, som Sagnet vil fortælle er Kong Hunes Borg. Han var Klintekongens Efterfølger. Man har her paa dette nu skovbevoksede Voldsted fundet Rester af Munkesten og forbrændt Lerklining samt

af Egetræ. Det fortælles, at her engang har staaet en middelalderlig Bindingsværksbygning, der uden Tvivl tidligere har været en mindre Borg, senere vel en Gaard under Sømarke.

Paa Øens sydøstlige Hjørne har ligget en By ved Navn Brøndehøj. Den skal i sin Tid være blevet anlagt af Lybækkerne, vel nok som et Fiskerleje. I Middelalderens Slutning var her kgl. Toldsted. Byen skal have ligget mellem Budsene og den gamle Skanse. Byen samt dens Indbyggere gik til Grunde under den store Stormflod i 1625 og er saaledes helt skjult af Havet. Ældre Folk fortæller, at de under Lavvande har set Pæleværk og andre Rester under Havfladen.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer AAGE NIELSEN, Formand; Gaardejer JENS ANDERSEN, Stubberup; Gaardejer JOHANNES ANDERSEN, Budsemarke; Fisker GUNNAR ANDERSEN, Klintholm; Smedemester JAKOB HANSEN, Magleby; Landpost HANS HEMMINGSEN, Mandemarke; Strandfoged K. FRIMANN, Budsene; Landpost LAURITS LARSEN, Magleby og Gaardejer JENS JENSEN, Sømarke.

CHR. VICTOR RASMUSSEN,
Enelærer

f. 1 Februar 1899 i Gislev. Dimitteret fra Skaarup Seminarium, Lærer paa Brødkilde Højskole fra 1927—29, Enelærer ved Manderup Skole siden 1 Januar 1930.

DAVID CARL PETERSEN TORPE,
Gaardejer og Sognefoged

f. 19 Januar 1879 i Budsemarke, S. af Fæstegaardsmand Peder P., g. 1905 med Martha. Afkøbte Fæstegaarden i 1904, Sogneraadmedlem fra 1913—17, Sogneraadformand fra 1917—21, Sognefoged siden 1928.

H. THOMSEN,
Bestyrer

f. 3 August 1895 i Armitlund i Sønderjylland. Uddannet paa tysk Seminarium fra 1911—14, deltog i Verdenskrigen fra 1914—18 og blev haardt saaret, tog Lærereksamen ved Haslev Seminarium, Lærer ved Wads Skole paa Bogø fra 1922—26, Inspektør ved Fredericia Realskole fra 1926—29, Bestyrer for Mag-

leby Realskole siden 1 Aug. 1929.

KNUD GUNNAR THORUP SOLTAU
SIVERTSEN, Førstelærer

f. 9 December 1889 i Hille-rød, S. af cand. pharm. Soltou Sivertsen og Hustru f. Thorup. Dimitteret fra Nexø Seminarium 1915. Lærer ved den tyske St. Petri Realskole i København 1917, Lærer ved Ungdomshjemmet „Roskilde Hvile“ 1918, Vikar ved Vordingborg Skolevæsen 1919, Førstelærer ved Raabyllille Skole 1920, Førstelærer ved Magleby Skole 1929.

JOHANNES RICHARD BAGGE,
Enelærer

f. 2 Februar 1898 i Køng, S. af Sognefoged Rasmus Jacob B., g. 1928 med Karen Pedersen. Dimitteret fra Vordingborg Seminarium 1928. Enelærer ved Kraneled Skole siden 1928.

IDA MARIE SOFIE BIRKEDAL HANSEN
f. SINDING, Distriktsjordemoder

f. 17 September 1898 i Vistofte. Dimitterede paa Jordemoderskolen i København den 1 Oktober 1924, prakt. Jordemoder i Borre—Magleby Kommuner siden 1924.

ELISE DORTHEA HANSEN,
Forskolelærerinde

f. 4 December 1895 i Ringsted. Dimitteret fra Københavns Forskoleseminarium 1927, ansat ved Kirkestillinge Skole fra 1927—28, ved Magleby Skole siden 1928.

JACOB JØRGENSEN,
Slagtermester

f. 22 Februar 1875 i Faxe. S. af Husmand Henrik J., g. 1904 med Anna Hansen. Etablerede sig i Magleby i 1910, Medlem af Magleby Sparekasses Bestyrelse siden 1918.

BORRE SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Stege og hører under de samme Kredse som Elmelunde Sogn. Sognet strækker sig fra Øens Nordkyst og næsten helt til Sydkysten og omgives af Østersøen, Elmelunde og Magleby Sogne. Sognets samlede Areal er ca. 3281 ha. Heraf optages ca. 40 ha af Skov og meget nær ved 30 ha af Moser eller andre Vandarealer. Indbyggertallet var i Aaret 1800: 715 og i Aaret 1900: 1260, og ved sidste Folketælling var dette Tal 1258. Sognets Jorde er gode, ler- og sandmuldede, i Midten meget lavtliggende, ved den saakaldte Borresænkning, der gaar tværs over Øen, men den vestlige og østlige Del er højtliggende og hører under Højlandet. Her er et smukt, afvekslende og bakket Terræn, hvis højeste Punkt dannes af Orbjerg, der ligger ca. 48 m over Havet og mod Nordøst. Egebjerg ligger mod Vest og hæver sig ca. 44 m over Havet. Fra disse to Banker samt fra Lisebjerg og Brunhoved er der en saare smuk og vid Udsigt over Øen og dens naturskønne Landskab. Mod Sydvest findes den smukke Skov, der kaldes Raaby Oved, og heri ligger den nu afvandede Raaby Sø.

For at danne et Billede af denne Kommunes Historie maa vi begynde ved dens første og tidligste Bebyggelser, men om disse vides desværre ikke stort, idet her saa godt som intet findes af Skaldynger eller lignende Køkkenmøddinger fra den tidligste Stenalder, derimod finder vi fra den noget senere Stenalder flere saadanne Oldtidsminder i Form af Gravhøje og Dysser. I Nyborre har der ligget en hel Række af mindre Gravhøje, der dog nu alle er ødelagte eller paa anden Maade fjernede. Paa Lisebjerg, ved Aalebæksgaard, ligger en Runddysse, der har et meget anseligt Gravkammer, der dækkes af en ualmindelig stor Overliggersten. Gaar vi mod Raabymagle, finder vi her en smuk helt fritstaaende Dysse med Kammer, og noget Syd herfor ligger enkelte Høje, der dog kun er ret smaa. Foruden disse endnu bevarede Minder fra hin svundne Oldtid har der været endnu flere, der dog gennem Aarhundreder er ødelagte, og deres Sten er brugt til forskellige Bygningsmaterialer. Det næste Afsnit i Sognets Historie bliver da Middelalderen, og det maa siges, at denne Periode er den interessanteste for de fleste møenske Landkommuners Vedkommende. Vi finder, at der, hvor nu Nyborre ligger, har der tidligere ligget en By kaldet Højemark, der senere fik Navnet Høvemark; men denne By skal allerede være nedlagt i Middelalderens Slutning. I Nærheden af denne har man gjort et ret interessant Fund af en Ovn, der er en af de ældste Teglovne man kender. I denne Ovn menes det, at Stenene til Borre Kirke er brændte, og man tør deraf slutte, at Kirken som Teglstenskirke er opstaaet i det 12 Aarhundrede. Man ved, at de første brændte Sten, der blev anvendt her i Landet, var de, der brugtes til St. Bendts Kirke i Ringsted, der er opført i Aarene 1130—40. Borre By var i fordums Dage den eneste Købstad paa Øen ligesom Stege er det i vore Dage. Byen laa ved eller i Noret, der mod Nord havde

Forbindelse med Havet, og i dette Nor, hvoraf vi endnu i vore Dage ser Lavningen, skal der, efter hvad der berettes, have ligget en Holm eller Ø, og paa denne var det, at Borre var bygget. Borre var paa de Tider en næsten uindtagelig By med Vand paa alle Sider. Vi ved, at nogle fastholder, at Byen laa ved et Sund, der ogsaa mod Syd var i Forbindelse med Havet, men denne Betragtning, tør vi sige, ikke kan være rigtig, idet de geologiske Forhold strider derimod. Købstaden Borre hed dengang „Østerborg“, og det maa betragtes som givet, at denne Bys Livsbetingelse var det kolosale Sildefiskeri i Østersøen. Da dette tog af, og Indsejlingen til Byen med Tiden næsten var blevet ufarbar og tildels tilsandet, var det, at Stege tog Overhaanden og tilsidst fratog Borre Købstadsprivilegiet. Saa sent som i Aaret 1450 havde Borre egen Magistrat, og i Aaret 1460 faar den sine Privilegier fornyet. Dette gentager sig under Kong Hans og senere under Kong Chr. II, og da Kong Fr. III i Aaret 1648 fornyer Byens Privilegier, var denne i Virkeligheden allerede ophørt med at være Købstad. Dens egentlige Dødsstød var de store Ødelæggelser, som Lybækkerne forvoldte i Aaret 1510, da de tildels lagde Byen i Aske. I hvor lang Tid Borre bestod som Købstad vides ikke med Sikkerhed, men endnu i Aaret 1763 førtes der forskellige Forhandlinger om dens Privilegier, og mindre Baade kunde endnu paa dette Tidspunkt befare Indløbet til Borre. Herom skrives, at naar Handelen aftog saa mægtigt, saa skyldes det, at der i Indløbet, der før kunde tage meget store Skibe, nu kun med Besvær kunne sejles med Pramme og Joller. I Aarene omkring 1690 vides det, at Borre Sø var over 4 km lang og over 500 m bred, nu i vore Dage er den jo næsten helt udtørret.

I Sognet ligger Byerne: Borre, der forhen kaldtes Østerburgh og senere i Aaret 1664 kommer til at hedde Borrig. Her ligger Kirke, Præstebolig, der er nyopført paa Marken mellem Borre og Sønderby, Centralskole, Forsamlingsbygning, Brugsforening, Teknisk Skole, der er indrettet i det tidligere Elektricitetsværk og paa Haandværkerforeningens Initiativ, Vandværk og Postkontor. Kommunen paatænker at indrette den gamle Præstegaard til Alderdomshjem, hvorved opnaas at frede den gamle smukke Præstegaardshave; Nørreby, ogsaa kaldet Nørrestud, med Forskole og den gamle Vingaards Mølle; Sønderby, hvis tidligere Benævnelse var Søndervestudbye, med Lægebolig, Bryggeri og Hotel; Aalebæk, med Forskole, Andelsmejeri, Saftstation, der hører under Stege Sukkerfabrik og nede ved Stranden Raketredningsstationen; Raabymagle, med Forskole og Lægebolig; Nyborre, med Andelsbageri og flere Handlende. I Sognet findes ligeledes Stederne Nordfeld, Kobbøl og Bøgebjerg, der dog kun er Samlinger af Huse. Af større Gaarde kan nævnes Aalebæksgaard og Østerborgsgaard. Aalebæksgaard er oprettet ved det møenske Gods Salg i Aaret 1769, men blev i Aaret 1806 inddraget under Nordfeld. I Aaret 1923 nedbrændte Hovedgaarden, der ikke opførtes igen. Jordene udstykkedes til 11 Husmands-

Den gamle Præstegaard.

lodder varierende fra 9—11 Tdr. Land, dog findes Hovedparcellen at være 14 Tdr. Land. Paa Aalebæksgaard blev den kendte Præst Vilh. Birkedal født i Aaret 1809, han døde 1892. Det vides, at der længe før det møenske Godssalg har ligget en Gaard omtrent paa samme Sted, som der hvor Aalebæksgaard opførtes. I Midten af det 14 Aarhundrede nævnes en Væbner ved Navn Hennike Grubendal de Westath som Ejer af denne Gaard. 1420 finder vi, at Ejeren er Jens Josefsøn af Wæstwth, og i hans Slægt synes den at være indtil 1533, da den møenske Landsdommer Per Friis kommer i Besiddelse af Gaarden, men fra sidstnævnte Aarstal og til Aaret 1769 synes den helt at være forsvundet, ihvert Fald kendes ikke noget om dens Ejere.

De fleste af vore Landkommuners Inddeling fremkommer højst forskelligt og ikke mindre mærkeligt, saaledes at man som Helhed vanskeligt formaar at beskrive en Kommunes Jordinddeling, og Borre Sogn danner ingen Undtagelse herfra, dog har vi ifølge gamle Akter, Papirer, Dokumenter og Skøder enkelte interessante Oplysninger om saadanne Inddelinger. Vi ved saaledes, at Udskiftningen for Sønderbys Vedkommende foregik i Aaret 1803. Paa nysnævnte Tid syntes det, at der alene i Sønderby har været ca. 10 Husmænd, og vi finder, at Iglekærmarken skal være blevet tildelt disse Husmænd med 10 Skp. til hver og alle bærende samme Mtr. Nr., men med forskellige Bogstaver. Af denne Udskiftning findes der dog intet mere i vore Dage, idet de alle nu er bebyggede eller underlagt Nabogrundene. Om den gamle Tiendegaard fortælles, at den blev opført af Ejerne paa Klintholm, fordi Bønderne, der skulde svare Tiende til Klintholm, kom under Vejr med, at de ikke havde nødig at køre længere end én Mil med deres Tiendegods, og de smed det derfor ganske roligt af ved Vejen ved Skaglevad Sluse, og Herremanden maatte da selv transportere det til Klintholm. For at komme denne Uvillighed til Livs lod Herremanden omtalte Gaard opføre, og Bønderne maatte da bringe Tiendet hertil. Den fik heraf sit Navn Tiendegaarden. Vi kan i denne Forbindelse kortelig give en Skildring af, hvorledes denne Tiende opkrævedes. Ladefogeden tog ud paa Marken medens Negene endnu stod, han havde en Bonde med sig, og Negene taltes op; hvert tiende maatte Bonden smide til Side, og naar dette Arbejde var færdigt, blev han kommanderet til at køre de fralagte Neg til Godset. Føromtalte Iglemark og Iglekærene bærer sit Navn fra gammel Tid, og ældre Folk kan endnu mindes, at man paa disse Strækninger fangede Igler til Lægebrug. Et gammelt Sagn vil fortælle om Kirkebjerg, at man i hin Tid havde bestemt, at Sognekirken skulde ligge her, men hvad Menneskene om Dagen byggede op blev i Nattens Mulm og Mørke nedrevet af Trolde og onde Aander. Man har ganske rigtigt fundet Munkesten paa Pladsen, men det antages dog, at Sagnet maa sættes i Forbindelse med Lybækkernes stadige Hærgen paa Kysten. Langs Sønderbygades Vestside var i forrige Tider en aaben Gadeplads, mod Syd laa den store Gadedam, og længere ude laa Rebslagerbanen ogsaa kaldet Spindehaven. Herefter kom en lille Mose eller Dam, og mod Vest laa Byens Lergrave, alt dette er dog nu udtørret, inddraget og opfyldt til Bebyggelse. Hvor Svenskestrædet støder til Sønderbygade, var Pladsen for Bøndernes Bystævne.

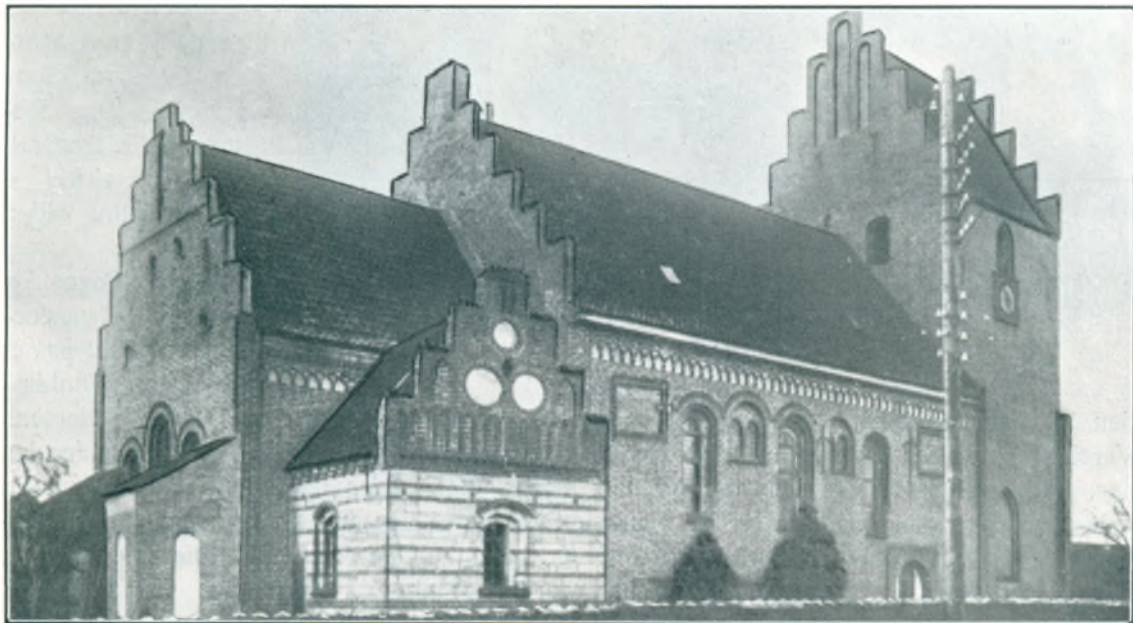
Borre Kirke stammer fra det 11 Aarhundrede; men med Bestemthed at fastslaa, naar den er opført, lader sig ikke gøre, idet det er med denne som med saa mange andre Landsbykirker, at man ikke med Sikkerhed kan fastslaa, naar disse egentlig er byggede. Det er imidlertid sikkert, at Borre Kirkes Oprindelse maa føres tilbage til Aarene omkring 1090. Dens Udseende og Størrelse er ikke ringe, idet den hører til vore største Kirkebygninger paa Landet. Vi maa dog ogsaa erindre, at paa de Tider, da denne opførtes, havde Borre sin Storhedsperiode; den var dengang Øens eneste Købstad, idet Stege først paa et langt senere Tidspunkt tog Købstadsrettighederne fra Borre.

Den første gamle Kirkebygning havde dog ikke nær det Udseende, som den nuværende har, idet der er sket store Forandringer med denne, siden den opførtes. Saaledes

var der ved den første Kirkebygning ikke andet end Skib og Kor, men ikke et Skib af den Størrelse, som vi nu ser, men et der var 2 Fag mindre. Bygningsmaterialet var Munkesten, og det var svære Mure, der hvilede paa klodsede Granitfundamenter. Stilen er senromansk med Hjørnelisener og smukke Buefriser. Mellem Vinduerne er der tvedelte Blindingsarkader og langs Taget en smuk mønstret Frise.

Det vides med Sikkerhed, at denne Kirke i Aaret 1400 er blevet bygget større. Saaledes tilbyggedes Taarnet, der ligger mod Vest og har takkede Gavle mod Øst og Vest, der foroven har slanke, spidsbuede Arkader med Vinduer i stærkt spidsbuet Stil. Det lille Vaabenhus mod Nord er fra samme Periode, og fra denne stammer sikkert ogsaa Sakristiet, der ligger mod Nord. Dette afviger fra de andre Bygninger i Materiale, idet det er bygget af Kridtsten, der er blandet med Munkesten, saaledes at der fremkommer smukke Bælter. Sakristiets Gavl har ogsaa Kamtakker, men er til Overdaadighed prydet

Borre Kirke.

med Lisener og Arkader, der er anvendt her som Blindingsbygning. Her ses tillige en stor Del indridsede Minuskelindskrifter, der antagelig er fra Aarene omkring 1516.

De nuværende Hvælvinger hidrører sikkert fra Tiden lige efter Lybækkernes Ødelæggelser i 1510. Ved en Restaurering har man fundet Rester af Kalkdekorationer. I Taarnets nederste Stokværk var i forrige Tider Gravkapel, og under Sakristiet staar 6 Kister fra det 17 Aarhundrede. Altertavlen menes at være fra 1627 og er skænket af Peder Basse og Hustru, hvis Vaabener og Skjolde ses derpaa. Det er en smuk Tavle i Højrenæssancestil, og Alterbilledet forestiller Nadveren. Prædikestolen er af en ældre Aargang og menes at stamme fra Aaret 1600. I Taarnrummet hænger Resterne af nogle gamle Stolestader.

Borre Skole er en af Fr. IV' Rytterskoler. Den er udvidet med Tilbygninger mange Gange og sidst i 1907. Sognets Skolevæsen er indrettet med Hovedskole og 3 Forskoler, henholdsvis beliggende i Raabymagle, Nørreby og Aalebæk. Hovedskolen har Første- og Andenlærer.

Raabymagle Forskole er først blevet Forskole omkring Aarhundredeskiftet, idet den før den Tid var 4-klasset Skole med Enelærerembede. Selve Skolebygningen er bygget omkring Aaret 1800, og i Aaret 1830 tilbyggedes den to Fag. Den ældste Del af Bygningen er opført af klinet Ler, og dens Mure er ca. 1 m tykke.

Nørreby Forskole er opført i Aaret 1907, og saavidt vides indviet den 5 September s. A. Bygningen rummer Skolelokaler og Beboelse for Lærerinden. Skolens Lærerinde er RIGMOR THORSVANG JENSEN.

Holme Andelsmejeri stiftedes i 1885, og dets første Formand var Gaardejer Jens Hansen, Nyborre. Han var Formand til 1899. Mejeriet udvidedes i 1916 med Tilbygning til Beboelse, og samtidig blev der installeret et nyt Køleanlæg. Denne store Udvidelse

Raabymagle Forskole.

og nye Installation kostede 18.000 Kr. Mejeriet har nu 246 Andelshavere, og dets Omsætning i Aaret 1929 var lidt over 5 Millioner kg Mælk. Mejeriets nuværende Formand er Gaardejer LARSEN, Sønderby og dets Bestyrer er P. LARSEN, der har virket i denne Stilling siden 1900.

Bore Sogns og Omegns Brugsforening er stiftet paa et Møde, som afholdtes

den 22 Februar 1875. Man enedes da her om at overtage daværende Høker Pedersens Varelager mod en Betaling af 300 Kr., og i hans Hus og tidligere Forretning, der laa der, hvor nu Barber A. Jensens Ejendom ligger, etableredes da Udsalget, som saavidt vides aabnedes den 15 Marts 1875. Samme Dag findes der at være indbetalt af Andelshavere i 10 Kr. Aktier et Beløb af 1390 Kr. Det kan her have sin Interesse at vide, hvilke Personer der gennem Tiderne har været Foreningens Formænd. Fra 1875—77 Gaardejer Lars Christoffersen, fra 1877—91 Gaardejer Jens Hansen, Nyborre, fra 1891—93 Maler Chr. Hansen, fra 1893—97 Smed Johannes Pedersen, Nørreby, fra 1897—1900 Maler Chr. Hansen, fra 1900—07 Tømrermester Lars Suldrup, Raabymagle, fra 1907—08, der synes at være en ret bevæget Tid indenfor Brugsforeningen, virkede Forpagter Frede Jensen som Formand, fra 1908—26 Peder Larsen af Sønderby og siden 1926 nuværende Formand Gaardejer VILH. HANSEN i Borre. Omkring Aarhundredeskiftet paabegyndtes indenfor Foreningen Forhandlinger om Opførelse af egen Bygning, og den 22 Januar 1892 enedes man om at købe Lars Peder Larsens Havelod Mtr. Nr. 25 og 26 af Borre Bys Sogn for 1000 Kr. Det af Murermester Rasmussen i Magleby indgivne Tilbud, stort 3500 Kr., for Opførelsen af Bygningen, der skulde rumme Butiklokaler og Uddelerbolig, accepteredes. I Stege Sparekasse fik Foreningen et Laan paa 5000 Kr. I Aaret 1905 maatte der atter udvides, og ved denne Lejlighed fik Bygningen sit nuværende Præg, naar da lige undtages de bagved liggende Lagerbygninger, der er opført i 1929. Man kan rundelig anslaa Foreningens Omsætning til 260.000 Kr. aarlig og dens Medlemstal til 400. Foreningens nuværende Bestyrelse er: Gaardejer VILH. HANSEN, Borre, Formand; Gaardejer SVEND BAGGER, Aalebæk; Gaardejer JOHANNES BREITENSTEIN, Sønderby; Tømrermester JENS P. HEMMINGSEN, Nyborre; Tømrermester SOPHUS DREYER, Borre; Gaardejer JENS PEDER NIELSEN, Nørreby og Gaardejer EILER HEMMINGSEN, Stubberup. Foreningens Uddeler er ALBERT PETERSEN, der er født 30 Maj 1890 i Hjertebjerg og Søn af Julius P. og Hustru Annette f. Rasmussen og gift 1921 med Helga Larsen.

Borre Forsamlingshus Akts. er opført 1894 og er stadig tilbygget, saaledes at dette nu er Øens største. Det har egen Gymnastiksal, der benyttes af Gymnastikkredsene og af Kommunen. Dets første Formand var Gaardejer J. Peder Jensen, og dets nuværende Formand er Gaardejer ARNE JENSEN i Sønderby.

Sønderby Bryggeri blev bygget i Aaret 1856 og stiftedes af Jens Jørgensen. Efter ham fulgte Peter Frederiksen, der overtog Bryggeriet i Aaret 1894. I Aaret 1924 overtog dennes Søn Virksomheden. I Aaret 1928 moderniseredes Bryggeriet indvendigt, og der indlagdes Køleanlæg.

Borre nuværende Postbygning er bygget i 1900. I 1886 var i Borre et Postekspeditions-kontor, men i 1902 blev det omdannet til Postkontor. Postmester er ARTHUR FREUND.

Borre søndre Enges Pumpelavs Begyndelse gjordes ved, at Godsejer Scavenius til Klintholm lod opstille to Motorer, en ved søndre og en ved nordre Side. I 1907 grundlagdes det nuværende, væsentligt paa Initiativ af Anders Larsen, Sønderby, A. Nøhr, Tiendegaarden, Joh. Hemmingsen, Ny Borre, Landpost Chr. Johansen, Nyborre og Godsforvalter Scavenius. Anlægget moderniseredes i 1926, efter at der i 1925 var nedsat en Landvæsenskommission. Nu er der en Centrifugalpumpe, der trækkes af en Raaoliemotor. Bestyrelsens nuværende Formand er Gaardejer EMIL JENSEN, Sønderby.

Borre Sogns Sygekasse er stiftet i 1885 med ca. 20 Medlemmer og under Navn af Borre Sogns Arbejderforening. Foreningens Motto var „Hjælp dig selv, saa hjælper dig Gud“. Gaardejer Anders Jensen var en af de virksomste Mænd for denne Sygekasses Oprettelse, og paa hans Grav er der sat et Monument med en Krans, der er givet af Sygekassens Medlemmer, „Med Tak for din Virksomhed“. Sygekassen, der er statsanerkendt, er velsitueret og har ca. 570 Medlemmer. Dens Formand er Tømrermester S. DREYER.

Borre Sogns Haandværker- og Industriforening er stiftet den 27 Oktober 1901. Dens første Formand var Karetmager E. Lytzhøft, der sad til 1918 og da afløstes af Tømrermester Chr. Suldrup, der afgik 1924. Snedkermester Petersen, Sønderby var Formand fra 1924—26, da nuværende Formand Murermester N. NIELSEN tiltraadte. Foreningen har siden 1927 holdt Aftenskole i lejede Lokaler, men i 1930 købte den Elektricitetsværkets Ejendom, og det er Meningen at indrette denne til Teknisk Skole og til en Lejlighed til Udlejning. Foreningen har i de sidste 3 à 4 Aar faaet Tilskud fra Amtskolefonden til sin tekniske Skole, hvor Elevantallet er ca. 20, Medlemstallet er ca. 70. Bestyrelsens Medlemmer er: Murermester NIELS NIELSEN, Formand; Gartner SKOV JENSEN; Karetmager E. LYTZHØFT; Smedemester MADSEN og Månfakturhandler HØJLAND.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Gaardejer LARS PEDER JENSEN, Nørreby, Formand; Husejer JENS CHRISTIANSEN, Aalebæk; Gaardejer HANS CASPER, Sønderby; Gaardejer JENS P. HANSEN, Aalebæk; Gaardejer HEMMINGSEN, Nørreby; Parcellist JENS A. JENSEN, Aalebæk; Gaardejer EMIL LARSEN, Nyborre; Gaardejer L. JENSEN OVED, Raabymagle og Tømrermester CHR. SULDRUP, Sønderby.

KARL PETERSEN, Gaardejer og Sognefoged

f. 16 Oktober 1876 i Aalebæk, S. af Skrædder Jens P. og Hustru Ane f. Hemmingsen, g. 1905 med Ellen Kristine Christoffersen. Sogneraadetsmedlem fra 1917—25, Sognefoged siden 1913.

ARTHUR FREUND, Postmester

f. 11 Juni 1872 i København, S. af Billedhugger G. C. F. og Hustru f. Dewhurst. Postmester i Borre siden 1924.

LUDVIG JOHANNES MØLLER,
Læge

f. 11 Maj 1869 i København, S. af Vinhandler Victor M., g. 1903 med Johanne Wilstrup. Studentereksamen, cand. med., Læge i Borre.

VILHELM HANSEN,
Gaardejer

f. 21 September 1871 i Nyborre, S. af Gaardejer Jens H. og Hustru Ane f. Breitenstein, g. 1913 med Poulina Hansen. Formand for Borre Sogns og Omegns Brugsforening siden 1926, Medlem af Tilsynsraadet for Landboernes Sparekasse, Bestyrelsesmedlem i Magleby Sparekasse.

GUNHILD STEINSS,
Forskolelærerinde

f. 16 November 1875 i København. Dimitteret fra Københavns Forskoleseminarium 1906, har haft Ansættelse i Haslev, og i Spejlsby Skole ved Stege, ved Raabymagle Forskole siden 1921.

RIGMOR THORSVANG JENSEN,
Forskolelærerinde

f. 6 Februar 1904 i Taastrup, paa Møen, D. af Gaardejer Axel J. og Hustru Clara f. Hansen. Dimitteret fra Vejle Seminarium 1925, vikarieret forskellige Steder, Forskolelærerinde ved Nørreby Forskole siden 1929.

NIELS NIELSEN,
Muremester

f. 13 April 1891 i Sønderby, S. af Muremester J. P. N. og Hustru Marie f. Jensen, g. 1925 med Ine Nørregaard. Formand for Borre Sogns Haandværker- og Industriforening.

EINER LYTZHØFT,
Karetmager

f. 1 November 1896 i Sønderby, S. af Karetmager J. L. og Hustru Hansine f. Enevoldsen, g. 1919 med Hansine Rasmussen. Bestyrelsesmedlem i Borre Sogns Haandværker- og Industriforening.

CHRISTIAN SKOV JENSEN,
Gartner

f. 21 November 1897 i Sønderby, S. af Muremester Jens Jensen og Hustru Helene f. Hansen, g. 1923 med Meta Hansen. Bestyrelsesmedlem i Borre Haandværker- og Industriforening.

KAJ FREDERIKSEN,
Bryggeriejer

f. 26 April 1896 i Sønderby, S. af Bryggeriejer Peter F. og Hustru Karoline f. Jørgensen, g. 1920 med Johanne Christiansen.

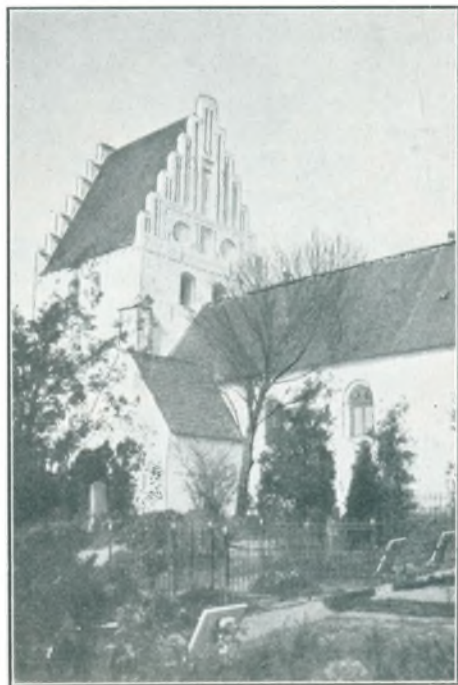

Raabylille Strand.

ELMELUNDE SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Stege, hører under Stege Retskreds, Vordingborg Politikreds, Møens Amtstuedistrikt, Sydsjællands Lægekreds, Vordingborg Skattekreds, Møens Skyldkreds og Amtets 4 Folketingskreds. Sognet, der strækker sig fra Nord til Syd tværs over Øen, grænser til Østersøen og Hjelm Bugt samt til Stege Landsogn og Keldby Sogn, Borre og Magleby Sogn. Det samlede Jordareal udgør ca. 1984 ha, hvoraf 195 ha optages af Skove og noget nær 12 ha af Moser og andre Vandarealer. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 595, og i Aaret 1900 var dette Tal naaet til over 850, og i 1915 var der en Stigning til 858.

Sognets Jorde er meget bakkede og bølgefornede, og Skoven, der findes her, er nærmest højstammet Bøgeskov, hvori der findes flere Moser, der nu er tilgroede. Mod Nordvest ligger den store Gammelsø Mose, og mod Syd tæt langs Kysten ligger en Mængde mindre Moser og Tørvegrave. Nordkysten og Sydkysten er helt forskellige fra hinanden, den ene er skovbræmmed, medens den anden er flad og stenet.

I Sognet ligger Landsbyerne: Elmelunde, der i Aaret 1400 kaldtes for Ermelunde, med Kirke og Friskole; Hjærtebjerg, der i Aaret 1370 findes benævnt som Hyerthebyergh, med Præstegaard, Skole og Forsamlingshus, opført i 1897; Raabylille med Skole; Østermark, der før Reformationen hed Ødstensmark; Torpe; Oregaard og endelig Hovmarken, der dog ikke maa kaldes for Landsby, men kun er en Samling af Gaarde og Huse. Sognet hed i tidligere Tider Hjærtebjerg Sogn, og blev benævnt saaledes helt op til Aaret 1742. Fra 1582 til 1602 var det forenet med Borre Sogn. Minder fra Old-

Elmelunde Kirke.

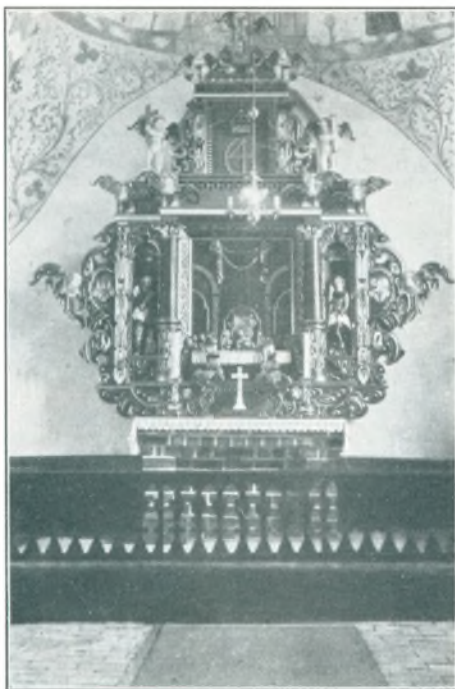

Den middelalderlige Portal.

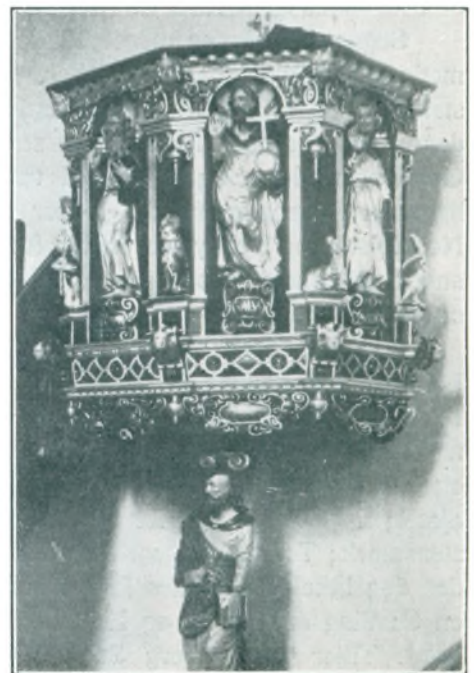
tiden findes der ikke mange af i dette Sogn, der ligger paa Kirkegaarden en ret stor Gravhøj og ligeledes kendes nogle Høje under Hovedgaarden Nordfeld. Om Stengrave, Dysser og Jættestuer kendes kun ganske lidt, saaledes vides det, at der har ligget en Jættestue Syd for Raabylille. men denne er forlængst sløjftet.

I nu længst forsvundne Tider var

Elmelunde en Borg, der hørte under Roskilde Bispestol. Vi ved saaledes, at Borgen i 1504 af Bispestolen var forlenet til Eggert Andersen, hvis Søn beholdt Lenet efter Reformationen, da det blev Krongods. Denne saa historiske Gaard skal have ligget lige for Kirken, og her har man fundet forskellige Bygningsrester og enkelte Dele af Fundamenter. Gaarden, som man ikke ved hvorledes saa ud, har igennem Tiderne været Sæde for de senere møenske Lensmænd. Flere Amtmænd har ligeledes boet paa Gaarden, men den berømteste Beboer var Corfitz Ulfeld, som tilbragte Vinteren her i Aaret 1636—37, det Aar i hvilket han var nygift, og Leonora Christine var med her. Under Grevens Fejde skal Gaarden have lidt megen Skade og været saa brystfældig, at den truede med at styrte

Altartavlen.

Prædikestolen i Kirken.

sammen. Ulfeldt fik da af Kongen Lov til at anvende 500 Speciedalere til dens Reparation. Paa denne Gaard boede, den i i Møens Historie med sorte Bogstaver prentede Amtmand Chr. Plessen, der tillige var Chef for Hestegarden. Han havde tillige Stege i Forpagning, og det var under ham, at Møenboerne led saa store Tab og fik saa haard en Medfart, at de

Kalkmaleri forestillende Kristi Fødsel.

næsten ikke formaade at rejse sig mere. I Aaret 1699 blev Plessen sat under Tiltale og senere afsat, men han døde i Fængslet inden Sagens endelige Afslutning. Hovedgaarden, der i Aaret 1589 var lagt under Stege, blev i 1696 nedlagt som Ladegaard, og dens Jorde blev delte til Gaarde, og dermed er denne Hovedgaards Saga ude.

Hovedgaarden Nordfeld føres tilbage til Aaret 1769, da Møen i en længere Aarrække havde været fri for Hoveri. Dette Vorneskab blev ophævet i 1696, og der fandtes dengang ingen Hovedgaarde paa Øen. Den hele Ø var og blev Domænegods. Den Velstand, som Øen gik frem i, varede desværre ikke ved, for i Aaret 1769 inddeltes Domænegodset i fem Hovedgaarde, der blev solgte paa Auktion, og derved opstod atter Hoveriet paa Øen. Kun ca. 250 Gaarde beholdt deres Frihed. Af disse fem Hovedgaarde var Nordfeld den

fjerde Hovedgaard, og paa Auktionen i Aaret 1774 solgtes den for 32.000 Rdl. til Landsdommeren paa Lolland, Jørgen Wichfeld, der fik Skøde paa Gaarden i Aaret 1777. Gaarden bestod dengang af Hovedgaardsstykket paa 40 Tdr. Hartkorn og Bøndergods paa 424 Tdr. Hartkorn. Den nuværende Hovedbygning er opført i Aaret 1873 som en Afløser for den i Aaret 1774 opførte Hovedbygning, der byggedes af Jørgen Wichfeld. Den nye Hovedbygning er bygget i to Stokværk efter Tegning af Arkitekt Wilsbeck. Bygningen har smukke, takkede Gavle. I Aaret 1818 kom Godset under Konkurs sammen med Aalebæksgaard, og begge købtes af Amtmand, Greve C. C. S. Danneskjold-Samsøe for 193.000 Rdl., og i hans Slægt har Gaarden været indtil for ganske nylig. Greve C. C. S. Danneskjold-Samsøe døde i 1823, og hans Søn Generalpostdirektør, Ordenskansler, Greve O. S. Danneskjold-Samsøe overtog Gaarden, og ved hans Død i 1894 overgik den til hans Søn Teaterchefen, Greve C. C. S. Danneskjold-Samsøe, der døde i 1908. Hans Enke havde Gaarden til 1916, da Sønnen Viggo Danneskjold-Samsøe overtog

Evangelisten Marcus i Altertavlen.

den. I den til Hovedgaarden hørende ca. 6 ha store Park findes der et Mindesmærke, der er rejst over Greve O. S. Danneberg-Samsøe til Minde om hans Virksomhed for Selvejendoms Indførelse.

Elmelunde Kirke betragtes af de fleste som den ældste Stenkirke paa Øen. Den var i sin Tid Herredskirke. Dens Murværk bestaar forneden af Kampe- og Kridtstensmure i vekslende Skifter, medens dens øverste Del er af Fraadsten, der er lagt i skraatstillede enkelte Skifter. I senromansk Tid har Kirken faaet tilbygget Forlængelsen mod Vest, der er opført af Munkesten, og senere, i tidlig gotisk Tid, tilbyggedes Taarnet, der ogsaa er af Munkesten. Dette er dog atter tildels ombygget i den senere Middelalder. I samme Periode ombyggedes Koret til Skibets fulde Bredde, og denne Ombygning udførtes af Munkesten med Kridtstensbælter. Samtidig blev Hvælvingerne indbyggede og Vaabehuset er ogsaa fra denne Periode, medens Sakristiet er fra langt nyere Tid. I Korets og Skibets Hvælvinger blev i Aaret 1885 fremdraget Kalkmalerier, der hidrører fra det 15 Aarhundrede. Altertavlen, med Kong Chr. IV' Navnetræk og malet i Aaret 1646, er udskaaet af Billedhugger Henrik Werner fra Maribo. Denne Altærtavle er opsat af Corfitz Ulfeldt, og der stod indtil den sidste Tid hans Navnetræk i Tavlen, men dette er nu overstrøget med sort Farve. Prædikestolen er fra samme Tid og skaaret af samme Mester. I Kirken ses Degnestole fra Aarene omkring 1600. Paa Klintholm findes et gotisk Røgelseskar, der i sin Tid har tilhørt Kirken. Et Krucifiks fra den katolske Tid blev i Aaret 1906 ført til Nationalmuseet. I Koret hænger et Epitafium over Præsten Chr. Wechmann, der døde 1785. I Vaabehuset staar der flere Gravsten. Kirken er selvejende.

Alderdomshjemmet i Elmelunde er opført i Aaret 1927 og ejes af Elmelunde, Magleby og Keldby Kommuner, saaledes at hver af disse Kommuner er interesserede med $\frac{1}{3}$ af Hjemmets Byggeudgifter, der incl. Grund og Montering beløber sig til 106.499 Kr. Dette er ogsaa et meget smukt Kompleks, der har Plads til 21 Personer, hvilket kunde synes at være for faa naar Hensyn tages til Bygningens Størrelse. Administrationsudgifterne deles ligeledes af de tre nævnte Kommuner. Alderdomshjemmet toges i Brug i November 1927, men den egentlige Indvielse fandt først Sted i December 1929.

Elmelunde Kommunes Skolevæsen føres egentlig betydeligt længere tilbage i Tiden, end man under almindelige Forhold vilde tænke. Det er saaledes sikkert, at der før Aaret 1862 laa to Skoler i Sognet, hvoraf den ene kaldtes for Kirkeskolen og sikkert er oprettet af Roskilde Bispen i Aaret 1500. Der gives dog ingen helt nøjagtige Beretninger herom, og det maa sikkert betragtes som givet, at denne Skole ikke i hele den Aarrække, den har været til, har virket. Ordet og Navnet paa Skolen stammer sikkert fra længst forsvundne Tider. Skolen laa i Hjerterbjerg og blev ophævet i Aaret 1862, idet man fandt det tjenligt at lægge en Skole i Raabylille, da Børnene her havde temmelig langt til Skole. Raabylille Skole stammer altsaa fra førnævnte Aar, og Skolebygningen er ogsaa opført i dette. Naar vi hælder til den Anskuelse, at Kirkeskolen, som før nævnt, ikke til Stadighed har været i Brug, er det, fordi vi har fundet, at i Aaret 1721 er der opført en Rytterskole her. Ganske vist var Møen paa denne Tid under

Elmelunde Alderdomshjem.

Rytterdistrikterne, men at der dengang var Brug for mere end een Skole er dog vel tvivlsomt. Skolen i Hjertebjerg er nu, som den var for 200 Aar siden, naar undtages at den er bygget noget større. Skolestuen er udvidet, og Lærerens Bolig betydeligt forbedret. I Aaret 1917 blev Skolevæsenet omordnet ret betydeligt, saaledes at der indførtes 4-klasset Undervisning, og der opførtes 2 nye Forskoler, en i Raabylille og en i Østermarke.

Raabylille Forskole.

I Aaret 1882 oprettedes der i Sognet en Friskole, og det menes, at denne Skoles Oprettelse maa skrives paa Konto af de politiske Forhold og ikke mindst paa den grundtvigske Aand, som Bojesen hidbragte. Dertil kom jo, at der ogsaa mange andre Steder opstod lignende Friskoler, saaledes en i Borre, der senere blev nedlagt. Den første Lærer ved Friskolen i Elmelunde var den meget kendte Chr. Rasmussen-Stenbæk, der virkede fra 1882—87. Fra 1892—1900 var der en Lærer ved Navn Lars Jensen, og siden da har nuværende Lærer PEDER RASMUSSEN været ansat ved Skolen.

I Slutningen af 1880 opførte Kommunen et Fattighus, da man ikke før havde haft et saadant. Der blev beregnet Plads til en 8—9 Personer, men det glædelige har vist sig, at man i lange Tider ikke har haft Brug for dette. Det har for det meste været udlejet til privat Beboelse. Ved Fattighuset ligger nogle mindre Grunde som Haver, ogsaa disse udlejes af Kommunen.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Sognefoged I. RAMSHARDT, Raabylille, Formand; Gaardejer HANS CHR. HANSEN, Østermarke; Parcellist P. HENRIKSEN, Østermarke; Gaardejer R. JENSEN, Hjertebjerg; Smed L. M. LARSEN, Elmelunde; Lærerinde Fru MARKMANN, Østermarke; Parcellist CHR. RASMUSSEN, Hjertebjerg.

Sogneraadets Formand I. RAMSHARDT har været Medlem af Sogneraadet siden 1907, Sogneraadets Formand siden 1911 og Sognefoged siden 1922.

CHR. POULSEN,
Førstelærer

f. 10 Februar 1893 i Vejlbj, S. af Gaardejer N. P., g. 1926 med Helga Nielsen. Dimitteret fra den danske Realskole 1914, vikarieret forskellige Steder, Lærer ved private Realskoler, Førstelærer ved Hjertebjerg Skole siden 1922.

CARL CHR. SØRENSEN,
Førstelærer

f. 18 April 1897 i Frangerup, S. af Gaardejer P. S. g. 1930 med Ingeborg Jensen. Dimitteret fra Gedvad Seminarium 1926, vikarieret forskellige Steder, Førstelærer ved Raabylille Skole siden 1 Juli 1930.

PEDER RASMUSSEN,
Lærer

f. 8 Februar 1868 i Horreby paa Falster, S. af Husmand Rasmus Pedersen, g. 1895 med Caroline Pedersen. Elev paa Askov Højskole, Lærer ved Nørre Ørsløv Friskole fra 1893—1900, Lærer ved Elmelunde Friskole siden 1900.

ANNA CHRISTINE HENRIKSEN,
Bestyrerinde

f. 18 September 1890 i Fanefjord Sogn, D. af Gaardejer Mads P. H. Uddannet i Sygepleje paa Vordingborg Sygehus fra 1922—25, videre uddannet paa Oringe og Stege Sygehus, Bestyrerinde paa Elmelunde Alderdomshjem siden 1927.

KELDBY SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Stege og hører under denne Købstads Retskreds, Vordingborg Købstads Politikreds, Møens Amtstuedistrikt, Sydsjællands Lægekreds, Vordingborg Skattekreds, Møens Skyldkreds og Amtets 4 Folketingskreds. Sognet strækker sig fra Øens Sydkyst og næsten helt op til Nordkysten, dertil, hvor Elmelunde Sogn griber ind langs Kysten. Sognet grænser til Stege Købstadsjorde, til Landsognet og paa den østlige Side til Elmelunde Sogn. Sognets samlede Jordareal er ca. 2033 ha, og heraf optages næsten 6 ha af Skove og nær 55 ha af Moser og andre Vandarealer. Jordene er lavtliggende og meget bølgeformede samt frugtbare og ler- og sandmuldede. Omtrent i Sognets Midte skærer Noret sig ind. Mod Nord i Sognet ligger Maglemose og mod Syd Holmemose.

I Sognet ligger Landsbyerne: Keldbymagle, i daglig Tale kaldet for Keldby, med Kirke, Præstebolig, Skole, Forskole, Andelsmejeri, Savværk og Maskinsnedkeri m. m.; Pollerup, der paa Øen udtales Paalbe, og i det 16 Aarhundrede kaldtes for Porluppe, med Andelsbageri, Brugsforening samt Saftstation under Stege Sukkerfabrik; Ullemarke, med Andelsmejeri; Spejlsby, med Skole og Forskole; Keldbylille, med Skole og Forskole samt Forsamlingshus, der er opført i Aaret 1897; Tostrup, med Brugsforening og endelig Kullegaard, der dog kun kan betegnes som en Samling af Gaarde.

Betragter vi Sognets Historie fra Oldtiden, viser det sig, at der har været Bebyggelser her allerede i den ældste Stenalder, hvilket fremgaar af de Fund, der er gjort her, idet man har afsløret Bopladsler fra den Tid. Disse er i meget udstrakt Grad fundne ved Klosterskovgaard. Ogsaa fra den yngre Stenalder findes der Minder, der er overleverede til vort Aarhundrede, men disse er ikke saa talrige her, som saa mange andre Steder paa Øen. Det er dog givet, at der har været betydeligt flere, end vi nu ser. Hovedparten, der findes her, er dog Gravhøje fra Tiden omkring Broncealderen, men der vides at have været ganske enkelte Stenalderhøje i Sognet. Saaledes ligger der i Sognet Trehøjene, der er delt i to Grupper paa tre Høje, der er beliggende i Keldbymagle og Keldbylille. Desværre er imidlertid langt den overvejende Del af disse Fortidsminder sløjfede.

I længst forsvundne Tider har der ved Østspidsen af Noret ligget en Borg, der kaldtes Gamborgvold. Denne laa i en af Naturen dannet Aas, der dog nu forlængst er udtørret. Denne middelalderlige Borgvold skal, efter hvad Sagnet fortæller, være bygget som en Afløser af Stegeborg, men i vore Dage er der intet tilbage af denne. I Middelalderen skal der have ligget et St. Jørgens Hospital i Spitalsby (Spejlsby), men nærmere om dette og dets Historie kan ikke oplyses, idet det er gaet med dette som med saa mange andre Stiftelser fra Middelalderen, de er helt forsvundne for Efterverdenen. Vi ved, at en Væbner ved Navn Fikke Lauridsen i Aaret 1420 skal have faaet Skøde paa Gaarde i Spejlsby, der dengang benævntes som Spidelsby, og en af hans Efterkommere skriver sig i Aaret

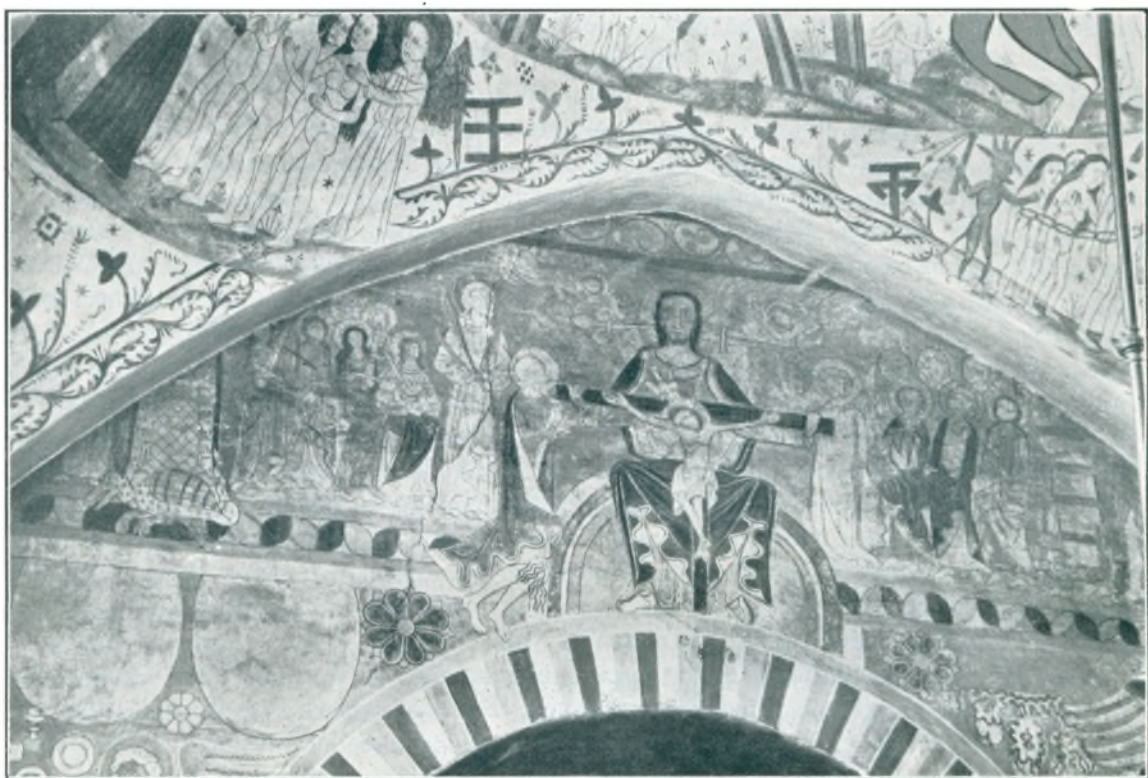
1510 til Spidelsby, og en Enke af dennes Efterkommer, Fru Margrethe, skriver sig til St. Jørgens Hospital paa Møen. Det er muligt, at denne Slægt har haft en Art arvelig Forstanderskab til dette Hospital. Efter hvad vi kan se, har dette Hospital sikkert tilhørt Keldby Kirke, og der har været et Kapel ved Hospitalet, hvori der antagelig har været afholdt Gudstjenester. Vi ved saaledes, at Klerken fra Odense, Christian Pedersen, i sit Kaldsbrev til Keldby ogsaa kaldes til St. Jørgens Kapel, som da var Anneks til Keldby. Hospitalet findes at være givet i Forlening til forskellige Herremænd, men det synes, som om dets Fundatser helt er ophævede i Aaret 1618, eller rettere sagt dets Gods og Jorde, der bestod af 10 Gaarde i Udby, 4 Gaarde og 5 Huse i Spejlsby og 5 Gaarde og 1 Hus i Ullemarke, er i førnævnte Aar lagt ind under Vartov i København, mod at der her for stedse skulde underholdes 8 fattige og husarme Sjæle fra Møen. Om Hospitalsbygningerne vides der ikke stort, men disse er helt forsvundne allerede i Aaret 1680, i hvilket Aar de sidste af dens Bygninger er nedrevne. Den bestod af et grundmuret Hus med et lille Taarn. Det fortælles, at dette Hus under Hestegårdens Indkvartering skal have været anvendt af dette Korps. Senere er man kommet til det Resultat, at Hospitalet efter Reformationen har været brugt som Bolig for forskellige Lensmænd paa Øen. Paa Matr. Nr. 3 af Spejlsby har man fundet enkelte Fundamenter af dette Hospitals Bygninger, og ligeledes er der opgravet flere Skeletter. Disse Fund er dog saa ringe, at de i Virkeligheden ikke giver os noget egentligt Billede af, hvorledes dette middelalderlige Hospital og Kapel har set ud. Ikke engang dettes fulde Omfang er man i Stand til at bedømme efter disse Fund, men det synes, som om Bygningen har været helt omsluttet af Volde og Grave og har haft en anelig Borgplads. Man har saaledes paa nysnævnte Matr. Nr.s Nabogrund fundet Rester af et planeret Voldsted. I den katolske Tid fandtes der i Keldby en Kilde, der havde undergørende Virkning. Den kaldtes Helsekilden, og til denne valfartede der Tusinder af syge Personer, der søgte Helbredelse. Dens mirakuløse Virkninger ophørte dog allerede paa et tidligt Tidspunkt, idet man havde fundet en Kilde i Klippinge paa Falster, der skulde være endnu mere undergørende. I Sognet har der ogsaa ligget en Kilde, der kaldtes Fruekilde eller Fredskilde. Betragter vi et Kort over Sognet fra hine svundne Tider, der ser vi, at dette for største Partens Vedkommende har været bevokset med Skov, idet næsten Halvdelen af Sognets Jorde synes at have været Skovstrækninger. Denne Skovbevoksning spores endnu i det 18 Aarhundredes Kortlægning.

Sognets Skolevæsen har naturligvis gennem Tiderne, ligesom Nabosognets, gennemgaaet store Forandringer, saaledes at man næppe nu kan kende Billedet fra hine Tiders Skolevæsen, der jo i mangt og meget ikke blev ordentligt gennemført før Skoleloven af 1814. Det kan endda enkelte Steder ses, at denne Lov ikke gennemførtes førend omkring 1850. Den ældste Skole, vi ved noget om, i Sognet er den i Aaret 1721 oprettede Rytterskole i Keldbymagle, og til denne søgte Børn fra Nabobyerne og fra Udby i Landsognet. Der hengaar da en Del Aar paa denne Maade, men saa i Aarene omkring 1780 bestemmes det, at der skal opføres en Skolebygning i Keldbylille. Skolen i Keldbymagle blev i Aaret 1883 erstattet med den nuværende Skolebygning, der er opført af gule Mursten. Det er ikke noget særligt skønt Bygningsværk, men i Forhold til den gamle Skolebygning er det storladent. Det gamle Skolehus blev da indrettet som en Art Fattighus. Af Lærere ved denne Skole vides der at have været følgende: J. B. Wellejus fra 1840—76, A. H. Lund fra 1876—91, J. Jørgensen fra 1891—1929 og siden da hans Søn Lærer JOH. JØRGENSEN.

Som før omtalt, besluttede man at opføre en Skole i Keldbylille, og dette skete i Aaret 1781, men denne Bygning blev i Aaret 1887—88 erstattet af den nuværende Skolebygning, der er i Lighed med nylig beskrevne Skolehus, men af røde Sten. Ved denne Skole har der været følgende Lærere: Knudsen fra 1833—53, V. Christoffersen fra 1853—57, F. Brammer fra 1857—75, J. Ottosen fra 1875—1906, N. P. V. A. Dyrløw fra 1906—15, T. K. Sørensen fra 1915—21 og siden da nuværende Lærer RASMUS RASMUSSEN.

Ved denne Skole er der, i Lighed med Skolen i Spejlsby, frasolgt Skoleloden, og det i sin Tid opførte Udhus er indrettet til en praktisk og rummelig Gymnastiksal. Saaledes fandtes der nu Skole i Keldbymagle og i Keldbylille, men eftersom Befolkningen forøgedes, og Kravene blev større, ansaas det for gavnligt, at der kom en Skole i den anden Del af Sognet, og man opførte da i 1862 en Skole i Spejlsby. Denne synes at være den smukkeste af de i Sognet værende 3 Skolebygninger, og den har et smukt Haveanlæg. Ogsaa her er det tidligere Udhus indrettet til Gymnastiksal. Ved denne Skole har der været følgende Lærere: Christiansen fra 1862—69, C. F. J. Simonsen fra 1869—1903, V. A. J. Asmussen fra 1903—12, A. G. Pedersen fra 1912—29 siden da Lærer MARTIN JENSEN. — Der sker da ikke noget særligt bemærkelsesværdigt indenfor Skolerne i dette

Kalkmaleriet over Triumfbuen.

Sogn før i Aaret 1908—09, da Skoleundervisningen omordnes til 3-klasset, og der oprettes Forskoler. Alle 3 Skoler fik samtidig Forskoler, og disse fik Lokaler i en Tilbygning til de bestaaende Skoler. Saaledes er Skolevæsenet i vore Dage.

Foruden det føromtalte Fattighus findes der i Sognet, beliggende i Pollerup, det i Aaret 1859—60 opførte Fattighus, der er saaledes indrettet, at der kan optages 4 Familier. Forsamlingsbygningen „Slotshøj“ er opført i Aaret 1896 af en Del Andelshavere fra Sognet. Dets Formand er Gaardejer L. LARSEN, Tostrup.

Keldby Kirke, der er indviet til den hellige St. Andreas, er ikke i det Ydre meget afvigende fra vore andre Landsbykirker fra den senromanske Periode. Denne Kirke er saare rig paa middelalderlige Kalkdekorationer, der dog her, som mange andre Steder, med Tiden er mere eller mindre ødelagte, hvilket er sket ved de forskellige Ombygninger af Kirken. Saavidt vides, er de ældste af disse Kalkmalerier fra det 13 Aarhundredes Slutning. De fremtræder som Friser malede langs med det paa den Tid værende svære Bjælkeloft. Disse Friser deles i to Dele, en øverste og en nederste Frise. Langs den

nederste Frise ses, i den Tids Gengivelser, hele det nye Testamente. Saaledes ser man Kong Herodes i pragtfuldt Skrud befalende de 3 fremmede Konger at sige ham, hvad de ved om den Konge, der er født. Andetsteds ses samme tre Konger knælende for Jesusbarnet, der hviler i Jomfru Marias Skød. Her ses følgende latinske Indskrift: „Hic sunt tres magi“. Videre ses Jesu Indtog i Jerusalem. Den øverste Frise fremstiller i naive Billeder og skønne Farver det gamle Testamente i forskellige Afsnit, men desværre er disse Friser meget ødelagte og næsten helt overdækkede af de i den senere Middelalder indbyggede Hvælvinger. De næste senmiddelalderlige Kalkmalerier, vi dvæler ved, er de, der findes langs Skibets Mur. Disse Malerier er antagelig fra Aarene omkring 1300, men kan ikke med Sikkerhed fastslås nærmere. Dekorationen er som gamle Tapeter med pragtfulde farvede Borter samt en hel „Biblia pauperum“, men ogsaa disse skønne Malerier er nu ødelagte ved de førømtalte Hvælvingers Indbygning. Saagodt som hele Kirkerummet har været pompøst og smukt udstyret med slige Dekorationer. Vi kommer nu ind i det 15 Aarhundrede, efter Hvælvingernes Indbygning, og vi ser da paa disse Hvælvinger Kalkmalerier fra denne Tid. De er malede meget lig dem, vi har beskrevet i Elmelunde Kirke, dog med andre Billeder og Symboler. Vi gengiver her et Billede af Partiet over Triumfbuen, hvis Midte helt optages af den Korsfæstede baaret af Gudfader, støttende af den hellige St. Peder. Feltet før dette viser os Fortabelsen og Frelsen. I disse Kalkmalerier fremtrylles hele den hellige Historie. Medens vi opholder os ved Kirkens Udsmykning, vil vi dvæle lidt ved den smukke Altertavle, der antagelig er fra Aaret 1470. Den er rigt udskaaret med megen Forgyldning, og dens Hovedmotiv er Helgenen St. Andreas, til hvem Kirken er indviet. Man ser saaledes i Sidearkaderne paa Tavlen og i den nederste Række Arkader Figurer, der gengiver St. Andreas Liv og Levned. Det midterste Felt optager hele Tavlens Højde og i dette staar selve St. Andreas bærende Andreaskorset. Nu i vore Dage er denne ret ejendommelige og sjældne Tavle ikke slet saa pragtfuld som forhen, idet dens Farver er meget afblegede. Tavlen er med Døre, saaledes at denne paa de mindre Helligdage kunde lukkes. Paa disse Døres Bagsider var forhen Malerier. Nu er den ikke til at lukke, og Billederne paa Dørene er forsvundne. Alterbordet er antagelig fra Kong Chr. III' Tid, og det samme gælder Prædikestolen, der dog ikke er særlig bemærkelsesværdig. I Koret hænger en Ligsten, som forhen laa foran Alteret, over Henning Moltke. Paa Stenen ses de under denne i hine Tider begravede Personer i Korpus nøjagtig gengivet i Datidens Dragter. Selve Kirkebygningen er som sagt en romansk Teglstensbygning fra den senere Tid. Den har svære Hjørnelisener og er i de senere Tider bygget meget om. Fra nyere Tid er det paa Kirkegaarden liggende Ligkapel.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: HANS JØRGEN LARSEN, Keldbymagle, Formand; Gaardejer HANS JØRGEN ANDERSEN, Pollerup; Gaardejer KNUD BRANDT, Spejlsby; Uddeler JOHANNES BREITENSTEIN, Tostrup; Gaardejer JENS CHR. HANSEN, Keldbymagle; Parcellist ANDERS HANSEN, Ullemark og Gaardejer JENS CHR. JENSEN, Keldbylille.

RASMUS RASMUSSEN, Førstelærer

f. 16 August 1876 i Taarup, (Torkildstrup Sogn) S. af Bødker Hans R., g. 1913 med Karen Lavsen. Dimitteret fra Vordingborg Seminarium 1909, ansat ved Maglemer Skole fra 1909—13, ved Tostenæs Skole fra 1913—21, ved Keldbylille Skole som Førstelærer siden 1921, Formand for Værgeraadet og for Foredragsforeningen.

MARTIN JENSEN, Førstelærer

f. 18 Juni 1893 i Refshale, S. af Husmand S. A. J., g. 1923 med Karen Larsen. Dimitteret fra Blaagaard Seminarium 1917, Førstelærer paa Børnehjemmet Godthaab ved Fredensborg fra 1920—22, Lærer ved Hauge Skole fra 1923—29, Førstelærer ved Spejlsby Skole siden 1929.

JOHANNES JØRGENSEN,
Førstelærer

f. 30 April 1902 i Keldbymagle, S. af Lærer Jørgen J. g. 1930 med Rigmor Hansen. Dmitteret fra Vordingborg Seminarium 1926, vikarieret i Keldbymagle, Hjælpelærer i Ryde, Stedsved og Spejlsby, Førstelærer ved Keldbymagle Skole siden 1929.

ANNA SØRENSEN,
Forskolelærerinde

f. 18 Juni 1887 i Barum, D. af Gaardejer Søren Peder S. Dmitteret fra Harum Seminarium i 1917, vikarieret forskellige Steder, ansat ved Slendis Pogeskole fra 1919—21, ved Keldbymagle Skole siden 1 Februar 1921.

KAREN F. H. SØRENSEN,
Forskolelærerinde

f. 8 August 1887 i Størsbøll, D. af Gaardejer Jens S. Dmitteret fra Haugen Seminarium 1906, Handelsskoleeksamen fra den jydsk Handelshøjskole 1908, Lærerinde i Spejlsby siden 1921.

KAREN KATRINE MADSEN,
Forskolelærerinde

f. 22 Marts 1898 i Ebbelnæs, D. af Gaardejer Peder M. Dmitteret fra Vordingborg Seminarium 1921, ansat ved Lille Taarøje private Skole fra 1921—23, vikarieret forskellige Steder, Lærerinde ved Keldbymagle Skole siden 1925.

STEGE KØBSTADS LANDDISTRIKT danner en egen Sognekommune, men har Fattigvæsen og Alderdomsunderstøttelse fælles med Stege Købstad, den styrer ellers sine egne Anliggender. Det hører under de samme Kredse som Stege By. Sognet eller Distriktet er ca. 800 ha stort. Indbyggertallet var i Aaret 1870: 101, i Aaret 1900: 185 og i 1920: 167. Af Arealet optages henved 20 ha af Moser og andre Vandarealer. Købstadsdistriktet strækker sig over Ulfshale, Hegneden, og bestaar saaledes af hele Halvøen Ulfshale, der paa Landsiden begrænses af Stege Landsogn. Jordene er overalt sandede, men er dog mod Øst noget bedre; store Strækninger er dækkede af Hede. Langs Kysten ligger Skoven, der i sine Naturfredninger er en smuk, Skov med frodige Vækster af alle Slags Beplantninger, der paa sine Steder har et helt urskovagtigt Præg.

I Distriktet findes ingen Landsbyer men kun enkelte Samlinger af Gaarde og Huse. Saaledes Stederne Hegnede Huse, Ulfshale Huse og Gaarde samt Vennekehus, her findes Overfart til Nyord. Ligeledes findes der Udskibningssted ved Hegnede Huse. Indtil Aaret 1870 dannede Distriktet et under Stege Landsogn værende Distrikt, men blev ved Folketællingen i 1870 underlagt Stege Købstad. Paa den nordlige Kyst er der i de senere Aar rejst flere Sommervillaer og senere ogsaa et Badepensionat. Flere Steder er Skoven ryddet, og her er udgravet den værdifulde Kugleflint, der paa store Strækninger danner Skovunderlaget. Som et Minde om de bevægede Aar fra 1801—07 findes der endnu Rester af Skanser. Ved den store Stormflod i 1872 blev næsten hele Halvøen ødelagt, men efter denne blev der lagt brede Diger paa begge Sider af Halvøen.

STEGE LANDSOGN bestaar af to Dele, der er adskilt ved Stege Købstads Jorde. Det omgives af Østersøen og grænser til Damsholte og Keldby Sogne. Det samlede Jordareal udgør ca. 2785 ha, og Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 1193, i Aaret 1900 var det 2625. Af det samlede Areal optages henved 80 ha af Skove, medens et lignende Areal ligger ubenyttet hen, og ca. 20 ha optages af Moser og andre Vandarealer. Til Sognet hører Øen Lindholm, der er ca. 5 ha stor, samt Kosterland, der forhen var en Ø.

I Sognet ligger Landbyerne: Svensmarke; Tøvelde med Skole; Bissinge; Nybølle; Tjørnemark med Skole; Koster med Forskole; Lendemarke med Skole og Forskole, (denne maa nu nærmest betragtes som en Forstad til Stege Købstad), her findes tillige Andelsmejeri og Sukkerfabrik; Udby med Skole; Hovedskov og endelig Rødeled med Brugsforening og Forsamlingshus. I Sognet ligger den møenske Højskole „Rødkilde Folkehøjskole“, der er oprettet i Aaret 1865 af den kendte møenske Politiker Frede Bojesen, men dens Bygninger er dog først opførte i 1866. Disse er senere gennem Aarene ombygget og udvidede. I Haveanlægget og i den ved Skolen liggende Mindepark findes en stor Del forskellige Mindesmærker, saaledes et over Bojesen, et over hans første Hustru Karen Anker og et over hans anden Hustru Augusta Konow. I Mindelunden er der en Mindesten over Jacob Sunesen, død 1246, og Jon Litle m. fl.

Stege Sukkerfabrik er opført i Aaret 1883—84 og tilhører de Danske Sukkerfabriker. Til denne hører fire Saftstationer. Paa Fabriken beskæftiges i Kampagnen ca. 700 Mand, ellers ca. 150 Mand.

Ogsaa i dette Sogn har der i Oldtiden været megen Bebyggelse, saaledes fremdrog man, da man arbejdede med Inddæmningen af Kostervig, flere Fund, der hidrørte fra den aller ældste Stenalder. Rundt om i Sognet har der ligget og ligger endnu Gravhøje. Saaledes findes ved Bissinge en Samling paa syv Høje, der er meget smukt beliggende, og man tør vel sige, at disse Høje danner en af Øens smukkeste Grubber.

Jordhøj, som ligger paa Nybøllemark, omslutter en meget anelig Jættestue, der udgravedes i 1837. Det udgravede Rum var i Mandshøjde og ca. 11 m langt. Langs Kamrets Sider staar nogle og tyve store Sidesten som Støtte for de seks svære Overliggersten. Ikke langt herfra skal have ligget en lignende Høj. Saadanne Høje er ogsaa fundne i Tøvelse og Udby, og alt i alt har der været op mod 65 saadanne forskellige Gravhøje i Sognet, men langt den største Part er nu ødelagte eller fjernede. Paa Hvidtebanken, der ligger i den sydvestlige Del af Stege Nor, har der i nu længst forsvundne Tider ligget Stenaldergrave. I Begyndelsen af dette Aarhundrede er der her fundet en gammel Kirkegaard med ikke saa faa Grave og Rester af Kirkemur, men derimod er der intet Spor af Kirkebygning eller anden Bygning. Stedet har tidligere heddet „Øde Kirke“, og det er jo muligt, at der her har ligget en Kirke af Træ. En Stenaldergrav, der er fundet her er stillet op paa en forbi-løbende Grøftevold. Saavidt vides skal der paa Rødstensmarke have ligget et Kapel, der dog i det 18 Aarhundrede var i Ruiner, men trods dette blev meget besøgt af syge Personer, da man forment, at der her hver St. Hans-Dag var lægebringende Midler at finde. I Nærheden af Lendemarke skal der have staaet et Teglværk, og man

Exteriør fra Udby Skole.

Rødeled Brugsforening.

har her fundet en stor Del halvbrændte Munkesten. Kosterland var, før den i 1872 foretagne Tørlægning, kun en meget smal Landstrimmel, der var forbundet med det øvrige Møen. Her paa Kosterland var det, at den svenske Konge Carl X Gustav lod anlægge et Forsvar bestaaende af Skanser med 4 Bastioner, men nu ses kun lidet af dette.

Den Skole, der nu findes i Udby, er saaledes, som den var i 1868, men allerede straks efter Skoleloven af 1814 paabejndtes der Skole i et lille Hus i Krogen.

Før den Tid var det sikkert saaledes, at Børnene søgte Skolen i Keldbylille. Det første Skolehus laa omtrent i Byens Midte og var ikke bygget med dette Formaal for Øjet, idet en saadan Bygning først opførtes i Aaret 1817. Fra Aaret 1858—78 var der foruden Førstelærerembedet ogsaa et Andenlærerembede, men dette omordnedes i Aaret 1878 til Forskolelærerindeembede. Af Lærere, der gennem Tiderne har virket her enten som Førstelærer eller som Enelærer, kender vi følgende: Morten Fibiger Rydahl fra 1862—66, Otto Chr. Rydahl 1862 som Hjælpeleærer og siden 1867 som Førstelærer. Han afgik i Aaret 1912, og afløstes af nuværende Lærer JULIUS TINGHUUS.

Leopold Türck.

Brugsforeningen i Rødeled er oprettet i Aaret 1890 og paabejndte sin Handel den 3 Marts samme Aar. Ved Foreningens Start lod man opføre et Forretningslokale til Uddelersted, og dette opførtes i Forbindelse med et Forsamlingshus. Bygningen er senere gentagne Gange udvidet, og i denne Tid forestaar der atter en Udvidelse. Medlemstallet er nu ca. 250, og den aarlige Omsætning er ca. 130.000 Kr. Foreningens Formand er Arbejdsmand HANS P. LARSEN, og Uddeler er LEOPOLD TÜRCK, f. 5 Juli 1896 i Stege, S. af Murermester Aug. T., g. 1921 med Petra Nielsen. Türck etablere Købmandshandel i Stege i 1920, men overtog Uddelerposten i Rødeled Brugsforening i 1928

Stege Landsogns Sognefoged er Landstingsmand A. P. HANSEN, Lendemark, og dets Sogneraadformand er Murer I. HANSEN, Tjørnemark.

JULIUS ALFRED TINGHUUS, Førstelærer

f. 26 Juli 1887 i Haslunde, S. af Væver Chr. T., g. 1914 med Maren Jørgensen. Dimitteret 1908 fra Blaagaards Seminarium, vikarieret fra 1908—09, Lærer ved Øde-Førslev Skole fra 1909—12, siden da Førstelærer ved Udby Skole.

MAREN TINGHUUS, f. JØRGENSEN, Forskolelærerinde

f. 27 Juni 1888 i Ulfsborre, g. 1914 med Lærer J. A. Tinghuus. Dimitteret 1906 fra Haun Seminarium, Forskolelærerinde ved Udby Skole siden 1911.

DAMSHOLTE SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Stege og hører under de samme Kredse som Fanefjord Sogn. Sognet er det største af de i Herredet liggende Sogne. Dets samlede Jordareal er ca. 3929 ha, heraf optages ca. 365 ha af Skove, medens ca. 30 ha optages af forskellige Vandarealer, Moser og lignende. Sognet grænser til Stege Landsogn, Fanefjord Sogn, Østersøen og Ulsund. Jordene er ikke særlig højtliggende, men bakkede. De er af særdeles god mergel- og lerholdig Art.

I Sognet er en Del Skove, og af disse vil vi nævne: Strandskov, Storskov, Grønved Skov samt Gamle Dyrehave. Op til Rydsebæk og langs Stranden ligger den smukke Strandskov, der besøges meget af Turister. Ved Kysten langs Østersøen ligger flere ret høje Klinter. I Sognet har tidligere ligget en Sø ved Rødding, men denne er nu tildels tørlagt. I Sognet ligger Moserne Tranemose og Maglemose.

Intet Sogn i Herredet kan maale sig med dette med Hensyn til mange og rige Minder fra Oldtiden, ja, faa Sogne i Landet har saa mange velbevarede Grave og Jættestuer som Damsholte Sogn, hvilket ikke alene tyder paa en rig Befolkning i Oldtiden, men ogsaa giver os et herligt Billede af den Pietet, der her i Sognet er vist overfor vore Forfædres Grave og Minder.

Paa Sparesmindes Marker, Øst for Ebbelnæs, ligger der en Høj, der omslutter en Jættestue af meget smuk Art, ja vel nok den smukkeste, der findes paa Øen. Denne Jættestue bestaar af et 10 m langt Kammer i Mandshøjde, og til dette Kammer fører en næsten 80 m lang stensat Gang. Paa Marken ved Sprove ligger den anelige saakaldte Kong Askers Høj, der ligeledes omslutter en Jættestue, hvis Rum er ca. 10 m langt. Dette Kammer er sat af 20 store Sidesten, hvorover der ligger 7 anelige Dæksten. Gangen ind til dette Kammer er næsten 12 m lang. I Klekkende Høj findes en tvedelt Jættestue. Kammeret er her ca. 10 m langt og næsten 1,30 m højt. Det er delt ved Opstilling af store Tværsten, og til disse Kamre fører en 8 m lang Gang. Sidevæggene er dannede af over 20 store Sidesten og mægtige flade Sten danner Loftet. Denne Jættestue hører til de ejendommeligste, der er fundet her i Landet. Helt ved Kostervig, omtrent ved Sogneskillet, skal have ligget en Borg. Stedet kaldes Borren. Man siger, at at her havde „Borre Søkarl“ eller Næsekonge sit Slot. Man har her fundet en stor Mængde Glasstumper, Murbrokker samt flere glaserede Sten, hvilket tyder paa, at her tidligere har ligget et Glasværk eller Glasbrænderi. Der, hvor nu Basnæsgaard ligger, skal der i tidligere Tider have ligget en hel By, den findes nævnt i Aaret 1688, under Navn af Bastenæs Bye, og bestod dengang af 5 Gaarde. Langt tidligere findes denne By benævnt som Basniss, og den havde ogsaa dengang 5 Gaarde. Naar Byen er ophævet vides ikke, men det er, som om den er sporeløst forsvunden for Efterverdenen. Dette er antagelig sket ved Oprettelsen af Gaarden, der nu ligger her, eller allerede ved Rytterdistriktets Inddeling; men om dette skal vi ikke udtale os nærmere.

I Sognet ligger Landsbyerne: Ebbelnæs, med Ny Ebbelnæs med Skole og dertil hørende Forskole i samme Bygning, Forsamlingshus, Fattighus samt et Andelsbageri; Lille og Store Lind; Sprove med Skole og Forskole samt Forsamlingshus, opført i Aaret 1896; Røddinge; Nørre og Søndre Frenderup; Hjelm og Hjelm's Kobbøl, med Skole og Forskole, Forsamlingshus og Andelsbageri; Rydsebæk og Liseby. Som Samlinger af Gaarde og Huse findes Sprove Husrække, Røddehuse og Landingsstedet Orehæld.

Marienburg Hovedgaard hed forhen Nygaard og fik sit nuværende Navn, da Kammerherre Magnus Beringskjold ved det møenske Godssalg og Deling i Aaret 1769 overtog denne. Gaarden er opkaldt efter hans Hustru Marie Christine Cappelen; men forinden vi kommer saa langt hen i dette Hovedsædes Historie, vil vi i Korthed dvæle ved dets tidligere Ejere. Som før sagt hed det forhen Nygaard og bestod da af to Fæstegaarde, der i Midten af det 17 Aarhundrede blev sammenlagt til en Gaard. Denne Gaard blev i Aaret 1658 tilskødet til Jacob Nielsen Dannefer, der fik den af Kong Fr. III som en Be-

lønning for hans Udmærkelser og kække Bedrifter under Krigen. Han havde blandt andet indbragt et svensk Skib med Gods og en Del danske Krigsfanger til København. Dette var under Krigen 1658. I Aaret 1685 kommer Godset da i den mønske Amtmand, Gardens Chef S. Christoffer Plessens Eje. Hans Liv og Færden, hans Haardhændethed overfor Bønderne paa Øen, har vi allerede fortalt om. Han fik kongelig Tilladelse til at ombygge Gaarden til en meget herskabelig Bolig; men ved sit Fald mistede han alt. Godset kom kort Tid under de herværende Fæstebønder, men blev atter Bolig for de mønske Amtmænd, idet Amtmand C. G. Moltke fik den som Bolig. Han opbyggede den allerede stærkt forfaldne Gaard og døde i Aaret 1728. Ved det mønske Godssalg i Aaret 1769 var denne Gaard indtegnet som den første blandt de inddelte Godser, og den blev ved Auktion solgt til Bønderne for 47.050 Rdl., men disse kunde ikke stille den lovede Kaution, og Godset solgtes derfor Dagen efter til Regimentskvartermester Esaias Fleischer og Kammerherre Beringskjold. Foruden Godset fik de 6 Kirker og en Del Strøgods. Købesummen var 83.000 Rdl. Kort Tid herefter blev Beringskjold Eneejer. Han tilskøder da i Aaret 1777 hele sit mønske Gods til den daværende hollandske Minister Ch. F. Bosc de la Calmette. I denne Slægts Eje forbliver det da til Aaret 1821, da det sælges til Hofjægermester P. A. Tutein for 228.000 Rdl. Da man i Aaret 1878 havde tørlagt Kostervig, tilkøbte han dette Areal, der var paa ca. 255 ha for 130.000 Kr. og lagde dette under Godset Marienborg. I Aaret 1888 købes Godset af Greve H. V. Moltke. Hovedbygningen er opført i den calmetteske Periode og omtrent ved Aaret 1854, men i Slutningen af forrige Aarhundrede er det ombygget og betydeligt tilbygget. Rundt om Hovedbygningen er der et meget smukt Parkanlæg samt Dyrehave med flere kunstige Anlæg, Kanaler m. m. I Aaret 1873 blev der paa en aaben Plads rejst en Granitsten med Marmorportrætmedaillon til Minde om P. A. Tutein.

Damsholte Sogn var indtil Aaret 1740 ikke noget selvstændigt Sogn, men hørte under Stege Landsogn. Ved kgl. Reskript af 11 November 1740 blev det et selvstændigt Sogn. Man kan endnu blandt meget gamle Folk høre Benævnelser Nysogn, som det dengang hed.

I Aaret 1743 blev den da nyopførte Kirkebygning indviet. Den bestaar af Skib og Kor ud i et og har tøndehvælvet Loft i Skibet, medens Koret og det langs de tre Sider værende Pulpitur har fladt Loft. Paa Skibets udvendige Del findes Murlisener, og paa hver Langside ses ganske svage fremspringende Risalier, og til den nordligste slutter sig det Calmetteske Gravkapel. Paa Skibets Vestgavl ses et lille Taarnspir. Altertavlen havde tidligere et Maleri, der forestillede Kristi Velsignelse, men dette blev i Aaret 1910 erstattet af den nuværende Gibsafstøbning af Thorvaldsens Kristus. Bag Alteret ses Prædikestolen, der runder fremefter. I det nysomtalte Gravkapel findes fem Kister, alle med Ligene af den calmetteske Slægt. Ude paa Kirkegaarden ses en Jordhøj med indmurede Hvælvinger, og her hviler Hofjægermester P. A. Tutein og Hustru.

Skolesagen for Damsholte Sogns Vedkommende er omtrent saaledes: I sin første Begyndelse laa der en Skole i Ebbelnæs og en i Hjelm, hvorimod det synes, som om Skolen i Sprove er af nyere Dato. Det er imidlertid ikke lykkedes os at skaffe dette helt nøjagtigt oplyst, hvorfor vi begynder med Skolen i Ebbelnæs. Denne var i sin første Begyndelse en af de saakaldte Rytterskoler, og efter Skoleprotokollen at dømme bestod den af en Bygning paa 9 Span Hus, hvoraf de 4 benyttedes som Lærerbolig og Resten som Skolestuer. Man ser heraf, at man paa de Tider ikke i den Grad som nu mente det fornødent, at Læreren eller Høreren, som han saa ofte kaldtes, havde saa meget Plads til sit private Ophold. Allerede saa tidligt som i Aaret 1830 fandt Kommunen det raadeligst at tilbygge Skolen et Span Hus til, og i Aaret 1889 findes der at være tilbygget Skolen endnu et Udhus, der var en solid grundmuret Bygning. Skoletilgangen i de Tider øgedes mere og mere, og der blev snart for mange Elever for een Lærer, og derfor ansattes i 1862 en Hjælpelærer eller Andenlærer. Dette Embede er nu i vore

Dage afløst af Forskolelærerindeembedet. I Aaret 1867 er den første Pogeskole oprettet i Sognet. Af Lærere, der gennem Tiderne har været ved Skolen, skal vi nævne den første, vi kender Navn paa, han hed Mørck. Han var oprindelig Ridefoged paa Marienborg eller Nygaard, som det dengang hed. Man kan smile ved Tanken om en Ridefoged som Lærer, men dengang gjaldt det jo mere om at bruge Riset og udøve Revselse end om at bibringe Eleverne Lærdom, og til sligt maa en Ridefoged vel være særdeles vel-skikket. Han afløstes af en Mand ved Navn Klepp, der tidligere havde været Tjener paa Godset. Endelig i Aaret 1817 faar Skolen en rigtig uddannet Lærer, nemlig den dygtige og meget afholdte Jens Paludan. Han var meget streng som Lærer, men trods dette meget afholdt, navnlig blandt de bedre Kredse i Sognet. Han søgte megen Omgang med Sognets bedrestillede, men indlod sig derimod aldrig med de ringere eller fattige. Han virkede som Lærer indtil Aaret 1869 og afløstes af Chr. Erik Bronne, der virkede her lige til Aaret 1911. Den 1 Januar 1912 kom da nuværende Lærer SLETH HANSEN, der siden 1928 tillige har virket som Sogneraadsformand. Den føromtalte Pogeskole laa i Frenderup, men blev i Aaret 1916 sammen med den gamle Rytterskolebygning solgt til privat Eje, og den nuværende smukke Skolebygning blev opført, som en Afløser for de noget forældede Skolehuse. Den nye Skolebygning blev indviet den 5 September 1916.

Skolen i Hjelm er sikkert paabegyndt i Midten af det 18 Aarhundrede, men naar kan ikke med Sikkerhed fastslas. Naar vi mener, at Skolen er fra den Tid, er det, fordi vi har fundet, at Kong Fr. V tillagde en Skole i Hjelm Renter af en Kapital paa 300 Rdl. og kaldet Fr. V' Dotation. Dette Beløb synes at skulle være til Opførelsen af et Skolehus, for der bliver ved den Tid af Kommunen udlagt et Stykke Jord kaldet Skoleloden. Dette var paa 4 Tdr. Land og havde Mtr. Nr. 18 A. Denne Lod blev dog senere mageskiftet med Mtr. Nr. 38 A. Skolen paa Mtr. Nr. 18 A blev altsaa den første Bygning og skal endnu findes i Byen. Det synes dog, som om Skoleundervisningen her paa disse Tider var af mere privat Karakter. Endelig i Aaret 1844 byggede Sognet en Skolebygning ved Gadevangen paa Mtr. Nr. 57 A, og her holdtes Skole til i Aaret 1877, da man lod opføre den nuværende Skolebygning med tilstødende Forskole. I Aaret 1926 opførte man en bedre Beboelse til Lærerinden, der tidligere havde boet ovenover Skolestuerne. Den tidligere Skolebygning blev solgt til et Interessentskab, der benyttede denne til Forsamlingshus. I Aaret 1928 nedbrændte denne Bygning, men nu er der rejst en ny og rummelig Forsamlingsaal. — Hjelm By har den Ejendommelighed, at der her gennem Tiderne, fra omkring Aaret 1750 og til vore Dage, har været ikke færre end tre forskellige Skolehuse. En anden Ejendommelighed ved denne Skole er, at der endnu i Byen findes de saakaldte Bymænd, hvortil Skolen aarlig maa svare de i sin Tid fastsatte Kapitler. Da Skolen her i Byen begyndte, var det en Skomager, der fungerede som Lærer, og han hed Mørk. I Aaret

Ebbelnæs Skole.

1836 ansattes der en rigtig Lærer. Før 1857 kender vi ikke Navnene paa Lærerne, der virkede ved Skolen, men i nævnte Aar ansattes Hans Peter Hansen, og han virkede til 1861, da han afløstes af Morten Larsen. I Aaret 1884 tiltraadte H. P. Hansen, der er Fader til nuværende Lærer KNUD GEORG HJELME, der har virket her siden 1912.

KRISTEN SLETH HANSEN,
Førstelærer og Sogneraadsformand

f. 9 Juni 1883 i Florup, S. af Gaardejer K. H. og Hustru Karen f. Andersdatter, g. 1913 med Anna Hansen. Dimitteret fra Jonstrup Seminarium 1908, Hjælpelærer i Herredstrup fra 1908—09, Andenlærer i Arholkt fra 1909—11, Førstelærer i Ebbelnæs siden 1912, Sogneraadsformand siden 1928.

KNUD GEORG HJELME,
Førstelærer

S. af Førstelærer H. P. Hansen og Hustru Ane Kristine f. Madsen. Dimitteret fra Jonstrup Seminarium 1915, Lærer i Løgumkloster, Førstelærer ved Hjelm Skole siden 1925.

MARIE JENSEN,
Forskolelærerinde

f. 17 Februar 1886 i Sejstrup, D. af Lærer Mads Jensen. Lærerinde i Jylland fra 1918—21, Forskolelærerinde ved Hjelm Skole siden 1921.

ANNE NORA PETRA PETERSEN,
Forskolelærerinde

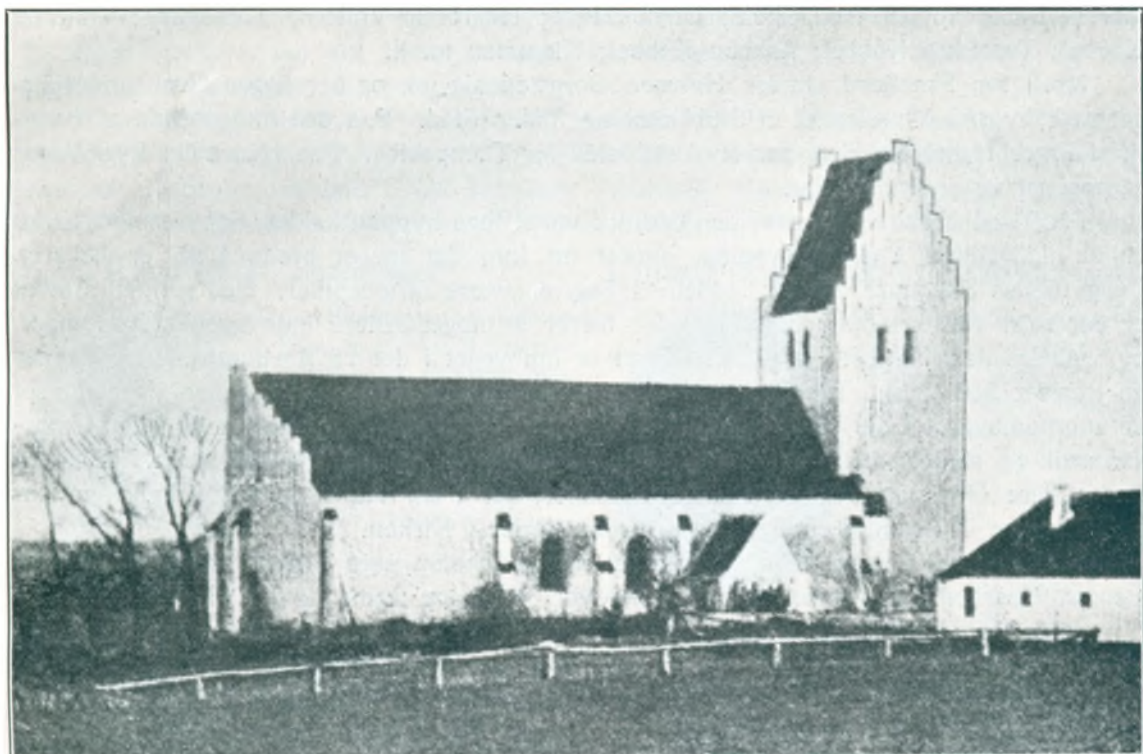
f. 17 September 1889 i Hjelm, D. af Gaardejer P. P. Dimitteret fra Københavns Forskoleseminarium i 1910, ansat ved Sprove Forskole 1911, ved Frenderup Forskole 1913, ved den nye Skole i Ebbelnæs siden 1916.

FANEFJORD SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Stege og hører under Stege Købstads Retskreds, Vordingborg Købstads Politikreds, Møens Amtstuedistrikt, Sydsjællands Lægekreds, Vordinborg Skattekreds og Amtets 4 Folketingskreds. Sognet er det sydvestligste paa Øen, og det grænser til Damsholte Sogn, Østersøen, Grønsund og Farvandet mellem Møen og Bogø, der kaldes for „Letten“. Dets samlede Jordareal udgør ca. 3584 ha, hvoraf ca. 275 ha optages af Skove og ca. 36 ha af forskellige Vandarealer, Moser og lignende. Indbyggertallet var i Aaret 1800: 1297, i Aaret 1900: 2350. Sognets Jorde er mod Vest ret lavtliggende, medens de inde i Landet mod Øst er temmelig høje og bakkede, men over det hele af god ler- og sandmuldet Art. Det højeste Punkt i Sognet er Præstebjerg, der er ca. 50 m højt. I Vigen fra Grønsund ligger Fanefjord, og i dens Indløb ligger en lille Ø kaldet Malurholm, der er ca. 1 ha stor. Langs Syd- og Østkysten ligger Fanefjord Skov. I Sognet har tidligere ligget en Sø ved Navn Askeby Sø, men den er i de sidste Aartier udtørret.

I Oldtiden har dette Sogn været rigt paa Bebyggelser, regnet efter de mange Gravhøje, man har fundet Spredt om i Sognet. Denne Bebyggelse synes særligt at have været i den østlige Halvdel af Sognet, men nu i vore Dage er der dog kun faa af disse Minder fra den svundne Oldtid tilbage. Af de, der er tilbage i vore Dage, skal vi nævne enkelte. Saaledes ligger tæt ved Fanefjord Kirke under Vollerup et stort typisk Dyssekammer bestaaende af Sider og en mægtig Overliggersten. Kammeret er et meget smukt

Eksemplar af disse Oldtidsgrave. Paa den anden Side af Fanefjord Kirke under Haarbølle ligger den saakaldte „Grønsalen“ ogsaa kaldet for Grønæggers og Fanes Sal. Den er over hundrede m lang og en imponerende trekammeret Langdysse, der er omgivet af over 120 store Randsten, der er sat meget tæt og regelmæssigt. Her tæt ved skal have ligget en lignende Langdysse, som dog var noget mindre, men den er nu sløjftet. Disse er de største af Oldtidsgravene her i Sognet. Her er ogsaa gjort Fund af Sager hidrørende fra Broncealderen, idet der ved Tottenæs Kobbøl er fundet et meget stort Guld-armbaandssmykke, der stammer fra den yngre Broncealder. I Sognet har i forrige Tider ligget en By ved Navn Bredemaa, i Aaret 1500 kaldet for Bredmath. I Aaret 1730 skal der i denne By have ligget 6 Gaarde og enkelte Huse, men om denne Bys videre Skæbne

Fanefjord Kirke.

vides ikke stort. Endvidere fandtes der i Begyndelsen af det 15 Aarhundrede en By ved Navn Rested, men ogsaa denne synes helt at være forsvunden for Efterverdenen. Paa Marken ved Haarbølle, kaldet Haarbølle Overdrev, og meget tæt ved Grønsund skal i ældgammel Tid have ligget et Kloster eller Kapel. Ved Færgestedet i Haarbølle ses endnu Tomten af et Voldsted, der endnu bærer Rester af Grave. I Kokseby skal, i nu længst forsvundne Dage, have ligget en stor Gaaard, der kaldtes Koksby Slot, og der er, der hvor den laa, fundet Rester af Mure, som menes at stamme fra denne Gaard. Man fortæller, at Fru Grethe Rebers til Koksby Slot blev brændt her i det 15 Aarhundrede. I Askeby findes et stærkt udjævnet Voldsted, antagelig hidrørende fra Hovgaarden. Paa Gaarden, der var omgivet af Volde og Grave, boede ifølge Sagnet „Kong Kat“. Paa begge Sider af Fanefjord ligger et Voldsted, der sikkert hidrører fra den aller tidligste Middelalder, og ifølge ældgamle Beskrivelser skal her have ligget et Borgsted med Volde og Grave omkring. Man har her gjort Fund af forskellige Dele, men ikke Bygningsdele, og de fundne Dele synes at hidrøre fra Aaret 1300. Sandsynligvis er dette Stedet, hvor

Nyhus laa, og her var det, at man saa tappert forsvarede sig mod den norske Flaade og Marsk Stigs Angreb i Aaret 1289. Antagelig er denne Borg i sin aller første Oprindelse anlagt som Forsvar for Færgestedet over til Falster. Det maa ligeledes betragtes som rigtigt, at den senere anlagte Skanse, der endnu ses Rester af i Færgegaardens Have, er anlagt i samme Øjemed.

I Sognet ligger Landsbyerne: Vindebæk; Haarbølle, med Skole, Forskole, Andelsmejeri, Brugsforening og flere Haandværkere; Vollerup, med Præstegaard, Kirken ligger uden for Byen, Andelsmejeri m. m.; Kokseby; Store Dame med Skole, Forskole, Sparekasse, oprettet i Aaret 1901, Kro, Gæstgiverier, Andelsmejeri og Brugsforening; Lille Dame, hvor der er Færgested til Bogø; Tostenæs, med Skole; Lerbæk; Askeby, med Skole og Postkontor. Endelig findes der følgende Samlinger af Gaarde og Huse: Hovmarke; Dame Kobbøl, med Skole; Dame Have; Haarbølle Vollerup Græsgang; Vollerup Kobbøl; Tostenæs Kobbøl; Askeby Kobbøl; Klemmen m. fl.

Nord for Fanefjord skyder Halvøen Borgsted sig ud, og her ligger Grønsund Færgegaard, hvorfra Overfarten til Stubbekøbing finder Sted. Paa den anden Side af Fanefjord ligger Haarbølle Bro, der er Anløbssted for Dampskibe. Paa Haarbølle Pynt ligger et nordligt og et sydligt Fyr.

Fanefjord Kirke eller, som den endnu i vore Dage hyppigt kaldes, Søndresogns Kirke er en tidliggotisk Teglstensbygning, hvoraf nu kun det meget brede Skib er bevaret. Langs dettes Sidemure, der er inddelte i Fag, er svære Stræbepiller. Ned gennem Skibet er der rejst svære retkantede Piller, der bærer de noget senere indbyggede Hvælvinger, og saaledes deler Skibet i to Dele. Koret er ombygget i det 15 Aarhundrede og danner en tresidet Afslutning. Taarnet og Vaabehuset er fra samme Periode, men Vaabehuset er atter ombygget i det 18 Aarhundrede. Altertavlen er smukt udskåret og i Senrenæssancestil og sikkert stafferet i Aaret 1634. Den bærer Corfitz Ulfeldts Navn. I Kirken findes flere Gravsten over forskellige Personer, der i sin Tid er jordede her. Man har i den senere Tid fundet en Del gamle Kalkmalerier i Kirken.

Skolevæsenet i dette Sogn er indrettet med 4 Skoler, som ligger i Store Dame, Tostenæs, Haarbølle og Kobbøl samt 2 Forskoler, 1 i Store Dame og 1 i Haarbølle.

Store Dame Skole er en af Fr. IV' Rytterskoler og er vistnok bygget i 1726. Den er blevet ombygget i 1837 og i 1886. Skolen er en 4-klasset Skole, og der undervises Børn i Alderen fra 10—14 Aar. Skolen har 43 Elever. Til Skolen har været knyttet følgende Lærere: Den ældste vi kender er Lærer Petersen der sad til 1857, han afløstes af Lærer Christensen, der virkede til 1887, fra 1887—1919 var Folketingsmand Emil Petersen, R. af D., Skolens Lærer, og siden da har nuværende Lærer S. BORCK ANDERSEN beklædt Stillingen. I Sognet er oprettet Skolesparekasser, og fra Dame Skole er i Tidsrummet fra 1927--30 indskudt ca. 3000 Kr. i disse.

Tostenæs Skole er oprettet i Aaret 1810 og havde da et Jordtilliggende paa 5 Tdr. Land, der var tillagt fra 4 Gaarde, men i 1901 gik dette tilbage til Gaardene igen. Skolen er 2-klasset med Enelærerembede. Dens første Lærer var Hans Mørck, der tillige var Tiendetæller. Han var Lærer fra 1810—40 og afløstes af Peter Rydahl, der virkede til 1872, derefter fulgte Chr. Sørensen til 1 Januar 1913 og derefter til 1921 Rasmus Rasmussen, der afløstes af P. R. Rasmussen, der virkede indtil 1 Maj 1930, da nuværende Lærer H. P. JENSEN overtog Embedet.

Haarbølle Skole er en af Fr. IV' Rytterskoler, den er oprettet i 1721, og dens nuværende Bygning er fra 1873. Skolen er 4-klasset og har 59 Elever. Til Skolen har været knyttet følgende Lærere: Stavning fra 1825—58, Thomas Knudsen fra 1858—97, Henning Andersen Schou fra 1898—1929 og siden da nuværende Lærer PEDER RASMUS RASMUSSEN.

Dame Forskole er oprettet i Aaret 1885, og senere er der tillagt Legeplads. Den

optager Børn indtil 10 Aars Alderen og er fælles Forskole for Kobbøl, Tostenæs og Dame. Lærerinde er Frk. BERTHA MØLLER.

Haarbølle Forskole er oprettet i 1885 og er ikke senere ombygget. Lærerinde er Frk. BERTHA MØLLER.

Fanefjord Brugsforening er opført 1899 og startede med 69 Medlemmer. Den første Bygning kostede 3480 Kr. Der er foretaget Udvidelse i 1925, der kostede 2800 Kr., og i 1929, der kostede 7000 Kr. Det nuværende Medlemstal er 299. Første Aars Omsætning var 35.021 Kr., og Omsætningen i 1929 var 192.483 Kr. Dens Formand er Parcellist HANSEN, Dame. Uddeler er HANS RASMUSSEN, og Regnskabsfører er L. HENRIKSEN.

Vollerup Andelsmejeri oprettedes i 1895 og laa oprindelig i Vollerup, men flyttedes i 1907 til Haarbølle. Mejeribestyrer er JULIUS PETERSEN.

Fanefjord Haandværker- og Industriforening er stiftet paa et Møde, hvortil var mødt 21 Haandværkere, der alle indmeldte sig i Foreningen. Den driver Aftenskole, og dens Formand er Skomager HANSEN, Dame.

Sogneraadets Medlemmer bestaar af: Parcellist H. H. HANSEN, Askeby, Formand; Gaardejer A. ANDERSEN, Hovmark; Gaardejer H. BORGMAND, Haarbølle; Husmand I. HANSEN, Kobbøl; Gaardejer CHR. HANSEN, Vindebæk; Gaardejer I. HANSEN, Haarbølle; Murer P. JENSEN, Dame; Gaardejer H. I. JENSEN, Vollerup; Parcellist P. JENSEN, Vindebæk.

I. C. KRISTENSEN, Sognefoged

f. 1 November 1871 i Torup Sogn, S. af Poul K. og Hustru Marie, g. 1898 med Mine Erlandsen. Medlem af Menighedsraadet.

LAURITZ KRISTIANSEN, Centralbestyrer

f. 21 Juli 1884 i Dame, S. af Jacob K. og Hustru Bodil Grethe f. Larsen. Centralbestyrer i Dame. Centralen har 260 Abonnenter.

S. BORK-ANDERSEN, Førstelærer

f. 29 Marts 1894 i Haarbølle, S. af Gaardejer Rasmus Andersen og Hustru Kirstine f. Karstensen, g. 1919 med Kitty Surland. Dimitteret fra Vordingborg Seminarium 1915, Hjælperlærer i Dame fra 1916—19, Førstelærer ved samme siden 1 April 1919.

PEDER RASMUS RASMUSSEN, Førstelærer

f. 28 December 1889 i Langebæk, S. af Gaardejer Lars R. og Hustru Ane Trine f. Rasmussen, g. 1921 med Elly Johanne Larsen. Dimitteret fra Vordingborg Seminarium 1913, Andenlærer i Karbæk fra 1917—19, do. i Vintersbølle fra 1919—21, Enelærer i Tostenæs fra 1921—29, siden da i Haarbølle.

HANS PETER JENSEN, Enelærer

f. 23 Januar 1893 i Orte, paa Fyen, S. af Gartner P. J. i Lumby og Hustru Marie f. Carlsen, g. 1916 med Ida Thagesen. Dimitteret fra Gedvad Seminarium 1916, Andenlærer ved Bodholt Skole i Bording Sogn fra 1921—24, Lærer ved Fanefjord Friskole fra 1924—30, siden da Enelærer ved Tostenæs Skole.

BERTHA MØLLER, Forskolelærerinde

f. 24 April 1872 i Ormslev Aarhus, D. af Gaardejer Rasmus Møller og Hustru Karen Marie f. Sørensen. Paa privat Seminarium i Houn fra 1909—10, Lærerinde ved private Skoler, Lærerinde ved Haarbølle Forskole siden 1922.

OVE HENRY CHRISTENSEN, Dyrslæge

f. 9 April 1890 i Brandelev, S. af Dyrslæge P. Chr. og Hustru Laura f. Petersen, g. 1917 med Martha Gissemand. Dyrslægeeksamen 1913, prakt. Dyrslæge i Brandelev fra 1916—18, i Askeby siden 1919, Reservedyrslæge i Artilleriet.

L. HENRIKSEN, Regnskabsfører

f. 20 Juli 1879 i Dame, S. af Rasmus H. og Hustru Ellen f. Johansen, g. 1912 med Christine Henriksen. Regnskabsfører for Fanefjord Brugsforening, Revisor i Fællesforeningens 18 Kreds, do. i Fanefjord Sparekasse og i Masnedssunds Svineslagteri, Sekretær for Fanefjord Sogneraad.

KAREN N. NIELSEN, Distriktsjordemoder

f. 12 August 1888 i Damsbolte, D. af Købmand Jørgensen og Hustru Kirstine f. Nymann, g. 1917 med Kirkesanger I. M. Nielsen. Distriktsjordemoder i Fanefjord m. fl. Sogne.

HANS JØRGEN RASMUSSEN, Uddeler

f. 11 Juli 1869 i Folkerslev paa Falster, S. af Bødker H. P. R. og Hustru Maren, f. Christensen, g. 1892 med Anna Jansen. Uddeler ved Fanefjord Brugsforening.

NYORD SOGN er det mindste af de i Herredet værende Sogne, og det bestaar af Øen Nyord, der er beliggende ved Møens Nordkyst og adskilt fra Sjælland ved Bøgestrømmen og Ulfshaleløbet, der danner Skellet mellem Halvøen Ulfshale. Sognet har Tingsted i Stege og hører under Stege Købstads Retskreds, Vordingborg Købstads Politikreds, Møens Amtstuedistrikt, Vordingborg Skattekreds, Møens Skyldkreds og Amtets 4 Folketingskreds. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 177, i 1900: 365 og 1930 ca. 300.

Sognets samlede Jordareal udgør ca. 510 ha, og hertil kommer nogle mindre ubeboede Øer og Holme, vi nævner Ebbenæsholm ca. 23 ha, Pommesholm ca. 6 ha og Bredeholm ca. 12 ha. Disse Øer og Holme kan kun benyttes til Græsning og Høslet. Selve Øen Nyord er ret skarpt adskilt i to Dele, den vestlige Del, som har bratte Klinte og Brinker ud til Kysten, og som er meget frugtbar, og den østlige Del, der er betydelig større og bestaar af jævne Egne, der for det meste er overskyllede om Vinteren, og som Følge deraf mindre frugtbare. Enkelte Steder langs den vestlige Kyst er der bevokset med Tjørn, men ellers er Øen helt skovløs. Ca. 14 ha optages af forskellige Vandarealer.

I Sognet findes kun een By nemlig Nyord, og her ligger Kirke, Præstebolig og Skole, Præsten er tillige Lærer, Forsamlingshus, Andelsmejeri og en mindre Havn, der er anlagt i Aaret 1885 og udvidet Aaret 1898. Her ved Havnen findes et Lodseri med Lodsudkigstaarn. Paa Øen findes ikke nogle Minder om Stenalderens Beboelse, ej heller om senere Tiders Beboelse, men at Øen i Tider, som vi maa kalde den fjerneste Oldtid, har været beboet, derom bærer de Fund af Flinteredskaber, der er gjorde her, Vidnesbyrd. Disse Fund er gjort i Øens vestligste Spids.

Om Øen i tidligere Tid vides ikke noget stort, vi finder i Valdemar II' Jordebog Øen nævnt, men om Bebyggelse af denne, har der sikkert ikke været Tale før omkring Chr. II' Tid. Paa denne Tid menes det, at der skulde have fundet en Indvandring Sted af Hollændere. Allerede i det 17 Aarhundrede fandtes der Lodser paa Øen, men det er tvivlsomt, om der paa den Tid fandtes Agerdyrkning. I Aaret 1769, da det møenske Gods

blev solgt, købte 20 Gaardmænd, alle Nordboere, som de kaldte sig, Nyord for 3903 Rdl. incl. Konge- og Kirketiende.

Øen har, ligesom andre lignende smaa Øer, sit eget Præg og den Tilbøjelighed og Tanke at være sig selv nok og helst helt udelukke fremmede. De vigtigste Erhverv paa Øen er Landbrug, Fiskeri, Lodseri og Skibsfart. Det er her almindelig Skik, at naar en Dreng er konfirmeret, saa skal han til Søs. Lodserne er tillige Hartkornsejere, og her findes fire Lodser med en Lodsformand. De havde i sin Tid dannet deres egen Pensionskasse, men i Aaret 1897 indtraadte de i Fællespensionskassen. Deres Formue var da 57.000 Kr. Nyord Lodspensionskasse har sin egen lille interessante Historie. I Aaret 1808 under den svenske Krig strandede en svensk Galease, ved Navn „Christina Maria“, paa Øen, og det svenske Mandskab forlod skyndsomt Skibet for ikke at falde i Fangenskab, og Nyord Lodserne bemægtigede sig da Skibet. De solgte dette, hvorefter Ladningen og det indkomne Beløb blev delt mellem Kongen og dem, men ved Reskript af 9 Juni 1809 skænkede Kongen sin Andel til nysnævnte Understøttelsesfond.

Paa den Plads, hvor Kirken blev opført i Aaret 1846, fandtes der Bygningsrester fra gammel Tid, og man mener, at det var Resterne af et fordums katolsk Kapel. Før Kirkens Opførelse hørte Øen under Stege Landsogn, men blev ved kgl. Reskript i Aaret 1845 udskilt til eget Pastorat. Kirken er en ottekantet Bygning, omtrent som Frederiksberg Kirke i København, og noget af Bygningsmaterialet var fra en tidligere Skolebygning. Dens Loft er fladt, men hæver sig som Tagets Form. I Aaret 1888 blev dette omdannet saaledes, at Rummet blev ca. 3 m lavere. Altertavlen er en Gibsafstøbning, der er modelleret paa Nysø ved Præstø og oprindelig tiltænkt Kirken i Jungshoved.

BOGØ SOGN danner en egen Sognekommune med Tingsted i Stubbekøbing, hører under Stubbekøbing Retskreds, Nykøbing Falsters Politikreds, Møens Amtstuedistrikt, Sydsjællands Lægekreds, Vordingborg Skattekreds, Møens Skyldkreds og Amtets 4 Folketingskreds. Indbyggertallet var i Aaret 1800: 542, i Aaret 1900: 1280, og i 1920: 1190.

Sognet bestaar af Øerne Bogø, Farø med den lille ubeboede Holm Kragetinget og Barholm. Det samlede Jordareal er ca. 1398 ha, og heraf optages næsten 130 ha af Skov, medens ca. 20 ha optages af forskellige Vandarealer. Farø med Kragetinget ligger ved Bogøs Nordvestspids og er ca. 90 ha stor og 1 km lang og har samme Bredde. Ved Sydøstspidsen ligger Barholm, der er ca. 6 ha stor. Jordene paa Bogø er i Midten temmelig højtliggende og sænker sig jævnt til alle Sider, de er meget lermuldede og frugtbare. Ganske enkelte Steder finder vi ret bratte Skrænter, saaledes ved Vesterskov og Skovklinten. Af Skove findes der Østerskov, der er ca. 125 ha stor, og det vi kalder Vesterskov, der dog kun er ret lille. Her har forhen ligget store Skovstrækninger, men disse skal være blevet fældede ved Domænesalget i Aaret 1869. Farvandet mellem Øerne er saa ringe i Dybde, at man ved almindelig Vandstand kan køre mellem disse.

Paa Bogø ligger Byerne Gammelby og Nyby, med Kirke, Præstegaard, Kommuneskole med Realundervisning (denne Skole modtager Tilskud fra Staten), privat Realskole og Gymnasium med tilhørende Kostskole, oprettet i Aaret 1887, Forsamlingshus bygget 1886, Sparekasse, oprettet i Aaret 1873, Lægebolig, Andelsmejeri, Bryggeri, Brugsforening, Andelselskabet Bogø Færgfart, oprettet i Aaret 1918, Elektricitetsværk, anlagt 1904, samt flere Handlende, Haandværkere, Gæstgiverier og Badehoteller. I Gammelby staar et Mindesmærke over Chr. Berg, der er rejst i 1897 og udført af Billedhugger Rasmus Andersen. I Nyby ligger Anlægsbro for Dampskibsforbindelsen med Stubbekøbing, og ved Skaaningegaarde ligger Anlægsbroen Skaaningebro. Paa Østkysten ved Aalborgbro er der Overfartssted til Møen. Ved Holmegaarde ligger Landingsstedet Fruekilde og endelig paa Øens Nordkyst Landingsstedet Stenkilde.

Ogsaa denne Ø findes at være beboet i den tidligste Stenalder, hvilket de Fund, der her er gjort, vidner om. De ældste Fund er de, der er gjort paa Kragetinget. Her har man fundet flere Flinteredskaber, der antagelig hidrører fra den ældste Stenalder. Paa andre Minder fra Oldtiden er Øen ogsaa rig, saaledes er der ialt fundet over 40 saadanne Oldtidsminder fra forskellige Perioder. Alle disse er dog ikke bevarede til vore Dage, men en stor Del findes endnu. Vi finder saaledes langs Kysten i Østerskov 5—6 stærkt ødelagte Langdysser, hvad der saa slaaende fortæller os, at man i hine Tider brugte Kystegnene til Bebyggelsespladser og først i Jernalderen og Bronzealderen rykkede ind i Landet. Her findes ligeledes flere fritstaaende Dyssekamre og 3—4 Jættestuer, men alle ligger de langs Kysten. En enkelt tokamret Langdysse findes paa Øens nordligste Del. Paa Øen Farø findes ikke saadanne jordfaste Oldtidsminder, men ogsaa her er gjort Fund fra den aller ældste Stenalder. I Valdemar II' Jordebog finder vi Øen beboet, og her er beskrevet, at den ogsaa i Oldtiden var beboet. Det var paa Bogø, at Grev Gert og Grev Henrik i Aaret 1326 holdt deres hemmelige Møde. Først i Aaret 1689 lagdes Øen under Møens Amt, og dette gjordes for at lette Møenboerne for deres Afgifter til den kongelige Livgarde. I Aaret 1696 blev Beboerne paa denne Ø ligesom Møens Beboere fritagne for Vornedrettigheden samt Fødestavnstiale, men dog mod, at Forældrene lod en Søn oplære til Sømandsskab. Vi finder, ifølge Reskript af 15 August 1700, at Kongen lader Beboerne paa Øen: „For deres Iver og Mandighed til vor Tjeneste og det almene Bedste frigøre fuldstændig for Vornedskabet“.

Øen hørtø, som Møen, til Domænegodset eller det saakaldte møenske Krongods, der i Aaret 1769 blev solgt. Beboerne paa Bogø købte da Øen for 18.456 Rdl. I Aaret 1800 var dog langt den største Del af Øen udskiftet. Farø hørte før 1805 til Vordingborg Sogn, men blev ved kgl. Reskript af 25 Januar 1805 lagt til Bogø. I Østerskov ligger der en Eng, der strækker sig ud mod Havet, og her skal i længst forsvundne Tider have ligget et Slot, der var omgivet af Volde og Grave. Man har ligeledes fundet Voldsteder og Grave tæt udenfor Gammelby, og ogsaa en Del Munkesten samt en Jernnøgle er fundet her. Det menes, at der ogsaa her tidligere har ligget en Borg. Ved Vestkysten ligger Rester af to Skanser, og dette kunde tyde paa, at Øen i hine Tider har været ret godt befæstet.

Betragter vi Kirken, der sikkert i sin første Form er fra den romanske Tid, faar vi bekræftet, at Øen maa have haft en ikke almindelig jævn Befolkning paa hine Tider, siden den har faaet en egen Kirke saa tidligt, som sket er. Denne Kampestenskirke var ganske vist ikke af det ydre Format, som vi nu ser, men dog en Stenbygning. Af denne første Stenkirke er nu kun den ene af Skibets Sidemure tilbage, og det endda kun et Stykke af den. Allerede i den senere Middelalder er Kirken sikkert ombygget, hvilket gælder Koret og den ene Nordmur, der er af Munkesten. Hvorvidt Taarnet og Vaabenhuset er fra samme Periode, skal vi her lade være usagt, men meget taler derfor. Hvælvingerne er derimod først indbyggede i Kirken efter Reformationen. Saavidt vides, er Taarnet ombygget i den nyere Tid, antagelig i Midten af forrige Aarhundrede. Taarnrummet er ud i eet med Skibet. I Taarnrummet findes et sengotisk Krucifiks, og et lignende er opbevaret i Præstegaarden. Den katolske Altertavle fandtes paa Kirkens Loft og i en meget ituslaaet Tilstand. Den nuværende Altertavle er fra Fr. III' Tid og bærer Aarstallet 1655. Prædikestolen er fra samme Tid, men synes sammensat af Stykker fra højst forskellige Tidsaldre. Der ses paa denne nogle Evangelistfigurer. Af særlig Interesse er Alterbordsforsiden med sine Udskæringer, der antagelig er fra omkring Aaret 1660. Ved en Istandsættelse af Præstegaarden, der fandt Sted i Aaret 1881, fandt man under Gulvet i Præstegaardens Køkken en Stentavle, der har været lagt over Præsten Jacob Nielsen, der døde 1633.

